JAKOB WASSERMANN

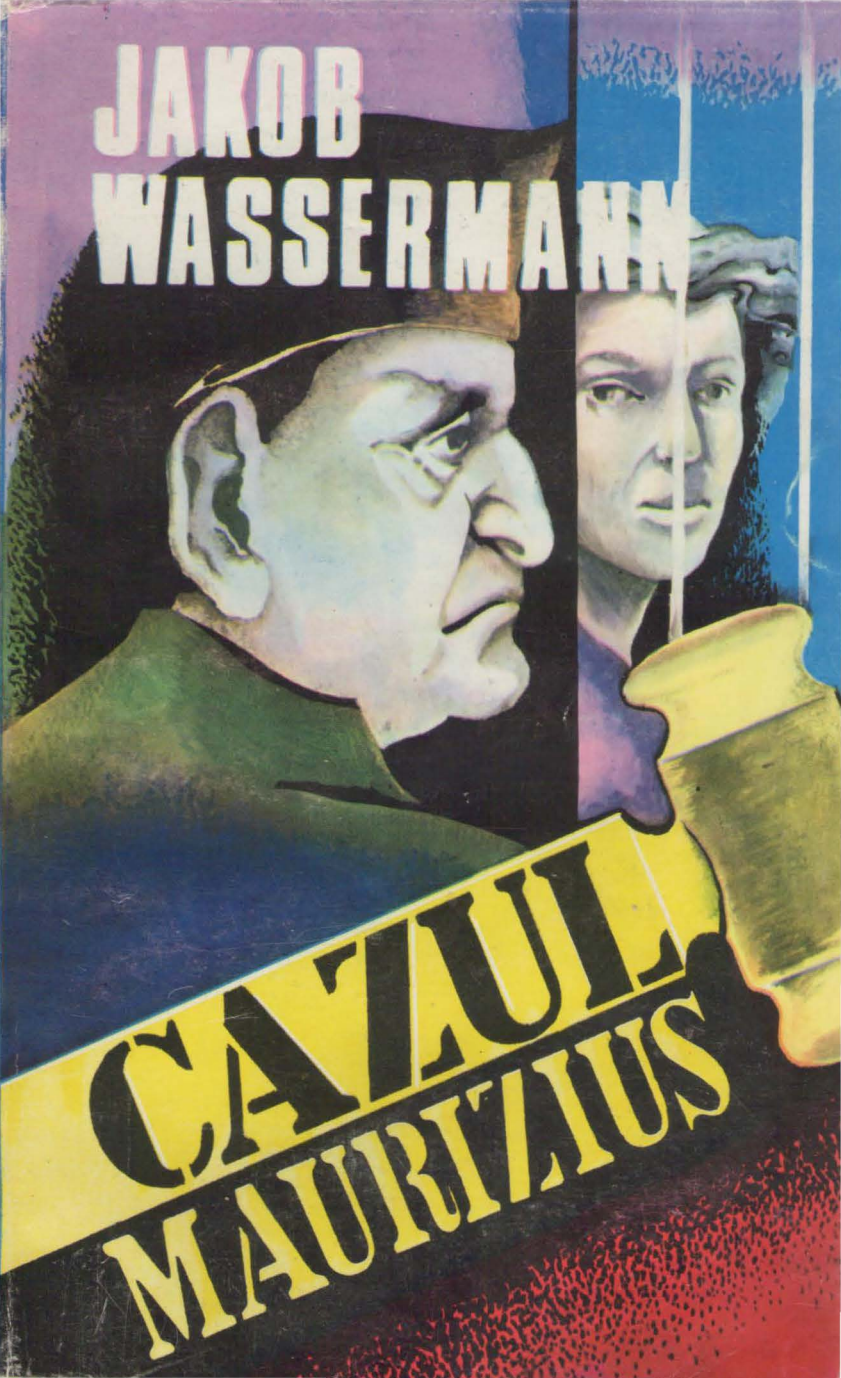

CAZUL MAURIZIUS

J. Wassermann

CAZUL MAURIZIUS

ROMAN

Traducere
de
CAMIL BALTAZAR

Editura
MONTE CASSINO

BUCUREȘTI
— 1993 —

Consilier Editorial ANCA VASILESCU
Coperta CRISTIAN BĂDESCU

ISBN 973-96177-1-9

VALOAREA VIEȚII

PARTEA ÎNTÂI

CAPITOLUL I

1

Înainte încă de apariția omului cu șapca de căpitan, tânărul Etzel avusese presimțirea unei neliniști. Poate că de vină era scrisoarea cu ștampila poștei elvețiene pe care, venind acasă de la școală, o găsise pe măsuța oglinzii din antreu.

O luase în mâini și o privise cu ochii miopi, cercetând-o cu atenție.

Trăsăturile scrisului îl atinseră ca un lucru uitat de care îți reamintești fără să știi precis în ce loc al amintirii să-l plasezi. Ce lucru tainic, o scrisoare închisă!

«Domnului Procuror General, Baron Wolf de Andergast», glăsuia adresa, scrisul, un scris curent, nervos și rotund.

— Ce fel de scrisoare să fie asta, Rie? se întoarse el către menajera casei, care venea tocmai din bucătărie.

Se obișnuise din copilărie să-i spue «Ric», în loc de «doamnă Rie».

Rie slujea de aproape zece ani în casa Andergast și era așa de familiarizată cu băiatul, pe cât poate să fie o femeie care fusese chemată să ia locul unei mame și care își îndeplinea această chemare, după toate aparențele, mulțumitor.

Cu acest prilej trebuie să amintim că domnul de Andergast era divorțat de nouă ani și jumătate.

Condițiile draconice ale divorțului, obligau pe mama copilului să stea cât mai departe de odrasla ei. Nu avea voie să-l vadă și nici să-i scrie. Bineînțeles că

și copilului îi era interzis să-i scrie, și nimeni în preajma lui nu avea voie să pomenească de ea.

Astfel că acest băiat de șaisprezece ani nu știa nimic de mama sa.

Mai mult încă : atmosfera din casă, neutraliza eventualul îndemn de a se informa și de a afla al copilului.

I se spusese numai, mai de mult, întâmplător, că e vorba de o femeie străină și fără importanță ce trăia la Geneva și care — din motive pe care avea să le cunoască atunci când va fi mare — nu putea veni la el.

Cu asta se declarase mulțumit fiindcă trebuia să se declare mulțumit. Dacă în fond chestiunea îl mai preocupa sau nu, greu de știut, fiindcă băiatul avea obiceiul de a trata cu mare discreție tot ce se referea la viața lui intimă.

Învățase să tacă, deoarece cunoștea barierele de neînvins ce s-ar fi pus în cazul de față, dorinței sale de a ști.

Cu cât desfășurarea evenimentelor îl interesa mai intens, cu atât credea că trebuie să se stăpânească mai mult și să dea impresia că ele nu-l afectau.

Așa cum sunase întrebarea pusă Riei, așa sunau toate întrebările ce le punea în ultimul timp și el avea senzația că stă în dosul oamenilor și al întâmplărilor, pândind cu ochii săi miopi într-o încordată atenție.

Rie nu văzuse scrisoarea ; zărind-o, i-o luă băiatului din mână, îl privi cercetător, se sili să-și ia un aer sincer și spuse :

— Asta îl privește pe tatăl tău. Colo, pe masă, te așteaptă tartina. Nu trebuie să te interesezi de scrisorile care nu-ți aparțin.

— Vai, ce plicticoasă ești, replică băiatul. Doar nu crezi că eu nu știu de la cine vine scrisoarea. Vin des scrisori de astea ? Scrie adeseori ea ?

Rie șovăi o clipă și măsură, uimită, capul dârz pe care băiatul îl ridicase în fața ei.

— După cât știu eu, nu, murmură ea jenată. După cât știu, este prima dată.

Privi iar obrazul îngust, palid și inteligent al băiatului și lăsă ochii în jos, astfel că privirea lui îm-

brăţişă făptura ei mică şi plăpândă numai de la umeri în jos.

— E adevărat ce spui, Rie ? întrebă Etzel cu un zâmbet prefăcut.

— Ce te face să presupui că ar putea fi altfel ? se necăji Rie. Dar ştii că eşti un adevărat detectiv ? Vrei cumva să-mi întinzi o cursă ? Aşa de vicleană ca tine sunt şi eu.

— Nu, Rie, asta ţi-o jur : aşa de vicleană nu eşti, răspunse Etzel, şi o privi compătimitor. Spune cinstit : vin des asemenea scrisori ? Ai văzut vreodată una din ele ?

Întrebarea îi adusese în ochii verzi, deschişi şi mari licărirea din adâncuri a unei scântei aurii.

Compătimirea se adresa modului grosolan în care buna femeie încercă să-l înşele.

De câte ori era pus în situaţia de a-şi măsura ascuţimea simţului său de percepere a lucrurilor, cu cel al altor oameni, avea o mirare, o compătimire sau se înfricoşa pur şi simplu că posedă acest simţ de care nu ştiuse nimic până atunci.

— Nu, păi ţi-am spus că este pentru prima dată, dădu Rie înapoi.

— Tare aş vrea să fiu de faţă când el va desface scrisoarea şi o va citi, murmură Etzel, şi îşi muşcă degetul mijlociu pe care îl lăsă apoi, gânditor, între dinţi.

Cuvântul *El* sunase plin de respect, de frică, de aversiune. Băiatul făcu o întoarcere pe loc şi bălăgănind într-o mână pachetul de cărţi legate cu o curea, în timp ce degetul mijlociu al celeilalte mâini mai întârzia în gură, o-luă spre odaia lui.

Rie îl urmări cu privirea, nemulţumită. Nu-i plăceau discuţiile în care, la sfârşit, nu ştiai dacă interlocutorul tău are sau nu ceva împotriva ta.

Etzel era singurul om din casă în care simţea căldura şi ecoul unei sensibilităţi. Nu prea se cerea sensibilitate în casa asta şi nici nu era în mare stimă aici. Era o casă severă. Stăpânul nu dorea şi nu suporta nici o apropiere. Aştepta să-ţi îndeplineşti îndatoririle serviciului, mut şi deferent, iar dacă păstra cuiva simpatie, o făcea în tăcere şi numai el ştia lucrul acesta.

Osteneala celor din jur, sacrificiul lor, le socotea firești și ca făcând parte din ciclul îndatoririlor. Și la urma urmei dădea a înțelege că el își plătește oamenii, chiar pentru sacrificiul pe care îl fac.

Rie îl auzi pe Etzel în odaia lui, umblând în sus și în jos cu pași mici și caraghioși.

Amintirea chipului dârz cu flăcăruia aurie jucând în adâncul ochilor, o umplea de grijă.

Gândi în sinea ei : iată, a răsărit deodată un om, până acum era doar un băiat mic și prostuț. De unde naiba a eșit deodată omul ?

Îl cunoștea de mult. Era un copil liniștit. Fire mai mult contemplativă ; ușor de îndrumat fiindcă n-avea lăcomii și pofte și mai ales n-avea acele accese de plictiseală (insuficient cuvânt) care împovărează anumite copilării de o tulburare ciudată. Avea chiar, înnăscută, o brumă de voioșie.

«Filosof doctor Milîtelu», îl poreclise încă de pe când avea doisprezece ani, bunica sa, bătrâna baroană de Andergast.

Rie se simțea ca un fel de mamă din oficiu, pusă în locul celei sortite de Dumnezeu și care, cum glăsuiau bârfelile, se sustrăsese obligațiilor materne.

Și Rie gravita între acești doi poli pozitiv și negativ ai atmosferei din casă : între îndeplinirea sau neîndeplinirea îndatoririlor de serviciu.

În ochii ei Etzel era un copil abandonat. Și fiindcă îl putea alipi de ea și îl putea iubi, îi făcuse un locușor în inima ei și credea că-l și înțelege. Eroare care o făcea, în felul ei, fericită.

2

Probabil că și domnul Andergast găsea că, din băietașul prostuț de ieri, răsărise peste noapte un om, deoarece tot ce făcea Etzel, felul cum își împărțea timpul, treburile, lecturile, totul sta acum sub un control și mai strict ca înainte.

O aluzie a Riei asupra întâmplării cu scrisoarea, îl făcuse să întrevadă primejdia ce-l amenința și să-și ia măsurile de rigoare.

Faptul că i se raportau asemenea întâmplări, se datora dictaturii tacite pe care o exercita asupra oamenilor din jurul său. Eventualele lacune ale acestor rapoarte, el știa să le împlinească cu fantezia și talentul său de a combina care era una din însușirile sale cele mai de seamă și cele mai de temut.

Avea sistemul lui de sfori și abilități, de care trăgea cu măiestrie. Un fel de centrală electrică cu contacte și conduceri secrete.

Sub influența acestei organizații desăvîrșite, crescuse Etzel și nervii lui i se acomodaseră, deși din când în când se răsvrăteau. Trăia între pereți transparenți. Greșelile de care se făcea vinovat nu erau comentate, nici amendate, ci numai notate. Era un sistem tacit de informații în slujba căruia se găsea tot personalul casei, și anume acela al unui spionj benevol. Furnizorii casei, poștarul, comisionarul, servitorii, erau cu toții aserviți spiritului dominator, care domina fără să-și anunțe armata și fără să se ocupe de fiecare în parte. Ei erau ascultători și porniți la denunțuri prin simplul fapt că el era prezent, că era măreț că era puternic ca un munte.

Toată copilăria lui Etzel stătuse sub ochiul pătrunzător al unei supravegheri continue. Fiecare lucrușor era supus supravegherii : orarul lecțiilor, notele de școală, toate. Tot ce se întâmpla sau trebuia să se întâmple era măsurat, reglementat prin prescripțiuni.

Prânzul : ora unu ; cina de seară : ora 7 ; baia : miercurea și sâmbăta ; bani de buzunar : o marcă pe săptămână, contactul cu X. Y. nedorit, deci mai bine să renunțe : în cazul unei priviri mirate, tata întreabă : «ai ceva de spus ?» În cazul unei ezitări, tata spune «mă rog».

Foarte prietenos, dar foarte rece, foarte măsurat, foarte îngrijit, dacă se poate, chiar impecabil.

Când un om puternic părăsește o cameră, mult timp după ce a plecat, atmosfera e tulburată de o neliniște, razele energiei lui strălucesc pe mobile. Casa în care trăiește și respiră el, patul în care doarme, scaunul în care șade, biroul la care scrie, tabachera unde își ține țigările, totul e impregnat de el, toate poartă amprenta lui, ceva din aerul, din temperatura corpului său, de parcă un tain al sângelui său curge și prin ele.

De când învățase să gândească și să-și amintească, Etzel auzea o anumită ușă deschizându-se și închizându-se într-un anumit fel. La deschidere, depărtat și domol, de parcă puternica făptură ce ținea clanța în mână măsura întâi odaia. O închidere irevocabilă și definitivă, cum pecetluiești o scrisoare cu un răspuns hotărâtor.

Când era copil, se furișa uneori până la ușă, o privea cu ochii mari și holbați, vrând parcă să descifreze semnele invizibile cu care era scrijelită. Dacă auzea tusea tatălui său, târșiitul picioarelor, pasul lui greu, în susul și în josul odăii, pasul care avea ritmul unui om al cărui creier e asediat de o armată de gânduri rele, — se trăgea ușor înapoi și încerca în liniștea odăii sale, să deslușească ceva din aceste gânduri, ceva din hotărârile luate, ceva din toată viața necunoscută și aspră a tatălui său. La fel îl înspăimânta clopoțelul care suna precis și poruncitor din odaia tatălui : fix la ora 8 dimineața ; la ora 3, după siesta mesii ,din birou, cu excepția zilelor când ocupațiile tribunalului îl rețineau până după-masă. La fiecare semnal, Etzel se cutremura. De două ori pe zi îl copleșea aceeași strângere de inimă care îi dădea palpitații.

Și se întâmpla și acum adeseori, sub influența unei presiuni a inimii, că băiatul sărea speriat din somn fiindcă i se părea că a auzit soneria.

Asculta în întuneric, atent, și vedea în fața lui, plastică și luminoasă, mâna tatălui său, cu un deget poruncitor întins înainte, în aer,

Cunoștea această mână mai bine decât și-o cunoștea pe a sa proprie. Ea ținea într-o măsură oarecare de aparițiile care îi reveneau în somn. Era foarte îngustă și delicată, cu degetele ascuțite și unghiile ușor îngălbenite și cu o brumă oacheșă de păr pe dosul palmei. Câteodată, în vis, ea se agita, ca o reptilă, ciudată, pe un dosar albastru.

Elocvența ei tacită sau liniștea ei expresivă, aminteau de mâna unui actor care nu interpretează decât roluri de caracter, severe, și le «joacă» foarte chibzuit, tocmai ca să arate că știe să păstreze distanța. Cu înțelesul cuvântului «distanță» Etzel era familiarizat de timpuriu, deși, contrar tatălui său, firea sa era aplecată către apropiere și intimitate.

3

Sistemul supravegherii tăcute își atinsese numai superficial scopul, deoarece Etzel luase măsurile sale, încoronate de succes, măsuri de a se elibera de cleștele incomod care îl sechestra. Firește, lui lucrul acesta îi venea mai greu ca altor băieți puși într-o situație analoagă, deoarece loialitatea îl ținea legat de unele legăminte iar spiritul său de independență, îl oprea să se destăinue băieților de o vârstă cu el.

Îi venea greu să se alipească de unul din grupurile ce se formau în cercul colegilor săi. Nu găsea bucurie în discuțiile lor și nu lua parte la întrunirile lor decât foarte rar și numai silit. Se lăsa foarte greu înduplecat să-și dea și el părerea pro sau contra la o problemă sau o întrebare oarecare, iar deciziile lor categorice iscau în el numai îndoieli. În rezerva lui sălășluia mai mult curaj ca în furtunoasele ieșiri ale celor care se băgau pururi în primele rânduri. Aceasta o simțeau ei. Altfel, ciudat băiat, și stimat pentru această ciudățenie a lui.

Singurul prieten pe care îl avea (în sinea lui era foarte zgârcit cu acest cuvânt, dar în afară, din curtoazie, îl întrebuința) era un radicalist și un spirit neliniștit.

De fapt însă, nu pentru opiniile lui, îl alesese de prieten pe Robert Thielemann, ci pentru largheța și francheța unei firi care îi plăcea.

Astfel se înjghebă o legătură care se bizuia pe o întâlnire de temperamente opuse și care se completau unul pe celălalt.

Lui Thielemann îi plăcea să facă pe ocrotitorul lui Etzel, a cărui superioritate spirituală o simțea. Îi lipsea înțelegerea pentru ciudățeniile gândurilor și felului de a judeca al lui Etzel, dar făptura firavă și nu îndeajuns de crescută a acestuia, finețea lui sfioasă (sub care se ascundea o putere pe care el n-o simțea), îl îndemnau să se aplece maternal asupra prietenului mai tânăr și mai slab. Și nu numai el, dar toți camarazii, se purtau delicat cu Etzel.

Etzel nu idealiza prietenia cu Thielemann. Vedea chiar provizoratul și insuficiența ei și se purta asemeni cuiva care, fie din modestie, fie că nu vrea să iasă în evidență, fie că n-a găsit ceva mai bun, se mulțumește cu o locuință

strâmtă, deşi mijloacele lui îi permit de a găsi alta mai largă.

Sentimentul acesta al provizoratului domina în special în toate legăturile lui, fără ca să-şi dea seama de unde venea acest sentiment şi fără ca să încerce ceva contra lui.

De multe ori îşi dădea seama de acest sentiment şi făcea mari forţări să şi-l ascundă sieşi.

Avea dealtfel adeseori dorul de a se ascunde de sine, un proces cam dificil care cere şiretenie şi fantezie. Nu punea însă nici un preţ pe fantezie, nu voia să ştie nimic de ea, şi asta era încă una din ciudăţeniile caracterului său.

I-ar fi vorbit cu plăcere lui Robert Thielemann despre omul cu şapca de căpitan, dar se abţinea fiindcă se temea să-şi facă lui însuşi prea palpabilă neliniştea ce i-o isca această chestiune.

Apariţia de trei ori repetată a bătrânului îl preocupa şi îi întuneca tot timpul gândurile.

În clipa când se convinse că misteriosul personaj îl urmărea şi pe tatăl său, că îndrăznea să-i iasă în cale şi să-i taie drumul, şi că, cu toată mândria, cu toată intangibilitatea lui rece, întâlnirea aceasta nu-i era indiferentă părintelui, că nu era un episod demn de dispreţuit (de lucrul acesta Etzel era sigur), în ziua aceea neliniştea din el se transforma într-o neîncredere iritantă şi mereu crescândă îndreptată către toţi şi toate din jurul său. De parcă zidurile nu mai sprijineau sigur acoperişul lor, de parcă scrinurile tăinuiau gaze penetrante şi de parcă în pivniţă cineva aprinsese un fitil la o bombă cu dinamită care trebuie să explodeze din moment în moment.

Această situaţie de aşteptare penibilă şi chinuitoare, dură până în ziua când o hârtie găsită în dosarele tatălui său, avea să influenţeze de aci înainte, să schimbe întregul său destin de mai târziu.

4

Înfăţişarea şi felul de a se purta al omului cu şapca de căpitan, deşi ştearsă şi banală, avea totuşi ceva de stafie, prin perseverenţa, prin atenţia persuasivă pe care o exercita asupra băiatului, din prima clipă a întâlnirii.

Şi urmărit pas cu pas după aceea, şi felul cum căuta să-l ajungă, să i-o ia înainte, să-l ţintuiască apoi cu privirea şi să dispară deodată tot aşa de neaşteptat pe cât apăruse.

Era un om mărunt, slab şi bătrân ; nu un «domn» şi nici un lucrător ci, după înfăţişare un mic burghez. Părea să aibă vreo 70 de ani, se păstra însă destul de voinic încă şi era foarte sprinten în mişcări. Purta o blană cafenie uzată şi roasă, mâinile băgate în mănuşi de lână şi peste încheieturile lor, mici manşete de lână pentru puls. Braţul stâng îi atârna ţeapăn şi inert.

În primele două întâlniri, fuma o pipă englezească, sau o ţinea numai între dinţii ce se vedeau printre buzele subţiri ca nişte linii, stricaţi şi înnegriţi. Etzel simţea că ar fi putut desena orice trăsătură a chipului acestuia. Osos şi afumat, cu ochii mici, pânditori şi sticloşi, cu privirea suferind de astigmatită, cu urechile răsărind din părul barbetelor şi amintind două păsări urîte, ciufulite şi jigărite.

Prima dată când îl zărise Etzel, bătrânul se găsea pe podul de peste Main.

Băieţi porniţi din piaţa Elveţiană, ajunseră pe pod şi în timp ce Thielemann îl căuta pe Etzel, trăsăturile feţei sale luară deodată o expresie de spaimă : îl zărise pe acesta în mijlocul podului mergând înaintea unui autocamion ce venea din partea opusă şi pe care Etzel nu-l vedea. Când autocamionul era la câţiva metri de Etzel, gata-gata să-l doboare, Thielemann strigă în gura mare :

— Fereşte-te, Andergast ! ce dracu, fereşte-te ! Fu dintr-o săritură lângă cel primejduit şi îl trase la timp îndărăt, astfel că autocamionul îi atinse doar în treacăt soldul.

La strigătul numelui Andergast, se întoarse un om care stătuse până atunci rezemat de balustrada podului, privind în apă. Stătuse cu pipa între dinţi uitându-se în apă şi neluând parte la cele ce se petreceau în jurul său. Dar la auzul acestui nume se întoarse brusc, măsură grupul băieţilor, îl fixă cu o privire ascuţită pe Etzel şi când Thielemann îl luă de braţ pe Andergast şi, jumătate necăjit, jumătate poruncitor îi spusese :

— Haide Andergast, să lăsăm puşlamalele astea, şi o porniră, bătrânul se luă după ei, la o distanţă de vreo douăzeci de paşi. Abia în piaţa Operei, când băieţii

se opriră la vitrina unei librării, îi ajunse din urmă, îi aşteptă, îl fixă pe Etzel cu aceiaşi ochi sticloşi cu care îl fixase pe pod, dar de astădată cu privirea liniştită şi îngândurată.

— Îl cunoşti pe omul ăsta ? întrebă Thielemann mirat, în timp ce îşi continuau drumul.

Etzel făcu din cap că nu, şi simţi un fior neplăcut în spate.

Două zile după aceea, bătrânul sta în faţa porţii gimnaziului. Era ora 12. Elevii se revărsau din clase pe coridoarele şcolii, se împrăştiau, în zgomot asurzitor, în toate direcţiile. Etzel se găsea printre cei din urmă. Prima privire când ieşi în stradă îi căzu pe omul cu şapca de căpitan ; deschise ochii mari şi rotunzi şi şovăi. Omul îl privi fără să surâdă, fără să facă vreo grimasă, şi o luă după aceea în urma lui.

Cum senzaţia neplăcută din spate se ivi din nou, Etzel îşi cuibări bine pachetul de cărţi sub braţ şi porni într-un trap care lăsă, în cinci minute, pe necunoscutul urmăritor, un kilometru în urmă.

5

A treia oară stătea în faţa casei Andergast, în colţul «Străzii cu Tei», când Etzel venea tocmai de la ora de gimnastică însoţit de Heinz Ellmers. Acest Ellmers, fiul unul constructor, era un eminent matematician şi se oferise să-i ajute lui Etzel să-şi prepare lecţia de algebră la care Etzel se simţea cam slab. Altminteri nu-l putea suferi pe Ellmers care era un lăudăros şi un mare doritor de a parveni.

Dar Ellmers insistase mult să vină la Etzel, deoarece ţinea să se laude a doua zi că a fost în casa baronului de Andergast, aşa că băiatul acceptase în cele din urmă să-l aducă în casă.

De data asta când îl zărise pe omul cu şapca de căpitan, Etzel se înspăimîntă. Era ceva care părea ameninţător, care provoca o senzaţie a inevitabilului, era apropierea cea mare a omului, era singurătatea străzii liniştite, care toate la un loc provocau frica. Miopia lui îl împiedi-

case până acum să vadă mai de aproape trăsăturile și particularitățile înfățișării străinului.

Acum omul sta așa de aproape că el putea deosebi cenușiul îngălbenit al ochilor, chiar nasturii roși ai hainei de blană.

Când păși din stradă în rondul din fața casei, intendentul se întreținea cu sergentul străzii. Plini de respect pentru fiul procurorului general ei salutară pe cei doi băieți.

Etzel avea senzația unei ameteli. Deodată văzu că omul cu șapca are intenția de a intra și el în casă. Socotea probabil că intrând imediat după băieți va scăpa de interogatoriul intendentului. I se citea hotărîrea asta pe față. Ceea ce îi și reuși. Intendentul, cu toate că-i aruncă o privire de îndoială, îl lăsă totuși să treacă. În vestibul se opri și privi după băieți.

Pachetul de cărți scăpă de sub brațul lui Etzel. Ellmers îl ridică și Etzel îi mulțumi.

Asculta încordat ; cu cât urcau mai sus, cu atât asculta mai încordat. Câteva trepte după etajul întâi, întoarse capul și ascultă privind în jos. Ellmers îl privi îngrijorat și-l întrebă :

— Ce ai, Andergast ? Ești atât de palid !

Etzel adulmecă în jos și-i șopti :

— Vine ?

Celălalt replică uimit :

— Cine ? Pe cine vezi ?

Etzel se sprijini de balustrada scării. Auzea pași șovăitori urcând. Ce fel de om să fie acesta care se agață ca un scai de cineva, gândi Etzel, și urmărirea încăpățânată a necunoscutului îi inspira din ce în ce o frică mai mare.

Etzel era cu două trepte mai jos și asculta, cu încordare pașii cunoscuți care veneau de astă dată din susul scării. Peste o clipă silueta zveltă a Domnului de Andergast apăru pe scări. Cobora tocmai spirala scării de sus ; omul cu șapca de căpitan urca și el spirala scării de jos.

Etzel avu impresia că această întâlnire e de o însemnătate covârșitoare, deși putea lua lucrul ca o simplă coincidență.

Domnul de Andergast văzându-i, dădu din cap, puse o întrebare indiferentă şi după aceea privirea îi căzu pe omul cu şapca de căpitan.

Acesta se opri imediat, se lipi cu spatele de perete, luă poziţie, ca un soldat, duse două degete la cozorocul şepcii şi spuse cu o voce cârâită şi caraghioasă, scurt, milităreşte :

— Mă numesc Maurizius.

Duse în acelaşi timp mâna stângă, greoaie din cauza inerţiei braţului, în buzunar şi vru să scoată ceva de acolo.

Domnul de Andergast întoarse capul, îl privi o clipă, două, printre gene, cu aerul mândru şi cu ochii întredeschişi şi trecu mai departe. Mai întoarse o dată capul, cu fruntea încreţită, făcu cu mâna un gest de indignare şi îşi iuţi pasul.

Toate acestea nu au durat mai mult de un minut şi jumătate, dar acum Etzel ştia precis că şi tata îl cunoaşte pe omul cu şapca de căpitan, că nu-l vede acum pe scări pentru prima oară. Din grimasa părintelui său, din gestul de indignare din mişcarea spatelui, din felul cum cobora scările, şi-a dat seama că tata îl cunoaşte pe omul acela care mai sta încă lipit de perete, ţeapăn, în poziţie militărească, cu mâna stângă vârâtă în buzunarul blănii, cu privirea întoarsă către întunericul scării.

6

Şi era într-adevăr aşa. Domnul de Andergast îl văzuse apărând adeseori în calea lui, pândindu-l cu perseverenţă. Erau mulţi aceia care îi ieşeau în cale, dar nimeni nu o făcea fără sfiiciune, unii chiar cu strângere de inimă.

Bătrânul nu făcea impresia unui vagobond sau a unui declasat oarecare. Părea mai de grabă un provincial stângaci şi dezorientat într-un oraş mare în care nu se poate descurca. Dar felul lui de a se purta era cu totul lipsit de deferenţă şi respect ; avea chiar o impertinenţă care îi cădea domnului de Andergast pe nervi.

Nu ştia cine e omul. Credea că nu l-a mai văzut niciodată înainte şi acum răsărise deodată şi stătuse acolo ca un om care ţine să atragă neapărat atenţia asupra lui.

Era în timpul prânzului. Cu acelaşi fior pe care îl resimţea totdeauna când părăsea Palatul Justiţiei şi pe care nu-l putea învinge nici soarele dulce de martie al zilei de astăzi, domnul de Andergast îşi închise nasturii pardesiului, răspunse cu o uşoară înclinare a capului dar fără să-l privească, salutului devotat al portarului, şi o luă spre casă.

Obişnuia să facă acest drum regulat pe jos. Pe străzile animate, era adeseori nevoit să răspundă la saluturi şi cu toate că făcea această ceremonie fără să se uite la cel căruia îi răspundea la salut, gestul său făcea totuşi, totdeauna, demarcaţia rangului social al celui căruia îi răspundea. Ceilalţi, oricine ar fi fost, mici negustori, directori de bancă, redactori, moşieri sau diplomaţi, vădeau în salutul lor respectul pe care credeau că-l datorează funcţiei domnului de Andergast, cât şi omului temut ce era.

Obişnuit la reverenţa unui oraş întreg, trecea rece pe lângă ea! Privirea lui rece şi fixă nu lua parte la întâmplările străzii.

Şi iată că făptura omului acestuia îi sta deodată în drum. Un necunoscut care îşi permisese să-l privească drept în obraz pe el, domnul de Andergast, procurorul general. Şi încă cu pipa în gură. Şi acum simţea, fără să se întoarcă, că-l urmăreşte. Apoi grăbeşte pasul, îl ajunge şi oprindu-se într-un colţ îl fixează iarăşi. Cu pipa în gură ! Nemaipomenit !

A doua zi acelaşi joc, aceeaşi obrăznicie. Trei zile după aceea, iarăşi. Poate că era un nebun, un veşnic nemulţumit, unul din aceia care sunt în continuă harţă cu justiţia. Cel mai nimerit lucru era să-l ignoreze şi să anunţe în acelaşi timp sergentul din post.

Apoi veni atacul de pe scară. Să pătrundă în casă, asta era prea mult ; contra acestui fapt trebuiau luate măsurile de rigoare.

Întâi domnul de Andergast ascultase distrat numele pe care-l spusese bătrânul acela dubios, dar când îl pricepu, întoarse capul instinctiv şi nu-şi putu ascunde surprinderea.

A doua zi, fu înaintată justiţiei o petiţie care nu era nici prima şi probabil că nici ultima în această afacere.

Una din acele petiții care aveau aceeași sursă : bătrânul cu șapca de căpitan.

Astfel toată întâmplarea căpăta pentru domnul de Andergast o explicație inofensivă, cu toate că obrăznicia omului aceluia îi rămânea totuși inexplicabilă. Oricum, afacerea nu merită să-ți bați capul gândindu-te prea mult la ea.

CAPITOLUL II

1

În capul lui Etzel înfățișarea bătrânului — mai ales întâlnirea cu tatăl său — și imaginea scrisorii cu ștampila poștei elveține, se contopeau. Amândouă aceste întâmplări îl tulburau deopotrivă și îi luau gândurile de la ocupațiile lui cotidiene, în așa măsură că într-o dimineață, în loc s-o ia către gimnaziu, își îndreptă pașii către partea opusă a școlii. Merse departe, mereu mai departe, despuse pachetul cu cărți în gara Bockenheim și luă trenul spre Taunus.

La Oberursel coborî din tren, o luă pe drumul care duce către Sallburg, nu se mai sinchisi în cele din urmă de drum și de țintă, hoinări, rătăci prin pădure fără să ia seama la furtuna ce se deslănțuise și de ploaia care ropoti apoi.

Când ploaia deveni insuportabilă căută adăpost, întâi sub un pom, apoi în coliba unui tăietor de lemne. Parcă era pierdut în visuri, dar numai «parcă». Nu. în nici un caz nu era un visător. Hotărît, nu. Băiatul avea cele cinci simțuri intacte și sănătoase. Știa ce face. Nu se înșela pe sine. Avea și noțiunea timpului, fiindcă fix la ora unu și cincisprezece, sosi la masă, punctual ca totdeauna, proaspăt spălat și îngrijit. Avea ambiția de a duce lucrurile la bun capăt și să-și lămurească sieși cauzele și efectele întâmplărilor, rezolvându-le. Era ceea ce îl anima și de data aceasta și asta îl gonise în pădure. Dar în cazul de față nu-i reuși. Încurcătura era prea mare.

A doua zi, seara, la convorbirea de rigoare cu tatăl său, Etzel observă că acesta avea un fel cu totul special de a se purta. Nu putea pătrunde intenţia părintelui său, nici să-i desluşească scopul. Intenţiile şi scopurile tatălui său puteau fi bănuite doar de un ghicitor. Era mai prietenos ca de obicei, era chiar ceva îndatoritor în felu-i de a se purta. De pildă, îi întinse de două ori serviciul de brânză şi îl întrebă zâmbind dacă nu vrea cumva să-şi taie părul zilele acestea.

Etzel îşi dădu imediat seama că tatăl său aflase de lipsa lui de la şcoală şi de escapada din pădure. Cu siguranţă că acum va urma una din acele explicaţii penibile care îl înfricoşau. Nu era sigur că va avea loc, dar dacă rămânea între ei tăcută ca o ameninţare continuă, era şi mai rău.

Domnul de Andergast căută să aducă aşa fel lucrurile, ca Etzel să înceapă singur să vorbească. Blândeţea cu care îl trata, îl invita la aceasta. Dar cu cât se ostenea mai mult, cu atât băiatului îi era mai greu şi mai neplăcut s-o facă. În cele din urmă Etzel amuţise privind încordat, aproape fără să clipească, în figura pentru el inexplicabilă a tatălui său, figură care, de cealaltă parte a mesii îi imputa parcă insuficienţa şi stângăcia. Îi era imposibil să facă ceea ce i se cerea sub presiunea unei apăsări morale aşa de evidentă, deşi numai tacită. Putea s-o facă de ieri încă. De ce nu o făcuse, sau nu dorea s-o facă, nu ştia. Aici nu ajuta nici un curaj, nici un argument.

În timp ce îl fixa pe tatăl său cu o privire stranie care însă părea că nu-l deranjează pe celălalt, îşi spărgea capul cum de putuse afla aşa de repede de escapadă (de la diriginte cu siguranţă că nu, doctorul Camil Raff nu avea obiceiul să facă gălăgie la fleacuri. Afară de asta îl menaja pe Etzel; Rie nici nu observase măcar sosirea lui acasă).

Şi apoi îl intriga de ce tatăl său încerca să-l facă pe el să înceapă întâi spovedania, în loc să-l întrebe direct.

Şi acum, ca să lămurim raporturile dintre tată şi fiu trebuie întâi să lămurim ce trebuie înţeles sub «convorbirea de rigoare».

2

Se vedeau numai acasă. Domnul de Andergast ocupat la slujbă până peste cap, nu întreprindea niciodată plimbări, vizite la teatru sau la concerte. Nu se arăta cu plăcere în public. În afară de relaţiile cu preşedintele de tribunal Sydow şi cu familia acestuia, nu întreţinea alte legături de societate. Nu simţea necesitatea sociabilităţii. Recepţiile oficialităţii de la care nu se putea sustrage, le socotea ca un balast. O dată pe lună îşi vizita mama, Generăleasa, cum i se spunea pe scurt, afară, la ţară, unde îşi avea vila ei. După-amiezele duminicilor şi sărbătorilor erau închinate studiului dosarelor în restanţă.

Cele două ore petrecute zilnic în tovărăşia lui Etzel constituiau o ocupaţie la fel întocmită ca aceea a studierii dosarelor.

La masa de la prânz, din cauza grabei de a pleca la slujbă, şedeau de cele mai multe ori ca doi străini. Domnul de Andergast sta tăcut şi închis. Sub bolta frunţii frumos arcuită şi inteligentă, mai stăruiau ecourile ultimelor dispute de la procese, iar ochii albaştri ca micşunelele în ale căror adâncimi tremura o văpaie înăbuşită, priveau severi înaintea lor.

Mai era apoi şi faptul că la masa de la prânz lua parte şi Rie. Şi domnul de Andergast, pe cât o socotea de utilă în gospodăria casei, pe atât îl plictisea prezenţa ei «în afară de serviciu». Cu Etzel se întâmpla acelaşi lucru. Îi era dragă, se întreţinea cu ea cu plăcere, dar numai când erau singuri. În prezenţa tatălui său, şi mai ales la masă, Rie îl irita până la exasperare. Şedea aşa de mulţumită de sine pe scaun de parcă îşi lăuda propria ei făptură capabilă să confecţioneze atâtea bunătăţi de bucate şi prăjituri. Apetitul cu care mânca era ca o mută laudă de sine şi tot ce spunea era atât de banal cum sunt propoziţiile dintr-o carte de citire a unui pension de fete.

Seara rămânea în odaia ei. După ce se deretica masa, domnul de Andergast îşi aprindea o ţigară şi se întindea cu o vizibilă sforţare de voinţă. Ţinuta şi expresia figurii sale se destindeau şi ele, niciodată însă până la o completă abandonare. Ochii însă pierdeau văpaia ascunsă şi aminteau de ochii naivi ai unei tinere fete.

De obicei începea convorbirea cu întrebări neînsemnate ; hărţuia băiatul ; o clipă se oprea la o temă oarecare ; îl provoca să-l contrazică, găsea chiar plăcere în a fi contrazis, parà cu dibăcie răspunsurile, făcea mici compromisuri de opinii ; după o luptă înverşunată părea gata, gata să admită, în teorie, ideile revoluţionare ale băiatului. Dar în tot jocul acesta, deşi Etzel depunea toate eforturile şi toată căldura combativităţii sale, se simţea la fel ca în jocul cu „mâna". Totul era numai ca un joc sarcastic al unui partener pe care îl amuză gratuitatea jocului şi poziţia sa de vădită superioritate. „E afurisit de inteligent", gândea Etzel, furios şi plin de stimă ; nu poţi să-i ţii piept.

În răvna lui tinerească de a discuta, ajungea totdeauna la graniţa unde nu-ţi mai rămâne decât paradoxul şi se arunca în el cu volnicie şi sub compătimirea ieşită şi vădită a potrivnicului său.

— Tu nu eşti numai un cocoş bătăios, dar eşti şi un om plin de abilităţi şi manopere ; trebuie să umblu cu băgare de seamă cu tine, spunea în cele din urmă domnul de Andergast şi deschidea ceasornicul de aur cu capace.

Etzel rămânea cu gura căscată, bănuitor şi mirat cu ce-şi meritase acest compliment.

Aşa, sau aproape aşa se termina convorbirea lor de obicei incoerentă şi lăsând un vid chinuitor în urmă. Fix la ora 10 domnul de Andergast se ridica cu o expresie care nu mai avea nici cea mai mică legătură cu ultimele cuvinte schimbate, în timp ce Etzel se precipita într-o pripeală cam neghioabă spre uşă, prindea clanţa şi se înclina cu surâsul vag al unui om înşelat într-o manieră subtilă. Da, se simţea escamotat ; nu ar fi putut spune de ce. Şi de câte ori părăsea odaia, se simţea oarecum concediat.

Dacă se întâmpla ca domnul de Andergast să iasă seara, atunci apărea în odaia lui Etzel, se aşeza la masa la care băiatul îşi făcea de obicei lecţiile, îl ruga să-şi continue treaba şi se uita la el cum lucra. După un răstimp băiatul se intimida, îşi pierdea şirul şi se oprea.

— Ce lucrezi ?

Dacă era vorba de lecţia de matematici sau de o compunere la istorie, domnul de Andergast se interesa mai

îndeaproape. Cu însușirile lui superioare de vorbitor, giuvaergerea fiecare vorbă ca un actor. Într-una din zile făcu apologia matematicilor care îți acordă o limpezime spirituală, familiarizându-te cu imperiul formelor pure.

Etzel asculta atent, dar avea înfățișarea unui cățeluș îndărătnic și care nu are chef să «facă aport». Iar cu alt prilej, când tatăl său începu, cu aceeași insistență să facă apologia științei istoriei, se îndreptă dârz și contestă că istoria ar fi o știință. Cu același drept s-ar putea chema o știință transcrisul actelor, cititul gazetelor. Povară pentru creier e istoria, nu știința ! cronologie impusă ; în cazul cel mai bun, poveste !

— Oho ! oho ! interveni domnul de Andergast și făcu un gest de dirigent de orchestră când toba devine prea insistentă.

Erau exerciții dialectice și terenul pe care se produceau ele era trasat dinainte cu precizie de domnul de Andergast. Etzel știa precis că nu trebuie să depășească granița impusă. Omul care supraveghia cu atâta prietenie întâmplările vieții spirituale ale copilului, care îi urmărea traectoria gândurilor, s-ar fi preschimbat imediat într-un sloi de ghiață dacă băiatului i-ar fi intrat în cap să vorbească de întâmplări care nu-l priveau, de relațiile cu prietenii sau cu profesorii, sau dacă ar fi pus întrebări privind profesia, viața particulară sau trecutul tatălui său. Dacă încerca numai o aluzie, domnul de Andergast se ridica, încrețea fruntea și spunea cu o privire piezișă :

— Vom discuta aceasta la timpul potrivit.

Etzel avea însă motive să creadă că de fapt încă nu luase contact cu adevărata răceală și asprime a tatălui său, și de cum constata o scădere de temperatură, se înfricoșa și dă înapoi.

În momentele când nu se credea observat (și aceste momente erau foarte rare deoarece ființa domnului de Andergast era toată numai ochi), el se uita la tatăl său ca la un turn care nu avea nici uși de intrare, nici ferestre, un turn care se înalță măreț și maiestuos.

Admirația lui profundă, se înfrățea cu o frică la fel de profundă.

Ca unic fiu, fără mamă, se înfățișa singur înaintea tatălui său. Își întruchipa această înfățișare și dacă fă-

cea, ca în imaginea făurită, câțiva pași în fața tatălui, acesta se retrăgea cu câțiva pași în urmă ; tot astfel cum dacă tatăl făcea câțiva pași spre el, Etzel se înspăimânta și spaima îl făcea să se dea și el cu câțiva pași înapoi.

Renumele severității, felul neînduplecat de a se purta și principiile de oțel ale tatălui său, parveniseră deja la urechile băiatului. Poporul îi spunea părintelui băiatului *«Andergast cel sângeros»*.

Firește, pe nedrept, deoarece tatăl său era plin până în pori și până la împietrire, de conștiința înaltei sale îndatoriri și slujbe. Dar asemenea vorbe circulă ca bacterile otrăvite. Zvonurile nu ajunseră absolut lămurite la urechile băiatului, dar i se întipăriseră în minte ecoul lor. Și în visurile lui se împleticeau într-o horă de foc, făpturi din infernul lui Dante. În mijlocul flăcărilor, trona tatăl său oficiind judecata supremă a turmelor de osândiți.

3

Domnul de Andergast ședea în semiobscuritatea odăii. Nu suporta lumina electrică prea mare. De altfel, toți Andergaștii sufereau de ochi. Bătrâna generăleasă suferea de mai mulți ani de defecțiunea nervului optic. Poate că acest lucru avea o semnificație mai profundă : cine trăiește numai prin ochi, suferă de ochi.

Domnul de Andergast ședea picior peste picior cu partea de sus a trupului complect țeapănă ; la fel era și ovalul prelung cu capul chel, neted și lucios și părul tuns mărunt care împrejmuia ceafa. În ținuta lui maiestuoasă și în profilul său era ceva care atrăgea privirea lui Etzel.

Privirea bătrânului era ca o suveică ce chema și depăna privirile băiatului, din ce în ce mai des și mai iute, dar părând că o face fără s-o știe și fără s-o vrea.

Silueta tatălui văzută din profil, șezând în semiobscuritate, avea asemănarea unei figuri de templu egiptian. Etzel privea totdeauna cu aceeași încordare semiobscuritatea de vizavi și la fel ca și astăzi simțea în fiecare seară o neliniște și o mirare pentru figura atletică cu fruntea puternică, nasul mare și drept, buzele groase

şi arcuite, gâtul zdravăn, cu faţa acoperită de o barbă ascuţită, căruntă şi foarte îngrijită.

Peste fiinţa omului de vizavi adia o boare abia perceptibilă de melancolie. O nemulţumire care este proprie oamenilor care n-au putut urma chemarea destinului şi, deviaţi de la ţinta lor adevărată (de care îşi mai amintesc ca de o stafie), îşi disimulează dezamăgirile sub o armură de mândrie şi intangibilitate care îi apără de privirile indiscrete ale lumii. Senzaţia izolării, ficcare experienţă şi dezamăgire în plus îi întăreşte în sentimentul valorii lor. Afundându-se în această izolare, devin aşa de străini, aşa de depărtaţi încât pare că nu mai există grai prin care să te poţi înţelege cu ei.

Sentimentul precumpănitor pe care îl încerca adesea Etzel în faţa părintelui, era acela că e înfricoşător de departe până la el, şi atunci când ai ajuns în sfârşit, te doboară şi te prosteşte oboseala. Poate că era din partea băiatului o sensibilitate excesivă. Dar aşa ca astăzi nu suferise niciodată. Era de câteva ori gata să sară în sus şi, sub pretextul unei dureri de cap, să părăsească odaia.

Greu de spus ce îl îndemna pe domnul de Andergast să se ocupe mai de aproape de aventura băiatului. (Într-adevăr vorbea de «o aventură» deşi cuvântul era aşa de puţin potrivit pentru un chiul de la şcoală şi o escapadă prin ploaie).

Un avocat care îl cunoştea, îl văzuse pe Etzel în gara Oberursel şi i-o comunicase întâmplător domnului de Andergast. Asta era simpla explicaţie a ştiinţei misterioase a tatălui său. Coincidenţă pe care o exploata în felul lui. Dacă îl îndemna la aceasta o curiozitate psihologică sau teama că fuga băiatului ar putea fi începutul unei serii de acte individuale, sau de lipsuri de la şcoală, greu de aflat. Oricum, actele de libertate individuală trebuiau reprimate. Dar cum ? şi prin ce mijloace ?

Spiritul era acela care trebuia domesticit înainte de toate. Întâi îşi dădu seama că sistemul distanţei e defectuos ; al doilea sistemul se răzbunase crunt împotriva lui însuşi. Fiindcă, după atâta trăire laolaltă, domnul de Andergast vedea deodată că drumurile lăturalnice de la el către fiul său, erau impracticabile, iar drumurile directe, le baricadase chiar el însuşi.

Vocea lui sonoră umplea odaia. Avea, din toate punctele de vedere, ceva tiranic în timbrul ei. Încetineala căderii vorbelor (un adversar numea felul său de a vorbi «limbajul barei») se datora străduinţii de a găsi pentru fiecare gând forma lui cea mai pregnantă, ceea ce dădea câteodată impresia unui mare amor propriu, dar el, de fapt, nu era mulţumit de sine. Acest orgoliu la el era numai conştiinţa superiorităţii sale, intrată în sânge şi care, în raporturile cu oamenii, lua aspectul unei aride pedanterii.

Ce vroia acum ? Pentru ce se lupta ? În afară de «aventura» de zilele trecute mai era ceva în aer care îl punea mereu pe gânduri : chestia cu scrisoarea şi întâmplarea cu întâlnirea pe scară cu acel bătrân idiot. Simţea zămislindu-se de cealaltă parte întrebări latente care nu îndrăzneau să se traducă în viu grai şi el nici nu le dorea traduse. Cu o seară înainte băiatul se încumetase să se îndoiască de justeţea unei sentinţe într-un proces politic. Nemaipomenită îndrăzneală !

Etzel povestea tocmai faptul că la şcoală colegii săi se înflăcăraseră pentru acest proces. După a sa părere, atât cât putea el îmbrăţişa chestiunea, i se părea că vina şi pedeapsa erau într-o flagrantă disproporţie. Vina era neînsemnată, pedeapsa inumană.

Domnul de Andergast reveni asupra acestei convorbiri pe care ieri o întrerupsese brusc. Găsea că urît procedaseră băieţii făcând dintr-un principiu de drept, un subiect de discuţie de stradă. Era nepotrivit să confunzi şi să amesteci spiritul dreptăţii cu sentimentul. Dreptatea e o idee ; în nici un caz o afacere de inimă.

Legea nu este o învoială pe care s-o poată modela bunul plac al diverselor partide politice, ci este o formă sfântă şi eternă.

Şi totuşi ce flacără de neîncredere şi negare se aprindea în ochii copilului : forma eternă a legii ? Se învârti nerăbdător în scaun şi îşi muşcă nervos degetul.

El a auzit şoptindu-se că societatea are două măsuri : mai multe cântare, şi pentru fiecare cântar greutăţi felurite. Cum se face aceasta, el nu îndrăzneşte să întrebe cu glas tare. Numai ochii lui întreabă. Şi apoi el nu se îndoieşte de «dreptatea ca idee», ci de justeţea sau nejustetea unui verdict de actualitate recentă. Şi el nu ju-

deca lucrurile acestea cu inima, ci cu creierul. În sensul acesta te-ai înşelat amarnic, scumpe papà, par să spună ochii săi. Poate că domnul de Andergast înţelege limbajul mut al copilului de şaisprezece ani, limbaj care traduce ecoul şi spiritul neîncrezător şi negativ al unei întregi generaţii.

Nu, desigur că domnul de Andergast, din cauza unui acces de mânie, a luat o tactică greşită. Zadarnice sunt exemplele, dovezile, explicaţiile. Întunericul nu devine lumină dacă mobilizezi o armată de principii contra lui. Şi lumina nu poate convinge pe un orb şi nu poate atinge pe un om orbit.

— Noutatea de care tot aiuraţi şi de care faceţi scandal, unde este ea ? În voi înşivă, spuneţi voi. Nu, nu există nimic nou, nu există nimic vechi. Omul, naşterea lui, drumul lui, moartea lui ; de şase mii, de şaizeci de mii de ani, nu sunt altceva decât aiureala unor oameni mărginiţi care vor să facă din fiecare deceniu o epocă. Cu cât sunt mai reduşi, cu atât aşteaptă mai mult din partea timpului. Valul lui etern pune în mişcare şi morile lor de vânt. Şi ei îşi închipuie că au schimbat cu ceva mersul valului numai fiindcă apele lui învârtesc şi morile lor.

Desigur că se aştepta ca într-o bună zi să găsească în băiatul său un cu tot alt om decât era el.

Poate că se purta ca un despot tocmai fiindcă simţea că în celălalt ins se dospeşte alt aluat. Şi tocmai frica lui provocase şi ajutase să se întâmple ceea ce îl înspăimânta acum.

4

Se făcuse ora nouă şi jumătate. Domnul de Andergast scoase ceasornicul de aur cu capace.

Etzel se ridică, făcu înclinarea obişnuită, spuse noapte bună şi se îndreptă cu precipitarea de totdeauna spre uşă. Acolo ezită, privi la perete şi spuse deodată, repede şi sfios :

— Dar cine e acest Maurizius ?

Domnul de Andergast rămase în pragul biroului său.

— Pentru ce vrei să știi asta ? întrebă el și își măsură cu răceală fiul.

— Numai așa, replică Etzel, numai fiindcă...

Se opri.

O întrebase și pe Rie și Rie chibzuise o clipă și dăduse din cap, gânditoare. Își propunea în clipa asta să mai întrebe și alți oameni, cât mai mulți posibil, înainte de toate pe bunica, la care lua masa în fiecare duminică.

Își aminti că omul cu șapca își pronunțase numele cu conștiința unei mândrii, de parcă ar fi spus Bismark ; nu triumfător, dar îndârjit. Sunetul glasului cu care vorbise acel om, îi mai stăruia și acum în urechi.

— Nu e în nici un caz o chestiune asupra căreia să ne putem întreține noi doi, răspunse domnul de Andergast și se ridică deodată, înălțându-se ca un turn cu vârful acoperit de ghețari.

*
* *

«Aș vrea să-i scriu odată», murmură Etzel umblând în sus și în jos în odaia lui. Se așeză la masă și scrise pe o foaie de hârtie :

«Multe lucruri se mai întâmplă pe aici și eu cuget la toate câte se întâmplă. Ce păcat că nu te cunosc. Dar unde ești, de fapt ? Se poate întâmpla ca, într-una din zile, să iau trenul și să vin la tine. Poate în vacanță. Tu poate râzi de planul acesta al unui băiat de școală. Desigur că dacă s-ar afla de planul meu ar trebui să renunț la el. De ce, mă întreb eu. Sunt mai ales foarte multe întrebări la care ar trebui să primesc răspuns. Un băiat de vârsta mea e ca legat de mâini și de picioare. Cine știe, poate că atunci când în sfârșit îl dezlegi e deja paralizat și domesticit. Și poate că aceasta s-a și urmărit. Trebuie să te domesticești. Te-au domesticit și pe tine ? Nu poți oare să-mi spui, ce să fac ca să ne putem vedea ? Aș face tot ce mi-ai cere tu, dar cu condiția să rămână o taină. Tu înțelegi. El le află mereu pe toate. Această scrisoare trebuie să rămână neapărat secretă.

Cu cât trece timpul cu atât eu mă fac mai mare, merge însă îngrozitor de încet. N-o să reauşească să mă domesticească.

Ştii, când am zărit scrisoarea ta în antreu, a fost aşa, de parcă fulgerul a căzut pe capul meu. Tare mult aş vrea să ştiu ce s-a întâmplat. Cred că mă înţelegi. Am sentimentul că ţi s-a făcut o nedreptate. E adevărat? Trebuie să-ţi mai spun că în general ce se aude zilnic despre nedreptate, e pur şi simplu înspăimântător. Trebuie să mai ştii că, pentru mine, nedreptatea este lucrul cel mai groaznic din lume. Nici nu-ţi pot zugrăvi cum mă revoltă când cineva e nedrept cu mine sau cu alţii. Îmi sfredeleşte carnea şi sufletul şi mă doare. Am senzaţia că cineva îmi azvârle un pumn de nisip în gât, şi mă înec.»

Se opri. Îşi dădu seama cu nemulţumire că îşi scria sieşi, sau unei persoane imaginare. Nu avea adresa mamei şi nici nu putea expedia epistola. Uitase să se uite la adresa scrisorii din Geneva. Şi apoi se putea întâmpla ca tatăl său, aşa cum afla regulat de toate tribulaţiile lui, să afle şi acum, de aceasta.

În copilărie şi-l închipuise pe tatăl său în punctul central al lumii, stând şi însemnând cu un creion de marmură pe o tablă de marmură toate păcatele oamenilor. Mai stăruiau şi acum în el urme din această închipuire. Şi acum avea uneori viziuni, scene şi convorbiri imaginare.

În aceste închipuiri tatăl său avea însuşirea vrăjitorească de a vedea prin ziduri şi uşi încuiate. De aceea Etzel îi dăduse numele de *Trismegistos*. De câte ori şi-l închipuia sancţionând o crimă, îi spunea aşa.

Dialogul se desfăşura cam în felul acesta :

Trismegistos :

— Unde eşti, Etzel?

— Aci sunt.

— De ce te ascunzi de mine ?

— Nu mă ascund, mi-am scos numai masca de pe faţă.

— Cum îndrăzneşti să te arăţi înaintea mea fără mască ?

— Când omul e singur, nu are nevoie de mască.

— Bine, dar fără mască, văd până în fundul tău şi sunt surprins, sunt uimit, sunt contrariat. N-aş fi dorit să te văd aşa niciodată.

Îndoi scrisoarea şi o puse într-un plic. Scrise deasupra «Mamei mele, nu ştiu unde», şi o ascunse într-un sertar secret în care mai tăinuia câteva însemnări, câteva poezii, două scrisori de la scriitorul Melchior Ghisels. Apoi îşi puse coatele pe masă şi îşi sprijini capul în mâini.

Trebuia să fie de mult în pat. Dar în pieptul lui clocotea o neliniştе greu de potolit.

Din stradă se auzi un fluierat prelung şi strident. Ploaia răpăia pe acoperişuri şi pe copaci.

Sări în sus, făcu câţiva paşi prin cameră şi apoi se opri în dreptul raftului de cărţi. Fiecare carte în parte îi era un prieten. Le cumpărase una câte una din banii lui de buzunar sau le căpătase în dar de la bunica. Unele din ele i le cumpărase şi tata.

Locul de frunte îl avea opera prea iubitului său Melchior Ghisels ; patru volume frumos legate şi cu dedicaţia autografă a autorului. Scriitorul acesta îi era ca un Dumnezeu şi fiecare rând al cărţilor sale, ca o revelaţie. Îl iubea şi îl cinstea aşa cum numai un adolescent de şaisprezece ani o poate face. Uneori citea înainte de a adormi, foarte încet, cu o încântare care îi oprea respiraţia, o jumătate de pagină, dintr-un capitol citit şi recitit de zeci de ori. Apoi stingea repede lumina şi aţipea zâmbind.

Nu-l cunoştea personal pe Ghisels. Îi scrisese numai odată solicitându-i un autograf şi a doua oară, foarte timid, solicitându-i explicaţia sensului unei fraze pe care nu o înţelegea.

Librarul Thielemann, tatăl lui Robert Thielemann, îi dăduse adresa scriitorului şi de când ştia că Ghisels trăieşte la Berlin, Berlinul devenise un oraş sfânt pentru Etzel.

Luă una din cărţile lui Ghisels de pe raft, se trânti pe burtă, jos, deschise cartea şi începu să citească. Numai aşa, trântit pe burtă putea citi în voie. După un răstimp, mâna încetă să mai foileteze cartea, fruntea căzu pe partea de sus a braţului, întinse membrele, adormi.

De-abia pe la două se deşteptă, se uită buimăcit împrejur, sări în sus. se dezbrăcă repede, stinse lumina şi se vârî fără zgomot în pat.

5

«Generăleasa» făcea parte dintr-o specie de femei originale. Avea 75 de ani, însă nu-i dădeai această vârstă. Era de statură mică, foarte mobilă, nestatornică chiar, avea trăsături vii, ochi ageri, scânteind de curiozitate, peste care din cauza bolii de ochi, când era singură, ţinea o apărătoare verde, — şi avea vocea proaspătă şi cristalină a unei adolescente.

Era văduvă de 20 de ani şi după moartea soţului ei, care fusese un tiran şi un mare hipohondru, începuse de-abia să trăiască. Făcuse călătorii mari în Siria şi în India şi stătuse mai multe luni la o verişoară măritată în America.

Avea vederi largi şi vădea înclinări artistice. Ocupaţia ei de predilecţie era pictura. Cu toată maladia ochilor, îşi întrebuinţa un ceas în fiecare zi pictând cu o răbdare plină de bunăvoie, în stilul impresioniştilor francezi.

De câte ori pomenea cineva de tablourile ei, sau cerea să le vadă, se roşea ca o adolescentă şi schimba repede vorba.

Cu fiul ei, procurorul general, nu se prea avea bine. I se părea prea setos de a stăpâni şi îi amintea prin aceasta, neplăcut, de soţul defunct. Deoarece îi imputa mereu lipsa ei de ţinută în societate şi o ţinea de rău pentru că îşi administra cam uşuratec averea, avea totdeauna teamă de el. şi respira uşurată ori de câte ori el, sărutându-i mâna ceremonios, se despărţea de ea.

Faptul că divorţase, i-l făcea mai nesuferit. Nu ajunseră niciodată la explicaţii, dar domnul de Andergast nu se înşela, el ştia precis când cineva era nemulţumit de el şi de felul său de a se purta.

Generăleasa nu-i ierta asprimea cu care osândise la o moarte sufletească pe mama copilului său.

Veştile care parveneau de la Geneva vorbeau de tristeţea şi lâncezeala în care se afunda femeia aceea printre străini.

Toată puterea fusese în mâna lui şi el se servise de ea cu vârf şi îndesat. Ce-i drept, legea îl ajutase şi ea.

Dacă generăleasa nutrise sau nu o afecţie pentru Sofia de Andergast, nu se prea ştia. Dar, mult timp după ce părăsise deja oraşul, generăleasa îşi exprimase simpatia pentru ea şi într-o zi mersese chiar aşa de departe încât, în salonul unei prietene, pomeni de cruzimea pe care o constituie gestul de a rupe o mamă de orice legătură cu fiul ei.

Pentru generăleasa vizita de duminică a lui Etzel însemna o masă frumos împodobită. Pentru ea nu se prea deranja. Câteodată uita chiar să mănânce. Către seară simţea uneori foame şi trimitea servitoarea peste drum să-i aducă sandvişuri pe care le mânca umblând şi fredonînd prin salon.

Pentru Etzel bătrâna era o apariţie fermecătoare şi mai plină de taine ca toţi oamenii cu care venea el în atingere. «Taina», era măsurătoarea lui pentru oameni. Pentru fiecare dintre oameni el se întreba : ce face acest om când rămâne singur cu taina lui ? De Trismegistos de pildă îşi închipuia că face cu un compas circomferinţe mari pe care le acoperă de cifre. Pe bunica şi-o închipuia umblând cu picioarele pe plafon, sau, când era afară pe câmp, neobservată de nimeni, ridicându-se graţioasă şi uşoară ca un balon, în aer.

6

Către sfîrşitul mesii Etzel puse întrebarea pe care se gândise să i-o pună bunicii. Nu mai văzuse de atunci pe omul cu şapca de căpitan dar îl preocupa mereu.

«Maurizius ?» numele îi părea cunoscut. Depuse cuţitul de desert, îşi propti amândouă mâinile în şolduri şi încreţi fruntea. Era un nume din care adia deodată o fâşie de obscuritate. Numai pronunţându-l sau auzindu-l, simţeai o senzaţie de mucegai de parcă ai deschide uşa unui beci. Amintirea îţi aducea în preajmă un suflu de nenorocire ; chipuri uitate, înviau din nou şi redeş-

teptau în tine groaza care apăsase odinioară pe oraș, pe provincie, pe toată țara în legătură cu acest nume.

— Dar de ce te interesează, băiețele ? întrebă ea contrariată. Asta-i treaba ta ? Cum ai ajuns la numele ăsta ? Povestea s-a întâmplat de mult. Au trecut mulți ani peste ea. Cum ai descoperit-o tu ?

Etzel observă ce impresie i-a produs generălesei numele.

— Dar ce e ? murmură el, istorisește-mi te rog bunico, ce-i cu istoria asta și atunci îți voi povesti și eu de ce vreau s-o știu.

— Imposibil de povestit, îl asigură generăleasa. Ți-am spus că sunt mulți ani de atunci. Așteaptă, ia stai, să socotim. Bunicul era deja mort. Trebuie să fi fost în anul de doliu sau ceva mai târziu. Așadar sunt vreo 18 ani. Doi ani înainte de venirea ta pe lume. Cum vrei să ți-o mai istorisesc eu astăzi după mai bine de optsprezece ani ? Dar ce anume te interesează în chestiunea asta ?

În loc să răspundă, Etzel întrebă după o pauză cu un glas și mai șoptit :

— A fost și tata amestecat ?

— Tatăl tău ? Da, cred că... cred că da. Era pe vremea aceea procuror și mi se pare că de-abia această afacere l-a ridicat și l-a săltat acolo unde se află astăzi.

De asta nu mă înșel. Este aproape sigur că în afacerea asta s-a distins. Fără de el, Maurizius ar fi scăpat, în cele din urmă, nepedepsit.

Ea tăcu și surâse oarecum jenată. În clipa asta semăna cu nepotul din fața ei.

Dar Etzel insista mereu. Cu o șiretenie disimulată — se căzni să arate că era la el numai o curiozitate nevinovată de băiat. Își trase scaunul în apropierea generălesei, îi luă mâna și o puse pe fața lui. Ochii și gura lui rugau, cerșeau.

Generăleasa clătină capul, uimită.

— Ascultă, măi băiatule, da știi că ești complet zăpăcit, îl certă ea. Mi se pare mie că ai frecventat în ultimul timp prea des cinematograful și că te-au impresionat grozăviile de acolo. Mă duc și eu câteodată la cinematograf, dar nu mă pierd cu firea. Nu te uita cu atâta deznădejde la mine. Uite, mă gândesc acum ce

mai știu din această afacere. Oricâtă bunăvoință aș avea nu pot să-mi amintesc de toate — o memorie așa de bătrână ca a mea e ca o sită cu găuri multe. Nu vreau să cercetez de unde vine curiozitatea ta. Poate că la urmă nu m-ar bucura aflând-o. În sfîrșit, a fost o afacere înfricoșătoare. Oamenii n-au vorbit săptămâni întregi decât de ea. În toate părțile erau discuții pro și contra. Se iscau adunări populare. În ziua pronunțării verdictului de condamnare la moarte, au trebuit să scoată armata.

Eram pe vremea aceea la Hamburg și știu că doctorul mi-a interzis să citesc ziarele. După ce procesul se terminase de mult și Maurizius (dar cum îl mai cheamă ?) intrase la închisoare pe viață, lucrurile nu s-au potolit. Foarte mulți susțineau sus și tare nevinovăția lui. Poate numai pentru că el până-n ultima clipă a repetat că e nevinovat. Și apoi nu era un criminal de rînd, era un om de știință. Unii susțineau că era chiar o capacitate, în specialitatea lui.

Alții pe de altă parte susțineau că era o secătură. În orice caz cred că nu avea nici 26 de ani când se făcuse deja cunoscut ca istoric de artă. Scrisese chiar o broșură. Trebuie s-o caut undeva, într-o ladă din pod. Acum îmi amintesc și titlul : *«Influența religiei asupra artei plastice în secolul al nouăsprezecelea.»* M-a interesat atunci. Pe vremea aceea se vorbea în toate saloanele de artă și religie. Cine putea să bănuiască în acest bărbat pe un asasin ordinar ? Nici eu nu-l credeam capabil de așa ceva. Să-ți împuști propria ta femeie pe la spate. Și în ce împrejurare ! O istorie încurcată. O afacere jalnică de care nu mai îmi amintesc bine. Știu numai că toate pledau împotriva lui : oameni împrejurări. Toate aduceau mărturie contra lui : o sumă de dovezi indubitabile, cum le spuneau juriștii. Adunarea acestor dovezi a fost de fapt opera tatălui tău, asta îmi aduc bine aminte. Era foarte mândru de opera sa, tânăr și vanitos cum era pe vremea aceea.

Etzel sta și privea. Omul cu șapca de căpitan devenea din ce în ce mai misterios. Cum nu putea să fie acel Maurizius care își petrecea zilele sub ziduri groase de închisoare, trebuia aflat ce legături avea el cu acel om. Ce vroia de la el, de ce i se punea în drum, și îl măsura

cu ochi răi şi şaşii ? Avea vreo însărcinare ? Vreo solie ? Ce fel de solie ? Vroia poate să-l câştige ca mijlocitor pe lângă Trismegistos ? Să-l facă spion pe lângă Trismegistos ? Groaznică afacere. Trebuia să bage de seamă. Trebuia să fie pregătit. Fiecare amănunt, cât de mic, avea importanţă.

Cum sta aşa şi se gândea, obrajii lui se acoperiră de o paloare care le da o strălucire de sidef. Tremura ceva în adâncul fiinţei sale şi îşi simţea aplecat grumazul ca sub o lovitură grea.

— Ce-i cu tine, băiatule ? Nu-mi placi de câtva timp, zise generăleasa. Se ridică elastică, îl bătu uşor peste obraji şi luându-i braţul îl conduse în cealaltă cameră. Acolo îşi aprinse o ţigară şi îi oferi şi lui una.

— Ei, şi acum spovedeşte-te, începu ea. Ce s-a întâmplat ? Ce-i mutra asta la tine ? Ţi s-a întâmplat ceva la şcoală ? În toamna trecută aveai perspective de a ieşi primul din clasă. Drept să-ţi spun, nu prea ţin grozav la lucrurile astea. Din şcolari model, nu ies oameni model. Nu răbdarea face geniul. Geniul e silinţă, spun germanii. Şi poate la ei se potriveşte. Eu ţin la tine. Tu eşti singurul meu nepot. Eu sunt singurul tău strămoş, dar dacă ai fi avut vreo şase surori sau fraţi poate că mi-aş fi ales pe altul ; fiindcă tu eşti puţin cam viclean şi puţin cam ascuns. Dar mi-e egal, eu tot te iubesc, numai că uneori când mă uit la tine, mi-e grije şi mi-e frică.

E o femeie admirabilă, gândi Etzel. Îi surâse (erau amândoi aproape de aceeaşi înălţime), tresări şi întrebă deodată cu acelaşi surâs, parcă pentru a atenua întrebarea :

— Ascultă, bunico, spune-mi : unde este mama mea şi de ce nu ştiu nimic despre ea ?

Generăleasa încremeni de spaimă şi-l găsi extraordinar de obraznic. Pe urmă se supără. Desigur că abuza de îngăduinţa ei. Şi-a pregătit o ladă întreagă de întrebări numai aşa, ca s-o chinuiască. Nimic nu-i era mai antipatic decât atunci când o pocnea mereu cu întrebări. Azi asta, mâine alta, poimâine cealalta. Şi acum să le adune toate într-un singur bombardament, nu, asta era prea mult. Şi afară de asta a mâncat azi prea mult şi trebuie să se odihnească, pentru că altminteri o s-o apuce iar

capul şi n-o să poată dormi la noapte. Etzel e un băiat drăguţ şi se va duce acum acasă.

— Salutări frumoase lui papà, complimente Riei. La revedere.

Şi cu asta îl trase precipitat în antreu, îi luă capul între mâini şi îl sărută cu buzele caraghios de ţuguiate pe frunte şi pe ochi închizând uşa cu zgomot în urma lui.

CAPITOLUL III

1

Doctorul Raff găsi într-una din zile prilejul să stea de vorbă cu Robert Thielemann despre Etzel. Era îngrijorat. Etzel cam lăsa de dorit în îndatoririle sale, în ultimul timp. Neglijenţa şi zăpăceala lui dăduseră de câteva ori ocazii la nemulţumiri. I se atrăsese atenţia, dar nu făcuse nici o impresie asupra lui.

— Păcat, spuse doctorul Raff în timp ce se plimba cu Robert Thielemann în sus şi în jos, pe coridor. Oricât de neplăcut îmi este, trebuie să apelez totuşi la măsurile de rigoare. Nu iubesc treburile acestea. Dar ce-i cu el? Nu ştii?

Pe Thielemann îl măgulea faptul că profesorul îi cerea lui informaţii, dar îl necăjea în acelaşi timp faptul că nu i le putea oferi. Etzel îl ocolea de aproape o săptămână ca şi pe ceilalţi colegi, dealtfel.

— Nu mă vâr în el, izbucni Robert. Din partea mea poate să facă ce vrea. Poate că nu sunt destul de nobil, şi a fost certat acasă din pricina asta.

— Vai, Thielemann, să-ţi fie ruşine, spuse Camil Raff.

— Poate că bătrânul a aflat că mă cam amestec în politică şi nu-i miroase bine domnului baron.

Doctorul Raff îşi stăpîni un surâs uşor.

— Îmi pare foarte rău, credeam că are puţină încredere în mine. Acum s-a schimbat. Ar trebui să aflăm pentru ce. Dar fără încăpăţânare, Thielemann. Deocamdată

dumneata eşti într-o situaţie mai avantajoasă, fiindcă el e acela care a greşit. Fii generos cu el. Dădu din cap şi se depărtă.

Din spate, părea şi el un şcolar, mic, svelt şi mlădios cum era. Thielemann se uită după el cu ciudă.

«Sigur, fără încăpăţânare», mormăi el. «Ce, să mă arunc de gâtul lui ? Să îngenunchez înaintea lui ca să-mi permită să vin la el ? Poate să aştepte mult şi bine el şi Andergastul lui îngâmfat.»

La etatea aceasta există la copii obiceiurile convenţionale indestructibile ale relaţiilor. Acestea sunt cu atât mai strict ţinute cu cât n-au fost încheiate prin legăminte şi învoieli verbale. Una din aceste înţelegeri tacite era aceea că Etzel nu venea niciodată în casa lui Thielemann, că Robert îl vizita exclusiv pe Etzel şi numai când era invitat de acesta. Etzel fusese numai de câteva ori în librăria Thielemann. Din când în când Thielemann făcea aluzii la venirea lui Etzel la el, dar numai aşa de formă. Adevărul adevărat era că nici nu dorea ca Etzel să vină la el ; mai mult încă, se temea de astfel de vizite. Nu avea odaia lui personală. Încăperea în care lucra şi dormea, o împărţea cu alţi doi fraţi mai mici cu care nu se avea bine. Nu asta însă era partea cea mai rea. Casa în care vieţuia, era o casă a discordiei. Între tată şi mamă domnea o vrajbă continuă. Ei ofereau copiilor cel mai trist spectacol al căsniciei. Nu putea sta două clipe în aceeaşi încăpere fără ca să nu-şi facă unul altuia reproşuri şi fără să-şi arunce vorbe grele. Insuportabil îi era lui Thielemann mai ales gândul că Etzel ar putea fi într-o bună zi martorul acestor scene

2

Etzel descoperise în cabinetul tatălui său petiţia bătrânului Maurizius. Era o cerere de graţiere.

«*Peter Paul Maurizius, fost econom şi proprietar rural, domiciliat la Hanau, Str. Marktstrasse 17, solicită domnului Procuror general a introduce actele şi sprijini cererea de graţiere a fiului său, închis de optsprezece ani în închisoarea de la Kressa.*»

Așa suna titlul petiției.

Etzel știa că a făcut o faptă nedemnă scotocind printre hârtiile tatălui său, dar știa că nu avusese încotro. Fusese o pornire lacomă de animal, aceea care îl îndemnase să caute printre hârtii. Omul cu șapca de căpitan jucase aci rolul spiritului din Hamlet. Ochii lui mici și răutăcioși păreau a spune : Bagă bine de seamă, caută la tine acasă ; caută și vei găsi ceva ce te-ar putea interesa. La acest avertisment îi apărea înaintea ochilor și autoarea scrisorii din Elveția. Tare ar fi vrut să citească scrisoarea. Poate că o s-o găsească ascunsă undeva într-un sertar secret, în vreo mapă. «Bagă bine de seamă și ai să găsești ceva.» Vorbele acestea nu-i dădeau pace. Mâna poruncitoare a lui Trismegistos se agita plastică și luminoasă în întuneric. O stafie de hârtie se ridică de pe biroul încărcat de acte și dosare albastre și se lățea peste toate odăile. Stafiile actelor se agitau de mult în casa Andergast. Numai urechile lui Etzel le auzea. Un popor de umbre tăcute și fără nume pe care numai ochii lui le vedeau, ochii lui care în unele ceasuri vedeau mai bine umbrele decât oamenii vii. Sensibilitatea lui avea în acest domeniu atingeri cu isteria.

Probabil că stafiile hârtiilor au împrejmuit și leagănul lui de copil și scâncetul lor l-a legănat în somn. În casa asta plutea destinul atâtor oameni... Și Etzel, sub teroarea ochilor mici și răi și cu privirea suferind de astigmatită, pribegește prin odăile casei liniștite, chinuit de un nume, de o faptă legendară și incomensurabilă ; pribegește din odaie în odaie, mereu și mereu.

E o după-amiază târzie de sfârșit de martie. Tata a telefonat că nu vine diseară la masă.

Hilde Sydow s-a logodit și tata a trebuit să-și pună costumul de seară și să plece. Lui Etzel nu-i mai rămânea decât să-i dea o ocupație Riei, ca să nu-l deranjeze, și atunci e liber. O gaură în pantalonii lui de sport, o rugăminte Riei să-i facă un petec măestru, și iat-o inofensivă pentru două ore ; a mai rugat-o să-i prepare budinca lui favorită pe care știe că Rie o prepară singură, și iat-o inofensivă pentru alte două ceasuri.

Acum stă gânditor în odaia de fiecare zi. Afară începe să amurgească. O fâşie de cer ca un stindard roz-cenuşiu se apleacă peste fereastră. Uşa de la biroul tatălui său îl atrage, o deschide, păşeşte în încăperea cu tapete afumate şi cu mirosul respingător de ţigări stinse, păstrat în hârtoage.

Grămezi peste grămezi zac actele cu coperţile verzi sau albastre ; fiecare copertă cu o etichetă albă scrisă caligrafic. Niciodată n-a îndrăznit să deschidă un astfel de dosar ; acum deschide întâia mapă de deasupra pe care scrie : «Cereri de graţiere», şi primul lucru pe care cade privirea lui e numele de Maurizius. Asemenea coincidenţe sunt rare şi minunate în viaţă.

Din scrisul fostului econom şi proprietar, lipseşte tonul umilit şi rugător. Rândurile sunt străbătute de un timbru îndârjit şi pretenţios care se referă la lacunele de formă ale procesului. Lacune relevate şi altădată, în mod insistent.

Ce uşor se observă că sunt rândurile unuia care nu se pricepe în cele ale justiţiei. Cererea pare făcută fără ajutorul unui avocat. Poate pentru că omul care a scris cererea s-a convins că sfaturile avocaţilor şi ale oamenilor de specialitate au fost uneori infructuoase şi vrea acum să convingă pur şi simplu cu logica lui personală. De aci limbajul neînflorit. De fapt cele solicitate în cerere sunt departe de logică. Sunt acolo afirmări pătimaşe, reveniri obsedante la acelaşi punct de plecare, de parcă în întuneric cineva ar bate într-o uşă încuiată şi s-ar crampona de ea ca un besmetic. În două locuri e pomenit numele de Waremme şi reiese că a fost martorul principal al acuzării. Scriitorul cererii nu îndrăzneşte să-l numească pe şleau un sperjur, dar acuzarea se poate citi printre rânduri. Mai mult încă, pare că lucrul acesta ar fi de mult cunoscut şi nedesmiţit, deşi s-ar putea ca afirmaţiile celui ce scrie să existe numai în fantezia lui bolnăvicioasă. Axa centrală a cererii o formează rugămintea ca acest Waremme să fie din nou ascultat şi nădejdea că această ascultare ar putea prilejui o revizuire a procesului. Poate că atunci ar cădea altă lumină decât aceea care a căzut până acum şi asupra unei anumite femei al cărei nume

omul cu cererea crede inutil a-l pomeni, asupra «acelei nefericite între nefericite». Cuvintele nefericită între nefericite sunt de două ori subliniate şi după ele, în paranteze, două semne de exclamaţie.

Din cerere se vădea cât de puţin era acest bătrân iniţiat de cum trebuie ticluită o asemenea hârtie.

Procurorul general scrisese de altfel cu creionul roşu, de-a curmezişul hârtiei : «Nu se poate supune graţierii, Andergast.»

Etzel se simţea în situaţia lui Hamlet când a auzit spiritul tatălui său vorbindu-i din fundul pământului. „Vorbeşte sărmane spirit", spune el cu dureroasă înfiorare.

În creierul său se înfig cuvintele scrise de bătrânul părinte şi pe care ştie bine că nu le va mai uita niciodată. Ştie că dacă s-ar întâmpla să fie sculat la miezul nopţii, le-ar recita pe dinafară.

„În numele lui Dumnezeu, e un nevinovat acel care de mai bine de optsprezece ani mucegăieşte de viu în hruba de piatră a închisorii.

El n-a făptuit fapta pentru care a fost condamnat, chiar dacă ar recunoaşte-o de o sută de ori, deşi n-a recunoscut-o, şi chiar dacă dovezile contra lui ar fi de o mie de ori mai zdrobitoare. Pe nedrept viaţa lui a fost sugrumată în floarea vârstei ; nevinovat a luat asupră-şi jugul ispăşirii ; asta vreau să strig şi să vestesc cât timp va mai exista răsuflare omenească în pieptul meu."

Vorbeşte, sărmane spirit...

3

În zilele ce urmară Etzel puse în joc o serie de şiretlicuri care să deruteze observatorii din jurul său.

Puţine zile după convorbirea dintre Thielemann şi doctorul Raff veni vacanţa de Paşti, care îi dădea timp şi răgaz şi îl ferea de eventualele priviri şi critici ale celor din jur. Îi mai rămânea numai sarcina de a amăgi vigilenţa tatei şi a Riei. Astfel că începu să facă pe omul bine dispus.

Se plimba degajat și fredonând prin hol; de câte ori ea îl întreba ceva, îi răspundea vioi și ager. Când era împreună cu tatăl său, arbora o figură ascultătoare, afecta o înclinare plină de râvnă de a aproba cele ce i se spuneau, de a accepta totul cu ochii surâzători, cu un «mulțumesc, da» sau «mulțumesc, nu», foarte curtenitor și foarte îndatoritor.

Stând așa câte o jumătate de oră pe bancă, cu atenția încordată, simțea la un moment dat că spațiul în care sta nu mai e încăpător pentru el și gândurile sale și că nu mai are răbdare să asculte. Ar fi vrut să-și înăbușe gândurile care îl tulburau. Câteodată i se întâmpla să meargă pe stradă numărând pietrele și pomii din drum. Și mergând așa și numărând, se gândea ce-i de făcut. Cui să-i ceară o povață? Cui să i se încredințeze? Să aștepte? De ce să aștepte? Nu, nu trebuia să piardă timp. Cine putea să-l sfătuiască ce-i de făcut?

Oricui i s-ar fi adresat, s-ar fi prăpădit de râs și i-ar fi spus: „E absurd, băiețele. Ce-ți pasă ție de chestiunea asta? La ce-ți folosește? Te-ai prostit cu siguranță! Ia vezi mai bine dacă nu-ți lipsește vreo doagă".

Dar, serios, cui i se putea adresa? I-ar fi trebuit o femeie, o femeie tânără și inteligentă. Numai o femeie ar fi putut înțelege ceea ce îi apăsa inima. Nu cunoștea însă o astfel de femeie. Lumea în care peregrina el nu avea zâne. Bunica era o femeie aproape fără sex.

Totuși îi trebuia un sprijin, o povață, un ajutor practic, altfel totul se năruia.

Și Etzel umbla în sus și în jos prin odaie. Cugeta și chibzuia. Făcu socoteala că: optsprezece ani și cinci luni sunt două sute douăzeci și una de luni, egal cu șase mii șase sute treizeci de zile și tot atâtea nopți. Și zilele trebuiesc separate de nopți. Și fiindcă socotelile i se încurcă din ce în ce mai rău, el are impresia că numără un mușuroi de furnici, furnică cu furnică și fiindcă vrea totuși să aibă noțiunea exactă a clipelor, își închipuie o scară cu șase mii șase sute treizeci de trepte. Nu, asta e prea greu! O cutie cu șase mii șase sute treizeci de chibrituri. Nici asta nu se poate. O pungă cu șase mii șase sute treizeci

de pfenigi. Nu merge. Un tren cu şase mii şase sute treizeci de vagoane ; dar nu se poate un tren aşa de lung. O carte cu şase mii şase sute treizeci de foi (fiecare foaie are câte două pagini, adică ziua şi noaptea). Acest exemplu îi ajută să-şi facă o idee mai justă. Scoate un morman de cărţi din raft. Prima are o sută cincizeci de foi ; a doua o sută douăzeci şi cinci, a treia două sute zece ; nici una, mai mult de două sute şaizeci de pagini. Şi aşa punând una peste alta, douăzeci şi trei de volume, ajunse de-abia la patru mii două sute douăzeci de foi. Renunţă.

Şi acum se gândea că, cu cât trecea o zi mai mult, cu atât socoteala se mărea. Propria sa viaţă nu număra decât cinci mii nouă sute de zile, şi ce lungă i se părea ea. Ce încet trecea ; o săptămînă se prelungea uneori aşa de mult...

Unele zile se lipeau de el ca papul de piele, de nu puteai scăpa de ele.

Şi în timp ce el dormea, citea, mergea la şcoală, se juca, vorbea cu oamenii, plănuia una şi alta, în timp ce se făcea iarna şi se făcea primăvara, şi soarele strălucea sau ploaia răpăia, în timp ce seara şi dimineaţa alternau, — în acelaşi timp, cu acelaşi timp era şi *El* acolo, mereu acolo, tot timpul acolo. Etzel încă nu se născuse şi *El* era deja acolo ; prima zi, a cinci suta zi, a două mii două sute treizeci şi şapte zi.

Etzel făcu o mutră de parcă ar scutura două mâini de fier încleştate pe umerii săi. Roti o privire furioasă, răbdătoare şi sălbatică în jurul său, apucă linia de lemn de abanos şi începu să «dirijeze».

Era unul din jocurile lui. Îl practica cu plăcere încă de la vârsta de opt ani. Acum îl obişnuia numai atunci când era într-o depresiune morală şi simţea că nu-şi poate stăpâni agitaţia.

A «dirija» se chema a executa o simfonie compusă de el însuşi şi care se traducea prin sunete imitând ţimbalul, contrabasul, tinicheaua ; toate acestea subliniate de tactul şi măsura liniei. El era orchestra, el era muzica, el era dirijorul.

Și animația furtunoasă în care se lansă o atrase pe Rie care îl anunță supărată : că tata e pe cale de a sosi acasă.

Acoperit de sudoare, roșu, cu linia în mâna ridicată, el o fixă de parcă n-o recunoștea, apoi spuse jenat și indispus :

— Închide ușa, Rie, antreul e plin de miros de ceapă și mi se face rău.

4

A doua zi pe la ora patru după-amiază, era o miercuri, apăru în casa Thielemann. Rugă să i se arate odaia lui Robert și răsări deodată în fața prietenului uimit, care nici nu-l auzise intrând.

Thielemann stătu o clipă uluit până să-și vină în fire. Cum Etzel încă nu fusese până acum la el, această vizită crea o nouă situație între ei. Afară de asta avea motive să fie supărat pe Etzel pentru purtarea sa inexplicabilă din ultimul timp. Mai era și faptul că azi la ei acasă era o atmosferă furtunoasă.

Clipea des din ochi și se uita mereu la becul electric, care atârna sărac și despuiat în tavan. Din când în când îl privea pe furiș pe Etzel și privindu-l, simțea cum îi trece supărarea. „Dracu știe cum face piciul ăsta, că de cum îl văd înaintea mea, uit tot ce am contra lui", își zise el.

— S-a întâmplat ceva ? întrebă el, rotind privirea prin odaie ca să se convingă că odaia lui nu e tocmai atât de respingătoare. S-a întîmplat ceva ? repetă el. Pari așa de zburlit. Etzel respiră adânc.

— Am mers cam repede, spuse el, și se așeză de cealaltă parte a mesei. Voiam să discut cu tine o chestiune. Numai dacă ai timp, la cinci trebuie să fiu acasă. Numai că... e o afacere afurisit de delicată. Trebuie să taci ca mormântul, Thielemann. Ne aude cineva aici ?

Se uită cercetător în jur, colțurile buzelor i se trasără ca ale unui copil căruia i-ai distrus o jucărie.

— Hai, începe, spuse Robert, mai nesigur decât ar fi vrut să se arate.

Nu asculta nimeni. Etzel cu mâinile ovale, presate între genunchi, cu sprâncenele încruntate, cugeta. Nu știa cum să înceapă. Se aplecă și cu vocea lui încă neformată de copil, spuse înăbușit :

— De obicei nu prea pot suferi când băieții colportează ceea ce se întâmplă la ei acasă. Asta e treaba fetelor. Dar cum sunt acum într-o situație cam încurcată și nu am un prieten mai apropiat ca tine, m-am gândit să mă adresez ție. De fapt nu vreau decât un răspuns la o întrebare în chestiunea unui caz de conștiință. Nu încap discuții și comentarii multe, tu trebuie să-mi spui numai da sau nu. E vorba de mama mea. E vorba de relațiile sau de lipsa de relații dintre părinții mei. Chestiunea aceasta formează o problemă chinuitoare pentru mine, înțelegi Thielmann ? întrebă el cu o privire limpede și prietenoasă. Robert se înspăimântă.

— Nu înțeleg nimic, zise Robert cu o mișcare de parcă nimerise sub jgheabul unui burlan stricat. Nu era pregătit pentru a asculta spovedanii atât de intime. Mai mult încă, le socotea ca o batjocură la adresa lui, fiindcă el de o vreme încoace trăia complet sub teroarea vorbei și discordiei dintre părinți. Tatăl și mama se constituiseră în două grupe distincte. Fiecare, trădătorul celuilalt, fiecare ostenindu-se să-și atragă copiii de partea lui și blestemând pe celălalt

Îl chinuia acum bănuiala că Etzel cunoaște atmosfera de la ei din casă și că de aceea prinsese curaj să vină să i se spovedească lui. Și la gândul că această bănuială s-ar putea adeveri, mândria lui de mic burghez se răzvrăti. Ochii lui priviau cu spaimă la Etzel, temându-se că, din clipă în clipă, din odaia alăturată să nu izbucnească iar cearta. Și pe când căuta să-și stăpânească neliniștea, bănuielile contra prietenului său dispăreau, și gândul că Etzel vorbea astăzi pentru prima dată cu el de lucrurile astea, îl mișcă deodată până la lacrimi.

— Am să înțeleg eu, micule ; hai, spune tot ce te apasă.

Etzel începu :

— Ascultă, tu știi că eu nu-mi cunosc mama. Pe cale directă n-am putut niciodată afla de ea ; pe cale indirectă numai foarte puțin. Nu știu nici măcar adresa ei. Știu numai că locuiește la Geneva sau că a locuit acolo până acum câtva timp. Nu știu dacă e bolnavă sau sănătoasă, dacă e bogată sau săracă, dacă e singură sau nu e singură. Nu știu dacă e frumoasă sau urâtă. Nu știu nici măcar de ce nu trebuie să nu știu de ea. N-am nici o fotografie de la ea ; nici măcar una interioară, deoarece e prea mult de când n-am mai văzut-o și nu-mi mai amintesc de ea. Au radiat-o din existența mea. De ce : întreb și eu mereu : de ce ? Desigur că n-a renunțat ea de bunăvoie la legătura cu mine, dar ce a silit-o la aceasta ? Un păcat făptuit ? Simțământul unei vini ? Nu s-a mai auzit niciodată ca o mamă să-și părăsească pentru asta copilul sau să-l uite. Așa că tata e vinovatul principal. Să-l întreb pe el, este exclus. Două secunde după aceea m-ar da pe ușă afară. De Rie nici nu poate fi vorba. Bunica pare că a fost silită să tacă. Să întreb pe altcineva, nu e oportun. Așadar e vorba de o conspirație. Autorul principal al acestei conspirații, este tata. El și-a luat măsurile necesare și ține sforile în mână. El înăbușe tot ce nu-i convine. E așa, și el vrea să fie așa și fiindcă are puterea, așa se întâmplă. Eu o socot ca o nedreptate făptuită împotriva mea. Astfel că stau și mă îndoiesc dacă trebuie să mai mă supun acestor măsuri.

Câteodată simt o poruncă interioară de a purcede să sparg zăgazul și am impresia că e neapărat necesar lucrul acesta pentru a da vieții mele cumpăna firească.

N-aș vrea să mă port nedemn. Recunosc obligația ce o ai ca fiu și fii ascultător și acesta nu este pentru mine un cuvânt deșert. Tata s-a îngrijit în felul lui de mine. Nu poți să treci așa ușor peste el. Este prea mare, prea însemnat, prea *el*. Ei, și-acum spune-mi Thielemann, ce-i de făcut ?

Etzel se ridică agitat și în fundul ochilor săi pâlpâi iar flăcăruia aurie.

— Tu eşti un om drept. Tu simţi şi gândeşti drept. Spune-mi, să mă împac cu gândul că sunt un om încătuşat, până o să vină ziua când el o să-mi spună : fă aşa şi aşa, asta şi asta, alege, ia-o la dreapta sau la stânga, rămâi la mijloc ?...

Asta nu se va întâmpla, niciodată. Buzele sale nu vor slobozi niciodată astfel de cuvinte. Şi atunci trebuie sau nu trebuie să mă sinchisesc ? Să mă înfig zdravăn pe picioarele mele şi să nu fac cutare şi cutare lucru ? Ce trebuie să fac, nu e nevoie să discutăm acum. Ce o să se întâmple, nu se poate şti încă astăzi. Dar în astfel de împrejurări trebuie să fii pregătit. Ce mă sfătuieşti Thielmann ? Nu te gândi mult.

Era o expunere logică şi bine susţinută. Era o întrebare care nu o adresa numai lui Robert Thielmann, ci camarazilor în general, spiritului camaraderiei, lumii, şi în sfârşit sieşi.

Poate că a pus celuilalt întrebarea ca să se lămurească pe sine însuşi şi ca să nu mai bâjbâie în neant.

Robert Thielmann nu se grăbea să răspundă. Se sculă greoi, făcu câţiva paşi tropăitori împrejurul uşii, îşi vârî degetele în claia de păr din cap, tuşi, şi chibzui mult înainte de a spune :

— Chestiunea asta are o latură care ţine de creier şi alta care ţine de inimă. Două puteri inegale. Eu nu pot să ştiu care aleargă mai bine. Tu eşti născut în mătase. Mătasea se rupe mai greu ca pânza de sac... Eşti un băiat grozav de delicat, dar tragi după tine prea multe prejudecăţi şi tradiţii.

Etzel nu-l mai asculta. Surâdea lin. Era un surâs inteligent, dezamăgit şi îngăduitor. La „dar" începuse să surâdă. Din clipa în care cineva spune „dar" nu mai am nevoie de el, gândi Etzel. Se aşează iar pe scaun, luă o hârtie şi desenă pe ea un cal cu coarne de cerb.

Thielmann avu sentimentul orei de limba greacă, atunci când i se înapoia extemporalul cu un „insuficient" în colţul paginei.

— Vreau să-ţi mărturisesc ceva spuse Thielmann, tainic, în cele din urmă. Ne ţin sub papuc. Habar n-au ce

se petrece în noi. Ei nu știu ce-i așteaptă. Dar deocamdată suntem sub mâna lor. Ah ! aș vrea câteodată să termin cu toate, știi, și el prinse hârtia din mâna lui Etzel și o rupse în două.

În clipa aceea se auzi țipătul unei femei, urmat de răgetul furios și asurzitor al unui bărbat. După câteva secunde o ușă fu trântită cu putere și o clipă domni liniștea, apoi probobil că ușa se deschise iar, căci glasul femeii se auzi din nou, jumătate văicărindu-se, jumătate zbierând. Bărbatul răspunse dintr-o oarecare depărtare cu înjurături oribile și amenințări.

Etzel sări în sus, credea că s-a întâmplat o nenorocire și vroia să se repeadă la ușă, când Robert îl prinse de umeri, îl ținu zdravăn pe loc și îi spuse scrâșnind din dinți :

— Nu te mișca. Altfel ai de-aface cu mine !

Iată că se întâmplase ceea ce se temuse, ceea ce ar fi vroit să ascundă, și ceea ce întuneca amarnic tinerețea lui.

Stăteau amândoi la doi pași de ușă, el îl ținea mereu de umeri pe Etzel și obrazul îi era așa de palid, că pistruii de pe el se vedeau aproape negri.

Etzel coborâse privirea și în timp ce asculta cearta vulgară, înțelese durerea prietenului său. Nu îndrăznea să-l privească pe Robert, când deodată gălăgia se potoli brusc, de părea că glasurile au fost înăbușite de un morman de nisip. Un sfert de ceas fu liniște, apoi cineva începu să cânte un vals pe un pian dezacordat. Era un frate de-al lui Robert care făcea muzică în odaia alăturată. Succedarea asta a melodiei după cearta de adineauri vădea din partea cântărețului o mare nesimțire și îi ajuta lui Etzel să pătrundă deodată în taina familiei ca într-o carte deschisă. Îi întinse cu sfială mâna lui Thielmann și șopti :

— Mă duc acum, Thielmann, am întârziat așa de mult ! Rămâi cu bine... și se trezi dincolo de prag. Se strecură sfios pe coridor și coborî treptele repede.

„A fost urât din partea mea că am șters-o în felul acesta, gândi el în timp ce umbla prin ploaie,dar nici dacă mai rămâneam nu-i făceam plăcere."

O luă mai încet, adâncit în gânduri. După un răstimp se opri deodată, își apăsă amândouă mâinele pe piept, inima începu să-i bată cu putere și spuse cu glas tare :

— Zadarnic, n-am să-mi recapăt liniștea decât dacă mă voi duce la Hanau, să stau de vorbă cu bătrânul.

5

Vroia să plece încă de joi, dar o amânase pe vineri, fiindcă în această zi domnul de Andergast avea o seară de domni la care trebuia să participe. Etzel îi spusese Riei că merge la cinema, o rugă să-i pregătească pe masă un sandviș și dacă o să vină cumva mai târziu să nu-l trădeze ; la ora 8 va fi în tot cazul acasă. Și plecă la Hanau.

Nu-l găsi acasă pe bătrânul Maurizius. Un locatar al casei îi spuse că bătrânul era la cârciuma „La Iepure" din colțul străzii.

Etzel privi pe fereastră înăuntru, dar nu-l zări pe cel dorit. Patrula pe dinaintea casei din Marktgasse și se făcuse aproape ora șase când zări în sfârșit pe omul cu șapca de căpitan, venind către casă.

Locuința bătrânului se afla în fundul curții, la etajul I, la care ducea o scară îngustă de lemn, zidită în partea dinafară a peretelui. De pe scară dădeai într-o galerie îngustă de lemn până la o ușă prin care intrai în două odăițe strâmte.

Lângă ușă era un clopoțel, sub mânerul căruia străjuia o tăbliță de aramă cu inscripția „P.P.Maurizius, fost proprietar".

La întâlnirea de pe stradă, Etzel își scoase pălăria și salutase pe omul cu șapca de căpitan, dar Maurizius nu observase salutul băiatului. Se întâmpla foarte rar

în ultimul timp ca să-l salute cineva ; avea foarte puţini cunoscuţi în oraş.

Etzel îl urmă în curte, aşteptă până ce bătrânul dispăru sus pe galerie, sui şi el scărița exterioară şi bătu uşor la prima uşă. Cum înăuntru nu se mişca nimic, trase de clopot, dar nu auzi nici un sunet, clopotul părea că n-are clopoţel şi atunci bătu mai tare în uşă. Bătrânul deschise în sfârşit şi îl măsură bănuitor pe vizitator. Fără şapcă părea aşa de schimbat că Etzel crezu la început că nu e acelaşi om întâlnit pe stradă. Capul chel şi îngust acoperit de câţiva peri aspri şi ţepoşi, avea în mijlocul cheliei un cucui mare şi roşu.

La primul moment nu s-ar fi putut spune dacă bătrânelul recunoaşte sau nu pe tânărul urmărit cu atâta insistenţă pe stradă. Obrazul lui nu te lăsa să bănuieşti nimic.

— Aş dori să vorbesc cu d-voastră.

Bătrânul îl invită în odaie, fără un cuvânt, numai cu un mormăit şi o mişcare a mâinii. În odaie, Etzel spuse numele său, Maurizius se înclină, nu păru deloc uimit, ca şi cum Etzel ar fi fost un vizitator obişnuit şi banal.

Bătrânul arătă cu mâna lui stângă, ţeapănă, un scaun, scoase o tabacheră de tinichea din sertarul mesei şi îşi umplu bine pipa.

În înfăţişarea odăii nu era nimic deosebit. Era o odaie de mic burghez cu masă, comodă, dulap de haine cu o oglindă care atârna strâmb şi câteva lucruri ieftine, Singurul lucru deosebit în odaie, erau câteva teancuri de ziare vechi pe un raft rudimentar de lemn. Câteva duzuni de pachete, legate cu sfoară, de care atârna într-o parte un bilet cu însemnarea :

«1905, 1906, 1907 ; primul interogatoriu ; instrucţia ; prima zi a procesului, a doua zi a procesului şi aşa mai departe ; *ecouri din presa străină, păreri de ale marilor jurişti ; avizele marilor psihiatri, etc...»*

Se mai găseau pe raft diverse broşuri şi alte câteva tipărituri asupra procesului tânărului Maurizius.

— Am băgat iar cerere, începu Maurizius aruncându-se pe sofaua de lângă perete și trăgând cu putere din pipă. Ca domnii de acolo să nu se culce pe o ureche. Firește, parcă ai vorbi la perete. V-a trimis cineva, tinere domn, sau ați venit din propria inițiativă ? Dar cine oare v-a trimis ?

Pe vremuri veneau mulți pe aici. Chiar și mai încoace mai veneau pe la mine ca la un doctor la modă.

În fiecare zi aveam audiențe : scriitori, avocați,, spiritiști, redactori. Până și din America. De doisprezece, treisprezece ani însă s-au domolit lucrurile. Și pe câmpul de bătaie se face liniște când se face pace, chiar dacă e numai o pace șubredă.

Ce doriți, tinere domn ? Pe cât văd, sunteți grozav de tânăr.

Vocea lui amintea cârâitul unei ciori. Nu vorbea tare, numai unele vorbe le arunca din gâtlej, răgușite ca un lătrat și deschidea gura mare, astfel că barbetele cărunte sub urechile blegi, păreau crescute direct din gâtlej.

Etzel recunoscu că e tânăr, își spuse și vârsta, dar adăugă obraznic că nu e de părere că numărul anilor constituie, pentru oameni, un scut contra prostiei și josniciei.

Maurizius îi aruncă o privire înciudată, apoi chihoti înăbușit și chihotitul se prelungi într-un acces de tuse care se termină de-abia după o expectorație abundentă.

Lui Etzel i se făcu silă, dar își înăbuși desgustul și spuse, cu o încercare amabilă de a începe o conversație, că domnul Maurizius să fie bun și să facă abstracție de vârsta lui. Povesti că în el se zămislise, nu știa singur cum, dorința de a afla adevărul în chestiunea Maurizius sau să afle cel puțin cum s-au petrecut faptele. Adăugă că, chiar dacă nu poate promite că va face ceva de pe acum, și cine de altfel i-ar crede una ca asta, totuși e de părere că n-ar fi o oboseală zadarnică din partea bătrânului. Pentru că și el a cumpănit mult înainte de a veni și a venit cu speranța că nu va pleca cu mâinile goale.

Făcu acest demers cu un amestec de timiditate greu de descris, și avânt inimos.

Bătrânul căzu într-o tăcere adâncă. Pipa i se stinse.

6

Avea în urmă o viață simplă, care cu trecerea anilor devenea din ce în ce mai posomorâtă și în care lupta pentru nevinovăția fiului său se ridicase până la patimă și devenise unicul ei scop. Din căsătoria cu fata unui pastor din regiunea de sus a Rhinului, căpătase patru copii, trei fii și o fiică.

Poseda o proprietate în apropiere de Gelnhausen, al cărei venit principal era o vie. Trăia fără griji cu familia sa, când în vara anului 1900, o epidemie de tifos îi răpi, în două săptămâni, femeia, fiica și pe cei doi fii mai vârstnici. Cel mai tânăr din ei, Leonhart, avea la vremea aceea douăzeci de ani și studia la Bonn. Fusese și înainte favoritul tatei, care vedea în acest Beniamin al familiei ceva mare și deosebit, o apariție miraculoasă și fără de pereche, — dar odată cu catastrofa celor morți, ridicată la proporția pierderii a patru suflete dragi, dragostea simplă și adâncă se transformă într-o idolatrie. El îi fu de aci înainte băiatului și tată și mamă. Când nu primea zilnic știri de la el era neliniștit.

Pretențiile de bani nu prea modeste, ale fiului, le satisfăcea fără obiecțiune, deși venitul proprietății se micșorase simțitor în anii aceia, mai ales că introdusese o tescătorie în stil mare care îl silise să pună ipoteci peste ipoteci pe proprietate.

De asta nu se sinchisea Leonhart, sigur pe o carieră strălucitoare, răsfățat de colegi și profesori, bine văzut în cea mai aleasă societate. Cu aerul său de învingător fericit îl dezarma pe bătrân. Acesta nu îndrăznea să-i clatine iluzia că e unicul fiu al unui moșier bogat și că își poate permite luxul unui trai larg. Mai mult încă, tremura la gândul că într-o zi va trebui să divulge adevărata stare a lucrurilor.

Fiecare succes al lui Leonhart, fiecare examen luat, cutare cunoştinţă pe care o făcea în lumea aristocratică şi pe care i-o comunica vanitos, îl umplea de o mulţumire de parcă era zămislitorul unui geniu miraculos.

Visurile pe care şi le făurea pentru fiul său, se ridicau la înălţimi pe care nici ambiţia lui Leonhart nu le-ar fi năzuit. Poate că ambiţia lui Leonhart avea ca scop suprem numai idealul de a trăi bine şi comod, fără sforţări prea mari ; să se poată dedica fără oboseală înclinărilor sale şi să facă o figură frumoasă în societatea la a cărei opinie ţinea foarte mult.

Scurt timp după ce Leonhart îşi luase docenţa, se întâmplă explicaţia de care se temuse atâta bătrânul.

Leonhart făcuse tocmai o datorie la cărţi de trei mii cinci sute de mărci, datorie de onoare care trebuia plătită în douăzeci şi patru de ore. Bătrânul nu avea banii şi numai cu multă trudă reuşi să facă rost de ei. O bancă de-a doua mână îi puse la dispoziţie suma cu dobânzi cămătăreşti.

Leonhart rămase încremenit. Între tată şi fiu avu loc o convorbire care dură toată noaptea, în chioşcul din fundul curţii.

Rezultatul fu că tatăl îi ceru scuze băiatului că nu-i putea pune la picioare averile pe care bătrânul credea că fiul său avea dreptul să i le ceară.

Două luni după aceea avu loc logodna şi şase luni după aceea căsătoria dintre Leonhart şi Elli Hensolt, văduva unui bogat fabricant de hârtie, pe care o cunoscuse într-o scurtă şedere la Kreuznach.

Amândouă evenimentele, logodna şi nunta, Leonhart i le comunică tatălui său numai prin câteva rânduri fugitive. Consternarea bătrânului fu aşa de mare, încât atunci când tinerii căsătoriţi veniră să-l viziteze pentru câteva zile, umblă fără grai, şi nici la plecarea celor doi nu-şi luă cumsecade rămas bun de la băiatul său.

Leonhart folosi prilejul ca să facă pe ofensatul, se retrase de tatăl său şi se făcu a nu înţelege dezamăgirea şi aversiunea bătrânului.

De altfel se cam plictisise de tirania dragostei prea mari a părintelui său. Şi afară de asta îi era ruşine cu el. Îl supărau apucăturile bătrânului, incultura lui, simplitatea lui. Snobismul său de burghez îl făcea să arunce un văl discret asupra originii sale.

De altfel nu mai avea nevoie de bătrân, femeia pe care o luase aducea o zestre de optzeci de mii de mărci, bani moşteniţi de la soţul defunct.

Elli Hensolt, prin căsătorie Elli Maurizius, era născută Iahn. Iahnii fuseseră încă de pe la jumătatea secolului, o familie de seamă în ţara Rhinului. Notarul Iahn jucase în ultimii ani ai vieţii sale rolul unui primar. Nu reuşise însă să-şi pună la adăpost avutul agonisit, astfel că după moartea lui familia se văzu, nu săracă, dar redusă la o rentă modestă şi se stânse încetul cu încetul în mediocritatea unui trai obscur. În afară de Elli mai erau doi copii, un fiu care căzuse ca locotenent în luptele armatei coloniale şi o a doua fiică, Anna, care pe vremea căsătoriei lui Elli, avea optsprezece ani.

Împrejurări felurite se adunară să mărească aversiunea bătrânului pentru căsătoria fiului său şi să-l facă să urască pe soţia acestuia.

În primul rând era faptul că Iahnii erau catolici. Protestant convins, deşi nu era un vizitator frecvent al bisericii ţinea totuşi la tradiţiile familiei sale, ţinea cu puritanismul acela care este un amestec de mândrie ţărănească, tradiţie strămoşească şi conştiinţa că aparţii unei comunităţi în plin progres. Totuşi, poate că ar fi uitat această trădare fiindcă nu făcuse nimic ca s-o prevină.

Mai rău era faptul că femeia nu era nici frumoasă, nici elegantă, nici impunătoare şi n-avea nici o însuşire vizibilă. Nu putea invoca nici măcar o noblețe de sânge, o distincţie socială şi nici avere nu poseda. Optzeci de mii de mărci, era o sumă ridicolă faţă de valoarea lui Leonhart, faţa de posibilităţile şi viitorul lui. Partea mai gravă consta în aceea că era cu cincisprezece ani mai mare ca Leonhart. O femeie de treizeci şi opt de ani şi un bărbat de douăzeci şi trei. Şi bătrânul nu se putea să nu ţină seamă de această disproporţie. Băiatul se predase în labele viclene ale unei vulpoaice. Şi fusese cumpărat ca un tânăr remorcher să remorcheze un vapor avariat şi găurit. Curând, tinereţea lui avea să apună.

Astfel privea bătrânul căsătoria fiului său. Şi deoarece credea că femeia i-a furat copilul, că i-a furat dragostea fiului, că a înăsprit inima băiatului contra tatei şi că l-a silit astfel la o singurătate blestemată, de aceea nu avea altă dorinţă decât de a vedea fapta ei răsplătită. Conta

pe lucrul acesta. Şi dacă mai dorea să trăiască, era numai ca să ajungă ceasul răzbunător, ceasul acelui destin înfricoşător şi răzbunător care avea să-i înapoieze, plin de căinţă, fiul rătăcit.

Dar a fost să fie altfel de cum sperase el.

7

În primii doi ani traiul laolaltă al perechii, decurse liniştit. Prietenii lui Leonhart îl apărau de zvonurile rele care se colportau în jurul căsătoriei făcute şi susţineau că Leonhart nu făcuse gestul decât dintr-o afecţie prietenească, din devotament şi din recunoştinţă. Spuneau că femeia salvase pe un om şovăielnic — şi mereu nehotărît, — de pericolele pe care i le prepara propriul său temperament. Că-l ţinea cu mână de fier. Şi că era meritul ei de a-i fi temperat susceptibilitatea şi prea marele dor de societate. Dragoste ? Într-o legătură aşa de curioasă ca a lor cine putea deosebi ce era cu adevărat dragoste şi ce era numai stimă reciprocă, ce era cunoaştere şi exerciţiu zilnic a calităţilor trebuincioase pentru a putea înjgheba o căsnicie armonioasă.

Şi în definitiv, ce e aceea „dragoste adevărată" ?

În tot cazul, femeia avea pentru el un sentiment oricând gata de sacrificiu şi o credinţă profundă, o atenţie continuă şi încordată. Poate că asta e „iubirea adevărată" şi faptul că a lui nu era tocmai „iubire adevărată", nu avea nici-o importanţă.

Sigur e că în acea perioadă Leonhart Maurizius a publicat lucrările lui cele mai de seamă şi se vorbea că guvernul plănuia să-i dea o misiune în Spania.

Totuşi, la un moment dat, părerile lumii despre căsnicia Maurizius se schimbară. Umblau chiar zvonuri care glăsuiau de o neînţelegere. Se spunea că Elli aflase de relaţiile lui Maurizius cu o dansatoare. Relaţii pe care le rupsese cu un an înainte de căsătorie. Dar din relaţiile acestea se născuse un copil, o fetiţă. Şi într-o bună zi, mama ajunsă în mizerie, îi ceru printr-un avocat lui Maurizius, să-şi îndeplinească îndatoririle de tată.

Leonhart tăinuise nevestei sale această legătură, astfel că ea nu știa nimic de toată aventura. El se destăinuise numai cumnatei sale. Anna își luă sarcina de a îngriji de copila de doi ani și în înțelegere cu Leonhart, o trimise în Anglia, la o prietenă, directoarea unui azil de guvernante, la care Hildegard Körner, așa se numea fetița, fu crescută și unde rămase.

E ciudat că Leonhart iubea pe orfană (căci dansatoarea murise între timp) cu un fel de exaltare poetică, cu toate că nici nu o cunoștea. Un sentiment care creștea și pe care Anna Iahn îl înțelegea și îl întreținea. În timp ce Elli, după ce fusese lămurită asupra stării lucrurilor, întâi de o scrisoare anonimă și apoi de mărturisirea șovăielnică a lui Leonhart, se răzvrăti, geloasă, și nu putea suferi nici măcar să i se pomenească numele copilei. De aici înainte Anna Iahn răsare și se împletește indisolubil cu viața lui Leonhart.

Anna plecase după moartea mamei sale din Köln unde locuiseră, trăise câteva luni prin diverse orașe și venise la Bonn unde deveni musafirul casei surorii și cumnatului ei.

Dacă influența nefastă pe care o exercitase asupra căsniciei Maurizius, se întâmplase numaidecât sau treptat, treptat, asupra acestui lucru părerile erau împărțite.

Nu trebuia însă să fii profet ca să prevezi un sfârșit tragic.

Frumusețea uimitoare a cumnatei sale nu putea rămâne indiferentă unui bărbat ca Leonhart. Anna Iahn era atunci în culmea frumuseții. Cine o vedea, era entuziasmat.

Studenții îi făceau serenade și îi trimiteau poezii. Ofițerii garnizoanei frecventau aceleași cercuri pe care le frecventa și ea. Când ieșea pe stradă, o arătau oamenii cu degetul. Mult timp fu evenimentul zilei, ca o cântăreață sau o dansatoare celebră. Tinere fete spuneau : am văzut-o pe domnișoara Iahn, cu aerul că povestesc de o aventură.

Elli ar fi trebuit să chibzuiască înainte de a o aduce pe sora sa în casă. Ea singură sfătuise pe Anna să vină în orașul acesta ; nu vroia să știe pe sora ei mai tânără, singură și fără sprijin în lume. În felul acesta își adusese ea singură nenorocirea în casă.

Leonhart fu la început indiferent față de Anna. Spunea că îi este antipatică ; că-l irită.

Anna la început își bătea joc de el. Își bătea joc de el cu atâta subtilitate, încât el nu îndrăznea s-o ia drept bătaie de joc, fiindcă dacă ar fi consimțit s-o ia ca atare, ar fi trebuit să moară de rușine, așa de ofensatoare era.

Față de alții ea se exprima chiar lămurit. De exemplu îl compătimea râzând, numindu-l micul pensionar care trăiește sub tutela unei doamne vârstnice și foarte severe.

Curând prăpastia dintre cei doi soți deveni vizibilă. Străinii care îi întâlneau pe stradă se interesau dacă doamna care merge la brațul docentului Maurizius, nu e cumva mama lui. Vorba răutăcioasă a Annei avea un substrat de adevăr. Elli controla fiece pas al bărbatului ei. Ea îi supraveghea întâlnirile, treburile, orele de lucru, lecturile, slujba, convorbirile, cheltuielile.

Nu era zgârcită, îi făcea chiar adesea cadouri însemnate, dar nu-l lăsa pe el niciodată să dispună de bani prea mulți. Era prea inteligentă ca să nu recunoască greșeala ce o făcea procedând astfel, dar instinctul care-i poruncea să-l țină în apropierea ei, era mai puternic decât ea.

Nu putea să lupte contra ei. De câte ori pleca, trebuia să-i spună exact când se întoarce acasă. Și la ora indicată nu-și mai lua privirea de la minutarul pendulei și dacă el depășea cumva ora promisă, ea începea să tremure, ca bântuită de friguri.

Așteptând, se simțea îmbătrânind. Se așeza în fața oglinzii și se vedea îmbătrânind. Căuta confirmarea sentimentului ei în ochii oamenilor și când o primea, o dezmintea.

În acest timp umbla deja zvonul despre relațiile dubioase dintre Anna și Leonhart. Fuseseră văzuți la o expoziție și în casa unei prietene. Se șușotea. Elli înțelese ce se abătuse peste ea. Se prefăcu că nu bănuiește nimic atât timp cât mai avu o scânteie de stăpânire de sine. Ea simțea că, cu fiecare zi care trecea, Leonhart îi aluneca printre degete și de aceea se agăța de el cu puterea sfâșietoare a deznădejdei. Și toate acestea nu erau decât începutul.

8

Între timp, bătrânul Maurizius sta ca un păianjen în cuibul său şi aştepta răbdător. O vreme plăti un detectiv care îi servea veşti asupra fiului şi asupra întâmplărilor ce se succedau în casa acestuia.

În felul acesta află de povestea cu copilul Hildegard. Continuă investigaţiile şi făcu tot ce omeneşte se putea face pentru a căpăta copilul.

În viclenia lui de ţăran credea că, în felul acesta, va avea o armă contra nurorii sale. Nu reuşi însă să capete fetiţa.

Auzi apoi de Anna Iahn. Puse fata sub observaţia detectivului. Află de neînţelegerile dintre Leonhart şi soţia sa, de certurile continue dintre cei doi, de prăpastia ce se săpa, de scandalul gata, gata să izbucnească. Era mulţumit, îi venise şi lui apa la moară.

Dar într-o noapte de octombrie, Leonhart răsări pe neaşteptate în casa bătrânului, şi acesta se înspăimântă de zbuciumul şi disperarea pe care o trădau chipul şi sufletul băiatului. Spuse că venise cu maşina unui prieten ca să-şi ia rămas bun pentru o călătorie mai lungă.

Bătrânul îşi dădu imediat seama că acest rămas bun în toiul nopţii era numai un pretext şi un paravan. De ce după trei ani şi jumătate de uitare şi abandonare completă, această cuminte atenţie ?

Leonhart vorbi alandala şi în cele din urmă misterul se lămuri : avea nevoie de bani. Nu îndrăznea să ceară făţiş, dar insinua că are o îndatorire urgentă şi grea de îndeplinit.

Dar când văzu figura de piatră a bătrânului renunţă la orice demers şi la orice prefăcătorie. Ţinea numai să se facă nevăzut cât mai repede.

Bătrânul nu-l reţinu. Chiar dacă băiatul i-ar fi căzut în genunchi, tot nu i-ar fi dat un singur gologan înainte de a fi auzit din gura lui cuvintele : m-am despărţit de ea.

Şi jucă o scenă admirabilă de ipocrizie când, distant şi rece, îşi conduse băiatul până la uşă, fără ca măcar să-i întindă mâna.

Era acelaşi om care, după sentinţa procesului şi în timpul ispăşirii pedepsii, cheltui o avere pentru acelaşi fiu. Erau foarte puţine speranţe de a-şi vedea eliberată fiinţa

scumpă, şi totuşi el îşi organiză astfel viaţa de parcă eventualitatea aceasta era certă şi indiscutabilă.

Reuşi să-şi vândă în mod avantajos proprietatea. După ce îşi achită toate ipotecile, îi mai rămase bani peşin treizeci şi cinci de mii de mărci. Depuse banii la o bancă elveţiană şi din o mică parte a dobânzii îşi satisfăcu necesităţile zilnice.

Trăia ca un târgoveţ sărac, într-o odaie modestă. Prânzurile lui se compuneau din brânză, salam şi pâine ; şi după optsprezece ani, cele treizeci şi cinci de mii de mărci, deveniră şaizeci de mii de franci.

Avea şaptezeci şi patru de ani şi nici nu-i intra în cap că ar putea să moară înainte ca Leonhart să fie eliberat.

Nu trăia cu frica morţii, fiindcă n-o credea reală şi posibilă.

9

Tabloul acestui trecut se întregi pentru Etzel mai târziu din detalii pe care le afla treptat, treptat. Între timp mai avu câteva convorbiri cu bătrânul Maurizius. Se întâlneau într-un loc convenit, nu departe de casa Andergast.

În simplitatea şi senilitatea lui şi fiindcă toate planurile şi încercările i se năruiseră unul câte unul, bătrânul vedea în tânărul acesta ceva ca un trimis al Domnului, un vestitor ceresc. Trecu peste ridicola consideraţie a diferenţei de vârstă şi deveni mai vorbăreţ decât fusese cu oricare altul, în cei douăzeci de ani din urmă. Totuşi era destul de precaut.

Băiatul căzuse drag inimii sale şi credea că odată şi odată îi va putea servi în chestiunea care-l anima şi-l durea. Şi în timp ce îşi închipuia că-l momeşte pe băiat, se lăsă descusut de acesta şi îi servea chiar documente din materialul bogat ce strânsese de-a lungul anilor.

De câte ori se deştepta din somnolenţa în care se adâncea, asemeni unui alcoolic, prima grije a bătrânului era să-şi cureţe bine pipa şi apoi s-o îndoape din nou cu mahorcă. După aceea începea să vorbească.

Oamenii care şi-au întrebuinţat o parte a vieţii lor îndeletnicindu-se şi gândind într-un singur domeniu, şi au eliminat din viaţa lor tot ce nu are atingere cu acest do-

meniu, au obiceiul de a nu te asculta decât dacă reușești să te pui de acord cu gândurile lor și de a se enerva atunci când îi contraizici.

La început Etzel nu înțelese sporovăiala bătrânului și din când în când îl întrerupea cu un : „Cum ați spus, vă rog ?"

Bătrânul agită brațul stâng, nervos, prin aer, se ridică și târșâindu-și pașii până la raftul de lemn, scoase de acolo un pachet de ziare și aruncă foile îngălbenite pe masă.

Se întunecase. Lumină electrică nu exista în casa bătrânului. Pe comodă odihnea o lampă de petrol. O aprinse, ca fiă, o stinse, îi tăiè fitilul, o aprinse din nou, ajutându-se tot timpul cu brațul stâng ; mormăi ceva de sticla de lampă care avea o spărtură, și la toate aceste treburi Etzel se uita la el cu încordată atenție. Cuvintele deveniră mai clare, tusea și expectorația încetă, lampa începu să ardă și lumina ei palidă și sărăcăcioasă, pălpâia peste gazetele prăfuite.

Bătrânul spuse că tot ce dorea să afle Etzel se găsea aici, în aceste foi. Cum au început, cum s-au desfășurat lucrurile, de la împușcătura revolverului până la arestare ; de la 24 până la 29 octombrie a acelui an neuitat.

— De aci poți să te edifici, tinere domn. Dacă vrei, poți să și crezi tot ce s-a tipărit. Toată lumea a crezut ceea ce scria atunci la gazetă. Poliția, judecătorul de instrucție, reporterii, cititorii. Unul i-a spus celuilalt sau unul a scris-o după celălalt. Nimeni nu s-a întrebat cum de putea să tragă asupra ei când mai era la portița grădinii. Că mai era la portiță s-a dovedit cu martori. Te rog, tinere domn, să reții : la portița grădinii. Optsprezece pași distanță, șapte fără un sfert, seara la 24 octombrie, adică în complet întuneric. Te rog să reții și asta. Poți d-ta în întuneric complet, la optsprezece pași distanță, să nimerești pe cineva cu un browning în piept ? Răspunde sincer, tinere domn. Nu !

Atunci când a fost nimerită de gloanțe, alerga tocmai spre casă. Waremme a afirmat-o sub jurământ. Așadar, împușcată pe la spate. Pe la spate drept în mijlocul inimii. Alături de această afirmație, depoziția servitoarei Frieda Weiss : că stăpâna sa i-a ieșit bărbatului său întru întâmpinare. Cum era și natural.

Se înapoia din voiaj. Purta în mâna stângă valiza de piele. Aşadar bărbatul vine acasă şi femeia îl aşteaptă. Ce-o să facă femeia ? O să-i vină în întâmpinare. Da sau nu ? Nu găseşti că era firesc ca femeia să-i iasă în cale ?

— Totuşi împuşcătura e pe la spate.

— Grosolan neadevăr, nu ? Procesul-verbal a trecut peste asta : s-a explicat. S-a explicat contra lui. Toate s-au explicat contra lui.

— El ţinea browningul în mână, aşa era scris acolo. Şi cine a văzut ? Waremme ?

— A văzut şi a întărit prin jurământ. Mai mult încă, Waremme a jurat că a văzut cum a ridicat revolverul şi a ochit. Şi unde se afla Waremme, unde stătea, vă întreb eu, tinere domn ? După afirmaţia lui sub un salcâm la trei metri depărtare de Elli. Telegrafistul Kleinmichel care a intrat în grădină imediat ce a auzit detunătura, ce a declarat el ? Că Waremme se afla la colţul casei, deci în faţa lui, nu în spate. Aşadar atenţie, în faţa lui, deci trebuia să fi fost înaintea lui acolo. Dar justiţia a fost de părere că Kleinmichel s-a înşelat. Kleinmichel trebuia să se înşele ; altfel nu rima toată afacerea. Sau atunci Waremme a jurat fals ! Şi ce treabă avea Waremme în grădină ? La şase şi treizeci şi cinci de minute mai fusese văzut la Cazino. Au afirmat-o diverşi oameni, şi oameni a căror mărturie nu poate fi pusă la îndoială. De la Cazino până la portiţa grădinii sunt exact o mie două sute treizeci şi trei de metri. Vei recunoaşte, tinere domn, că pentru a putea parcurge o astfel de distanţă în zece minute, trebuie să-ţi cam iei picioarele în spinare.

— Şi cum a explicat el venirea lui acolo ?

— Prin aceea că Anna Iahn i-a telefonat să vie imediat, că îi e teamă singură, deoarece în jurul casei se agită umbre dubioase.

Umbre dubioase un sfert de oră înaintea unui omor ! extraordinar, nu-i aşa ? Asta numesc eu viziuni fantasmagorice.

La auzul acestei chemări, domnul Waremme o ia la fugă de parcă îl gonea necuratul din spate, fiindcă în tot oraşul nu era de găsit o singură trăsură, hehe... Dar nu l-a văzut totuşi nimeni fugind pe alcea animată, unde felinarele ard unul lângă altul. Puţina ceaţă ce era nu ar fi putut împiedica pe nimeni să vadă o matahală de om ca el

sărind ca un țap. Ai mai văzut dumneata laolaltă o colecție așa de bogată de contraziceri ?

Și domnul judecător de instrucție ! pe el nu l-a chinuit nici o îndoială, ferească sfântul ! A mers drept la țintă. Ținta o cunoștea ; mai trebuia să-și croiască drumul până acolo. A mers ca pe roate. Motive multe cât nisip în mare. Indicii atâtea câte să poți da și la porci. Toate mergeau strună, țesătura n-avea nici cea mai mică gaură.

N-avea nici o importanță că asasinul nu-și recunoaște vina. Asta nu trăgea deloc în cumpănă pentru niște oameni siguri.

Dar poate... eu cred că... eu afirm că : nu te înfățișezi cu această răbdare îngerească în fața publicului, în fața justiției ; nu repeți cu aceeași perseverență îngerească de două mii de ori : *n-am făcut-o eu, n-am făcut-o eu,* când ești vinovat...

Judecătorului, avocatului, tatălui, prietenilor, juraților, și după aceea, din închisoare, mereu același strigăt : *n-am făcut-o eu !*

Recunosc, n-ar fi trebuit să fugă. A fost o mare prostie. S-o ștergi ca un licean. Să te ascunzi apoi două zile la o fată în Frankfurt, să pleci la Kassel, apoi la Hamburg (în ceea ce privește mustața, nu s-a știut că și-o răsese cu mult înainte), să tragi la hoteluri sub nume false. Și-a pierdut capul băiatul ; nu mai știa să deosebească albul de negru. Când l-a arestat sub învinuirea de omor, a rămas ca lovit de trăznet.

Și a întrebat : Cum, domnii mei, *eu ?* Bagă de seamă, tinere domn, *eu ?* strigă el.

Eu ? ca unul care se trezește din somn. Habar n-avea de mandatul de arestare lansat contra lui și de tot ce scriau ziarele. Tocmai asta ei au socotit-o ca prefăcătoria unui actor. Au socotit că dacă avea conștiința curată nu ar fi hoinărit o săptămână întreagă prin țară, nu-i așa ?

Se opri să răsufle. Un acces de tuse îl opri să continue.

Etzel se sculă, trase mai jos fitilul lămpii care fumega, și când cârâitul sec al tusei bătrânului încetă, spuse privindu-și degetele :

— Atunci ar fi trebuit să existe două revolvere.

Maurizius îl privi cu gura căscată.

— Cum, băiguì el ?

Mirat de mirarea bătrânului, Etzel îi explică :

— Femeia a fost împușcată în spate. Ea îi ieșise lui în cale și el venea către ea. El ținea un revolver în mână. Cine a avut atunci revolverul celălalt ?

Bătrânul închise încet gura, ca un spărgător de nuci, își supse buzele și după un răstimp, murmură cu un zâmbet posomorât :

— Exact. Dar de asta n-a fost vorba. Oficial, asta n-a venit în discuție. Versiunea a fost că ea s-a dus întâi către el, apoi că a fugit de lângă el. E o teorie, nu-i așa ?

Dumneata știi ce-i o teorie ? Când cineva are o teorie, nu-l mai scoți nici cu boii din ea.

Ce-i pasă lui de realitate ? Teoria glăsuia că ea, în clipa când a zărit revolverul în mâna lui, s-a întors de frică și a luat-o la fugă către casă. Foarte plauzibil.

Două revolvere ? Nu. Partea nostimă este că nici măcar unul n-a fost găsit. Waremme a declarat că imediat după împușcătură, i-ar fi scos lui Leonhart arma din mână și i-ar fi aruncat-o. Că i-a aruncat-o în tufiș. Trei agenți de siguranță au scotocit trei zile împrejurul grădinii, căutându-l dar nu l-au găsit. Nici urmă. Revolverul dispăruse. Și nu s-a mai arătat de atunci. Ce spui dumneata de asta ? Inexplicabil, nu ? Delicios și inexplicabil, nu ?

Chicoti ca un cretin.

Etzel privea gânditor înaintea lui. Deodată ridică fruntea și spuse :

— Atunci cine ar fi... cine a fost după părerea dumitale ?

— Pst ! îl întrerupse bătrânul ascuțit.

Veni aproape de băiat, îl privi pieziș și spuse cu severitatea ursuză a unui învățător de țară :

— Nu fii așa de curios. Nici o vorbă ! Unde am ajunge, pentru Dumnezeu ! Dacă el singur, Leonhart, mă înțelegi, n-a răspuns niciodată la această întrebare. Niciodată, nici o vorbă. A refuzat. Înțelegi, tinere domn. Ce ne-ar folosi amândurora să ne interesăm de acest lucru ? La ce ne-ar ajuta, dacă pledează împotriva noastră jurământul lui Waremme ? Jurământul lui Waremme ia totul asupră-și. Un jurământ ca acesta este o fortăreață inexpugnabilă.

Vezi dumneata, mai era și Anna Iahn la mijloc, frumoasa, nobila și nefericita Anna Iahn. Ei da, ce holbezi ochii așa de nostim ! (Într-adevăr, Etzel se uita cam ui-

mit, deoarece bătrânul pronunţase acele trei epitete după numele Annei, cu furioasă batjocură).

— Aşa se citea pe timpul acela în toate gazetele : frumoasa, nobila, nefericita Anna Iahn. Imediat după seara aceea, se îmbolnăvi greu şi şase săptămâni pluti între viaţă şi moarte. Aşa se spunea cel puţin. Trebuia cruţată. Trebuia cruţată de orice agitaţii. După şase săptămâni fu transportată în sud. La Nissa sau dracul ştie unde, au fost consemnate declaraţiile ei.

A reapărut în ultima zi a procesului. Întreg pretoriul justiţei s-a topit de milă. Era o plăcere să vezi cât de atent era cu ea preşedintele, la interogatoriu. Îi băga, cu drăgălăşenie, vorbele în gură.

Şi domnul procuror Andergast era numai miere. Era cât pe-aci să cadă şi ea victima ticălosului... Făptura asta imaculată să cadă victima nemernicului cuceritor...

Dintr-o dată au uitat de tot ce se vorbea pe socoteala ei şi a lui Maurizius. E de mirare că nu i-au făcut şi o manifestaţie cu torţe, domnii profesori, funcţionari, ofiţeri şi studenţi. Peste noapte devenise o porumbiţă imaculată, iar el, dragă doamne, pentru el orice insultă ar fi fost prea uşoară.

Numai poporul... poporul gândea altfel. După pronunţarea sentinţei era cât pe-aci să fie rău de pielea Annei Iahn. Dar să lăsăm asta. Ce am vrut să spun... ce vroiam să spun... Ah, da... Waremme... fără Waremme... fără mărturia lui, înţelegi că lucrul s-ar fi terminat altfel.

Omul acesta ne-a vândut. Omul acesta stă de atunci sub semnul de foc al unui blestem. Sau atunci nu există un Dumnezeu în cer ! (Din nou îl cuprinse patosul biblic ; Etzel coborî capul). Sper că ceasul cel din urmă al acestui om încă nu a sunat.

În această privinţă era chibzuit până la cruzime. De cealaltă, de cealaltă nu vreau să vorbesc. Sper că şi-a primit între timp răsplata. S-au auzit unele lucruri. Dar pe el, pe el îl mai aşteaptă judecata pământească. Da, da ! Da, da !

Etzel se uită la ceas.

— Trebuie să mă duc acasă, spuse el înfricoşat.

Bătrânul dădu din cap. Etzel îi ceru voie să ia cu el câteva gazete ca să le citească. Bătrânul consimţi şi îi ajută să aleagă câteva din teanc. Când Etzel era deja pe coridor,

fugi după el și îi mai vârî câteva broșuri în mână, rugându-l ca nu cumva să le piardă.

— Am să fiu cu băgare de seamă, promise Etzel și o luă la trap ca să mai prindă trenul.

CAPITOLUL IV

1

În aceeași seară și a doua zi toată după-masa și seara, Etzel își petrecu timpul răsfoind și citind articolele din ziarele vechi și îngălbenite.

Își spuse : voi examina lucrurile. Și rămase rece ca un spectator foarte puțin curios. Cum era vorba de articole de ziar, era cu atât mai mult în gardă. Toate miroseau a roman senzațional. Nu-i plăceau romanele.

Discipol a lui Melchior Ghisels, obișnuia să facă deosebirea între vis și realitate.

În această privință era chibzuit până la cruzime. De aceea avea groază de înfloriturile nuvelistice ale evenimentului de atunci, relatate în stil de roman foileton.

În zilele ce urmară, mai avea încă o săptămână de vacanță înaintea lui, întreprinse o activitate secretă pentru a recruta știri noi și spre a-și stabili noi puncte de sprijin pentru lămurirea poveștii bătrânului Maurizius.

De unde să caute asemenea puncte de sprijin ? Și dacă le găsea ce-l îndreptățea să le considere mai temeinice decât ceea ce aflase până atunci ? Nu avea încredere în amintirea oamenilor. Știa din instinct că orice realitate este cu ușurință sacrificată unei iluzii plăcute. Era de altfel ceea ce îl făcea să aibă repulsie pentru istorie.

Îi venea să surâdă ori de câte ori auzea oameni bătrâni istorisind ceva din trecutul lor. Era așa de amuzant să vezi cum «poetizau» și cum le făcea plăcere numai lucrurile pe jumătate adevărate, pe când de cele strict adevărate nu vroiau probabil să mai țină socoteală.

Singurul om care ar fi putut să-i vină în ajutor în cercetările sale și în al cărui cuvânt se putea încrede pe deplin, era tatăl său. Dar numai gândul de a-l ruga să-i explice, era deja absurd.

Trismegistos n-ar fi încuviințat niciodată nici măcar dreptul unei întrebări. Ochii lui albaștri ar fi înghețat de mirare și de îndrăzneala obrăzniciei băiatului. Astfel că nu-i rămânea decât să adune în tăcere, să treacă prin sită cele adunate și să le cumpănească.

Rie avea un cunoscut, un fost șef de birou, un anume Distelmayer, care slujise mulți ani la justiție și care ieșise la pensie încă din timpul războiului. Un om căruia îi mergea rău, așa cum le merge tuturor pensionarilor statului.

De câte ori își anunța vizita, Rie îi păstra mâncarea de la prânz. Și atunci începea totdeauna același joc. El o refuza spunând că abia a mâncat, ca să primească după câteva insistențe și apoi să înfulece cu lăcomie tot ce i se servea.

Câteodată domnul de Andergast se încrucișa cu el în antreu. Fostul șef de birou se înclina cu o devoțiune care îi făcea silă lui Etzel, când privea scena. Domnul de Andergast se arăta binevoitor și îl bătea cu două degete pe umeri pe omul aplecat în fața-i, întrebându-l așa cum se întreabă între colegi :

— Ei, cum mai merge, bunul meu Distelmayer ?

Deși Etzel nutrea puține speranțe să afle ceva din partea acelui omuleț palavragiu, făcu totuși încercarea. Începu întâi prin a glumi cu el, apoi ca să-l facă pe bătrân mai familiar, îi permise o serie de mici tachinări pe care le obișnuiesc bătrânii cu băieții tineri. Apoi schimbă deodată discuția.

Lăsă să cadă așa ca din întâmplare numele de Maurizius, observă că omul devine atent și atunci spuse că cineva i-a istorisit de această afacere, care-l interesează, deoarece între el și un prieten al său a avut loc o discuție în contradictoriu pe această temă. Numitul prieten e o rudă îndepărtată a familiei Iank, sau nu, cum se numea oare ? Uitase numele. Poate că-și amintește domnul Distelmayer de familia doamnei, sora soției lui Maurizius ?...

Nu uitase numele, dar vroia să-l facă să vorbească. Și într-adevăr acesta spuse numaidecât numele ; părea chiar foarte bine inițiat, deoarece îl interesase și pe el procesul, pe vremuri.

Etzel dorea să afle numai de Anna Iahn, de viaţa ei, după ce drama se consumase.

Distelmayer ştiu să-i mulţumească lăcomia de a afla.

— Aşadar Anna Iahn. Nu se mai numea de mult aşa. În 1913 se căsătorise cu directorul unei mari cărămidării, un om foarte bogat.

Înainte fusese mult timp în străinătate. Nu se mai auzise nimic de ea, nu dăduse veşti nici unuia din prietenii ei de altădată. Nu-i ştia nimeni domiciliul şi cu timpul fu complet uitată.

Moartea surorii ei o făcu unica moştenitoare a averii acesteia, avere pe care, Dumnezeu ştie cum, o risipi, fiindcă la întoarcerea din străinătate nu mai avea leţcaie.

Fostul şef de birou le ştia toate astea de la un asesor a cărui mătuşă fusese pe vremuri prietenă foarte intimă cu Anna Iahn. La această femeie sosi Anna Iahn într-o seară de iarnă, cu 12 ani în urmă, complet zdruncinată şi trupeşte şi sufleteşte, nespus de obosită, cu un cufăraş în mîini, ca o servitoare fără slujbă. Părăsită, tăcută, săraçă.

Nu spusese de unde vine şi ce i s-a întâmplat. Nu dorea să întâlnească oameni din viaţa ei de altădată. Era vădit că avea o mare spaimă de eventualitatea aceasta, fiindcă la o scăpare din vedere care i se întâmplă unei prietene a gazdei, care pomeni fără să se gândească de «cazul» încă nelămurit al lui Maurizius, Anna păli ca un mort. Începu să tremure şi căzu pe duşumele zguduită de crampe convulsive care ţinură câteva ore. După aceea căzu într-o depresiune bolnăvicioasă, trebui să fie dată în îngrijirea unui sanatoriu, se restabili apoi, încetul cu încetul, şi îşi recăpătă chiar o parte din frumuseţea şi farmecul de altădată. Cunoscu în sanatoriu pe un oarecare Duvernon, un lorenian, asupra căruia a făcut o impresie covârşitoare şi a cărui cerere în căsătorie se hotărî s-o accepte de-abia după trei ani.

După cât se pare nu regreta pasul făcut, deoarece puţinele noutăţi care proveneau de la ea erau toate vestitoare de lucruri bune. Locuia cu bărbatul ei în apropiere de Trier. Aveau, cum se spunea, doi copii. Izolarea era fericirea ei cea mai mare ; nu părăsea casa, n-avea legături de societate, şi nu avea relaţii decât cu oamenii care ţineau de cercul strict intim al familiei. Accesele

acelei curioase boli deveniră din ce în ce mai rare şi cu timpul ea uită cu desăvârşire de trecutul ei.

Etzel ascultă atent şi tăcu până la capăt. Din toată povestirea şefului de birou deduse că într-acolo drumurile erau închise şi că nu era nici o speranţă de a face vreun demers cu urmări fericite.

2

Cred că nu există un singur om care să simpatizeze cu acuzatorul oficial : procurorul. Chiar atunci când crima comisă este evidentă şi se cere a fi sancţionată cu ultima energie.

Acuzatorul nu cunoaşte omul pe care îl acuză, nu se uită la el ; nu trebuie să-l cunoască, nu trebuie să se uite la el. Pentru el există numai fapta, cât cântăreşte ea şi cum trebuie răsplătită.

Etzel nu-şi imaginase niciodată înfăţişarea tatălui său mai dezbrăcată de tot ce este patern decât atunci când citi dezbaterile procesului întâmplat în urmă cu optsprezece ani.

Prin faptul că ştia că el nu existase pe vremea aceea, că nu a depins nimic de el, că toată grozăvia s-a întâmplat fără putinţa de participare a *omului* pe care-l simţea acum în el, prin faptul acesta, vremea lua în ochii lui aspectul unui mare înşelător.

Acum era pentru prima dată când îşi înfăţişa în mod viu ocupaţia părintelui : dezbateri, rechizitorii, sentinţe, toate într-o dramatică şi dureroasă desfăşurare. Era un tablou în care nu se putea orienta şi în care nu se putea regăsi pe el.

Din cronica dezbaterilor, numele Andergast apărea ca o sumbră ostilitate. O ostilitate pe care nici o durere nu o mişca, nici un strigăt, nici o dovadă, nici o suferinţă, nici un argument, nimic, nimic. Acuzatul intra, acuzatul ieşea. Întrebarea care i se punea nu era : eşti sau nu vinovat, ci suna : te predai sau nu te predai ? Recunoşti sau nu recunoşti ? Te supui sau nu te supui ?

Şi de optsprezece ani încontinuu ritualul acesta a rămas acelaşi, nealterat de timp sau vârstă. Şi acum i se pare că aude de alături glasul care întreabă şi scurmă şi vrea să afle. Şi ca şi cum glasul l-ar fi izbit pe el,

Etzel sări în sus, încuie ușa și începu să alerge de colo până colo prin cameră și își astupă cu palmele urechile.

Trebui să facă un mare efort ca să se stăpânească și să asculte vorbele părintelui său, la masă, la «convorbirea de rigoare». Era silit să stea cuminte și să asculte, în loc să se ridice și să vie dârz înaintea părintelui său și să-l întrebe : «Erai convins de vinovăția lui ? Ai crezut într-adevăr sincer în crima lui ?»

Ochii mari și arși ai băiatului se cramponau de figura severă, străjuită de fruntea blindată ca o cuirasă. Dar totul era zadarnic.

Dezbaterile procesului îi dădură prilejul să afle contribuția tatălui său.

Și cel care-l informă exact de atmosfera procesului de atunci și de părerile marilor capete europene, fu profesorul Förster Löring, sociolog și economist, un om pe care Etzel îl stima foarte mult și ale cărui însușiri Camil Raff le relevase adeseori, cu mare admirație.

Ca înfățișare fizică, acest Förster Löring, era un om extraordinar de urât și pipernicit. Cei doi fii ai săi gemeni, erau colegi de clasă cu Etzel care venea adeseori în casa lor, fiindcă domnul de Andergast vedea cu ochi buni această legătură.

De astă dată îl invitaseră din nou. Veniseră și Ellmers și Schlehlein. La ceai, profesorul se strecură și el în mijlocul băieților. Prezența lui isca totdeauna conversații interesante asupra problemelor de actualitate.

Din una în alta aduse vorba de o problemă la ordinea zilei și care începea să devie din ce în ce mai arzătoare : jurisdicția modernă. Tinerii simțiră că profesorul atacase o problemă vastă și de interes general.

Etzel însă, plin numai de ceea ce-l tulbura pe el și asemeni unui clopot slobod care la cea mai mică adiere a vântului își dăruie sunetul, — aruncă așa, din întâmplare parcă, numele lui Maurizius. Îl aruncă cu sfială vrând să afle dacă profesorul cunoaște cazul și dacă e dispus să se pronunțe asupra lui.

Profesorul se întoarse uimit :

— Ce ciudat, Andergast, că pomenești cazul acesta tocmai acum când eu l-am pomenit recent în una din scrierile mele. (Aha, deci și ăsta, gândi Etzel). Acest caz mi s-a părut întotdeauna simptomatic. Da, o afacere neobișnuită din toate punctele de vedere. Te-ai ocupat cumva de acest caz și ai auzit ceva special asupra lui ?

Etzel clipi din ochi, se învârti jenat în scaun și răspunse ceva fără temei sub privirile curioase ale camarazilor.

— Nu mă mir că ai pomenit de cazul acesta, deoarece el stă într-o legătură oarecum firească cu dumneata ; tatăl dumitale a fost acela care a condus dezbaterile procesului. Se poate spune chiar că el i-a fost adevăratul *spiritus rector.*

«Curajul, puterea și evidenta sa superioritate, erau singurele ce-și puteau asuma greutățile procesului și a le învinge. L-am admirat foarte mult în lupta asta. Fiindcă a fost cu adevărat un *hic Rhodus, hic salta* nemțesc. Germania, cum s-ar spune, era în fața unei mari probleme morale : ori, ori. Era unul din momentele istorice de înaltă moralitate unde trebuia să se aleagă încotro trebuie să apucăm : la dreapta sau la stânga. De o parte frivolitatea, lăcomia de plăceri, lipsa de responsabilitate ; de cealaltă parte conștiința, disciplina și datoria. Încă o dată morala a precumpănit.

«Îmi mai aduc aminte de rechizitoriul definitiv al tatălui dumitale. Era ceva uimitor. Trebuia afișat pe toate zidurile. Știu că erau curente subterane care activau în favoarea inculpatului ; nici azi această mișcare nu e complet înăbușită. Cum mai există încă și astăzi exaltați care vor să-l scoată pe bietul Caspar Hauser drept un martir. Ce poate asta să tragă în cumpănă când noi, bătrânii, contemporanii acestui proces și care ne-am interesat îndeaproape de el, suntem convinși de vinovăția nefericitului acela de Mauriziùs...

«Era cu adevărat mai mult un om nefericit și șovăielnic decât un criminal, lipsit de personalitate și putred până la oase.»

Etzel sta cu capul aplecat.

Un surâs ușor, îndărătnic și suficient, trecu peste buzele sale. Chestia cu Caspar Hauser putea să și-o păs-

treze, gândi el ; știu eu precis cum stă cazul (citise și se ocupase mult cu cazul copilului acela găsit), dar ceea ce a spus asupra tatei e admirabil, e excelent !

3

Întrebarea care trebuia pusă acum bătrânului era : unde se află Waremme ?

Se întâlniră în fața unei mici cafenele pe Guiolett-platz. Ploua de câteva ceasuri. Parcurseseră câteva străzi până ajunseră sub portalul unei biserici, unde se adăpostiră. Era pentru a doua oară că-și dădeau întâlnire în oraș, dar la prima întâlnire Etzel nu îndrăznise să pună această întrebare. Bătrânul îl ținuse cu răsuflarea tăiată sub ghiarele unei povestiri palpitante, și după aceasta Etzel uitase de tot și de toate și plecase complet zăpăcit și distrat, sub copleșitoarea influență a celor auzite.

Povestirea consta în relatarea modului cum și-a petrecut el cu patru cunoscuți de-ai săi, orele dinaintea pronunțării sentinței de moarte, a fiului său.

Dumnezeu știe ce-l îndemnase să evoce acest episod din trecut. Începu să vorbească singur, de parcă era o întâmplare din săptămâna trecută și de care n-a avut timp să povestească până acum.

Ghemuit în sine, înăuntrul gândurilor sale cu pipa înfiptă în colțul gurii, cu glasul cârâit, și scuipând mereu abundent, bătrânul începu povestirea :

— Procurorul vorbise tocmai în replică. Cele spuse de astă dată erau mai zdrobitoare ca rechizitoriul făcut la început. Îi răspunsese din nou apărătorul, un biet omuleț neînsemnat și sfrijit. După cele spuse de «sângerosul Andergast», pledoaria apărătorului era deplorabilă.

Președintele curții rezumă dezbaterile de până atunci ale procesului și invită pe domnii jurați în camera de deliberare, ei trebuind să răspundă la întrebarea dacă Leonhart Maurizius este sau nu vinovat de crima de omucidere.

Sala gemea de publicul înghesuit ca sardelele, care fremăta de nerăbdare să audă verdictul. Erau acolo oameni

din toate straturile sociale care se interesau deopotrivă de mersul procesului.

Peter Paul Maurizius însoţit de doi prieteni credincioşi, părăsi sala care asudă în aşteptarea senzaţiei celei mari.

Consfătuirea şi hotărârea juraţilor avea să dureze ore întregi. Cei doi prieteni hotărâră ca să-l ducă pe Peter Paul Maurizius în ospătăria unui han din apropiere, unde să-şi petreacă timpul, aşteptând verdictul.

Primul din cei doi prieteni era un funcţionar al percepţiei din Lorch, al doilea un morar din St. Goars hausen.

Însărcinară pe un subofiţer, un nepot al perceptorului, să le aducă neîntîrziat, cât se putea mai repede vestea verdictului.

Hanul era la cinci minute depărtare de tribunal. Vroiau să-l cruţe pe bătrânul Maurizius şi să-l facă să-şi treacă timpul mai uşor. Subofiţerul promise să stea la post şi la momentul oportun să le dea de veste.

Peter Paul Maurizius făcea tot ce i se cerea. Nu contrazicea pe nimeni, nici nu-şi exprima vreo dorinţă.

Se înserase. O seară rece de august. În poarta tribunalului, se alătură grupului celor trei, alţi doi bătrâni concetăţeni, şi însoţiră pe bătrânul Maurizius, copleşiţi de o mută compătimire. Unul din ei era optician, tot la Goarshausen, iar celălalt, inspectorul unei case de asigurare din Langenschwalbach. Câteşi patru urmară pe Peter Paul Maurizius la han. Odaia ospătăriei era destul de încăpătoare şi în mijlocul ei se odihnea o masă mare şi rotundă.

La această masă se aşezară cei cinci bărbaţi. Comandară bere. În faţa fiecăruia fu pus un pahar, dar nici unul nu-l atinse. Astfel şezură cei cinci oameni într-o tăcere neîntreruptă, cinci ceasuri întregi şi aşteptară verdictul.

După o tăcere de patru ore, morarul se ridică greoi şi deschise larg uşa coridorului. Toţi înţeleseră. O făcea pentru ca vestitorul să găsească imediat odaia lor şi ca şi ei să-l audă venind.

Ultimul ceas.

— Aşa un ceas n-a mai fost de când există lumea, tinere domn.

Era o ospătărie modernă aceea în care şedeau cei cinci aşteptând şi scara era de lemn şi nu avea nici un lăicer pe ea.

În sfârşit douăsprezece minute înainte de ora douăsprezece, sună jos ; peste o clipă poarta scârţâi şi imediat după aceea duduiră paşi grei pe trepte. Auzind cât de încet şi rar urcă vestitorul, toţi ştiură...

Era de parcă însăşi omul cu coasa urca treptele.

Tânărul soldat apăru în prag, alb ca varul ; cei cinci bătrâni se sculară toţi într-un singur răsuflet : Îl condamnaseră la moarte.

4

— Unde e Waremme ?

Maurizius chibzuia. Îşi îndesă şapca soioasă pe frunte. Părea că nu se poate hotărî să răspundă.

— Nu s-a auzit nimic de el, mormăi el.

S-a grăbit s-o şteargă. N-a mai pomenit de altfel nimeni şi nu s-a mai aflat nimic de el până astăzi. Poate că a plecat din ţară ca Anna Iahn ; şi ea a plecat din ţară. Încotro ? Prin 1908 se zvonise că au fost văzuţi amândoi, împreună, la Deauville, în Franţa.

Bătrânul îşi scoase pipa din gură şi îl fixă pe Etzel cu o privire uricioasă şi şaşie. Băiatul făcu ochi mari. Asta era ceva nou. Un zvon ? Să fi fost numai un zvon ? I-au văzut pe amândoi împreună ? Cine i-a văzut ?

— Cine a mărturisit-o ?

Maurizius dădu din umeri.

— Pare-se că purta barbă pe vremea ceea, adăugă el sarcastic. Sigur. Unul îşi taie părul, celălalt îl lasă să crească : aşa se întâmplă în viaţă, tinere domn Andergast.

Chicoti răguşit şi scuipă pe lespezile de piatră. Un domn bătrân, se aşeză în faţa celor doi, deschise o umbrelă şi blestemă vremea de afară. Când se depărtă din nou Etzel întrebă :

— Ce soi de om era acest Waremme ?

— Era ! izbucni Maurizius. Era ? sper în numele lui Dumnezeu că nu era nimic. Dar dacă umblăm cu «era»

ne împotmolim ; nu mai facem nimic, continuă bătrânul cu ochii injectaţi ; nu era, este, este, fiindcă trebuie să trăiască.

— Credeam... fiindcă e aşa de mult de atunci, se scuză Etzel amabil.

— Greu de vorbit de lucrul ăsta, se îmbufnă bătrânul şi îşi frecă falca cu mâna dând din cap ca un cal pe care-l roade căpăstrul. Dracu ştie cum l-aş putea descrie pe omul ăsta. Nici n-ai crede când te gândeşti ce a fost atunci şi ce este astăzi.

Se opri. Spusese mai multe decât vroia să spună, clipi înciudat şi îşi căută febril chibriturile prin buzunare.

Etzel îl urmărea curios. Era pe urma unei descoperiri. Fără să vrea îl apucă pe bătrân de mânecă : «mai departe, mai departe». Bătrânul găsise chibriturile, dar nu se folosi de ele. Începu să bâiguie ceva neînţeles despre Waremme.

Desigur că acest Waremme depăşea înţelegerea şi posibilităţile bătrânului. Peter Paul Maurizius ştia o sumă de fapte, de date, dar nu cunoştea şi însemnătatea şi greutatea lor. Nu ştia să adune datele, nu ştia să coordoneze faptele şi tot ce spunea era aproximativ.

— Cu doi ani înainte de nenorocire, Waremme apăruse şi băgase în cofă toată universitatea. Ce era acest Waremme ?

Apăi ce să fie, un fel de filosof sau aşa ceva ; publicist, literat, mai ştiu şi eu ce. N-avea slujbă şi nici nu căuta. Poate că nici nu i s-ar fi oferit nici una. Se lăuda cu această independenţă. Câteodată ţinea prelegeri publice. Venea lume multă să-l asculte. Profesorii erau fermecaţi şi vorbeau de el ca de o minune. Când era poftit în vreo societate, făceau imediat cerc în jurul său domni şi cucoane, complet vrăjiţi de tot ce ieşea din gura lui. Waremme a spus asta, Waremme a spus cealaltă. Nu mai încape contrazicere. Îndeosebi doi consilieri de stat şi câţiva mari industriaşi din ţara Rinului, se omorau după el. Fiindcă trebuie să-ţi mai spun că se mai ocupa şi cu ştiinţa (în ce domeniu al ştiinţei lucra Waremme, nu ştia Maurizius). În general se ocupa cu politica. Dacă nu mă înşel erau mai ales două lucruri care îl interesau îndeosebi : războiul cu Franţa şi organizaţia bisericii catolice.

De unde venea ? Asta nu s-a putut afla.El afirma că e din Silezia, fiul unui mare moşier şi că mama sa era de origină nobilă. Dar proprietăţile tatălui său se găseau probabil în lună.

Când m-am interesat mai târziu, nu ştia nimeni de proprietăţile şi moşiile Waremmiene. Avere nu avea, asta recunoştea el singur, se lăuda chiar cu sărăcia lui ; totuşi era mai în fiecare zi văzut la Cazino, la masa de joc. Deşi cei de la Cazino erau foarte exigenţi şi nu primeau decât anumite persoane, pe el îl primiră totuşi.

Câteodată pierdea sume importante fără ca cineva să se întrebe de unde avea banii. În ziua când avea cinci sute de mărci în buzunar, organiza o serată de gală care îl costa o mie de mărci şi la care invita jumătate oraş.

Veneau cu toţii. Veneau, deşi cu vremea se zvoniră diverse poveşti asupra lui. Se vorbea bunăoară de amestecul său într-o urâtă afacere de mijlocire a unui împrumut. Apoi sinuciderea Lilliei Quastor,, logodnica lui şi fiica unui magnat al cărbunelui. Într-o bună zi frumoasa fată şi-a curmat firul zilelor, fără ca cineva să poată afla de ce.

Afacerea s-a muşamalizat pur şi simplu. «În muşamalizări ne pricepem noi bine.». Atât timp cît consilierii de stat şi marii industriaşi îl ţineau sub ocrotirea lor, era în siguranţă.Dar în cele din urmă această protecţie încetă.

Consilierii şi industriaşii presimţiseră de mult anumite lucruri, astfel că, înainte încă de marea lovitură, se retraseră. Dacă n-ar fi fost decât faptul că era prietenul unui ucigaş şi încă le era suficient pentru a renunţa la simpatia lor pentru el.

— Ei şi unde e acum ? îl iscodi Etzel, cu o perseverenţă de specialist.

Maurizius părea că nu înţelege întrebarea. Părea că ezită să dea, în chestia asta, cărţile pe faţă. Îl măsură întâi pe băiat din cap până în picioare. Apoi şopti :

— Asta e secretul *meu* şi dacă ţi-l împărtăşesc atunci devine *secretul nostru.* Dă mâna !

Dumnezeu ştie ce aştepta el din partea acestui secret, dar băiatul îi întinse mâna cu hotărâre.

Bătrânul continuă şovăind mereu :

— De un an și jumătate am aflat că Waremme trăiește la Berlin, sub nume fals.

Cu mare greutate și cu foarte mulți bani cheltuiți am reușit, prin detectivul meu, să dau de urma lui. Am reușit aceasta în urma unei atente supravegheri, cu mare precauție și în mare taină. A trebuit să ne înapoiem pe drumul parcurs de el până la Chicago, unde a locuit unsprezece ani în cap, din 1910 pân în 1921.

După multe investigații, prin mijlocirea unui institut de detectivi de acolo, am reușit să dau de câțiva oameni care știau schimbarea de nume a lui Waremme și îl cunoscuseră încă sub numele lui vechi, la New-York. Pittsburg și Kansas-City.

Păcat numai că nu am ce face cu acest material adunat. Natural, trebuie să-l ținem în evidență, fiindcă nu poți să știi ce-o să se întâmple și în caz că s-ar întâmpla ceva, e bine să poți pune imediat mâna pe el. Dar ce poate să se întâmple, când așa cum stau lucrurile sunt foarte puține speranțe să pui mâna pe el. Nu-i poți pune în sarcină nici o vină ; e acoperit din toate părțile.

De sine însuși n-are pentru ce să se teamă, de Peter Paul Maurizius nu se teme ; de Leonhart și mai puțin.

Nu, aci nu e nici o speranță ; numai de n-ar avea încă ceva pe conștiință. Un ticălos ca el știe cum să se păzească și de acea e greu să te poți apropia de el. Să-l supraveghezi, da, asta e bine, ca să poți interveni la orice moment. De aceea am angajat un om de-al meu, iar acest om are și el la rîndul lui oamenii săi care stau la pândă.

Bătrânul își aținti privirea posomorâtă în ploaie. Se înșela Etzel sau într-adevăr auzise un suspin înăbușit și uscat care nu avea asemănare cu nici un alt suspin auzit de el până atunci ?...

— Și ai fost la el ? întrebă Etzel într-o uimitoare inspirație.

Întrebarea îi venise numai pentru că bătrânul, de la începutul convorbirii, se căznise s-o împiedice.

Tresări speriat, deveni pământiu la față, se poticni și nu răspunse.

— Ei, și ce s-a întâmplat pe urmă ? îl iscodi Etzel aparent neahtiat de răspuns și îl privi prietenește.

Acesta refuză să răspundă până ce Etzel îi puse mâinile pe piept.

— A fost o mare prostie, reîncepu în cele din urmă bătrânul. Ce trebuia să fac ? Ce anume vroiam eu ? N-am avut liniște până n-am stat ochi în ochi cu el. Așa că m-am dus la el. Hm,, își zicea profesor particular. Profesorul particular Georg Warschauer, Str. Usedom colț cu Str. Iasmunder.

Acolo se găsește la primul etaj o pensiune. Pensiunea Bobike. Acolo ia masa, în schimbul orelor pe care le dă celor doi copii ai doamnei Bobike.

Locuiește la etajul al treilea și acolo la el vin elevii lui și vine și altă lume.

Predă franceza, engleza, spaniola, italiana și portugheza ; face necrologuri, informații la gazetă, compune reclame pentru comercianți și așa mai departe.

Și cum îți spun, m-am dus la el. M-am dus și l-am văzut. Și acolo m-am proptit pe picioarele mele și am cugetat. Sfinte Dumnezeule... Și când m-a privit, mi-am spus : îmi pare că am apucat-o pe un drum greșit. Am făcut stânga împrejur, am plecat, m-am pus în tren și am călătorit paisprezece ore în șir până acasă.

Nu era chip de vorbit cu el. În nici un caz. Și apoi ce să vorbești cu el ? Cum să aduci lucrurile ? Cu ce să începi ? Dacă te dă pe ușă afară, de te duci învârtindu-te pe scări ?... ce poți să faci ?

De intimidat, n-ai cum să-l intimidezi. Și dacă scapi cumvă un cuvânt nechibzuit, ai stricat totul dintr-o singură lovitură și îți fuge iar printre degete.

Nu mi-am spus nici măcar numele. Nici n-am avut posibilitatea de a-l lămuri : omule, prietene, sau cum i-oi fi spus, uite, cutare durere îmi arde inima de atâția ani de zile și ea m-a adus la tine. Mi-am dat prea târziu seama de asta.

Începu iar să caute chibriturile cu mișcări febrile și Etzel privi distrat înaintea lui și se gândea la ploaia care turna.

— Trebuie s-o șterg, noapte bună, spuse el deodată. Lăsă pe bătrân uimit și o luă la fugă prin ploaie.

Când ajunse în strada următoare, încetini pasul, vârî mâinile în buzunarele pantalonilor și începu să meargă alene și fără grabă.

Amurgea. Luminile din vitrine străluceau și la fiecare trei pași el se oprea, se uita la obiectele expuse și fredona ca un haidău de stradă.

Care era pricina bunei sale dispoziții ? Părea animat de un admirabil și ager spirit de inițiativă și întreprindere, care se traducea prin mici izbucniri de veselie.

Când păși în holul locuinței, se lovi de cele două fiice ale doctorului Malapert, medicul de ochi care locuia la etajul întâi.

Erau două tinere fete, una de paisprezece și alta de șaisprezece ani. Le cunoștea mai de mult. Salută prietenos și li se adresă, în timp ce urcau scările, vioi și degajat, întrebându-le dacă au fost la cursele de automobile, dacă au auzit prelegerea doctorului Coué și altele.

Sus îi deschise ușa Rie. Cum venea în fugă era gata, gata să cadă peste ea ; venise flămând ca un lup, se învârti ca un sfredel sporovăind, și ochii îi străluceau bucurați parcă de o poznă izbutită.

Rie îl făcu să înțeleagă, prin semne disperate din ochi, că tata e acasă și că lucrează ; spunând aceasta arătă cu degetul una din ușile acoperite de portierele de stofă și îi astupă gura cu mâna.

— Lasă că stau liniștit, Rie, șopti el ; hai să ne plimbăm nițeluș, ca să ne mai treacă vremea. Îi luă brațul și o târî către fundul coridorului.

— La ce să treacă timpul ? întrebă Rie uimită.

Etzel replică :

— Fiindcă durează îngrozitor de mult până îmbătrânești cu o lună.

— Prostule, îi spuse Rie.

— La voi timpul a început s-o ia înapoi, glumi Etzel. Timpul meu o să se întâlnească odată și odată cu timpul vostru.

Vorbeau animați, plimbându-se în pas egal, în sus și în jos, prin antreu.

— Ascultă, băiatule, spuse deodată Rie, fiindcă astăzi ești așa de drăguț, am să-ți trădez un secret.

Vorbea așa de încet, că vorbele păreau numai un abur.

— Cred că mama ta nu mai e acolo unde se găsea. A sosit de la ea o scrisoare din Paris. Și pare-se că îi merge mai bine cu sănătatea. Am impresia că în curând o să vină în preajma noastră. Dar ce tot au să-și scrie de o vreme încoace, nu știu. (Și arătă cu degetul spre odaia

domnului de Andergast). Da, pentru numele lui Dumnezeu, să nu mă trădezi.

Etzel rămase locului, se eliberă de brațul Riei, o privi serios și scoase un fluierat ascuțit.

— Aha !... spuse el și dispăru. Asta nu poate să schimbe nimic, gândi el și își duse pumnii strânși la piept.

Fie din cauza zgomotului, fie din cauza fluieratului, sau poate numai fiindcă terminase cu treaba, domnul de Andergast răsări în pragul odăii sale și privirea lui înghețată caută iscoditor de-a lungul coridorului și măsură perechea.

Rie se întoarse repede la bucătărie. Regreta acum limbuția ei. Vorbise numai ca să vadă ce o să spună băiatul. Însă mutra și tăcerea lui o neliniștiseră. Era geloasă pe necunoscuta aceea care își uitase îndatoririle ; femeie care se numea mamă fără să facă nimic ca să-și merite numele. Vroia să-și atâțe gelozia, dar era nemulțumită acum când îi reușise.

— Bună seara, papa, spuse Etzel timid. Domnul de Ardergast lăsă să treacă câteva minute și răspunse apoi rar. cu vocea lui metalică :

— Bună seara. Pari grozav de bine dispus, fiul meu.

În odaia lui, Etzel rupse o foaie de hârtie din caietul de notițe și scrise : Bobike, strada Usedom-Iasmunden ; îndoi foaia și o puse sub capacul de la ceasul lui de buzunar.

5

Etzel era convins de putința realizării practice a interprinderii sale, dar se întreba numai dacă era și moralicește îndreptățit s-o facă. Hotărî deci să stea de vorbă cu doctorul Camill Raff și să-i ceară povața. Astfel că îi telefonă rugându-l să-i acorde plăcerea unei întrevederi pentru a doua zi, la ora unsprezece.

Doctorul Raff amână întrevederea pentru ora patru după-amiază și o fixă la o grădiniță din strada Miquel. Nevastă-sa era suferindă în pat și de aceea nu-l putea primi acasă.

Mergea tocmai către locul întâlnirii când Etzel îi ieşi în cale, venind din partea opusă a drumului.

Când îl văzu grăbind către el cu faţa îmbujorată, doctorul Raff îşi dădu seama cât de drag îi era băiatul. Ce întrebări tumultoase se zbăteau în ochii aceştia strălucitori.

Când cineva întreabă cu atâta ardoare, trebuie să fie un ipocrit amabil dacă se va preface că-l mulţumeşte răspunsul.

Camil Raff ştia multe asupra băieţilor care îi erau încredinţaţi spre instruire.

Din păcate nu era o instruire care-l satisfăcea fiindcă era numai pe jumătate aşa cum o dorea el ; fiindcă pretextele de şicană, dispoziţiile şi reticenţele continue ale celor de sus, îl sâcâiau şi îi paralizau orice spirit de iniţiativă individuală. Iar cei din imediata lui apropiere îi puneau atâtea obstacole în cale şi îl tratau cu atâta neîncredere încât nu era exclus ca în foarte scurt timp să înceapă şi el să prindă rugină, ca şi ceilalţi profesori.

Până acum nu se anchilozase încă în dogma pedagogică şi nu se socotea încă omul infailibilităţii desăvârşite aşa cum se socoteau ceilalţi profesori.

Etzel Andergast era de mult printre aceî puţini preferaţi cu care Camil Raff avea relaţii personale.

Sunt naturi care se bucură de o poleială, de o strălucire ca oţelul ; ca oţelul proaspăt ieşit parcă din fierăriile fermecate ale lui Dumnezeu. Aceste naturi îţi plac prin ineditul lor şi mai ales printr-o sublimă predestinare a existenţei lor. Simţi că sunt parcă sortiţi unui scop înalt şi frumos.

Ineditul firii lui Etzel i se descoperise doctorului Raff de-abia de curând, cu vreo lună înainte, când avusese loc între ei o discuţie asupra unei probleme penibile.

Şi anume : Karl Zehntner, fiul unui comerciant bancrutar, furase cinci mărci în timpul orei de gimnastică, din haina lui Etzel.

Lucrul fusese observat de Claus Mohl şi banii se găsiră într-adevăr în buzunarul lui Zehntner. Fu eliminat din şcoală.

Etzel umblă zile întregi ros de remuşcări. Zehntner îi era destul de simpatic. Nu-l socotea băiat rău (în tot cazul nu mai rău ca cei mai mulţi dintre noi, cum se exprimase destul de tăios către Thiellemann).

Şi după cum se află mai târziu, părinţii lui Zehnter se găseau într-o situaţie foarte precară.

Etzel găsea că n-ar fi trebuit să facă imediat gălăgie şi că ar fi trebuit să aranjeze lucrările între ei, ca la şcoală. Să-l fi supus unei judecăţi sumare, unei admonestări ca între colegi. Nu să-i distrugă pentru totdeauna viitorul.

Îl întrebă şi pe Camil Raff dacă s-a comportat cum trebuie. Raff îi răspunse că nu vede cum s-ar fi putut purta altfel. Părerea lui era că judecata elevilor ar fi dus la accidente şi neplăceri.

Şi în cursul acestei convorbiri, Raff lăsă să-i cadă această observaţie :

— Trebuie să bagi de seamă, Andergast. Anumite întâmplări ale vieţii se nivelează şi îşi pierd obiectivitatea dacă le treci prin prisma unei simţiri excesive. Simţirea e ca un valţ care lăţeşte şi înmoaie totul.

Etzel se opri.

Cuvântul acesta îi amintea de începutul tuturor discuţiilor sale cu Trismegistos. Îl mira că aude această observaţie din partea lui Raff. Se simţia nedreptăţit şi neînţeles. Nu pericolul acesta îl ameninţa. Nu, dimpotrivă. Clătină capul şi nu mai spuse nimic de chestiunea asta.

Camil Raff era nemulţumit la amintirea acestei conversaţii cu băiatul. Nu vedea însă unde era greşeala sa şi nici nu se ostenea prea mult să-şi amintească. Îi era greu să-şi aplece urechea la efuziunile multiple ale atâtor suflete de copii, câte îi erau încredinţate. Câteodată îi apărea înainte chipul adolescentului, totdeauna în profil, ridicat, cu tăietura precisă şi dârză, cu liniile îndărătnice, fără moliciuni triviale ; şi profesorul avea o vagă senzaţie că greşise cu sfaturile date băiatului. Astăzi avu siguranţa acestui lucru. Băiatul era vizibil schimbat.

Ce se întâmplase cu el ?

Greu să-l întrebi. Era şiret şi rezervat.

Camil Raff suspină. Şi Etzel, de parcă doctorul îi ghicise gândurile şi i le spunea cu glas tare, surâse.

Poate că surâdea numai pentru că celălalt a oftat ? Poate însă că a simţit şi a înţeles totul fiindcă avea, în general, intuiţia rapidă şi minunată.

Un răstimp merseră tăcuţi unul lângă altul. În valul de încredere care-l animase, Etzel făcu câteva aluzii care aruncară o oarecare lumină asupra dispoziţiei în care se găsea : băiatul se afla într-o criză serioasă.

Etzel pomeni de o desbinare lăuntrică, care îl silea să ia o hotărâre şi anume o hotărâre de caracter principal.

— Nu e vorba, spuse el cu acea elocvenţă minunată care îi era proprie — (şi Camil Raff se întreba dacă Etzel nu are cumva sânge de evreu în vine, văzând mişcările repezi şi mimica-i mobilă) — nu e vorba de o împotrivire, nu te poţi împotrivi aerului pe care-l respiri, te poţi numai priva de el.

— Ei, spune deschis ce ai pe inimă, îl învioră Camil Raff. Până acum ai vorbit numai în hieroglife, scumpul meu.

Etzel luă o gură de aer, se întoarse către Camil Raff şi întrebă :

— Spuneţi-mi vă rog, domnule doctor, există o coliziune a îndatoririlor ?

Raff clătină capul.

— Hm, asta e în tot cazul o problemă străveche şi foarte mult dezbătută de etică, răspunse el surâzând.

— Vă eschivaţi, continuă Etzel stăruitor, aproape rugător, vreau însă s-o ştiu. Există o coliziune a îndatoririlor sau există numai o singură îndatorire ?

— Trebuie să te exprimi mai lămurit, Andergast, spuse Camil Raff strâns cu uşa şi uimit de tonul categoric al băiatului.

— Bine, se înclină Etzel, bine. Numai că poate o să luaţi ca bună părerea mea. O să-mi reproşaţi desigur zece ani şi patru luni. Dumneavoastră aveţi de două ori cei şaisprezece ani ai mei. Ei bine, da.

Sunteţi îngrozitor de bătrân : treizeci şi cinci de ani.

Dar ce importanţă au şaisprezece, nouăsprezece, sau douăzeci şi cinci. Nu poţi să stai şi să aştepţi cu mâinile în poală. Ce câştigi cu vârsta ? Sunt cazuri când trebuie să-ţi spui : acum ori niciodată !

Se încruntă. Camil Raff mirat, din ce în ce mai mirat, îl privea.

— Ei şi unde vrei să ajungi, Andergast ? iscodi el cu jumătate glas şi cu senzaţia că ar trebui să apuce acest mic om de mâni şi să-i strige :

— Linişteşte-te,copile. Ia-o mai încet, nu te pripi.

— Răspundeţi-mi la următoarea întrebare, domnule doctor, reîncepu Etzel, şi în toiul vorbelor îl apucă de mânecă aşa cum făcuse de curând cu bătrânul Maurizius. Răspundeţi-mi numai la o singură întrebare. Un om şade de mulţi ani la închisoare. E posibil să fi fost condamnat pe nedrept. În caz că poţi dovedi lucrul acesta, trebuie să ţii seama de anumite consideraţii şi să te laşi împiedicat de anumite obstacole ? Trebuie să eviţi sau să chibzuieşti îndelung ? Există cumva aici o altă datorie ? Spuneţi-mi aceasta, domnule doctor. Da sau nu ?

Da sau nu ; din nou aceleaşi întrebări absolute. O dictatură morală. Şi iarăşi trebuia să-i răspunzi fără o clipă de răgaz.

Cum putea Camil Raff să uite experienţele sale cu viaţa şi oamenii şi să ajute unui biet minor să facă cine ştie ce nebunie... De aceea se simţia oarecum tulburat de această chestiune. Totul în el se clătina ca la un cutremur. Prevederea, teama de urmărire, ştiinţa zădărniciei lucrurilor, toate se năruiră într-o clipă şi numai omuleţul cu ochii de jar rămase în picioare cu al său *da* sau *nu*. Şi astfel spuse Camill Raff aproape fără voia lui, aproape siluit şi într-un fel de răsvrătire încăpăţânată contra propriei sale raţiuni.

— Să... dacă se poate, Andergast... eu nu ştiu... eu nu ştiu... Dumneata poate... Dumitale poate ţi-ar fi permis şi poate ar trebui...

Se poticni.

Etzel îl privi cu un zâmbet strălucitor de recunoştinţă.

Tăcuţi merseră o bucată bună de drum, tăcuţi se despărţiră, cu o strângere de mână. Ce-o să iasă de aci ? gândea Camill Raff, desmeticindu-se din ce în ce. Ce are de gând băiatul ? Un profesor conştiincios n-ar trebui oare, în prealabil, să anunţe pe părintele copilului ? Asta însă ar fi însemnat să piardă pentru totdeauna prietenia acestui copil, iar în proprii săi ochi să apară drept un mincinos.

Ce o fi având de gând acest băiat numai pe jumătate copil ?

Greu de aflat ce îl gonea atât de impetuos spre o țintă. Spiritul unui copil de șaisprezece ani trebuie să evolueze liber, își spuse el ; trebuie să se miște în iluzia largă a nemărginitului. Iar dacă din largheța și libertatea visului va fi iar aruncat în promiscuitatea realității, atunci va suferi fără îndoială simțind că trebuie să renunțe.

6

Generăleasa încercă o spaimă cum nu mai încercase de mult, când Etzel veni și îi ceru cele trei sute de mărci.

Etzel veni într-o zi de lucru, căzu peste ea în atelierul unde picta tocmai la un motiv cu flori, o îmbrățișă și spuse într-un singur răsuflet, fără introducere, fără pregătiri, cererea sa.

Un răstimp bătrâna nu știu ce să răspundă. Depuse paleta și își privi consternată nepotul.

— Ce, ai înnebunit, copile ? întrebă ea cu buzele livide. De unde să iau așa deodată așa de mulți bani ? Și la ce-ți trebuie ? Și apoi chiar dacă aș putea să ți-i dau, dacă m-aș putea dispensa de ei, cum să-mi iau răspunderea unei astfel de nesocotințe ? Am impresia că mă bag de bună voie într-un complot vinovat.

— A, da, știam eu, spuse Etzel cu privirea arzând de nerăbdare, știam eu, asta trebuia să mi-o spui. Să așteptăm așadar până se termină cu morala.

Când ea termină, el îngenunchie, luă mâinile înguste și albe ale bătrânei și le puse în ale lui, mai înguste și puțin mai oacheșe. Nerăbdării sale îi luă locul o seriozitate pe care n-o mai cunoscuse până atunci bătrâna la el și care o aduse dintr-odată din depărtarea anilor care îi despărțeau până la înțelegerea copilului.

— Dacă nu-ți arăt cauza cererii mele, începu Etzel, o fac pentru că tu nici nu o vei înțelege și nici nu o vei admite. Fiindcă ai fi nevoită să o împiedici și fiindcă o să vrei s-o împiedici.

Desigur că tu nu o să te duci acum să mă denunți, deși prin cererea mea eu m-am predat în mâinile tale. Dar tu nu vei face lucrul acesta. Nu, asta nu ai s-o

faci niciodată. Nu o să gândeşti niciodată că eu am nevoie de aceşti bani pentru o faptă urâtă.

Priveşte-mă. Iată, îngenunchez înaintea ta. Crezi tu ceva rău despre mine ? Nu. Nu am datorii şi nu vreau nici să-mi cumpăr ceva din aceşti bani. S-o jur ? Nu. Să-mi dau cuvântul de onoare ? Nu. Eu nu am altă onoare decât aceea care stă în gestul acesta al îngenuncherii înaintea ta.

Aşadar, bunico, ascultă-mă bine. Te rog să nu pierzi o silabă din cele ce îţi spun. Îmi împrumuţi banii. Când am să fiu major am să ţi-i dau înapoi. Nu râde. Fireşte, mai e o eternitate până atunci, dar îţi garantez. Tu vezi că nu te linguşesc nici nu-ţi cerşesc banii. Am venit la tine, am venit la tine fiindcă... pur şi simplu fiindcă nu cunosc pe nimeni altul în lumea asta la care aş fi putut să merg.

Generăleasa duse degetul mic al mâinii stângi la buze şi stătu aşa nemişcată mai mult timp. Apoi se ridică, îi făcu semn lui Etzel s-o urmeze şi se duse cu el în camera ei de culcare.

Încăperea avea toată mobila lăcuită în alb, peste pat se întindea un baldachin şi avea înfăţişarea odăii de culcare a unei fete de şaptesprezece ani.

Merse cu paşi mici şi legănaţi la o casetă zidită în perete, o deschise şi scoase din ea o casetă mai mică cu încrustaţii de sidef, o deschise cu o cheiţă mică de aur pe care o purta pe un şnur, la gât, (toate astea îi aminteau lui Etzel o apariţie de basm) scoase de acolo cinci hârtii a o sută de mărci, le numără şi îi întinse băiatului trei din ele.

— Sunt banii pentru toată luna, cu chirie cu tot, spuse ea cu ochii plecaţi. Îmi vine cam greu, băieţele dragă, trebuie să ştii că sunt cam restrânsă în mijloace. Dar să nu te mai aud vorbind de astfel de prostii : de dat înapoi sau aşa ceva.

Cred că... gândesc că tu... vreau să cred... totul e aşa de neobişnuit...

Toată chestia mi se pare aşa de nostimă, Etzelică.

Etzel i se alătură aproape umilit, îi luă obrazul între mâini şi o sărută în mijlocul gurii. Apoi o privi cu acea

nesfârşită seriozitate care o consternase deja odata, o privi în ochi şi îi şopti :

— Rămîi cu bine, bunică.

Când ridică ochii el era deja de cealaltă parte a uşii.

CAPITOLUL V

1

A treia zi după vizita la generăleasa, Etzel părăsi casa părintească şi oraşul în care locuise. Era penultima zi a vacanţelor de Paşti, o marţi.

Luni seara spusese Riei că a pus la cale cu Thielemann şi cu cei doi băieţi ai lui Förster Loring o escapadă în munţi. Vroiau să plece marţi dimineaţă la ora şase, iar miercuri urmau să se întoarcă ; şi o rugase pe Rie să-i pregătească proviziile necesare.

La prânz începu să plouă.

La observaţia Riei că e probabil ca şi mâine să fie aceeaşi vreme, el ripostă că au hotărît să facă excursia pe orice timp.

— Dacă ar merge după tine, Rie, şi clipi şăgalnic din ochi, ar trebui să stau tot timpul după sobă. Cel mai mult ţi-ar plăcea dacă m-ai putea lega de piciorul scaunului.

În adevăr, Rie nu era prietena acestui soi de întreprinderi şi în general a oricărei întreprinderi care abătea mersul firesc şi normal al lucrurilor şi obiceiurilor.

Dar cum domnul de Andergast îşi dăduse în prealabil consimţământul său, trebuia să se supună. I se păru numai ciudat faptul că, după ce Etzel îşi umplu bine rucsacul mai trebălui până târziu noaptea prin odaie, deschizând şi închizând sertare, bâjbâind prin hârtii şi că era tot timpul neobişnuit de tăcut.

Iar când îl văzu a doua zi dimineaţa, i se păru ciudată mărimea rucsacului. Era un balot. Etzel de-abia, de-abia, îl putea ridica pe umeri.

Mirată, ea întrebă la ce îşi ia pentru o singură zi aşa de multe lucruri.

El răspunse roşind că avea şi nişte cărţi pe care le împrumutase de la cei doi Förster-Löring şi le înapoia acum. Afară de asta mai luase un pardesiu pe care îl împrumutase de curând de la Robert. Faţa îl trăda că minte.

Rie îşi dădea seama că minte, o simţea totdeauna, dar nu vedea nimic rău în această minciună. Fu chiar mişcată de reproşul lui că se sculase prea de dimineaţă deoarece hotărâseră de cu seară ca el să ia cafeaua cu lapte în gară.

Îi mai vârî câteva sandvişuri cu unt în buzunar. El îi mulţumi ; se întoarse din prag şi o sărută pe obraji, apoi plecă.

În aceeaşi dimineaţă domnul de Andergast plecă într-o călătorie în interes de serviciu la Limburg şi anunţă că va fi înapoi acasă, joi la prânz.

Cum miercuri la ora zece noaptea, Etzel încă nu se întorsese, Rie începu să se neliniştească. La unsprezece noaptea se hotărî să telefoneze la Förster-Löring. Dacă Thielemann ar fi avut telefon acasă i s-ar fi adresat lui întâi, fiindcă el venea mai des în casa Andergast.

Dură cam mult până ce veni cineva la telefon. Nu mică fu spaima Riei când află că cei doi băieţi dormeau de mult în paturile lor acasă, şi că nu fuseseră nici azi nici ieri, în nici un fel de excursie.

În tulburarea ei lăsă să-i cadă receptorul din mână, fugi în odaia servitorilor şi o sculă pe bucătăreasă.

Se sfătui cu ea ce-i de făcut, se linişti în cele din urmă, dar nu putu să se culce, ci pribegi până la unu şi jumătate prin casă. Se uita la fiecare cinci minute la fereastră, afară, ascultând şi iscodind, pradă unor închipuiri adunate din tot soiul de crime, accidente şi răpiri.

De-abia când nu se mai putu ţine pe picioare se aşeză în pat, dar cu toate sforţările nu reuşi să doarmă.

Ziua cu îndatoririle ei casnice o mai luă puţin de la gânduri. La fiecare zgomot al soneriei, respira mai uşurată şi deşi de fiecare dată desamăgită, aştepta totuşi încrezătoare înapoierea băiatului.

De-abia la ora zece când trimise fata la Thielemann şi aceasta se întoarse cu acelaşi răspuns pe care îl dăduse Förster-Löring, o năpădiră iar închipuirile de groază

şi ca să mai scape de ele, se duse în oraş să facă ceva cumpărături.

Când se întoarse ceasul era unu. Prima întrebare pe care o puse servitoarei fu : s-a întors ? Răspunsul : nu !

Înainte de a-şi putea ascunde tulburarea, uşa antreului se deschise şi domnul de Andergast se ivi în prag.

Rie îi ieşi în cale, cu mâinile împreunate :

— Etzel nu s-a întors acasă, domnule baron.

Domnul de Andergast trecu fetei valiza lui mică de voiaj, pardesiul, pălăria şi spuse privind-o de sus, uimit.

— Aşa ? Curios !

Aruncă o privire cercetătoare pe faţa puhavă şi palidă a Riei şi trecu în camera lui.

Aci, pe masă, printre alte scrisori sosite, îl aştepta o scrisoare de la Etzel.

2

O citi. Nici o trăsătură a obrazului său nu se clinti. Se aşeză comod în fotoliu şi îşi aţinti privirea în tavan. Peste câteva minute luă plicul şi privi marca. Purta ştampila poştei de marţi dimineaţă.

Peste alte câteva minute luă telefonul, ceru prefectura de poliţie şi îşi anunţă vizita pentru ora trei şi un sfert.

În timpul mesei tăcu tot timpul. Zadarnic făcu Rie încercări să-şi descarce inima şi să înoade un fir de discuţie.

Domnul de Andergast părea intangibil şi preocupat de gândurile sale, exact ca în orice altă zi. Dar când se ridică de la masă, o invită în odaia lui şi îi ceru, cu glasul uscat, să vorbească şi să-i comunice observaţiile făcute în legătură cu fuga lui Etzel.

Vorbi intimidată de privirea respingătoare o ochilor albaştri şi reci. Domnul de Andergast o privea de parcă îl plictiseau până la dezgust vorbele ei.

Cazul cu rucsacul voluminos, ea îl relată ca o descoperire făcută în momentul acela şi sublinie cu un „vai, dar cine şi-ar fi putut închipui una ca asta ?".

Domnul de Andergast întări grav :

— Desigur, cine se poate gândi mereu, asta nu se poate cere orișicui.

Ea îl privi buimacă, descumpănită. Gura i se schimonosi a plâns.

Domnul de Andergast ceru să se facă inventarul și să se constate ce anume lipsea din hainele, rufele și cărțile lui Etzel. Aștepta răspunsul pe diseară. Prin aceasta audiența ei se terminase.

Convorbirea cu prefectul de poliție decurse într-o atmosferă colegială. Întâi făcu declarația absenții, după aceea dădu semnalmentele băiatului.

După ce prefectul poliției îi arătă interesul cuvenit, mai mult încă, tulburarea lui la aflarea veștii, domnul de Andergast îl lăsă să înțeleagă că dorea ca toate măsurile autorităților, urmărirea și prinderea fugarului să se facă cu anume menajamente. Și, pe cât posibil lucrurile să rămână tainice, mai ales comunicările pentru presă.

Prefectul promise că va da ordine întocmai. La întrebarea prefectului dacă tânărul avusese sau nu un motiv serios care să-l îndemne la fugă, domnul de Andergast răspunse negativ. De scrisoarea primită de la Etzel, nu pomeni un cuvânt și era hotărât să nici nu pomenească de ea, de parcă nici n-ar fi fost scrisă.

Polițaiul se mai informă dacă băiatul a făcut cumva pregătirile preliminare ale fugii.

— Nu, numai cele strict indispensabile, răspunse domnul de Andergast.

— Dar, continuă șeful poliției, avea oare băiatul mijloace bănești suficiente pentru o lipsă de mai lungă durată ?

Și asupra acestei întrebări domnul de Andergast nu putu da nici o lămurire ! De fapt toată chestia s-ar reduce la o năzbâtie șolticărească ! adăugă el. Însă lipsa de bani a băiatului îl îngrijorează cu adevărat !

Presupunea oare domnul de Andergast încotro s-a îndreptat băiatul ? A avut cumva relații tainice ? Nu aparținea cumva unor grupări politice :

— Nimic din toate astea, replică domnul de Andergast rece.

— Şi nu erau la mijloc nici influenţe de familie ? vreo rudă care să-şi exercite puterea asupra băiatului ?...

Şeful poliţiei cunoştea foarte bine relaţiile de familie ale baronului de Andergast, astfel că puse întrebarea ezitând.

Domnul de Andergast coborî pleoapele şi răspunse cu o asprime nu întru totul motivată :

— Nu, nici asta. În nici un caz.

Îşi luă pălăria, se ridică şi spuse :

— La semnalmente mai trebuie adăugat că băiatul meu e miop şi că recunoaşte figura unui om de-abia la zece paşi. Cred că acest amănunt va înlesni prinderea sa.

— Cred şi eu, replică şeful poliţiei ; puse deoparte carnetul de notiţe şi se ridică şi el.

După plecarea procurorului, şeful poliţiei rămase gânditor.

Aparatul administrativ îşi făcu datoria cu o precizie matematică.

Poliţiile gărilor fură informate, poliţiile gărilor de frontieră deasemeni, numai publicitate nu se făcu. Dar nici ea nu ar fi avut vreun rezultat.

Domnul de Andergast se înşelase însă profund atunci când îşi închipuise că-i va fi uşor să-l prindă pe fugar.

Băiatul dispăruse de parcă îl înghiţise pământul.

3

Scrisoarea lui Etzel nu era menită să-l îmbuneze pe domnul de Andergast. Ca tată se simţea profund rănit, autoritatea lui fusese jignită ; iar ca om, încrezător în prietenia băiatului (atât de departe mersese amăgirea lui că se socotea prietenul băiatului) se simţea înşelat în mod viclean şi urât.

Scrisoarea glăsuia :

„Scumpe Papa

Nu pot să rămân mai departe la tine. Hotărârea de a părăsi casa ta, nu e o hotărâre pripită şi nechibzuită, ci una foarte conştientă, şi m-am luptat foarte mult cu ea.

Te rog din suflet ca în ceea ce fac, să nu vezi o lipsă de respect. Ştiu ce îţi datorez. Dar drumurile noastre nu merg laolaltă. N-aş putea spune anume ce ne desparte, fiindcă ne desparte totul.

Nu am mijloace de a lupta contra dispreţului pe care tu îl porţi tinereţii mele.

Dar poate că voi reuşi să-mi ajung ţinta ce mi-am impus şi astfel te voi forţa să iei în seamă şi să acorzi atenţia cuvenită fiinţei mele, cu toată tinereţea ei.

Fără o pârghie nu poţi ridica o greutate. Şi eu de când cunosc soarta şi procesul lui Maurizius, numele lui a devenit o pârghie pentru mine. Iar de când cunosc partea ta de participare la sentinţa acestui proces, inima mea nu mai are odihnă şi simt că n-am să mai am pic de linişte până nu voi scoate adevărul la iveală. Şi acum am o mare rugăminte către tine, o rugăminte pe care abia cutez să ţi-o împărtăşesc şi pe care nici nu ştiu dacă ai să mi-o îndeplineşti.

Nu mă urmări, nu lăsa să fiu urmărit, lasă-mi libertatea. Nu pot să-ţi spun pentru cât timp, dar nu fii potrivnicul meu în această privinţă.

Fiul tău Etzel"

Un surâs sarcastic înflori pe buzele domnului de Andergast.

— Dar ce te îndreptăţeşte pe tine, mucosule, să iei decizii ? Cine te-a învăţat să judeci şi să deosebeşti ce e bun de ce e rău ? De unde ai aflat ce îţi porunceşte conştiinţa şi ce îţi interzice ea ? Şi în definitiv cine te-a întrebat toate astea ? Pe deasupra mai vrei să-ţi asiguri complicitatea tăcerii mele ?...

Avea darul de a-şi putea stăvili şi înăbuşi gândurile.

Dar cu toate că istoria asta mi-i penibilă şi mă sâcâie, să trecem la ordinea zilei.

Scrisoarea trebuie uitată, dar nu era aşa uşor să uiţi. Nu se putea hotărî să vadă în fuga lui Etzel altceva decât o aberaţie. Iar motivele invocate de Etzel pentru scuza acestei aberaţii, el le ignora fiindcă nu socotea demn să stea să le discearnă.

Pe deasupra mai intervenea faptul că trebuia să dea relatări telefonice directorului liceului, dirigintelui clasei, doctorului Camill Raff (pe care cu acest prilej îl rugă să-i facă o vizită, duminica viitoare) și altor mulți care se interesau de Etzel. Toate acestea îl plictiseau și îl inoportunau în așa hal, încât plănui să ia un concediu de câteva săptămâni și să plece undeva, în alt oraș.

Planul rămase însă nerealizat.

4

Generăleasa avusese încă de vineri o convorbire prin telefon cu Rie de la care aflase totul. Seara îl chemă la telefon pe fiul ei. Domnul de Andergast aștepta această chemare. Bănuia că mamă-sa e aceea care îi dăduse băiatului banii necesari de drum, pentru că nu își putea închipui că băiatul a plecat fără un ban la drum și fiindcă bunică-sa îi era cel mai apropiat prieten.

Generăleasa spuse cu vocea tremurândă că e bolnavă, că nu se poate deplasa din casă și că îl roagă s-o viziteze chiar în seara asta.

Domnul de Andergast comandă un taxi și plecă imediat afară din oraș, la mama sa.

După o convorbire inofensivă de numai cinci minute, află că ea este aceea care îi dăduse băiatului trei sute de mărci. Manevra sigură și liniștită prin care el o adusese la această destăinuire o făcu să rămână cu gura căscată.

Ședea întinsă în pat. O plapumă de atlaz îi învelea mădularele subțiri și delicate, capul mic odihnea elegiac pe perna brodată.

Domnul de Andergast păstra înfățișarea cea mai deferentă posibilă. Luase de pe masa din apropiere un coupe-papier de sidef și îl juca în mâini, iar pe figura lui nu se observa nici cea mai mică urmă de zbucium interior.

Ţinea să exprime prin tăcere tot ce mai putea exprima prin viu grai. Vroia să obţină prin această tactică a tăcerii ,tot ce nu putea obţine prin vorbă.

Cunoştea greutatea şi influenţa tăcerii sale în asemenea împrejurări şi ştia să le socotească şi să le calculeze cum calculează un artilerist pornirea unui proiectil, traiectoria lui şi locul unde o să cadă. Ceea ce aştepta, se întâmplă.

Generăleasa îşi pierdu stăpânirea de sine, mânia îi întunecă ochii, se înconvoie sub tortura muţeniei lui şi izbucni în cele din urmă spunându-i că el a minat relaţiile dintre el şi copil ; el şi sistemul lui de cazarmă, poartă vina fugii lui Etzel care... care în definitiv poate că a fugit ca să se ducă la maică-sa... să mai aibă şi el parte de puţină mângâiere şi răsfăţ.

Poate că tocmai asta îi lipsea : o leacă de mângâiere.

Domnul de Andergast ridică privirea :

— Vai, mamă, e prima dată când aud lucrul ăsta, spuse el rece şi mirat. Niciodată nu m-aş fi gândit la una ca asta. Cum de ţi-a venit ? E numai o presupunere de-a ta sau ai motive serioase s-o crezi ? Cum să fi aflat el... ciudat... ar fi o trădare odioasă din partea mamei sale... ai făcut cumva oarecare punţi de legătură între ei ?...

Ochii lui odihneau cu o linişte de oţel pe femeia care îl privea înfricoşată. Ea făcu o mişcare de scuturare.

— O, nu ! întări ea respirând pripit şi cu o expresie aşa de sinceră de părere de rău că el nu putea să se îndoiască de adevărul vorbelor ei.

— Cum aş fi putut face una ca asta ? Tu cu sistemul ai reuşit să astupi gura şi să legi la ochi pe toţi din jurul tău. Cine ar fi îndrăznit s-o facă ?

Câteodată, Wolf, mă întreb dacă mai eşti un om viu cu o inimă care bate în piept, ca la toţi oamenii. Tu îi faci frică omului. De cum intri într-o odaie, i se face omului frică de tine.

Domnul de Andergast se sculă surâzând.

— Sper că mica ta răceală e ceva trecător, dragă mamă. O voi ruga în tot cazul pe Nanny să mă informeze mâine dimineaţă cum îţi merge şi ce ţi-a prescris doctorul.

Vroia să-şi ia rămas bun şi să-i sărute mâinile, însă ea, rănită şi iritată până la disperare de liniştea lui neclintită, se răsti :

— Rămâi, nu pleca aşa de repede. Nu terminăm noi aşa de curând. Şi acum, unde este Etzel ? Unde se află copilul tău ? Nu ştii ? Şi vrei ca să ştiu eu ? Şi îmi reproşezi mie că sunt înţeleasă cu el ? Ei şi acum ce vrei să faci ? Desigur să asmuţi copoii poliţiei asupra lui... să-l întăreşti în îndărătnicia lui. Poliţia este afla şi omega voastră.

Dar ai tu măcar idee ce fel de copil e acesta ? Ce e înăuntrul său ; ce se petrece cu el ? Habar n-ai de toate astea.

Şi pe biata Sofia ai alungat-o tot aşa, ca pe un câine în stradă, în lumea largă... pe iubitul ei l-ai silit să jure fals şi apoi să-şi tragă un glonţ de revolver în creier.

Şi chiar dacă toate au mers după prescripţiile legii şi ale onoarei, corect şi precis ca o paradă... ei iacă nu mai spun mai departe... dar câteodată mă arde până la măruntaie când stau şi mă gândesc la toate cele întâmplate.

La ultimele cuvinte dăduse înapoi fiindcă observase paloarea ce se aşternea pe chipul fiului ei.

Se lăsase copleşită de durerea provenită de fuga lui Etzel şi dăduse frâu liber tuturor frământărilor şi chinurilor gâtuite de-a lungul atâtor ani.

Se căia acum că scormonise, prin cuvintele ei, vieţile şi destinele oamenilor şi că vorbele ei căzuseră ca o acuzare.

Duse mâinile la ochi şi începu să plângă încetişor. Faţa omului dinaintea ei devenise albă ca varul. El ridică mâna stângă şi îşi frecă barbişonul, vârful limbii umezi repede buzele, pleoapele înroşite se adânciră până la o dungă şi spuse foarte încet :

— Bine, mamă Dar eu n-am de gând să iau în seamă închipuirile tale romanţioase. Ai bunătatea şi renunţă, în viitor, de-a mai face aluzii la persoana şi la trecutul meu, dacă vrei ca relaţiile noastre, şi aşa sporadice, să mai continue.

Bătrâna se căia, se căia acum, dar era prea târziu.

A doua zi dimineaţa. domnul de Andergast o supuse pe Rie unui nou interogatoriu.

Cuvintele generălesei «o să se ducă la maică-sa» nu-i leşeau din cap. Cum bătrâna părea să nu fi înlesnit nici o legătură între Etzel şi maică-sa, nu mai rămânea decât

Rie care ar fi putut fi autorul acestei eventuale legături. Că băiatul nu putea pleca la mama sa, era în afară de orice îndoială : îi stătea în drum graniţa franceză.

Astfel că o chemă pe Rie.

Ea recunoscu imediat că băiatul luase cunoştinţă de domiciliul mamei, din stampila poştei de pe o scrisoare venită de la ea, şi recunoscu, sub un potop de lacrimi, că, într-adevăr, a discutat cu Etzel despre acest lucru, dar fără să se gândească la ceva rău.

Domnul de Andergast răspunse :

— Socot fapta dumitale ca un abuz de încredere şi dacă nu ai de suportat consecinţele lui, este numai pentru că te afli de atâta timp la mine în casă.

Din convorbirea asta îi rămase în gură un gust amar de coclit. Aşadar «sistemul» se întorcea împotriva sa. Aşadar toţi spionii şi delatorii săi i se ridicau împotrivă şi îl acuzau ?... Vru de câteva ori să cheme pe domnul de Altschul ca să-l întrebe dacă se dăduse de vre-o urmă a băiatului, dar renunţă.

De câte ori ridica receptorul, strângea buzele ca prins de o adâncă îndărătnicie.

Şezu astfel în faţa biroului său, vreme îndelungată, adâncit în gânduri.

5

Domnul de Andergast îi întinse mâna lui Camil Raff, cordial şi deferent. Vroia să dea impresia că aşteaptă de mult această convorbire între patru ochi.

În fond însă îl socotea pe Camil Raff un biet profesoraş oarecare, deşi auzise de reputaţia lui, deşi i se vorbise aşa de mult de cultura şi inteligenţa lui.

Domnul de Andergast nu ţinea seama de toate acestea. Nu preţuia profesorii de nici un fel. Disimula pe cât putea acest resentiment înnăscut în el. Poate era o rămăşiţă feudală rămasă din moşi-strămoşi în el...

Camil Raff fu în tot cazul uimit de primirea aceasta prietenească.

Îl cunoştea pe domnul de Andergast din vizitele sale regulamentare la şcoală.

Domnul de Andergast obişnuia să vie la fiecare semestru ca să se informeze de progresele pe care le făcea fiul său.

Camil Raff avea o mare însuşire de a cunoaşte oamenii. Îl remarcase astfel de timpuriu pe Etzel, îi pătrunsese sufletul şi mintea, îl cântărise şi îşi dăduse seama că părintele acesta îşi cunoştea foarte puţin copilul.

Acum îi povesti domnului de Andergast cum îl cunoscuse pe Etzel, în urmă cu un an şi jumătate, în internatul de la Odenwald, cum băiatul i se păruse o fire deosebită, cum i-a plăcut imediat şi cât s-a bucurat aflând că a fost mutat la liceul local, unde ştia că-l va avea de elev.

S-a ocupat mult de băiat şi mai ales în ultima jumătate de an, de când era dirigintele clasei.

Domnul de Andergast se aplecă puţin. Ţinea mâinile încrucişate pe genunchi şi faţa lui avea o expresie de lacomă dorinţă de a şti, care-l măgulea pe doctorul Raff.

Camil Raff îi vorbi de limpezimea transparentă a firii lui Etzel. Nu o claritate comună, nu ceea ce se numeşte în mod obişnuit francheţă. Nu, franc nu era Etzel în nici un caz.

Transparenţa şi claritatea pe care a relevat-o el se referă la fiinţa interioară a băiatului. E acolo un soi de disciplină sufletească specială. Totdeauna, totul e ordonat şi simetric.

Tot timpul cât eşti în contact cu el, ai impresia plăcută că înăuntrul băiatului, totul este exact şi precis, că totul merge cronometric. L-a observat bunăoară pe Etzel în contactul cu colegii de clasă şi de şcoală.

Tot timpul fusese uimit de spiritul ascuţit de dreptate pe care îl vădea Etzel, de poziţia dârză pe care o lua totdeauna în privinţa conflictelor în care era în joc spiritul dreptăţii.

Într-una din zile de pildă. i-au jucat o festă urâtă profesorului de matematici. Profesorul acesta este un mare iubitor de dulciuri şi din buzunarul pardesiului său, răsare totdeauna vârful unui cornet cu bomboane.

Băieţii ştiau asta şi îi amestecară, într-una din zile, printre bomboane câteva pastile purgative, foarte puternice.

Thielemann fu cel cu isprava.

A doua zi profesorul veni furios, declară că nici nu vrea să-şi bată capul cu găsirea vinovatului, fiindcă va trage la răspundere pe unul singur şi-l va pedepsi. În caz că cel ales va denunţa pe autorul obrăzniciei, va fi absolvit de pedeapsă.

Astfel îl alese pe unul, la nimereală, îi ceru să mărturisească, ceea ce acesta nu făcu, şi îi dădu o pedeapsă cruntă.

Procedeul acesta îl indignă pe Etzel. El nu putea suporta ca un nevinovat să ispăşească o vină pe care n-o făptuise.

(Mai ales că cel ales nici măcar nu luase parte la gluma clasei).

El se ridică şi declară că el este cel vinovat. El a făcut-o, el să fie pedepsit.

Gestul acesta făcu o impresie deosebită asupra clasei şi băeţii nu vroiau să admită în ruptul capului ca el să fie pedepsit.

Se iscară discuţii violente şi contradictorii, care erau cât pe-aci să degenereze într-o mică răscoală.

Din fericire, profesorul mai avu atâta cumineţenie ca să nu ducă lucrurile la extrem.

După aceea Raff avu o lungă convorbire cu Etzel.

— Am avut mult de furcă cu el, cu indignarea lui caraghioasă, cu neînfrânatul său sânge rece, cu felul său imperios de a da sentinţe împotriva oamenilor.

Spunea că oamenii trebuie să fie adânc pătrunşi de spiritul dreptăţii atunci când au de împărţit dreptatea. Spunea că un judecător să nu dea o sentinţă, decât atunci când nu mai există nici o umbră a îndoelii pentru el.

— Am fost nevoit să-i răspund : dragul meu, acestea sunt lucruri ştiute şi fireşti şi pentru care au sângerat de-a lungul veacurilor atâţia eroi şi martiri.

6

Domnul de Andergast ascultase tăcut tot timpul, cu pleoapele coborâte peste ochii de culoarea micşunelelor.

Din când în când numai un «hm» sceptic şi politicos îi ieşea dintre buze.

Camill Raff îi povesti întâmplarea cu furtul bancnotei de cinci mărci şi cum Etzel venise apoi la el să-şi destăinuie chinul remuşcării de a fi aruncat în mod uşuratec, un coleg, pradă nenorocirii.

Nici această întâmplare nu o cunoştea domnul de Andergast. Ascultă cu foarte mare atenţie, dar faţa lui păstra aceeaşi expresie de deferenţă cordială.

Camil Raff continuă :

— Un sentiment aşa de ascuţit al măsurii dreptăţii, e pur şi simplu mişcător. Cel puţin eu nu cunosc nimic altceva care m-ar putea mişca mai mult.

— Aţi studiat băiatul până în cele mai mici amănunte, după cum văd, replică sec domnul de Andergast.

— Hotărît, domnule baron, socoteam lucrul acesta ca intrând în îndatoririle mele fireşti.

— Păreţi însă în acelaşi timp dispus să înconjuraţi creştetul lui de o aureolă de virtuţi. Mă iertaţi, dar găsesc lucrul acesta cam exagerat. Băiatul are însuşirile sale reale, nici vorbă. Într-o anume privinţă nu e lipsit de sârguinţă, ca educaţie nu lasă nimic de dorit ; e vioi, câteodată destul de obraznic şi, să nu omitem : atunci când vrea să-şi ajungă o ţintă, capabil de o foarte mare doză de şiretenie ; sau găsiţi că am avansat prea mult şi că exagerez ?...

Camil Raff găsea însă că domnul de Andergast, prin tonul său maliţios, depăşise o anumită măsură. El îi răspunse domnului de Andergast că n-ar putea întări această din urmă părere. După a sa convingere n-a observat niciodată şiretenie în purtarea lui Etzel. Are un simţ ascuţit de a ghici urme şi fapte ascunse vederii altora, da ! În internatul de la Odenwald se întâmplă odată un caz, de

pe urma căruia Etzel se alese cu porecla de «micul Sherlock Holmes».

Pe lângă alţi colegi, mai era acolo tovarăş de salon cu Etzel, un anume Rosenau. Acesta nu se bucura de prea mare stimă in cercul colegilor.

Într-una din zile, unul din profesori întrebă de o carte a bibliotecii internatului. O căutară un timp, după care unul din băeţi se ridică şi spuse :

— Rosenau trebuie s-o aibă, căci îi place totdeauna să şterpelească din cărţile altora şi să le citească.

Rosenau nu era în internat. Se hotărâră imediat să-i percheziţioneze dulapul. Cheia atârna în cui. Profesorul răscoli etajerele, deschise un sertar şi rămase deodată locului, consternat, clătină capul şi faţa lui se posomorî.

În sertar se găseau şase fotografii obscene, dintre acelea care se găsesc numai în bordeluri şi chiar acolo ţi se oferă numai cu mare precauţi şi teamă.

Era puţin timp înainte de ora prânzului şi toţi fură martorii odioasei descoperiri. Unii din ei se strâmbară, alţii batjocoriră, dar în general domnea mânia şi dispreţul împotriva lui Rosenau.

În timp ce profesorul trimese după directorul internatului, sosi şi Rosenau.

Îl aduseră în faţa dulapului şi îi arătară fotografiile. Etzel sta foarte aproape de el şi avu imediat impresia că băiatul habar n-avea de toată chestiunea ; că i s-a aranjat o mică infamie. Îi fu deajuns să privească numai în faţa lui Rosenau pentru a se convinge de lucrurile acestea.

Directorul institutului era plecat pentru o zi la Würzburg şi trebuia să se întoarcă de-abia a doua zi. Până atunci fotografiile fură confiscate, iar Rosenau căpătă arest în casă.

Între timp, Etzel întreprinse imediat o investigaţie foarte minuţioasă. Observase că fotografia care se găsea deasupra avea pete proaspete de sânge. De unde provenea sângele ? Neobservat, se apropie de dulapul lui Rosenau, trase sertarul şi văzu că în peretele interior, lângă broască,

se afla un cui cu vârful în sus şi că şi partea de jos a sertarului era plină de sânge.

Îşi spusese : aşadar acela care a băgat fotografiile în sertar s-a grăbit tare şi de aceea s-a rănit la cuiul de acolo. Trebuie să fi pierdut sânge cam multişor şi zgârietura trebuie să mai fie vizibilă.

Puţin mai târziu când odaia era goală, fiindcă toţi băieţii se duseseră să joace fotbal, se duse la Rosenau şi îl rugă să-i arate mâinile. Băiatul îl privi contrariat şi i le arătă. Nu se vedea nici o zgârietură proaspătă pe ele.

Etzel chibzuì îndelung. Hotărârea lui era formată. Îşi luă o învoire de două ceasuri, dădu o fugă până la Amorbach şi cumpără de acolo un săculeţ cu alune.

Către seară când se adunaseră din nou în odaia cea mare a internatului, aduse săculeţul şi îi anunţă că vrea să le împartă alune. Ceru fiecăruia să întindă palma, iar el îi va pune fiecăruia în mână porţia cuvenită.

Toţi făcură întocmai şi întinseră palmele într-un râs şi o veselie generală.

La cea de a noua mână, Etzel descoperì urma unei zgârieturi adânci şi roşii în palmă.

Cel cu mâna rănită se numea Erich Fenchel, era cel mai vârstnic dintre toţi (avea aproape optsprezece ani) şi era foarte temut din cauza temperamentului combativ şi a brutalităţii sale. Se purta tiranic cu băeţii şi îşi avea simpatiile şi antipatiile lui printre ei. Etzel stătea la mijloc ; Fenchel se temea să se apropie de el. Toţi îl linguşeau, Etzel nu. Mai ales de când aflase că Fenchel siluise o biată fată mută, apropierea acestuia îi era odioasă.

Trebuia să-şi îndrepte de la început investigaţiile asupra lui Fenchel, dar vroia să aibă siguranţa. Nici acum nu făcu nici cel mai mic semn cum că ar şti ceva.

Toţi băieţii spărgeau cu sârg alunele. Făcu şi el la fel.

Seara când băieţii se culcaseră şi toate lămpile erau stinse, Etzel rămase treaz. Şezu aşa ceasuri întregi şi aşteptă.

Pe la ora unu spre ziuă, se sculă încetişor, ascultă atent, se convinse că toţi dormeau zdravăn şi se strecură, pe lângă paturi, până la dulapul lui Fenchel.

Cheia era în broască.

De cu zi ascunsese sub dulap o lanternă de buzunar pe care o cumpărase odată cu săculeţul de alune. Tiptil, ca un şoarece începu să cotrobăiască prin dulap (uşa deschisă îl acoperea complect), şi nu dură mult şi găsi ceea ce căuta. Fenchel băgase numai o parte din fotografiile obscene în sertarul lui Rosenau ; restul se găsea în sertarul lui, printre cărţi şi caiete.

Etzel încuie dulapul, se vârî repede în pat şi dormi zdravăn până dimineaţa. Imediat după-masă, se duse la profesor şi îi împărtăşi descoperiera sa şi felul cum ajunse la ea.

Un sfert de oră după aceea Rosenau era reabilitat. Fenchel fu imediat alungat din cămin.

De aci înainte o dragoste bolnăvicioasă îi purta Rosenau lui Etzel.

Dar un an după aceea, fu trimis de către părinţii săi în America de Sud şi acolo i se pierdu urma.

Domnul de Andergast îşi privi cu atenţie mânile. Părea că-l interesează în deosebi vârful unghiei degetului arătător. Ridică mâna până la bărbie şi îşi cercetă cu atenţie unghia, în timp ce întrebă, aparent fără nici o intenţie :

— Aţi ştiut firește de intenţia fiului meu de-a pleca, nu-i aşa ?

Cum observă o expresie de mirare şi surprindere pe obrazul celuilalt, continuă, de astă dată prietenos :

— Aş înţelege-o. Dumneavoastră eraţi persoana de încredere şi vă bucuraţi anticipat de creditul necesar. Eu nu mă bucuram de încrederea pe care v-a acordat-o dumneavoastră. Nu înţeleg să mă plâng, eu însă n-am talent de duhovnic. Şi deschis vorbind n-am nici chef pentru asta. Nu preţuiesc grozav misterele acestea sufleteşti.

— «Mistere sufleteşti ?» găsesc că nu e potrivit cuvântul, îndrăzni Camil Raff.

De aci încolo convorbirea alunecă pe un făgaş de hârţuială şi enervare. Raff îşi dădu în sfârşit seama de cursa pe care i-o întindea Andergast.

— N-ați răspuns încă întrebării mele, replică domnul de Andergast, dulce.

— Băitul a venit la mine în prada unui mare zbucium lăuntric. Ca prieten mai mare, trebuia să încerc să-l ajut. Mi-a spus : așa și așa stau lucrurile cu mine, ce să fac ? Sau mai precis încă : pot să mă comport altfel decât în felul cutare ? Nu știam ce intenție nutrea. Din aluziile sale, nu puteam să le deduc. În orice alt caz aș fi dat din umeri și m-aș fi eschivat. La el însă nu era posibil lucrul acesta. În acel moment, nu ! Lui i-am admis în acel moment ceea ce nu i-aș fi îngăduit nimănui altuia : să facă ceea ce îi dictează conștiința.

Recunosc : nu l-am îndepărtat, în acel moment, de la hotărîrea cu care se lupta. Nici nu o regret. Nu știam însă că e o hotărîre așa de gravă și decisivă.

— Fără îndoială, că în acest caz ați fi chibzuit înainte de a-l îndemna la un proiect așa de haotic, nu-i așa ?

— Asta... asta nu știu... bâigui Raff, era ceva în el... mi-ar fi fost rușine să torn apă în acest vin autentic... e așa de rar de găsit... trebuia să-l vedeți, domnule baron...

— Da, firește, dar nu v-ați temut de răspundere ? Continuă vocea dulce a domnului de Andergast.

— Nu, răspunse Camil Raff, nici o clipă.

— Asta mă miră, replică domnul de Andergast și se ridică. Și nu mă miră atitudinea dumneavoastră personală, ci acea libertate morală pe care v-ați îngăduit-o în calitate de educator al băiatului.

Camil Raff, care se ridicase, roși ușor. Andergast continuă :

— Găsesc că purtarea dumneavoastră a lăsat de dorit întru cât nu m-ați prevenit și pe mine. Era datoria dumneavoastră.

— Nu mi-era permis să-l trădez.

— Pe un minor ? Se poate vorbi în asemenea caz de trădare ?...

— Cred că da, domnule baron. În cazul de față «minor» mi se pare numai o denumire juridică.

— Nu ajunge denumirea unei concepți juridice atunci când e să împiedici o faptă ca aceea de care s-a făcut

vinovat fiul meu ? Există o concepţie mai înaltă, mai de luat în seamă ? Sunt dornic, şi aştept să aud şi să învăţ lucruri noi...

— Nu ajunge, domnule baron. Da, există o concepţie mai înaltă.

Convorbirea degenerase complet.

La plecare, conducându-l până la uşă, domnul de Andergast îl întrebă pe Camill Raff aşa, în treacăt, dacă ştie unde se află Etzel.

Raff răspunse că fuga băiatului fusese o mare şi dureroasă surpriză pentru el şi că nu ştia locul unde se află acum.

Domnul de Andergast dădu din cap cu seriozitate, îi strânse mâna, asigurându-l că vizita lui i-a făcut mare plăcere.

A doua zi adresă o reclamaţie direcţiunii şcolii unde funcţiona Camill Raff. Povesti abaterea gravă de care se făcuse vinovat doctorul Camil Raff, şi ceru o anchetă disciplinară.

Ancheta cerută dintr-un loc atât de înalt, avu loc foarte curând şi rezultatul ei fu că doctorului Camill Raff i se luă catedra pentru două luni şi fu apoi mutat într-o provincie îndepărtată.

Cum sfera lui de activitate era şi aşa destul de redusă, această deportare fu pentru el o lovitură mortală care îl zdruncină deopotrivă şi sufleteşte şi trupeşte.

7

Câteva zile după vizita lui Camil Raff, domnul de Andergast îl invită la el acasă pe Sydov.

Masa fu copioasă şi diversă, dar discuţia dintre cei doi trena. Preşedintele Sydov era un om comod şi mare amator de anecdote. Domnul de Andergast însă nu iubea anecdotele şi n-avea, mai ales astă-seară, nici un chef să le asculte. Sydov însă nu observă distrarea domnului de Andergast.

Domnul Sydov avea reputaţia unui «perfect judecător». Dar ceea ce îi alimentase renumele era mai ales o lenevie epicuriană şi un mare dispreţ pentru viaţa omenească.

Cu domnul de Andergast avusese dese încăierări profesionale, dar personal erau în relaţii amicale. Prea era mare depărtarea dintre ei ca să se poată despărţi definitiv.

Sydov plecă devreme.

Era o noapte de aprilie umedă şi apăsătoare. Pomii picurau. Domnul de Andergast îşi pironi privirea pe strada întunecoasă. Îşi sprijinise barba pe mâinile împreunate şi sta nemişcat ca un stâlp.

După ce închise fereastra, se aşeză la masa de lucru şi deschise un dosar.

Dar ochii săi alunecau peste text, fără să-l vadă, Ţinea un creion în mână şi scrijelea distrat pe hârtie, semne şi cuvinte.

Deodată se înfioră : în faţa lui sta numele lui Maurizius.

Un răstimp păşi de-a lungul odăii în sus şi în jos, gânditor. Apoi părăsi odaia, rămase locului câteva clipe în coridor, în fâşia de lumină ce cădea din camera de lucru, mai făcu câţiva paşi până ajunse în faţa uşii odăii lui Etzel. O deschise şi intră. Aprinse lumina, închise uşa cu precauţie şi cu sprâncenele ridicate îşi roti privirea în odaie. Respiră adânc şi se aşeză la masa de lecţii a lui Etzel.

Era prima dată după fuga băiatului, că intra aci. Cu spatele către fereastră, se aşeză bine în scaun şi îşi încrucişă braţele pe piept, în poziţia lui obişnuită. În jurul său se căscase o linişte stranie.

Figura lui avea o expresie posomorâtă şi stingheră.

Ochii prindeau toate obiectele încăperii. Patul de alamă cu cuvertură de mătase galbenă şi decolorată de soare, paravanul brodat pe canava, de dinaintea sobei, cele două scaune de paie de amândouă laturile mesei etajera de cărţi, cu diverse goluri între rândurile de cărţi, (cărţile care lipseau le luase băiatul cu el).

O tristeţe de nedescris umplea odaia. Domnul de Andergast simţea că această tristeţe îl copleşeşte, că nu se poate apăra contra ei. O odaie părăsită de cel care a locuit-o are ceva de mort.

Masa era acoperită de o muşama cu careuri mari, ici şi colo pătată de cerneală. Într-un colţ, tăiat cu cuţitul, rămăsese profilul unui cap de femeie. Sertarul mesei sta întredeschis şi părea gol.

Băieţii sunt totdeauna neglijenţi, gândi domnul de Andergast, şi închise sertarul.

Sertarul îi aminti întâmplarea cu fotografiile obscene.

Surâse. Îşi aminti de cele istorisite de Camil Raff. Cum se face că amintirea lui despre Etzel se leagă totdeauna numai de prezent şi niciodată de trecut ? Cum se face că vorbele de ieri se pierdeau şi făptura din anul trecut dispărea din memorie ? E oare memoria omenească prea leneşă ca să reţie o suită prea bogată de apariţii ? Este ea oare hrănită numai de întâmplările prezentului şi de aceea înşelătoare ? Căci clipa trecătoare e înşelătoare.

Îi era imposibil să-şi amintească chipul de acum zece ani al băiatului. Fotografii nu făcuse niciodată domnul de Andergast ; socotea fotografierea copiilor ca o vanitate inutilă.

Dar nu chipul pe hârtie îl vroia el în clipa de faţă, ci chipul din memorie. Etzel era un copil frumos. Cel puţin atât domnul de Andergast crede că îşi mai poate aminti.

Îşi aminteşte că îl sâcâia de fiecare dată când oamenii lăudau chipul frumos al copilului, înfăţişarea curată, manierele sale alese.

Cum sta aşa şi căuta o intrare în trecut, asemeni unui tâlhar care caută să se furişeze într-o casă, îşi aminti de lampa de buzunar pe care Etzel a cumpărat-o odată cu săculeţul de alune, la Amorbach.

Această însuşire de a cerceta, nu i-a bănuit-o niciodată băiatului...

Şi deodată îi apare înaintea ochilor un copilaş de cinci ani ; ca dintr-o volbură cenuşie de praf, se înfiripa brunetul cap bucălat al copilului.

«Tată, ia priveşte Atlasul cel mare şi povesteşte-mi de mări, de oceane, de Asia...»

Ce frumos străluceau dinţişorii albi printre buzele fragede. Ochii mari cu privirea limpede şi încrezătoare de parcă Asia şi oceanele n-ar fi fost nici o taină pentru atotştiinţa şi atotputernicia tatălui.

— Nu, căpşor bucălat, tata n-are timp, tata trebuie să lucreze.

Căpşorul bucălat nu îndrăzneşte să mai spună nimic, ochii i se acopăr numai de o întristată mirare : cum, există în clipa asta nostaligcă, ceva mai serios şi mai frumos ca Atlasul, Asia şi oceanele ?

A nu avea timp este pentru el o noţiune imperceptibilă, de vreme ce există grămezi aşa mari de timp în jurul tău, încât nu ştii ce să faci cu el, de când te scoli până te culci.

În acest «a nu avea timp» se cuprinde tot misterul vieţii.

Unde să fie oare băiatul acum ?

E noapte, pomii picură, strada stă întunecoasă şi puhavă. Unde să fie în clipa de faţă copilul său ?...

A doua zi, la birou, domnul de Andergast nu scoase tot timpul o singură vorbă. La întrebările subalternilor săi, şeful răspundea monosilabic şi părea absolut distrat.

Pe la unsprezece şi jumătate, înainte de a pleca, chemă pe directorul arhivei.

Când acesta intră, domnul de Andergast părea (sau numai se făcea) că a uitat pentru ce l-a chemat.

— Da, dragă Haacke, spuse el prietenește, fii te rog drăguţ şi trimite-mi acasă încă astăzi, dosarul Maurizius din anii 1905—1906.

— Am înţeles, domnule baron.

La ora trei după-amiază, dosarul mirosind a mucegai şi conţinând peste două mii şapte sute de pagini, aştepta pe masa de lucru a domnului de Andergast.

8

În aceeaşi seară începu să citească. De vreme ce se hotărâse, vroia să ducă lucrurile la bun sfârşit. Hotărât ? Dar putea fi oare vorba de hotărâre în cazul de faţă ? Desigur că fusese altceva decât o hotărâre lucidă ; ceva

care ţinea foarte puţin de voinţa lui. Începuse cu numele de Maurizius, scris aşa, ca din întâmplare pe o foaie de hârtie, fără ca el să vrea.

Când rugase pe şeful cancelariei să-i aducă dosarul, de-abia îndrăznise să i se uite în ochi. Avea impresia că oamenii observă pe faţa lui că lucrează sub un imbold străin şi se ruşina de acest lucru ca de o faptă desfrânată. Şi lectura dosarului decurse într-o atmosferă la fel de ciudată.

Memoria lui reţinuse numai schema întâmplărilor şi a faptelor. Îşi amintea doar punctul de vedere de la care plecase el în tratarea şi judecarea acestor întâmplări şi fapte.

Toate amănuntele păliseră, se şterseseră, cu vremea, din memoria lui.

Jocul contradictoriu al destinelor mai apărea abia perceptibil ; desfăşurarea şi mersul pasiunilor abia se mai vedea ca printr-un binoclu întors.

Domnul de Andergast ştia dinainte că descinderea în această lume de catacombe o să fie un exerciţiu neplăcut şi care o să-i puie răbdarea la grea încercare.

Dar exerciţiul răbdării era la el o însuşire înnăscută. Cu cât se afunda mai mult în dosare, cu atât procesul apărea mai limpede în mintea lui, de parcă stratul de mucegai care nu stătuse numai pe acte ci şi pe creierul sau, se spulberase deodată.

Dar lucrul acesta nu se întâmpla dintr-odată, ci încetul cu încetul.

Târziu în noapte, chipul şi făptura lui Leonhart Maurizius i se desluşi în minte şi stătu deodată vie şi prezentă înaintea lui.

Închise dosarul şi începu să umble în sus şi în jos, prin odaie. Era obosit şi împrejurul ochilor i se adânciseră umbre vinete. Deodată văzu pe tânărul Leonhart Maurizius înaintea lui. Fusese fără îndoială un bărbat frumos, de o ţinută aleasă, elegant. Stătea acolo, pe banca acuzării cu un picior peste celălalt, cu ghetele elegante, din care de-abia se vedeau ciorapii de mătase. Părul castaniu pieptănat cu îngrijire, ondulat ; obrazul

cald, deschis cu trăsături aproape feminine, mâinile înguste, neobișnuit de mici ; avea în totul ceva între un tip monden cu aliură și veleități de artist și între apariția unui răsfățat al femeilor.

Pe buzele arcuite și senzuale plutea un surâs ce contrasta cu expresia ochilor săi căprui și frumoși, plini de o lăuntrică tristețe.

Era în fața lui acum. Cu cinci minute înainte, domnul de Andergast n-ar fi putut spune cum arăta, cum era îmbrăcat. Acum însă stătea viu în fața ochilor săi și îl vedea până în cele mai mici amănunte.

Exactitatea acestor amănunte aproape îl înfricoșa. Vroia să se elibereze de această apariție, se căznea să-și ia ochii de la ea ca de la o vedenie nepermisă. Dar însăși voința părea că nu o poate distruge. Părea că numai o altă apariție, de o tot atât de covârșitoare naturalețe, ar putea-o îndepărta ; și aceasta a doua vedenie se arătă : era chipul lui Etzel.

Fără îndoială că numai fuga lui Etzel și gândurile pe care le suscitase ea, înviaseră acest proces și îl îndemnaseră pe domnul de Andergast să scoată dosarul Maurizius din colbul și mucegaiul arhivelor.

Sforțarea pe care o făcea ca să se rupă de toate aceste gânduri, tocmai ea îl sâcâia și îl chinuia mai mult.

Copilul își pusese în primejdie viitorul, numele, onoarea, sănătatea și chiar și viața.

Crești un copil cu grijă și băgare de seamă, te aștepți să-l vezi urcând treptele ascensiunii și deodată el lovește mâna care l-a îndrumat și l-a susținut.

Urât, neînchipuit de urât...

Eu mi-am împlinit întru totul datoria, își spune domnul de Andergast. Și sentimentul răului imens și a nedreptății ce i s-a făcut în această împrejurare, îi aduce pe buze o expresie de dispreț amar.

„I-am fost un sfetnic credincios, m-am îngrijit de nevoile sale, am fost atent cu el, i-am acordat considerația care i se cuvenea, i-am acordat libertatea necesară.

În împrejurările cele mai critice, mi se putea adresa cu toată încrederea. Dacă era cinstit, așa ar fi trebuit să facă. I-aș fi imputat eu oare nevârstnicia lui ? I-aș fi îngenunchiat eu oare tinerețea ? Eu ?

Desigur că poartă și el stigmatul unei pete morale care e o moștenire de la mamă-sa.

Trebuia să mă aștept. Cu toată prevederea, cu toată paza, otrava n-a putut fi eliminată.

Natura a fost mai tare".

În acest amestec de învinovățire și autoapărare, sufletul său se întrista din ce în ce mai adânc. Dacă ar fi avut un prieten, s-ar fi dus la el și ar fi încercat să se spovedească și poate că s-ar fi ușurat. Dar nu avea pe nimeni.

Nu exista un astfel de om !

În mijlocul atâtor mii de oameni ai acestui oraș, el era tot așa de singur pe cât ar fi fost pe un vapor, în mijlocul oceanului.

De-abia acum remarca acest lucru.

CAPITOLUL VI

1

Seară de seară șade, până noaptea târziu, în fața dosarului prăfuit și mirosind a mucegai. Extrage, notează, confruntă, examinează.

E o muncă grea și obositoare și pe care o face contra voinței sale. Și în timp ce i se împotrivește cu o silă nestăpânită, se simte din ce în ce mai înșurubat în ea.

Nu i-a cerut nimeni acest efort și nu vrea să-și mărturisească nici măcar sieși ce scop are acest efort. Cu toate acestea el se cramponează de această activitate și începe singur să nu se mai înțeleagă pe sine. Caută pretexte pentru ca să-și facă plauzibil ceea ce nu-și poate explica, în starea lui de acum.

Oricum, găsește că munca lui depusă în procesul Maurizius e demnă de admirație. Specialistul din el se simte cuprins de o mare mulțumire și suficiență. Efortul depus

i se pare considerabil. Azi n-ar mai fi capabil de un astfel de efort.

E un obicei firesc acela de a ne întoarce privirile către operele din tinereţe, pe care le-am înconjurat de atâta pasiune, entuziasm şi inventivitate şi a le măsura cu un sentiment de patetică autoinvidiere.

2

Neîndoios : procesul avea un cusur : nerecunoaşterea crimei de către acuzat.

În răstimpul primei anchete, la instrucţie, la proces, în arest, nicăieri Maurizius nu a recunoscut fapta ce i se imputa. Dimpotrivă, la fiecare acuzaţie răspundea cu un *nu* dârz şi persistent. La întrebarea *„cine ar putea să fie atunci vinovatul"*, Maurizius tăcuse cu aceeaşi dârzenie. Aceasta nu putea uşura acuzaţia ce i se aducea. Dovezile se strângeau prea zdrobitoare în jurul său, nu mai era nici o scăpare.

Apărătorul cel mai genial n-ar fi putut rupe lanţul puternic al acestor dovezi şi cu atât mai puţin acel mediocru doctor Folland pe care Maurizius îl alesese ca apărător.

Domnul de Andergast şi-l mai aminteşte pe acest provincial mărunt cu o mustaţă de focă, cu ochelarii cu rama neagră care îi şedeau strâmb pe nasul coroiat. Amicul ăsta nu părea în nici un caz convins de nevinovăţia clientului său.

Ceru la început să se aducă un psihiatru care să consulte pe clientul său şi să-şi dea părerea, apoi se refugie în formulele banale ale pretextelor formale de apărare.

De fapt Maurizius nici nu se prea sinchisia de apărătorul său.

Privea întreruperile şi intervenţiile acestuia cu o dispreţuitoare nerăbdare. Odată, în plină şedinţă, îi spuse chiar să tacă. Desigur că i-ar fi fost foarte uşor să capete un avocat bun. De ce a renunţat ?

La dosarul afacerii se afla o scrisoare a bătrânului Maurizius adresată judecătorului, şi în care bătrânul relatează cum că Anna Iahn a insistat ca Leonhart să-l

ia de apărător pe doctorul Folland, fiind singurul avocat în care ea avea încredere.

Misiva aceasta n-a fost luată în seamă atunci, nici nu i s-a dat urmare. În definitiv nu era treaba justiţiei să se intereseze de însuşirile apărătorului.

Acum însă, în singurătatea odăii, faptul acesta pare înconjurat de echivoc.

Domnul de Andergast stinse lampa de masă şi rămase o clipă în întuneric, nehotărât, neştiind dacă să se ducă în odaia lui de culcare sau în odaia lui Etzel. Nu îndrăznea să se hotărască pentru aceasta din urmă. Avea impresia că se întoarce din arena procesului pe un drum îngust şi întunecos. Trebuia întâi să-şi aducă aminte unde se afla. Întâmplările acestea aveau în urma lor optsprezece ani.

Îşi întoarse privirea cercetătoare înapoi, către aceşti optsprezece ani. Ei cuprindeau ciclul cel mai bogat al existenţei sale : un lanţ nesfârşit de zile. O desfăşurare banală de linii paralele. Optsprezece ani din viaţa unui bărbat. A încărunţit : cu ce s-a ales din aceşti optsprezece ani ? În afară ? da ! Slujba, cariera, situaţia. Dar altminteri ?

A fost însă ceva de-a lungul acestui timp nesfârşit, ceva care ar fi putut înviora monotonia de stepă a acestor ani. Dacă el ar fi luat-o în seamă. Acest ceva a dispărut. L-a ignorat şi el a dispărut.

De-a lungul acestor zile nenumărate a crescut lângă tine, şi când stai să te uiţi înapoi în trecut, nu ştii de el mai mult decât ştie de el portarul, servitorul, poştaşul.

A fost el oare aci, micul dop ? Pe vremea aceea se mai găsea şi Sofia acasă. A fost el oare acolo şi chihotea sbenguindu-se în odaia lui de copil ?

Imaginea copilului îi reveni în minte şi se înălţă ca acele cercuri irizate de lumină care se înalţă din apele stătute. Copilul e de trei ani. Într-o seară, înaintea băii, gol, alerga prin odaie jucându-se cu mingea lui de gumă. Ce roză e carnea lui, ce neîndemânatece picioruşele mici care tropăie pe duşumele, nişte picioruşe ca de pui de urs. Ce scânteiere atotcuprinzătoare în ochi, de parcă omuleţul acela înalt până la genunchiul său, e beat de încântarea vieţii.

„Joacă-te cu mine, papa, eu vreau să mă joc cu tine, de ce nu vrei ? Pleci iarăşi ? Rămâi papa. Ştii ce ? Tu eşti trenul cel mare şi eu sunt conducătorul".

Copilul începe imediat să fluiere şi să pufăie. Strigă : intraţi în vagoane, domnilor ; el singur este în acelaşi timp şi locomotivă şi vagoane.

Tata a aruncat numai o privire distrată în lumea cea minaturală şi fermecată şi asupra făpturii strălucitoare de la picioarele sale. Iese afară din odaie, închide uşa după sine, şi reintră în împărăţia lucrurilor serioase şi grave.

Treptat, treptat, imaginile procesului şi ale copilăriei lui Etzel se înlănţuiau, îl copleşeau. Părea că a luat acel opiu care neutralizează voinţa şi lasă frâu liber fanteziei. Cu toate astea mai era încă în stare să chibzuiască lucrurile logic.

Într-una din seri şedea culcat în pat, cu mâinile alăturate sub cap şi cu privirea pironită în plafon şi se gândea.

Îl năpădi o senzaţie neplăcută, o greutate fizică. Gândi : într-adevăr, ceva nu era în regulă în tot eşafodajul procesului. Dar ce anume ? Într-o anumită parte structura procesului era defectă, dar unde ?

Trecu în revistă evenimentele. Începu cu începutul. Căsnicia dintre Leonhart şi Elli i se lămuri deodată în minte, vie şi prezentă. Niciodată în cariera lui nu i întâmplase să-şi întruchipeze oamenii şi lucrurile. Asta era ceva nou la el şi oarecum deranjant.

Tot opiumul acela era de vină că acum era silit să *vadă* viaţa copilului său în loc s-o *ştie* numai, cum făcuse până atunci.

3

Elli Hensolt n-a consimţit prea lesne să devină soţia tânărului Maurizius. De trei ori a respins cererea în căsătorie a acestuia.

Până, în cele din urmă, s-a hotărât.

Ea îşi spunea : eu sunt o femeie coaptă. Mâine am să fiu o femeie trecută. El este încă un adolescent şi o să

mai fie aşa încă douăzeci de ani de aci înainte. Unde o să ducă această nepotrivire ?

Ce îl atrăgea către ea ? Era tocmai această plinătate, pe care o degaja ea ? Fermitatea caracterului ei ? Se săturase el oare de toate aventurile prin câte trecuse şi îşi întorcea acum cugetul către ordine şi cumpătare ? Căuta el cu adevărat de la douăzeci şi patru de ani un refugiu într-un cămin burghez şi tihnit ?

Pe lângă alte consideraţii care îl hotărâseră s-o ia în căsătorie pe Elli Hensolt mai trăgea desigur în cumpănă şi aceea că era o văduvă bogată. Deşi, după cum se văzuse mai târziu, el suprapreţuise averea ei. El o credea în posesia a cel puţin două sute de mii de mărci, când în realitate răposatul Hensolt îi lăsase numai jumătate din averea sa, care era toată abia de o sută şaizeci de mii de mărci.

Acest lucru îl află Leonhart cu câteva zile înaintea nunţii. Dacă a fost sau nu dezamăgit de această veste, n-a ştiut nimeni. Oricum, nu mai putea da înapoi. Mai ales că Elli nu era femeia pe care s-o iei sau s-o laşi aşa, după cum îţi vine.

Era foarte demnă, şi pe vremea aceea se ţinea încă destul de bine. Văzută pe stradă sau seara, într-un salon oarecare, nu îi dădeai mai mult de treizeci de ani. Ştia să se îmbrace, avea maniere alese şi chiar dacă nu era absolut frumoasă, făcea totuşi o impresie foarte plăcută, ceea ce explica cum de-l atrăsese pe un bărbat ca Leonhart Maurizius.

Pe de altă parte, ea ştia precis ce căuta şi ce dorea el de la ea. Ştia că el e complet dezorientat, că e obosit de iureşul vieţii dezordonate pe care o dusese până atunci.

În situaţia în care se găsea, el a apucat prima mână ce i se întindea. S-a alăturat de primul om care s-a interesat de el. Se ştia în primejdie şi căuta un reazem. Oameni ca el se prăbuşesc de obicei iremediabil, dacă, în momentul critic, nu sunt salvaţi de o mână puternică.

El era obosit de zgomot, de societate, blazat de prea multe laude, stânjenit de prea marile nădejdi ce se puneau în el şi pe care se temea că nu le va putea împlini.

Mă rog, era vorba de salvarea lui.

Elli stă pe gânduri, chibzuieşte, cumpăneşte, ce poate câştiga şi ce poate pierde în această chestiune, şi se hotărăşte să-l salveze. Avea încredere în ea. Ştia că efortul acesta se întindea de-a lungul întregii ei vieţi. O ştia. Cerea numai un singur lucru : încrederea. Fără o încredere deplină, nelimitată, nemăsurată, nu-şi putea lua această sarcină.

Trebuie aşadar să ştie totul, în toate împrejurările, în toate situaţiile. Toate tainele lui asupra prezentului şi trecutului, trebuie să-i fie mărturisite. Vrea să i se acorde încrederea totală, ca să poată acorda şi ea încrederea ei totală.

El găsea această cerere nu numai îndreptăţită, ci şi firească, el însuşi nu şi-ar fi putut închipui alt soi de relaţii decât acestea. E tocmai ceea ce vrea şi ceea ce visează şi el. Şi întru îndeplinirea acestei obligaţii, jură, un jurământ patetic care fu singurul lui aport de garanţie morală adus în această căsnicie.

El e convins că niciodată nu-şi va călca acest jurământ. Ea îl crede, îl crede deoarece crede deopotrivă în sufletul ca şi în onoarea lui. Dragostea ei se bizuie pe nădejdea unei renaşteri a acestui om. A unei renaşteri pe care ea o va provoca şi o va desăvârşi în el.

4

Când, după un an şi jumătate de convieţuire armonioasă primi scrisoarea anonimă care o anunţa de relaţiile lui Leonhart cu dansatoarea Gertrud Körner şi de existenţa copilului Hildegard, ea crezu că e o calomnie.

Distruse misiva şi căuta să nu se mai gândească la ea. Dar curând după aceea, ea observă la Leonhart o nelinişte, un zbucium, ceva ciudat. Nu, nu mergeau toate aşa cum trebuiau să meargă.

El îi mărturisise, cu timpul, aventurile sale. O amuza dezinvoltura şi naivitatea acestor spovedanii. Era ceva copilăros în ele care-i plăcea. Astfel aflase ea de fiica acelui farmacist care i s-a aruncat lui Maurizius de gât şi de care el s-a plictisit după o singură vară.

De sora fabricantului din Krefeld, care i-a făcut în plină stradă o scenă de gelozie ; de mica pianistă vieneză care îl silise aproape să plece cu ea în America.

De alte nenumărate întâmplări erotice consumate de-a lungul unei singure nopţi...

De Gertrud Körner nici o vorbă ! Nu avea de ce, pentru ce să mintă. Spusese adeseori : „Slavă Domnului, bine că m-am eliberat de iureşul acesta. De când tu ştii totul, mă simt de-a binelea eliberat."

Ce mult o bucurase această mărturisire. Cât de serios, cât de bărbat îi apăruse el în această mărturisire, cu ce drag se alăturase sufletul ei de el, cu ce căldură se alăturase viaţa ei de viaţa lui.

Şi totuşi, nu-şi putea explica de ce o sâcâia, o obseda un nume. Un nume pe care nu-l putea uita şi pe care nu se putea opri să nu-l pronunţe mereu. Şi într-adevăr, într-una din zile la masă, ea îi anunţă, cu privirea coborâtă, primirea scrisorii anonime.

Un răstimp, el tace, apoi recunoaşte. Mai întâi, spune că el însuşi a trimis scrisoarea anonimă. Că a scris-o la maşina de scris. A vrut să facă o glumă.

De-abia când vede ochii ei larg deschişi de consternare, îşi dă seama că ea nu înţelege astfel de glume. Şi atunci spune că vroia s-o pregătească pentru ziua când el va mărturisi adevărul în această chestiune.

La ce asta ? Aşadar tot mai întârzia şiretlicul în omul matur ? Credea că trecuse peste astea.

Un bărbat care trimite o scrisoare anonimă nevestei sale. Dacă lucrurile anunţate acolo n-ar fi adevărate, treacă-meargă, dar aşa ?...

El recunoaşte că a trăit cu dansatoarea aceea. Că şi-a petrecut cu ea o vacanţă la Mürren. Recunoaşte că i-a fost dragă. Poate că s-a simţit chiar mai legat de ea ca de toate celelalte femei pe care le-a avut. N-ar putea spune precis. Oricum, s-au despărţit prieteni, şi pe iarnă ea a născut copilul. Recunoaşte şi asta. Nu cu aceeaşi francheţă ca la celelalte mărturisiri, ci oarecum stânjenit, cu ocoluri.

Ea ar vrea să ştie de ce i-a ascuns el tocmai această legătură, sau de ce a întârziat cu mărturisirea ei. El răspunde sfios, că din cauza copilului.

La început ea nu înțelege, apoi roșește și tace. Ea e o femeie sterilă. O știe.

La un moment dat se gândește să adopteze copilul orfan și e gata să-i comunice gândul, dacă Leonhart n-ar fi oprit-o printr-o nefastă scăpare din vedere, datorită desigur numai jenei și disperării în care se afla...

El spuse că Anna știa de legătura aceasta. Spuse că n-a găsit alt mod de a evada din situație decât destăinuindu-i surorii acest lucru.

Elli îl privește cu ochii mari.

Deodată își dă seama că nu mai simte pentru copil decât repulsie și aversiune.

Se ridică tăcută și iese din odaie.

Cum de s-a întâmplat că Anna a devenit duhovnicul acestor lucruri înainte de a fi ea ? Cum de a ajuns aci ? Ce-au vorbit ei, între ei ?

Trebuie să deslege această taină.

Ea simte că Leonhart are pentru copil o afecțiune de care încă nici el nu-și dă bine seama, care însă ei i se pare cu atât mai primejdioasă. Știe Anna și de această afecțiune ? A făcut pe ocrotitoarea ?...

Fără îndoială că da.

Anna a trimis copilul în Anglia, Anna a preluat îngrijirea lui, Anna e deținătoarea corespondenței acestei afaceri, Anna administrează și întreține această afecțiune brusc ivită.

Cum a ajuns aici ? A fost rugată sau s-a simțit Anna datoare să-i vină în ajutor ? Ea, Elli, nu putea servi de refugiu în această nevoie ?

S-au temut că ea se va opune ? Sau au vrut doar s-o cruțe ?

În ochii lui Elli, Anna apare deodată sub altă lumină. Elli își iubea sora, îi admira frumusețea. Recunoștea că e o fericire s-o privești numai. Dumnezeu crează numai rareori, în momentele sale de mare generozitate, o asemenea ființă. O știa pe Anna o făptură nepătată, o știa o fată mândră, și nădăjduia mult de la însușirile ei native.. Anna știe să se comporte cu foarte mult bun simț și foarte multă inteligență și știe să-și păstreze demnitatea de femeie, în orice împrejurare. De aceea Elli nădăjduia că Anna nu are să-și impute încă nici o vină.

Într-un oraș de provincie ca acesta în care trăiesc ei, unde oamenii, de la băcan la soția colonelului, practică toți uitatul pe gaura cheii, te poți compromite numai dacă surâzi odată pe stradă, cuiva. Astfel că Anna o să fie desigur atentă și o să țină seamă de aceste considerații, chiar dacă cumnatul ei îi place mai mult decât ar trebui să-i placă, își zice Elli. Că Leonhart îi place Annei, Elli o înțelege. Trebuie să-i placă. Care e femeia care să rămână rece în fața lui ?...

Dar povestea cu copilul Hildegard a aruncat o punte între ei, a înfiripat o apropiere care este mai puternică decât o legătură bazată pe cochetărie și grații.

Elli însă nu îndrăznește să bănuiască ceva. Ea nu trebuie să ajungă până acolo încât să pună la îndoială jurământul lui de credință și încredere și să-l socoată călcat la primul accident întâmplat...

Și apoi mai e ceva... ea iubește.

Până la cel de al treizeci și noulea an al vieții ei, ea n-a știut ce se cheamă dragostea.

Această fericire totală care însoțește viața ei (așa de zdrențuită și sfâșiată până ieri), și care îi face din fiecare zi, o nouă și luminoasă minune, această fericire ea nu a cunoscut-o până acum.

Nu trebuie ea oare să tremure în fața a ceea ce ochii ei încă nu văd, în fața a ceea ce simțirea ei se teme a presimți numai ca un coșmar înspăimântător ?...

Spaima este sfetnicul ei și spaima este aceea care inundă toate virtuțile pe care le practică ea în căsnicie. E doar o căsnicie cu un om care stă la început, tot astfel cum ea stă la sfârșit. O căsnicie cu un copil favorit al norocului căruia i-au fost hărăzite darurile pe care alții trebuie de-abia să lupte ca să le dobândească ; un bărbat care întâmpină numai bunăvoință și îngăduință acolo unde altora, nu mai puțin valoroși ca el, li se închide ușa în nas ; un bărbat care trebuie să vrea numai și poate lua ceea ce alții cerșesc zadarnic.

Și această spaimă face ca fiecare ceas să devină o încercare și un efort pentru ea, fiecare clipă de trăire laolaltă cu Leonhart să vină cu o exigență în plus. Firește, el nu trebuie să afle nimic de zbuciumul acesta. Totul trebuie să pară frumos și calm. El nu trebuie să remarce oboseala ei. Dacă o doare capul, dacă are nervi, ea îi as-

cunde eroic durerile, gândindu-se că are timp destul pentru ele, când el o să lipsească de acasă.

Atunci se va căuta, se va odihni. În prezența lui ea e proaspătă, elastică, sprintenă, vie.

Împărtășește cu el planurile lui și le discută împreună. El are câteodată accese de descurajare Cu toată ascensiunea fericită și generoasă de până acum, el, ca toate caracterele nesigure și slabe, se crede neînțeles, vitregit. Și atunci ea pune în joc toată elocvența, toată grația, toată puterea ei de convingere, ca să-l smulgă de la aceste gânduri, să-i ajute să se reculeagă, să se liniștească.

Convorbirile acestea dintre ei durează adeseori până târziu noaptea. Și de-abia când i-a reușit, în sfârșit, să-l facă să zâmbească, atunci ea știe că a învins.

Totul îi e permis, numai să fie plictisitoare nu ! Și într-adevăr Leonhart se întreține și se amuză de minune cu ea. Astfel se explică cum în primele optsprezece luni ale căsniciei, Leonhart își petrece seară de seară acasă, în tovărășia Elliei, spre uimirea prietenilor săi de dinainte, nu se mai arată în bodegi și nici la reuniunile lor vesele de pe vremuri.

Nici Elli nu formulează nici cea mai mică dorință de a ieși la vreun spectacol sau vreo vizită. De două, trei ori pe iarnă au chemat la ei câțiva prieteni și le-au întors apoi vizita. Atât !

O vreme îndelungată pare că „genialul" Maurizius și „iremediabilul romantic" (cum îl numeau în ironie prietenii) s-a lecuit, și că sub influența salutară a Elliei, a apucat pe o cale bună și sănătoasă.

5

Actele narează mai departe că nenorocirea s-a produs curând după explicația în jurul existenței copilului Hildegard.

În acea vreme, Anna Iahn, frecventa aproape zilnic casa surorii sale. Vila soților Maurizius se află în afara orașului, împrejmuită de grădini și parcuri. E o casă frumoasă și elegantă, un cămin tihnit și plăcut, mobilat cu foarte mult bun gust și unde te simți admirabil. Anna locuiește într-o pensiune antipatică. De câte ori vine în

casa surorii, se plânge de mâncarea proastă, de societatea nesuferită a pensiunii. O societate compusă din studenţi nesuferiţi, din fete bătrâne, care bârfesc tot timpul, din holtei cam bătrâiori care o bombardează cu complimente şi îi fac o curte care îi produce nervi. Se mai plânge apoi de impasul în care se afla neştiind ce profesie să aleagă pentru existenţa ei de mâine. Mica ei avere era cam pe ducă şi în ultimele luni a trebuit să trăiască din modestul ei capital.

Şovăie între o profesie artistică şi între pregătirea examenului de limbile franceză şi engleză. Cere sfatul surorii şi a cumnatului. Amândoi se străduiesc s-o ajute şi totuşi ea nu se poate hotărî.

Simte că nu e făcută să-şi poată câştiga prin muncă, existenţa de fiecare zi. Îi lipseşte însuşirea de a se putea subordona, nu se poate hotărî să devină un robot ca fiecare altul, nu poate renunţa la ceea ce se cheamă pentru ea „viaţa".

Leonhart care fusese foarte rezervat o vreme, înţelege în cele din urmă şovăiala ei şi o încurajează. El vede în dispreţul ei pentru muncă, semnul unei distincţii aristocratice cu care simpatizează din toate punctele de vedere.

Elli pe de altă parte, o previne de primejdia ce o reprezintă traiul unei „femei de lux", care, dacă nu posedă avere, este mult mai expusă înjosirilor şi umilinţelor, decît o femeie care trăieşte din munca ei proprie. Şi apoi, Anna nu are de gând să intre la mânăstire, şi mai de vreme sau mai târziu îşi va găsi un bărbat care să-i satisfacă toate dorinţele şi care să-i facă traiul pe care îl doreşte ea...

Anna dă din umeri. Frumosul ei chip se acoperă de o mâhnire şi o tulburare ciudată. În caietul de zi pe care îl ţinea Elli pe vremea aceea, sunt notate toate acestea.

Mai târziu, într-o convorbire cu Leonhart, Anna îşi exprimă dispreţul ce-l are pentru sora sa Elli, care crede că ea are intenţia să-i ceară bani. Îl roagă pe Leonhart să-i scoată nevestei sale din cap această teamă. Nu, mai de grabă şi-ar tăia o mână decât să se hotărască să-i ceară bani surorii sale. Şi, în toiul acestei spovedanii, ea îi afirmă că dacă un bărbat zgârcit i se pare demn de dispreţuit, o femeie zgârcită îi apare direct ca un monstru al naturii.

Cuvântul acesta veninos își avu efectul. Și Leonhart nu poate, adeseori, să-și rețină sentimentul de aversiune pe care i-l provoacă avariția Elliei. Una din însușirile sale de căpetenie, este generozitatea.

Și când îi comunică Elliei vorbele surorii sale, aceasta respinge foarte liniștită afirmațiile Annei.

— N-ai fost tu acela, îi spune ea, care ai reprobat primul, înclinările de cucoană mare ale Annei ? N-ai ironizat tu faptul că purtarea ei nu cadrează cu poziția ei socială ? N-ai fost tu acela care ai găsit că ambițiile ei sunt exagerate ?

Leonhart tace. E adevărat.

El n-a lăsat să treacă nici o ocazie fără să-și bată joc de «Domnișoara Habenichts», care făcea pe prințesa și căreia nici o societate nu i se părea demnă de ea.

Cum s-a relevat mai târziu, pare-se că felul acesta de a se purta, era în fond un mijloc de a se răzbuna împotriva mândriei și indiferenței cu care îl trata Anna.

La început ea fusese convinsă că el s-a căsătorit cu Elli, numai pentru banii răposatului fabricant de hârtie. Că se vârîse de bună voie sub jugul de aur al unei femei bătrâne.

Scurt timp după ce o câștigase de partea lui în chestia copilului, avu loc între ei o explicație hotărâtoare. (Pare-se că decizia lui Leonhart de a apela la sensibilitatea ei de femeie și de-a o face confidenta lui, îi venise așa, deodată, fără nici un preambul, fără ca el să știe dacă ea o să-l asculte sau dacă după primele vorbe n-o să-i arate ușa. Probabil că vroia s-o ia prin surprindere, mai ales că-l surescita de mult răceala și rezistența ei. De aceea nici nu-și dădu seama ce risca).

Și la a doua sau a treia întrevedere, pentru a discuta soarta copilului, avu loc și o explicație în jurul căsniciei sale cu Elli.

Bănuiala urâtă, a cărei mărturisire el i-o smulse, îl mâhni peste măsură.

Se apără așa cum se apără de obicei un bărbat pus în fața unei astfel de acuzări.

Invocă prietenia dezinteresată pe care i-o oferise Elli. Spuse că pe un bărbat ca el, numai o femeie coaptă îl poate înțelege. O femeie al cărei caracter s-a oțelit și a cărei inteligență fermă nu se mai înșală. Invocă liniștea

interioară pe care a dobândit-o în tovărășia Elliei. Amintl apoi de personalitatea desăvârșită a Elliei, de sensibilitatea ei, de bogăția și generozitatea ei sufletească. Entuziasmat, înfierbântat cum era, sfârși într-un torent de laude și omagii.

Anna asculta cu capul plecat.

Înșirarea atâtor calități ale altuia, e aproape o umilire a celui ce te ascultă, chiar atunci când ești sora celei lăudate.

Înainte de a cunoaște pe Elli, continuă Leonhart, era ca o minge aruncată din mână în mână și dacă n-a căzut prada cine știe cărei împrejurări nefaste, aceasta se datorește numai stelei sale norocoase care l-a ocrotit și l-a ținut tot timpul la suprafață. Și dacă în căsnicia lui n-a cunoscut marea dragoste, (și asta e evident o pierdere) în schimb în preajma Elliei, a dobândit ceva mult mai nobil și mai palpabil.

Anna ciuli urechile. Nu-și poate reține un surâs. Ce înseamnă a nu cunoaște dragostea cea mare ?... (de parcă există dragoste mare și dragoste mică).

Dar Anna nu se lasă ademenită așa de ușor. De aci înainte ea își privește cumnatul cu alți ochi, cu alt suflet, totuși nu are încă încredere în el.

El pune în joc toată elocvența sa, îi argumentează, depune toate eforturile, ca s-o facă să renunțe la prejudecata pe care ea de fapt nici nu o mai nutrește. Acum ea îl crede că nu s-a căsătorit cu Elli pentru bani.

În cele din urmă îi împlinește rugămintea. Pleacă cu o îngrijitoare în Elveția ; ia copilul și îl duce la prietena ei Paulina Caspot, o văduvă care ține la Hertfort, la câteva mile depărtare de Londra, un cămin pentru guvernante fără serviciu.

Anna corespondează regulat cu ea, interesându-se de copil, dă instrucțiuni de cum trebuie educată fata și trimite în fiecare lună banii pe care îi pune la dispoziție Maurizius, pentru întreținerea copilului.

Toate acestea necesitau anume tribulații și înțelegeri între Anna și Leonhart, mai ales că Elli renunțase complet să se mai ocupe de copil. De aceea Anna socoate de datoria ei să-l ajute pe Leonhart și să se ocupe de copil.

Anna trebuia să iasă cu el regulat, în fiecare săptămână, ca să cumpere un cadou, o rochiță, o jucărie, copilului. O roagă să ceară fotografiile copilului, vrea să scrie

unui mare pictor englez, să zugrăvească chipul Hildegardei.

O imploră pe Anna să nu văduvească niciodată copilul de sprijinul ei. Îi spune : tu eşti doară mama lui cea adevărată, şi multe alte cuvinte de felul acesta.

Cu greu i-ai putea refuza ceea ce îţi solicită. Felul său de a se purta este pur şi simplu fermecător.

Pe zi ce trece, ei se apropie din ce în ce mai mult, contactul lor devine firesc, familiaritatea vine de la sine.

Elli priveşte toate acestea cu ochii unui om care trebuie să surâdă deşi îşi simte beregata încleştată.

— Unde vă duceţi ? întreabă ea. De unde veniţi ? şi surâde.

Anna simte că e spionată. Semeaţă, asvârle o observaţie batjocoritoare. Şi o singură mină de plictiseală a ei ajunge ca Leonhart să se întoarcă iritat împotriva nevestii sale : «Ce, ne aflăm aici într-un Kindergarten ? Nu ne e permis să stăm de vorbă ?»

Elli surâde cu aerul că-şi cere scuze. Nu mai ştie ce să spună. Are senzaţia că între ea şi Leonhart se ţese un paianjeniş. Atmosfera dintre ei îşi pierde firescul, devine insuportabilă. Fiecare convorbire a lor are o asprime disimulată, în dosul vorbelor parcă sunt ascunse capcane acoperite.

Singurătatea în care se retrage fiecare dintre ei, devine insuportabilă. Când se găsesc împreună şi Elli emite o părere contrarie celei pe care şi-a exprimat-o Leonhart, el amuţeşte imediat, se afundă ceasuri întregi într-o tăcere glacială, iar când ea îi priveşte chipul, îşi dă seama ce gândeşte el şi începe să-i fie frică !

Într-una din zile el îi cere o sumă de bani. Era strâmtorat. Voiajele Annei, întreţinerea copilului, au înghiţit sume considerabile. Are nevoie de şase sute de mărci.

Ea îi face un cec către Banca unde are depozitul banilor ; el ia cecul şi observă că a fost făcut numai pentru patru sute de mărci.

— Ţi-am cerut şase sute de mărci, observă el, rece.

— Din dobânzi nu mi se cuvin mai mult de patru sute, replică ea.

El dă dispreţuitor din umeri.

— Dobânzi ? Ce, mă tratezi ca pe un student care a depăşit bursa lunară ?

— Eu știu ce fac, răspunde ea privind într-o parte. Dacă vom începe să cheltuim din capital, îl dăm gata în zece ani.

El îi râde în obraz.

— În zece ani sper să ajung așa de departe, încât să nu mai am nevoie de mărinimia ta... Sau vrei să-ți exerciți tutela ta până la sfârșitul vieții mele ?...

Elli se cutremură. O sălbăticie mută și pe care ea încă n-o cunoștea, se zugrăvise pe obrazul lui. Ea îi spune punându-i o mână pe umăr :

— Tu singur ai cerut această tutelă. Ea te apără pe tine de tine însuți. Dacă va trebui, am să te apăr chiar împotriva voinței tale.

El tace și deschide ochii mari. În acest fel ea nu i-a vorbit încă niciodată. De aci încolo Leonhart începe să-și petreacă nopțile afară din casă.

Ea nu se vaită, nu se plânge. Caută, pe cât se poate, să înlăture scandalul public. Își dă seama că a alunecat pe un teren șubred și de câte ori face un pas, tremură pentru cel de-al doilea. Ea nu-l întreabă la cine merge, nu se interesează de la cine vine noaptea, târziu.

Dar la relatările lui încurcate despre conferințe, adunări și consfătuiri, simte că o năpădește durerea și teama.

Odată îl prinde cu o minciună gogonată. Acolo unde spusese că a fost cu o seară înainte, oamenii erau plecați de două zile în provincie. El omisese că ea ar fi putut afla foarte lesne lucrul acesta. Ea mai știe că el se duce zilnic la Cazino și joacă pocker, deși el i-o tăinuiește.

A început iar, ca înainte de căsătorie, să bea și să fumeze pătimaș. De muncă disciplinată nici nu mai poate fi vorba.

De-abia sub influența covârșitoare a lui Waremme, începe iar să vorbească despre activitate și muncă disciplinată (dar vorbește numai), ceea ce nu-l împiedică să-și petreacă nopțile în tovărășia nefastă a lui Waremme, bând, jucând, pălăvrăgind.

În pomenitul jurnal de zi al Elliei, era adesea vorba de Waremme. Uneori persoana lui revenea numai în fuga unei notițe, alteori în considerații mai amănunțite care se prelungeau pe câteva pagini. Desigur că Elli îl privea prin prizma atmosferei ce se creease în jurul lui și avea despre Waremme părerile pe care le aveau cei mai mulți dintre oamenii ce veneau în contact cu el.

6

Tot ce se colporta în bine de el, era tot aşa de adevărat pe cât de adevărat era tot ce se colporta în rău de el.

O vreme tot oraşul nu vorbi decât de el, mai ales la începutul iernii anului 1904—1905. Mare jucător de cărţi, om de salon, cuceritor de femei ; astea erau lucruri obişnuite, tipul nu era extraordinar. Dar Waremme era în acelaşi timp filolog, filosof, poet, om politic, şi de ce proporţii ! Nu un diletant oarecare, nu un acrobat al gândirii, ci un geniu autentic şi creator, un fel de atotştiutor, un spirit universal. Lucrează la o traducere nouă a întregului Platon, din care citeşte prietenilor săi fragmente şi ţine prelegeri particulare asupra lui Hegel şi a hegelianismului, care e pe cale să reînvie.

A publicat un volum de ode „à la manière", de Hölderlein şi ţine rubrica permanentă a unei publicaţii pentru cercetări istorice, unde se străduie a dovedi că legenda lui Parsifal nu e de origină franţuzească, ci descinde dintr-un vechi şi primitiv mit german. Cum se aude e persoana grată la Curtea mitropolitului de Breslau, şi datorită acestui fapt e primit cu foarte multă simpatie în cercul clericalilor din ţara Rinului. E un catolic convins şi vizitează regulat biserica, dar trăieşte totuşi despărţit de nevastă-sa.

Nu posedă avere şi nici nu are venituri avuabile, refuză însă cu îndârjire orice slujbă, din cauză că ţine foarte mult la independenţa sa. Cine ştie, poate că are surse tainice de venituri. După felul său de a trăi, se poate crede orice.

Îndeletnicirea lui principală e acea filosofico-politică. Propovăduieşte cu toată patima care îl caracterizează, misiunea unei viitoare Pangermanii şi declară că Germania de astăzi este condamnată să se înăbuşe în propria ei casă, în caz că nu şi-o aeriseşte printr-un război.

El numeşte acest război un război sfânt, un fel de cruciadă religioasă şi în care el ar juca rolul lui Petru din Amiens.

Visează un imperiu spiritual romano-germanic, care s-ar întinde de la Sicilia până la Livonia şi de la Rotterdam până în Bosfor.

Pentru această împărăţie spirituală trebuie să slujească

toate : arta şi poezia, goticul şi barocul, renaşterea şi antichitatea.

Adepţi ai acestei idei se ivesc foarte curând. E imediat înconjurat de admiratori ; în jurul său se adună profesori, generali, pensionari, studenţi. Dar ideile sale sunt mai ales privite cu simpatie de oameni foarte sus puşi şi care ocupă posturi înalte în Stat.

Acestora le pasă foarte puţin de măreţia prezumtivului imperiu medieval, ei se gândesc numai ce foloase practice, politice, ar putea trage imediat din această activitate a lui Waremme. Ei nu se întreabă dacă Waremme e într-adevăr sincer în cele ce propovăduieşte.

O forţă ca aceea pe care o reprezintă el, e aşa de preţioasă, că aceşti oameni trec cu foarte multă îngăduinţă peste aventurile lui galante, peste veşnicile sale nevoi băneşti, peste felul său neglijent, de a se purta şi peste originea lui dubioasă. Asupra acestei origini, el dădea mereu alte relaţii ca unul care minte, şi minte prost deoarece minte prea mult.

Curând ieşi la iveală că era prietenul Annei Iahn sau cel puţin un foarte bun cunoscut al ei.

Cu vreun an în urmă, pe vremea carnavalului, Waremme a regizat-o pe Anna pentru un rol de Pierrot, pe care ea trebuia să-l joace la o reprezentaţie de diletanţi, şi la care a avut mare succes.

Aşa cel puţin se vorbeşte. Ce e adevărat din această versiune e greu de aflat, deoarece Anna nu spune nimănui întâmplările ei. Ceea ce a bătut însă la ochi a fost faptul că, de la această întâmplare, Anna n-a mai vrut să audă de teatru, şi a început să aibă repulsie pentru tot ce avea legătură cu teatrul.

Şi asupra persoanei lui Waremme ea tace. Cel puţin faţă de Elli nu pomeneşte o vorbă. Cert e că nu ea a înlesnit cunoştinţa dintre Waremme şi Leonhart. Pare mai degrabă că îndemnul a pornit de la Waremme care presimţea în tânărul Maurizius, prada de mai târziu.

Curând apoi cei doi devin prieteni nedespărţiţi. Dimineaţa Leonhart îl vizitează pe Waremme la locuinţa sa, iar după-masă, călăresc împreună. Adeseori Anna îi întovărăşeşte şi trioul provoacă curiozitatea străzii şi alimentează zvonurile.

În cele din urmă Leonhart îl introduce pe Waremme în casa sa. O rămăşiţă de precauţie instinctivă l-a făcut

să şovăie mult până să facă pasul acesta. Prima întrevedere cu Elli decurge, de altfel, foarte penibil. Femeia simte o aversiune intuitivă contra lui Waremme. Îi displace obrazul acesta cu tenul gălbui, cu maxilarele puternice şi proeminente de boxer, cu ochii lui albaştri, spălăciţi, cu privirea scânteietoare şi nerușinată, ceafa groasă, mâinile grase cu inele multe pe degete, totul, totul îi este odios.

Urăşte deasemeni politeţa lui exagerată şi tonul suveran al conversaţiei sale. E adevărat, în comparaţie cu el, Leonhart apare în vădită inferioritate.

Totuşi Elli nu se poate hotărî să-l stimeze. Ea îl imploră pe Leonhart să se despartă de Waremme, să-l îndepărteze din preajma lui. La cererea ei, el pare aşa de surprins, de parcă ea i-ar cere ceva dezonorant.

— Desigur că nu ai idee cine e acest Gregor Waremme.

— O, ba da..

Da, de cum păşise acest bărbat în casa ei, a avut presentimentul dureros al unui destin neînlăturabil. Dar asta se fereşte să spună.

— Şi apoi e singurul om care se interesează îndeaproape de Anna.

Ce putea ea răspunde la vorbele acestea. Ea stă în faţa lui şi simte cum îi vine ameţeala.

Pentru aceeaşi seară fusese vorba ca Leonhart să meargă cu ea la un ceai, la consilierul Eichhorn. I-a promis că vine s-o ia de acasă. Însă la ora hotărîtă, el nu vine. Se face ora nouă, se face zece, ea nu-l mai aşteaptă. A doua zi dimineaţă el se scuză spunând că n-a mai venit s-o ia pentru ceaiul de la Eichhorn deoarece a fost reţinut la o disertaţie a lui Waremme.

Două ceasuri după această convorbire, doamna Eichhorn o cheamă la telefon pe Elli.

— De ce n-ai venit, Elli ? A fost o seară delicioasă ; s-a şi dansat şi ceă mai frumoasă pereche a fost, fără îndoială, doctorul Maurizius şi Anna.

Elli încremeneşte la aparat şi de-abia mai poate bâigui câteva cuvinte. Simte cum sângele din vine i se răceşte. Aşa de neînsemnată o socoate, încât n-a găsit necesar nici măcar să ticluiască o minciună mai plauzibilă ?

Ea nici nu mai crede necesar să-i ceară o explicaţie deoarece vede că lucrurile au ajuns prea departe. Legată parcă de mâini şi de picioare ea priveşte neputincioasă, cu ochii larg deschişi, cum el alunecă din ce în ce mai adânc. Încă mai speră că nu s-a zădărnicit totul. Aşteaptă, chibzuieşte, speră că e totuşi un nor trecător. E imposibil ca el să uite ce i-a promis şi pe ce şi-a clădit ea toată viaţa.

Totuşi, în timp ce se mai mângâie cu astfel de amăgeli, în ea se adună deja puterile demonice cu care ea va lupta ca să şi-l recâştige, puteri care o vor nimici şi pe ea şi îl vor nimici şi pe el.

Într-una din zile, pe înerat, Elli întorcîndu-se acasă din oraş, îl găseşte pe Leonhart şi pe Anna strâns îmbrăţişaţi pe canapeaua din odaia ei. Elli rămîne înmărmurită în pragul uşii. Anna şi Leonhart, sar speriaţi în lături. Anna se duce la fereastră şi îşi ordonează părul alunecat peste frunte şi îşi ascunde faţa îmbujorată.

Leonhart rămîne ca înşurubat pe canapea şi îndreaptă către soţia sa o privire jalnică. Nici unul din ei nu scoate o vorbă. Când Anna s-a recules întrucâtva, smulge pardesiul şi pălăria de pe scaunul pe care odihneau, se duce cu paşi vijelioşi spre uşă şi în timp ce trece pe lângă Leonhart îi asvârle o privire de un aşa de profund dispreţ, încât acesta, muiat ca o cârpă şi livid, întoarce către ea aceeaşi figură nevolnică şi rugătoare pe care o arătase cu o clipă înainte Elliei.

Dar ochii ei săgetează cu o privire plină de mândrie de parcă n-ar mai socoti demn de ea să rămână în aceeaşi încăpere cu el şi părăseşte cât poate de repede odaia.

— Lasă-mă să trec, îi strigă ea surorii sale care îi sta în drum.

Elli se dă încet deoparte şi Anna dispare.

Paşii ei uşori şi pripiţi se mai aud când Leonhart se apropie de soţia sa şi îi spune cu glasul rugător :

— În numele lui Dumnezeu, Elli, ea nu are nici o vină...

Cum Elli simte că odaia cu mobile cu tot se învîrteşte în jurul ei, cum nu poate articula un singur cuvânt şi tace, el cade în genunchi în faţa ei şi îi îmbrăţişează gleznele.

— Crede-mă, Elli, Annei n-ai ce să-i reproşezi, e curată ca lumina zilei.

În glasul său, în expresia figurii sale, e atâta sinceritate şi adevăr. Dar realitatea cruntă de adineauri e mai elocventă ca orice vorbe.

Întîmplarea aceasta a marcat precis situaţia ficăruia dintre ei, profilând faptele în adevărata lor lumină.

Împrejurările care au premers scena sărutării şi au înlesnit-o, pare că s-au întâmplat în felul următor :

Uşuratecul Leonhart, fascinat de frumuseţea cumnatei sale, avea intenţia precisă de a o făcea să-i cadă în braţe. Anna încearcă să se apere pe cât poate de avansurile lui amoroase. Încearcă să-l readucă la realitate, dar între timp e şi ea învinsă de farmecul cuceritor al persoanei lui Leonhart (Anna era în fond o fată de nouăsprezece ani). Aşa că, cu toată rezerva ei, purtarea Annei începe să i se pară dubioasă Elliei.

Anna nu vrea s-o înşele pe Elli. Chiar dacă l-ar iubi pe Leonhart, încă nu ar fi capabilă să i-l fure. Şi în caz că lucrurile ar ajunge până acolo ca el să divorţeze de Elli, ea nu s-ar putea împăca niciodată cu gândul că a distrus viaţa surorii sale.

Dar are el într-adevăr intenţia să divorţeze de Elli ? Desigur că nu !

Mai întîi că depinde mult mai mult de Elli ca de Anna. E un om prea pornit pe trai tihnit, ca să se poată hotărî să înceapă iar existenţa lui de holtei silit să stea la cheremul tonelor unui tată despotic. Pe deasupra şi-ar periclita cariera lui ştiinţifică şi situaţia în societate, la a cărei opinie ţinea aşa de mult.

În cercurile în care trăieşte el se tolerează orice mârşăvie, numai cu condiţia ca să rămână tăinuită şi să nu răbufnească nici când într-un scandal.

Se vede aşadar silit să se lase la voia întâmplării. Fiindcă el nu este omul care să poată renunţa net la una sau la alta. Ca să poţi renunţa îţi trebuie o cunoştinţă clară a situaţiei. Şi el nici această însuşire nu o posedă.

Şi acum începe enigma acestui triunghi.

Deşi iubirea pătimaşe ce o simţea pentru Anne devine din zi în zi mai vizibilă şi nu mai e taină pentru nimeni, el continua totuşi să trăiască mai departe cu Elli ca soţ şi soţie. Această purtare s-ar putea explica în sensul că el căuta în braţele ei uitarea pe care însă ea nu i-o putea

oferi, sau că vroia s-o deruteze asupra adevăratei sale stări sufleteşti, deşi ar fi trebuit să-şi dea seama că o femeie ca Elli nu poate fi înşelată.

Poate că ea împărţea patul cu el numai aşa, ca să nu-l refuze. Poate că spera ; poate că mai spera într-o magie a sângelui ei care ar fi în stare să i-l înapoieze, să-l recâştige.

Poate că această magie, acest magnet al sângelui, exista cu adevărat şi nu numai mila unei dragoste materne o făcea pe ea să-i ofere această ultimă jerfă care i se cerea : jertfa trupului.

Că el o cere, că o ia, în timp ce poartă în el imaginea îndumnezeită a celelilalte (aşa de vizibil, că pentru Elli devine un coşmar ceea ce pentru el e un vis de fericire). E încă un motiv ca el să apară mai respingător în ochii Elliei.

Cu toate acestea, face totuşi impresia că el nu se poate rupe de Elli. Ea posedă o putere tainică şi neînţeleasă care îl reţine lângă ea. Poate că nici el n-ar şti s-o explice. Şi apoi se teme de ea. De aceea preferă ca ea să afle pe drumuri lăturalnice de mersul evenimentelor. În felul acesta câştigă timp. Fiecare zi însă care trece aduce şi mai multă nesiguranţă.

Leonhart se teme de schimbarea sentimentelor ei, se teme de cele ce ştie sau va şti ea, se teme de o hotărâre definitivă, se teme mai ales de ceea ce numeşte el gelozia ei. Gelozie ? Iată un cuvânt insuficient în cazul de faţă. Nu, nu e numai gelozie.

E mult mai mult. E o boală incurabilă, un cancer al sufletului pentru care nu există remediu, nici alinare, nici doctor. Ea adulmecă lacomă, toate zvonurile.

În cutare zi, Anna a fost văzută cu Leonhart ; duminică au zăbovit câteva ceasuri la Societatea artiştilor ; alaltăieri, seară, el a luat-o de la pensiunea unde locuieşte ea şi au făcut amândoi o plimbare pe malul Rinului ; el i-a trimis de la biblioteca Universităţii o carte în care era ascuns un plic ; ea a venit miercuri la prelegerea lui s-a aşezat în rândul al doilea şi l-a fixat insistent tot timpul cît a vorbit ; într-o noapte, pe ninsoare, el s-a plimbat de la zece seara până la unu spre ziuă prin faţa casei ei.

Apoi iarăşi : ea a venit în grădina vilei Maurizius, în timpul lipsei Elliei. Leonhart a coborât din casă în grădină,

și au avut un schimb foarte viu de cuvinte. Ea umbla cu capul plecat, șoptea într-una ceva, el gesticula iritat.

Ieri Waremme l-a luat cu trăsura de la Cazino. Lîngă Biserică au oprit și Anna s-a suit și ea. Frida, fata din casă a Elliei, povestește, rânjind, că «domnișoara Anna a telefonat într-o dimineață la ora 8 și i-am răspuns că domnii mai dorm».

Elli nu se mai poate apuca de nici o treabă. Nu se mai interesează de gospodărie. Furnizorii nu sunt achitați cu săptămânile. Toată dimineața rămâne în pat, cu transperantele lăsate. Când se scoală, ea care înainte era așa de îngrijită, așa de atentă la exteriorul ei, apare mahmurită, ciufulită, cu șal vechi, aruncat peste umeri. Șade în fața ferestrei sau lângă sobă ; șade și privește cu ochii aiuriți în gol.

În obrazul ei s-au săpat brazde adânci, tenul i-a devenit plumburiu ; de câte ori își zărește chipul în oglindă, se cutremură de groază. Dacă Leonhart nu vine la masă, începe să telefoneze. Cheamă pritenii lui și se interesează dacă el nu este acolo, dacă ei nu știu unde se află ; o trimete pe Frida la alți prieteni care n-au telefon, o trimite la resturante, la Cazino.

Desigur că el află toate astea și observă că lumea începe să-l ironizeze și atunci, furios, îi cere explicații.

Ea îi răspunde că i-a fost teamă, că a fost îngrijorată de el, a crezut că i s-a întâmplat ceva rău. Câteodată ea nu suportă singurătatea serii și fuge de acasă. De-abia mai are timp să-și arunce o manta pe umeri. Se duce în oraș, pribegește aiurită pe străzi, fixează cu o privire stranie oameni străini, se uită după ei.

Urmărește o tânără pereche în care i se pare că vede pe Leonhart și pe Anna și provoacă mila și compătimirea trecătorilor.

Apoi o ia, ca gonită din spate, înapoi spre casă și așteaptă, așteaptă. În sfîrșit el sosește aproape de miezul nopții sau și mai târziu. Vine obosit, sgârcit la vorbă, intimidat. Nu îndrăznește să se retragă din drumul ei. Dorința și ruga ei după prezența lui, după apropierea lui, îl fac laș.

Oare nu mai e pic de rațiune în ea, de se umilește în halul acesta, de cerșește o cât de mică tandrețe : ca el

să pună mâna lui în mâna ei numai un minut, un singur minut ?...

Ce dezarmată e, ce pierdută e.

Ghemuită în faţa lui, ea plânge cu capul în pământ şi deodată se întâmplă ceea ce s-a temut ! ea îşi iese din fire şi începe să zbiere :

— Mai trântit în noroi, în promiscuitate... Unde sunt promisiunile tale ? Ce îmi ascunzi ? Ce ai de gând ?

Îşi blesteamă sora şi îl ameninţă că o va ucide ; că îşi va ucide sora, îl va ucide pe el şi apoi se va sinucide

Îi spune :

— Să nu-ţi închipui că poţi să treci peste mine cum ai trecut peste celelalte. Eu nu sunt dintre acelea ce se lasă concediate. La mine totul e pe viaţă, pe vecie ; tu ai ştiut toate astea...

El, laş ca un câine, o cosolează, o linişteşte, minte, se jură, simulează prietenia, emoţia, simpatia. Nu poate să scape de ea, nu poate sfârşi ; ar vrea să se culce, totul i se pare aşa de plicticos, aşa de silnic... Face efortul unei desmierdări ca să nu isbucnească iarăşi iureşul nebuniei.

Ea îi spune :

— Omoară-mă, omoară-mă, cel puţin atunci totul se va linişti. Şi acest «omoară-mă» nu a prins cumva rădăcini în subconştientul lui, în unul din acele ceasuri sumbre ? Şi n-a citit ea oare în ochii lui acest gând înainte încă de a-şi fi formulat cererea ei disperată ? N-au purces oare de aci presimţirile înfricoşate care o chinuise mereu, ori de câte ori inima ei obosită se reculege pentru o clipă ?

Noapte de noapte se repetă aceleaşi scene din ce în ce mai otrăvitoare, mai infernale, mai îngrozitoare.

El are groază de casa lui. Odată, pe drum, aruncă cheia de la poartă în apa Rinului şi e nevoit să sară gardul ca să poată intra. Ştie deja totul pe dinafară ; vorbele, frământarea mâinilor, lacrimile, declaraţiile, şi la urmă ruga ei sfâşietoare să n-o lase singură în odaie (ei nu mai dorm acum împreună), apoi goana ei agitată prin odăi. Când el în cele din urmă a reuşit să scape de ea, ia veronal şi, chinuit de frica ce nu-l părăseşte, încearcă să doarmă.

Uneori ea mai bate încă o dată în uşa lui, ca să se încredinţeze că el e acolo, că n-a plecat.

S-a văzut de multe ori lumina aprinsă până la ora patru dimineaţa şi glasurile agitate ale celor doi soţi se auzeau până în stradă. Într-una din nopţi femeia a ţipat aşa de tare că sergentul din post, alarmat, a sunat la uşă ca să vadă dacă nu s-a întâmplat vreo nenorocire.

Într-o după amiază Elli ieşe în oraş. Trece întâi pe la croitoreasa ei, se abate pe la o cofetărie unde bea un ceai şi două cognacuri şi o ia apoi spre locuinţa surorii sale.

Anna s-a mutat de paisprezece zile şi şi-a închiriat un aparatment mic şi elegant la văduva unui maior. De unde îşi procură banii necesari întreţinerii, e un mister.

Gregor Waremme a angajat-o de câteva săptămâni ca secretara lui şi ea lucrează în fiecare zi câte trei ceasuri în tovarăşa lui. Dar banii pe care îi primeşte de la el, de-abia îi ajung pentru ciorapi şi pantofi.

Nici slujba asta nu va fi de lungă durată deoarece spre sfârşitul lunii trebuie să aibă loc un mare meeting naţional-german al cărui organizator este Waremme. Vor fi invitaţi toţi «fiii credincioşi şi reprezentativi ai Patriei».

Pregătirile preliminare, corespondenţa, procurarea fondurilor necesare, îi dau mult de lucru lui Waremme. Acordă toată seriozitatea noii sale întreprinderi şi se ocupă de ea cu atât mai mult, cu cât de curând numele său a fost târât din nou într-o afacere scandaloasă de homosexualitate. În această cloacă sunt amestecate câteva odrasle ale celor mai nobile cercuri şi protectorii lui Waremme se luptă din răsputeri să muşamalizeze afacerea. Astfel că pentru mai multă precauţie, meetingul este amânat pentru la toamnă.

S-a înserat de-a binelea şi în întunericul odăii, Elli o aşteaptă pe sora ei.

Umblă agitată în sus şi în jos, prin odaie, ascultă la uşă, priveşte pe fereastră afară, răvăşeşte hârtiile de pe birou, apoi începe iar să umble cu paşi mari prin odaie.

Deschise unul din sertarele biroului şi primul lucru care îi cade în mâini, e o fotografie a lui Leonhart, pe care ea nici nu o cunoştea şi pe care erau scrise următoarele cuvinte :

«18 Mai 1905, şapte ora seara. Din clipa asta, ştiu că sufletul meu este nemuritor, Leonhart».

Ea privește fotografia. Isbucnește în râs. În una din ultimele scrisori către o prietenă a ei, doamna de Geldern, Elli scrisese pomenind aceste clipe : «aveam impresia că în locul sânilor aveam două răni adânci».

Tot trupul i se cutremură de râs.

Atunci intră Anna în odaie.

— Ce faci aici, Elli ?

Aceeași voce aspră, răgușită și pe care Elli o urăște. Elli rupe fotografia în bucăți și o aruncă la picioarele Annei.

— Cât mai ai de gând să continui comedia asta mârșavă ? îi strigă ea în obraz. Sau tu sau eu ; una din două trebuie să se dea în lături. Și dacă eu sunt aceea care trebue să mă dau în lături, atunci știi unde mă duc și nu pot decît să te felicit pentru conștiința ta ticăloasă.

Anna se rezemă de perete și își duce mâinile la spate de parcă ar vrea să se țină de perete ; pălește și apoi cade jos.

Fără să se sinchisească de Anna care zace, prinsă de un acces de epilepsie la pământ, Elli vrea să plece. Dar nici n-a ajuns bine la ușă, că Leonhart și Waremme stau în fața ei, amândoi în smoking.

Au venit s-o ia pe Anna, la un domn von dem Busche, care i-a invitat împreună cu alți prieteni la un dineu.

Waremme se apropie de Anna, se aplecă spre ea, observă fotografia ruptă, dă din cap și ridicându-se, se întoarce către Leonhart cu vorbele :

— Vezi, dragul meu Maurizius, că nu trebuia să lași ca lucrurile să ajungă așa de departe !...

În același timp îi face semn lui Leonhart să se ocupe de Anna. El se duce la Elli care își privește tremurând bărbatul, îi oferă brațul și o conduce prin coridorul unde gazda care a ascultat totul, stă și privește speriată ca un șoarece...

Jos așteaptă o trăsură, el o ajută să urce, se așează lângă ea, o întovărășește acasă și acolo se întreține cam vreun sfert de oră cu ea.

Elli are senzația că a încăput pe mâna unui mare doctor, a unui duhovnic sufletesc, a unui mare magician. Antipatia ei e ca și dispărută. Nu-și dă seama de ce, dar se abandonează, plângând, farmecului apropierii lui.

El e așa de blând, așa de bun, așa de înțelept. Ochiul lui îmbrățișează cu atâta înțelegere toată jalea ei. Cum de a putut urî acest om ?

Ea acceptă, tăcută, sfatul lui, ca Leonhart să stea cîtva timp departe de ea. Waremme îi promite că o să-l țină la el acasă, că o să facă așa fel ca să n-o mai vadă pe Anna.

Cel mai nimerit ar fi ca Anna să se mute iar la Elli. Îi spune că o să stăruiască și pe lângă Anna să primească acest lucru, deoarece el e absolut necesar pentru a se pune capăt zvonurilor urâte ce au început să circule în mod prea insistent.

O asigură de nevinovăția Annei. Îi spune :

— Vă voi aduce, scumpă doamnă, în cel mai scurt timp cea mai elocventă dovadă. E clar ce vrea să spună prin aceste vorbe.

Elli îi apucă mâna și vrea să i-o sărute. El îi smulge mâna și o sărută pe frunte.

În noaptea aceasta Elli doarme treisprezece ore în șir, somn adânc și fără visuri. Marele doctor i-a ajutat.

Leonhart rămâne toată săptămâna la Waremme.

Într-o dimineață, pe la începutul lui octombrie, vine în grădina vilei, taie câțiva trandafiri și trimite buchetul cu Frida, Elliei. Elli e așa de emoționată de bucurie că îmbrățișează fata și o sărută.

— Toate se mai pot schimba, îi scrie ea prietenei, în orbirea ei fără margini. Partea proastă este numai că aceste zece luni din urmă, m-au îmbătrânit cu zece ani. Azi sunt o femeie bătrână.

Pentru Leonhart evenimentele atinseră paroxismul : Anna se afla în propria lui casă, și el era totuși despărțit de ea ca de sute de kilometri. Lângă el, Waremme care îi păzea orice pas și căruia i-a promis că o va ocoli pe Anna și că până în noiembrie, când ea trebuie să plece în Anglia, va evita s-o mai vadă. Dar nu asta este partea cea mai proastă.

Mai grav e că îi datorează lui Waremme două mii opt sute de mărci. E o datorie pe care, orice s-ar întâmpla, trebuie s-o achite în câteva zile, deoarece Waremme a luat banii din fondul pentru «meetingul național-german».

E un serviciu prietenesc, și Leonhart nu i-o poate lua în nume de rău lui Waremme că-l presează să-i înapoieze banii, fiindcă în caz că nu acoperă suma, poate fi dat pe mâna justiției, ca delapidator.

(Suma a fost totuşi acoperită cu două zile înainte de crimă, nu însă de Leonhart, care nici nu află de lucrul acesta ; dar de către cine, şi cum, nu se ştie).

Leonhart mai avea o datorie de şapte sute de mărci la croitor, datora patru sute de mărci unui mic cămătar, şi mai făcuse o datorie de onoare, la cărţi, de o mie două sute de mărci, a cărei achitare nu se putea amâna.

În timpul explicaţiilor şi certurilor de fiecare zi, el nu îndrăzneşte să i se adreseze Elliei şi acum îndrăznea şi mai puţin. Poate că îl reţinea o rămăşiţă de mândrie, poate că îşi dădea seama că tocmai acum trebuie să depindă băneşte cât mai puţin de ea, sau poate că era numai frica, frica instictivă în faţa judecătorului dojenitor.

Îi trimite trandafiri, dar nu îndrăzneşte să apeleze la simţirea ei imblânzită, ca ea să nu creadă cumva că a făcut-o numai pentru asta.

Şi atunci concepe planul plecării la Stuttgart. Avea acolo câţiva prieteni bogaţi, de la care spera să poată lua bani.

La tatăl său se gândeşte abia după ce aceşti prieteni îl refuză. În aceeaşi seară încă, el pleacă cu un automobil spre moşia părintească.

În ceasurile acestea probabil că toate s-au învălmăşit în creierul său. El simte că nu mai poate trăi fără Anna, nu mai poate trăi dacă nu o vede. Îi trimite o telegramă din Frankfurt, la care nu primeşte răspuns. Acum din drum îi telegrafiază Elliei şi îi anunţă sosirea lui pentru seara următoare.

Vrea să plece, vrea să plece numaidecât acolo unde se află Anna. Restul îi este indiferent, chiar şi catastrofa care îl aşteaptă în caz că vine fără bani.

Ca să-l îmblânzească pe bătrânul Maurizius, îi spune o duzină de minciuni. De pildă, îi povesteşte că e pe cale să plece în Italia, unde vrea să termine o lucrare care îi va aduce titlul de profesor şi că a venit să-şi ia rămas bun de la el.

Dar după câteva fraze îşi dă seama că nu va dobândi nimic de la bătrânul său tată. Îşi mai dă seama că nu ar ajuta la aceasta nici lacrimi, nici rugăminţi ; bătrânul Maurizius este iredutabil.

Astfel, unul după altul drumurile i se baricadează. Ce-i mai rămâne alta de făcut, decât să pună în fapt

planul nebunesc şi înfricoşător cu care gândurile sale se vor fi jucat adeseori ?...

Trage la un hotel din Königswinter, se culcă şi doarme până la amiază. Când se deşteaptă îşi rade mustaţa, îşi cumpără un Ulster englezesc cu gulerul înalt. Telegrafiază Elliei revocând sosirea lui. Se poate o purtare mai concludentă ?

Purtarea aceasta a explicat-o mai tîrziu, afirmînd că a vrut să stea de vorbă întîi cu Anna. Că intenţiona s-o cheme în grădină, şi pentru ca ea să nu-l recunoască imediat şi să zădărnicească eventual convorbirea, şi-a ras mustaţa... Că întunericul serii i-ar fi ajutat la aceasta. Că avea intenţia să-i propună să fugă în aceeaşi noapte cu el. Că Ulsterul a fost nevoit să şi-l cumpere deoarece plecase numai în pardesiu şi pe drum timpul se răcise brusc.

Jalnice explicaţii : Lanţul dovezilor era prea evident.

9

Dar asta nu-l împiedică pe domnul de Andergast să aibă îndoieli peste îndoieli. Eşafodul care la început părea aşa de sigur, începe să se clatine.

În mijlocul cortegiului de umbre şi vedenii, îi apare iarăşi Etzel. Îşi aminteşte de copilul bucălat de la cinci ani, în costum de marinar, cu mâinile în buzunarele pantalonilor, cu buzele ţuguiate, gata să fluiere, stând sus, pe scară şi gândindu-se la mijlocul miraculos prin care ar putea ajunge jos, fără să calce pe trepte.

Face această încercare în fiecare zi şi pare foarte plictisit că ea nu-i reuşeşte.

Domnul de Andergast mai vede tabloul următor :

Într-o dimineaţă de duminică, l-a luat pe Etzel la muzeul oraşului. Băiatul s-a oprit în faţa unei statui a Venerei din Millo şi a fixat-o cu o privire mirată, aproape înfricoşată, multă vreme.

Tocmai atunci o doamnă tânără trecu pe lângă domnul de Andergast şi îl salută.

Etzel aţinti privirea pierdută asupra femeii, apoi asupra statuii şi apoi îi spuse tatălui său :

— Toate femeile sunt așa de frumoase, papa ? Era, în această întrebare o frică tainică, pe care ochii scânteietori ai copilului nu o puteau ascunde.

Domnul de Andergast își mai amintește de o boală grea de care a zăcut Etzel, pe la vârsta de opt ani. Într-una din seri, la o oră mai târzie, domnul de Andergast intră în odaia copilului și se apropie de patul lui. Pe aceea vreme, mama nu se mai afla de mult în casă.

Obrazul copilului e întreg îmbujorat, ochii sunt plini de jar, părul ud i se lipește de tâmple : patruzeci de grade febră.

Când Etzel îl zărește pe tatăl său, pe fața lui se zugrăvește o spaimă ciudată. Întoarce capul și bâiguie sunete neînțelese de spaimă.

Infirmiera caută să-l liniștească, îl mângâie pe frunte și îi spune cu blândețe :

— Privește băiatule, aci e papa.

Dar copilul se burzuluiește de parcă se așteaptă să fie bătut. E adusă Rie, ea îngenunchie în fața patului și ia mâinile copilului care îi șoptește :

— Ascultă Rie, eu nu vreau să mor, să i-o spui și mamei, că eu nu vreau să mor.

În acest «nu vreau» e atâta hotărâre că Rie, contrar obișnuitelor ei văicăreli, îi răspunde foarte serios :

— Asta este foarte frumos din partea ta, Etzelică ; dacă nu vrei atunci nici n-ai să mori, mai ales că avem nevoie de tine.

Ce proastă e Rie, se gândește domnul de Andergast. Deși era îngrijorat peste măsură de starea copilului, vorba Riei îi apărea prostească și nelalocul ei. Poți iubi un copil, dar nu-ți e permis să-i spui, că ai nevoie de el. Și de fapt nici nu ai nevoie de el... «ai nevoie» : de regi, generali, ofițeri, judecători, avocați, soldați, lucrători, servitori, dar copiii trebuiesc de-abia crescuți, ca să fie apoi de folos...

Domnul de Andergast scormonește, scormonește într-una în trecut. Își amintește că din ce în ce băiatul i-a devenit mai enigmatic. Nu putea să-i pătrundă anumite ascunzișuri ale firii. Bunăoară copilul avea un soi de încăpățânare ciudată. Nu s-ar fi putut spune că era

neascultător sau făcea şolticării, ci numai că era de o iredutabilă încăpăţânare. Îşi aduce aminte că într-o vacanţă de Rusalii, a făcut o escapadă la ţară cu copilul care avea pe vremea aceea zece ani.

Şedeau amândoi într-un compartiment de clasa I-a. La un moment dat, Etzel se aplecă peste fereastră, să privească afară. Domnul de Andergast îi spune să nu se mai aplece şi să stea liniştit locului. De fapt n-avea nici un motiv să-i interzică copilului această plăcere, ţinea numai să-şi citească gazeta în linişte şi găsea că nu e frumos ca băiatul să vâre tot timpul capul pe fereastră.

Dar când Etzel se reaşeză cuminte la loc, rămase nemişcat şi îşi pironise privirea fixă pe domnul de Andergast.

Şi în privirea băiatului (deşi domnul de Andergast îşi da ostenela să nu observe) e ceva iritant : o mirare scormonitoare, o curiozitate obraznică şi doritoare de-a afla ce fel de om e acest tată, care şade vis-à-vis de el. În privirea copilului licăreşte chiar o scânteie ascunsă de bătaie de joc. Şi la un moment dat, domnul de Andergast simte o mânie clocotitoare copleşindu-l şi e gata să ridice mâna şi să lovească.

Toată ziua apoi rămâne taciturn şi posomorât şi din când în când simte iar privirea limpede şi cercetătoare a băiatului aţintită asupra lui.

Toate aceste ascunzişuri într-un copil...

Făcea impresia că Etzel se plictiseşte să meargă pe drumul cel drept şi obişnuit, şi aşteaptă prima cotitură de stradă ca să se afunde în cine ştie ce labirint tainic. Când iese iar la lumină, ai crede că e după făptuirea unui furt şi plănuieşte unde să-şi ascundă mai bine prada.

Şi toate acestea îi sunt complice şi îi deschid uşile spre viaţă, şi fiecare nouă cunoaştere a vieţii înseamnă o nouă pată pe sufletul lui nevinovat...

A învăţa e pentru el sau o pasiune febrilă sau o povară. A şti e pentru el sau o exaltare sau un dubiu amarnic.

Într-una din zile domnul de Andergast avu o convorbire cu profesorul de religie al lui Etzel, şi acesta îi spuse :

— Băiatul posedă un spirit veşnic nemulţumit ; crede numai ceea ce îi poţi dovedi până la cele mai mici amănunte. Cu băiatul ăsta cred că şi bunul nostru Dumnezeu n-ar fi scos-o la capăt aşa de uşor... şi spunând aceasta profesorul zâmbi. Aşa cum zâmbeau toţi când era vorba de Etzel.

Chiar şi posomorâtul doctor Malapert zâmbeşte ori de câte ori îl întâlneşte.

Şi totdeauna, ori de câte ori îl întâlnea cineva, avea pentru el un surâs neaşteptat de prietenos şi înviorător. Care era pricina acestui surâs ? Probabil că purtarea lui exterioară. Sunt copii de o şchioapă, care se comportă de parcă ar fi oameni maturi şi purtarea lor e de un comic irezistibil.

Etzel avea şi el ceva de om şugubăţ, care ţi se uită drept în ochi, îndrăzneţ şi deschis, iar când a ajuns la uşă, îţi scoate limba. Moştenise o însuşire aleasă de la maică-sa ; o gingăşie naturală, o obrăznicie ageră şi simpatică. Amândouă aceste calităţi le avusese şi mamă-sa ca fată.

Dar domnul de Andergast nu preţuia, nici nu lua aminte ceea ce preţuia toată lumea la Etzel. Acum însă când se gândeşte înapoi, îşi dă seama la câte bucurii a renunţat, la câte satisfacţii... Poate că era chiar dragoste aceea la care a renunţat. De-abia acum îşi dă bine seama de excesiva abstinenţă pe care şi-a impus-o.

I se mai pare că... dar ce i se mai pare ?... E însă prea târziu, definitiv şi în toate privinţele, prea târziu.

CAPITOLUL VI

1

În ultima zi a săptămânii care începuse cu studierea dosarului Maurizius, domnul de Andergast veni acasă după-masă, pe la ora ceaiului. Pe când trecea pe coridor auzi o convorbire în şoaptă care se auzea din odaia lui Etzel. Uşa era întredeschisă. Rămase locului şi se uită înăuntru. O văzu pe mamă-sa, care şedea la masă, iar în faţa ei pe Rie. Scotociseră prin sertare, de unde au scos toate caietele de compunere ale lui Etzel.

Generăleasa foiletă aceste caiete, citea ici, colo câteva rânduri şi făcea cu glas şoptit, din când în când, câte o observaţie. Poate că spera să găsească în caiete, pe undeva, o urmă, un indiciu care ar fi putut s-o îndrume pe urmele băiatului. Un bileţel, o scrisoare uitată, ceva...

Toată osteneala ei fusese zadarnică.

Peste prezenţa celor două bătrâne plutea un nor de tristeţe. Generăleasa purta un mantou demodat cu ghipiuri negre. Iar pe cap avea o pălărioară de stofă la fel de demodată. Era amărâtă. Nu-şi putea explica nici până acum fuga nepotului. Şi înţelegea şi mai puţin cum el, care afectase atâta tandreţe faţă de ea, nu-i dădea acum nici cel mai mic semn de viaţă. Grija o consuma.

Domnul de Andergast văzu bărbia ei ascuţită aşa de asemănătoare cu bărbia lui Etzel, şi c auzi cum îi spunea lui Rie.

— Să nu pierdem curajul, Rie. Am aşa, un fel de încredere oarbă. Partea stupidă e numai că sunt aşa de bătrână. Dar, şi lucru acesta îşi are partea lui bună.

Domnul de Andergast care, din cauza timpului ploios, purta raglan şi galoşi, se duse, nesimţit, la uşă, coborî scările şi ieşi în stradă. I se făcuse deodată nesuferit şi insuportabil gândul de a da cu ochii de mama sa, de a trebui s-o salute afectuos, de a fi silit să privească figura umilită şi elegiacă a Riei, să se simtă acuzat tacit de aceeaşi vină şi apoi să poposească iar în faţa biroului, osândit să stea cu ochii în aceleaşi hârtii. Să stea aşa până seara, până noaptea târziu, cu singura tovărăşie a călimării, a carnetului de notiţe, a scaunului, a sofalei, a tablourilor antipatice de pe pereţi şi a tăcerii cărţilor din rafturi.

Începu să meargă repede, cu paşi mari, până se trezi la periferie şi de acolo ieşi în câmp liber. Vântul sufla cu şi mai multă putere, ploaia îl pălmuia pe obraji, iar şuviţele de apă îl înţepau ca nişte ace.

Era fără umbrelă şi ploaia îl uda până la piele, dar el nu lua în seamă.

Ajunse într-un loc absolut pustiu ; nici o casă, nici o colibă prin prejur. După fiecare zece paşi, se oprea să-şi tragă răsufiarea, îşi ţinea borul pălăriei cu mâna, privea pândind în jurul său, dar atenţia lui nu se adresa nici peisajului, nici intemperiei, nici vârtejului zbuciumat al frunzelor, nici norilor cu aripa joasă şi întunecată.

Era chinuit de gânduri. Sprâncenele-i se încruntau cu fiece minut mai aprig. Părea că nu-şi mai dă seama unde se află, părea că nu mai ştie încotro se duce, şi din când în când începea câte un monolog ; tăcea un răstimp, ca apoi să reînceapă iar să vorbească cu sine însuşi cu glas tare.

2

Nu mai încăpea îndoială : eşafodajul logic al procesului, pârâia.

Domnul de Andergast rămase o clipă locului cumpănind hotărât : de o eroare judiciară nu poate fi vorba. Şi chiar dacă ţesătura ar avea pe undeva vreo gaură, trebuie ascunsă cu grije. În tot cazul trebuie evitată o încercare pubiică de reluare a procesului. Ar fi o prea mare neghiobie să îndrepţi iarăşi atenţia lumii asupra unui lucru perimat şi învechit.

Dacă spun numai : «Adevărul întreg nu a fost încă descoperit», am spus deja prea mult. Strânse buzele cu putere şi îşi pironi privirea pe coroana unui ulm.

Recunoştea că Gregor Waremme trebuia supraveghiat şi după pronunţarea sentinţei procesului, dar asta era de fapt treaba poliţiei. În tot cazul lucrul acesta a fost neglijat, îşi dădu seama acum fără însă să-şi poată explica de ce...

Despre trecutul omului acestuia nu se ştia nimic, şi trecutul lui nici nu fusese pomenit.

În definitiv de ce ? Justiţia, ce e drept, nu are această îndatorire şi poate că nici n-o interesează.

Waremme fusese reazemul şi baza procesului. Fără el, cu tăgada continuă a făptuitorului, nu s-ar fi putut ajunge la sfârşitul priincios al procesului (sfârşit priincios se cheamă : judecata şi condamnarea acuzatorului).

«Fără îndoială, erau puncte slabe. Să cercetăm în tihnă aceste puncte slabe, aceste părţi şubrede».

Domnul de Andergast îşi încetini paşii prin ploaie chibzuind la adunarea acestor puncte slabe. Probabil că erau mai multe decât îşi închipuia el, fiindcă după un răstimp, buzele sale se strânseră şi mai tare.

În relaţiile dintre Waremme şi Anna Iahn lipsea orice lumină lămuritoare. Între ei trebuie să se fi întâmplat

ceva, în prealabil, la Köln, ceva care a aruncat un văl de umbră asupra relaţiilor lor.

Regia lui la învăţarea rolului Annei pentru acea reprezentaţie de diletanţi, apoi aversiunea ei bolnăvicioasă împotriva teatrului ; de aceste puncte misterioase nimeni nu s-a mai interesat. Nici o aluzie, nici un fel de investigaţie, ce fel de prietenie a fost aceasta ? Dacă a avut un substrat erotic sau era numai anticamera unei căsătorii viitoare. Promisiunea făcută de Waremme, Elliei Maurizius, cum că îi va aduce foarte curând dovada zdrobitoare a nevinovăţiei Annei, nu dovedeşte de fapt nimic. Ce înseamnă «nevinovăţie» în gura unui astfel de om ?

Trebuia aflat cum au decurs relaţiile dintre cei doi înainte.

Dar asupra acestei perioade de timp, domneşte un întuneric desăvârşit. Dacă între Waremme şi Anna ar fi existat legături mai mult decât prieteneşti, atunci desigur că Waremme ar fi intervenit energic împotriva asalturilor amoroase ce i le făcea Annei, cumnatul ei.

Pe de altă parte el o vizita regulat la locuinţa ei, o lua la festivităţi, la serbări sportive, şi se dă drept cavalerul şi protectorul ei. Dacă ea nu i-ar fi recunoscut această calitate, este inexplicabil cum de a urmat sfatul lui şi s-a întors în casa surorii, după scena aceea grozavă. Că s-a băgat de bună voie în cuşca leului.

Şi ar fi trebuit să fie complet lipsită de memorie ca să uite, peste noapte, jignirea pe care a suportat-o din partea surorii sale.

Dar sursele ei de venituri ? Întrebare la care, din nefericire, nu se poate răspunde. Ea îi făcea lui Waremme oficiul de secretară şi pentru acest serviciu el probabil că o plătea. Iar dacă n-a plătit-o atunci trebuie să credem că au fost totuşi între ei relaţii mai apropiate. Ceea ce ea a negat.

Atunci cine îi punea la dispoziţie mijloacele largi de întreţinere de care avea nevoie pentru viaţa de femeie de lume pe care o ducea ? Cine-i plătea apartamentul ? Leonhart ? El a negat-o. Waremme ? Nici nu s-a pomenit de această eventualitate.

Oricum ar fi fost situaţia nu era limpede. Dar să mergem mai departe.

Este imposibil ca ea să nu-şi fi dat seama că este autoarea zâzaniei dintre cei doi soţi şi chiar dacă se sim-

ţea nevinovată şi chiar dacă suferea din pricina asta, de ce nu a plecat ?

Dacă-l dispreţuia pe îndărătnicul urmăritor, de ce l-a primit mereu după aceea ? Dacă era plictisită de omul care o compromitea, atunci de ce se afişa cu el peste tot ?

Dacă într-adevăr o scoteau din sărite asalturile lui amoroase, în casa surorii sale, dacă o indignau, de ce a reluat relaţiile cu el, după aceea ? Îi telefona. Audia prelegerile lui, îi păstra fotografia cu o dedicaţie absolut inexplicabilă.

Răspunsul ei este că nu avea putinţa să se apere de el. Că a trebuit să-i facă jocul ca nu cumva el să-şi piardă complet capul şi în nebunia lui să o nenorocească pe ea, să se nenorocească pe sine, nenorocind-o apoi şi pe Elli. E plauzibil ? Pe vremea aceea părea foarte plauzibil.

Doamne, un copil de nouăsprezece ani, neştiutor şi candid. Câteodată tocmai fiinţe de acestea neştiutoare şi candide se încurcă mai rău. Poate că ea era măgulită de pasiunea ce o iscase în el ; poate că singură se încălzea la focul pe care l-a aprins. Cine poate cunoaşte femeile...

Domnul de Andergast clătină capul indignat. E un punct de vedere cam şubred.

Ea ar fi trebuit să părăsească oraşul. Nu i se poate ierta faptul că a rămas, că a alimentat continuu vrajba dintre cei doi soţi.

Nu, mai bine fugea ; mai bine fugea în noapte, în ceaţă, în necunoscut, să fi preferat sărăcia decât să aţâţe neînţelegerea infernală dintre cei doi soţi, chiar dacă admitem că o făcea fără voia ei...

Dar dacă a jucat pe două scene ? Dar dacă amândoi bărbaţii au fost pentru ea doar figuri de şah ?... Sau dacă ?...

Mergem până la eventualitatea cea mai imposibilă : dar dacă era înţeleasă cu Waremme şi a făcut toate acestea după un plan dinainte întocmit ? Este admisibilă o astfel de ipoteză ? Nu ! Nu este admisibilă.

Această acuzaţie n-au cutezat s-o aducă nici cei mai vajnici calomniatori ; de această acuzaţie se fereau chiar şi cei care vroiau să-l salveze pe nefericitul Maurizius.

Dar să presupunem că lucrurile s-au întâmplat totuşi aşa. Atunci cei doi trebuiau să aibă siguranţa că averea de optzeci de mii de mărci a Elliei îi rămâne Annei Iahn. Testamentul ce spunea ?

Domnul de Andergast se decise să se intereseze dacă a existat vreun testament şi să vadă în ce fel a fost el conceput.

Firește pe vremea aceea nu a mai fost vorba de testament. Cum soţul era ucigaşul soţiei şi copii nu existau, moştenirea a revenit în mod firesc moştenitoarei de drept...

...Dar aşa de departe nu putem coborî. Nu putem înainta aşa de adânc în prăpastie, nu !

Fiindcă atunci ei ar fi trebuit să calculeze matematic, cu o precizie care este exclusă fiinţei omeneşti. Ar fi trebuit să calculeze exact momentul când el va băga capul sub laţ, ca să tragă laţul şi să-l prindă în el. Ar fi trebuit ca toate indiciile şi mărturiile să rimeze şi să se întâmple cu precizia bătăii unui cronometru.

«Asta e o aberaţie. Aşa ceva nu există. Ar fi trebuit să observăm şi noi ceva din toate acestea».

Domnul de Andergast se opri locului. Faţa i se acoperi de o roşaţă bolnăvicioasă, vinele de pe frunte se umflară, ochii cu privirile întunecate se lărgiră de o groază, de o spaimă pe care nu o cunoscuse până atunci.

Chipul lui Waremme pe care nu-l mai poate smulge din amintirea lui, i se înfăţişează iar înaintea ochilor. Îl vede limpede în faţă.

Fruntea dârză, privirea piezişă, maxilarul inferior, asemănător maxilarului unui peşte rapace, capul enorm cu părul scurt de arici, trupul gras, totul respirând brutalitatea şi suficienţa.

Spunea că are douăzeci şi nouă de ani, dar făcea impresia că are mult mai mult.

Când vorbea, toţi cei din jurul său ascultau cu o atenţie evlavioasă.

Atracţia vorbirii sale, nu consta nici în glasul său, nici în alegerea cuvintelor, ci în precizia expresiei şi în superioritatea ţinutei. Cel care îl asculta, îşi spunea imediat : acesta se pricepe ca maestru acolo, unde, noi ne pricepem numai ca nişte cârpaci.

Apariţia lui impresionă vădit pe preşedintele Curţii, iar apărătorul lui Maurizius, doctorul Folland, apărea faţă de el, într-o postură lamentabilă. Waremme e tot timpul la subiect, ager, limpede, rece şi chibzuit. Imposibil să-l încurci, imposibil să-l derutezi cu vreo abilitate.

În timpul audierii lui Waremme, Andergast nu se putu opri să nu-şi spună : Slavă Domnului, că omul ăsta nu e pe banca acuzării n-am fi scos-o aşa de uşor la capăt cu el.

Conducătorul dezbaterilor devine, de la întrebare la întrebare, din ce în ce mai amabil, mai deferent ; în sală se face o tăcere aşa de mare că zumzetul ventilatorului de la fereastră devine insuportabil. Fiecare vorbă a lui este hotărâtoare.

Când preşedintele Curţii îl întreabă ce crede despre felul purtării acuzatului înainte de proces, Waremme răspunde :

— Cred a fi în asentimentul onoratei Curţi, afirmând că mie nu mi-i permis să exprim părerile mele personale, ci îmi incumbă numai datoria de a comunica observaţia şi de-a aduce mărturia faptelor.

Judecătorii, procurorul, apărătorul, juraţii toţi îi sunt imediat subordonaţi. El însuşi, prin simplă prezenţă, devine instanţă judecătorească, şi astfel declaraţiile sale capătă greutatea unei sentinţe.

Tulburarea de pe chipul său se comunică imediat sălii. Toţi îşi dau seama, că el ezită să arunce de gâtul fostului său prieten, laţul călăului.

Totuşi, ce a văzut şi ce ştie, e mai tare ca prietenia, jurământul depus este implacabil şi îi ordonă să spună adevărul, numai adevărul :

— Aşa s-au întâmplat faptele, aşa le-au văzut ochii mei, ăsta e adevărul pe cât e de adevărat că stau aci în faţa domniilor voastre...

În spatele lui, Leonhart Maurizius, cu chipul strălucind de o paloare transparentă, îl priveşte cu nişte ochi care se măresc de groază, sare în sus, întinde mâinile într-o deznădăjduită implorare...

Waremme se întoarce către el, deodată şovăie, se clatină, gardienii de lângă el îl sprijină — şi îşi pierde cunoştinţa.

Această scenă face o impresie covârşitoare asupra adunării şi e interpretată ca o întărire simbolică a celor declarate de martor...

Domnul de Andergast se opri iar din drum, îşi scoase batista din buzunarul de la piept al hainei, şi îşi şterse faţa. Batista era leoarcă de apă. Barba îi era udă ca un burete. Pleoapele îi atârnau umflate şi grele şi de-abia le mai putea deschide. Dar el nu se sinchisea de toate acestea.

Se gândea că dacă ar fi cercetat mai cu atenţie caracterul şi faptele lui Waremme, ar fi ajuns poate la rezultate interesante. Dar după proces nu s-a mai auzit nimic de el. Ciudat...

S-ar putea da oare crezare declaraţiei bătrânului Maurizius, din cererea lui, adresată justiţiei, cum că, cunoaşte domiciliul actual al lui Waremme ?

La acest gând domnul de Andergast mai zăboveşte o clipă locului şi ia o hotărâre pe care o exprimă imediat cu glas tare :

— Cu primul prilej trebuie să-l aduc la mine pe bătrânul Maurizius. Mă mir cum de am neglijat până acum lucrul acesta.

Oricum, e extraordinar, ce bănuieli urâte, ce acuzaţii grele, îndrăzneşte să formuleze bătrânul în ceea ce priveşte persoana Annei Iahn.

Anna Iahn... silueta ei îi apare înaintea ochilor. El face un gest în aer de parcă ar vrea s-o roage să mai aştepte puţin.

Depoziţia lui Waremme aproape l-a convins. Ansamblul nu lasă nimic de dorit. Dar dacă stai să te gândeşti la amănunte, dacă te afunzi în labiritul lor, începi să te încurci.

Întâi : Unde a dispărut revolverul ? A posedat oare Maurizius un browning înainte de crimă ? Nu s-a putut demonstra. Waremme l-a văzut cum a scos revolverul din buzunarul mantalei de ploaie. L-a văzut cum a ochit. A văzut cum a aruncat revolverul. Dar arma nu s-a găsit nici în grădină, nici o sută de metri jur-împrejurul ei.

În împrejurări, de acest fel, s-ar putea admite, teoretic, că a tras cineva de afară, o eventualitate pe care apărătorul a exploatat-o îndeajuns.

Dar cine să fi tras ? Pentru Dumnezeu, cine ?

Al doilea : Ce s-a întâmplat la venirea lui Maurizius în grădina casei ?

După cea de-a doua telegramă a lui în care revoca sosirea, Ellie nu putea să-l mai aştepte. De la cine a aflat ea că vine ? Firește, de la Anna. Depeşa lui Leonhart, către Anna, în care o ruga să-l aştepte la gară, el n-a mai retras-o, fie pentru că îşi pierduse capul şi uitase de ea, fie pentru că mai spera că Anna va veni la gară.

Aşadar, Anna care probabil că şi-a dat imediat seama că telegrama către Elli e o telegramă prin care Leonhart vroia numai să câştige timp, a anunţat surorii, sosirea sa iminentă. Telegrama primită din partea lui, ea o lasă fără răspuns, nici nu-i dă atenţie. Mai mult încă : se asigură pentru întoarcerea lui Leonhart, de prezenţa lui Waremme.

Foarte clar, foarte logic. Dar de ce nu a plecat ? Era cea mai simplă soluţie. Putea să părăsească numai casa, şi să se ducă la cine ştie ce cunoscut sau prieten în oraş. De ce a rămas ? De ce a rămas ?

Dacă ţinea ca numai Elli să-i iasă întru întâmpinare, ca Elli (de care el nici măcar nu-şi luase rămas bun la plecare) să-l primească, atunci de ce n-a părăsit imediat locuinţa surorii sale ? Era cel mai inteligent gest.

Şi apoi, nu era nici cea mai mică nevoie de a-l chema pe Warremme.

La toate acestea s-a replicat că : trebuia să stea în preajma surorii, s-o îngrijească deoarece aceasta, în iritaţia şi neliniştea ei înfricoşată, nu putea fi lăsată singură.

Dacă s-ar fi întâmplat într-adevăr aşa.

Împăcarea, ce-i drept, a avut loc între cele două surori, dar pare-se că a fost de scurtă durată. Sau poate că Elli nu putea suporta prezenţa rivalei, deoarece, după ce a plâns continuu toată după-amiaza, a sunat pe Frida, fata din casă, şi a rugat-o să-i ţină tovărăşie fiindcă îi este frică...

În același timp Anna, jos, cânta la pian.

Domnul de Andergast își amintește, că faptul acesta l-a surprins atunci.

Ea susține că gestul era oarecum explicabil în zăpăceala ei : Sus, sora aproape iresponsabilă, jos ea, singură, îngrozită de iminenta sosire a disperatului Leonhart, a cărei încercare de a găsi bani, după toate probabilitățile, eșuase.

Astfel cântă *Carnavalul lui Schumann,* și în timp ce cântă are viziuni de spaimă, i se pare că în jurul casei se alungă umbre dubioase.

În câteva clipe Leonhart va fi aici... Ea nu poate sta locului... apucă receptorul și îl imploră pe Waremme să vină. Foarte bine. Numai că putea face impresia că Waremme a așteptat această chemare.

Se mai putea bănui că Elli a fost foarte alarmată în ultimele momente și de aceea întrebarea pe care apărătorul o puse în această privință Annei, își avea rostul ei.

Apărătorul întrebase anume pe Anna cum se face că Elli, deși era suferindă încă de dimineață, deși avea crampe și febră, a părăsit totuși camera ca să-i iasă în cale soțului ei ; nu numai să-i iasă înainte, dar mai mult încă : să-i zboare înainte ?...

Fu un moment critic. Juraților ridicară capetele. Observația președintelui cum că domnișoara Iahn, nu era infirmiera Elliei și de aceea nu era obligată să dea o relație în acest sens, provocă indignarea publicului din sală.

Și atunci se ridică bătrânul Gottlieb Wilhelm Iahn, un unchi al surorilor, care era martor al procesului și ale cărui vorbe avură o influență considerabilă asupra dispoziției sufletești a juraților.

Acest bătrân cu barba mare și albă spuse, arătând cu mâna spre banca acuzării :

— Mizerabilul acesta n-a omorât o singură ființă. El a omorât-o trupește pe soția sa, pe singurul său prieten și a mai omorât-o sufletește și pe această fată. Blestemul întregii omeniri ajungă-l !

La vorbele bătrânului cu barba albă și mare, Anna își frânse mâinile și închise ochii. Ca și leșinul lui Waremme, acesta fu unul din marile momente ale procesului.

Domnul de Andergast iuți pașii. Își aminti de frumusețea tinerei fete, frumusețe care pe vremea aceea îl fascinase.

Parcă a fost ieri. Cum stă ea acolo, în rochia mulată și neagră, cu gulerul de broderie albă și mânecile din aceeași broderie împrejmuind mâinile palide și înguste.

Puțin timp înainte de proces, văzuse o reproducere a tabloului lui Clouet, reprezentând-o pe Maria Stuart și își mai amintește și acum cum îl uimise asemănarea dintre Anna Iahn și tabloul acela. Gura cu buzele îndurerate, ochii «cu priviri infinite» cum se exprimase în scris, un gazetar, noblețea mișcărilor, gingășia figurii, toate acestea nu se puteau uita. Ți-ai fi făcut un păcat să crezi că această ființă știe numai ceva despre minciună, când ea mai de grabă făcea impresia că trăiește într-o lume a ei proprie, străină și depărtată ca un ghețar. Tribunalul ca și jurații, vedeau în ea o martiră.

«Ea se înalță deasupra procesului ca o floare din nămol», scria același gazetar.

În afară de aceasta, juridic, ea era, eșafodajul acuzării și cel mai prețios martor. Dacă domnul de Andergast o înlătura, atunci tot terenul îi fugea de sub picioare.

Nu, pentru Dumnezeu, nu există posibilitatea existenței unui alt ucigaș. Unul singur era posibil. Nimeni afară de el... Nici un complice, nici un tăinuitor. Unde ar fi putut să fie ?...

Se apără de un curent de vânt de parcă s-ar fi apărat de ultimul atac al îndoielii sale și rămase locului.

«Așadar sentința este invulnerabilă».

Mai făcu câțiva pași, se opri iar și își spuse : «Îmi iau toată răspunderea. Nu, sentința nu se poate contesta în nici un fel».

Se înapoie spre oraș. Luă o mașină și porni spre casă. Se ghemui într-un colț al mașinii, ud până la piele și într-o prostrație completă.

Ca prin vis îl străfulgeră iarăși gândul : unde să fie băiatul ? Dar memoria nu-l mai asculta... imposibil să lege o succesiune de idei...

Era un moment în care simțea nevoia pe care o simt adeseori copiii de a se îmbolnăvi, pentru ca să nu trebuiască să mai meargă la școală. Dar lui, la ce bun i-ar fi folosit să se îmbolnăvească ? El putea doar atât : să

se retragă într-o odaie de culcare respingătoare ca o gaură de iad, din timp în timp vizitat de antipatica Rie, şi nici măcar luxul de a o chema pe mica Violet la el nu şi l-ar fi putut permite.

3

Violet Winston era o tânără californiană, pe care o cunoscuse cu trei ani în urmă, după o seară de domni la «Hotelul Rusesc».

Ea şedea în holul hotelului şi se străduia zadarnic să se înţeleagă cu un chelner de-acolo. Domnul de Anderagast făcu pe interpretul. Venise de-abia de câteva zile din străinătate, nu cunoştea pe nimeni în oraş, era singură pe lume şi avea bani de întreţinere numai pentru o jumătate de an.

Deveni prietena lui şi el îi închirie o locuinţă modestă, foarte depărtată de locuinţa sa, în piaţa Pestalozii, unde o vizita de două, trei ori pe lună.

Legătura rămasé absolut tăinuită, mulţumită precauţiei riguroase a domnului de Andergast.

Ea nu-i oferea nimic şi nu îi cerea nimic.

Ea nu, avea ce să dea fiindcă ea însăşi era nimic. Şi tocmai acest nimic îi trebuia lui.

Spirit, picanterie, capriciu, cultură, ce însemnătate puteau avea pentru el toate acestea ? El nu-i cerea suscitarea şi elevaţia, el nu-i cerea nici ceea ce s-ar putea numi «amuzament», ci doar un fel de prilej de tihnă, de linişte şi din vreme în vreme, atunci când simţea nevoia, prilejul valorificării însuşirilor sale bărbăteşti.

Trăia de zece ani fără soţie şi ştia că dorinţele trupului nu se lasă multă vreme sugrumate fără a ataca, pe de altă parte, însăşi echilibrul cerebral al spiritului.

După despărţirea de Sofia, renunţase la orice ataşament de o femeie. Rupsese cu desăvârşire din fiinţa lui simţămintele de acest fel. Nu era numai un principiu acela care îl hotărâse la aceasta. Făcuse o experienţă care îi jignise până la sânge mândria.

Rana nu era încă vindecată, nu se putea vindeca niciodată. Îi era imposibil să se gândească la această rană, fără ca să i se adune tot sângele la inimă şi să răbufnească.

Cine putea şti mai bine că el ce înţeleg oamenii prin iubire şi cum arată într-adevăr iubirea...

El ar fi putut crea un dicţionar al degenerării, al jalnicelor compromisuri, al marilor şi măruntelor ticăloşii la care se dedau oamenii.

Fie că îl citesc pe Faust, fie că uneori spun Tatăl nostru, sau acopăr pereţii cu citate religioase, aşa cum evreii habotnici îşi atârnă pe pervazul uşii, cutiuţa conţinând învăţăturile sfinte, — toate acestea nu îi abat de la înşelăciune, tâlhărie, siluire, atât timp cât au cea mai mică perspectivă de a se sustrage de răspundere şi urmări.

Dacă stai să priveşti de aproape, nu există buni şi răi, cinstiţi şi necinstiţi, oi şi lupi, — există numai vinovaţi şi nevinovaţi pedepsiţi şi nepedepsiţi, asta este toată diferenţa între ei.

Violet Winston îi convenea şi îi era pe plac tocmai fiindcă era o femeiuşcă oarecare, anonimă, tot aşa cum cleanul este un peşte de râu, unul din miile de exemplare ale unei specii oarecare.

Violet era bună, prietenoasă îndatoritoare şi candidă. Nu exista urmă de răutate în ea.

Avea pielea albă, o faţă ovală care nu spunea nimic, părul blond ca grâul, mâini micuţe şi grase ca un bebeluş şi picioare frumoase şi svelte. Ochii ei mari, albaştri, cu privirea tâmpă, îi evocau nimicul, atunci când privirea lui se cufunda în ei.

Când râdea, îşi arăta printre buzele carminate dinţişorii mărunţi şi albi. Dacă ai fi sgâlţâit-o să vezi ce sentimente are faţă de prietenul ei cel mare şi posac, ai fi descoperit înlăuntrul ei (în afară de afecţia animalică şi gingăşia unei fiinţe inferioare care are nevoie de un protector), numai o frică prostească.

Şi din cauza acestei frici îl admira. Da, îl admira. Îl admira cam aşa cum un clean admiră o ştiucă uriaşă şi hulpavă, care nu îl înghite, numai fiindcă îl găseşte prea neînsemnat şi îl dispreţuieşte.

Când şedea pe genunchii lui şi îl sorbea din ochi, conversaţia lor se învârtea cam în domeniul lucrurilor domestice din jur. Ea atârnase peste pat o fotografie a oraşului «Sacramento», oraşul ei natal.

După părerea domnului de Andergast, fotografia atârna cu trei degete puțin cam prea jos. Convorbirea asupra acestui foarte interesant subiect, dura mai mult de un sfert de oră.

Violet iubea florile, dar nu se pricepea să le asorteze, ceea ce dădea prilej la consfătuiri îndelungate. Și anume, se sfătuiau dacă se poate pune împreună în același vas, liliac roz și garoafe roșii.

Deși era îngrijită în felul ei de a se îmbrăca, avea totuși un gust puțin cam ciudat, care vădea originea ei indiană. Iubea bunăoară foarte mult parfumurile tari.

Domnul de Andergast o instruia, o dăscălea mereu, aspru, sever, cu foarte multă răbdare. Ea îi prezenta socotelile cheltuielilor făcute și de câte ori găsea câte o cheltuială inutilă, o mustruluia cu blândețe până ce îi aducea lacrimi fierbinți în ochișorii ei tâmpi, ceea ce îl făcea să surâdă cu indulgență.

Ea avea multe defecte : era uitucă, cochetă, destul de ușuratecă, dar toate erau așa de minime. Ea toată, cu toate defectele ei, era așa de minimă și în minimum-ul ei așa de nesuportătoare... Peștișor alb de rău... Câteodată se așeza la pian și cânta lieduri nostalgice de acasă. Vocea mică și dulce umplea odaia cu ciripitul ei și cu mânuțele mici de copil se acompania ea singură la pian.

4

Drumul prin ploaie și furtună, departe, peste câmpuri, îi mai sta domnului de Andergast în oase când sosi la Violet.

Luase masa acasă și își schimbase hainele cu îngrijire. Când îl văzu, ea se tângui și scânci, alintându-se.

Se simțea neglijată, vizitele lui din urmă fuseseră din ce în ce mai rare. În nemțeasca ei rudimentară îi spuse că se simte părăsită «*like a single shoe*» (singură ca o gheată desperechiată).

Domnul de Andergast o consolă cu același minim efort pe care l-ar fi depus ca să stingă un chibrit.

Violet avusese o zi nefericită. Își pierduse ceasul-brățară de aur. Și acum i se tânguia că de aci înainte n-o să mai știe niciodată cât e ceasul. Că noaptea se va deștepta la fiecare oră, de teamă să nu întârzie, până

ce va bate ceasul cel mare şi antipatic al bisericii din apropiere.

Domnul de Andergast făcu o mutră foarte îngândurată şi îi răspunse că va mai chibzui dacă să-i cumpere sau nu un alt ceas. În tot cazul o sfătui să anunţe pierderea la comisariatul din apropiere. Îi descrise drumul, casa, formalităţile necesare.

În timpul acesta ea sta şi îl privea cu o nestrămutată admiraţie. Îi cumpărase un ţigaret pe care el îl prefera, îi aduse repede cutia cu ţigări, îi oferi foc, aprinse şi ea o ţigaretă şi în timpul acesta vorbeau paşnic şi amănunţit despre aroma tutunului, despre preţul lui, de faptul că era puţin cam prea tare, etc. etc.

Cum domnul de Andergast îşi trecuse de câteva ori mâna peste frunte, ea observă în cele din urmă expresia obosită a feţei lui şi la întrebarea ei îngrijorată, el recunoscu că are o durere de cap puţin cam prea sâcâitoare.

Ea făcu ochi mari, îngrozită de parcă nu i-ar fi intrat niciodată în cap cum o fiinţă aşa de uriaşă ca el, se poate îmbolnăvi. Cu o voce piţigăiată de păsărică îi recomandă diverse leacuri şi cum el le refuza pe toate, blând, dar hotărât, ea începu să-l certe şi el se lăsă certat.

Ea îi spuse că ar trebui să se aşeze în pat, să se odihnească puţin. El recunoscu justeţea sfaturilor ei şi le traduse imediat în fapt.

Se culcă pe sofa, ea îl acoperi cu un şal mare, stinse toate lămpile afară de una cu picior şi îi spuse că îl lasă singur şi că trece în odaia ei de culcare, ca să nu-l deranjeze. Din prag se mai întoarse o dată lângă el, îl mângâie pe frunte şi dând din cap spuse cu un mieunat :

— Eşti un copil prost adăugă apoi cu înţelepciune : munceşti prea mult şi te gândeşti mult prea mult, cu siguranţă.

El surâse prietenos. Accepta indignarea ei miloasă cu seriozitatea cu care ai accepta din partea unui copil un ban de aramă pe care însă el ţi-l oferă drept ban de aur.

Stătuse aşa întins multă vreme, cu ochii-larg deschişi, cu capul gol de gânduri, în odaia semiobscură. Când se ridică, nu-şi dădu seama cât timp trecuse de când se

așezase pe canapea. Se uita la ceas, dar cu o privire așa de distrată că nici nu observă ce oră era.

Deschise încetișor ușa ce da în odaia de alături. Violet dormea în pat. La picioarele patului, atârna din plafon o lampă. Violet nu putea să doarmă niciodată în întuneric.

Domnul de Andergast se opri în fața patului și privi pe cea care dormea.

Cum somnul ia din chipul celui ce doarme orice urmă de spiritualitate și omul se întoarce complet la originea sa animalică, la mica Violet somnul avusese în această privință mai puțin de lucru ca la orice altă ființă.

Ședea acolo în pat ca o plantă oarecare, luminată de sus de lumina lămpii, luminată de jos, dinlăuntrul ei de tinerețea și sănătatea trupului. Câteodată, peste figura ei adia o boare de frică și dădea feței ei, pentru câteva secunde, o seriozitate gingașă. Dar era numai ca o undă trecătoare care nu tulbură suprafața netedă a apei.

Din când în când un suspin îi ridica pieptul, apoi trupul rămânea la fel de liniștit ca înainte.

Ca un om care iubea prea mult mișcarea, domnul de Andergast nu putea suferi privelișteа cuiva care doarme. Trebuia chiar să-și stăpânească o ușoară înfiorare de repulsie, ori de câte ori vedea chipul unui om legănat de aripile somnului.

Trecu pe lângă măsuța toaletei și se așeză într-un fotoliu, unde rămase mult timp cu fața pe jumătate întoarsă către pat.

Oglinda toaletei era astfel așezată că putea să vadă prin ea pe cea care dormea.

Treptat, treptat începu să uite unde se află. Bărbia i se scufundă încet, încet în piept, privirile i se pironiră în adâncuri din ce în ce mai confuze și astfel rămase țintuit în fotoliu, unul după altul, ceasuri întregi, până târziu.

Când ridică în cele din urmă capul și privirile sale căzură pe oglindă, în luciul ei, el nu-și văzu chipul său și nu văzu nici chipul Violetei, ci văzu pe... Waremme. Adică văzu pe cineva pe care îl lua drept Waremme, deși avea o foarte vagă asemănare cu omul pe care îl cunoscuse în urmă cu optsprezece ani. Acest Waremme din oglindă ținea brațul stâng rezemat în șold, iar în palma

brațului drept, întinsă înainte, ca pe o tavă, ședea Etzel, foarte mic de altfel, dar foarte vioi, se putea spune că avea chiar o alură de obrăznicie în priviri.

Etzel ținea în mână o lanternă de buzunar a cărei lumină, ca o radiografie, lumina în întregime chipul lui Waremme, străbătându-i craniul și dezgolindu-i creierul. Lumina luneca pe toate circumvoluțiunile, pe toate canalele și aluviunile mesei cerebrale.

Ce s-a întâmplat cu mine, gândi domnul de Andergast necăjit, văd strigoi cu ochii deschiși... Își apăsă, cu degetul arătător și cel mijlociu, pleoapele.

Când redeschise iar ochii și se uită în oglindă, văzu pe tânăra fată dormind sub lumina roză a lămpii surâzând sub viziunea cine știe cărui vis frumos.

Domnul de Andergast se ridică încet și se întoarse iar în odaia de alături. Se așeză la mescioara de scris, luă un plic și o hârtie dintr-o mapă, ținu o clipă tocul în lumina lămpii, înainte de a începe să scrie, apoi scrise apăsat, cu litere mari :

«Draga mea Violet, seara aceasta a fost din nefericire ultima seară pe care o mai puteam petrece împreună cu tine.

Tot contul de cheltuieli care mai e deschis, va fi achitat de mine.

Suma lunară de o sută cinci zeci de mărci voi continua să ți-o plătesc până la 1 Iulie crt...

Îți doresc progres și fericire pe drumul vieții tale, W. A.»

După ce puse hârtia în plic scrise deasupra : «Pentru Miss Violet Winston», puse scrisoarea sub piciorul lămpii de masă, stinse lampa, trecu foarte ușor în antreul îngust, își luă mantaua, își puse pălăria tare în cap și abia atingând treptele, părăsi casa.

Când ajunse în stradă, observă de-abia după câțiva pași că încetase să plouă și că deasupra orașului se arcuise un cer scânteietor de stele.

5

Omul de serviciu raportă că Petre Paul Maurizius care fusese invitat pentru ora unsprezece dimineața, se afla în odaia de așteptare.

Procurorul, Doctor Nämlich, își strânse actele, le bägă în servietă, și dispăru din birou.

Domnul de Andergast stătu o clipă cu capul sprijinit în mâini, cu carnetul de notițe deschis în față. Trebuia întâi să se gândească ce anume vroia să afle de la bătrânul Maurizius.

Era deasemeni necesar să vorbească întâi de chestiunile care îi stăteau la inimă bătrânului și apoi să irupă, prin surprindere, cu întrebarea : unde se află Etzel ?

De-abia acum când numele de Maurizius îi suna la ureche, domnul de Andergast își dădu seama că nu l-a chemat pe bătrân ca să-i anunțe cercetarea actelor sau să-i ceară un supliment de lămuriri. Asta era o treabă secundară.

Partea importantă era să întrebe de copil, să audă vorbindu-i-se de Etzel ca să-și mai potolească neliniștea. Și mai era ceva ciudat și stânjenitor : o dorință, un gol, o nemulțumire, o nerăbdare...

După o plecăciune adâncă, bătrânul Maurizius rămase lângă ușă.

Purta un soi de haină vânătorească cu nasturi din coarne de cerb. Sub brațul stâng, țeapăn, ținea șapca nelipsită.

Domnul de Andergast îi aruncă pe sub pleoapele întredeschise o privire piezișă, privirea criminalistului care simte imediat ce surprize îi pregătește interogatoriul.

Dar de data aceasta posibilitățile de surprize erau mediocre. Un obraz sbârcit, încăpățânat, șiret și imobil de om bătrân. Însă imobilitatea posomorâtă a bătrânului era numai poză. Sub inerția aparentă, în pieptul lui, așteptarea bătea cu ciocane de fier.

I se părea în sfârșit că a sosit marea răspântie a vieții sale. Altfel de ce s-ar fi ivit întâmplarea aceea tainică cu băiatul și acum invitația asta, aici ?...

De-abia îndrăznea să mai cugete. De când primise citația de la Parchet, nu mai mâncase și nu mai dormise ; uitase să-și înfunde luleaua cu tutun și atunci când și-o înfunda cu tutun, uita s-o aprindă.

Și acum stătea aici, gata să asculte, gata să vorbească. Dar de astă dată n-avea încredere în limba lui, se temea de o singură vorbă nelalocul ei și care ar fi

stricat totul. Avea impresia că nu stă pe pământ, ci plutește în aer și că dacă ar face un pas s-ar prăbuși.

Vino-ți în fire, omule, își spunea el mereu, și omul din fața ta e tot din carne și oase ca și tine.

— V-am chemat aici ca să pun capăt tribulațiilor dumneavoastră epistolare.

Luați seama, ați putea cândva să picați rău în cursă...

Glasul avea un sunet sec și rece care nu prevestea deloc veștile bune la care se așteptase bătrânul.

Ei, lasă, își zise el, suntem abia la început. Domnii juriști, când vor să se ducă la Roma, fac așa fel ca să se creadă că se duc la Amsterdam.

Maurizius se înclină. Nimic decât atât. Nările nasului palpitară.

Înfățișarea impunătoare a omului dinapoia biroului, îl intimida peste măsură. Se simțea așa de dependent de omul din fața lui cum e un clopot de grinda care-l susține.

Tremura de fiece cuvânt, dar nu lăsa să se întrevadă nimic din frica lui. Se uita numai fix înaintea lui ca un cârmaci ce așteaptă obstacolul primejdiei apropiate.

Stăpânul destinelor sale ținea un creion în mână și îl învârtea tot timpul între două degete.

— Aș dori cu această ocazie să vă pun câteva întrebări, dar vă fac atent că această convorbire nu are un caracter oficial. Luați loc.

Ei, își zise Maurizius, asta sună ceva mai dulce. În sfârșit suntem pe drumul cel bun. Invitației de a lua loc nu îi dădu urmare. Răspunse numai cu aceeași stereotipă plecăciune care semăna cu plecăciunea unui pinguin.

— Ce v-a făcut pe timpul procesului să presupuneți că fiul dumneavoastră a *fost silit* să-l ia de apărător pe doctorul Folland ?

Maurizius își trecu de câteva ori limba peste buze ca să le umezească.

— Nu a fost o simplă presupunere, domnule procuror general. Leonhart mi-a spus că a fost cineva care a dorit acest lucru...

A spus el oare ce trebuia să spună ? A spus-o clar ? Avea senzația că are nisip între dinți și nu poate pronunța corect cuvintele.

— Cine a dorit-o ?

— I s-a dat a înțelege că așa trebuie să facă.

— De către o anumită persoană ?

— Da, de către o anumită persoană.

— Nu te înşeli oare asupra exactităţii acestor fapte ?

— Ar fi foarte greu, domnule procuror general.

— Propunerea a venit din partea familiei ?

— Asta s-ar putea, dar atunci numai din partea bătrânului Iahn, din partea lui Gottlieb Wilhelm putea să vină.

— Şi atunci ?...

— Bătrânul nu a avut alt gând decât acela de a-mi distruge copilul.

— Acestea sunt prăpăstii, omule, distrugerea şi-a pregătit-o 'singur Leonhart. Cel mai prost apărător n-ar fi putut să i-o agraveze, tot aşa cum cel mai bun apărător n-ar fi putut să i-o atenueze.

—Afară de asta, Leonhart i-a dat mâna liberă Annei Iahn să aleagă ea avocatul pe care îl credea cel mai nimerit pentru el.

— Da, întocmai, şi ea l-a ales pe Folland ca cel mai nimerit.

— Foarte frumos, domnule procuror general, dar s-a văzut curând cam ce a urmărit Anna Iahn prin alegerea asta.

— I s-au oferit şi apărători din oficiu. Chestia apărătorului îl priveşte exclusiv pe acuzat. Leonhart trebuia să-şi dea seama de la prima înfăţişare că e prost servit.

— Domnule procuror general, lui îi era indiferent.

— Cum indiferent ? Lucrul acesta nu poate să-ţi fie indiferent atunci când gâtul ţi-e ameninţat de streang.

— Totuşi, domnule procuror general... Când cineva se ştie nevinovat şi nu mai vede nici o posibilitate de a-şi dovedi nevinovăţia, atunci îi e complet indiferent orice avocat şi orice apărare. În acest caz poate să vină şi Dumnezeu din cer să pledeze şi tot nu ar ajuta.

Se înstăpâni o tăcere penibilă de câteva minute. Trupul lui Maurizius se clătina ca vârful unui catarg la adierea unei brize mai tari. Aruncă o privire piezişă şi sfioasă către procurorul general. Părea că în capul acestuia se petrece ceva deosebit. Şi la gândul acesta inima lui Maurizius încetă de a mai bate.

Domnul de Andergast îşi trecu uşor mâna peste obraz. Nevinovat ? gândi el şi respiră adânc cu o mândrie abia disimulată.

Nevinovat ?... Ce cuvinte impertinente şi riscante, acolo unde şi-au spus cuvântul justiţia şi Dreptul... Nevinovat, acela a cărui faptă a fost dovedită şi cu care justiţia omenească a fost poate chiar prea îngăduitoare. Nevinovat !... Avea senzaţia că bătrânul i-a rostogolit un bolovan pe piept.

Maurizius văzuse bine : în omul de vis-a-vis se petrecea ceva.

Probabil că, convingerea domnului de Andergast începea să se clatine, dar exista un mijloc de-a şi-o întări iarăşi. Acest mijloc stătea în puterea sa. Putea să se ducă să vadă, cum îşi suportă acest Leonhart Maurizius destinul ce i s-a impus.

Nu era exclus ca în faţa domnului Andergast, Leonhart Maurizius să renunţe la tăcerea lui de optsprezece ani şi să-şi uşureze sufletul într-o spovedanie în care să-şi recunoască vinovăţia. Această nouă, eventuală biruinţă, merita osteneala unei deplasări.

Aceasta era ceea ce se petrecea în domnul de Andergast şi ceea ce bătrânul simţise.

— Vă mai amintiţi poate ce aţi vorbit dumneavoastră cu tânărul Leonhart, în acea memorabilă noapte de octombrie când v-a vizitat pentru ultima dată ?

Bătrânul clătină capul. Nu fiindcă vroia să afirme sau să nege, dar fiindcă se minuna cum poate cineva să creadă că el nu-şi aminteşte toate, toate amănuntele ce priveau acest subiect. În acelaşi timp pe faţa lui se aşternu un val cenuşiu de umbră.

Omul acela dinapoia biroului, ştia să ochiască bine. De astă dată pusese deoparte creionul afurisit şi îl privea pe bătrân cu nişte ochi albaştri şi mari de parcă vroia să-l înghită cu privirea. Sfinte Isuse, cât albastru avea omul ăsta în ochii lui.

Bătrânul apucă un nasture al hainei sale vânătoreşti şi îl învârti cu putere, cu degetele cuprinse de o convulsie. Era inutil să-i povestească în ce hal l-a minţit atunci băiatul. Dădu numai din cap îngândurat.

Nasturele de la haină se rupse. Maurizius îl ţinu în mână privindu-l o clipă nedumerit şi îl lăsă să cadă în buzunar.

Apoi se apropie cu câţiva paşi de birou de parcă cele ce vroia să spună necesitau o mai mare apropiere a ascultătorului.

— Şi-a închipuit probabil că îl voi copleşi cu întrebări şi cuvinte drăgăstoase. Credea că după ce nu ne-am mai văzut de atâţia ani de zile... lucrurile s-au întâmplat aşa, domnule procuror general... din cauza acelei căsătorii... s-a isprăvit la mine orice afecţiune... de atunci s-a terminat... de atunci încolo tot aşa cum îl chema Leonhart Maurizius, putea să-l cheme Leonhart Schulze.

Atunci când a venit la mine în noaptea aceea, aiurând, el s-a gândit că îi voi întinde o mână de ajutor. Asta a fost, stimate domn. Dar eu n-am făcut asta !

Mi-am dat seama cum stau lucrurile, dar n-am mişcat nici un deget. Şi asta o să-mi apese totdeauna pe conştiinţă, domnule procuror general. Omul este o bestie. Atunci când nu vrea şi se încăpăţânează, e o bestie ; simplu ! De fapt despre ce era vorba ? (Mai făcu un pas către birou). De două mii de mărci. Să zicem de trei mii. Dacă i-aş fi dat banii ăştia, dacă în mândria mea ticăloasă nu aş fi cerut ca el să îngenuncheze în faţa mea, atunci vă asigur, pe cât de sigur e că stau în faţa dumneavoastră, pe atât e de sigur că lucrurile s-ar fi întâmplat cu totul altfel.

Atunci s-ar fi eliberat pentru un timp, atunci nu s-ar fi înapoiat disperat în cloaca lui blestemată, atunci n-ar fi lunecat în laţ ca o pasăre oarbă.

Şi-ar fi dat seama ce se întâmplă în jurul său şi s-ar fi ferit. Aceasta este povestea, domnule.

Era în joc însăşi viaţa lui în noaptea aceea şi eu i-am precupeţit viaţa pentru trei mii de mărci. Nici atât nu valora viaţa lui pentru mine... Gândiţi-vă cât merită o viaţă. Gândiţi-vă, prea stimate domn, cât valorează o viaţă. Se poate oare estima ? Nu, nu se poate ! Pentru asta nu există nici un cântar, tot aşa cum nu există posibilitatea de-a preţui cerul de sus... şi eu am precupeţit-o pentru trei mii de mărci...

Bătu cu palma întinsă pe masa domnului de Andergast. Şi când acesta ridică ochii, pe obrazul zbârcit al bătrânului alergau lacrimi mari şi limpezi.

Domnul de Andergast se ridica cu o mişcare zgomotoasă a scaunului şi se duse la fereastră.

— Priviţi lucrurile dintr-un punct de vedere fals, spuse el cu voce sugrumată fără a întoarce capul de la fereastră. Aţi aranjat lucrurile aşa fel ca să se potri-

vească întocmai, dar ele n-au nici o legătură cu realitatea.

— Domnule procuror general, ajutați-mă...

Domnul de Andergast se întoarse și veni către el. Capul chel al bătrânului îi ajungea tocmai la umeri și el descoperi cu silă cucuiul roșu de pe chelia bătrânului.

— Ce ați făcut cu băiatul ? ce ați făcut cu fiul meu ? cu Etzel ? întrebă el aspru.

Maurizius clipi din ochi și părea că se prăbușește deodată înlăuntrul său.

— Băiatul a venit din propria lui inițiativă la mine, spuse el după un răstimp. După venirea lui, am avut tot timpul impresia că visez. N-am avut niciodată în viața mea halucinații, sau așa ceva.

De fapt eu sunt de optsprezece ani un om mort și numai arareori, în fundul sufletului meu, se mai aprinde câte o scânteie. Dar vroiam să spun că... vreau să spun că... băiatul mi-a fost ca o revelație. N-aș putea explica în cuvinte obișnuite ceea ce am simțit în împrejurarea aceasta. Și, după ce ne-am cunoscut, am stat de câteva ori de vorbă împreună, de două sau trei ori mi se pare. Îl interesa cazul Maurizius. A și citit tot ce i-am oferit în această privință, tot materialul adunat. Într-una din zile am primit înapoi tot pachetul cu ziare și broșuri pe care i-l împrumutasem, însoțit de un bilet. Pe bilet erau scrise următoarele :

«Plec acum de acasă. Trebuie să stau de vorbă cu Gregor Waremme. Când am să mă întorc de la el, vom ști cum stă cu adevărat cazul.»

Nici un cuvânt mai mult. Am râs de m-am prăpădit. Nu, de fapt n-am râs. Mi-am zis : îngerașule dulce, îngerașule nerod... și zicându-mi aceasta aveam un simțământ care s-ar putea exprima cu vorbele : În sfârșit, Dumnezeu îmi trimite și mie apă la moară.

Domnul de Andergast se întoarse la fereastră.

— Nu cunoașteți gazda lui de acum ?

— Nu știu nimic. Și ceea ce presupun n-aș vrea să spun.

— Pentru ce ?

— E o superstiție a mea, domnule procuror general.

— Și de atunci nu v-a mai scris ?

— Nu, domnule procuror general.

— Și nu știți cumva unde se află acest Waremme ?

— Trebuie să iau aceasta ca o întrebare oficială sau numai ca o întrebare personală a domniei voastre ?

— Este... este deocamdată o întrebare particulară.

— Atunci, domnule procuror general, cu voia dumneavoastră și fiindcă sunt superstițios, în privința asta, aș dori să las întrebarea fără răspuns.

— Bine.

Cu asta era concediat. Dar el nu se mișca din loc.

Domnul de Andergast cu o intonație specială în glasul în care răbufnea o aversiune înăbușită, aruncă în treacăt :

— În ceea ce privește chestiunea cealaltă, vă sfătuiesc să nu vă faceți speranțe prea mari. O să vedem.

Bătrânul ridică ochii cu o privire fierbinte și speriată de bucurie.

— Desigur... înțeleg... înțeleg firește că... dar în cazul cel mai fericit ce s-ar putea întâmpla ? bâigui el răgușit.

— În cazul cel mai fericit ? În cazul cel mai fericit s-ar putea lua în considerație cererea dumitale de grațiere.

Bătrânul se îndepărtă repede, ușor și pe nesimțite, cu pași de stafie : se temea ca, întârziind, vorba să nu fie cumva luată înapoi.

ÎNTRE DOUĂ LUMI

PARTEA A DOUA

CAPITOLUL VIII

1

De urmărire nu se temea Etzel. Ştia că tatăl său va fi de-abia joi acasă şi până atunci el era la Berlin.

Întrebarea ce se punea pentru el era aceasta : Ce va face după aceea ? Unde să-şi caute adăpost ? Unde să se ascundă ?

Că rugămintea pe care o formulase tatălui său în scrisoarea de despărţire, nu va fi luată în seamă, nu mai avea nici o îndoială. El trebuie însă să aibă mâinile libere ca să se poată mişca în voie, altfel toată investigaţia nu avea nici un rost.

Oriunde ar fi tras, la hotel, la pensiune sau la vreun han oarecare, trebuia să fie anunţat la biroul populaţiei. Să se înscrie sub nume fals, nu era de nici un folos, deoarece dacă l-ar fi căutat, l-ar fi descoperit după semnalmente.

Cunoscuţi n-avea : nu ştia nici o fiinţă omenească înspre care s-ar fi putut îndrepta, afară poate... afară (un suspin adânc însoţi aceste gânduri) de Melchior Ghizels. Dar era de prevăzut că Melchior Ghizels se va interesa foarte, foarte puţin de tribulaţii aşa de mărunte (în cazul cel mai fericit şi-ar aminti de un oarecare Etzel Andergast).

Atunci încotro ?

Era o mare problemă. Întâmplarea îi veni în ajutor.

În timp ce şedea ţeapăn în colţul vagonului, gândindu-se la greutăţile ce-l aşteptau, privirea lui căzu pe o femeie cam de vreo 45 — 50 de ani. Femeia şedea în faţa lui şi îl măsura de câtva timp cu oarecare curiozitate. Adâncit cum era în gânduri, acordase foarte puţină atenţie tovarăşilor de drum.

Compartimentul era plin de tot soiul de lume. Unii coborau la staţii, alţii urcau.

La Kassel, băncile se goliră de-a binelea şi până la Hanovra se urcară foarte puţini pasageri. Femeia de vis-a-vis însă rămase şi în cele din urmă intră în vorbă cu el.

Era o femeie simplă, cam vorbăreaţă şi foarte binevoitoare. După primele cuvinte schimbate, el află cum o cheamă şi care este starea ei socială.

O cheama Schneevogt şi soţul ei era contabil la un magazin de manufactură şi o fiică a ei de nouăsprezece ani era şi ea vânzătoare de prăvălie. Locuinţa lor se afla în strada Anklamer, în nordul Berlinului şi se compunea din cinci odăi din care două serveau ca odăi mobilate de închiriat pentru domni.

Povesti că vine de la Mannheim unde şi-a îngropat ultimul ei frate, care fusese legător de cărţi. Când a plecat la Mannheim, spera să ia ceva din moştenirea ce o lăsase eventual fratele ei, din nefericire, nu lăsase „nici cât negrul sub unghie".

— E aşa de greu să străbaţi prin greutăţile existenţei.

Bărbatul ei era mereu bonlav şi salariul lui le ajungea tocmai atât cât să nu moară de foame. Melitta dădea şi ea aproape tot salariul în casă, dar ce poţi să faci cu şaptezeci de mărci ?...

Vorbea, vorbea.Vorbele se rostogoleau ca o cădere necurmată de apă...

Femeia era încântată de aprobarea pe care o găseau la el toate vorbele ei. Băiatul îi plăcea şi de aceea înţelegea să-l ia sub ocrotirea-i graţioasă. Deşertând dintr-un pachet o jumătate de duzină de sandvişuri, îl invită şi pe el să-i ţină tovărăşie la mâncare.

Mâinile ei tremurau, se agitau şi Etzel care le observa, îşi spuse imediat : astea trebuie să fie mâinile unei femei zgârcite.

Femeia mâncă în silă, fără apetit. Obrazul ei nu părea să fi fost frumos niciodată.

Acum era secătuit de griji, nevoi şi nemulţumiri.

Etzel profită de pauza ce se ivi în convorbirea lor în timpul mesei şi făcu o aluzie destul de precaută la situaţia precară în care se afla.

— Am nevoie de o gazdă, Preţul n-ar avea prea mare importanţă. Fiindcă deşi nu prea stau pe roze, sunt dispus să plătesc bine numai să pot sta câteva săptămâni ascuns.

Certuri familiare m-au îndepărtat de casa părintească şi trebuie să aştept până se vor aranja din nou toate. aşa cum trebuie.

Până atunci am luat un post de secretar particular la un domn din Berlin

Se recomandă : Edgar Mohl.

Doamna Schneevogt îl măsură o clipă printre gene. Cum era vorba de afaceri, deveni imediat mai rezervată. Privirea îl cerceta : caracterul, mijloacele băneşti, de unde descindea.. Rezultatul păru mulţumitor. Băiatul simpatic, faţa cu ochi calzi, privirea deschisă, probabil că descindea dintr-o familie foarte onorabilă.

Achiziţia părea fructuoasă. Amândouă odăile erau tocmai goale. Ea le închiria numai cu pensiune, adică : cafeaua cu lapte şi o masă la prânz sau seara.

Că trebuia să stea ascuns însemna probabil că nu trebuie să-l anunţe biroului populaţiei, nici poliţiei. Dar asta aducea după sine amenzi şi pedepse aspre, cum îi atrase ea atenţia.

La aceasta el răspunse că ar fi dispus să plătească şi ceva mai mult decât ceilalţi chiriaşi, şi atunci ea se declară satisfăcută.

— Mă rog, o să vedem noi, în tot cazul veniţi cu mine ca să vedeţi camera. Se face miezul nopţii până ajungem acasă.

Etzel gândi : admirabil s-a potrivit. La contabilul Schneevogt din strada Anklamer n-o să mă poată găsi în ruptul capului.

Doar dacă ar lua casă cu casă şi ar scotoci tot Berlinul. Era mulţumit.

Trenul duduia şuierând prin ceaţa argintie, câmpia nemărginită vuia ca o mare.

Este primăvară. Toate îi erau străine şi de aceea mai atrăgătoare, chiar uşoara teamă, teama de lume, teama de oameni îi biciuia sângele cu o oarecare plăcere.

2

Camera, la care ajungeai trecând printr-o curte întunecoasă, măsura în lungime cinci paşi şi în lăţime trei. Mobilierul se compunea din : un pat îngust cu salteaua de paie şi o cuvertură de lână, o sobă de fier ruginită, o comodă invalidă, cu trei picioare, un lavoar cu ligheanul de tinichea, o masă de lemn şi două scaune de paie

Pe peretele văruit în culoarea cenuşie, atârna un tablou în ulei : lupta de la Vionville, şi de-a lungul patului, peretele avea pete de sânge pe care Etzel se opri o clipă să le observe mai de aproape până îi trecu prin cap că petele de roşu se datoreau unei invazii de ploşniţe. Nu văzuse ploşniţe niciodată în viaţa lui. În plafon o lampă de gaz aerian. Singura fereastră din odaie n-avea perdele, astfel că se vedea locuinţa de peste drum unde locuiau probabil foarte mulţi oameni, deoarece din clipă în clipă treceau alte chipuri prin faţa ferestrei.

Nu e frumos pe aci, gândi Etzel despachetându-şi rucsacul, dar n-am venit aici la lucruri plăcute şi frumoase.

Inconvenientul cel mare era că odaia nu avea intrare separată, şi ca să ajungi la ea trebuia să treci întâi prin odaia în care dormea fata gazdei. Şi deşi patul era împrejmuit de un paravan, un fel de portieră de stofă, Etzel se simţea totuşi jenat.

Gazda ezită să-i fixeze preţul odăii, spuse că trebuie întâi să calculeze, să mai ceară şi avizul domnului Schneenvogt. Îi spuse că în caz că renunţă la vreo masă, trebuia în tot cazul s-o plătească şi multe altele. În cele din urmă îi preciză suma : şaizeci de mărci pentru casă şi masă şi şapte mărci pentru serviciu, lumină şi rufe.

Etzel nici nu se gândea să se tocmească. Scoase banii şi-i numără femeii în palmă.

Această promptitudine făcu asupra femeii o impresie minunată. De aici înainte se hotărî să-i acorde o consideraţie deosebită.

Dar în acelaşi timp era pradă unor sentimente contrarii care se luptau în pieptul ei şi anume : pe de o parte simţea simpatie şi milă pentru acest băiat părăsit şi singur pe lume, pe de altă parte o sâcâia regretul că n-a

cerut mai mult şi chibzuia ce-ar mai fi putut scoate de la el. Ultima ei speranţă fu că în descoperirea eventuală a secretului băiatului, se va ivi încă o posibilitate de câştig.

În zilele ce urmară, scotoci cu de-amănuntul micul lui bagaj. Nu găsi însă nimic care să fi putut să-i dea vreun indiciu. El îşi luase măsurile necesare de precauţie şi nu lăsase nici o urmă din care ea să fi putut afla ceva.

Din fericire avea foarte puţin talent la spionaj, deoarece mintea ei era acaparată de puhoiul nevoilor domestice de toate zilele. Era în veşnic conflict cu bărbatul, cu fiica, cu poliţia, cu vecinii, cu satul, cu Dumnezeu....

De câte ori îl prindea pe Etzel îl copleşea cu vaiete şi plângeri, tânguindu-se cât de aspru fusese cu ea destinul, în timp ce cu alţii fusese aşa de blând.

Sfârşitul era un potop de lacrimi şi o mică notă de socoteli : patruzeci de pfennigi pentru reparaţia broaştei de la uşă, optzeci de pfennigi pentru sticla cea nouă de apă, deoarece cea veche se spărsese (cum şi când, Etzel habar n-avea).

El nu se împotrivea, scotea portofelul şi plătea.

De câte ori primea bani, ochii ei se măreau de lăcomie şi mâinile luau aspectul unor animale de pradă cărora li se arunca, printre gratii, o halcă de carne.

Etzel dorea să aibă cât mai mulţi bani pentru a sătura lăcomia acestor mâini.

Noaptea, de câte ori nu putea să doarmă, deoarece îl deranja zgomotul ce venea de la şcoala de dans de peste drum, sta cu ochii deschişi şi se gândea dacă cel puţin în somn, mâinile acestei femei se odihnesc...

Aşa sta şi acum în noapte, cu ochii deschişi şi se gândea la Waremme. De la şcoala de dans care era la etaj cădea o fâşie de lumină drept la el în odaie şi pentru a doua oară el atârnase mantaua lui peste fereastră să poată adormi, deoarece îl chinuiau ploşniţele.

Ba aţipea, ba se trezea din nou. Se gândea ce să facă şi mai ales cum să facă aşa fel ca lucrurile să iasă cât mai bine.

Încotro s-o pornească întâi ? Cum să înceapă ? Ca să începi trebuie să crezi în izbândă. Numai în clipele triste, în clipele dintre somn şi trezie, îl străpungea aşa, ca o îndoială : Dacă Waremme e mort. Dacă a murit săptămâna trecută sau chiar zilele astea ?... Atunci aş sta

aici ca un viţel la poarta nouă...

Dar chibzuind apoi mai lucid, îşi spunea că asta nu se poate, nu ! Cum putea să moară Waremme atât timp cât Maurizius se mai găsea la închisoare ?...

A doua zi se duse în strada Usedom colţ cu strada Iasmunder şi se sui la etajul I. Pe balustrada scării atârna un carton pe care era scris cu litere mari şi negre :

Matilde Bobike Pensiune.

Abonamentele săptămânale 4 mărci şi cincizeci de pfenigi.

Era una din acele clădiri neaerisite, în care de ani întregi n-a pătruns un curent de aer proaspăt şi de la poartă până la mansardă mirosea a carne de berbec şi a lături de bucătărie.

Etzel ceru să vorbească cu doamna Bobike şi imediat îi ăsări înaintea lui o femeie lungă, enorm de lungă, osoasă, cu creştetul complet albit, care îl măsură de jos în sus fără nici o vorbă.

După ce o anunţă că vrea să facă un abonament la masă, pentru o lună, ea scoase, fără nici o vorbă, un chitanţier, el îi plăti optsprezece mărci şi ea îi eliberă un abonament.

3

Casa doamnei Matilde Bobike funcţiona sub firma unei pensiuni pentru lumea cea bună. În fiecare zi între orele 12—13 se adunau într-un fel de sală mare şi două odăi mici, treizeci până la patruzeci de oameni de proveniență dubioasă, tot soiul de declasaţi, de rataţi, de inşi obosiţi în lupta cu valurile marelui ocean al vieţii, tipi de o eleganţă dubioasă, sau de o sărăcie foarte prost disimulată. Vânzători fără slujbă, muzicanţi virtuoşi în turmeu, actori şi actriţe de periferie, fără angajament, agenţi de piaţă care erau înainte sau după o lovitură mare şi care descinseseră ca o ultimă nădejde în metropolă şi se împotmoliseră ca «o epavă de vapor pe un banc de nisip», o femeie măritată care fugise din căminul conjugal şi o tânără fată a unui preot care plecase de acasă cu gândul să devină o stea de cinema.

Etzel îşi puse în gând, de la început, să le intre în voie tuturor şi să se facă simpatic. Se împrieteni imediat cu tovarăşii de masă şi, între supa de cartofi şi bu-

dincă, încinse o discuţie despre o chestiune oarecare cu caracter social care vădea imediat precocea maturitate a unui copil excepţional. Ceilalţi aduseră vorba de o escrocherie recentă pe care o săvârşise un tip, undeva, într-un oraş oarecare. Fu pomenit şi numele de Andergast. Mai fu pomenit şi ultimul caz senzaţional întâmplat în preajma pensiuni : Erich, pianistul de la Cafeneaua-bar «Victoria», fugise cu tânăra soţie a proprietarului localului, după ce sfătuise femeia în prealabil să se aprovizioneze cu patru mii de mărci.

Se vorbea de oameni cu un amestec de admiraţie şi invidie aşa cum Etzel auzise vorbindu-se numai de recorduri sportive sau despre opere de artă. În spatele lui câţiva tipi se întreţineau asupra cursului bursei, la stânga lui un pictor cu aparenţa de ofticos căuta să demonstreze cât de mulţi bani se poate câştiga cu falsificarea de tablouri, la dreapta se discuta cu aprindere ce sumă respectabilă căpătase comisarul de la biroul populaţiei, la ultima razie, într-o casă dubioasă din apropiere.

Etzel asculta cu atenţie, plin de interes, cu surâsul unui începător dornic să înveţe.

Tot timpul îl chinuia gândul cum să se ascundă mai bine. Dacă ar fi putut, s-ar fi ascuns şi de sine însuşi, de parcă contactul cu însăşi persoana sa ar fi fost un exerciţiu împovărător. De fapt el era un dublu : Edgar Mohl şi Etzel Andergast.

Întorsese de câteva ori capul, cercetând cu atenţie în jurul său, dar nici unul din cei din jur nu părea să fie omul pe care îl căuta cu atâta nerăbdare.

Pe la unu fără un sfert, după ce majoritatea comesenilor plecaseră, se ivi un bărbat a cărui înfăţişare nu mai lăsa nici o îndoială : era omul căutat.

Waremme era un om de statură mijlocie, îmbrăcat într-o redingotă cenuşie, demodată, cu pantaloni de aceeaşi culoare lăsaţi pe vine şi o vestă roasă, de mătase înflorată.

Mersul său avea ceva trândav, şi era încet şi greoi. De-abia după ce făcu câţiva paşi în odaie, îşi scoase pălăria de pâslă din cap descoperind un craniu acoperit de fire ţepoase, albe, un craniu a cărui masivitate impunătoare te înfiora.

Ochii erau cu desăvârşire acoperiţi de o pereche de ochelari cu sticlele negre. Şi aceste două pete mari, negre şi rotunde, dădeau figurii masive o aparenţă de mască

grotească, născocită cu gândul vădit de a speria lumea.

Etzel coborî, fără să vrea, privirea în farfurie. Avea senzaţia că i s-a aruncat ceva piperat în supă şi că trebuie să strănute de câteva ori. Se uita numai pe furiş către omul care intrase, dar îi simţea prezenţa ca o povară înfricoşătoare ce i se lăsa pe umeri.

Cei mai mulţi îl cunoşteau când se apropie de masă, unii îi dădură bună ziua.

Mânca singur la o masă separată şi i se aduse chiar o faţă de masă curată.

Toţi îi spuneau «domnule profesor». Chiar şi aceia care îl cunoşteau numai din vedere, de pe stradă.

4

De azi într-o săptămână, se hotărî Etzel, trebuie să-l cunosc, afară de cazul fericit, când s-ar ivi o împrejurare specială. Dar erau slabe speranţe, «profesorul» nu prea vorbea cu nimeni. Chiar când mesele erau supraîncărcate şi larma era în toi, el şedea la o masă aparte, lângă fereastră şi mâncând citea dintr-o carte pe care o scotea din buzunarul de la spate al hainei sale caraghioase şi o punea înaintea farfuriei sale.

Părea că nu vede pe nimeni şi că nu înţelege nimic din ceea ce vorbeau cei din jurul său. «Am să-i vorbesc şi am să-l rog să-mi dea ore de engleză», se hotărî Etzel. Sângele i se suia la cap şi inima îi bătea cu putere, ca un motor mic de benzină, gândindu-se la momentul când vor fi împreună, numai ei doi.

Între timp se gândea să-şi pună neîntârziat, planul în aplicare : să se facă plăcut celor din jur, să le devie simpatic, să caute să le facă mici servicii, mici comisioane, să afişeze un suflet vioi şi deschis. Astfel să le intre tuturor sub piele şi în cele din urmă prezenţa lui să atragă atenţia profesorului. Dar nu numai să-i atragă atenţia, ci profesorul să ia act de el ca de un băiat de treabă, demn de toată încrederea şi utilizabil în diverse mici ocazii.

Îşi dădu imediat seama, că «profesorul» trăia absolut singur. Nu părea să aibă relaţii de nici un fel.

Dar Etzel îşi spunea că, oricât de ferecată ar fi o cetăţuie omenească, tot se mai găseşte o poteacă ascunsă către ea, dacă eşti deştept şi isteţ.

Se recomandă și aci ca secretar particular. Mai născoci însă și o poveste cu un unchi de-al său, fugit de acasă, un unchi care îi era tutore și îi administra o mică moștenire. Aflase că s-ar afla pe aci, prin împrejurimi.

Povestirea fu crezută. Se potrivea atmosferii mediului. Etzel avea de altfel însușirea de a convinge oamenii dintr-o singură privire, cu un singur gest.

Se purta cu fiecare îndatoritor și fiecare se simțea obligat să fie drăguț cu el. Ochii lui veșnic surâzători erau cuceritori și ar fi putut înmuia inima celui mai rău om din lume.

Avea un farmec popular în felul său de a se purta. Când vroia, putea provoca ilaritatea celor din jur, prin simplul gest neobijit cu care își îndesa șapca în cap.

Voiajorii comerciali și artiștii ambulanți sunt bucuroși când cineva le adresează o vorbă.

Ceea ce le plăcea mai ales celor din pensiune, era naturalețea și spiritul de adaptabilitate al lui Etzel.

Dacă se întreținea cu un cocainoman, atunci părea mirat de faptul că nu ia fiecare om cocaină ; dacă vorbea cu un bețivan, se minuna cum de se mai găsec oameni abstinenți pe lume.

Într-una din zile, un adolescent fardat și spilcuit, îi făcu o propunere grațioasă. Când înțelese despre ce e vorba, promise că se va mai gândi.

Nu-l contraria nici una din tarele și degenerescențele semenilor, nu-l jignea nici o meschenărie, nu arăta scârbă în fața nici unui viciu și probabil că nici priveliștea unui ucigaș n-ar fi schimbat o trăsătură din fața lui surâzătoare. așa de bine știa să-se stăpânească.

De fapt rămăsese același Etzel, pe care la trei ani generăleasa îl prinsese umblând pe covor cu o lingură, ca să prindă razele soarelui.

Fu întrebat cum se numește unchiul fugar.

— Mohl; răspunse el, ca și pe mine, Mohl.

— Așa, Mohl ? intră în vorbă un agent de piață care se ocupa cu negoțul de țigarete, apoi în cârciuma Matthäus, am auzit eu de unul Mohl.

Altul îl îndrumă către un oarecare domn, care hălăduia prin pensiunea Marburg, și la care putea găsi informații din belșug asupra chestiuni care-l interesa.

— Nu există un singur om în tot Berlinul, pe care să nu-l cunoască domnul de care-ţi vorbesc.

Un al treilea sfătuitor, un ins cu faţa galbenă ca gutuia şi cu o crestătură cicatrizată deasupra ochiului stâng, care fusese pe vremuri marinar, îl sfătui să se informeze la un legător de pe o anumită stradă şi poate că ar fi de folos ca să cerceteze şi o anumită cafenea în apropierea pieţii Alexander.

Îi mai înşiră o seamă de pensiuni pe străzile Alsacia şi Lorena, unde trag de obicei călătorii dubioşi, care în caz de primejdie, schimbă la fiecare zi domiciliul trecând din pensiune în pensiune.

— Ascultă băiatule, când ai să te apuci să cauţi, trebuie de asemeni să ştii să faci deosebirea între locurile de refugiu ale nobililor, ale burghezilor, ale micilor burghezi şi ale proprietarilor. Şi trebuie deasemeni să ştii să faci deosebirea între un azil, o ospătărie populară şi o dughiană. Câteodată sunt foarte fructuoase şi informaţiile de la femei.

Etzel le mulţumi călduros tuturor pentru sfaturile binevoitoare şi ca să se arate şi el într-o lumină simpatică le desfăşură sistemul unui soi de filosofie populară asupra grupării claselor sociale.

Susţinea anume că inşii de aceeaşi categorie socială şi aparţinând unei aceleaşi bresle, se cunosc foarte bine ei între ei. Un croitor cunoaşte douăzeci de croitori, un negustor douzeci de negustori.

Apoi există meseriaşi de bresle diferite, care stau totuşi în relaţi apropiate unii cu alţii, deoarece au nevoie unul de celălalt. Lăcătuşul vine în contact cu rotarul, geamgiul cu zidarul, chelnerul serveşte zilnic şaptezeci, optzeci de clienţi şi cunoaşte la cei mai mulţi nu numai numele dar şi multe amănunte intime asupra vieţii lor.

Vânzătoarea de prăvălie se interesează de clienţii care cumpără la ea şi ştie aproape de fiecare cine este şi cu ce se ocupă.

Şoferii cunosc pe toţi oamenii care locuiesc în preajma staţiilor, vânzătorul de bilete la tramvai cunoaşte pasagerii de dimineaţă, pe cei de la prânz, pe cei de seara...

Băieților tineri de obicei le place să vorbească pentru galerie, dar Etzel nu era dintr-aceștia, fiindcă nu suferea de vanitate. Altul era motivul care îl făcea pe el să vorbească cu glas tare și să facă așa fel ca cei din jurul său să stea liniștiți : dorea să fie auzit de către «profesor».

Și pe când vorbea, spiona cu coada ochiului fiece gest al lui Waremme Wasscheauer.

Din cauza miopiei, nu putea deosebi bine trăsăturile feții profesorului, dar i se păru totuși că acesta întrerupe lectura ca să asculte, și în cele din urmă că întoarce puțin capul mișcând încet, parcă rumega, maxilarul enorm de jos.

Ei, în sfârșit, îmi cunoaște vocea, de acum sunt aproape «un cunoscut» pentru el, își zise Etzel.

5

Planul lui Etzel fu încoronat de succes : în fiecare zi avea alt comision de făcut.

Astăzi fu bunăoară rugat ca la plecarea lui acasă să se abată puțin din drum și să întârzie la «domnișoara Else Grünau din strada Gollnow No. 27, și să-i spună că Heinrich Balle nu poate să vie diseară s-o ia de-acasă și apoi să se mai ducă la un domn Paul care e ocupat la hypodrom și să-i comunice că în caz că nu trimite imediat lucrul convenit, o să aibe de furcă cu Christof Iansen, și alte câteva comisioane». Și doamna Bobike îi preda din când în când diverse comisioane.

Atât ea cât și ceilalți clienți ai pensiunii, de câte ori îl trimeteau undeva, îi dădeau bani de tramvai. Și el mergea cu drag oriunde era trimis. Întrebuința foarte rar vreun vehicul, întâi fiindcă vroia să economisească banii, al doilea pentru că iubea umblatul pe jos. Ieșea din străzile centrale animate și pătrundea în cartierele fabricilor, ale spitalelor, ale închisorilor.

Intra în case unde se scurgea umezeala igrasiei de pe pereți, în subsoluri unde seara, lumânările erau așezate

în gura sticlelor şi unde mai totdeauna se găsea cineva bolnav, zăcând pe o sofa veche, acoperită de zdrenţe. Văzu copii cu faţa veştejită de mizerie, copii care probabil că nu văzuseră încă niciodată în viaţa lor un pom, o câmpie.

Trecea prin puhoiul de oameni fără lucru şi fără adăpost care se înghesuiau în faţa. «Azilului de noapte».

Ajunse în sfârşit la domnişoara Elsa Grünau, căreia îi plăcu foarte mult şi care ţinea cu tot dinadinsul să-l reţină, astfel că trebui să pună în joc toată viclenia şi talentul său de a convinge, pentru a scăpa din braţele ei. Nu, nu trebuia să se gândească deloc la el. Atâta timp cât omul acela era în închisoare, fiecare clipă de zăbavă era o crimă.

Se scula în fiecare dimineaţă la ora 7, părăsea casa la ora opt şi se înapoia seara, uneori şi noaptea. Trebuia să menţină ficţiunea slujbei sale.

Fu desigur întrebat la cine este secretar.

La un scriitor în vestul oraşului, răspunse el, în aleea Castanilor. şi pomeni un nume oarecare. Comisese o imprudenţă. A doua zi Mellita Schneevogt, care între timp căutase în anuarul de adrese, îl întrebă ironic:

— Ei, cum îi mai merge şefului dumitale ?

El înţelese, se căzni să nu roşească, şi răspunse obraznic că numele pe care îl spusese, era un pseudonim şi că de aceea nu se afla în nici un anuar.

— În definitiv, nu cumva sunteţi comunist ? îl întrebă fata cu o strâmbătură... Dacă da, atunci, aţi face bine să vă luaţi tălpăşiţa înainte ca să avem de-a face cu poliţia.

— Nu, nu sunt comunist, spuse el cu un surâs de o dulceaţă care te dezarma pur şi simplu.

Dar ce era să facă cu timpul de dimineaţă până la prânz şi de la ora unu până sera ? Comisioanele le isprăvea foarte repede. Şi atunci, umbla, umbla fără încetare.

Din cele două perechi de ghete pe care le luase cu el la plecare, după o săptămână de alergătură, una din ele avea pingelele rupte, iar la cealaltă se tociseră tocurile. Trebuia reparate. Mai prost era cu picioarele care, din cauza alergăturii, se umflaseră, făcuseră băşici.

Cum nu se aşeza în pat înainte de ora douăsprezece, cum avea de luptat şi cu batalioanele de ploşniţe, desigur că, constituţia lui plăpândă n-ar fi rezistat, dacă nu era încordarea nervoasă care îl susţinea şi îi da mereu puteri noi de luptă.

Mergea, mergea fără încetare, când obosea se aşeza pe o bancă, sau dacă ploua, poposea în una din multele gări ale oraşului.

Câteodată scotea din buzunar caietele sale de latină sau greacă şi învăţa, alteori declama versuri pe care le ştia pe dinafară. Poezii din Rilke şi din Ştefan George; câteodată răsfoia un volum de al lui Melchior Ghizels.

Printre pensionarii doamnei Bobike se afla şi un student ratat, pe nume Schirmer. Fusese multă vreme suplinitor de institutor într-o şcoală particulară de unde fusese dat afară în urma unui scandal monstru şi era acum fără slujbă. Venise în pensiune în aceeaşi zi cu Etzel, şi şedeau amândoi la aceeaşi masă. Era un ins blond, gras, nebărbierit, cu o înfăţişare nu prea inteligentă şi pe deasupra tot timpul beat mort.

Schirmer era încântat de «micul Mohl», cum îl numeau toţi pe Etzel, şi la fiecare observaţie a lui Etzel, Schirmer se bătea cu palmele peste genunchi, prăpădindu-se de râs. După aceea scotea din buzunar o basma uriaşă, albastră, şi îşi ştergea lacrimile.

În timpul unei mese, era tocmai o săptămână de când Etzel picase în pensiune, Schirmer, discutând cu fostul marinar, dădu în mijlocul convorbirii un citat latin.

Etzel auzi şi spuse rândul al doilea al distihului, era un citat din Horaţiu.

Schirmer fu cuprins de acelaşi entuziasm zgomotos, de aceeaşi admiraţie şi spuse:

— Ei, Mohl, pare-se că nu te-ai frecat degeaba pe băncile şcolii, păcat de talentul dumitale.

— De ce păcat ? replică Etzel, atunci când există n-are de ce să fie păcat; mai ştiu şi alte citate, continuă el grozăvindu-se. Ştiu poezii întregi din Catul. Vreţi să auziţi ?

— Atenţie, domnule, strigă Schirmer, şi-şi şterse gura cu şervetul de hârtie, atenţie, micul Mohl va declama o poezie latinească.

Ascultătorii făcură niște ochi mirați, consternați, limba latină le suna în urechi tot așa de străină ca și limba industană. Și chiar dacă ar fi știut latina, ce puteau ei înțelege din poezia în care Catul spunea că trebuie să se pregătească de moarte fiindcă Vatinius jurase fals ?...

Dar Etzel continuă și obrajii lui se îmbujorară de parcă nu se putea stăpâni de emoție.

— Măi, măi, ce gură afurisită are puștiul... Și prostănacul Schirmer nu mai contenea cu strigătele de bravo și aplauzele zgomotoase.

Doamne, își zise Etzel, de-aș avea acum o pereche de ochelari... atunci aș putea să văd precis ce face «profesorul». Și într-adevăr «profesorul» întoarse nițeluș capul și ca de obicei molfăi din maxilarul inferior monstruos de mare.

Dar atenția lui nu fu distrasă decât în treacăt. O clipă după aceea își reluă lectura. Și peste alte câteva clipe, tocmai când își isprăvise masa și se ridică să plece, Etzel sta în fața lui și îi vorbea.

— Domnule profesor, aș dori să iau cu dumneavoastră ore de engleză. Mi s-a vorbit mult de dumneavoastră, și aș dori să învăț limba engleză, deoarece am intenția de a pleca anul viitor în străinătate. Sunteți bun să-mi spuneți cât m-ar costa o oră de engleză ?

Waremme Warschauer îndreptă, cu o mișcare domoală, ochelarii negri către figura băiatului.

— O marcă ora, răspunse el cu vocea răgușită și stacată. Câte ore pe săptămână doriți să luați ? trei ? patru ? Bine. Luni și miercuri de la patru la cinci, sâmbăta de la patru la șase. Cum vă numiți ?

— Mohl.

— Mohl ! Bine, la revedere.

Lăsa impresia că până acum habar n-avea de mine, își zise Etzel dezamăgit.

6

Warschauer ocupa la etajul al treilea al pensiunii Bobike o singură cameră mare, despărțită în două printr-un perete de scânduri cu o ușă. Lângă ușă, într-un ungher umbrit, se afla patul.

De-a lungul pereţilor, urcau grămezi de cărţi aşezate unele peste, altele. În special cărţi privind trecutul neamului evreiesc. Lexicoane semitice, ebraice, ediţii din Talmud, cărţi de exegeză a Bibliei, scrieri cabalistice. Rafturi nu existau. Dealtfel toată casa nu avea o atmosferă de cămin stabil şi tihnit, ci părea mai degrabă un refugiu improvizat din lucruri disparate sau împerechiate la întâmplare.

În plafon şi în colţurile odăii, atârnau pânze de paianjen. Geamurile nu fuseseră de atâta timp spălate că abia mai vedeai prin ele.

Podoabe, tablouri sau alte obiecte de înfrumuseţare şi plăcere (afară doar de o sofa zdrenţuită) păreau necunoscute celui ce locuia această odaie.

Era un cămin dărăpănat ca un grajd şi trist, cel mai trist cămin din câte văzuse până acum Etzel.

După ce parcurse un coridor întunecos, în care se mai aflau câteva odăiţe, unde hălăduiau: un vânzător de ziare, o spălătoreasă, un infirmier şi un fotograf, Etzel bătu la uşa profesorului.

Nu răspunse nimeni; intră şi se găsi deodată în mijlocul unei odăi uriaşe, în care el apărea ca o ciupercă într-un câmp imens.

După un timp, din dosul peretelui de lemn se ivi Warschauer şi se înclină uşor, cu prietenie, în faţa noului şcolar.

Pe cât de murdare şi neglijente erau toate în jurul lui, pe atât de curat şi de îngrijit era el. Din când în când, în timpul lecţiei, lua o perie ce atârna în perete şi şi-o trecea peste haine, iar din cincisprezece în cincisprezece minute dispărea în dosul peretelui din lemn şi-şi spăla mâinile.

Se întorcea, se aşeza pe locul său, îşi punea mâinile grase cu unghiile tăiate scurt, pe genunchi, şi continua lecţia. Metoda lui era simplă şi practică.

Conversa cu elevul şi îl învăţa cum să pronunţe cuvintele.

Gramatica o făceau în timpul conversaţiei, oprindu-se din când în când şi dând exemple vii şi colorate. Unele fraze le scria pe o tablă care sta pe un suport lângă masă.

După o jumătate de oră de predare, Waremmé îşi dădu seama că are în faţa lui un băiat de o reală cul-

tură umanistică şi asta îl făcu să devină mai amabil şi mai vorbăreţ.

Păcat numai că ce spunea, spunea fără ochi, fără priviri, din cauza ochelarilor cu sticle negre.

Ah, cum aş vrea să-i rupt odată ochelarii de pe nas, se gândea Etzel.

Sârguinţa elevului şi repeziciunea cu care prindea tot ce i se spunea, provoca pe Waremme, la o prefăcută mirare. O mirare pe care şi-o traducea câteodată prin exclamaţii caraghioase ce făceau impresia că ar vrea să-l parodieze pe Schirmer.

Etzel se simţea stânjenit. Manevra asta iezuită îl necăjea şi când profesorul o făcu pentru a doua oară, el întrebă pe Waremme de ce îşi bate joc de el ?

Waremme căută, prin gesturi exagerate de scuză, să arate că nici nu i-a trecut prin cap să facă aşa ceva.

Dar era vădit că făcea pe comediantul. Cum făcea dealtfel în toate.

Cu cît Etzel se ostenea să-i intre mai mult în voie şi să-i devină simpatic, cu atât jovialitatea lui Waremme se micşora.

Îşi dăduse desigur imediat seama că are înaintea lui un băiat deosebit.

Buna creştere care se vădeşte imediat din purtările lui Etzel, deferenţa şi amabilitatea băiatului, ascund ceva...

De unde vine ? Ce are de gând ?

Cu toate aceste presimţiri şi precauţiuni, Etzel reuşi totuşi să se insinueze în viaţa de toate zilele a lui Waremme.

Întâi începu printr-o manevră foarte simplă, şi anume prin aceea de a veni cu zece, douăzeci de minute înainte de oră. După cât aflase Etzel, Waremme era însărcinat de directorul unui muzeu să ducă nişte scrieri despre arta arabă, treabă pe care o făcea pentru o sumă derizorie.

Etzel îşi făcea de lucru cu cărţile pe care zăcea praful de un deget. Le curăţa, le aşeza, şi se decise să întocmească un catalog al bibliotecii. Îi ceru pentru aceasta permisiunea lui Waremme.

Cum Waremme care nu bea nici nu fuma avea o mare pasiune pentru cafeaua neagră (pe care şi-o făcea singur la o maşină de spirit), preluă el această îndeletnicire.

Întâmplarea îi veni într-ajutor.

Warschauer se înțepă într-un cui, la un picior, și nu putu părăsi câteva zile camera. Cum n-avea pe nimeni care să-l îngrijească, Etzel preluă el această sarcină.

Îi lua și îi aducea mâncarea, la prânz, de la doamna Bobike și masa de seară de la o prăvălie din apropiere.

Desigur că de astă dată își schimbă orarul zilei, dar de fapt asta aștepta el. Convorbirile ce urmează între ei, în această împrejurare, devin din ce în ce mai avântate din parte lui Etzel, în timp ce Warschauer pare că începe să bată în retragere. De-abia poate face efortul unor mulțumiri vădit fariseice, se preface jenat de atâta bunăvoință și are aerul să spună că nu merită atâta osteneală și sacrificu. Dar are și momente de ciudată gingășie și tandrețe. (Etzel le aștepta cu spaimă, și atunci când vin, începe să tremure înfricoșat până în rărunchi). Momente de gingășie care constă numai într-o tentativă de a-i pipăi, într-o străfulgerare a ochilor în dosul sticlelor negre și o molfăială caraghioasă a maxilarului inferior.

Etzel are senzația că în preajma lui s-a deșteptat un Golem de lut care adulmecă gâfâit și aleargă, fiindcă s-a trezit în el o poftă de carne omenească.

Într-una din zile Etzel pălăvrăgea tocmai în felul său jumătate serios, jumătate glumeț, spunând ce are de gând să facă atunci când va fi în America : Se va face cowboy și va începe apoi să intre în posesia unor proprietăți imense : ape și păduri și turme fără număr, și va trăi acolo în libertate.

În gura lui acest «va trăi în libertate» suna entuziast și cald.

Warschauer ridică ochii și scoate un chihotit înăbușit. Întinde brațul, îl atrage pe Etzel aproape de el, așa de aproape că Etzel are un sentiment de repulsie instinctivă, și îi spune:

— Să trăiești în libertate ? acolo în libertate. Tinere, tinere, tinere...

Și râde de undeva din adâncul măruntaielor sarcastic. Etzel se rupe din brațele lui și ridică umerii indignat.

— Știu eu ce... scâncește el... știu eu... Dumneavoastră... și deodată se oprește, se înfige bine pe picioare și își dă părul pe spate.

Ochii din dosul ochelarilor negri îl privesc cu acea expresie de Golem hulpav.

Pentru prima dată astăzi, Warschauer vrea să iasă. Într-o berărie de lângă gara Stettiner are loc o adunare populară și vrea să meargă acolo. Etzel spune că vrea să-l însoțească deoarece «domnul profesor nu se simte încă, probobil, destul de sigur pe picioare».

Warschauer arată o pasiune maladivă pentru tot soiul de întruniri populare.

Se simte admirabil în sălile unde se agită oameni, unde vorbitori înflăcărați lansează manifeste incendiare. Asta îl face fericit, peste măsură de fericit.

Trebuie să plece la ora opt și jumătate. Între timp, Warschauer vrea să mai mănânce, așa că Etzel dă o fugă să-i aducă mezeluri de la prăvălia din apropiere. La întoarcere, cum suie scara cu pachetul într-o mână, aude vocea lui Waschauer, vocea lui sonoră, și profundă. Își închipuie că profesorul are pe cineva în vizită. Dar când mai urcă câteva scări, își dă seama că nu e decât glasul lui Paalzov, fotograful de alături. E un tânăr cam de vârsta lui Etzel, dar care a luat de timpuriu contact cu viața și a fost deja pensionarul închisorii pentru minori. După cât afirmă Warschauer, lucrurile s-au întâmplat astfel :

Aștepta zilele trecute un pachet cu cărți de la directorul muzeului, și fiindcă trebuia să iasă, s-a dus s-o roage pe mama lui Paalzov ca să primească ea cărțile. Paalzov susține că, profesorul a lăsat ușa de la cameră deschisă și că în acest timp cineva s-a introdus în casă și i-a furat o pereche de ghete pe care cere să i le plătească acum profesorul. Nu cere tot costul ghetelor, ci numai trei mărci.

— Dar bani trebuie să capăt, altfel fac tapaj mare.

Când Etzel intră în odaie, îl găsi pe Paalzov cu pălăria pe o ureche, peroránd. Warschauer ședea la masă, ținea tocul în mână și-l privea numai pieziș. La astfel de atacuri era ridicol de laș.

În acest timp, Paalzov deveni din ce în ce mai agresiv. Tăcerea prudentă a lui Warschauer îi încuraja obrăznicia și, în cel mai strident jargon berlinez, el îl amenință pe Warschauer că o să-și recapete banii «chiar dacă ar trebui să dea foc odăii ăștei afurisite».

La vorbele astea, Etzel se întoarse, veni lângă el, îl înghionti cu cotul și îi spuse :

— Ei, du-te acum.

Paalzov sări ca mușcat în lături, se întoarse și aținti o căutătură veninoasă către Etzel.

— O să discutăm noi afară mai pe îndelete, spuse Etzel clipind din ochi.

Ajunseră în culoar.

— Ascultă Paalzov, afacerea asta cam miroase. Mie să nu-mi îndrugi cai verzi pe pereți. Pricep eu că vrei să faci o învârteală, dar toată chestia nu merită atâta tapaj. Mulțumește-te și tu numai cu jumătate, uite aici, tu ceri trei mărci, eu îți dau numai o marcă și jumătate : am să mă socotesc eu cu profesorul. Și acum, șterge-o !

Ezitând, bănuitor, neștiind ce trebuie să creadă despre băiat, Paalzov luă banii și se depărtă cu o mutră acră, prin coridorul întunecos.

Când Etzel se întoarse în odaia lui Warschauer, acesta își aprinsese lampa de petrol și scria la birou. Prin fereastra deschisă venea, înăbușit, peste acoperișuri, zgomotul claxoanelor și semnalele clopotelor tramvaielor electrice.

Etzel se așeză pe un teanc de cărți și, bălăngănind picioarele, începu iar să mănânce cireșe.

Deodată Warsshauer se întoarse în scaunul său și întrebă :

— I-ai dat bani javrei ?

Etzel dădu din cap cu vioiciune.

— De ce ? Nu prea e recomandabil să dai bani unei astfel de canalii. De ce ai făcut-o ? Ai bani așa de mulți ?

Etzel scuipă câțiva sâmburi de cireșe în mână și apoi îi azvârli pe fereastră și replică :

— Nu, n-am deloc prea mulți bani. Dar, mai întâi, nu ne trebuie scandal aci, și al doilea ce se cheamă aia

canalie ? Un băiat nevoiaș... Pe ăsta poți să-l cumperi cu o marcă și jumătate. Ăsta e singurul lucru pozitiv din el : trei mărci cu rabat de 50%. Ce vină am eu ?

Warschauer se învârti în scaun.

— Pozitiv ? ce vrei să spui cu asta ? întrebă el.

Etzel scuipă iar sâmburi de cireșe.

— Da, cred spiritul acela pozitiv care te face să te menții în viață, să nu pieri ; un mic ideal, de pildă, o credință, un om, un lucru. Toate acestea nu le au ăștia.

Făcu o mișcare vagă cu mâna către ușă, vroind să arate parcă spre Paalzov sau spre toți acei Paalzovi care stăteau afară și tânjeau după ceva pozitiv în viață.

Warschauer tăcu și se întoarse din nou la lucrul său. De-abia după câteva clipe depuse pana, se întoarse de-a binelea către Etzel, își rezemă cotul drept pe mâna stângă, își acoperi bărbia și gura cu dreapta și privi, așa, în tăcere, un răstimp, băiatul care nu părea câtuși de puțin stingherit.

— Să fiu afurisit dacă înțeleg ceva din dumneata, Mohl, spuse el în cele din urmă, încet. În definitiv nici nu te numești astfel, nu-i așa ? Ei hai, mărturisește !

Vorbele acestea nu sunau a amenințare ci a ipocrizie bunăvoință, și Warschauer luase iar aspectul de Golem, hulpav.

Etzel fu dintr-o mișcare în picioare.

— Poate că mă numesc tot așa de puțin Mohl, pe cât te numești d-ta Warschauer, răspunse el obraznic. Poate. Cine știe...

Warschauer se ridică foarte încet și se apropie domol de băiat.

— Ascultă, tinere... se auzi din pieptul său o voce nouă care stătuse ascunsă până atunci. Ascultă, tinere...

— Eu spun numai : poate... repetă Etzel pălind puțin. Poate că mă numesc... dar cum m-aș putea numi ? Poate că mă numesc Maurizius... Mai sunt doar oameni pe care îi cheamă așa. De ce n-aș putea să mă numesc Maurizius ?...

Warschauer-Waremme făcu o mutră de parcă cineva de peste acoperişuri i-ar fi strigat acest nume.

Trăsăturile feţii i se schimonosiră până la expresia unui om care stă şi meditează.

— Maurizius ? repetă el scormonind.

Îşi trecu mâna lui albă uşor peste frunte. Apoi veni cu un pas şi mai aproape de Etzel, îşi scoase ochelarii şi îl privi ţintă, cu o curiozitate stranie, drept în faţă.

Etzel văzu pentru prima oară ochii lui, ochii spălăciţi, fără strălucire, aproape stinşi.

CAPITOLUL IX

1

Generăleasa primi de la Sofia de Andergast o scrisoare la care răspunse imediat cele ce urmează :

«Dragă Sofia, găsesc foarte natural să vii încoace. N-ai de ce să mă întrebi pe mine dacă trebuie să vii sau nu, şi eu n-am să-ţi dau nici un sfat. Găsesc hotărârea ta foarte firească, te invit să locuieşti la mine şi voi fi foarte bucuroasă dacă ai să primeşti această invitaţie.

Sper că încă nu ai pornit la drum, astfel că aceste rânduri te mai găsesc acasă. Cine ar putea înţelege mai bine ca mine disperarea ta ? De când a plecat copilul, eu sunt tot aşa de tulburată ca şi tine. Ce e de făcut vom discuta când vom fi împreună. Din păcate, din partea mea trebuie să te aştepţi la un foarte slab ajutor ; sunt o bătrână neputincioasă şi această împrejurare nenorocită nu este singura în care sunt silită să stau cu braţele încrucişate.

Fiul tău este fiul fiului meu, *voilà tout*. Dar de astă dată sunt alături de tine şi atât cât îmi permit puterile şi posibilităţile vreau să te ajut.

Desigur că tremur la gândul unei întâlniri între tine şi Wolf. Dar ai dreptate, ea trebuie să aibă loc. El trebuie să-ţi dea socoteală, ţi-o datorează în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor. Tu ai drept să-i reclami copi-

lul tău. Chiar dacă, din păcate, nu-ţi va putea spune unde se află, el e dator să-ţi răspundă cum de-au ajuns lucrurile de aşa manieră că el nu ştie. Prietenii tăi nu te-au informat rău. Într-adevăr, nimeni dintre noi nu cunoaşte domiciliul actual al copilului nostru. Ah, Doamne ! Eu nu mai dorm nici o noapte. Îmi sparg mereu capul cu tot soiul de gânduri. Scrisoarea ta a distrus în mine ultima speranţă neroadă : aceea că băiatul a fugit eventual la tine.

Vorbea în ultimul timp adeseori de tine, dar eu n-aveam voie să-l ascult. Şi atunci s-a întâmplat că el n-a mai vorbit de tine. De-abia atunci mi-am dat seama că sunt o biată zdreanţă inutilă, şi care nu poate fi de folos în lumea asta.

Ah, să nu îmbătrâneşti niciodată, sau să nu te simţi bătrână. După această mărturisire, tu ai să te miri cu atât mai mult de scrisoarea mea.

Dar paharul s-a umplut în mine de-abia atunci când mi-am dat seama că tu, mama copilului, trebuie să afli de dispariţia lui, din gura străinilor.

Înţeleg, a ignorat cele trei scrisori care i le-a trimis în ultimul timp, vreau să mă căznesc să înţeleg lucrul acesta ; dar să nu-ţi comunice şi ţie fuga băiatului, asta mi se pare o consecvenţă prea aspră şi prea exagerată. Sunteţi aşa de uimitori de consecvenţi, mai ales voi oamenii tineri, şi chiar şi la tine, multe mi se par inexplicabile. Dar nu vreau să încep să pălăvrăgesc, cel puţin nu pe hârtie, cred că ai să mă lămureşti personal.

Sunt nouă ani de când nu te-am văzut, dragă Sofia, sau, Doamne fereşte, poate sunt chiar zece ? Şi nu ştiu ce s-a făcut din tine ca om ; ca femeie îmi eşti astăzi mai aproape ca atunci, şi cred că o să ne înţelegem fără vorbe mari şi multe. Eu nu preţuiesc prea mult vorbele, ci oamenii, dacă există.

Te salută şi-ţi vrea tot binele,

Cilly de Andergast»

Ca să nu fie cumva învinuită că a conspirat în spate cu adversara lui, Generăleasa se simţi obligată să-l anunţe pe fiul ei de schimbul de scrisori dintre ea şi Sofia. O făcu printr-un bilet scurt în care-i rezumă scri-

soarea către Sofia, anunţându-l că fosta lui soţie trebuie să sosească mâine sau poimâine şi că va locui la ea.

Fu o lovitură neaşteptată pentru domnul de Andergast, o lovitură care-i arăta dintr-odată zădărnicia tuturor măsurilor luate de-a lungul anilor.

Găsi biletul mamei sale după-amiază, pe birou, îl citi, îl împături apoi şi îl puse deoparte. Îl luă din nou, îl reciti, îl rupse în patru bucăţi şi-l aruncă în coşul de hârtii. Zece minute după aceea, le scoase din coşul de hârtii, le aruncă în sobă şi le privi cum ard.

Făcu câţiva paşi mari prin odaie, ridică apoi receptorul telefonului şi ceru legătura cu palatul de justiţie, unde chemă la aparat pe directorul Günzburg, însărcinându-l să anunţe imediat pe directorul închisorii Kressa, că şeful parchetului va sosi mâine dimineaţă acolo.

Dacă exista vreo legătură cauzală între scrisoarea bătrânei Generalese şi ordinul pe care-l dăduse el directorului Günzburg, e foarte puţin probabil.

În tot cazul, domnul de Andergast nu se grăbea să dea un termen fix pentru întrevederea dintre el şi Maurizius. Dacă nu era chiar o fugă de Sofia, atunci era în tot cazul ceva asemănător. Cel puţin să nu fie aici când o să vie ea. Să scape de tot, ştia el că nu poate. De data aceasta trebuia să dea socoteală.

2

Sus, între dealuri împădurite, se înalţă Kressa, cetatea străveche şi fosta reşedinţă regească. Cetatea care a fost leagănul strălucitor şi fericit al atâtor prinţi, adăposteşte astăzi pe cei sortiţi unei lungi şi grele osânde.

Maşina de serviciu a domnului de Andergast urcă, duduind, drumul râpos.

Directorul Pauli aştepta la poartă. Era un bărbat slab, palid, cam de vreo treizeci de ani, fost institutor în oraşelul Kressa ; purta ochelari Zwicker şi o mustăcioară mică, blondă.

Îl întâmpină pe procurorul general şi îl conduse într-un birou din stânga clădirii, o odaie extrem de curată, cu un dulap pentru acte, birou, telefon şi aparate de semnalizare. La un birou scrie un copist, un fost condamnat pe care vizita asta l-a zăpăcit cu totul. Ochii i se împăien-

jenesc, mâinile aleargă zadarnice pe masă şi caută să puie în ordine hârtiile răvăşite.

Domnul de Andergast ia loc şi invită directorul printr-un semn cu mâna să-i dea raportul. Îi spune «domnule director» cu o amabilitate seacă şi formală.

Pauly raportează că de la ultima încercare de evadare care s-a produs în urmă cu zece zile, e linişte în închisoare, sau cel puţin de atunci încoace nu s-au mai ivit reclamaţii.

Domnul de Andergast doreşte să afle amănunte asupra încercării de evadare care, datorită vigilenţei pazei de noapte, a eşuat.

Obrazul fără de viaţă al directorului se colorează o clipă la amintirea penibilei întâmplări, se roşeşte apoi de-a binelea de jena şi ruşinea ce o resimte în faţa superiorului şi la gândul că tentativa de evadare s-ar mai putea repeta.

— Domnule Şef, există numai un singur lucru care e mai rău ca o evadare şi mai periculos în urmări : revolta. Şi am avut şi aşa ceva pe aci.

Pare că este inevitabilă. După două, trei luni de paşnică înţelegere, se iscă regulat câte o catastrofă de aceasta. Facem pentru ei tot ce omeneşte ne este posibil. Au mâncare acceptabilă, orele lor precise de somn, orele de rugăciune şi cele de odihnă. Ne purtăm cum se cade cu ei, le facem uşurări când se poate şi totuşi, pare-se că ei n-au deloc intenţia să renunţe la conspiraţii şi consfătuiri secrete.

La ultima tentativă de evadare, deţinuţii din dormitorul 12 au reuşit într-o noapte să spargă zidul gros de 75 cm şi să facă o gaură respectabilă prin care oricare din ei s-ar fi putut strecura cu uşurinţă.

Vroiau să scape cu nişte odgoane de frânghie pe care le-au ascuns în dormitor, în fiecare zi câte o bucată. Este inexplicabil cum de au putut cinci oameni să coboare de la o înălţime de douăzeci şi trei de metri.

Era un act dinainte condamnat şi care friza nebunia. Fiindcă după acest coborâş, aveau încă alţi treizeci de metri de căţărat, şi pentru asta sforile nu erau destul de lungi. Astfel că mai trebuiau să sară cinci metri. Pur şi simplu nebunie !

— Şi altminteri ? se interesează domnul de Andergast precaut şi ca să menajeze susceptibilitatea directorului.

După câte ştiu, sunt câţiva criminali foarte periculoşi pe aci şi cu care ai mult de furcă.

— Da, avem, replică Pauli resemnat. Avem printre alţii pe ucigaşul sergentului de jandarmi Jänisch, pe Hiss. Poate îşi aminteşte domnul baron, de acel atac nocturn pe stradă... Cu ăsta avem mult de furcă. E imposibil să-l domesticim şi să-l obişnuim cu regulamentul, Îl avem de şase săptămâni aici şi în fiecare zi vine cu altă reclamaţie. A stat trei luni şi la Dietz. Şi acolo făcea petiţii peste petiţii, vroia să plece fiindcă spunea că nu poate suporta regimul, până ce l-am adus aci. Şi acum vrea cu orice preţ să fie dus înapoi la Dietz.

Nu vrea să lucreze cu nici un chip. Singura lui îndeletnicire este să scrie, toată ziua ar vrea să scrie. Vrea să facă un fel de povestire a vieţii lui în care să-şi dovedească nevinovăţia. Şi anume, că nu a vrut să-l omoare pe sergentul de jandarmi. După el, toată vina o poartă beţivanul de tată-său care l-a atras şi pe el în patimă. Şi cum spune el, întorcându-se într-o seară beat, pe drum s-a apropiat de sergentul de jandarmi şi l-a rugat să-i dea o ţigare. La care acesta a pus mâna pe revolver şi atunci Hiss, de frică să nu fie împuşcat, a tras el întâi. Din păcate, s-a găsit un avocat din Aschaffenburg care s-a lăsat convins de prefăcătoria şi minciunile acestui criminal, şi de atunci îşi vizitează regulat clientul, şi bombardează justiţia cu cereri de reluare a procesului.

Domnul baron o să-l vadă. De trei zile l-am instalat singur într-o celulă, cum a cerut, i-am dat hârtie, toc şi cerneală, dar până în clipa de faţă n-a scris un singur rând.

Domnul Pauli făcu un semn copistului, acesta înţelese şi scoase dintr-un dulap un caiet galben pe care Pauli îl oferi domnului de Andergast. Pe eticheta ovală scria : «Amintirile mele din tinereţe».

— Astea le-a compus la Dietz.

Domnul de Andergast răsfoi caietul, citi câteva pagini şi apoi înapoindu-l lui Pauli îi spuse :

— Se ocupă foarte mult de persoana lui, după cât pare. Aş dori, domnule director, să fac o vizită prin închisoare

și după-amiază, la ora trei, doresc să am o întrevedere între patru ochi cu deținutul Maurizius.

Pauli se înclină și sună să vie inspectorul.

— Cum se poartă deținutul acesta, întrebă domnul de Andergast, cu aerul că întreabă în treacăt și ținând deja mâna pe clanța ușii.

Pauli surâse cu sprâncenele ridicate.

— Oh, răspunse el, dacă ar fi toți ca el, am avea aci o viață foarte ușoară.

Inspectorul, un bătrân bine hrănit și cu figura prietenoasă și inteligentă, intră.

3

Un grilaj de fier fu descuiat și pătrunseră într-o curte întunecoasă pe care o împrejmuiau zidurile până la cer ale cetății. Inspectorul mergea înainte, urmat de domnul de Andergast și director, iar în urma acestora, doi gardieni în uniformă.

Curtea este măturată cu îngrijire ; peste tot locul e vizibilă o ordine și o curățenie care probabil că nu e cea de fiecare zi. Domnul de Andergast știe firește ce se întîmplă cu ocazia acestor vizite anunțate. Imediat toată închisoarea se pune în mișcare, mâinile și picioarele aleargă ca sfârlezele și în câteva ceasuri totul e curat ca în palmă. Și mai știe că personalul închisorii își îndeplinește datoria grea, cu înțelegere și răbdare. Acum nu mai e ca în timpurile străvechi, când o închisoare era un fel de iad blestemat de a cărei groază tremura întreg poporul ; când directorii erau un fel de tirani inchizitoriali iar subalternii lor, călăi. Trăim acum într-un stat civilizat și tratamentul deținuților este uman, poate chiar prea uman.

Kressa se bucura în această privință de un renume deosebit. Însă domnul de Andergast n-a venit aci într-o inspecție oficială. El și-a confecționat un paravan de circumstanță, în dosul căruia să poată ascunde adevăratul scop al vizitei sale. N-ar vrea să se știe că preocurorul general l-a vizitat pe deținutul Leonhart Maurizius. Ține foarte mult să se vorbească cât mai puțin de această chestiune.

Cei cinci bărbați urcă tăcuți o scară întortocheată de lemn. Inspectorul descuie o ușă de fier care duce spre un gang lung și aproape sferic. Din nou răsună cheile inspectorului, o a doua ușă de fier este descuiată și pătrund cu toții în una din sălile de lucru.

Domnul de Andergast scoate fără să vrea batista din buzunar și o duce la gură. Îl izbește în nas un miros ca de menajerie de animale. Cunoaște mirosul... În cariera lui, ori de câte ori făcea inspecții de acestea, îi venea rău de la stomac. În sală miroase a haine mucegăite, a clei cald, a untură râncedă, a perete putrezit, a sudoare și a respirație omenească.

E o zi posomorâtă și rece și ferestrele sălii sunt toate închise. Vreo sută cincizeci de oameni de toate vârstele, lucrează aici ; unii liberi, alții încătușați. Cei mai mulți împletesc rogojini, o parte din ei lucrează cizmăria iar câțiva lucrează dulgheria la niște tejghele.

Unul dintre ei, un ins șchiop, se apropie de grupul celor cinci, cu pași târâți și cu o expresie de mare taină pe față și-l trage de mânecă pe director, șoptindu-i ceva la ureche.

— Știți cu viermele meu din creier merge prost, sfredelește într-una și din zi în zi am dureri mai groaznice.

Directorul se face că îi dă ascultare și schimbă o privire cu înțeles cu inspectorul care dă din umeri. Fără îndoială șchiopul simulează.

Inspectorul îl cheamă pe un anume Buschfeld care s-a făcut vinovat în aceeași dimineață de insubordonare și ii face, blajin, o părintească dojană.

În timpul revoluției din 1918, Buschfeld l-a împușcat pe generalul Winkler din Darmstadt. L-a pălmuit întâi și apoi l-a împușcat, numai așa, fiindcă era general. E un tip inofensiv și oarecum simpatic.

Buschfeld are un surâs ciudat în colțul buzelor și se apără ca un băiat căruia îi reproșezi o șotie, pe jumătate ironic pe jumătate rușinat, arătându-și dinții strălucitori și albi. Are un obraz plăcut, cu bărbia puternică și pe care îl urâțește numai o barbă neglijată din care răsar fire aspre și dese.

Domnul de Andergast se apropie și ascultă. Ca toți cei de aci, cum le dai voie să vorbească încep să bată câmpii despre nevinovăția lor. Astfel și Buschfeld în-

cepe un logos cu amănunte bogate care vor să dovedească absoluta lui nevinovăție.

Faptul că are ascultători, îl încurajează și își ia avânt. Și în timp ce vorbește, zâmbește mereu cu dinții lui mari și strălucitori și domnul de Andergast se uită în ochii lui mari, spălăciți, de culoarea miezului de nucă.

E în privirea acestor ochi o dorință intensă, vie, nestăvilită și înnebunitoare, — la cea mai mică adiere a gândului : — *afară*. Când spune cuvântul «*afară*» e parcă ar spune : *Lumea, Viața, Libertatea, Pomii, Câmpiile, Femeile, Cerul, Cârciuma*, un conglomerat scânteietor de lucruri minunate.

Domnul străin din fața lui, vine «*de afară*» și de aceea e înconjurat de un nimb, de o mireasmă amețitoare, de ceva inegalabil și miraculos în posibilități.

Îl privește țintă și pare să întrebe extaziat : Cum, tu vii «*de afară*» și nu te simți prostit de atâta fericire ?...

Toți au această nostalgie, această miraculoasă reprezentare a acestui «*afară*». În ochii lor este altceva decât dor, ceva mult mai adânc, mai cuprinzător, mai tulburător, mai pasionat decât poate fi un dor de lume.

Sunt ochi în care această nostalgie dureroasă a murit. Prea mulți ani s-au colbuit peste ei. Spiritul a pierdut exercițiul ager al memoriei, al imaginilor vii care abia se mai clatină și lâncezesc în preajma amintirii ca niște frunze veștede. După moartea memoriei, vine și moartea omului.

E aci un bărbat cam de vreo cincizeci de ani, un om cu o barbă neagră ca păcura și cu un cap palid de cărbunar.

Se află în închisoare de nouă ani. Și-a ucis stăpânul fiindcă acesta n-a vrut să-i achite o sumă de două mii de mărci pe care omul o strânsese la el în decursul anilor de serviciu. Când i se cere, povestește întâmplarea în graiul lui renan, respirând adânc și trupul lui puternic și încovoiat retrăiește amarnic nedreptatea de demult și e cutremurat și înfiorat iarăși ca și atunci.

Povestește cum a avut nevoie de bani, cum i-a cerut stăpânului o dată, de două ori, de nouă ori, cum acela s-a scuzat că nu-i poate încă da banii, cum căuta să-l

amâne, cum căuta să-l amăgească, cum a trebuit în cele din urmă să se convingă că banii nu mai există. Cine putea să-l mai ajute ? Nici Dumnezeu şi nici un judecător din lume nu putea să-l mai ajute. Omul trebuia omorât, «Altfel mi se aprindea inima în piept».

Alături de el lucrează Schergentz, un băiat de 25 ani, un incendiator. Nu s-a putut afla nici până astăzi de ce a pus focul. Era un băiat de treabă şi un lucrător sârguitor. Într-o noapte, a dat foc hambarului vecinului în care se aflau trei oameni care au ars. Pentru ce ?

Nu ştie nimeni. Din clipa arestării sale n-a mai scos o vorbă. Tatăl, mama, judecătorul, jandarmii, apărătorii s-au ostenit zadarnic. N-au reuşit să scoată o vorbă din gura lui : e mut.

Nici în somn nu vorbeşte, nu vorbeşte nici când e singur, nu-şi uită niciodată încăpăţânarea.

Directorul i se adresează şi îi vorbeşte şi acum, dar totul pare zadarnic.

Domnul de Andergast îi puse o mână grea pe umeri şi îşi aţinteşte ochii de culoarea micşunelii în ochii băiatului.

— Ei, hai, omule, vorbeşte. La ce te încăpăţânezi ? În interesul cui ? Dumitale desigur că nu-ţi poate folosi tăcerea asta. Ei, atunci ?...

Dar buzele băiatului sunt pecetluite.

Unul din deţinuţi, unul, din «celula inteligenţilor», şi-a exprimat mai de mult părerea că : «în primele clipe după eliberare, băiatul o să vorbească iarăşi ca înainte». Şi astfel mâinile sale aleargă harnice pe lucrul său în timp ce ochii, tăcuţi şi ei, privesc la grupul celor cinci.

În contrast cu el, tipul vorbăreţ de alături : un otrăvitor. A ucis pe tatăl logodnicei sale fiindcă acesta voia să împiedice căsătoria lor, sau în caz că se face, să nu-i dea fetei nici un fel de zestre.

Vorbind de nedreptatea ce i s-a făcut, membrele, muşchii, buzele, fruntea, toate i se încordează într-o mişcare convulsivă. Figura i se acopere de o roşeaţă bolnăvicioasă. Spune că i s-a făcut o nedreptate strigătoare la cer condamnându-l, deoarece el e nevinovat, că nu s-a gîndit la nimic rău, că probele au fost furnizate de duşmanii săi. Spune că declaraţiile farmacistului şi ale exper-

tului chimist sunt false. Toţi s-au unit ca să-l piardă, ca să-l distrugă.

— De ce ? întrebă domnul de Andergast, sec.

Omul ridică umerii într-o mişcare de disperare : un complot al tuturor...

Cuvintele i se împleticesc în gură şi limba aleargă ascuţită, de la un colţ la celălalt al buzelor ; ca la o năpârcă, pleoapele stau tot timpul coborâte.

Omul este minciuna întruchipată. Totuşi, ce mediocră este minciuna lui, ce vădită ce ieftină. Au intrat în sala a treia, unde se afla un tip de vreo şaizeci, şaizeci şi cinci de ani, el singur nu ştie exact câţi are. Treizeci de ani i-a petrecut, cu scurte intervale de libertate, numai în închisoare. E tipul recidivistului. Pentru ultima dată, a fost adus aci în urmă cu unsprezece ani.

Are înfăţişarea unui vagabond simpatic, cu barbişonul sur pe alocuri, cu faţa grăsuţă, cu gâtul scurt care susţine capul mic şi rotund, cu nasul cârn, gura mică, fruntea pleşuvă.

Domnul de Andergast vrea să ştie vina pentru care a fost adus aici. Bătrânul râde bonom.

— Eh, nimica toată, un mic jaf... şi cu degetul încearcă ascuţişul rindelii.

— Ascultă Käsbacher, i se adresă inspectorul, pentru «un mic jaf» nu se dau unsprezece ani de închisoare.

— Desigur că nu, recunoaşte bătrânul, dar a mai fost şi ceva pe deasupra.

— Ei, şi eşti mulţumit cu tratamentul de aici ? întrebă domnul de Andergast.

— Dacă sunt mulţumit de tratament ? Da, n-am de ce să mă plâng. Tratamentul acum este foarte uman şi traiul în stabilimentele astea e destul de suportabil. Numai de ni s-ar dă puţin mai multă grăsime. Apoi, după o mică pauză adăugă elegiac : «la 23 mai e ziua mea de naştere».

— Aşa ? şi ce doreşti de ziua asta ?

— Tobă, asta îţi place, nu-i aşa ? interveni inspectorul.

— Aţi ghicit, domnule inspector, tobă, asta îmi place cel mai mult.

Şi la gândul tobei figura lui sbârcită de vechi ocnaş se ilumineză pentru o clipă. Pentru ăsta nu mai contează nici măcar acel «*afară*».

4

Grupul celor cinci urcă un etaj mai sus spre celulele individuale.

«Domnul de Andergast doreşte să vadă numai câteva exemplare de probă».

În prima celulă care are forma unui turn, se afla un ucigaş din gelozie, un bărbat svelt, cu înfăţişarea melancolică, în prima fază a tuberculozei.

Când au privit prin ochianul de la uşă, omul şedea la masă, adâncit în gânduri. Când s-a deschis însă uşa, sări în sus şi luă o poziţie militărească. Asta este ceea ce se cheamă aici ţinuta bună şi pentru care însuşire, eşti foarte simpatizat. E o marionetă care ştie să-şi disimuleze frământarea interioară până la o completă depersonalizare.

Încuind uşa de fier, inspectorul spuse către cei ce-l însoţeau :

— Câteodată îl auzi oftând ceasuri întregi, toată noaptea.

«Exemplarul de probă» de alături e un lungan, un tip foarte antipatic, implicat în încercarea de evadare din octombrie trecut. Şi-a făcut rost de o rangă de fier cu care voia să omoare gardianul, în drum spre baie. Acesta trebuia să fie pentru tovarăşii săi, semnalul rebeliunii.

S-a întâmplat însă că, gardianul din ziua aceea a fost tocmai acela care cu o săptămână în urmă i-a dat, pe ascuns, o bucată de tutun de mestecat.

Ranga i-a căzut din mâna moale, n-a putut să lovească...

Când intră grupul celor cinci, îl găsi stând rezemat de perete şi clipind din ochi, precipitat.

Prin ferestruica celulei el poate vedea departe, pe câmpie, un măr singuratic şi înflorit ce suie acolo, gingaş şi depărtat, lângă acoperişul unei case.

Şi pare-se că omul din celulă stă de dimineaţă până seara, căţărat pe zid, cu ochii ţintă la mărul din depărtare.

Când gardianul deschide uşa, el întoarce numai puţin capul şi clipeşte, clipeşte într-una. Cât timp a fost *«afară»* nu cunoştea astfel de simţiri. Ce însemna pe vremea aceea un măr înflorit ?... nici nu-l vedea.

Acum e ceva extraordinar, este întruchiparea tuturor dorinţilor şi lucrurilor nerealizabile, tot aşa cum pentru vecinul de alături e scatiul pe care îl îngrijeşte.

E un osândit pe viaţă care a siluit o fetiţă de opt ani şi apoi a sfâşiat-o în bucăţi, dar care îşi iubeşte scatiul cu o duioşie nemaipomenită. I se umezesc ochii numai când îl priveşte. Pereţii celulei sale sunt acoperiţi cu tot soiul de ilustraţii tăiate din gazete : madone litografiate şi alte poze de femei.

Favoarea aceasta i-a fost acordată datorită bunei sale purtări.

Când grupul celor cinci intră în celula lui, el îi salută cu un zâmbet copilăresc. Şi pe cât de natural pare acest zâmbet, are totuşi ceva ascuns şi dubios în el. E un zâmbet care aminteşte pe un bolnav de friguri atunci când aiurează. Deţinutul are capul învelit într-o basma.

— Ce-i asta ? întrebă directorul.

— Am fost azi noapte la sfinţirea unei biserici, la Kressa, şi râde.

Apropie buzele de colivia scatiului şi cheamă pasărea. A dresat scatiul şi l-a învăţat să-l sărute. Pasărea se apropie de gratii şi îşi vâră ciocul între buzele ucigaşului. De aci grupul trece în sălile de dormit. Directorul îi arată domnului de Andergast fereastra prin care în urmă cu un an şi jumătate au evadat doi deţinuţi ; cel de-al treilea, care vroia şi el să fugă, a rămas spânzurat între gratii, a rămas spânzurat de şold. Camarazii de cameră nu puteau să-l elibereze, astfel că a stat aşa, în pielea goală de la miezul nopţii până a doua zi dimineaţa gemând de chinuri.

Ceilalţi au sărit goi pe şosea, au pătruns într-o casă din satul apropiat de unde au furat haine şi au dispărut.

Măsurând cu mâna diametrul ferestruicii, directorul își exprimă mirarea cum de a putut trece un corp de om adult prin spațiul prin care abia s-ar putea strecura un câine.

— Pare-se că dorul de libertate acordă acestor oameni însușiri supra naturale, răspunde domnul de Andergast.

În primul dormitor sunt patruzeci de paturi, în cel de-al doilea șaizeci.

Domnul de Andergast observă deodată că unele paturi sunt puse unele lângă altele, ca paturile din dormitoarele conjugale și când, indignat și scârbit, face cu glas tare observația, cei doi însoțitori rânjesc cu dublu înțeles iar directorul îi șoptește :

— Un grajd abject de murdărie și invertiție.

Vorbele acestea îl supără pe domnul de Andergast prin superficialitatea lor și, de mânie, fruntea i se roșește toată. Privește mereu paturile împerechiate, înfiorat, ca la o priveliște de groază. Apoi își acoperă ochii cu palmele, ca să nu mai vadă paturile.

De aci trec în odaia temutului Hiss, care e descuiată deoarece în ea se află duhovnicul închisorii și un gardian.

Părintele îl salută pe domnul de Andergast și se dă deoparte.

Hiss stă aici, cu trupul încovoiat, chipul galben, ca lămâia și gura schimonosită, cu fruntea brobonată de sudoare.

Ochii galbeni ca ochii unei pantere și plini de ură, sunt îndreptați asupra pastorului.

Când directorul i se adresează, Hiss îndreptă spre el aceeași privire otrăvită de ură.

— Ei, ai început să scrii ?

— N-am putut, mârâie el înciudat. Cum să scrii când ăsta de alături, din cușcă, urlă încontinuu tot timpul, că-ți vine să-ți iei lumea în cap...

Domnul de Andergast se dă fără să vrea înapoi un pas și părăsește celula.

În celula a doua se află «cel care urlă în cușcă». E un deținut încarcerat pentru trei zile în cușca de fier

unde se zbate din colţ în colţ, în semiobscuritatea celulei, se împleteceşte din timp în timp de gratii şi urlă ca o gorilă.

— Ascultă Lorschmann, dacă nu încetezi, iar te las mâine să flămânzeşti, îi strigă inspectorul.

Iată «omul» complet nimicit, faimosul «om» nu mai e decât o caricatură.

Domnul de Andergast stă lângă gratiile cuştii cu senzaţia că e şi el încarcerat.

Cum se face că această oroare i-a rămas ascunsă până acum ? Cum se face că n-a văzut-o până astăzi ?

5

Ora trei după-amiază.

Domnul de Andergast a luat masa la hanul din Kressa. Adică a luat masa e un fel de a vorbi. De fapt a plătit o sumedenie de bucate, dar de consumat n-a consumat decât două cafele negre.

Celula deţinutului *357* este descuiată şi după ce domnul de Andergast intră, uşa este din nou încuiată.

Cu repeziciunea reglementară, un bărbat se ridică de la masă, unde şedea şi rămâne apoi liniştit locului, aşteptând. E aproximativ cu un cap mai mic decât domnul de Andergast. Haina de ocnaş atârnă neglijent pe el.

Stă foarte drept, cu capul sus. Culoarea verde a obrazului abia se deosebeşte de verdele veşmântului de ocnaş. Peste fruntea înaltă atârnă în neorânduială, părul lins, netăiat de multă vreme.

Celula e pentagonală. Ea conţine un pat de fier, un hârdău acoperit, o masă şi un scaun de lemn, o sobiţă de fier şi un raft cu câteva cărţi. Fereastra dă înspre curtea unde cincizeci de deţinuţi păşesc în cerc, unul după altul. E «plimbarea» reglementară. Mai mult de cincizeci nu încap în curte, astfel că, pentru ca toată închisoarea să-şi poată face plimbarea reglementară, e nevoie de cinci ceasuri, în care timp se plimbă opt grupe a câte cincizeci de deţinuţi.

Se aude până aci, până în celulă, târşâitul picioarelor pe caldarâmul de piatră.

— Poate că nici nu vă mai aduceți aminte de mine, începe domnul de Andergast convențional, convorbirea ; numele meu este de Andergast.

Maurizius, care până atunci stătuse nemișcat, ridică o clipă bărbia de parcă primise o lovitură.

Cum stă în lumină, cu spatele la fereastră, nu i se putea vedea expresia ochilor, care păreau două cercuri negre în figura slăbită și prelungă.

Domnul de Andergast se așează pe scaun și așteaptă, în urma semnului ce-l face cu mâna, ca și Maurizius să se așeze pe pat.

Acesta, totuși, șovăie.

— Cărui fapt datorez onoarea acestei vizite ? întrebă Maurizius cu glasul răgușit și gros al omului care vorbește rar.

Domnul de Andergast șade încovoiat cu mâinile împreunate între genunchi. Ochii de culoarea micșunelii și-au recăpătat strălucirea de jar.

— N-aș putea-o spune într-un cuvânt, și zicând aceasta, domnul de Andergast repetă invitația la ședere.

Se înstăpânește un răstimp de tăcere. Apoi domnul de Andergast, cu ochii aplecați, purcede a vorbi :

— Întâi aș dori să știți că vizita mea nu are deloc un caracter oficial, ci se datorește numai dorinței și hotărârii mele personale de a vă vedea.

Maurizius se așează în cele din urmă pe pat, precaut, de parcă n-ar vrea să piardă o silabă din ceea ce va urma. Acum, când lumina plină a zilei cade pe el, fața lui e aureolată de o atmosferă gingașă de spiritualitate. S-ar părea că în vinele lui curge sânge alb.

Nasul e căzut, gura e închircită și strânsă. Ochii nu mai au cercuri negre în jur, ci sunt de culoarea cafelii și au o privire egală, blândă și tristă.

— Doriți și hotărîri personale ? Care pot fi acestea ?

Domnul de Andergast, supune unghia degetului mijlociu al mâinii drepte unei atente observații. Apoi ridicând ochii cu o privire sinceră și cum se cade, spune :

— Este vorba de anumite măsuri, de anumite dispoziții ce s-ar putea eventual lua în viitor.

— Măsuri ? Ce fel de măsuri ?

— În privința asta cred că nu mai pot exista neînțelegeri. Oare domnul Maurizius a renunțat la orice speranță ?

Maurizius ridică mâna și ți-o trece pe creștetul albit cu aceeași mirare pe care domnul de Andergast o remarcase la bătrânul Maurizius.

— N-am părăsit niciodată, în nici o împrejurare, nici o clipită, gândul reabilitării mele, răspunse Maurizius cu glasul șovăielnic.

Domnul de Andergast își împreună degetele mâinilor și se joacă cu ele.

— Reabilitare ? Nici nu poate fi vorba de așa ceva. În tot cazul e o eventualitate cam depărtată. Dacă ar exista o astfel de eventualitate, vizita mea de astăzi nu ar fi avut loc.

— Înțeleg.

— Da, și eu cred că ne înțelegem bine, răspunde domnul de Andergast.

Pauză.

— Este iarăși o încercare care va avea un rezultat infructuos, replică Maurizius cu aceeași voce fără moliciuni, uitându-se în jos. De când trăiesc în casa asta s-au străduit foarte mulți pentru același scop. Erau toți animați de aceeași ambiție și înverșunați într-un aceeași țintă. Patru directori ai închisorii, între care un fost colonel, apoi diverși domni din ministerul justiției, plus o seamă de preoți.

Pastorul Porschitzky, pe care îl avem acum aci, e al șaptelea care vine la mine. Da, al șaptelea.

Unul, mi se pare că era al treilea sau al patrulea, n-a ieșit din celula mea, două zile și două nopți. În acest timp și cu mult mai puțină osteneală, ar fi putut converti un sat întreg de negri.

Ajunsesem în așa hal că aveam senzația că mi-au zdruncinat creierul. Și atunci, în disperarea mea, i-am spus :

— Domnule pastor, când Moise a scos apă din stâncă, a făcut, desigur, o minune. Dar pentru ca să puteți obține din partea mea harul acesta fermecat, trebuia în prealabil să-l inhibați în mine. *Cum să recunosc o faptă pe care n-am comis-o ?*

Atunci a renunțat. Dar în clipa aceea n-a mai vrut să știe de mine.

Nu mă crede nimeni.

Figura domnului de Andergast afectează oarecare compătimire. N-ar vrea să dea aparența că nici el nu crede. Dar Maurizius probabil că își dă seama că el nu crede.

Domnul de Andergast știa că astfel de oameni, din cauză că au prilejuri așa de rare de a vorbi, de-abia așteaptă pe cineva căruia să-și deschidă inima ; așa că aștepta...

Dar pare-se că Maurizius își dă seama de intenția vizitatorului său.

Știu eu, vrei să afli cutare și cutare lucru, pare să spuie o grimasă din colțul buzelor sale. Dar ce știi tu de ani, de cum trec anii, de cum trec deceniile, de cum trece timpul ?...

Voi nu simțiți că timpul *este*, voi simțiți să *el a fost*. Pentru voi prezentul este un fulger minunat între două întunericuri, pentru mine el este un întuneric fără sfârșit între un foc care a apus sub orizont și un altul al cărui răsărit îl aștept.

Veșnică, veșnică așteptare este prezentul meu. Numai acela cunoaște iadul, care a aflat ce este prezentul în realitate.

Ca ochii de ceară ai unei păpuși, se ridicară pleoapele ochilor lui Maurizius. Părea că de-abia acum își da seama pe cine avea în față, parcă de-abia acum își dădea seama că e același om care cu ani în urmă, cu o cruzime inumană, l-a aruncat în această prăpastie.

Cum de e posibil că mai trăiește ? pare să spună cugetul său în timp ce dinții maxilarului de jos se înfig în buza de sus. Cum de e posibil ca tu să stai, aici, în prezentul meu, cu lipsa ta de prezent ?

Și pentru că domnul de Andergast păstrează aceeași tăcere provocătoare, Maurizius reîncepe să vorbească.

— Nu, nimeni nu mă crede.

A fost deajuns acuzarea, ca eu să devin vinovat. Aveam mulți prieteni (priviți din punctul de vedere al

vieții mele de atunci, îi puteam numi prieteni), dar din ziua când a căzut acuzarea de omor pe capul meu, toți au dispărut, i-a înghițit pământul... M-am uitat în jurul meu să-i văd... nu-mi puteam închipui o astfel de dezertare... nu făcusem nici unuia din ei nici cel mai mic rău, n-am înșelat pe nici unul din ei ; trebuiau să mă cunoască. Fiindcă, în definitiv, fiecare om își are standard-ul său moral.

M-am încrezut așa de mult în ei, mi-am închipuit că ne înțelegem și totuși nici unul din ei... nici unul... de parcă apărusem sub un nume străin, într-o lume străină.

— Cred că ați uitat pe unul singur : tatăl dumneavoastră n-a pierdut niciodată credința, îi aminti domnul de Andergast.

Nu cedase cu ușurință acestei îmboldiri puțin cam prea familiare, dar își spunea că : întâi el a venit aici ca să disimuleze, al doilea, adversarul lui începea să-l intereseze. Maurizius dădu din cap, domol.

— Da, e adevărat, da, tata a... dar tata nu contează. Este o deosebire între dragostea sângelui și a celorlalți. Când un om ți-i așa de aproape, cum ți-e un părinte, nu-l mai crede nimeni. Și Elli dacă trăia...

Dădu din cap și se opri. Era un *și* ciudat acela pe care îl pronunțase Maurizius.

Domnul de Andergast își scoase tabachera din buzunarul de la vestă, o deschise și i-o întinse lui Maurizius ; acesta luă cu o grabă lacomă, emoționat, o țigaretă. Domnul de Andergast îi dădu chibriturile, aprinse și el o țigară și un răstimp se priviră unul pe altul, fumând în tăcere.

Domnul de Andergast chibzui un timp. În cele din urmă lăsând să pară că a început să se îndoiască și că speră să o pornească pe un drum bun, asvârli întrebarea :

— Și în caz că trebuie să accept afirmația dumneavoastră, că nu ați împușcat (luați în seamă că *eu* nu trebuie să accept, eu încerc numai să judec din punctul dumneavoastră de vedere), atunci cine altul ar fi putut împușca ?

Şi în colţul buzelor procurorului general, înflori un surâs învio ător, care aduse în ochii albaştri o privire aproape blajină.

Maurizius îl privi ţintă. Sprâncenele i se încruntară bănuitor şi pe frunte i se adânci o dungă profundă. Trecu astfel aproximativ un minut şi jumătate.

În timpul acesta figura lui Maurizius se acoperi de o mâhnire posomorîtă.

Era oare aceasta întrebarea pe care i-au pus-o mii de oameni cu acelaşi ton, cu acelaşi scepticism, cu acelaşi aer triumfător de judecători sau călăi, aceea care îi întuneca faţa ?

Greu de crezut. El învăţase să rabde. El învăţase să rabde tot soiul de întrebări. În faţa acestor întrebări el era surd şi mut. Întrebarea nu mai găsea răsunet în el, nu mai provoca şi nu mai putea scoate nimic din el.

E véche de optsprezece ani, hotărîrea de a nu mai răspunde la această întrebare, ori la câte chinuri ar fi supus.

Să nu răspundă nici măcar printr-un suflu. În privinţa aceasta ei ciocăne în granit. Dar nu e numai atât. E şi omul care îi stă în faţă.

Maurizius îşi dă deodată seama că înaintea lui stă *potrivnicul.*

La şaptezeci şi cinci de centimetri distanţă de el stă osânditorul, destructorul, crudul neîndurător ; nu numai reprezentantul acestui monstru, ci el însuşi ; reprezentanţi ai acestuia au fost mulţi aci, el însuşi niciodată.

Fatalitatea, destinul încarnat stăteau la şaptezeci şi cinci de centimetri departe de el. Toate, toate se întrunesc în acest singur individ.

Lumea, umanitatea, justiţia, osânda, toate chinurile îndurate, tot ce a pătimit în această încăpere, întreg prezentul acesta nesfârşit, toate nopţile albe, lipsurile, umilinţele, disperările, temerile, dorinţa de a muri, lăcomia de viaţă, dorul după trup femeiesc, toate se încorporează în acest om.

Îl simţea înfiorător de aproape. Simţea că dacă s-ar socoti acum cu el, ar linişti poate chinurile şi frământările a optsprezece ani.

Dar el trebuie să tacă. El nu trebuie să lase pe omul care a fost cândva în el să învie iar.

Presimte că, cu omul din faţă, mai are timp să se răfuiască.

De aceea răspunde liniştit :

— Un judecător ar trebui, înainte de toate, să-mi dovedească vina.

Ca eu să-i dovedesc nevinovăţia mea, atunci când nu pot, e împotriva celui mai elementar bun simţ.

Sunt popoare care în anumite împrejurări au dat dovadă de mai multă înţelegere şi prin aceasta s-au arătat a fi popoare superioare. Cu cât justiţia lui e mai dreaptă, cu atât poporul e mai bun.

6

Domnul de Andergast se sculă şi se duse la fereastră şi în timp ce îşi stingea ţigara de prichiciul de piatră, chibzui la cele ce vroia să spună.

Se simţea încurcat şi într-o oarecare măsură neputincios. Cu o îndurare foarte bine jucată, spuse :

— În felul acesta nu ajungem nicăieri şi nu putem merge mai departe. V-aţi retranşat într-o atitudine pe care o bănuiam. Eu nu am intenţia să uzurp atribuţia de duhovnic a pastorului. Mai ales când în stadiul în care se află lucrurile, ar fi o întreprindere absurdă.

Cum vizita mea nu are un caracter oficial, nu-mi permit să pun la îndoială spusele dumneavoastră. Fiindcă dacă ar fi să le pun la îndoială atunci ar trebui să răspund că tot ceea ce afirmaţi dumneavoastră constituie numai credinţa într-o ficţiune, o ficţiune cu care v-aţi hotărât să trăiţi şi care vă tiranizează.

Tăcu câteva secunde ca să vadă efectul vorbelor sale, însă Maurizius nu se mişcă, nici nu răspunse. De aceea domnul de Andergast continuă, de astă dată cu glasul puţin cam iritat :

— Juridiceşte, dumneavoastră sunteţi în eroare, ca mai toţi laicii în cele ale Dreptului. Pentru că în Drept stă scris, Dreptul spune :

Judecătorului îi incumbă datoria de a face dovada vinei acuzatului. Fiecare ins contează atâta timp ca nevinovat, cât timp vina lui nu a fost precis stabilită. Acesta este unul din temeiurile principale ale fundamentului nostru juridic ; nu există judecător care să-l ignoreze.

Maurizius își ridică o clipă fruntea într-o atitudine de tacită ironie. Surâse.

Surâdea de pedanteria omului din față-i, care făcea impresia că nu și-a ridicat niciodată privirea din pandectele colbuite și dintre literele moarte ale textelor de Drept, texte care n-au nici o legătură cu viața cea adevărată. Spuse ridicând din umeri :

— De scris o fi stând scris, nu contest. Sunt multe lucruri scrise. Puteți însă dumneavoastră afirma că se întâmplă întocmai așa precum stă scris ? Când ? Unde ? Cu cine ?

Sper că nu credeți că eu deduc asta numai din experiența cazului meu, din soarta mea. De fapt, persoana mea nici nu contează. Ați spus : ceea ce cred eu este o ficțiune. Credeți oare că această ficțiune m-a orbit și m-a asurzit într-atâta încât să nu văd ce se petrece în lumea asta în care trăiesc eu acum ?

Vorbise fără patimă, mai mult obosit și rece decât mânios, totuși în timp ce vorbea se ridicase și venise cu un pas mai aproape de domnul de Andergast.

Cuvintele „în lumea asta" sunaseră ca dintr-un fund de subterană, ca dintr-un întuneric desăvârșit.

Își înlănțui degetele mijlocii de la amândouă mâinile cu o mișcare care părea obișnuită și cotidiană și care vădea o frământare continuă. Ochii lui se pironiră ficși, pe bărbia domnului de Andergast.

— Cum v-am spus, eu nu privesc totul din punctul de vedere al experienței mele personale, continua Maurizius. Pentru mine, firește, soarta mea este tot atât de importantă pe cât este sistemul solar, dar ca experiență, ea este un caz izolat.

Dar eu nu mă bizui numai pe experiența mea proprie. Eu am văzut mii de experiențe. Am auzit de mii de judecători, am văzut mii de judecători în fața mea,

am examinat opera lor şi mi-am dat seama că toţi judecătorii se aseamănă cu un singur judecător, toţi sunt de fapt unul singur.

De la început judecătorul ţi-e potrivnic. Socoate fapta ta, aprioric comisă, te tratează ca pe cel mai neînsemnat obiect.

Pentru judecător, acuzatorul este un Dumnezeu, acuzatul, jertfa lui, pedeapsa, ţinta lui. Dacă un om a ajuns până acolo încât stă în faţa judecătorului, atunci e un om pierdut. De ce ? Pentru că judecătorul se grăbeşte să te jignească de la început cu bătaia lui de joc, cu neâncrederea, cu dispreţul lui. Sentinţa în cazul acesta nu mai este decât punctul pe i. E opera lui, o operă de virtuozitate.

Justiţia îi cere lui să ţie cumpăna dreaptă, dar el aruncă toate greutăţile numai într-o singură balanţă a cântarului : acolo unde stă vina acuzatului. Şi o face fără cea mai mică ezitare.

Cine oare l-a împuternicit să amestece laolaltă fapta şi făptuitorul ? şi ce îi dă dreptul ca, nu numai să condamne pe făptuitor (fiindcă asta e poate atribuţia lui), dar să se şi răzbune împotriva lui ?

Judecător ! Cuvântul acesta avea cândva un sens înalt. Cel mai înalt sens în comunitatea umană.

Am întâlnit oameni care mi-au mărturisit că ori de câte ori erau supuşi unui interogatoriu, aveau senzaţia groaznică din testicule, pe care o ai atunci când te pomeneşti brusc în faţa unei prăpastii adânci.

Fiecare inchiziţie ştie să beneficieze de avantajele ei tactice, dobândite însă pe căi necinstite ; tot aşa de necinstite pe cât sunt de necinstite subterfugiile acuzatului, atunci când se vede încolţit din toate părţile. Dar judecătorul şi procurorul se consideră atotştiutori, şi a contesta ştiinţa lor desăvârşită, înseamnă a deslănţui asupra capului tău toate fulgerele râvnei lor de a se răzbuna.

Astfel că numai prefăcutul, cinicul, sau cel cu desăvârşire decrepit, mai găseşte îndurare înaintea lor. Dar atunci unde este cumpăna cea dreaptă ? Unde este ocrotirea pe care Legea spune că ţi-o acordă ?

Legea e doar un paravan care servește celor mai îngrozitoare întreprinderi ce se săvârșesc în numele și la adăpostul ei.

Și cum să te închini în fața judecătorului, când el face dintr-un om vinovat, o bestie ?

Bestia se cheamă că urlă, turbează, mușcă pe cei din jur, și atunci aceștia toți își zic :

Slavă Domnului, bine că am scăpat de el... Dar e îngrozitor modul cum se scapă de ei... Sunt unii spectatori care recunosc că e un mod groaznic de a te scăpa de acești oameni, dar ei își zic că nu se poate altfel.

Pentru că toți aceia care hălăduiesc în paradis nu-și pot imagina cum e iadul chiar dacă te-ai strădui zile întregi să i-l zugrăvești.

Asta depășește orice fantezie. Iadul îl poate înțelege numai acela care se află înăuntrul lui.

— Tratați chestiunea cu prea multă pasiune. Urmările pe care le provoacă o crimă în sufletul celui care a comis-o nu pot constitui în nici un caz o imputare care să se adreseze societății. Justețea unei osânde nu se măsoară după felul cum individul o poate sau nu suporta. Cum nu-mi puteți pretinde să fiu de părerea dumneavoastră în această chestiune, vă pierdeți timpul zadarnic cu astfel de vorbe, sau, mai bine-zis, abuzați de timpul meu, ceea ce e mai regretabil.

Maurizius strânse batjocoritor buzele. Expresia feței sale părea a spune : eu știu că vorbele sunt zadarnice, atunci la ce bun toate acestea ?

Omul de la fereastră îl irita. Trebuie să se uite tot timpul la el ; nu-și putea dezlipi o clipă privirea de la fereastră. Glasul care venea dintr-acolo i se părea ca venit dintr-un megafon. Era însă numai o impresie. Sistemul său auditiv era obișnuit, de când era în închisoare, să audă numai discuții în șoapte și de aceea îl deruta glasul acesta care vorbea tare.

— Atunci, ce doriți ? întrebă Maurizius aspru, și își lăsă capul în piept.

Domnul de Andergast îi răspunse cu vioiciune, de parcă așteptase această întrebare și de parcă ea îl eliberase de ceva :

— Vreau să vă mărturisesc deschis : În ultimele săptămâni m-am ocupat mai îndeaproape de cazul dumneavoastră. Păstram desigur o imagine precisă despre dumneavoastră. Pe vremea procesului am avut timp suficient să vă observ şi să-mi confrunt observaţiile controlându-mi-le.

Această nouă şi recentă consultare a actelor, nu a schimbat întru nimic imaginea ce mi-o făcusem despre dumneavoastră.

Şi acum, iată, viu aici şi descopăr un om care nu are nici cea mai mică asemănare cu Maurizius din 1905—1906.

Să nu cercetăm cauzele. Timpul care a trecut ar putea conta pentru mine ca un factor important numai dacă aş şti ce s-a schimbat în mine însumi în aceşti ani.

Vă rog deci să ţineţi seama că şi eu nu mai am nici cea mai mică asemănare cu procurorul Andergast de pe vremea ceea. Aş vrea numai să ştiu dacă aţi păstrat în memorie chipul dumneavoastră de atunci şi întrucât se potriveşte acest chip cu realitatea de atunci.

Aş mai vrea să ştiu cum s-ar oglindi Leonhart Maurizius de la cincisprezece, şaisprezece ani, în Leonhart Maurizius cel de astăzi, sau, între aceşti doi, ce sinte acela de douăzeci şi cinci de ani pentru cel de şaptesprezece ani ?

Asta aş ţine mult să aflu. Şi asta, după părerea mea, ar duce la unele rezultate folositoare...

Maurizius asculta atent. De ce spuse celălalt «unele rezultate folositoare» ?

Cât de ocolit, cât de nebulos se exprima omul acesta. Omul de lângă fereastră îi devenea din ce în ce mai nesuferit, mai fioros.

Deodată pătrunse înlăuntrul fiinţei acestui om. Rămase gânditor un răstimp, apoi spuse :

— Circula pe vremea aceea un vestit roman francuzesc, un roman în scrisori, «*Peints par eux mêmes*».

Ni l-a adus într-o zi Warremme. L-am citit. «L-am», adică eu şi... dar asta nu priveşte convorbirea noastră de acum.

Îmi amintesc că toate erau foarte bine narate şi figurile romanului răsăreau din scrisori, foarte bine conturate. Fără să vrea, personajele romanului se alăturau faptelor care se succedau regulat şi angrenându-se ca nişte roţi dinţate. Un viciu era succedat de o virtute şi intrigile erau împinse din spate de motorul laşităţii. Aşa se întâmplă de obicei.

Scuzaţi vorbăria mea ; trebuie să mă gândesc la atât de multe deodată. Când încep să vorbesc, gândurile mele se împrăştie în câteşi patru vânturi ca nişte porumbei speriaţi.

Mă miră peste măsură ceea ce pretindeţi dumneavoastră de la mine. După cât cred nu aveţi nevoie de ajutoare lăturalnice pentru cunoaşterea persoanei mele.

Pe vremea procesului, aţi scotocit şi aţi scos la iveală tot ce era demn de ştiut din viaţa mea, din faptele mele, şi cât n-aţi putut afla, aţi completat cu fantezia dumneavoastră. V-aţi lipsit foarte uşor de mine, de eventualul meu aport ; mai mult încă, el poate v-ar fi stânjenit.

Există un portret al meu de la douăzeci şi şase de ani pe care aş putea să vi-l zugrăvesc, să vi-l redau în cele mai mici amănunte şi pe care dumneavoastră desigur că îl veţi recunoaşte, fiindcă sunteţi autorul lui. A fost, cum să spun ? expus, redat, în anul 1906, în 21 august, în sala tribunalului.

Vreţi să-l auziţi ? Ascultaţi :

> «Un om de o desăvârşită intelectualitate şi cu înalte însuşiri, spirituale dar cu foarte slabe posibilităţi de luptă împotriva ispitelor unei epoci depravate şi decrepite. Luaţi aminte, domnilor juraţi, fiindcă rareori se iveşte un prilej atât de minunat ca acesta de faţă : ca un individ să reprezinte atât de specific destinul unei epoci, maladia unei naţiuni şi rare ori ni se înfăţişează prilejul de a putea împiedica, de a putea extirpa într-un individ, cangrena unui întreg continent, a unei întregi epoci»...

Exact ? Cred că da. Nu lipseşte nici o virgulă. Dar acesta era numai cadrul. Portretul însuşi era mult mai sinistru. Vă miraţi desigur de memoria mea excelentă.

Vă spuneţi desigur că se găsesc puţini oameni care să fie capabili să redea un rechizitoriu atât de exact, cuvânt cu cuvânt, până la virgulă, după atâta trecere de vreme.

Da, dacă ar veni cineva şi mi-ar afirma că au trecut nu optsprezece ani, ci optsprezece secole, poate că nici nu l-aş contrazice. Luni, ani, acestea sunt pentru mine noţiuni apuse, nu mai au nici o importanţă.

Înainte, pe vremea când mi s-au interzis cărţile aici, în închisoare, şi când stăteam de la ora şase seara (mai ales iarna) până la trei spre ziuă, învârtindu-mă când pe o parte, când pe alta, m-am străduit să nu uit rechizitoriul. Chiar dacă aş fi copiat cuvânt cu cuvânt, cele rostite atunci de dumneavoastră, încă nu m-aş fi putut bizui pe ele, aşa cum mă bizui pe memoria mea.

Aşadar, mai departe, să continuăm :

«Trebuie să privim lucrurile cu luciditate, domnilor juraţi. Împrejurările cazului de faţă cer din parte-ne maximum de încordare a ochiului nostru lăuntric. Nu trebuie să rămînă în noi nici cea mai mică îndoială asupra înfăţişării psihologice a acuzatului. Necredinţa şi iresponsabilitatea sunt pârghiile faptelor sale.

Prima, îl goneşte în grădinile poftelor nesăturate şi ale pierzaniei. Şi, spre onoarea faptului că se mai cheamă om, vreau să sper că această grădină a poftelor i-a devenit şi o grădină a chinurilor ; a doua îl smulge din toate angrenajele şi obligaţiile datorate societăţii şi familiei.

Plăcerea este fanfara care îl vrăjeşte şi îi ia minţile ; plăcerii îi jertfeşte şi îi hărăzeşte el toate bunurile dobândite. Inima, raţiunea, inimile celor care îl iubesc, idealurile lui, viitorul lui. Şi când nu mai are ce jertfi, când nu mai are ce da, devine asasin.

Ştiinţa este pentru el numai un carnaval în care benchetuieşte sub masca de încredere şi cinste. El însă nu ia nimic în serios, nu adânceşte nimic. Şi când în cele din urmă, încheie căsătoria cu această femeie, de o incontestabilă superioritate morală, el se loveşte de metalul pur al caracterului ei şi se sparge ca o piatră sfărâmicioasă. Meta-

lul acestui caracter îi sta în drum, îi era un latent şi continuu reproş. Iar privelişteа durerii femeii (când ea observă că totul a fost zădarnic, că opera ei a fost inutilă) îi otrăveşte sângele.

Neputincioşii aceştia răi, nu vor să fie pătrunşi, nu vor să li se afle tainele, ei vor să-şi joace teatrul lor mai departe, nestânjeniţi. Îi era dinainte sortit nefericitei soţii să fie nimicită de el, era scris în horoscopul ei. Şi el n-a făcut decât să îndeplinească rolul nimicitorului. Chiar dacă împrejurările nu l-ar fi împins la acest ultim gest sinistru, chiar dacă patima soţiei nu i-ar fi răpit ultimul rest de cunoştinţă şi onoare, tot ar fi găsit un mijloc de-a o distruge.»

Maurizius se opri să respire. Tâmplele îi erau acoperite de broboane de sudoare.

— Citez exact, nu ?

A fost o întorsătură îndrăzneaţă, o lovitură de maestru. Ofereaţi oamenilor simpli care formau majoritatea juraţilor un punct de vedere superior care le măgulea vanitatea şi care îi ridica în proprii lor ochi. Şi asta îi făcea din ce în ce mai îndatoritori faţă de dumneata. Până în clipa aceea ei au crezut că patima era singurul motiv...

De aci înainte ei vedeau însă ceva cu mult mai satanic, vedeau pe *ucigaşul ales de soartă*.

«Dumnezeu l-a oropsit, de ce să-l menajăm *noi*», aţi spus dumneavoastră.

Era foarte riscant din partea dumneavoastră să afirmaţi aşa ceva, fiindcă nu puteaţi şti cu siguranţă dacă Dumnezeu m-a oropsit cu adevărat...

Maurizius căzu din nou pe patul lui de fier, îşi rezemă coatele de genunchi şi-şi propti capul între mâini, acoperindu-şi fruntea şi ochii.

Domnul de Andergast rezemat de crucea ferestrii, cu mâinile încrucişate peste piept, îl privea cu o curiozitate rece în dosul căreia pâlpîia un sentiment de teamă.

Rechizitoriul acesta, redat fără nici o omisiune după aproape două decenii, îl uimea. Şi parteа ciudată era că, deşi el ştia pe autorul vorbelor citate, totuşi rechizitoriul îi apărea lui însuşi ca ceva străin, îl supăra ase-

meni unui lucru respingător, antipatic, exagerat, străbătut de o deşartă retorică şi plin de contraziceri.

În timp ce privea ocnaşul încovoiat din faţa-i, simţea crescând în sine sila pentru propria-i operă de atunci, simţea năpădindu-l o scârbă aproape fizică şi strânse dinţii convulsiv, simţind că îi vine să vomite. Avea senzaţia că vorbele rechizitoriului se târau ca viermii pe pereţi, ca nişte viermi ce mergând, lăsau urme de bale şi care erau îngrozitori la vedere. Dacă tot aportul său a fost aşa de şubred şi în şubrezenia lui aşa de îndoielnic, cum mai putea fi luat în serios ?

Când un adevăr pentru care te-ai pus chezaş în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor, poate să devină, după o trecere de timp, o caricatură, atunci ce înfăţişare are în realitate «adevărul» ?

Sau poate a fost numai în el ceva, putred ? În acest caz ce primejdioasă, ce dubioasă era prezenţa-i şi toată convorbirea de aici...

Atunci acest demers de aici se întorcea de fapt împotriva lui. Atunci şiretenia lui n-a făcut decât să-i arunce lui însuşi laţul de gât.

Scoase ceasul, deschise capacul : ora patru şi cinci minute.

Totuşi gândul de a-şi lua pălăria şi de-a părăsi celula cu o demnitate şi o mutră importantă, de circumstanţă, îi apărea complet lipsit de sens. Astfel că rămase cu braţele încrucişate pe piept, aşteptând.

7

— Aveţi dreptate, se auzi în cele din urmă glasul lui Maurizius, care mai sta cu coatele rezemate de genunchi şi cu mânecile bluzei de dril alunecate, a fost o idee bună aceea de a-mi aminti că am fost şi eu odată de şaisprezece ani.

Asupra acestui lucru nu m-am mai gândit de mult.

Aveţi, fără îndoială dreptate şi atunci când afirmaţi că fiecare este produsul generaţiei lui. Acest lucru îmi

apare şi mai limpede mai ales atunci când îmi amintesc cum era Leonhart Maurizius la şaisprezece ani.

Aş vrea să ştiu cum arată adolescenţii la vârsta de şaisprezece ani de astăzi. Cunoaşteţi pe vreunul din ei? Dar probabil că nu o să vă grăbiţi să-mi comunicaţi ceva în această privinţă. E o vârstă tragică. E marea răspântie a vieţii, când se despart apele. La vârsta aceasta tot viitorul depinde de o singură experienţă. Trec ani, ai uitat-o şi deodată ea răsare la suprafaţă, şi îţi dai seama că prin ea ai fost îndrumat spre o anumită cale.

În cursul superior al gimnaziului, câţiva camarazi m-au convins să merg cu ei la bordel. Până atunci nu mai fusesem acolo; de-abia ştiam ce e o femeie, pe câtă vreme ceilalţi aveau deja experienţa lor vastă în acest domeniu. Unii dintre ei vorbeau de femei şi de dragoste ca nişte oameni trăiţi şi măcinaţi de blazare.

I-am însoţit fiindcă îmi era penibil să-mi arăt nevinovăţia, mai mult încă: m-am arătat ca cel mai obraznic şi mai întrepid dintre ei.

Ajunşi acolo, o fată mă duse în odaia ei. O urmam ca o oaie care merge la tăiere. Când furăm singuri, îi căzui în genunchi şi o rugai să nu-mi facă vreun rău. La început fata se prăpădi de râs, apoi păru că se înduplecă, mă luă pe genunchi cu multă gingăşie şi începu să plângă. Asta mă mişcă profund şi o întrebai cum de-a ajuns în casa aceea. Ea îmi spuse povestea ei, unul din acele romane sentimentale pe care prostituatele le debitează, ocazional, adolescenţilor naivi. Crezui desigur fiecare cuvânt, mă înfierbântai de milă şi indignare, ceea ce o făcu pe ea să se întreacă cu firea astfel că se trezi într-un bocet cu sughiţuri amare, care îi cutremura toată fiinţa şi era cât pe-aci să leşine.

Nu numai că îi dădui toţi banii care îi aveam la mine, dar îi jurai s-o eliberez din casa unde trăia şi să-i prilejuiesc o existenţă omenească.

Îmi reuşi să obţin din partea tatălui meu o sumă mai însemnată, vreo sută douăzeci sau o sută treizeci de mărci: cu aceşti bani răscumpărai fata din bordel, îi închiriai o odaie la periferie şi o adusei acolo. O vizi-

tam în fiecare zi, ori de câte ori aveam un ceas liber i-l închinam ei, toți banii mei îi stăteau la dispoziție.

Îi alegeam cărți care credeam eu că sunt nimerite pentru ea, mă întrețineam cu ea despre ceea ce citise ea singură și îmi închipuiam, în prostia mea, că o pot educa, că o pot șlefui, că o pot reda societății pe care ea o părăsise.

Era de altfel o fată simpatică, destul de frumușică, foarte tânără, și desigur că nu era încă rea, n-avusese încă timpul să devină rea.

Nu existau relații sexuale între noi. În această privință eram așa de sever că evitam să-i ating mâna, nu fiindcă mi-era indiferentă, dimpotrivă mi-era foarte dragă, dar vroiam s-o conving că exista o «dragoste curată».

Îi vorbeam mereu de «dragostea curată». Ea mă asculta răbdătoare.

Eu credeam că cele ce îi spuneam eu erau pentru ea o revelație. Între timp însă, nici nu mai e nevoie să adaug, ea își râdea de mine și se plictisea de moarte.

Ei, și ca să sfârșesc, într-una din zile, aflai că își exercită vechea ei meserie ca și mai înainte, nestânjenită. Și în timp ce eu țeseam visuri de salvare și de curățire a sufletului ei, ea primea în fiecare noapte zeci de bărbați.

A durat mult până m-am dezmeticit din lovitura asta. În realitate, nu te dezmeticești niciodată din așa ceva.

Acesta era adolescentul de șaisprezece ani. Romanticul Mauriziu̯s. Nu era încă demonul pe care l-ați zugrăvit zece ani mai târziu.

Romantic «*pur-sang*» fără pată.

Sâmburele nobleții sufletești era sădit în însăși firea adolescentului de atunci, fără ca asta să excludă o sumă de fapte...

Romantismul era pentru noi o religie. Și cu toate acestea, puteai să fii romantic și să ai în același timp o conștiință nu prea scrupuloasă.

Știu că la nouăsprezece ani, m-am întors acasă de la o reprezentație a lui «*Tristan*» complet renăscut și transfigurat, ceea ce nu m-a împiedicat să-i fur tatei, în aceeași zi, douăzeci de mărci, din comodă.

Amândouă erau posibile.

Era posibil să juri cu sfinţenie unei fete că o vei lua în căsătorie, ca scurt timp după aceea s-o părăseşti ca cel din urmă ticălos şi în acelaşi timp să te delectezi şi să te simţi înălţat de învăţătura lui Budha.

Să nu plăteşti onorariul unui biet croitor sărac şi în acelaşi timp să te extaziezi în faţa unei madone raffaeliene.

Amândouă.

Romantism. Romantism fără temelie şi fără ţintă. Iată, mai aveţi încă un portret. Autoportret. Credeţi că este mai măgulitor decât portretul dumneavoastră ? Are numai avantajul că permite două posibilităţi, în timp ce portretul dumneavoastră nu permite decît o singură posibilitate.

În faţa acestei mărturisiri pătimaşe, domnul de Andergast simţi deodată un soi de frică laşă, frica de adevăr, de adevărul pe care îşi închipuie că îl caută şi pe care de fapt nu dorise să-l afle.

De-abia acum îşi dădu seama de lucrul acesta. Sau poate era numai sarcasmul vădit al lui Maurizius care îi produse această tulburare ?

Aici în faţa lui sta înghemuit un om sfâşiat, care tânjea să vorbească, care era dornic să fie ascultat, dornic să se golească, să se dăruie, să dovedească, să ştie, să spună.

Din nebuloasa singurătăţii sale să-şi ia din nou o formă şi un contur.

În liniştea care se lăsase iarăşi, domnul de Andergast spuse :

— Foarte just. Mie nu mi s-a oferit decât o singură posibilitate.

Maurizius ridică fruntea, şi aţinti asupră-i o privire plină de amar.

— Şi dacă supoziţia dumneavoastră ar fi falsă ? spuse el pândind şi aşteptând răspunsul.

Domnul de Andergast replică aspru :

— Asta este inimaginabil.

— Inimaginabil ? Extraordinar !

Dar eu am întrebat numai : dacă... Şi dacă, cu toate astea, ar fi totuşi falsă ?

— Vi se pare posibil ?

— Poate.

— Atunci de ce-aţi tăcut ? De ce-aţi tăcut tot timpul ? şi la primul interogatoriu, şi la instrucţie, şi în arestul preventiv, şi la închisoare. De ce-aţi tăcut în aceşti optsprezece ani şi jumătate ?

— Să vă spun *de ce* ?

Din nou aceeaşi pândă.

— Vă rog.

— Fiindcă nu voiam să comit o crimă.

— Cum ? Cum asta ?

Fiindcă n-aţi voit să... nu înţeleg.

— Dea Domnul să n-o înţelegeţi niciodată. (Şi râse uşor, un râs ironic).

Domnul de Andergast, foarte contrariat, scoase mecanic ceasul din buzunar, deschise mecanic capacul : Era ora cinci fără două minute.

8

Maurizius sări deodată în sus.

— E un nou sens, izbucni el, ce tot pălăvrăgesc eu aici ? Uitaţi vă rog sporovăiala mea afurisită. Vroiam numai să vă încerc. E un gând cu care m-am jucat adeseori. N-ar trebui să gândesc cu glas tare. Sper că n-aţi luat-o în serios.

Sta cu umerii strânşi, acolo.

Domnul de Andergast, voind parcă să-l domolească, îi ripostă calm, că nu este vorba de o convorbire oficială, şi că el ştie să facă deosebirea între o spovedanie intimă şi între o depoziţie cu caracter oficial.

Vorbele acestea domnul de Andergast le spusese dintr-un calcul şi ca să-l provoace pe celălalt să vorbească mai departe, doar, doar se va da de gol.

Dar Maurizius respiră uşurat.

— Să taci, spune el cu glas tare, şi strânse pumnii. Ce-i mai rămâne cuiva lucrul cel mai bun, decât să tacă ? De fapt, toată metoda aceasta nu are altă intenţie decât aceea de a călca în picioare demnitatea omului.

Nu te poţi ajuta decât prin tăcere. Îndărătnicia te întăreşte, te înăbuşe, te face să amuţeşti : singurul mijloc prin care mai poţi salva puţină demnitate omenească, este îndărătnicia.

Domnul de Andergast îi răspunde foarte liniştit că n-a văzut încă pe nimeni care să se sacrifice din îndărătnicie. Asta a fost şi ceea ce a provocat metoda pe care Maurizius o condamnă astăzi ; toţi s-au străduit să învingă vanitatea şi îndărătnicia acuzatului, aşa fel ca el să stea gol înaintea lor ; gol înaintea faptei, gol înnaintea judecătorului.

Maurizius râse pe nas, răutăcios.

— Admirabil, strigă el răguşit, admirabil aranjat. Gol înaintea sergentului de stradă, gol înaintea comisarului de poliţie, gol înaintea paznicului închisorii, gol înaintea copistului. De fapt însă nu stai gol înaintea lor, ei nu-ţi văd sufletul, ei nu înţeleg nimic.

Se vârî în colţul odăii şi vorbind gesticula nervos din mâini.

În agitaţia pumnilor săi voia parcă să traducă tot ce a fost silit să îndure din ora când a fost arestat până la condamnare.

Purtarea mojică a slujbaşilor inferiori ai justiţiei, intimitatea lor, lipicioasă şi nesuferită ; severitatea lor.

Odată ajuns în mâinile lor, orice împotrivire e zadarnică, orice rest de demnitate, inutil. Fineţea ta provoacă batjocura lor, superioritatea spirituală provoacă ura lor. Ce-ai făcut până atunci, munca ta, meritele tale, nu mai sunt valabile.

Acuzatul tăgăduieşte ? spune că nu-i vinovat ? Grosoloană abilitate ! Bănuiala este bănuială. Bănuiala este tot aşa de bună ca şi dovada vinei. Subalternii se comportă mai rău ca şefii lor, deoarece sunt fără răspunderе. Mai trage apoi în cumpănă şi resentimentul de clasă. Cei de jos sunt convinşi că oamenii bogaţi şi culţi se ajută unii pe alţii şi că înaintea Legii şi a judecătorului, aceştia sunt toţi uniţi şi tari pe câtă vreme ei, săracii, neputincioşii, trebuie să îndure toate asprimile legii.

— Când m-au arestat, în hotelul din Hamburg, comisarul mi-a ordonat să nu mă scol din pat, nu mi-a permis

să mă îmbrac până ce nu au fost scotocite şi scuturate rufăria şi n-au fost cercetate toate hârtiile din haine.

Mulţi ani după asta m-a urmărit capul de buldog al acelui comisar poliţienesc. Felul cum îmi adulmeca rufele, ascunsa, înăbuşita invidie, mulţumitoarea răzbunare când mirosea ţigareta cu aur şi port-ţigaretul.

Apoi prima noapte de arest petrecută laolaltă cu un proxenet şi cu un pungaş sifilitic, mâncarea de lături, putoarea, murdăria, degradarea asta bruscă ; duba verde de transport, călătoria pe drumul de fier cu cei doi jandarmi, prevenţia, judecătorul de instrucţie care ştia totul dinainte, care era înarmat împotriva oricărei replici, care cunoştea totul, fapta, împrejurările, şi care întâmpina orice spusă de-a mea cu un surâs maliţios. El era mai bine informat. Judecătorul care ordonă interogatorii peste interogatorii seara, la miez de noapte, dimineaţa ; care duce tortura întrebărilor aşa de departe încât aveam senzaţia că mi se înfierbântă, că îmi arde creierul.

După toate astea, aştepţi cu înfrigurare scăparea, sfârşitul chinurilor. Nu mai auzi, nu mai vezi, nu mai simţi, nu mai vrei să lupţi ; renunţi şi taci. Totul ţi-a devenit indiferent.

De aceea închisoarea în care dispari e ca o mângâietoare odihnă dintr-un mormânt, cel puţin în primele săptămâni.

Nu te mai întreabă nimeni, nu ţi se mai arată dovezi şi mărturii enigmatice şi fanteziste, nu te mai piscază avocaţii, nu mai circulă zvonuri, nu te mai neliniştește frica, nu trebuie să înjuri, nu trebuie să mai iscăleşti acte, nu ! Se coboară asupră-ţi o pace balsamică.

Este poate cel mai uimitor, cel mai «piramidal», ca să-i zic aşa, sistem întrebuinţat de vreo energie umană, spuse Maurizius liniştit şi trist.

Asta da, asta recunosc. E un sistem într-adevăr foarte inteligent. Când tu, judecător, când tu societate ai ajuns în vârful piramidei, delicventul jos, e terciuit.

Nu vreau să afirm că nu se găsesc şi oameni binevoitori, miloşi, oameni de treabă în această armată de vânători : aş fi nerecunoscător dacă aş afirma aşa ceva. Mai ales aici, în casa asta, au fost câţiva de-a căror bunătate şi prietenie, îmi voi aminti întotdeauna cu drag.

Era de pildă, aici, un anume Mathisson care a fost eliminat din serviciu acum şase ani, din pricină că a

dat, pe sub mâna, unui ocnaș muribund, o scrisoare de la logodnica lui.

Acest Mathisson mă consola totdeauna și îmi spunea : «răbdare, domnule doctor, (îmi spunea întotdeauna domnule doctor) numai să nu pierdeți nădejdea, pentru dumneavoastră o să vină odată ziua dreptății.»

Cuvintele acestea mi-au ajutat cu adevărat chiar dacă nu împărtășam și eu credința lui. Nu aveam nici un motiv s-o împărtășesc. Și... a mai fost și un altul... despre acesta nu vreau să vorbesc. Nu, despre acesta nu pot să vorbesc...

Ce rar se găsesc oameni de aceștia. Și atunci când se găsesc, cum trebuie să se ferească, cum trebuie să poarte grija, să-și ascundă veleitățile lor omenești de a arăta puțină dragoste și milă semenilor lor... Fiindcă dragostea și mila față de deținuți înseamna un atentat contra disciplinei militărești a închisorii.

Și când mă gândesc că oamenii aceștia — și nu numai cei de aici, ci și cei de mult, mai de sus, — când mă gândesc că toți aceștia te fac să plătești, să ispășești toate necazurile lor, te fac să ispășești toate amărăciunile îndurate de ei, te pun să ispășești tu durerea lor de a nu fi putut dobândi ce le-a dorit inima ; să ispășești proasta lor salarizare, mizeria lor, inferioritatea lor, toată existența lor ratată, când te gândești că subalternii care sunt și ei oameni, găsesc o voluptate în alte chinuri fiindcă nu se pot împotrivi beției puterii și că această beție a puterii este singura lor consolare într-o viață tristă și ticăloasă ca și temnița pe care o păzesc... când te gândești la toate astea, trebuie să-ți pui întrebarea dacă le este îngăduit oamenilor să condamne pe oameni, să pedepsească pe oameni.

În definitiv ce însemna a pedepsi ? Cui îi e permis s-o facă ? Cine este îndreptățit s-o facă ?

Un om a spus o vorbă, așa, ca să spună, și pe vorba asta, un semen de-al său e prins, torturat, pedepsit...

Ce monstruoasă prefăcătorie. Groaznică prefăcătorie.

Maurizius respiră adânc, ca un copil după ce a plâns, și continuă :

— Desigur că vă plictisesc... dar se întâmplă foarte rar să-i poți vorbi unuia dintre aceia care stau sus. Aceștia care stau cocoțați sus, în lumină, nu știu nimic din ceea ce se petrece jos, în întuneric.

O privire fulgerătoare se îndreptă către domnul de Andergast, o privire agresivă şi plină de o sălbatică încăpăţânare.

Domnul de Andergast ascultă contrariat şi încolţit, cuvintele lui Maurizius. Apoi începu să umble în sus şi în jos prin celulă. De la fereastră până la uşă şi înapoi. În cele din urmă se apropie de Maurizius şi îi spuse :

— Da, fireşte, toate acestea sunt neplăcute. Dar dumneavoastră exageraţi, generalizând. Trebuie să înţelegeţi şi să îngăduiţi aceste inconveniente, ele sunt inerente oamenilor, omenirii.

Lumea nu este neînduplecată, lumea nu este bună, nu. Eu nu vreau să înfrumuseţez nimic... dar să ne întoarcem la ale noastre. Sper că nu mă socotiţi aşa de prost ca să cred motivele invocate în sprijinul unei tăceri consecvente de optsprezece ani. Sau ? Poate că vreţi să ocoliţi această chestiune ? V-aţi trădat însă. Aşadar, fiindcă n-aţi vrut să comiteţi o crimă... De aceea. Uimitor argument din gura unui om osândit pentru omor.

Ei bine, să trecem peste asta, deocamdată. Asupra cărei persoane se îndreaptă afirmaţia dumneavoastră ? Enigma mi se pare solubilă.

Aşadar, Anna Iahn trebuia cruţată.

În ce privinţă cruţată ? De ce cruţată ? Vă rog să nu retrageţi cele ce aţi afirmat, să nu o faceţi ! Dumnezeu însuşi a smuls poate din gura dumneavoastră această mărturisire. Da, Dumnezeu însuşi. Destăinuiţi-vă.

Domnul de Andergast se simţi niţeluş stânjenit de patosul apelului său.

Murizius îl urmărise tot timpul, îi asculta vorbele, nu-l pierdea o clipă din ochi.

Acum adulmeca, deschise puţin gura, dinţii mici se vădiră o clipă, ascultă cu lăcomie cuvintele, apoi pleoapele lui căzură peste ochi.

— Acum credeţi că m-aţi prins în cursă, murmură el agresiv ; apoi, imediat, încet, blând, umilit : Vă supără dacă îmi permit să vă mai cer o ţigară ?

Domnul de Andergast se grăbi să-i ofere tabachera cu ţigări şi să-i aprindă una.

Maurizius trase fumul adânc în piept şi îl asvârli apoi pe nări. Domnul de Andergast se aşeză la masă şi încrucişă picioarele. Avea exact înfăţişarea de la «convorbirile de rigoare» cu Etzel.

Aceeaşi expresie prietenoasă de camarad care stă gata să discute cu tine o problemă interesantă. Numai privirea lui şovăie puţin într-o clipire abia perceptibilă şi fruntea i se roşeşte toată.

Cei doi se privesc iarăşi tăcuţi.

O fi sosit Sofia ? se gândeşte domnul de Andergast în tăcerea ce s-a lăsat.

Îl chinuieşte gândul să ştie cu ce ochi se va apropia ea de el, cum îl va privi în prima clipă a întrevederii şi în ce fel o să-i reclame ea copilul. Ce fericit om s-ar simţi dacă s-ar putea sustrage acestui moment al întrevederii.

9

— N-aţi făcut niciodată însemnări ? reîncepu domnul de Andergast.

Calmul şi răbdarea-i, rezultatul unei concentrate stăpâniri de sine, avea asupra lui Maurizius efectul salutar al unui medicament.

— Nu m-a ispitit niciodată. La ce ? Pentru cine ?

După unsprezece ani de detenţiune, când mi s-a permis să reîncep activitatea mea şi să scriu, m-am hotărât să mă dedic studiilor mele de specialitate, dar cum mi-a lipsit materialul necesar, am fost nevoit să scriu cu totul altceva. Şi atunci am scris mai multe luni la o lucrare : *Istoria cultului madonei.* După ce am scris lucrarea, mi-am tradus-o imediat în limba italiană şi spaniolă ; iubeam mult limbile acestea amândouă.

O clipă m-am mângâiat cu gândul de-a o publica, mi s-a părut posibil lucrul acesta, credeam că poate să-mi ajute. Dar numai o clipă. De fapt, lăuntric terminasem de mult cu felul acesta de a-mi consuma timpul.

Şi atunci a venit un director, colonelul Gutkind (copil bun) *nomen non est omen.* Acesta mi-a interzis să scriu, mi-a confiscat cărţile şi mi-a cerut să-i predau şi manuscrisele. Nu mă avea deloc la stomac acest domn colonel. De ce, n-am ajuns să ştiu nici până astăzi. N-am cerşit, nu m-am rugat, am distrus pur şi simplu manuscrisele. De atunci mi-a perit cheful pentru astfel de îndeletniciri.

— Despre această întâmplare nu mi s-a raportat nimic, spuse domnul de Andergast cu fruntea încreţită.

— Cred. Ce era să vă raporteze ? Chiar un om ca dumneavoastră ar fi foarte indignat dacă ar şti *cât de multe nu se raportează.*

Domnul colonel putea foarte bine să mă răpună cu sistemul său de-a mă chinui şi nimeni nu l-ar fi putut împiedica, dacă nu l-ar fi găsit paralizia, între timp. Nu era scris se vede, în stele, ca să-i cad şi eu victimă.

Şi după aceea am scărmănat zegras, am lipit cutii, am învârtit la frânghii, am împletit rogojini, şi în tot cursul anului al şaisprezecelea, am cusut nasturi la mantale milităreşti.

— Aş pune mare preţ pe faptul dacă v-aţi putea hotărî să faceţi un fel de autobiografie. Sper multe de la această autobiografie. Ea ar putea ajuta, ea ar putea înlesni o împrejurare pe care am pomenit-o la începutul convorbirii noastre.

În acest caz, aş da directorului ordine în acest sens, şi aţi putea conta pe toate înlesnirile şi uşurările posibile.

Maurizius avu o tresărire şi făcu un gest de parcă vroia să vadă cursa pe care domnul de Andergast i-o prepară în dosul acestei amabilităţi.

— Viaţa mea este un trunchi retezat şi consumat de foc, răspunse el clătinând capul. Ce rost mai are să scurm cenuşa, să caut cioturile şi să număr anii trecuţi ? sau să fac asupra acestor ani consideraţii patetice şi dureroase, şi să mă jelui cât de înaltă a fost coroana trunchiului... Nu !

— Vă rog să nu mă înţelegeţi greşit. Eu nu vreau să exercit asupra dumneavoastră nici un fel de presiune, îl asigură domnul de Andergast cu seriozitate. Nici de o spovedanie nu mai poate fi vorba. Aşa cum stau lucrurile acum, ea nu mai interesează.

— Atunci ?

Domnul de Andergast îşi trase capul între umeri şi făcu (fără să vrea) o mişcare cu mâinile, care vroia parcă să arate nesiguranţa în care se zbătea. Nimic nu putea face o impresie mai puternică asupra lui Maurizius ca această mută declaraţie de renunţare.

Dacă nu era un soi de capitulare, această atitudine era desigur o genială manevră de şah.

Faţa lui Maurizius deveni mai palidă ca de obicei. Părea că nu poate să mai lupte cu ceva care-l chinuia, ceva ce simţea nevoia să spună şi nu putea s-o spună.

După atâţia ani de zile, aceasta era prima vizită de *«afară»* în celula lui.

De atâţia ani, acesta era primul om care vorbea cu el în limba lui. Simţiri felurite se învălmăşeau în capul lui. Îi era imposibil să reţină una singură din ele.

Ca un om care a fost deportat într-o insulă pustie şi care a aşteptat vreme îndelungată să vadă un ochi omenesc, care a tânjit după o vorbă omenească, şi care nu mai e capabil să-şi dea seama că insul dinaintea lui era acelaşi care l-a condamnat, care a făcut ca să fie deportat, aşa tremură, aşa era înfrigurat Maurizius după simpla apropiere fizică a omului din faţa lui, după o veste.

— Dar staţi jos, auzi el vocea domnului de Andergast : se aşează ascultător, pripit, ca atunci. Ochii lui plini de o nemărginită tristeţe aveau o fosforescenţă ce vădea o stare de dezagregare sufletească.

Încă trei, patru luni, şi ultima scânteie interioară s-ar fi stins din aceşti ochi şi energia care a luptat până atunci, va fi distrusă.

Omul din faţă care îi vorbeşte ca om, îi redă noţiunea, sentimentul de om, îi redă noţiunea existenţei sale şi îi insuflă puteri noi de viaţă.

Deodată căzu iar numele Annei Iahn.

— Desigur că aţi aflat de căsătoria Annei Iahn ?

— Da, am aflat acum opt ani.

— Vestea v-a surprins ? A schimbat ea ceva din sentimentele dumneavoastră ?

Maurizius râse. Sau poate n-a fost râs, poate că a fost numai o încercare nereuşită de-a se preface că a uitat.

Oricum, numele n-a mai răsunat niciodată în celula asta.

Încăperea îşi pierde dimensiunile ei normale, se dublează, şi ea, capul lui Maurizius începe să crească, să se umfle, de parcă toate s-au îmbibat de un gaz care te face să vezi disproporţionat lucrurile din jur şi să pierzi şi tu noţiunea dimensiunilor propriei tale fiinţe.

Da, îşi zise el, procurorul ar fi trebuit să fie mai abil... dar la ce e bună abilitatea ? Până la urmă, vrea,

nu vrea, omul tot se dă în vileag. O întrebare îi urmează celeilalte şi un răspuns atrage după sine alt răspuns.

— Am aflat vestea de la tatăl meu, dintr-o scrisoare de-a lui. Mai erau câteva rânduri în această scrisoare care se refereau probabil tot la Anna Iahn, dar ele au fost şterse de cenzura închisorii.

La început, cum am considerat vestea aceasta ca mincinoasă, n-am' mai simţit nevoia să mă informez mai îndeaproape. De-abia cu trecerea vremii, m-am obişnuit, încetul cu încetul, cu gândul acesta, m-am obişnuit cu posibilitatea căsătoriei Annei Iahn. De ce nu ? De ce să nu se fi măritat ? Ce îndatoriri o obligau să rămâie fată ? Să se fi făcut călugăriţă ? Da, poate că mânăstirea ar fi fost locul cel mai nimerit pentru ea. Tata, desigur, în ura lui nemărginită, a născocit toate calomniile posibile contra ei. Acum vreo paisprezece, cincisprezece ani, a afirmat, în una din vizitele sale, ceva murdar, ceva trivial, anume că ea şi Waremme au avut...

Nu, dar asta nici nu vreau s-o mai repet. Şi bătrânul s-a ferit s-o mai repete, după aceea. Mai ales că, între timp, supravegherea convorbirilor în vorbitor a devenit foarte severă.

De atunci înainte, de câte ori îşi făcea vizita lui bianuală, bătrânul sta în faţa mea, copleşit de amara lui mâhnire şi abia găsea ce să-mi spună. Sta numai aşa, neputincios şi prostit şi se uita plin de jale la fiul său. Nu mai avea curajul să pomenească de gândul lui nebunesc...

— Căsnicia cu Duvernon, pare-se că a fost fericită, adăugă domnul de Andergast, sec.

— Duvernon ? Aha, acesta este bărbatul ei... Posibil..

— Sunt şi copii. Două fetiţe.

Mâna lui Maurizius, pe care o ţinea proptită în bărbie, începu să tremure.

— Copii ? au într-adevăr copii ? Se poate ? Copii ? Ea a spus cândva că n-ar vrea să aibă niciodată copii.

— Pe vremea aceea mai era ea însăşi încă un copil. În privinţa asta nu avea vârstă. Ea n-avea obicei să spună decât ceea ce pornea din adâncul personalităţii ei.

— Totuşi, tocmai ea, care spunea că nu vrea să aibă copii, a preluat grija copilului dumneavoastră nelegitim.

Maurizius își apăsă cu arătătorul ambelor mâini pleoapele. Buzele sale deveniră livide.

— Hildegard.,. da !...

— Cum, nu mai există relații între ele ? adică între Anna Iahn și fiica dumneavoastră ?

— Asta nu știu.

— Cum, nu știți ? Nu vi s-a... ?

— Nu, strigă Maurizius, nimic. Nu mi s-a spus nimic. Eu nu știu nimic de copilul meu.

Domnul de Andergast nu păru deloc mirat și nici supărat de izbucnirea asta deznădăjduită, ci se interesă plin de compătimire, mai de aproape, și află că Maurizius i-a spus Annei Iahn (prin doctorul Folland care le servea de intermediar) că el nu poate, că nu trebuie să se mai intereseze de copilul său, pentru acest copil, el trebuie să conteze ca mort. Numai astfel Anna Iahn a acceptat să se ocupe ea mai departe de educația copilului.

— Cred că și Anna Duvernon și-a îndeplinit obligațiile față de copil la fel cum a făcut-o Anna Iahn.

Maurizius își învârti grumazul ca un om care simte că se înăbușe.

— Da, da, se poate. Dar n-am aflat nimic. Nici măcar dacă fata mai trăiește. Acolo, *afară*, câți nu s-au prăpădit și la câți nu li s-a pierdut urma, de când mă găsesc eu aci.

— Pare-se că Anna Iahn avea atunci, în tinerețea ei, un caracter cam curios, cam original. Așa, de pildă, mi s-a părut foarte ciudată grija ce-o arăta ea față de copilul care era fructul unor relații nelegitime dintre cumnatul ei și o femeie străină.

— Nu, asta nu este așa de inexplicabil când te gândești la câte i se întâmplaseră până a veni la noi și câte i s-au mai întâmplat după aceea.

De toate astea nimeni nu știa.

După aceste cuvinte Maurizius stătu amuțit un răstimp. Agita nervos capul de parcă vroia să se ferească de ceva, de cineva care se apropia de el.

Dar nu erau decât umbre. El sta de vorbă cu umbre.

În cele din urmă ridică ochii, privi pe procurorul general cercetător în obraz și spuse cu o voce sugrumată, cu gura uscată :

— Am să încerc s-o povestesc. Cred că ar fi bine s-o istorisesc odată. Până la un anumit punct, pot risca,

în tot cazul. Chiar dacă ar fi numai ca s-o ascult eu însumi. Ca să văd ce-a mai rămas din povestea asta. Dar nu astăzi. Sunt prea copleşit de cele ce am vorbit, nu mai sunt stăpân pe mine.

Mâine, timpul cel mai potrivit ar fi dimineaţa.

Domnul de Andergast acceptă şi se ridică. În uşa celulii făcu un semn gardianului şi acesta deschise.

Când intră în hotelul din Kressa, era ora şapte şi jumătate ; ceru o cameră pentru o noapte.

Sofia trebuie să aştepte, îşi zise el, într-un amestec de triumf şi de teamă, în timp ce sta la fereastra hotelului şi privea spre zidurile închisorii.

Dar a fost numai un gând trecător şi fără importanţă, pentru că toate gândurile sale erau îndreptate către ocnaşul Maurizius.

CAPITOLUL X

1

Etzel îşi dădu firește imediat seama că s-a hazardat într-o situaţie foarte primejdioasă.

„Bine că-i văd în sfârşit ochii", se gândi el, în timp ce se retrăgea într-un ungher al odăii ; nu sunt deloc plăcuţi aceşti ochi şi are toate motivele să-i ascundă.

Că nu era într-o poziţie avantajoasă, asta ştia Etzel. El ridicase spada, celălalt nu ! În urma acestui incident, era exclus să mai meargă astăzi împreună la adunarea de lângă gara Stettiner. Acum aveau altceva mai important de aranjat. Warschauer îşi puse iar, domol, ochelarii pe nas.

— Ciudat, şopti el tărăgănat cu aerul că ar scormoni în tunelul unui trecut depărtat şi obscur. În acelaşi timp îl fixa insistent pe Etzel.

— Am adus salam şi ţâri, spuse Etzel făcând încercarea de-a părea imperturbabil, şi arătă pachetul aşezat pe prichiciul ferestrii. Pâinea e în sertarul mesei ; unt cred deasemeni că mai este. Nu doriţi să mâncaţi ? Warschauer tuşi.

— Închide fereastra, Mohl, spuse el autoritar, s-a făcut răcoare.

Etzel făcu întocmai cum i se ordonase și în timp ce închidea fereastra, o fâșie de lumină ca un fulger de reflector, venit de peste acoperișuri, trecu peste chipul său.

Între timp Etzel își recâștigase tot sângele rece ; luă pachetul, îl desfăcu, se apropie de masă, scoase două farfurii, șervete și pâine, le puse, aferat, pe fața de masă niţeluș cam murdară, zăngăni cu cuțitele și furculițele și pregăti mașina de spirt pentru cafea.

Warschauer îl privi un răstimp în tăcere, trecu apoi dincolo, lăsă ușa deschisă și se spălă pe mâini în felul său obișnuit și minuțios. Când se întoarse, se așeză indispus la masă și începu să mănânce.

Etzel, care afecta tot timpul o degajare totală, aprinse mașina de cafea. După ce aprinse mașina, numără linguriţele de cafea cu glas tare : una, două, trei.

Numărând, îl năpădi gândul neliniștitor că până acum nu avea încă certitudinea că «profesorul» Warschauer era într-adevăr una și aceeași persoană cu Gregor Waremme. Se bizuise numai pe spusele bătrânului Mauriziús, dar erau ele de ajuns ? Desigur că instinctul său i-a arătat că era pe drumul cel bun, imediat ce l-a zărit pe Warschauer, dar siguranța absolută nu o poseda încă. Tăcerea persistentă a profesorului, îl neliniștea. Nu îndrăznea să înceapă, primul, vorba, se ferea chiar să arate cea mai mică privire de curiozitate, și ședea cu ochii țintă în flăcăruia albastră a spirtului.

În sfârșit, Warschauer depuse tacâmul și își trecu arătătorul de câteva ori prin gură, gest care lui Etzel îi făcea silă, și apoi spuse aspru, aproape ordonând :

— Ei și acum ? Ce ? Cât să mai aștept lămuriri *my dear* Mister Mohl ? sau Mister *Nobody* sau știu eu cum te cheamă... Ce înseamnă această încercuire ? Cine te-a trimis ? Ce se ascunde în dosul palavrelor dumitale ? Ei bine, da, eu sunt : Georg Warschauer alias Gregor Waremme. Ce dorești, tinere domn ?

În sfârșit, slavă Domnului, nu mai există nici o îndoială. Totuși Etzel se cutremură la auzul numelui ca la o împușcătură și îi trebuiră câteva secunde până să-și vină în fire.

— Imediat, domnule profesor, răspunse el pripit și îndatoritor, cu un surâs vioi, inofensiv ; imediat, numai puțintică răbdare, apa a început să fiarbă.

Între timp putea să mai chibzuiască. Warschauer bătea tactul cu degetele pe masă. Etzel trebăluia fără grabă. Luă vasul cu cafea și umplu o ceașcă pe care i-o aduse lui Warschauer. Apoi se rezemă cu cotul de masă, clipi câteva secunde, șovăi, și începu că vorbească de bătrânul Maurizius.

— Un om nenorocit, domnule profesor. Aveți idee ce bătrân e omul acesta ? Are șaptezeci și patru de ani. E de necrezut cum poate cineva ajunge la vârsta asta, în condițiile în care trăiește bătrânul.

El susține că nu o să moară înainte ca fiul său Maurizius să fie eliberat din închisoare. Și doar nu există nici cea mai mică eventualitate, ca acest deziderat să devie realitate. Tânărul Maurizius e osândit pe viață. La ce să-i dea drumul ? Dar bătrânul și-a băgat-o în cap și nu i-o mai poți scoate.

Îl cunosc de mult pe bătrânul Maurizius, deoarece bunicii mei aveau casa lipită de casa lui și el îi vizita adeseori. De câte ori venea, nu vorbea ceasuri întregi de altceva decât de fiul său și de soarta lui tragică. Mai ales de mine se alipise bătrânul foarte mult și îmi arăta multă încredere. Mie mi-a împărtășit toate nădejdile lui, mi-a povestit demersurile făcute la justiție, eșecurile, toată desfășurarea procesului. Trebuie să-l cunoașteți, domnule profesor, mi-a spus că a fost odată la dumneavoastră.

Warschauer îl privi mirat.

— Da, cu foarte multă ostenealâ și cu tot atâta cheltuială a reușit să afle adresa dumneavoastră și a venit pur și simplu, aci. S-a suit într-o zi în tren și a plecat să stea de vorbă cu dumneavoastră. Dar cred că, odată ajuns aci, nici n-a deschis gura. N-a cutezat să spună nimic și a plecat cum a venit. Nu vă amintiți de el ?

Warschauer părea că are o licărire de aducere aminte.

— A, parcă îmi amintesc, era un bătrân hirsut, cu o înfățișare de țăran sau de provincial... A, îmi amintesc : stătea la ușă, holba ochii la mine ca un viței, a întrebat dacă nu e liberă vreo cameră mobilată și apoi a șters-o cum a venit.

Asta s-a întîmplat, cred, acum vreun an. Deci ăsta a fost... hm... tatăl lui Maurizius. Ce ciudat. Dar... (tuşi) ce vroia, în fond ? de ce a venit ?

— Pentru anumite scrisori, îngăimă Etzel cu un glas, moale şi linguşitor şi se aplecă şi mai tare peste masă.

Warschauer care dăduse peste cap, cu zgomot, restul cafelii, rămase cu ceaşca în mână şi întrebă uimit :

— Scrisori ? Ce fel de scrisori ?

— Spunea că trebuie să aveţi nişte scrisori pe care vi le-a scris pe vremea aceea Leonhart, înainte de nenorocire. Mai spunea că trebuie să aveţi şi nişte scrisori, pe care le-a scris Leonhart către domnişoara Anna Iahn. El se jura că dumneavoastră le aveţi. Ar da jumătate din averea lui să recapete aceste scrisori. Şi cum el n-a cutezat şi e prea bătrân şi bolnav ca să mai încerce încă o dată... când l-am văzut cât de necăjit e, m-a mişcat, n-am putut să mai stau locului şi cum vroiam de mult să viu la Berlin, i-am spus că vreau să încerc eu, poate că voi reuşi să recapăt scrisorile.

Warschauer clătină capul.

— Habar n-am de aceste scrisori. E o simplă închipuire a bătrânului. Te-ai ostenit degeaba, tinere Mohl.

Cuvintele sunau batjocoritoare, dar păreau foarte sincere. Nici Etzel nu se aşteptase să audă altceva, făcu totuşi o faţă contrariată şi întrebă sfios :

— Într-adevăr, nu ? Gândiţi-vă bine, domnule profesor. De dragul meu. Nici nu vă puteţi închipui ce dragoste îi păstrează bătrânul lui Leonhart Maurizius. Un adevărat cult. Departe de a-l socoti un criminal, el îl socoate, dimpotrivă, un sfânt.

Îl îndumnezeieşte. Adună cele mai neînsemnate lucruri care i-ar putea aminti de Leonhart.

Jucăriile de copil, hainele, cărţile. Mă rog, ca un posedat... ca un nebun. Poate dacă o să mai cercetaţi cu atenţie, poate o să găsiţi totuşi...

Din dosul ochelarilor negri, ochii fulgerau. Privirile acestor ochi se prăbuşiră în pământ, şovăiră câteva secunde pe duşumele, apoi se ridicară, se căţărară pe trupul băiatului până la chipul acestuia şi aci întâlniră celălalt fulger al ochilor, tare şi viu.

— Nu posed nici un fel de scrisori, ripostă el supărat şi molfăi din maxilarul inferior... nu posed în general

nimic scris de la... de la... Leonhart Maurizius. Nu posed nici scrisori adresate mie, nici scrisori adresate «acelei domnişoare Anna Jahn». Am isprăvit !

Etzel se îndreptă, privi o clipă descumpănit înaintea lui, duse mâna la gură cu un gest copilăresc de care nu se putea dezvăţa.

Aici în faţa lui Warschauer care şedea înghemuit în scaun, masiv şi diform, Etzel sta svelt şi mic ca un semn de exclamaţie.

— Cum, n-aţi fost prieten cu el, domnule profesor ? se interesă el cu o curiozitate candidă ? Am crezut că aţi fost prieten cu el.

Warschauer strânse sprâncenele bănuitor şi replică şovăitor, cu un glas mahmur şi stânjenit :

— Prieten... da... poate... pe vremea aceea am avut mulţi... atunci... e posibil.

Etzel veni un pas mai aproape şi spuse ager şi pripit :

— Spuneţi-mi, domnule profesor, credeţi oare că el a ucis-o ? Vreau să spun că nu s-ar putea să fie nevinovat chiar dacă... chiar dacă a tras ?

Warschauer nu dădu nici un răspuns. Îl învălui numai într-o privire de o nemăsurată răceală, o privire care te îngheţa.

Părea că n-a auzit întrebarea sau a auzit-o, dar n-a luat-o în seamă. Etzel nu-şi putu stăpâni un fior.

2

Desigur că Warschauer cu mirosul lui de copoi, descoperise de mult intenţiile lui Etzel. În tot cazul, mult înainte ca acesta să fi visat măcar.

Etzel nu cunoştea încă extraordinarul spirit de pătrundere al lui Warschauer. Îl simţea numai în liniştea care avea ceva subteran, ceva gata, gata să răbufnească.

Simţea toate acestea instinctiv, dar nu le putea cântări încă la justa lor valoare.

Astfel, nu observă nici scepticismul cu care Warschauer întâmpină motivul invocat de el ca să vie la Berlin : scrisorile. Scepticism în care se cuprindea şi multa indiferenţă pentru eventualul rău ce i l-ar fi putut face un copil. Warschauer observase toată manevra lui Etzel, o observase până în cele mai mici amănunte şi

toate tribulaţiile băiatului i se păreau copilăreşti şi ridicole.

Şi apoi băiatul însuşi, ţinuta lui, purtarea aleasă, felul de a vorbi, acestea împreună cu alte indicii : ciorapii, rufăria, tăietura hainelor, toate acestea (cu toată truda lui Etzel de a se arăta un fiu al mahalalei) îi dovedeau lui Warschauer că Mohl nu e Mohl şi că nu venise la el ca să înveţe limba engleză.

Într-una din zilele care urmară, când Etzel veni la Warschauer, acesta îl trase foarte aproape de el, îl luă între genunchi, îl strânse şi îl privi atent şi pătrunzător în faţă. Luă una câte una mâinile lui Etzel şi le cercetă amănunţit. Cercetă unghiile, pielea, palma interioară. În sfârşit, spuse :

— Ai o piele foarte fină, băieţaşule, ai fost crescut ca un Baby după toate regulile igenei moderne, ai ? Băiat subţire, descendenţă nobilă, tâmple delicate, mădulare subţiri şi pe deasupra foarte ager la minte. Mi-eşti drag, Mohl, mi-eşti afurisit de drag, Mohl.

Cu un chihotit dezgustător îi dădu drumul lui Etzel care îl privea cu groază. Îşi apărea deodată sieşi aşa de mic şi de neînsemnat ca un deget.

— Ce-ar fi să mergem să bem o ciocolată la o cofetărie ?

Nu părea prea afectat de manevrele lui Etzel. Poate că îl şi amuza să observe cât de departe înţelegea Etzel să le ducă şi ceva ieşi până la urmă din ele. Era aşa de sigur de el ; era aşa de sigur că e iredutabil, că îşi permitea luxul de-a afecta un cinism care unora le apărea drept modestie şi umilinţă.

Când ajunseră la cofetăria din strada Rheinsberger şi se aşezară într-un ungher mai obscur, unul în faţa celuilalt, Warschauer spuse cu o amabilitate care îl desgustă pe Etzel.

— Poţi să mă întrebi ce doreşti, Mohl, o să-ţi servesc cu foarte mare plăcere orice informaţii doreşti. În felul acesta vei afla lucruri mult mai interesante decât poţi afla cu jocul acesta de-a şoarecele cu pisica. Nu zău, nu e o îndeletnicire pentru dumneata, să umbli după mine şi să-mi miroşi urmele. Poţi învăţa mult mai multe de la mine pe altă cale. Restul nu mă interesează şi nu mă atinge. Toată umărirea asta, pânda, spionajul, toate astea sunt pentru mine numai nişte pişcături de purice. Nu le

acord nici o atenție. Fiindcă dacă ar fi să mă sinchisesc de ele, un simplu bobârnac și aș distruge puricele.

Cinismul acesta al lui Warschauer în relațiile lui cu oamenii, arăta că omul era în ultimul stadiu de dezagregare lăuntrică. «Nu mă interesează nimic, nu mă atinge nimic».

Era asemeni unui om care umbla printre pereți de sticlă. Cu o singură privire ar putea să vadă tot ce se petrece în jurul său. Dar el nu avea iluzii. De aceea nu înțelegea să miște un singur deget pentru eventuala îmbunătățire a situației precare în care părea că se zbate. Vorbele ce le schimbau oamenii, ei între ei, lui îi apăreau neînsemnate ca și zumzetul insectelor. Nu, n-aveau nici o importanță vorbele, deoarece ele te făceau să crezi în fapte, în întâmplări care nu s-au petrecut niciodată.

Toate cuvintele mari cum sunt de pildă : *Religia, Patria, Umanitatea, Etica, Iubirea aproapelui* etc., el le socotea ca pe niște etichete farmaceutice, dintr-o farmacie făcută mai mult să dăuneze decât să facă bine. Socotea prostia și lăcomia de câștig ca singurele însușiri caracteristice ale oamenilor, toate celelalte decurgând din aceste două caracteristici inițiale.

Nu avea cum înfățișa și comunica lumii aceste vederi ale sale și chiar dacă prilejul i s-ar fi oferit, l-ar fi ocolit.

La ce bun să împărtășească semenului său cele ce gândea ? I se putea cere tot așa de bine să se ducă în piața Potsdam și să facă tumbe.

Și chiar dacă ar simți nevoia să vorbească, n-ar avea cui se împărtăși, n-ar avea cine să-l asculte. Fiindcă el era un om singur, așa de singur, că în comparație cu el, ocnașul celulei 357 e un om înconjurat de societate. Ocnașul închisorii din Kressa, se poate întreține cu gardienii, poate împărtăși gândurile sale tovarășilor săi. Dar singurătatea lui Warschauer era voluntară și dorită de el însuși.

De mult nu mai fusese ispitit să se uite în jurul său și să-și reamintească drumurile pe care umblase odată.

Nu fiindcă trecutul pierise din memoria lui. Cum se putea întâmpla una ca asta când el purta în sine acest trecut ? Pentru el trecutul nu era ca pentru alți oameni, o simplă inscripție pe o piatră de mormânt, ștearsă de vremuri și ploi. Nu, pentru el trecutul era valul de sânge

care îi curgea prin artere şi care îşi va duce freamătul şuvoaielor până departe, până în golful morţii.

Nu căuta să-şi lămurească ce cuprindea acest «mi-eşti drag» pe care îl adresa lui Etzel. Nu era desigur tinereţea aceea care îl atrăgea cea dintâi. Nu preţuia tinereţea, nu-i trebuia, nu o căuta. O privea ca un stadiu nediferenţiat de lupte cu tine însuţi, de visuri şi sentimentalităţi romantice. Nu o iubea, poate fiindcă el îşi înăbuşise tinereţea-i şi se ura ori de câte ori îşi amintea de ea. Da, e foarte tânăr «tânărul Mohl», dar la el tinereţea e de o naturaleţe, de un farmec lipsit de acea nelinişte a pubertăţii, de acel romantism lânced şi cleios ce este propriu pubertăţii. Să fie acesta spiritul cel nou ? Să fie oare aceştia, oamenii cei noi care vin ? Băieţi ageri, vioi, sprinteni care posedă un spirit deosebit de observaţie şi au şi bunul simţ al realităţii imediate ? Poate. Cine ştie ? În tot cazul Etzel avea un farmec, un farmec precis, activ, insinuant ca o otravă subtilă, cuceritor ca un parfum pătrunzător.

Să fie simpatia aceea ce îl lega de acest băiat ? Nu, desigur că nu era vorba de aşa ceva. Nu, era mai degrabă un sentiment de posesiune care-l apropia de Etzel. Dar cum să-l posezi ? Ce să posezi ?

De câte ori se gândea la Etzel, Warschauer simţea fiorul unei senzaţii aidoma senzaţiei ce o ai atunci când pui o blană pe pielea goală : ceva cald şi plăcut totodată.

Cum i-a promis că o să-l iniţieze în multe lucruri folositoare, îşi puse în gând să-l înveţe ce înseamnă cu adevărat lumea şi viaţa.

Trebuie însă ca băiatul să intre întâi complet sub stăpânirea sa.

Dorinţa de a şti ce îl înflăcăra pe băiat se îndrepta însă spre o ţintă pe care Warschauer vroia, deocamdată, s-o ignoreze.

3

Dorinţa de a şti, slabă denumire pentru ceea ce-l anima pe Etzel. Nu trebuia să fii un psiholog prea ager ca să vezi că era mai mult decât interes sau ataşament faţă de o persoană oarecare. Deocamdată, Warschauer

trebuia să aştepte să vadă cum se vor desfăşura lucrurile.

În seara discuţiei, îl expediase pur şi simplu acasă pe Etzel şi acesta se arătase foarte speriat sau se prefăcuse numai că este. Trecură zile fără ca să îndrăznească a mai face vreo aluzie la cele discutate. Între timp îşi dublă zelul său de a-l servi pe Warschauer. Îşi petrecea după-amiezile şi serile în odaia profesorului. Când acesta avea elevi, se vâra într-un ungher şi aştepta. Întocmi un catalog al cărţilor ; făcu ordine în dulapul cu rufe, cusu nasturii slăbiţi de la hainele şi rufele profesorului, ducea manuscrisele la directorul muzeului şi căuta să se facă cât mai puţin observat.

Într-una din după-amiezi veni cu un buchet de lăcrămioare pe care îl cumpărase pe drum şi îl oferi lui Warschauer cu un surâs băieţesc.

Warschauer se arătă exagerat de măgulit dar se vedea că e ipocrit. Împreună, încântat, mâinile şi strigă cu un glas cântător şi nazal de derviş :

— Minunat, micule Mohl, minunat ! Lăcrămioare ! ce strălucitoare primăvara în coliba mea mizeră. O idee aşa de gingaşă. Iată, încă un semn de creştere aleasă : înclinarea aceasta estetică. Paalzov n-ar fi fost în nici un caz capabil de un astfel de gest. Fermecător gest ! Din păcate n-avem nici o vază de flori şi trebuie să aşezăm florile într-un pahar ordinar de sticlă. Dar acela care dăruie florile, înnobilează şi vasul în care vor fi puse ele.

Jocul acesta continuă zece minute.

Etzel devenise atât de nervos că îi venea să-i sară în obraz lui Warschauer. De-abia acum observă Warschauer că Etzel era ud leoarcă. Umblase fără umbrelă prin ploaie şi mantaua şi şapca erau ude că le puteai stoarce de apă ; ciorapii i se lipeau de picioare. Şi de astă dată începu iar prefăcătoria. Profesorul începu să se vaite de parcă avea lângă el un om grav rănit. Îl imploră pe Etzel să-şi scoată imediat ghetele şi ciorapii, îi luă şapca şi mantaua şi i le atârnă să se usuce, aduse un pled din dormitorul lui improvizat şi îl înveli.

Îl rugă să se culce pe sofa, ceea ce Etzel consimţi să facă de-abia după o împotrivire de câteva minute, şi începu imdiat să facă preparative pentru ceai.

Agitaţia lui, aferarea, văicărelile şi felul în care îşi freca mâinile, făcând mereu cu limba tţ, tţ, tţ, erau toate aşa de vizibilă comedie şi prefăcătorie, că Etzel nu mai putu suporta şi, cu obrajii palizi, îi strigă în cele din urmă :

— Dar încetaţi odată. Faceţi toate astea numai ca să vă bateţi joc de mine. Fiindcă nu vroiţi să discutaţi lucruri serioase cu mine. Dar m-am săturat. Mă duc acasă.

Şi sări în picioare.

Warschauer întinsese tocmai braţul să ia de pe policiora de lemn cutia de ceai. Se întoarse domol către Etzel.

— Despre care lucruri serioase e vorba, scumpul şi tânărul meu prieten ? se informă el, cu glasul mieros şi cu o mirare perfidă.

— Păi bine, eu v-am mai întrebat odată şi nu mi-aţi răspuns nimic, îi replică Etzel inciudat.

— Cum ? Despre ce e vorba ? îl iscodi Warschauer prefăcându-se mereu că habar n-are despre ce e vorba.

— V-am întrebat dacă credeţi că Maurizius e vinovat.

Warschauer păru foarte mirat.

Cu cutia de ceai într-o mână şi cu capacul ei în cealaltă, veni lângă sofa.

— Cum eşti foarte bine informat asupra acestor împrejurări, ştii desigur că eu am jurat că e vinovat.

Glasul nu mai suna de astă dată moale şi mieros, ci aspru şi sec.

— Da... ştiu... asta ştiu... dar câteodată te poţi şi înşela... Oare este exclus orice, orice, orice posibilitate ca dumneavoastră să vă fi înşelat ?

— Ei, dă-o dracului ! murmura Warschauer. Era acest de trei ori «orice» care îi provocase exclamaţia.

— Ce te face să crezi că m-aş fi putut înşela ? spuse el şi puse cutia de ceai pe masă.

— Putea de pildă să tragă fără să nimerească.

Warschauer rânji.

— ...Aha... să tragă şi să nu nimerească... Curios. O teorie care trebuie cercetată mai de aproape.

Ochii lui Etzel fulgerară de mânie.

— Vă declar că, cu acest fel sarcastic de a vă purta, nu vă impuneţi deloc. Sunteţi aidoma unui băiat care

se eschivează de la o luptă şi fuge, iar atunci când se simte la adăpost, îţi scoate limba. E ruşinos ceea ce faceţi.

— Înţeleg, spuse Warschauer liniştit şi îl privi o clipă ţintă pe Etzel. Vreau să vorbesc deschis cu dumneata, Mohl, spuse el şi adăugă imediat : chiar dacă m-am înşelat, nu trebuie să se afle lucrul acesta.

— Ce înseamnă asta ? Explicaţi-mi, vă rog.

Warschauer parcurse de două ori odaia în lung şi în lat cu mâinile împreunate la spate.

— Ca să lămuresc asta, Mohl... nu, desigur că a fost numai o figură retorică. Nici nu poate fi vorba de o eroare.

Veni iar lângă sofa.

— Cum te simţi ? Numai să nu capeţi febră...

— «Ca să lămuresc asta», repetă Etzel vorbele lui Warschauer, încăpăţânat ca un copil căruia nu vrei să-i continui o istorioară începută.

— Calmează-te, prietene, îl ironiză Warschauer cu vocea groasă şi reîncepu umbletul său prin odaie.

— Întâi aţi vrut să vorbiţi deschis şi după aceea spuneţi că e numai o figură retorică (se înfurie Etzel), cine poate să vă mai înţeleagă.

Warschauer oftă.

— Dragul şi bunul meu Mohl, toate astea sunt aşa de îndepărtate... toată farsa asta tragică... s-a întâmplat de aşa de multă vreme... toate au dispărut sub orizont... azi nu mai sunt decât umbre... numai fantome... cel mai bun lucru ar fi să tac...

Se opri lângă masă, luă cutia de ceai, puse capacul deasupra şi îl bătu cu palma, ca şi cum ar fi vrut să spună : s-a isprăvit, gata !

Etzel îşi zise disperat : bătrâne mizerabil, adineauri erai gata, gata să te dai în vileag, şi acum... Ce să fac, ce pot să fac ?

Aparent, rămase liniştit. Îşi dădea seama că pentru astăzi nu trebuia să împingă lucrurile mai departe. Însă înăuntrul său simţea o răzvrătire surdă împotriva acestei împotmoliri în care aluneca din zi în zi mai mult, în care se adâncea cu fiece pas făcut, mai vârtos. Mai vedea că prin tactica sa de până acum nu reuşise să dobândească nimic. Trebuia să găsească o tactică nouă de luptă.

În comparaţie cu ăsta, Tristmegistos e o comoară de franchete, se gândi Etzel, şi deodată îi răsări icoana pă-

rintelui său înainte, şezând în profil, cu picioarele încrucişate : o statuie imobilă.

Era o amintire firavă care de-abia se înfiripase că se şi destrămă.

Nu avea timp, nu avea loc în creierul său pentru alte gânduri decât acesta : ce mă fac acum ? încotro purced acum ? Şi în timp ce sta şi ce frământa, instinctul lui ghicise deja drumul cel adevărat.

În măsura în care persoana lui Warschauer îi devenea mai enigmatică, în aceeaşi măsură creştea şi neliniştea pentru acest om. Nu se putea reţine să nu-l observe, să nu-l studieze, să nu-l asculte. Din zi în zi, simţea mai intens nevoia imperoasă de a pătrunde în viaţa necunoscută a profesorului, acolo unde Georg Warschauer înceta să mai existe şi începea existenţa lui Gregor Waremme. Fiindcă de Waremme nu ştia aproape nimic. Waremme sta înapoia unui nor. Waremme era maestrul care se ascundea, Warschauer numai ucenicul umil care primea ordinele şi i le executa. Două făpturi absolut deosebite una de alta, mult mai bine şi mai precis despărţite decât era E. Andergast de E. Mohl. Din aceşti doi din urmă tot Mohl era cel autentic.

E. Andergast n-ar fi fost niciodată capabil să-l găsească pe Warschauer ; aceasta fusese opera lui E. Mohl. Sărmane Mohl, se ironiză Etzel, tu singur contra doi ? Warschauer şi Waremme.

Două zile după ultima convorbire se întâmplă că Etzel găsi sub un teanc de cărţi prăfuite, una pe care sta scris cu o caligrafie tinerească şi avântată, numele de Georg Warschauer. Alături, luna şi anul : aprilie 1896.

Warschauer, care îi urmărise mişcarea, observase figura surprinsă a băiatului. Veni lângă el, privi numele şi spuse :

— Da, e adevărat. Aşa mă numesc. Acesta este numele meu cel adevărat.

Etzel făcu ochii mari. Nostim, îşi zise el cu o senzaţie de parcă ar fi fost păcălit. Aşadar, e numai o închipuire că Warschauer e o rămăşiţă din Waremme. Waremme e de fapt numai o intercalare. Şi murmură încet numele de pe carte.

Warschauer se înclină.

— Da, întări el : Georg Warschauer, fiu din părinţi evrei, originar din Thorn. Ca s-o ştii preţis, scumpul

meu prieten Mohl. Şi asupra acestei chestiuni ar fi unele lucruri de spus.

Nu părea însă dispus acum să continuie de parcă îl stingherea încăperea sau ora timpurie de după-amiază. Totuşi lui Etzel i se păru că era foarte aproape de ceea ce dorea el să afle.

— Hai să hoinărim puţin, micule Mohl, spuse el. Vremea e frumoasă şi ne vom bucura câteva clipe de priveliştea străzii.

— Mie îmi convine. Numai că n-o să ne mărginim numai la hoinăreală, în cele din urmă o să ne înfundăm iarăşi în vreo cofetărie oarecare.

— Lasă că ştiu eu una care nu e aşa de plicticoasă ca aceea din strada Rheinsberger şi nici nu e aşa de departe ; e aici lângă cazinoul Zehdenicker. Cântă o muzică de jazz. Azi e sâmbătă, nu ?

Etzel era mulţumit deşi nimic nu-i îndemna către muzica de jazz. Dar cunoştea simpatia cea mare a lui Warschauer pentru muzica de jazz şi fiindcă nu vroia să-l indispună, consimţi să-l însoţească.

Zăboviră un ceas şi jumătate în învălmăşeala mulţimii, în localul cu mesele foarte apropiate una de alta, în mijlocul târfelor de periferie, a societăţii de mici funcţionari comerciali şi de dansatori profesionişti de o eleganţă dubioasă.

Warschauer era încântat de învârteala pe loc, de frecătura, de tropăitul perechilor de pe parchet ; era încântat de feţele încălzite şi unsuroase din semiobscuritatea sălii.

Dar ceea ce îl încânta mai ales şi îl anima, era clinchetul, zornăitul şi zăngănitul instrumentelor.

La un moment dat, îl luă pe Etzel de încheietura mâinii şi îi şopti la ureche :

— Ascultă băiete, un astfel de saxofon, este inestimabil. Asta cântăreşte cât o Istorie a Culturii în trei volume. Ia priveşte bărbatul acela de colo, de la tobă, priveşte-l. Nu are înfăţişarea unui Torquemada.

Ce figură satanică ! Straşnic exemplar. Desigur că atunci când era mic le rupea cărăbuşilor picioarele şi puricilor le pârjolea cozile.

— Foarte posibil, dar ce vă încântă aşa de tare aici ? întrebă Etzel, rece.

Warschauer îl bătu peste mână.

— Sunt cercetări de interes pur biologic... îl asigură el cu sprâncenile ridicate.

Cunoşti pe tânăra aceea de colo, se întrerupse el, şi arătă cu bărbia pe o fată uscăţivă şi cam urâţică ce se sculase tocmai şi îl fixa foarte atent pe Etzel.

Era Melitta Schroevogt.

Ea ridică ameninţătoare degetul de parcă vroia să spună : acum te-am prins, ipocritule !

Etzel se înclină şi îi surâse colegial. Când o văzuse pentru ultima dată mai purta părul lung. Acum observă că poartă părul tăiat scurt. Cu fata asta nu e lucru curat, îşi zise el, trebuie supraveghiată Dar în clipa următoare o şi uitase.

Amurgea când se ridicară să plece. Ieşiră.

Când ajunseră în piaţa Senefelder auziră semnalul de alarmă al pompierilor. Curând văzură înălţându-se limbi mari şi roşii din una din străzile apropiate. Mulţimea începu să curgă spre locul incendiului. Ardea o fabrică de mobile. O luară pe străzile lăturalnice, mai ascultară un răstimp semnalele de alarmă ale pompierilor, trosnetul şi freamătul focului, apoi învălmăşeala oamenilor ce fugeau într-acolo deveni primejdioasă.

În faţa străzii Schröder, dădură peste o grădină publică în care intrară şi pe care o găsiră aproape goală. Se aşezară pe o bancă. Printre frunzele teilor se vedeau înălţându-se jerbe de scântei.

Un câine se furişă tiptil lângă bancă, rămase locului o clipă în faţa lor, adulmecă, îi mirosi şi dispăru apoi.

Warschauer spuse :

— Vreau să-ţi lămuresc chestia cu numele.

4

— Da, numele, strigă Etzel de parcă tot timpul nu se gândise decât la asta. Se aşeză la stânga lui Warschauer ca să audă mai bine şi, fiindcă între timp se întunecase aproape, să-l vadă mai bine.

— Desigur numele este lucrul cel mai neânsemnat, este o cheie pentru anumite uşi. Ai avut de-a face cu evrei, Mohl ?

— Cum de nu ! La noi sunt foarte mulţi evrei.

— Ai avut camarazi evrei ?

— Da.

— Ai trăit bine cu ei ?

— Foarte bine.

— Aşadar, n-ai avut cu ei nici un fel de rivalitate de principii.

Etzel clătină capul. Cunoştea «rivalitatea de principii», dar nu şi-o însuşise.

— Nu s-au făcut pe lângă dumneata anumite demersuri din partea familiei ? Nu ţi s-au interzis anumite lucruri ? Nu ţi s-au dat anumite îndrumări ?

— N...nt.

— Asta sună puţin cam şovăitor. Aşadar, totuşi ?...

— Uneori, dar nu m-am sinchisit de ele. Când a fost vorba de băieţi simpatici şi de treabă, nu m-am sinchisit de tot ce mi se spunea.

— Bun, asta voiam să ştiu.

Tăcu câteva clipe şi scormoni cu bastonul în nisipul de pe alee.

— Îţi poţi da seama cum cineva se poate minţi asupra propriei sale origini ? Complicată chestiune. Să nu vrei să fii ceea ce eşti, să detesti rădăcina din care ai crescut...

Am fost copilul unor părinţi evrei care erau în a doua generaţie de libertate cetăţenească.

Tatăl meu încă nu înţelesese că egalitatea aparentă dintre el şi creştini, era de fapt numai o îngăduinţă din partea acestora din urmă.

Oameni ca tatăl meu, un om deosebit de altfel, trăiesc sub raportul social şi religios, în aer.

Credinţa strămoşească n-o mai au, una nouă, vreau să spun pe cea creştină, refuză s-o adopte, şi din motive binecuvântate : Evreul vrea să rămînă evreu. Ce înseamnă asta : Evreu ?

Cred că o lămurire mulţumitoare nu ţi-ar putea servi nimeni.

Tatăl meu era mândru de emanciparea sa. Emanciparea asta este o delicioasă invenţie fiindcă ea îi răpeşte celui asuprit dreptul de a se mai plânge. Societatea îl elimină, statul îl elimină. Cheto-ul fizic a devenit unul sufletesc şi spiritual, şi tu te umfli în pene şi îl numeşti emancipare.

Ai cugetat vreodată la aceste probleme tinere Mohl ? Sau ai întâlnit vreodată un om care să-ţi ofere prilejul de-a te gândi la toate acestea ? Nu ? Înţeleg, ai avut ches-

timi mai interesante de rezolvat, dar poate că totuşi ţi-a ajuns la urechi ce se întâmplă, în prezent, în ţara asta ?

Eu nu vorbesc de faptul că ei ne aruncă, asemeni unei pomeni, această jalnică încetăţenire, dacă ar face aşa, ar fi cel puţin un procedeu cinstit şi demn de laudă. Ar fi în tot cazul mai lăudabil decât...

Lasă-mă să-ţi dau un exemplu : bunăoară dărâmarea pietrelor funerare din cimitirile evreeşti. Ce spui de asta, stimate Mohl ? să distrugi pietrele de pe morminte...

Asta e ceva nou în cultura popoarelor, ha ? *Dernier cri.*

Cred că pe lângă asta, toate excesele pentru pretinsele fântâni otrăvite şi omorurile rituale, sunt scuzabile deoarece erau acte de nebunie ale fanaticilor. Nu ? ce spui ?

Dumneata taci, micule Mohl. Îţi stimez tăcerea. Vezi, chestia asta cu pietrele de pe morminte e un simbol.

Dar am început iar să fac digresiuni. Înainte de a începe să depăn amintirile mele de familie, să-ţi emit o axiomă, scumpe Mohl, şi una de o valabilitate universală : în viaţa fiecărui om există o clipă când insul se poate decide pentru extremele contrarii ale naturii sale. Un moment când Shakespeare putea foarte bine să devină un fel de bandit genial a la Robin Hood, în loc de dramaturg ; Lenin, tot aşa de bine şeful Ohranei ţariste în loc de nimicitorul ei.

Poate că eu, sub un anumit imbold, (care din cauze neexplicabile nu s-au produs) aş fi devenit un fel de conducător spiritual al evreilor, un fel de Luther al Iudaismului.

În loc de aceasta... dar, mai bine să nu mai vorbim de asta. Efortul nostru exterior, e în funcţie de un adânc dualism, care ne este tot aşa de înrădăcinat ca şi instinctul de drept şi stâng.

Să nu crezi niciodată pe cineva când o să-ţi spună că, sub anumite împerjurări, n-a putut proceda altfel decât a procedat. Nu e adevărat.

Problema e numai asta : cât de departe ştii să mergi ca să găseşti punctul unde spontaneitatea ta mai este încă intactă, nealterată.

...Te plictisesc ? Într-adevăr, nu ? Bine. Ca băiat încă, mă făcea să sufăr laşitatea morală a coreligionarilor mei. Mă sâcâia faptul că se arătau mulţumiţi cu traiul lor de iloţi, şi că se mângâiau cu gândul unui predestinat popor ales. Sau că, în ţarcul lor îngust, făceau pe stă-

pânii, că se maimuțăreau după stăpânii lor cei adevărați. De aceea îi uram pe toți.

Uram jargonul lor, umorul lor, felul lor de a gândi, spiritul lor de afaceri, melancolia lor specifică, autoironia, aroganța lor.

Sfâșiam noaptea, perna de sub cap, de mânie, dacă îmi aminteam numai o umilire, de o ocară ce mi se întâmplase mie, părintelui meu sau oricărui evreu. La școală tremuram de rușine și indignare când auzeam numai cuvântul jidan. În felul cum era exprimat acest cuvânt intuiam totul : prejudecata, falsul istoric, ura înnăscută, căreia secolele nu i-au atenuat nimic din asprime și otravă. Fiindcă eu știam precis. (Bătu cu bastonul în pământ). La nouă ani știam deja precis, la cincisprezece ani aveam în urma mea un studiu asupra acestei chestiuni și eram pregătit pentru tot soiul de dispute. Dar cu dispute, nu zgudui și nu dărâmi faptele ; nici pe cele mai ticăloase. Și dintre toate faptele astea, exista una care îmi era absolut insuportabilă.

Și anume aceea că eu eram sortit să fiu exclus dintr-un anumit domeniu al vieții și al activității.

Cum, eu, cu însușirile mele, cu înțelegerea și cunoștințele mele, cu cultura și focul meu interior, cum, eu să nu pot, în nici o împrejurare să fiu, să fiu de exemplu : ministru ? Sau președintele unei academii de științe ? Și asta era deja o încumetare, era o pretenție fantezistă, ambiția mea nu avea voie să se ridice nici măcar până la un scaun de profesor.

Sub nici un motiv nu puteam parveni la locul unde îndeobște parvine cel mai mediocru individ, care, întâmplător, poartă stigmatul unei rase osândite... Gândul acesta mă turmenta.

Știam că pot să fiu un mare învățat, că pot produce opere de seamă ; nimeni nu mă va împiedica la aceasta. Până la urmă, o să-mi acorde și hatârul recunoașterii lor. Dacă am să produc ceva absolut grandios, poate că o să-mi acorde și admirația lor... dar în adâncul sufletului lor, ei n-au să mă creadă, în adâncul sufletului vor nega personalitatea și efortul meu și numai sub presiunile cele mai îndârjite îmi vor acorda onoarea pe care o dăruie altfel — generos — cu amândouă mâinile, celor care nu sunt de o rasă cu mine.

(Își scoase pălăria din cap și o puse apoi imediat la loc).

Dar toate astea sunt numai gândurile pe care le gândeam.

Imposibil să reiau ceea ce simțeam sufletește, sentimentul că... totul mi-e oprit... nu că mi-e oprit... că *eu sunt oprit să exist.*

Fiindcă atunci eu puteam să exist numai dacă aveam lumea de partea mea, numai dacă aveam întreaga căldură și înțelegere a lumii, fără reticențe și precupețiri; puteam să simt că exist numai dacă aveam întreaga și strălucitoarea largheță și libertate a unei existențe spirituale.

De aceea, eventuala obiecțiune pe care ai de gând să mi-o faci, și anume că toate motivele enumerate de mine trebuiau să mă facă să mă simt solidar cu ei și să-mi dubleze puterile, această obiecțiune cade, deoarece, cum ți-am mai spus, eu nu-i iubeam. Și pentru că nu îi iubeam, m-am desfăcut de ei. Pentru tot ce îmi lipsea mie, ei nu-mi puteau da nici o compensație. Nu eram un renegat, dacă îi părăseam, ci ascultam numai de îndemnul nevoilor mele lăuntrice. Că nu-i iubeam, e numai jumătate de adevăr. Adevărul întreg este că dragostea mea aparținea celorlalți.

Nu e un caz rar. Cel care e respins, își dăruie sufletul tocmai celui care-l respinge. Un caz tipic evreiesc.

Ceea ce îi este interzis evreului, tocmai aceasta dorește mai aprig; ceea ce nu poate poseda, devine cea mai scumpă a lui năzuință. Aceeași veche poveste a paradisului pierdut.

Pe unii îi uram, pe ceilalți îi iubeam. Iubeam graiul lor... graiul lor?

Nu, graiul meu. Al meu pe cât sunt de ai mei ochii mei din cap... iubeam istoria, eroii lor. Iubeam toate acestea mai adânc decât le iubesc ei înșiși și le înțelegeam mai bine decât le înțeleg ei. Și asta nu e numai fanfaronadă, nu, e un destin.

Ei, și acum să ne întoarcem înapoi. Prefacerea a început întâi cu o automistificare.

Când a murit mama mea care era o evreică habotnică, ce mai ținea cu strictețe datinele din bătrâni, *am făcut-o creștină*, am făcut-o fiica unui oarecare ofițer pensionar.

Mi-am băgat-o așa de tare în cap, încât am ajuns să cred că într-adevăr așa e în realitate. Dar mai rămânea tata și asta însemna sânge amestecat. Și atunci am născocit o poveste cu un divorț și în locul bietului meu tată,

care trecuse la cele veşnice, între timp, am căsătorit-o pe biata mamă cu un răzeş din Silezia.

Nu era o cutezanţă prea mare. Natura mă ajutase. eram blond, de un blond autentic german (râse amar). chipul meu, trebuie s-o recunoşti, n-are nimic oriental, în tinereţe aminteam de tipul nostru de ţăran. Afară de asta, voinţa îţi formează chipul.

În cursul superior al gimnaziului purtam deja numele de Waremme. Prin adopţiune. Tatăl meu adoptiv era un publicist catolic, amestecat în multe afaceri necurate, un agitator religios.

Cu mine se purta ca un proştănac, deoarece mă socotea un geniu. Poate că nu greşea prea mult. Pe vremea aceea poate că eram. În tot cazul mă pricepeam să-i fac pe oameni să creadă lucrul acesta. Nu din şiretenie, nu. Ţineam lumea în pumnul meu şi o modelam ca pe o bucată de ceară. Niciodată n-am vrut să mă fac plăcut oamenilor.

Dar până la un anumit punct al vieţii mele, aveam o mare putere de influenţă asupra oamenilor care circulau în cercul meu ; mă învăţasem să domin oamenii şi asta îmi producea o voluptate ; asta este o artă care se cere exersată.

Schimbarea numelui s-a efectuat sub protecţia unui canonic şi cu ajutorul unui avocat de seamă. Desigur că botezul şi trecerea la religia catolică era un gest de la sine înţeles şi care urma în mod firesc actul schimbării numelui. Aveam acum drumul deschis înaintea mea.

Ai spus ceva, Mohl ? Credeam că ai spus ceva. Da, aveam drumul liber înaintea mea. Mâini nevăzute mi-l niveleau.

Anii de universitate, de la Breslau, Iena, Freiburg ; de la apus la răsărit, numai triumfuri. Dar am început iar să fac digresiuni.

Trăiam fără grijă. Tatăl meu îmi lăsase tocmai atât cât să nu mor de foame, dar mijloacele de trai veneau din belşug. Recomandaţii strălucite îmi deschideau toate drumurile. Devenii membru la diverse asociaţii exclusive, discutam cu diverşi demnitari temuţi ca şi cum aş fi vorbit cu tatăl meu, şi în timpul acesta nu mă culcam pe o ureche, nu eram satisfăcut de cele ce făcusem, în nici o privinţă. Râvna excesivă este încă una din caracteristi-

cile rasei mele. Nu știam ce să fac cu puterile uriașe pe care le simțeam clocotind în mine, puteri din izvoare subterane, puteri care veneau de undeva, din provizia neîntrebuințată a neamului, mă simțeam chemat la acte mari. Nu mi-am cheltuit în nici un caz zilele în zadar.

Filosoful Waremme înaripa pe poetul Waremme, acesta înaripa pe vistiernicul comorilor spirituale, acesta pe omul politic și în cele din urmă îmi descoperi ținta. Politica de idei, pentru aceasta eram chemat.

Atunci mă simții entuziasmat de ideea unei Europe noi, a unui continent unic sub hegemonia romano-germanică. Doamne, ce visuri, ce visuri tulburătoare. Desigur că nu vroiam să mă încurc cu nici o slujbă, refuzai cele mai atrăgătoare oferte, toate mi se păreau prea neînsemnate, mă temeam că steaua mea ar putea să pălească dacă aș întrebuința-o ca lampă obișnuită de luminat.

Dar în mijlocul avântului, în mijlocul zborului, veni prăbușirea. În timpul zborului celui mai superb, prăbușirea cea mai groaznică.

Dar catastrofa aceasta avea un sens foarte logic, de o logică înfricoșătoare, n-am vrut s-o văd, credeam că mă pot împotrivi ei... dar, la dracu, Mohl, ce mă lași să tot pălăvrăgesc și te uiți la mine ca un om flămând la o felie de pâine cu unt... cred că s-a făcut tare târziu... mai bine hai să plecăm !

5

Nu era târziu. Era ora zece noaptea. Parcurseră drumul către casă în tăcere. Pe strada Usedom, Warschauer voi să se despartă de Etzel, dar acesta îl rugă să-l mai lase să urce puțin cu el.

— Nu sunt obosit. Sunt așa de puțin obosit, că mi-i groază când mă gândesc să mă așez în pat.

Warschauer râse mai mult din stomac decât cu gura plină.

— S-a isprăvit, mărâi el. Azi nu mai sunt poveşti. Warschauer și compania au închis biroul, și vârî cheia în broasca porții.

Etzel își zise : acum nu trebuie s-o las deloc moale, fiindcă atunci totul s-a isprăvit. Mâine, ceea ce a răbufnit la suprafață, va fi iar înghețat și ermetic.

Cu groază se gândi la micul său capital care, cu toată economia, devenea din zi în zi mai mic. Ce-o să facă atunci când se va isprăvi ?

De o găzduire la Warschauer nici nu poate fi vorba Acesta n-avea el singur ce mânca.

Timpul trece, chipul bătrânului aceluia din Hanau, ia cu fiecare zi ce trece înfăţişarea unui om în preajma morţii ; pentru omul din închisoare mai trece încă o săptămână. Tristmegistos şade cu picioarele încrucişate ţapăn, şi nu se sinchiseşte de nedreptatea comisă ; undeva, printre necunoscuţi, mama lui îl caută, nu, nu mai e de suportat mai mult. Trebuie să se ostenească, să-şi concentreze toate forţele pentru a putea face ultimele eforturi, fără însă să se trădeze.

De-abia acum îşi dă seama încotro îl atrage acest Warschauer-Waremme. Etzel se simte atras, înghiţit de o viaţă haotică, se simte înghiţit de un suflet atotputernic.

El însă îşi închipuise altfel toate lucrurile acestea, şi le închipuise mult mai simplu. Dificile, desigur, dar mai mult în sensul unei probleme, o problemă pentru care îţi trebuia răbdare şi isteţime ca s-o dezlegi. Dar nu se aşteptase să-i cadă pe umeri povara problematică a unei întregi vieţi, nu se aşteptase la enigma acestui caracter întunecos în care în ficcare zi trebuia să te strădui să dezlegi alt mister şi în fiecare zi trebuie să minţi mai mult, să te prefaci mai mult.

Nu, nu se simţea de loc apropiat de Waremme. Nu iubea nimic din el, nu-l înduioşa nimic din el, nu simţea nici o înfrăţire cu el ; cel mai plăcut i-ar fi fost să-l vadă legat în faţa lui şi să-l silească,cu un fier înroşit în mâini, să recunoască : da sau nu, nimic mai mult decât : da sau nu !

Sui scările cu Warschauer. Profesorul îi îngăduise să mai rămâie o jumătate de oră sus, la el. Dar când spusese aceasta desigur că nu contase pe răbdarea lui Etzel şi nici pe nevoia sa de a se descărca, de a se elibera de amintiri.

De-ajuns să vă spun, dinainte, că de-abia pe la ora trei noaptea, Etzel părăsi casa lui Warschauer şi păşi în stradă. Cerul pălea deja de presimţirea zorilor. Etzel nu se mai putea ţine pe picioare. Se aşeză de-a lungul pragului de piatră al unei cârciumi, ce se închisese tocmai,

își încrucișă mâinile și le duse la umeri, închise pleoapele și respiră cât putu de adânc. Tremura din tot trupul.

Când urcară sus pe coridorul îngust, era gălăgie. Din locuința lui Paalzov se auzea o ceartă îngrozitoare. Paalzov junior o mustruluia pe maică-sa, cerându-i cu mojicie parale ; alături scância un copil de țâță.

În odaia lui Warschauer aerul era rânced. Profesorul nu găsi chibriturile imediat. În sfârșit, când le găsi și aprinse lampa, zări o armată întreagă de gândaci negri, care ieșeau din ungherul «dormitorului» și de lângă dulapul cu alimente.

«Bun» spuse Etzel, stătu o clipă locului, chibzuind, apoi luă un prosop muiat în spirt și-l aruncă peste insecte, acolo unde erau mai multe, și când le văzu ametite, le luă cu mătura și le trase binișor într-un ungher.

— Cafea ? întrebă el.

Warschauer aprobă și ibricul de cafea intră din nou în funcțiune.

Warschauer mergea cu pașii lui de tambour-major prin odaie în sus și în jos cu mâinile la spate, cu fruntea încruntată și posomorâtă.

Un gramofon de la etajul al treilea, cânta răgușit un cântec de apaș.

Etzel fredona și el după gramofon :

Domnișoara Len care
merge la culcare...

— Te rog să încetezi cu acest cântec trivial.

— Bine, am să-l termin altădată. Dar știți că trebuie să continuați povestea aceea... Dacă ați spus A trebuie să puneți și B, oricât v-ar sâcâi lucrul acesta. Sau, în definitiv, faceți ce vreți... dar numai nu mă lăsați să mă zvârcolesc de nerăbdare.

Cu pumnii ridicați și ochii scânteietori de necaz, se puse în fața profesorului.

— Tț, tț, tț, făcu acesta ironic. Ei, Doamne, ce dezordine a făcut în capul dumitale această nulitate de Leonhart Maurizius. În sfârșit, ce vrei să știi ? Cu ce te pot servi ? Numai nu cere prea mult deodată, tinere. Dacă mă sâcâi prea mult, sunt în stare să-ți destăinui anumite lucruri care nu o să te prea încânte. *I had a good time*

with you, my boy, you will have a bad time with me[1].

Eşti un băiat bun, dar naiv. Fără să-ţi dai seama, te bălăceşti ca un peştişor în apă călduţă şi îndrăzneşti să mă gâdili sub aripă, pe mine, cogeamite peşte uriaş... Vino încoace Mohl, vreau să-ţi mângâi puţin pielea, vino pentru o clipă lângă mine.

Golemul ! Vocea de Golem, somnoroasă şi vicleană.

— Nu, murmură Etzel şi căută să se ascundă sub un teanc de cărţi.

— Laşule, îl ironiză Warschauer, nu-ţi dai seama că ai înaintea dumitale un om deosebit ? Încă puţin... şi te previn că... Sunt lucruri care depăşesc posibilitatea dumitale de înţelegere.

Slavă Domnului. Dacă n-ai fi aşa cum eşti, ai fi fost de mult o poamă putredă.

Te previn să te fereşti de acei tineri care servesc cultul trupului, de preoţii ritmului nou, de esotericii şi iluminaţii care sărbătoresc la slujbele lor negre, pe dumnezeul hermafrodit. Aceşti oameni nu vor întârzia să te vâneze. Cultul acesta a câştigat foarte mulţi adepţi, dintr-un motiv foarte simplu : vor să-l împreune pe Marte cu Eros. Se dedau plăcerilor instinctelor ascunse, invertite. Nu mă înţelegi ?

Cu atât mai bine. În tot cazul din partea mea, n-ai de ce să te temi. Între noi e altă punte de legătură. Nici acum n-ai înţeles ? Aha, începe să mijească ceva în capul lui !

Se duse repede la Etzel, îi luă capul între amândouă mâinile, îl privi pătrunzător în adâncul ochilor şi îl sărută pe frunte. Etzel nu se mişca.

Era acelaşi instinct sălbatec, dar atenuat, îmblînzit printr-un fel de noblete intelectuală. Totuşi lui Etzel îi trecu un fior prin spate.

— Ei ?

Warschauer tuşi.

— Asta numesc eu a exploata o situaţie, îl tachină el ; nu are nimic alta în cap decât asta, băiatul ăsta.

— Ei, repetă Etzel copilăros şi sălbatec.

[1] Am trăit bine o vreme, băiatul meu, acum s'ar putea să avem vreme rea.

— Ei da... replică Warschauer liniștit... trebuia să ne distrugem unul pe celălalt, trebuia ca atunci când ne vom ciocni, să ne distrugem, eu pe el, el pe mine...

Făcea pași mari în sus și în jos, prin odaie. Cu mâna stângă la ceafă și cu dreapta bălăbănind ca un soldat în marș. Paharul de pe masă zăngăni sub duduirea pașilor.

La urma urmei, are o înfățișare destul de caraghioasă, gras și posomorât cum este, își zise Etzel în timp ce ascultă cu toate urechile.

— Nu puteam să fac altfel, nu aveam încotro, trebuia să-l dobor, trebuia să-l fac inofensiv.

— De ce ? întrebă Etzel uimit. Ați spus că era o nulitate.

Fără să-și întrerupă mersul prin odaie, Warschauer întinse brațul drept în văzduh și continuă :

— Desigur, dar o nulitate reprezentativă. O nulitate într-o situație unde putea însemna o cifră impunătoare. Toată viața publică se compune, se reazimă pe astfel de nulități. Oricum, era o nulitate cu apendice prețioase. afară de asta, o nulitate cu anumite însușiri, o nulitate strălucitoare, o nulitate de care puteai să fii sigur că se va înălța cândva în văzduh ca un balon umplut cu aer.

Dar nu asta trăgea în cumpănă. Ceea ce trăgea în cumpănă era... Ține seama. Acolo stătea Waremme, Gregor Waremme, Waremme preschimbat...

...Eu cucerisem lumea, poziție cu poziție. Reușisem să mă încorporez în ea, reușisem să pun de acord simțirea mea cu simțirea ei, depusesem un efort covârșitor ca să fac pe oameni să creadă în mine, depusesem un efort pe care aveam să-l mai resimt zece ani după aceea, în toți nervii.

Mi s-a povestit cândva de Salvini, poate că ai auzit de el. Era un actor genial. Un actor care după fiecare rol mare, avea o sincopă.

Unul din prietenii mei, un regizor, a fost odată de față și a văzut cum, după actul al cincelea din Othello, Salvini a căzut în nesimțire. Medicul chemat în grabă s-a chinuit un ceas și jumătate până să-l readucă în simțiri.

Există desigur actori de tot soiul.

Unii dintre ei mor de o moarte sfâșietoare pe scenă, iar când se lasă cortina redevin aceiași măscărici ieftini și triviali.

Mă privești iarăși candid și mirat, Mohl... Pare-se că comparația cu actorul te derutează cu totul. Dar *eu am fost un actor*, eu a trebuit să joc. Și în caz că n-aș fi jucat cu o artă desăvârșită, cu ultimul efort, atunci ar fi trebuit să plec, să părăsesc arena.

Actor : nu lua cuvântul în adevăratul lui sens. Nu-l lua în sens plebeic. Nu uita că e de-abia un secol de când Goethe a scris Wilhelm Meister și poezia pentru moartea lui Mieding și o sută cincizeci de ani de când Lichtenberg a scris scrisorile lui despre Garrick.

De atunci actorul a decăzut până la funcționarul concernelor de industrie de astăzi, iar chipul său a devenit paiața admirată și adulată a micii burghezii. Îmi aduc aminte că odată am dezbătut o noapte întreagă această chestiune cu Maurizius.

El nu mă înțelegea. Era în această chestiune de-o prostie care te înnebunea pur și simplu. Evident, eu am fost actor și el n-a fost, Doamne, n-a fost. Pe mine faptul că am fost m-a ruinat, pe el l-a ruinat faptul că n-a fost.

— Cum asta ? întrebă Etzel cu gâtlejul uscat de curiozitate. Explicați-mi înainte de toate, cum ați fost dumneavoastră un actor ?

— Orice activitate spirituală mai deosebită se bizuie pe o posibilitate, pe o artă de a te sublima, de a te putea preface, de a putea să fii mereu altul. Dă-ți seama ce domenii de știință trebuia să stăpânesc eu ; cele mai eterogene discipline : filozofie, teologie, economie națională, istorie, știința limbilor : și pe fiecare din ele să le stăpânesc de la origine ; că eram de la început hotărât să nu mă folosesc de ele ca de o vacă de muls, ca de o sinecură și nici nu vroiam să-mi fac o fabrică de titluri din ele. Și asta din motive bine cumpănite și pe care ți le-am explicat și, fiindcă vroiam să mă ridic din ce în ce mai sus.

Un partid mare și puternic conta pe mine, împăratului i se atrăsese atenția asupra persoanei mele. Vaticanul îmi trimisese emisari secreți, și gândește-te că, *last not least*, mai trebuia să am și grija de a șterge, de a distruge,

urmele originei mele anterioare, că mă simţeam tot timpul cu conştiinţa încărcată, aşa că străduinţa de a-mi ascunde originea îmi devenise un chin. Adună toate astea şi spune-mi dacă nu era mai greu decât un dans pe vârful unui turn...

...Celălalt, dimpotrivă, habar n-avea ! Era ocrotit de un cuib cald. Nu simţea nimic, n-avea nici o noţiune de nimic. S-a pomenit deodată aşa cum era. Ca un crin într-o vale.

Omul care nu se trudea. Leonhart netruditul... Avea el nevoie să joace teatru ? Avea el vreun rol de jucat ? Ce ştia el de piesa în care trebuie să se producă, când el nici nu se producea măcar ; el era numai instruit şi împins de la spate. Netruditul se lăsa împins de la spate. Avea locul precis la *table d'hote,* biletul lui de tren pentru călătoria în viaţă, era totdeauna pregătit la casă. Ştiinţa ? Un bazar ca atâtea altele din care te aprovizionezi.

Te aprovizionezi cu lucrurile cele mai bătătoare la ochi, cu care vei orbi masele şi vei repurta succes după succes. Cunoscătorii sunt doar atât de rari. Arta ? O îndeletnicire nobilă. Munca ? te înobilează, după cum se ştie. Zeii se ostenesc numai de dragul plăcerii. Iar dragostei el îi oferea ca gaj inima care nu avea ce amaneta.

Nulitate în nulitate.

Râse cu zgomot.

— Cu toate astea nu pricep, îi răzni Etzel, tocmai fiindcă îl judecaţi aşa cum îl judecaţi, cum de a fost posibil să vă comparaţi, să vă măsuraţi cu el. Cum de a fost asta posibil ? Netruditul... înţeleg... dar pentru ce numai el ? Tot aşa de bine ar fi putut să fie şi alţi o mie în locul lui. Aici trebuie totuşi să... acum am să-mi permit ceva. domnule profesor, dar vă rog să nu vă supăraţi...

— Eu ?

— Eu cred că aici trebuie... pot să spun ?

— Nici o frică micule Mohl. Ce trebuie să ?...

— Aici trebuie să fi fost desigur de vină domnişoara Jahn... sau nu, m-am exprimat cam prost... vreau să spun că ea a prilejuit aversiunea asta...

Warschauer avu iar rânjetul lui.

— Aha, aşa ? Mă mir. Deştept băiat, niciodată în viaţa mea n-am întâlnit un băiat aşa de deştept.

Şi îşi reluă plimbarea prin odaie.

CAPITOLUL XI

1

Urmă o tăcere lungă.

Warschauer părea că stă şi cumpăneşte. Desigur că îndrăzneala băiatului îl surprindea. Ce era în dosul acestei îndrăzneli ?

Era vădit că băiatul nu ştia nimic precis. Pronunţase pentru a doua oară numele Annei Iahn, dar îl pronunţase cu totul nevinovat şi neştiutor. Deşi cunoştea multe lucruri şi poseda şi o curiozitate foarte vie, nu ştia însă, în fond nimic. Era asemeni unui detectiv care caută să distragă atenţia victimei sale pentru că la un moment dat să-i arunce brusc în faţă, cu un gest teatral, dovezile. Copilăros şi ridicol.

— Nu, eu nu am de ce să mă tem. Nu, eu nu am nici cel mai mic lucru de care să-mi fie teamă. Că m-am stabilit aici, la Berlin, unde duc o viaţă retrasă şi obscură, mă priveşte numai pe mine. E hotărârea mea liberă şi pe care, nu o poate discuta nimeni. Nu sunt urmărit de nimeni şi n-am nici un motiv să mă tem de iscoadă şi cercetări. Dreptul de a-mi relua numele meu de origine, l-am dobândit «dincolo». Ce m-a hotărât la asta era, în parte, dezastrul meu, «bancruta» mea europeană (care a fost de fapt numai un prolog al bancrutei celei mari, care a urmat). În privinţa asta, aş putea să-mi împart viaţa în patru perioade absolut deosebite şi distincte una de alta : cea evreiască, cea creştino-germană, cea de peste ocean şi cea de acum, pentru care nu am încă titlu.

Poate că bunul meu prieten Mohl ştie vreunul care s-ar potrivi ?

«Reîntoarcerea» poate. «Reîntoarcerea regeneratoare». Aş putea să servesc de model multor scriitori moderni, pentru descrierea unui Proteus. Mai mult încă, aş fi în stare să le servesc ca ghid în ceea ce priveşte viaţa şi

lumea, să le ofer cunoştinţe preţioase care să le aducă gloria şi celebritatea. Eu, pentru mine, am renunţat. Nu rentează. Nu m-am putut decide nici măcar la o autobiografie obişnuită. În Germania apar, anual, douăzeci şi cinci de mii de publicaţii. Ar fi nespus de caraghios să adaug acestui număr încă unul.

În afară de asta, dacă mi-aş scoate memoriile, aş fi luat drept un monstru, şi aş fi exilat ca un fantast care ar îngrozi şi Apocalipsul.,

În sensul acesta mai vorbi o vreme, în timp ce Etzel, nerăbdător, sta, cu schimbul, ba pe un picior, ba pe altul.

Warschauer luă peria din cui şi îşi şterse cu îngrijire hainele în felul său obişnuit. Privindu-l pieziş şi răutăcios, deasupra ochelarilor, pe Etzel, schimbă brusc discuţia şi începu să-l sâcâie pentru aluziile ce le făcuse la Anna Iahn.

— Întrebai dacă nu s-ar putea să fie nevinovat chiar dacă a tras... s-ar putea, mai ales cum împuşcătura a fost din spate... s-ar putea, mai ales dacă revolverul ar fi fost neîncărcat... (îl ironiză el), dar ştii că eşti fără tact şi indiscret... fiindcă de... se poate să dai aşa, busna, peste mine ?

— Da, am crezut, deoarece în acest caz dumneavoastră n-aţi fi fost cel păgubit... aruncă Etzel temerar, în acest caz dumneavoastră aţi câştigat pe toată linia.

Warschauer îl privi oarecum contrariat.

— De unde deduci asta ?

— Din diverse fapte.

— De exemplu.

— De pildă din faptul că domnişoara Iahn a mai fost văzută cu dumneavoastră sau a stat la dumneavoastră, doi ani după nenorocire.

Warschauer strânse sprâncenele de parcă socotea.

— Doi ani ? Nu. Te înşeli. N-a fost nici măcar un an întreg. Aşteaptă... de la începutul anului o mie nouă sute şapte până în luna noiembrie a aceluiaşi an.

Îi spuse acestea toate cu un aer de prietenie care însă ar fi trebuit să-l puie în gardă pe Etzel. Etzel însă nu vedea nici o primejdie şi se lăsa târât de la o îndrăzneală la alta, ca de un vârtej.

Acum, totul mi-e egal, îşi zise el, şi răspunse obraznic.

— Da, însă de acolo de unde era cu dumneavoastră, s-a întors, după câte ştiu, foarte târziu şi, din toţi banii

pe care îi moştenise de la sora ei, nu -i mai rămăsese nimic. Asta ştiu precis, minţi el fără ruşine, deoarece cunosc doamna la care ea s-a refugiat la întoarcerea ei. Şi atunci am dreptate când afirm că dumneavoastră l-aţi doborât pe Leonhart Maurizius. El n-a dobândit nimic şi dumneavoastră aţi şters-o binişor cu prada.

Efectul acestui atac impertinent fu foarte ciudat. Întâi, Warschauer păru că vrea să sară în sus. Pe obrazul lui pământiu se iviră pete vinete, în mijlocul frunţii apăru o pată roşie. Pentru a doua oară de când îl cunoştea Etzel, el scoase ochelarii ; pentru a doua oară Etzel îi văzu ochii spălăciţi şi fără strălucire.

Warschauer respiră adânc.

Ce va face acum bătrânul, îşi zise Etzel încordat.

Acesta deschise gura, o închise la loc, privirea lui spălăcită se roti prin odaie căutând parcă un obiect cu care să-l poată lovi pe Etzel şi, imediat apoi trăsăturile feţei se înmuiară, se îndulciră, veni lângă băiat, clătină capul descumpănit, se prăbuşi în scaunul de la masa lui de scris şi se adânci în gânduri.

Astfel trecură vreo cinci minute.

— Ia vino încoace, Mohl, spuse el deodată, domol. Etzel îl ascultă. Warschauer îşi puse iar ochelarii, luă amândouă mâinile băiatului şi le ţinu strâns.

— Pe când eram încă student, începu el cu un surâs straniu, am preparat pentru bacalaureat pe un tânăr baron Rochow.

Într-una din zile, la lecţie, îl rugai să-mi povestească ce ştia despre frumoasa Elena, soţia lui Menelaus. El îmi debită, îmi amintesc vorbă cu vorbă, acest talmeş-balmeş :

_ Elena, fiica lui Zeus şi zeiţei Nemesis, a avut, întâi, o aventură cu o lebădă, se căsători apoi cu Menelaus, fu răpită de Paris şi plecă cu acesta în Egipt, la cucerirea Troiei, unde ieşi la iveală că ea de fapt era falsa Elena şi că Elena cea adevărată rămăsese la Achile, că fu în sfârşit atacată de Areste şi Pylades, dar o scăpă Apollon.

Ce spui dumneata de această salată Rochowiană ? M-am prăpădit de râs. Aşa se întâmplă cu toate lucrurile pe care le ticluieşti *ad-hoc*, tinere prieten. Se iveşte o Elenă, pe care Dumnezeu o hărăzeşte să fie fiica zeiţei Nemesis şi Leda în acelaşi timp.

Astfel se întâmplă şi cu istoria oamenilor de fiecare zi. Dacă ticluieşti lucruri din cap, atunci te pomeneşti

pescuind peşti într-un vulcat aprins. Cine se ocupă de lucrurile acestea, este în cazul cel mai bun ameninţat de lava şi focul vulcanului ; de peşti nici vorbă nu poate fi.

Mai întâi, învaţă una : întotdeauna lucrurile se întâmplă altfel de cum se crede. Însuşi celui care le trăieşte, ele îi apar misterioase. Şi atunci, cum poate să vie cineva care le ştie numai din auzite şi să spuie cum s-au întâmplat ele cu adevărat ?...

Dar nu vreau să te judec prea aspru, băieţele, fiindcă îmi pare rău de tine.

Lăsă mâinile lui Etzel şi se sculă fără să bage de seamă chipul oarecum contrariat al băiatului.

2

Se duse la fereastră, o deschise şi şopti :

— Cerul e tot roşu acolo unde arde.

Închise la loc fereastra şi continuă : În definitiv, ce simţi dumneata când vorbeşti de Anna Iahn, micule Mohl ? Nu te simţi puţin cam jenat în plenitudinea ignoranţei dumitale ? Scuză-mă, însă în cazul acesta, împrejurările au proporţii care depăşesc înţelegerea dumitale. Şi în privinţa asta cred că nici eu nu-ţi pot da vreun ajutor. Mi-ar face plăcere dacă aş putea să te ajut. În definitiv de ce n-aş da unui băiat atât de înzestrat cum eşti dumneata, câteva îndrumări în labirintele psihologice. Dar cu toate că eşti destul de copt pentru vârsta dumitale, totuşi e de mirare cum te ocupi fără de jenă de probleme aşa de dificile.. nu te supăra, aşa e.

Poate te interesează să afli că eu am întâlnit-o pe Anna înainte ca ea să-şi fi cunoscut viitorul el cumnat sau asta o ştiai ?... Cu atât mai bine. Ea a fost prima fiinţă feminină care... cum să mă exprim... prima făptură care merita să fie băgată în seamă.

Îmi amintesc foarte bine seara în care am văzut-o pentru prima dată. Era într-o adunare, la o doamnă, de Hardenburg. Anna stătea lângă o vază chinezească înaltă de un metru şi jumătate şi îşi rezemase capul, uşor, pe braţ. Avea şaptesprezece ani, dar natura nu mai avea ce desăvârşi în ea, totul era minunat de copt, înspăimântător de copt.

Prima mea impresie a fost că fata era foarte mândră, aşa de mândră că era imposibil să nu sufere, să nu sângereze cândva de pe urma acestei mândrii.

Se vorbeşte adesea de un cuvânt, uitându-se că are mii de înţelesuri, de la cel mai plat până la cel mai profund. Am întâlnit numai un singur om la care mândria să joace rolul unui destin : era ea.

Eu am fost imediat înlănţuit de viaţa ei... şi lucrurile şi-au urmat cursul lor. Cred că mă înţelegi. A fost un Fatum. În ea era încarnată lumea în care eu mă căznisem atâta să mă insinuez, să mă încorporez.

De-abia prin existenţa ei am înţeles sensul existenţii mele. Aşa s-a întâmplat. Ne-am înţeles foarte bine. Asta înseamnă că mă asculta. Din partea nimănui în viaţa mea, nici măcar din partea dumitale, nu mi s-a întâmplat să întâmpin atâta atenţie, atâta sfântă atenţie, pentru tot ce spuneam.

În tinereţea mea, ştiam să cuceresc oamenii, să-i înflăcărez cu vorbele mele, puteam să... dar ce nu puteam ? puteam să le insuflu alt eu. Îi făceam să se uite cu ochii mei, îi făceam să simtă ce vroiam eu ca să simtă.

În ceea ce priveşte femeile, nu le puteam rezista. Eram ca o iască inflamabilă. Nu cântăream niciodată ce dam şi ce luam. Nu eram zgârcit cu persoana mea. Pot să spun chiar eram prea generos, prea risipitor ca unul care ar avea cincizeci de vieţi.

Unii din prietenii mei râdeau chiar de mine, susţinând că văd în fiecare femeie o Elenă. Prostii !

Trebuie să îngenunchiezi în faţa multor altare până să-ţi dai seama ce inaccesibili sunt zeii şi zeiţele, tocmai atunci când ţi-ai risipit prea uşuratec miresmele jertfelor.

Anna era într-adevăr fiica zeiţei Nemesis.

Îşi relua tăcut plimbarea prin odaie. După un răstimp continuă :

— Ce s-a întâmplat apoi între noi nu are mare importanţă. ...

(Slab pretext, îşi zise Etzel. Acum tăinuieşte tocmai ce e important. Şi într-adevăr Warschauer se încurcă într-o bâiguială de câteva minute.)

— Evident era un singur fapt : că eu mă străduiam să mi-o apropii, că mă străduiam s-o identific cu idea-

lurile şi credinţele mele, în timp ce ea visa o perfecţiune pământească. Înţelegeam să lupte pentru o desăvîrşire lăuntrică, dar ea lupta să-şi păstreze prestigiul, numele, onoarea.

I-am azvârlit timpul meu la picioare, risipitor ca un nerod. Dar o femeie nu înţelege ce se cheamă timpul unui bărbat, ea îl înghite ca limonada, cât îi dai, înghite tot.

Avea însuşiri reale şi ar fi putut ajunge ceva, dacă ar fi avut încredere şi credinţă în geniul oamenilor. Avea o singură credinţă şi aceea religioasă ; aceea de a merge în fiecare sâmbătă la împărtăşire şi spovedanie. Despre chemarea oamenilor, habar n-avea. Trebuia s-o zmulgi din propria ei carapace ; era încuiată şi tare ca o nucă tânără.

Eu însă... nu eram... un adorator... Ce puteam să fac ? (Umblând şi vorbind se lovea cu palma peste piept). Ce era să fac ? Eu ştiam că potirul spart nu-mi deschide sufletul ei, dar era în mine un dor de răzbunare. Am doborât-o... dar eu am ieşit cel învins... Eram probabil nebun. Am făcut cele mai mari prostii. Am minţit-o că sunt fiul unui prinţ domnitor. Îmi dublai, îmi triplai puterile. Dar acest fel de pasiune o îngrozea. Era în definitiv, prea nemţoaică, înţelegi ? Pentru ea, care era vârâtă până în gât în obiceiurile şi tradiţiile convenţionale ca într-un corset de fier, pasiunea aceasta era prea mult. O înfricoşam. Simţea sângele rasei celeilalte, sângele străin...

Avea groază... era vrăjită şi avea presimţiri de teamă.

Cu cât o înconjuram cu mai multă căldură, cu mai multă lumină, cu atât simţirea ei se întrista.

Ghiceşte-mi enigma asta !

Nu se vroia dezrădăcinată, în nici un caz nu... să se încovoaie, să rabde, da... ea nu ştia că ar fi putut să mă lege tocmai dacă s-ar fi lăsat, că eu aş fi prins rădăcini dacă mi-ar fi oferit prilejul şi posibilitatea, dar asta nu înţelegea ea, Elena germană ; asta depăşea înţelegerea ei. Astfel că lucrurile au ajuns la ruptură.

Ea pribegi din oraş în oraş, până fu în sfârşit chemată de sora ei. Şi atunci ce s-a întâmplat ? Acolo o aştepta o misiune care se potrivea concepţiilor ei. Acolo i se oferi prilejul de a îngriji de un copil orfan de mamă, mai avea de ocrotit un om slab şi nevolnic care nu cerea să-i descui sufletul deoarece al lui era cu uşile date în lături ca şi uşile unui han. El avea nevoie de o leacă de nimb de

martir, de o leacă de îmbărbătare, de o leacă de admirație, era lesne să faci pe guvernanta cu el, să faci pe mijlocitoarea, pe intangibila, și să te lași adorată fără să riști nimic.

Fără îndoială că s-ar fi înțeles de minune laolaltă, că ar fi fost fericiți și ar fi închipuit o căsnicie dintre acelea unde bărbatul e un modest funcționar comercial iar soția (Dumnezeu știe cum) arată la patruzeci de ani ca o fată mare de douăzeci, deși a turnat între timp o jumătate de duzină de plozi. Evident că așa s-ar fi întîmplat dacă Maurizius era necăsătorit.

Așa cum s-au desfășurat lucrurile, au degenerat inevitabil într-o tragică promiscuitate burgheză în care își găseau teren prielnic forțe subterane și perfide. Într-o promiscuitate în care se găseau la largul lor toate accidentele inevitabile dramei în plină desfășurare, cum ar fi : lupta dintre dragoste și datorie, frica de gura lumii, jocul laș cu focul primejdios, rivalitatea dintre surori și corespondența tainică, drumurile nepermise și tribulațiile dubioase.

Toată furtuna conflictelor acestora adunate, se dezlănțui într-o bună zi iar sfârșitul fu nefast și căzu ca un ciocan uriaș și dezastruos.

Și lucrul acesta s-ar fi întâmplat oricum, fie că mă amestecam, fie că nu mă amestecam eu.

Și cum așa stăteau lucrurile, nu trebuia eu oare să mă amestec ? nu trebuia eu oare să intervin ?

Erau așa de nenorociți cei trei oameni în dezorientarea lor oarbă. Se zbăteau cu atâta desnădejde în jurul cuibului lor sfărâmat. Tragi-comedia asta cerea un salvator, ei nu se mai puteau orienta fără mine, nu mai posedau voința, se lăsau duși din spate doar de instinct.

Galateea mea, Elena mea, răpită de un prostănac ! Dacă ar fi fost cel puțin un Paris, dar nu, nici cea mai mică urmă de așa ceva.

Am regăsit-o, mânjită de mocirla în care se bălăceau amândoi, toată ființa ei implora scăpare ; ce ajunsese fără mine !... dar ea nu vroia s-o recunoască... Și când am scos-o din mlaștină era aproape un cadavru. Vreau să spun că nu mai avea nici sufletul măcar.

Umbla pe pământ, mânca și bea la nevoie, își cumpăra toalete, citea cărți și vizita muzee... și era totuși un cadavru. Eu nu sunt Isus și n-am putut să-i insuflu

viața nouă. Dimpotrivă, pe vremea aceea eram și eu un om distrus și scos din circulație.

Nici un câine nu vroia să se apropie de mine : cei mai aprigi admiratori ai mei nu vroiau să mai știe de mine, îmi închideau ușile în nas, sau nu erau acasă pentru mine : nu-și aminteau să fi avut relații cu mine, scrisorile mele se întorceau înapoi, nedesfăcute, izvoarele de bani secaseră.

Nu-mi mai rămânea decât să-mi desfac cortul, să-mi iau făptura fără suflet, asemeni nebunei Iohanna care și-a luat cadavrul soțului ei, și să plec din țară. Să mă duc înspre apus, mereu înspre apus.

Se duse la fereastră și bătu cu atâta putere în geam că Etzel, în enervarea lui, își duse fără să vrea mâinile la urechi.

— Vezi silueta aceea de la fereastra de peste drum ? Ei, dumneata nu poți vedea așa de departe. E o femeie goală care își îmbăiază picioarele. Firește, e un spectacol frumos. Poate că e tânără și frumoasă, nu pot să disting, fiindcă șade în penumbră, dar dacă e tânără și frumoasă să-i acordăm omagiul recunoștinței noastre pentru neglijența ei. Dar mă tem că e numai o iluzie, mă tem că e o târfă bătrână.

— Ah... Doamne ce lucruri scârboase spuneți câteodată. Ce ne interesează pe noi femeia aceea străină ?

— Da, chiar ce ne interesează femeia aceea bătrână, repetă Warschauer cu glas melancolic.

Etzel îl privi surprins și coborî ochii apoi. Warschauer râse strident.

— Așa am mai stat cândva la o fereastră (începu el fără nici o introducere), cu fruntea rezemată de geam, așa am stat cândva la geam, într-un orășel franțuzesc, într-o odaie de hotel pustiu, târziu în toamnă. Stam la fereastră și mă uitam afară, și la o fereastră de peste drum am văzut o fată care cânta la vioară. Nu se auzea nimic. Se vedea numai cum conducea arcușul cu mare pasiune, în sus și în jos, și chipul ei gingaș strălucea printre perdelele albe.

Și lângă mine așa cum stai dumneata acum, lângă mine, sta... Anna.

Cuferele erau pregătite, a doua zi dimineață trebuia să plecăm ; ea la Paris, eu la Cherbourg, totul se isprăvise.

După o pauză de tăcere reîncepu.

— În aceeași noapte am pierdut zece mii de franci la bacara. Din averea Annei mai rămăseseră patru mii. I-am împărțit și umbra de femeie pe care o însoțisem, poate numai pentru că nu avea nicăieri vreun reazem, se despărți de mine cu aceeași somnolență cu care umblase lângă mine. Paris ? Bine, Paris. Ei și după aceea ? Nu știa nimic. O frunză veștedă în vânt.

Un an întreg m-am mai numit Gregor Waremme, dar purtam doar umbra gloriei mele. Încetasem de-a mai duce o existență spirituală. Nu vroiam să-mi recunosc nu vroiam să-mi dau seama de degradarea mea, îmi jucam pur și simplu rolul mai departe. Un actor fără public care joacă înaintea băncilor goale. Și jucătorul de pe scenă deveni jucătorul de noroc. O simplă schimbare de măști. Mi-am spus că jucătorul este un bastard al fanteziei și că numai cine disprețuiește banul poate juca în stil mare.

Nu-mi desăvârșisem încă decăderea lăuntrică, mai visam bogății, socoteam că exilul va fi trecător, pierderea prestigiului sporadic ; ținta mea era să fac din moștenirea de o sută de mii de franci ai Annei, șase, șapte sute de mii de franci.

Mi se părea un lucru ușor. Și cu această sumă nădăjduiam să-mi clădesc o punte de aur pentru reîntoarcere.

Și astfel străduința mea era să captez norocul, zi de zi, noapte de noapte, încăpățânat și îndârjit.

Când totul era pierdut, veni dezmeticirea. Ca unul care, asvârlit dintr-un infern de opium, cade în plină dimineață rece și proaspătă, am înțeles că în Europa nu mai aveam ce căuta. Dar și gândul de-a trece oceanul era la început un vis. Și aici visam, la început, numai la un hazard norocos, la o întâmplare miraculoasă, visam că Patria își va recunoaște greșeala și mă va reprimi cu brațele deschise.

Așa de adânc eram orbit. Dar în noaptea de care îți pomenesc am avut o viziune reală a vieții mele trecute, viața aceasta mă fixa ca o mască din infern. Și atunci mi-am dat seama că nu mai există reîntoarcere. Sau îmi asvârleam un glonte în creier... sau distrugeam

totul în urma mea ; să nu mă mai uit înapoi să mă pierd în necunoscut ca un anonim oarecare.

Şi aşa s-a şi întâmplat.

Da, dragul meu Mohl, au venit ani... mă tem că e peste puterile mele să-ţi pot da o imagine a acestor ani.

3

Am părăsit atunci Europa cu convingerea deplină că totul s-a terminat. Eram un emigrant în cea mai strictă accepţie a cuvântului ; un emigrant pentru care nu mai există o Patrie, care nu mai avea o Patrie. Trebuia să uit totul, trebuia să încep de la capăt. Dar când am făcut pasul acesta, nu cunoşteam greutăţile sufleteşti ale situaţiei mele. A întoarce spatele Europei, nu însemna şi a putea să existi fără ea.

Abia atunci am început să înţeleg ce însemna Europa realmente pentru un om ca mine. Nu numai pentru trecutul meu, ci pentru trecutul a trei sute de milioane de oameni.

Am înţeles în acelaşi timp ceea ce ştiam despre Europa şi ceea ce aveam în sânge despre ea.

Nu numai peisajele locurilor unde m-am născut, ci şi viziunea tuturor peisajelor dintre Marea Nordului şi Marea Mediterană, atmosfera lor, poveştile lor, transformările lor. Nu numai oraşul în care am trăit, ci sute de oraşe, şi în oraşe, catedralele, palatele, burgurile, operele de artă, bibliotecile, urmele oamenilor mari. Existau oare întâmplări din viaţa mea la care să nu se fi adăugat amintirile strămoşeşti ?

Europa nu era numai suma relaţiilor în existenţa mea individuală, nu numai iubirea şi prietenia, ura şi nenorocirea, succesele şi desamăgirile ; nu, Europa era existenţa grandioasă şi largă a unui *întreg*, a unui *tot* de două mii de ani.

Pericles şi Nostradamus, Teodoric şi Voltaire, Ovidiu şi Erasmus, Arhimede şi Gauss, Calderon şi Dürer, Fidias şi Mozart, Petrarca şi Napoleon, Galilei şi Nietzsche, o armată imensă de genii luminoase, o armată la fel de imensă de demoni şi de genuni ale tuturor întunecimilor. Obiceiuri şi mode, tot ce trece şi se înlănţue, se purifică şi se elevează : *Spiritul*. Asta era Europa. *Europa mea.*

Cum puteam să mă lepăd de această Europă ? Era în mine. O purtam înăuntrul meu. Respiram odată cu ea, respiram prin ea. De aceea mi se părea că aveam o misiune. Aveam datoria unui misionar : de a merge la sălbatici şi să le arăt Dumnezeul cel adevărat. Şi astfel m-am dus «dincolo« ca să vestesc spiritul Europei.

Gândeşte-te, Mohl, ce grandios îmi apăream eu în această închipuire. Columbus al doilea. Un Pavel sfânt al culturii şi al educaţiei, nu-i aşa ?

Ştiam despre America, tot ce putusem afla din cărţi despre ţară şi popor, asta ştiam ; şi consideram cunoştinţele teoretice ca ceva fundamental. Posedam limba engleză ca şi limba ţării mele. Dar n-aveam relaţii. Nu cunoşteam un singur om. N-aveam nici un fel de recomandaţii. Nu aduceam cu mine nici măcar certificatul unui titlu oarecare academic. Vroiam să mă introduc la universitate deşi dintr-un anumit punct de vedere, era aproape imposibil. Să dau referinţe asupra activităţii mele anterioare ar fi însemnat să mă expun să se afle anumite lucruri care nu-mi conveneau.

După câteva săptămâni epuizasem toate mijloacele băneşti. Asta nu mă îngrozea. În America nu poţi muri de foame. Toată ţara e ca să zic aşa, o imensă asociaţie de asigurare contra foamei, contra pericolului de a muri de foame. Filantropia organizată este aşa de întinsă, că cerşetori aproape nu există.

De când trăieşti în preajma mea, te-ai putut convinge că sunt un om cu foarte modeste pretenţii şi necesităţi materiale. Când mă găseam în cea mai mare a mea strălucire, îmi trebuia pentru persoana mea exact atât cât îi trebuie unui student sărac. Aceasta este una din însuşirile cu care faci mai mult decât cu genialitatea, în multe împrejurări. Mi-a fost uşor să-mi câştig pâinea de toate zilele dând lecţii de limbi străine. Prin aceasta eram însă claustrat în mediocritatea unei anumite clase sociale. N-aveam banii necesari ca să mă îmbrac elegant, sau măcar puţin mai îngrijit. Dealtfel nici nu simţeam nevoia. Mă încăpăţânam din ce în ce mai vârtos în sărăcia mea de parcă începeam să cred că înfăţişarea mea mizeră e un fel de autoapărare.

Ai să pricepi îndată de ce aveam nevoie de această autoapărare. Eu spuneam cuvinte care la ei n-aveau cir-

culație. Făceam aluzii la lucruri de care ei n-auziseră. Buzele mele nu pronunțau niciodată cuvântul *Dolar*. Apoi obișnuiam să vorbesc în comparații, în imagini. Și asta însemna *Spirit* și îi făcea bănuitori. Firește că am devenit din ce în ce mai precaut, din ce în ce mai modest. Nu pătrunsesem încă nimic din misterul țării. Observai numai una : când un om, oricine ar fi fost el, arăta o scânteie de spirit, era ocolit și se putea spăla de această vină numai dacă ar fi salvat un copil din valurile fluviului Mississipi.

Nu, nu iubeau spiritul, iubeau numai lucrul, fapta, îndeplinirea unei trebi, reclama. Le era groază de spirit. În locul lui aveau altceva : zâmbetul.

A trebuit să învăț să zâmbesc.

În San Francisco era o frizerie al cărei proprietar, după marele cutremur care îndoliase tot orașul, avu ingenioasa idee să lipească la ușă un placat :

«Cine intră aci zâmbind e bărbierit gratis.»

Când mi s-a povestit aceasta, am început să înțeleg : Țară de copii.

Așadar, am învățat să zâmbesc. N-am rămas prea mult la New-York. Acolo mai eram la marginea Europei și ispita era prea mare. Am plecat cu familia unui predicator la Kansas-City, de acolo în Sud, din Sud în America de Vest.

Când am ajuns la Chicago, unde am rămas zece ani și jumătate, m-am îmbolnăvit și am zăcut opt luni la spital. În convalescență m-am împrietenit cu un tânăr negru : Ioshua Cooper, un atlet, un suflet neștiutor și nevinovat. Când râdea la tine cu gura plină de dinți, aveai impresia că a venit Crăciunul. Era funcționar într-o bancă de negri, prin el cunoscui alți negri, și începui să le dau lecții, lor sau fiilor lor. În felul acesta terminasem cu societatea albilor. Drumurile se învălmășiră, se întunecară mă lăsai dus din spate, pierdui suprafața și mă lăsai la fund.

M-am întâlnit cu foarte mulți chinezi, m-am întâlnit numai, fiindcă legături mai apropiate nu puteai face cu ei, acolo unde erau și ei niște dezrădăcinați. Trăiau ca niște viermi în lume. Cei mai mulți dintre ei duceau viața cea mai ciudată și mai misterioasă ce se poate închipui. Acești oameni sunt rareori ceea ce îi arată chipul.

Bucătarul nu e bucătar, hamalul nu e hamal. Foarte mulți stau în slujba unei organizații de o severitate și de o putere egală ordinului iezuiților, dar cu mentalitatea naivă și candidă a unui pension de fete.

Mă vedeam adeseori cu un anume Sun-Chwong Chu. Venind într-una din zile la el, cu o treabă oarecare, boy-ul galben mă duse în beci unde patru prieteni de ai lui Sun-Chwong Chu stăteau tăcuți în jurul cadavrului său.

Cu o oră înainte, se prăbușise tăcut, cu chipul umflat ca un burete. Omor, fără omorâtori, omor dictat de la opt mii de mile depărtare...

Îți spui probabil : farsă grosolană.

Nu, dragă Mohl ! Trebuie să trăiești astfel de lucruri, să le vezi cu ochii tăi ca să-ți dai seama că sunt realități.

De atunci, de câte ori zăresc pe vreun atlas geografic, lângă o apă enormă (enorm cum e totul în acea țară), de câte ori văd această mare cu apa albicioasă ca un lapte subțiat, de câte ori văd lângă ea orașul acela, mă înfioară o mirare și o groază.

Așadar, există cu adevărat orașul acesta ? Când trăiam acolo, realitatea nu mi se părea așa de evidentă. Câteodată, când stau să-mi amintesc de câte mi s-au întâmplat acolo, mă înfioară ca niște vise cu friguri... sunt câteva intâmplări de care trebuie să vorbesc. Preludiul : Într-o dimineață treceam pe străzile comerciale. Urechile îmi vuiau de zgomotele amestecate ale mașinilor și de strigătele oamenilor. Și cum treceam prin iureșul acesta babilonic, deslușii deodată un sunet curios. Să fie cântec de păsări ? îmi zic eu, nedumerit. concert de păsări în iadul acesta de murdărie și gălăgie ? De unde păsările ? Cum de le pot auzi ?

Mă apropiai de un fel de îngrăditură de lemn și întrebai un negru, ce era ? Și el îmi arătă, mai departe, un zid întreg de colivii : treizeci de mii de canari, tocmai în clipa aceea descărcați, închipuiau, din treizeci de mii de gâtlejuri micuțe, o orchestră care covârșea zgomotul locomotivelor, autobuzelor, țipetele oamenilor.

Stăteam acolo și nu știam ce să fac, să râd sau să plâng, așa de ciudat, așa de sfânt, așa de miraculos era tot ce vedeam.

Bun ! să întoarcem foaia.

O după-amiază de vară, tare călduroasă. Cerul de un roşu galben, ciudat.

Aerul lipicios şi des că îl poţi tăia în felii. Ganguri kilometrice de tunele de lemn aleargă de-a lungul străzilor : punţile morţii pentru cirezile de vite care merg la tăiere. Duduituri înăbuşite, boi şi viţei în şiruri nesfârşite goneau către destinul lor inevitabil, mergeau cu paşi grei şi înceţi la tăiere. Într-un anumit loc, toporul mecanic cade pe capul lor şi într-un singur minut se prăbuşesc doborîţi şi mor cu sutele. Groaznică şi apăsătoare privelişte. Eram aşa de aproape de moartea atâtor creaturi, le vedeam mergând spre moarte, împingându-se unele pe altele, împinse şi ele din spate, din zori până în noapte, zi de zi, an de an, cu ochii lor mari, cafenii, neştiutori, miraţi, şi mugetul lor jalnic cutremura atmosfera. Poate că stelele care nu se văd, se cutremurau şi ele de vaietul lor, stâlpii tremurau de duduirile trupurilor greoaie. Din halele uriaşe şi din magazii se ridica aburul dulce al sângelui, norii însângeraţi se alungau peste oraş ; hainele oamenilor miroseau a sânge, paturile lor, bisericile, casele, bucatele, plânsetul lor, sărutările lor, toate miroseau a sânge. Toate acolo sunt enorme, miriadice, unicul nici nu mai are număr. Străzi numerotate, de ce nu şi oamenii numerotaţi ? numerotaţi după numărul dolarilor pe care îi cîştigă cu sângele animalelor, cu sufletul oamenilor.

Să întoarcem altă foaie.

O noapte de toamnă, cu ploaie şi furtună. O stradă, strada Halsted, în a cărei apropiere locuiam. O stradă lungă de treizeci de mile, sfâşietor de lungă, aşa de lungă cum e numai mizeria şi jalea.

Ei îi zic cea mai lungă stradă din lume şi într-adevăr aşa era, noul drum spre Golgota.

Acolo există case care par ridicate numai din gunoi, şi din când în când trebuie să dai foc acestor gunoaie ca să nu te asfixiezi. Acolo există colibe ruinate şi mizere în care trăiesc câte opt duzini de familii într-o duzină de colibe. Astfel că, în nopţile prea călduroase, femei, bărbaţi, copii, dorm claie peste grămadă, afară în balcoane terciuiţi ca nişte scrumbii.

Acolo sunt bazare unde se vând tot soiul de lepădături, de zdrențe ; acolo întâlnești hoarde de copii cu capete de criminali.

Funingine, praf, fum de maidane de gunoi care arde epave de vehicule scoase din uz, biete rable degradate, table de firme mâncate de rugină în toate idiomurile posibile, putoare de benzină, miros de sudoare și abur de sânge.

Ei, să revenim la chestie.

În noaptea de care îți vorbesc, am ieșit. Lângă mine se mutase o familie numeroasă, căreia i se furase în gară toți banii economisiți și ai cărei membri urlau de rupeau pământul și puseseră toată casa în picioare.

Aveam pentru ora douăsprezece o întâlnire cu Ioshua Cooper care pleca pentru câteva luni la Louisiana. Îmi dăduse întâlnire la un bar în strada a douăzeci și doua. Cum mergeam într-acolo, auzii de departe o larmă sinistră. La început crezui că e ploaia care cădea pe acoperișurile de tinichea.

Dar când mă apropiai, văzui o hoardă de băieți gonind spre mine și în fața lor, la douăzeci de pași, un negru uriaș.

De cum l-am văzut, n-am mai avut nici o îndoială : era Ioshua al meu. Aproape gol, cu hainele sfâșiate pe el, fugea cât îl țineau picioarele cu chipul devastat de o frică de moarte cum n-am mai văzut de atunci la nici un om.

Trecu în goană pe lângă mine, cu pași mari și repezi, cu mâinile întinse înainte și pe fruntea lui, exact din mijlocul ei, se căsca o rană din care sângele șiroia peste nas și peste gură.

În clipa când l-am văzut gonind înfricoșat pe lângă mine, am înțeles grozăvia ce îl aștepta. Următorii se apropiau. Erau vreo cincisprezece, șaisprezece băieți care hăuleau cu urlete de animale, și goneau înnebuniți de furie.

Am încremenit pe loc. Furtuna urmăritorilor îmi luă cu ea umbrela, fără să observ ; îmi luă pălăria, fără să observ.

Îți spuneam că sunt un ticălos, un diavol, un om care nu se lasă așa de lesne emoționat... dar atunci gândăvii : fugi prietene... fugi bunule prieten, fugi dragul meu Ioshua...

Această hoardă de băieți nu mai avea nimic uman în ea... bestii.

Erau oameni la care jaful și omorul era o îndeletnicire zilnică, obișnuită ; făceau parte din mușița mahalalelor. Oameni de aceștia nu există pe la noi, la noi fiecare își mai aduce aminte că l-a născut o mamă.

Fapta lor mârșavă consta în aceea de a face crime și jafuri și de-a le pune pe socoteala negrilor. De fapt, ei sunt instruiți și asmuțiți de o centrală a urii de rasă, un fel de Ohrană a urii de rasă cum exista pe vremuri în Rusia contra evreilor. În America ea se cheamă Justiția Lynch-ului (linșajul).

Chiar dacă aș atinge vârsta lui Matusalem, tot n-am să uit pe Ioshua al meu cum gonea urmat de haitele sălbatice, cu fața inundată de sânge, cu mâinile întinse deznădăjduit înaintea lui.

Nu l-am mai văzut de atunci, nu am mai auzit de el. Dumnezeu știe unde putrezește cadavrul lui.

4

Warschauer se ridică greoi, se apropie de Etzel, care sta cu capul plecat pe marginea sofalei, îl ciocăni cu degetul pe frunte, o dată de două ori, până ce acesta deschise ochii.

Tabloul negrului gonit prin noaptea furtunoasă, cu obrazul inundat de sânge, era insuportabil. Simțea că îl trece un fior rece prin toate mărunțaiele și fără să vrea făcu un gest cu mâna, de parcă nu putea suferi apropierea nimănui în clipa aceea.

— Ei, baietele ? îl interpelă Warschauer, așezându-se lângă el și punându-i mâna pe umăr, te-ai săturat ?

Etzel clatină capul.

— De săturat, am să mă satur, de-abia atunci când... (șovăi ; sprâncenele îi erau încruntate) când am să știu totul despre dumneata, totul.

Warschauer clătina capul cu o grijă ironică.

— «Totul» e prea mult ; acest «totul» este nerușinarea dumitale obișnuită, Mohl. Dar ai noroc, m-am pus în mișcare și acuma sporovăiesc. Dacă mi-ai da puțin mâna dumitale, dacă ți-ai lăsa puțin mânuța dumitale aristocratică, în laba mea, atunci am să fiu un unchi cum se cade și drăguț și am să-mi deapăn mai departe firul.

Aproape lacom întinse mâna după mâna lui Etzel care era iarăşi îngrozit de această gingăşie cleioasă.

Warschauer reîncepu să vorbească, cu acelaşi glas monoton şi egal.

Etzel reuşi să-şi elibereze mâna din înlănţuirea moale şi cleioasă a mâinii grase. Se feri însă să facă vreun alt gest.

— Să nu crezi însă cumva că eram un fel de Isaiia, care profeţeam pieirea lumii, fiindcă m-ai judeca greşit. Nici cea mai mică urmă de aşa ceva.

Mai întâi nici nu poate fi vorba de pieire. Asta e numai o concepţie pe care câţiva beletrişti au inventat-o ca să mişte anchiloza sufletească a Europei. Al doilea : ochiul care vede e un regulator pentru inima care simte. Cum cei mai mulţi oameni sunt loviţi de orbire, sufăr cu atât mai mult. Cel ce vede, devine rece la toate. E un adevăr groaznic. Dar dacă nu ar fi aşa, cum am putea noi, eu şi dumneata, să ne sculăm în fiecare dimineaţă din pat, să ne punem cămaşa şi să ne încălţăm ciorapii, să citim iarăşi gazeta şi să ne ducem iar la doamna Bobike ?

Cum ar fi asta posibil ? Şi în ceea ce mă priveşte pe mine, eu sufăr exclusiv pentru mine. Suferinţa pentru ceilalţi e farsă. Dacă suferi suficient pentru tine, nu trebuie să te mai temi că ai să împietreşti.

Aveam şi eu crucea mea, povara mea de dus. Cred că acum îţi dai seama despre ce e vorba. Trebuia să chibzuiesc cum să-l fac nevătămător pe Waremme din mine, cum să-l fac inofensiv şi asta mi-a devenit o problemă cardinală. Aveam să mă socotesc. Venise Iuda să se socotească, să se răfuiască cu mine. Dumnezeu îl sortise pentru aceasta. Warschauer contra Waremme, înţelegi ? Erau două partide. Europa şi trecutul, America şi viitorul... Şi nu cumva să-ţi închipui că am să-mi mai pierd un singur minut pentru afacerea aceea afurisită cu Maurizius ; s-a isprăvit, nu vreau să-i mai dărui nici măcar un singur gând... poţi să faci ce vrei... nu mai spun o vorbă...

Tăcu câteva clipe. Cum Etzel nu se mişca reîncepu imediat.

— Asta a fost povestea cu prietenul meu Ioshua. Cred că a fost un martir. În ziua de astăzi martirii nu mai incită nici o atenţie ; există prea mulţi.

Eu nu mă prea dau în vânt după martiri, nu prea îi stimez. Ei te împiedică, te țin în loc. Trebuie să știi să-ți formezi destinul.

Să te dai bătut și să te jertfești, asta poate oricare idiot. Pacostea asta a trimis-o răsăritul peste noi : credința în martiri și adorarea lor.

Iată de pildă sufletul rusesc care acoperă o întindere atât de mare de pământ sărbătorește orgiile martiriului.

Am umblat mulți ani pe acolo, neștiutor, fără să văd până ce un om mi-a deschis ochii. Vreau să-ți povestesc de acest om fiindcă el este cauza că am ajuns acolo unde sunt astăzi. El a fost desigur prima verigă dintr-un lanț mai lung. Se numea La Due, Hamilton La Due. Un negustor înstărit, de vreo patruzeci de ani, născut în vest, pe coasta Pacificului, unde trăiesc un soi de oameni ageri, vii și naivi asemeni copiilor. Cultura lui abia se ridica până la nivelul unui subofițer german, dar avea un farmec personal pe care nu îl găsești pe la noi. Nu era deloc elegant sau chipeș, nu, un tip îndesat și cu gâtul scurt și gros, dar iradia atâta simpatie, atâta bunătate și naivitate din persoana lui.

L-am cunoscut într-una din zile pe când mă aflam la «Oficiul de corecție al tinerilor» unde venisem să mă informez de o fată care era deținută mai de mult acolo din cauza patimei beției.

Eram tocmai jos în hol, când s-a oprit un automobil verde, polițienesc, mare ca un camion de transportat mobilă, și din acest vehicul uriaș, descinse, singur, un băiat ca de vreo doisprezece ani, posomorât și întunecat, se precipită pe scări, suind câte două trepte deodată ca unul foarte obișnuit locului aceluia și vroia tocmai să dispară pe o ușă, când răsări La Due, care-l prinse de ceafă, și se interesă ce se întâmplase.

Ei, și ce crezi că se întâmplase ? Băiatul furase un toc și o gumă la școală. Delicvent. Și încă delicvent recidivist. Gândește-te : pentru un toc și o gumă. La Due se duse imediat cu el la Oficiu și se întoarse apoi cu băiatul de mână. Garantase pentru el. Mi-o povesti râzând. N-am pomenit un om cu care să poți intra așa lesne în vorbă ca acesta.

— Haideți cu mine, îmi propuse el, am puțină treabă la Penitenciarul districtului.

Pe băiat îl plantă undeva, într-o prăvălie, apoi mă luă cu el în Maxwell Street. Pe drum îmi vîrî în mână un pachețel de ciocolată, așa, numai pentru că nu se simțea bine când nu putea oferi ceva celui care-l întovărășea.

Avea totdeauna buzunarul doldora de bunătăți și totdeauna împărțea țigări, cutiuțe cu smochine, mici broșurele cu poezii, bucăți de ceară roșie, evantaie mici de hârtie pe care le avea «întâmplător» la el. Și făcând aceasta, râdea, gângăvea în barbă, se uita de colo până colo cu o curiozitate avidă, spunea «hallo Frank» cuiva după trotuarul de vizavi sau în treacăt bătea pe spate pe un oarecare Henry.

În Maxwell Street se găsea un emigrant de curând venit din Kiev, un evreu, care fusese arestat sub acuzarea de fals în acte publice. Evreul însă susținea nevinovăția sa. La Due îi trimise un avocat cu care avea tocmai întâlnire acolo.

Când sosirăm la penitenciar, avocatul încă nu venise. Și așteptarăm un timp, în așa-zisa sală de așteptare, o încăpere întunecoasă unde plutea un miros pestilențial. La Due tropăia vesel, fredonând, umbla în sus și în jos, de parcă era în ziua serbării zilei sale de naștere.

O gălăgie asurzitoare ne sili să ne refugiem la parter. Aduseseră tocmai o bandă de negri, printre care se găseau două prostituate și un lepros, care de furie dansa într-un singur picior.

Un spectacol din infernul lui Dante.

La Due se amesteca printre ei. În mai puțin de cinci minute îi făcuse pe toți să tacă. Una din femei, cu o mutră de vrăjitoare, fardată, gușată, glumi cu el cochetând cu umbreluța japoneză pe care o ținea în mâini. Simții că mă trece un fior și ieșii puțin în stradă. Nu mai știau pe ce lume mă aflam. Poate eram în lună. La Due se înființă curând lângă mine. Tăiase tocmai o portocală enormă ca o nucă de cocos și îmi oferi jumătate din ea. Cumpărase un coș întreg de portocale asupra căruia se aruncase imediat banda de negri, sub privirile amuzate ale gardienilor.

Avocatul sosi în sfârșit și furăm conduși la evreul nostru care sta dinapoia unui grilaj de fier. Toată închisoarea era amenajată ca o menajerie, cu celulele despărțite una de alta prin gratii de fier.

Evreul ședea înghemuit într-una din cuști ; când ne zări începu să ofteze cu glas tare. La Due se așeză lângă

el pe pat și îi trecu cu gingășie mână peste frunte. Îl îndemnă să povestească cum s-au întîmplat lucrurile.

Omul se învioră și într-un jargon pe care abia îl puteai înțelege, ne povesti nenorocirea lui.

Părea într-adevăr că a fost victima unei mârșevii.

La Due îl consolă și îl asigură că îl va scăpa.

Partea nostimă era cum de aflase el de acel evreu. Și cum afla de alți o sută pentru care se ostenea și alerga zilnic. A rămas până azi o enigmă pentru mine. Cu vremea, începui să cunosc mai îndeaproape viața lui, fiindcă lua lecții de limba germană la mine. Nici până astăzi nu știu, dacă făcea lucrul acesta fiindcă avea într-adevăr nevoie sau pur și simplu ca să mă ajute.

N-avea nici un ajutor în vânătorile sale filantropice. Făcea aceasta singur, pe cont propriu, nesfătuit și neinițiat de nimeni.

După ce ajutase pe evreul din Maxwell Street, i se adresară imediat alți șase imigranți evrei.

Îndeosebi, de evrei și de negri se ocupa mai îndeaproape. Tot ce făcea, făcea din proprie inițiativă și de la om la om.

Într-una din zile îi spusei că toată ocrotirea și filantropia organizată a societății e ca un degetar de lapte într-un hectolitru de cerneală.

Mă privi mâhnit.

— Așa ? așa crezi dumneata ? E într-adevăr așa ? și clătină capul cu tristețe.

Sunt sigur că nu-i prețuia deloc pe marii filantropi, pe organizatorii carității, dar exista o femeie, Samariteana de la Hulhouse, întemeietoarea «Ocrotirii tinerilor» pe care o venera și de câte ori amintea de ea, îngenunchia și ochii i se umezeau de duioșie.

Într-una din zile veni foarte agitat și-mi povesti următoarea întâmplare : Cu o seară înainte, un băiat de paisprezece ani năvălise înfricoșat în Hulhouse și ceruse să vorbească imediat cu Miss. Când i se spusese că Miss s-a culcat, băiatul se aruncă disperat pe jos și începu să dea din mâini și din picioare : Să vie Miss, să vie Miss. Au trebuit s-o scoale pe Miss și să i-o aducă. Îl cunoștea, era unul din protejații ei.

Când rămase singur cu ea, băiatul se aruncă în genunchi și o imploră să-l salveze deoarece poliția era pe urmele lui : își omorâse părintele.

Cauza ? De luni de zile, noapte de noapte, tatăl său își maltrata soția fără absolut nici un motiv. Băiatul nu mai putuse suporta și îl înjunghiase pe la spate cu un cuțit de bucătărie.

Aș fi vrut să fiu martor la ceea ce s-a întâmplat după aceea fiindcă trebuie să fi fost ceva nemaipomenit.

La Due veni în mijlocul nopții la Hulhouse, i se aduse imediat la cunoștință cazul băiatului și îl conduse imediat la circumscripția din apropiere.

Miss îl ascultase pe băiat și apoi cu multă blândețe îl sfătuise să se predea poliției și să-și mărturisească fapta. El refuză protestând cu vehemență. După a sa părere nu făcuse nici o crimă : scăpase lumea de o bestie. Spunea că e mult mai bine de trăit în lume fără bestii, că pentru asta i se cuvine laudă și nu închisoare.

Ochii băiatului străluceau de jar, toată ființa lui strălucea. Striga că avea dreptul la viața, că avea dreptul să răpuie viața bestiei de lângă el, fie că îi era părinte fie că nu îi era părinte. Dacă ar fi avut inimă de părinte nu și-ar fi chinuit într-un mod așa de groaznic soția.

Miss cunoștea îndărătnicia băiatului fiindcă acesta era unul din cei mai talentați protejați ai ei. Deși avea însușiri reale, era sălbatec și neînfrânat.

Miss își dădu toată osteneala și, blândă dar hotărâtă, căută să-l convingă că el nu are dreptul de a răpune viața nimănui. (Părerea mea este că băiatul avea dreptate, dar asta n-are nici o importanță).

Îl sfătui să se predea singur și nu să se ascundă ca un laș, ca un hoț.

În cele din urmă îl înmuie, băiatul îi căzu de gât : îi învinsese încăpățânarea. Dar n-a mers așa de ușor. Logos-ul ei a durat câteva ceasuri și a utilizat toate argumentele posibile, toate comparațiile și parabolele imaginabile, recurgând în cele din urmă până la rugăminți.

Ceea ce făcu mai departe La Due pentru băiat, fu mai puțin hotărâtor, dar tot atât de important. Osânda ușoară ce o căpătă băiatul, se datora în parte ostenelii ce și-o dădu La Due de a-i face atmosferă la gazetă și a-i îngriji pentru proces pe cel mai bun avocat pentru cazurile penale.

Cu cât îl cunoscui mai de aproape, cu atât se dezlipea din crusta de modestie în care îi plăcea să se ascundă. Descoperii un om care sub aparența lui neînsemnată era un bloc întreg și pur ca un cristal.

Părea să existe mulţi ca el, deoarece, cu cât pătrundeam mai adânc în intimitatea vieţii de acolo, descopeream mereu câte unul ca el. El fusese întâmplător unul dintre cei mulţi de soiul lui, pe care hazardul mi-l înfăţişase mai deaproape. Şi asta mă cam zdruncină în mândria mea de european, tot astfel cum un grec din Alexandria s-ar fi simţit zdruncinat dacă întâmplător s-ar fi întâlnit cu un nazarinean blând din Galileea.

Însă La Due nu se simţea un nazarinean ales de Dumnezeu să facă bine, nu, el nu era animat de spiritul ideal al evangheliei, la el era, pur şi simplu, o dragoste copilărească, o gingăşie candidă şi o bunăvoinţă îngerească, nimic alta. Nici o bază morală, nici un fel de puritanism, nici un fel de «cine nu este cu mine este contra mea».

Probabil că el, în general nu avea prea multe gânduri, el lua totul aşa cum e, lucrurile groaznice ca şi cele plăcute.

El nu se indigna, nu înjura, nu arăta niciodată o supărare, nu era niciodată indispus.

Când era sfârşit de oboseală şi îl întreba cineva de o stradă oarecare, mergea cu străinul până la ţinta dorită şi pe drum îl mai şi întreţinea cu pălăvrăgeala lui vioaie.

În statul acela uriaş, cu oraşele, cu munţii, cu apele şi pustele lui uriaşe, cu bogăţiile lui incomensurabile, cu mizeria lui îngrozitoare, cu trepidaţia lui, cu criminalii lui monstruoşi, cu frica lui uriaşă de anarhie, de revoluţie, în acest oraş, în mijlocul lui... acest La Due... cum să spun... această flacără pură a umanităţii. Uimitor !

Prin el am învăţat să înţeleg că totul era acolo încă un aluat nedopsit şi maleabil.

«Noi suntem aşa de tineri, mai suntem încă aşa de tineri», îmi spunea el totdeauna cu entuziasmul său naiv, suntem înfiorător, minunat de tineri.

Şi într-adevăr aşa e.

E acolo un secol al pregătirii. Un cuptor de copt popoare. Totul e încă impur şi în devenire. Tot ce se vedea era deocamdată numai materie, materie ; de spirit nu poate fi vorba decât de-abia peste un secol.

Pătrunsei mai adânc în vest. Şi încetul cu încetul mă întorsei către judaism : neştiut, se întâmplă renaşterea lui Georg Warschauer. Mă apropiam din ce în ce mai mult de milioanele de evrei emigranţi care trăiesc în America. Hamilton La Due era în ghetoul de acolo ca la el

acasă. Avea acolo pe cei mai buni prieteni ai săi, mai ales printre evreii veniţi din Rusia.

Pătrunsei adânc în viaţa lor tragică. Cunoscui învăţaţi *chasidimi*, mă îngropai în studiul textelor noastre vechi, descoperii ceea ce neglijasem, ceea ce omisesem atâta vreme. Dar n-am putut să mai recâştig ceea ce pierdusem.

De la o anumită zi înainte am început să mă simt bătrân.

N-adusesem nimic hambarului de provizii, n-aveam ce să-i ofer vremii pe care o vedeam apropiindu-se şi atunci a trebuit să mă pun în siguranţă. Şi atunci a trebuit să-mi încropesc un locşor unde să mă pot adăposti în mijlocul acestor două mari incendii care mă ameninţau, unul din dreapta şi altul din stânga.

De un *tusculum* nu putea fi vorba, cel mult un post de observaţie ascuns, cu un rest de foc sacru luat din trecut. Care furtună va stinge această rămăşiţă de foc sacru, furtuna din dreapta sau furtuna din stânga ? cea de la vest sau cea de la est ?

Ce crezi d-ta, Mohl ? Fiindcă în deceniul acesta, când am fugit de mine ca să caut lumea, mujicul care tânjise până atunci în amorţeala lui, se dezmorţi, îşi puse în mişcare mădularele şi între Vistula şi lacul Baikal, poporul se răscoală. Trebuie să ne aşteptăm la toate surprizele. Oamenii aceştia cum se cade de aci, habar n-au ce-i aşteaptă. Şi între timp se delectează la gramofoanele lor cu cântecul acela jalnic, îl cunoşti, Mohl ?

E cântecul luntraşilor de pe Volga. Cântecul acela e un semnal de alarmă şi oamenii de aci se emoţionează la auzul lui ca la auzul unui coral paşnic. Nu l-ai auzit niciodată ?

Se ridică, întinse larg mâinile, făcu câţiva paşi largi ca un toboşar, prin odaie în sus şi în jos, şi cântă cu o voce înfricoşător de puternică.

5

Etzel se ridică şi el şi rămase livid în mijlocul odăii. Obrazul care stătuse proptit în palmă era roşu, celălalt palid. În ochii lui de jar se zugrăvi spaima şi nedumerirea. Doamne, Dumnezeule, îşi zise el, am senzaţia că am fost până acuma un copil în faşă.

Trebuie să-ţi ţii urechile, e imposibil să mai poţi asculta.

Cum să cuprinzi acest om uriaş, cum să-l aduc acolo unde vreau, la scopul pentru care am venit aici ?

Cum să lupt cu mijloacele mele modeste împotriva acestei cataracte de vorbe ? Ce să fac cu neştiinţa celor şaisprezece ani ai mei împotriva acestui creier atât de ştiutor, atât de cuprinzător ?

Îşi adună tot curajul şi când Warschauer isprăvi să cânte, îi spuse :

— Dar pe Maurizius l-am uitat cu totul ?...

— Da, aşa e, broscoiule scârbos, răspunse Warschauer mânios, scuteşte-mă de aceste mizerii.

— Cred că nu vreţi să mai auziţi nimic de chestiunea aceasta, continuă Etzel amărît, dar broscoiul trebuie să orăcăe chiar cu riscul de a fi mâncat de vultur.

Warschauer se înclină batjocoritor.

— Foarte prompt broscoi, îl tachina el, foarte prompt...

Obrajii lui Etzel ardeau, un surâs provocător i se ivi pe buze.

— Nici dumneavoastră înşivă nu vă dă pace, nici dumneavoastră singur nu aveţi linişte... jurământul... gândiţi-vă la jurământ..., domnule profesor... e posibil să fi uitat de el, eu însă nu cred.

Arăta către inima lui Warschauer : ea n-a uitat, ea nu poate să uite.

Acesta se dădu cu un pas înapoi.

Etzel continua cu o îndrăzneală nemaipomenită.

— Da, inima nu o poţi înşela, inima v-a gonit aşa în lume, pentru ea a trebuit să ispăşiţi... pentru ea ispăşeşte şi cel din închisoare, şi bătrânul acela şi eu ! da ! Un singur grăunte de vină răsplătit cu o baniţă de durere.

Nu se mai putea stăpâni.

Warschauer strânse buzele, se duse tăcut la uşă şi o deschise larg.

— Ascultă, tinere Mohl, socoate-te ca dat afară. Marş !

Etzel şovăi, pălind.

Warschauer privi în coridorul întunecat. Începu să fredoneze iar de parcă era complet singur, se întrerupse însă imediat şi zbieră către Etzel :

— Ei, ce mai stai ?

— N-am cheia de la poartă, nu pot să ies afară, băigui Etzel.

Warschauer scoase cheia din buzunar și i-o întinse. Etzel o luă și trecu domol pragul.

Warschauer închise ușa cu zgomot după el. În timp ce cobora treptele, Etzel mai auzi cântecul *Ei uhnem* ca un refren ironic.

Lacrimi de mânie și de neputință îi umplură ochii prelingându-i-se pe obraji. În drum spre casă îl părăsiră deodată puterile și se lăsă pe treptele cârciumii pomenite.

Poate că puterile îl părăsiră deoarece îl copleșiseră viziunile unor stafii, ceea ce i se întâmpla acum pentru prima dată în viață.

La fiecare colț de stradă i se părea că vede pe Ioshua, negrul uriaș, cu brațele întinse și șuvoiul de sânge prelingându-i-se pe față.

Nici după ce se așeză pe treptele cârciumii, nu se simți mai liniștit. Nervii îi erau sfâșiați. Vedea șiruri nesfârșite de cirezi de vite și auzi repetat la infinit durerosul cântec *Ei uhnem,* văzu pe bătrânul evreu suspinând dinapoia gratiilor de fier și pe ucigașul de doisprezece ani cum își înjunghie pe la spate părintele.

Văzu pe Hamilton La Due sărutând rana cangrenată a unui lepros și cadavrul chinezului întins în mijlocul prietenilor săi.

Și în mijlocul tuturor viziunilor, învălmășit în ele laolaltă, chipul însângerat al negrului gonind înspăimântat și înnebunit.

Doamne... Mamă..., scânci el ca un copil, când se ridică în sfârșit și o luă către strada Anklamer. Pe lângă toate era probabil tare obosit.

Când își puse ceasornicul pe masa de lângă patul său, era ora patru și zece minute ; în ferestre albea ziua.

Obișnuit să dea peste tot locul cu praf de insecte, ori de câte ori se culca, făcu și acum aceeași operație. Se băgă apoi în pat și adormi imediat, somn de plumb.

Prin somn simți că avea friguri. O roată mare de fierăstrău se rotea pe pieptul său. Ploșnițe mari cât gândacii se târau în odaia lui Warschauer, îi inundau fața, gâtul. Dimineața doamna Schneevogt veni și îi aduse cafeaua cu lapte pe care i-o puse pe masă. El simți apropierea ei prin somn, dar continuă să doarmă mai departe.

Puțin după aceea, așa i se păru, femeia veni cu masa de prânz, luă mârâind, cafeaua cu lapte neatinsă și el

simţea toate astea prin somn, simţea fierăstrăul învârtindu-i-se pe piept şi se gândea : dacă mă taie, atunci Dumnezeu face o mare nedreptate... trebuie să mai vorbesc cu mama mea... şi trebuie să mai rezolv cealaltă... iar trece o zi...

În sfârşit deschise ochii şi se reculese ; cămaşa i se lipise de piele, udă leoarcă de sudoare, picioarele îi erau aşa de grele că nu le putea mişca. Bolnav..., îşi zise el, asta îmi mai lipsea. Mă căznesc de şase săptămâni cu diavolul ăsta şi ştiu tot aşa de puţin cât ştiam când l-am cunoscut pentru prima dată. Nu, nu trebuie să mă îmbolnăvesc, ce-o să se întâmple dacă eu o să mă îmbolnăvesc ?...

Nu se poate, ar fi să pierd prea mult timp... de ce a plecat Anna Iahn cu el în Franţa ? nu e lucru curat aici... Warschauer a trecut repede peste asta în convorbirea cu mine... Ce să fac ? Cel mai bun lucru ar fi să aştept până vine el la mine ; desigur că o să-i fie milă de mine, şi o să vină el aici şi atunci am câştigat partida. Ce halucinaţii !

În creierul lui înfierbântat se înfiripa o viziune, o previziune, deoarece lucrurile se întâmplă întocmai... Warschauer veni într-adevăr în odaia băiatului, veni cu pasul lui de tambour-major şi vorbiră iar de chestiunea care îi pasiona.

Din odaia de alături se auzi vocea Melittei. Etzel ascultă. Nu trebuie să observe că sunt bolnav, gândi el, căci mă transportă la spital şi acolo o să-mi ceară hârtii, şi atunci mi se înfundă urât. Ei, dar ce dracul o mai fi şi boala mea ? Probabil că e o anghină uşoară, deoarece nu pot să înghit cum trebuie. Şi pentru cazul că una din femei ar fi intrat în odaie, şi ca să-şi dea un aer cât mai puţin bănuitor, Etzel luă un volum de-al lui Ghisels, de pe policioara de lângă pat, şi îl deschise la întâmplare.

Auzi vocea aspră a Melittei care ţipa, alături, disperată :

— O astfel de nedreptate e strigătoare la cer ; şi după câteva clipe : «nu, asta ar însemna să scuip pe toată tovărăşia de breslă...» Atunci, mai bine îmi iau o frânghie şi mă spânzur de prima fereastră.

Peretele era foarte subţire şi uşa nu se închidea niciodată bine, astfel că auzea tot ce se vorbea în odaia de alături şi auzi acum şi cuvintele de linişte şi împăcare pe care le adresa Mellitei, maică-sa. Între timp se auzi

soneria şi cele două femei părăsiră odaia, astfel că se făcu iar linişte.

Foarte just a cuvântat fata, îşi zise Etzel privind cu ochii mari în tavan şi cu senzaţia unei mari vini pe care nu şi-a ispăşit-o încă, a unei mari datorii pe care n-a îndeplinit-o încă. Cum de e posibil să rabzi lucrul ăsta ? Şi totuşi fiecare trăieşte mai departe chiar şi aceia care susţin că nu pot trăi mai departe, şi chiar eu...

Cum stăm cu Dreptatea ? Există oare Dreptate ? Nu e oare simplă închipuire ? Oare nu ţi-o imaginezi numai, aşa cum cei religioşi îşi imaginează paradisul ? Poate că raţiunea noastră nu este capabilă s-o recunoască, poate că ea stă în afara putinţei noastre de-a o percepe.

Dar atunci tot ce facem e aşa de trecător şi tot ce dobândim, aşa de lipsit de sens. Nu, trebuie să existe o compensaţie. Optsprezece ani şi nouă luni. Doamne, Dumnezeule, trebuie... trebuie... ce ? Ce, Etzel ? Tu ridici un *trebuie* de fier în sufletul tău rebel de şaisprezece ani ; dar care putere de pe pământ sau din cer îl aprobă ?

Închise ochii şi înaintea minţii sale apăru imaginea lui Ioshua Cooper cu şiroiul de sânge prelins de pe frunte până la bărbie, ca un simbol al zădărniciei tuturor speranţelor.

Îl trecu un fior rece, luă cartea pe care o mai ţinea deschisă în mâini şi citi pe foaia întâmplător deschisă rândurile următoare : *«În paharul cel mai plin, tot mai are loc o petală de trandafir, şi pe această petală de trandafir încap zece mii de îngeri»*.

Doamne, ce cuvinte ca nişte stele. Cunoştea fraza aceasta, dar înainte nu o înţelesese, nu-şi dăduse seama de frumuseţea ei. Acum, după toate cele trăite, această frază lumină dumnezeiesţe.

Trebuie să se ducă la omul care a conceput această frază, trebuie să se ducă imediat, în aceeaşi oră. Nu mai încape şovăială sau chibzuire. Dacă există cineva pe lume care ştie răspunsul la o întrebare, apoi atunci este omul care a scris această frază minunată. Dar febra ? De asta nu se sinchisea.

E ora patru după-amiază, un ceas durează drumul până acolo. Poate că are noroc să-l găsească acasă, poate că idolul gândurilor sale nu e plecat şi poate că-l primeşte. Cu toată oboseala din oase, cu toată durerea din gât, Etzel se dădu jos din pat, îşi spălă faţa, se spălă până la brâu, se îmbrăcă repede şi părăsi casa.

6

Sui cu liftul la etajul al patrulea al unei case izolate şi sună la o uşă. După o aşteptare de vreo câteva minute răsări un tânăr cu ochelari cu ramă neagră de baga şi faţa inteligentă şi ageră.

Lăsase deschise uşile odăilor de unde venea şi dintr-acolo răzbătea zvon de glasuri şi animaţie. În micul vestibul atârnau de cuier şase-şapte pălării şi bastoane şi o pălărie de damă.

«Vai, îşi zise Etzel şi inima i se făcu cât un purice, mare ghinion am avut.» Tânărul îl întrebă ce dorinţă are.

Cu o sfială abia reţinută, Etzel răspunse că doreşte să vorbească cu domnul Ghisels... Limba i se încleşta în gură, refuza serviciul.

Tânărul surâse (surâsul vroia să însemne : sunt mulţi care ar dori lucrul acesta) şi întrebă cum îl cheamă.

— Andergast, mă numesc Etzel Andergast. I-am scris acum vreun an şi jumătate domnului Ghisels rugându-l să binevoiască a-mi răspunde la o întrebare. Poate că domnul Ghisels îşi mai aminteşte de mine.

Pentru prima dată după atâta timp, îşi spunea adevăratul nume. Nu şi-ar fi putut îngădui să vie într-un loc atât de sfânt sub mască.

Tânărul simpatic dorea să ştie dacă era o dorinţă precisă, aceea care îl mânase spre casa maestrului.

Etzel clătină capul.

— Nu, asta nu. Aş fi numai mulţumit să-l pot vedea pe domnul Ghizels şi să pot sta o jumătate de oră în preajma domniei sale, în aceeaşi încăpere cu dumnealui. Atât mi-ar fi deajuns.

Tânărul surâse dn nou şi examină, de astă dată cu interes, pe vizitatorul curios.

— În tot cazul, intraţi, am să-l întreb pe domnul Ghisels.

Etzel intră. Tânărul dispăru.

Cum genunchii îi tremurau şi se simţea puţin cam ameţit, Etzel se aşeză pe un scaun. Simţea o mare frică de momentul suprem când îşi va vedea idolul în carne şi oase, când va sta în faţa lui.

Dacă un scriitor (vorbesc de aceia care, asemeni lui Ghisels, propagă idei sociale şi arată oamenilor drumuri noi) şi-ar putea da seama ce se petrece în inima unui

adolescent care îndrăznește a face pasul acesta, desigur că și-ar da toată osteneala ca să fie pregătit pentru o astfel de întâlnire ; și el și inima lui.

Dar numai foarte puțini scriitori se comportă așa cum trebuie în situații de acestea. Poate că, în fond, lucrul își are explicația în faptul că este peste putința firii omenești a scriitorului de a rămâne tot timpul ceea ce este în momentul creației.

Și Etzel în spaima lui își spunea : cum oare o să arate în carne și oase idolul meu spiritual ? Ce senzație voi avea atunci când voi părăsi casa aceasta, după ce voi fi văzut chipul lui, după ce îi voi fi auzit glasul ? Ce o să spună el ? ce o să fac ? Cum o să vorbească și cum o să se uite la mine ? Și ce trebuie să se întâmple pentru ca el să-mi rămâie ceea ce este ?

Cu fiece clipă care trecea, încercarea lui îi apărea mai temerară și întârzierea tânărului îi devenea insuportabilă. Îi venea să fugă pur și simplu de aici. Dura așa de mult așteptarea ! Urechea lui, din cauza febrei, avea auzul așa de ascuțit, că auzea cuvânt cu cuvânt vorbele care se schimbau îndărătul ușilor, departe, în fundul odăilor.

Cineva citea ceva. Așadar, tânărul nu putea anunța vizita lui decât după ce cititorul ar fi isprăvit lectura.

Soneria electrică zbârnâi, dar cei din casă păreau că nu o aud. Soneria mai sună încă o dată. Etzel chibzui dacă să deschidă sau nu și găsi că nu avea nici o cădere la aceasta. În același moment se ivi în ușa prin care dispăruse tânărul, o femeie cam de vreo treizeci și opt, patruzeci de ani. După înfățișare părea stăpâna casei. Figura ei arăta urmele unei mari frumuseți trecute, dar acum avea o expresie de ofilire și oboseală.

Etzel nu se gândise niciodată că în casa asta ar mai putea exista și «femei». Faptul acesta îl emoționa și îi mărea neliniștea.

Când îl zări, femeia șovăi o clipă și întrebă :

— N-a sunat adineauri ?

— Da, doamnă, de două ori.

Doamna deschise. Afară stătea o altă doamnă, foarte tânără, cuceritor de tânără, foarte frumoasă, cu ochi strălucitori, cu o gură proaspăt înflorită de două buze obraznice.

Ceea ce urmă, fu o scenă delicioasă.

Cele două femei se măsurară una pe alta tăcut, dușmănos.

Femeia tânără de afară păru neplăcut surpinsă de-a o vedea pe cealaltă înaintea ei. Părea că nu contase deloc pe această întâlnire neprevăzută.

Stăpâna casei se îndreptă o idee, ridică din umeri, dădu drumul unui hohot de râs scurt și disprețuitor și închise ușa la loc.

Brutalitatea gestului apărea ca ceva înfricoșător față de blândețea și moliciunea făpturii ei.

Femeia rămase o clipă locului cu capul prăbușit în piept. Șalul albastru de mătase, pe care îl purta pe umeri, alunecase într-o parte fără ca ea să-l observe. Părea că în clipa aceea uitase totul.

O mâhnire adâncă se zugrăvi pe chipul ei. Brusc, se cutremură ca pătrunsă de un fior, și cu pași grei, se înapoiă în casă. Nici nu se mai uită la Etzel. Acesta sta ghemuit în scaun cu senzația că a pătruns în mod nepermis într-un domeniu care nu-i aparținea. Și îl mai chinuia ceva : sentimentul că nici în fața acestei case destinul nu-și oprea necruțătoarea seceră, nu se da în lături ; că și asupra acestei case viața își tălăzuia valurile întunecate.

Așadar nici omul care scrisese :

În paharul cel mai plin, are totuși loc o petală de trandafir, și pe această petală mai pot încăpea o sută de îngeri, așadar nici acest om nu era cruțat de meschinăriile vieții de toate zilele, și pe el îl animau patimi și îl sfâșiau tristeți.

În timp ce gândea toate acestea, tânărul care îl primise cu un sfert de oră înainte, apăru din nou și îl rugă să-l însoțească.

7

Casa lui Melchior Ghisel era căminul spiritual unde își găseau refugiu sufletesc cei descumpăniți și cei dezorientați. Veneau la el oamenii ca la un mare doctor ; adeseori odaia lui era plină de vizitatori din zori până în noapte. Oameni de toate vârstele, bărbați și femei ; literați, artiști, actori, studenți, emigranți, oameni politici, formau cercul vizitatorilor care veneau să se împărtășească de la lumina clară a minții sale.

Afluența devenise în ultimul timp așa de mare că soția și prietenii săi se hotărâseră să stăvilească pentru un timp puhoiul de vizitatori. Melchior Ghisels era de câțiva ani serios suferind și puterile slăbite nu-i mai îngăduiau un efort prea mare.

Etzel pătrunse într-o încăpere spațioasă, împodobită cu mobile vechi și frumoase și se găsi în fața lui Melchior Ghisels, un bărbat cam de vre-o cincizeci de ani, de statură potrivită, cu umerii bine proporționați, cu mișcări și gesturi de o eleganță și o moliciune naturală ; cu obrazul ras, neted, nasul încovoiat și energic, ochii profunzi, cu privirea liniștită, blajină și pătrunzătoare, cu buzele subțiri și foarte expresive și care atunci când tăceau, stăteau strâns lipite. Bizare, aproape neliniștitoare erau însă cele două urechi, groase și depărtate. Dar de cum începea gura să vorbească, urechile păreau două scoici roșii, de mare rezonanță, lipite acolo ca să asculte bine tot ce spunea gura de alături.

Invitat să ia loc, Etzel se așeză modest și fără să facă zgomot, deoparte, în afara cercului de invitați.

Chipurile din jur pe care le sorbea cu nesaț, îi plăcură aproape toate. Nimic vulgar în ele, nimic respingător.

Erau patru bărbați tineri, un bărbat cărunt și o fată care avea deasemenea părul complet alb.

Ghisels se mulțumise numai să anunțe numele noului venit, și discuția, întreruptă o clipă, continuă.

Între timp Melchior Ghisels îl măsura cercetător, cu o privire oarecum mirată, pe noul venit, încruntând sprâncenele groase.

Din toate glasurile, Etzel îl auzea numai pe acela al lui Ghisels. Nici nu asculta ceea ce spunea, nu căuta să pătrundă sensul vorbelor, îl încânta numai netezimea șlefuită și grația sonoră a vorbelor. Le asculta cu atâta sete și pasiune, că ori de câte ori glasul amuțea, avea un fior și se cutremura fără să vrea așteptând înfrigurat să reînceapă concertul ei sonor ce acoperea toate celelalte glasuri.

— Pari suferind, tinere, i se adresă deodată Ghisels, ești foarte palid. Să te servesc cu ceva întăritor ?

Etzel clătină capul, mulțumi, vorbele i se împleticiră în gură și surâse.

Surâsul părea că-i place lui Ghisels fiindcă îi puse o mână pe umeri. Etzel înţelese gestul : Ghisels vroia să-i spună să fie liniştit, să aibă răbdare că nu o să plece neascultat.

Într-adevăr, peste câteva clipe, discuţia încetă şi societatea se ridică să plece. Numai fata cea tânără cu părul cărunt şi domnul cu ochelari cu rama neagră, mai zăboviră câteva minute, şi Ghisels glumi cu ei înainte de a se despărţi.

De-abia plecaseră, că stăpâna casei intră şi îl rugă pe Ghisels să se întindă puţin pe canapea fiindcă părea foarte obosit. Doamna aşteptă până ce Ghisels se întinse cu adevărat, îi înveli picioarele cu o pătură din păr de cămilă şi îl întrebă dacă n-ar fi bine să deschidă fereastra.

Avea un fel ciudat de a vorbi, de-abia deschizând gura şi cu dinţii aproape strânşi. De altfel, toată purtarea ei şi privirea şi mersul aveau ceva reţinut şi îndurerat.

Etzel avu din nou senzaţia unor nori de tristeţe şi a unui teren care nu era tocmai, tocmai sigur.

— Nu vă deranjez prea mult ? bâigui Etzel.

— Fii fără grijă, îi răspunse Ghizels şi întorcându-se către soţia sa :

— Da, draga mea, deschide fereastra, e o seară atât de frumoasă afară.

Doamna deschise fereastra şi se strecură pe nesimţite din cameră.

— Ia te uită acolo, spuse Ghisels, şi arătă cerul de afară.

Etzel privi şi el cerul. De sub ferestre, până departe la orizont, se întindeau ca un covor verde şi egal, vârfurile cetinilor. Peste covorul des de cetini se boltea un cer roşu-închis ca vinul, de-a lungul căruia alergau nouraşi aurii, subţirei.

În timp ce Etzel, într-o concentrare de fier, chibzuia cu ce fel de vorbe să se exprime, Ghisels întoarse privirea de afară.

În puţine cuvinte, Etzel îi împărtăşi scriitorului contactul viu şi organic cu opera lui. Ca să nu pară lipsit de modestie, Etzel lăsă numai să se întrevadă că opera lui Ghizels a avut o influenţă hotărâtoare asupra-i. Dar în faţa problemelor principale pe care i le puneau operele scriitorului, el nu s-a oprit numai la reflecţii super-

ficiale, ci a mers un pas mai departe, mai în adâncul ei. Spuse că opera pomenită i s-a părut a cere acest fapt: să faci un pas mai înainte, să pătrunzi mai înăuntrul ei. (Melchior Ghizels deveni vizibil atent).

— Chestiunea este în câteva cuvinte aceasta :

Tatăl meu este un funcţionar superior al justiţiei. Între mine şi tata s-a ivit, cam de vreun an încoace, un antagonism subteran care a devenit din ce în ce mai acut.

M-am înţeles din ce în ce mai puţin cu punctul de vedere şi felul de a privi viaţa, al tatei, care e, dealtfel, un om superior. Da, tata e un caracter ales, incoruptibil, limpede, şi e un om de o foarte frumoasă cultură.

Desigur că am aflat foarte timpuriu de activitatea publică a tatei şi am aflat de multe chestiuni penibile, foarte penibile. Şi aceste chestiuni penibile mi-au devenit cu vremea insuportabile. Existenţa mea în casă a devenit în scurtă vreme insuportabilă.

Este în felul de a vedea al tatălui meu, în felul său de a judeca Dreptul şi Dreptatea, ceva care n-aş putea-o denumi decât cu cuvântul : uscăciune.

Un fel de tradiţie anchilozată, lipsită de viaţă, mortificată. Justiţie văduvită de suflet.

Au survenit explicaţii între noi, ciocniri, ciocnirile au dus la o ruptură, am fugit de acasă refugiindu-mă la nişte rude.

Trebuia să mă eliberez de jugul unor legături în care nu mai există sinceritatea. Trăiesc, văd, aud, citesc atâtea lucruri diverse şi contradictorii, atâtea împrejurări chinuitoare se înfăţişează minţii mele.

În ceea ce priveşte chestiunea Dreptului şi a Dreptăţii, am impresia că aceste chinuitoare întrebări constituie astăzi o molimă spirituală şi un prilej de continuă tulburare pentru majoritatea oamenilor. Pentru un băiat tânăr ca mine, este imposibil să-mi găsesc o bază a existenţei înainte de-a mă clarifica asupra acestei probleme.

Astfel că m-am hotărât să vin la dumneavoastră şi să vă rog să mă sfătuiţi cum e mai bine să fac.

— Sunteţi foarte tânăr, spuse Ghizels.

— În curând voi împlini şaptesprezece ani.

Ghisels dădu din cap.

— Foarte mulţi dintre cei de o vârstă cu dumneata, au obiceiul de a sconta prea mult viitorul lor, spuse bă-

trânul şi îşi propti ceafa în amândouă palmele împreunate.

Eu sunt ultimul care să reprob lucrul acesta. Prezentul este mizerabil pentru fiecare din noi. Dar anticiparea aceasta reprezintă o primejdie invizibilă. Îmi aminteşte totdeauna de căsătoriile de copii la indieni. Copii aceşta, la douăzeci de ani, sunt nişte ruine.

Făcu o pauză de câteva clipe şi apoi continuă precaut.

— Faci impresia că te zbaţi actualmente în prada unei mari încordări, a unei întâmplări neobişnuite.

Etzel deveni roşu ca focul. «Doamne, Dumnezeule, îşi zise el înfricoşat de uimire, ăsta chiar că te pătrunde până la rărunchi.»

Ghisels făcu un gest cu mâna care îl invita pe Etzel să continue.

— Lasă, nu spune ce nu trebuie să spui, văd că e ceva de care aş comite o impietate dacă m-aş apropia. Ceea ce te aduce la mine nu e ceva nou. Din nefericire. E o criză care nu poate fi trecută cu vederea.

Cu câţiva ani în urmă ne mai puteam mângâia că sunt numai cazuri izolate. Astăzi însă prăbuşirea ameninţă întregul edificiu pe care l-am ridicat în două mii de ani.

De o vreme încoace bântuie o nevoie maladivă de distrugere în omenire. Dacă această nevoie nu va fi canalizată şi îndrumată către o altă scurgere, mă tem că în cei cincizeci de ani care vin vom avea cea mai groaznică prăbuşire, mai groaznică încă decât războaiele şi revoluţiile de până acum.

Ciudat e numai că îndemnul de distrugere porneşte tocmai de la acei care trăiesc cu amăgirea că ar fi ocrotitorii şi păzitorii aşa-ziselor bunuri sacrosante. Acesta este probabil şi cazul dumneavoastră în conflictul cu tatăl dumneavoastră.

Am discutat adeseori cu prietenii mei, fenomenul acesta. Cei mai mulţi găsesc că vina situaţiei de faţă o poartă politica, sau ceea ce se numeşte astăzi politica : un acid care mistuie toate legăturile dintre oameni. Am observat-o adeseori.

Cu mâinile presate între genunchi, Etzel se aplecă şi răspunse vioi.

— Vă înţeleg, vorbiţi de politică în genere ca de o disciplină socială.

Ghisels surâse.

— Da, sau de politica cea falsă, sau de cea care lipseşte. Tot ce se îndreaptă către o organizaţie a violenţei.

— Desigur, am simţit totdeauna lucrul acesta. De aceea n-am putut niciodată să mă pun de acord cu acei care făceau politică. Te întreabă imediat ce păreri ai, ce sentimente nutreşti. Şi dacă eşti de aceeaşi părere cu ei, poţi să fii şi un ticălos, nu-i mai interesează ; principalul e că eşti de aceeaşi părere cu ei, că faci aceeaşi politică. Nu ştiu dacă trebuie să vorbesc cu *«noi»*. N-aş dori-o. Am asistat odată la o dramă modernă, unde un licean vorbea tot timpul pe scenă cu : *«noi»*. *Noi* cerem cutare, *noi* gândim cutare, *noi* mergem pe drumul cutare... E ridicol.

— Da, răspunse Ghizels cu un sarcasm amabil. Băiatul acela vorbea aşa de parcă suprema calitate a cuiva este de a avea douăzeci de ani. E o eroare în care cei de vârsta mea au o mare parte de vină.

Dar dumneata ai vrut să spui altceva.

— Nu, ci tocmai ceea ce aţi spus dumneavoastră acum, replică Etzel care se simţia de-a binelea ameţit. Trăsăturile feţei i se animară aşa de viu că obrajii îi deveniră roşii. Nu mai simţea nici dureri, nici febră.

Nu, nu numai asta vroiam să spun. Trebuie să disperăm dacă se va trafica şi cu Dreptatea de parcă ar fi o prostituată. Pe Dreptate se reazemă totul, nu-i aşa ? În cărţi stă scris că soldaţii plâng când li se insultă steagul regimentului lor.

Ce trebuie să facem noi când singurul stindard la care ne închinăm, e zi de zi batjocorit şi pângărit şi chiar de purtătorii înşişi ai acestui stindard ?

Eu cred că dreptatea este inima vie a lumii. Aşa e ?

— Aşa e, scumpe prietene, încuviinţă Ghizels :

Dreptatea şi Iubirea au fost pe vremuri surori nedespărţite. În civilizaţia noastră actuală ele nu mai sunt nici măcar rude depărtate.

Se pot da multe explicaţii fără însă să explice ceva. Noi nu mai avem un popor, un popor ca trup al unei naţiuni, de aceea, ceea ce numim noi Democraţie, se bizuie pe o masă amorfă care nu se poate grefa, care nu se

poate ridica și de aceea înăbușe în ea orice spirit de ideație.

Poate că ar fi nevoie de un nou Cesar. Dar de unde să vină ? Și acum, ia gândește-te puțin la cele ce ți-am spus, poate te duce cu un pas mai departe... Noi nu putem face altceva decât să ne mișcăm pas cu pas, foarte încet, și între fiecare pas, stă toată neputința noastră, tot ce am întârziat, toată dezamăgirea noastră. Tot ce spun eu, nu este o învățătură sacrosantă, nu e adevăr invulnerabil, dar poate că e o mână de ajutor, un semn făcut la timp.

Eu cred că bun și rău nu se hotărăsc în relațiile dintre oameni, între ei, ci exclusiv în raporturile omului către sine însuși. Înțelegi ?

— Da, înțeleg, răspunse Etzel și închise ochii, totuși... să nu mă luați drept mărginit... trebuie s-o spun... e de pildă.. să zicem de pildă că... prietenul meu sau tatăl prietenului meu... sau oricare altul care nu îmi e aproape, stă pe nedrept la închisoare... ce trebuie să fac eu ?... Ce-mi ajută raportul către mine însumi în această împrejurare ?

În împrejurarea de față nu există decât un singur lucru pe care trebuie să-l cer : Dreptate !

Să-l las să lâncezească ? Să-l uit ? Să spun : ce-mi pasă mie de el ? Ce să fac în cazul de față ? Ce înseamnă Dreptate când nu pot ajunge la ea, eu, eu însumi, Etzel Andergast ?

Se ridicase fără să vrea și îl privea pe Ghisels drept în obraz de parcă cerea de la el imediat : Dreptate.

Și Ghisels se ridică. O clipă aținti privirea asupra băiatului, apoi privi cerul amurgit de afară și spuse încet cu mâinile desfăcute în lături :

— Eu nu-ți pot răspunde la toate acestea decât : iartă-mă : sunt un om neputincios.

Etzel prăbuși capul ca sub o lovitură. Pătrunse imediat măreția răspunsului, cât și marca renunțare pe care el îl ascundea. Și mai pătrunse ceva : cei zece mii de îngeri de pe petala de trandafir, erau o metaforă, o poezie, nimic alta... nimic alta... nimic alta...

Uşa de la odaia scriitorului se deschise şi în fâşia de lumină apăru, neagră, silueta stăpânei casei şi spuse cu vocea stinsă:

— Vino la masă, Ghisels, trebuie să mănânci.

Melchior Ghisels se sculă încet, ca un suferind, îi întinse mâna lui Etzel şi i-o strânse cu o căldură plină de tristeţe.

Etzel era cât pe ce să-i sărute mâna.

Apoi coborî în stradă, opri un taxi şi căzu pe pernele lui, aproape în nesimţire.

CAPITOLUL XII

1

Când, după o noapte de insomnie pe patul mizerabil al hanului din Kressa, domnul de Andergast intră dimineaţa în celula lui Maurizius, acesta şedea la masă şi citea.

La vederea procurorului general, deţinutul puse cartea deoparte, se sculă şi se uită la gardianul care, mirat şi plin de curiozitate, închise uşa.

— Bună dimineaţa, spuse domnul de Andergast, cu un glas voit tihnit, pe care însă urechea deţinutului îl identifica imediat.

— Bună dimineaţa, îi răspunse vocea lui Maurizius, milităreşte şi sec.

— V-aţi odihnit întrucâtva ?

Maurizius se înclină.

— Se poate vedea ce citiţi ?

Domnul de Andergast luă cartea în mână. Era *Cronica* oraşului Rothenburg, de Sebastian Dehner.

— Vă interesează ! Ah, ce întrebare inutilă. Fireşte că vă interesează de vreme ce vă ocupaţi de ea.

— Cronica aceasta îţi dă imaginea plastică a felului cum trăia poporul pe vremea aceea. Sau mai bine-zis cum era împiedecat să trăiască.

— Hm. Nu ştiu. Poporul a trăit în acele vremuri mai intens, mai viguros ca astăzi.

— Oricum, poporul era mai răbdător. Dacă îi prădai omului casa şi îi omorai vitele, se plângea imediat la

împărat, şi dacă împăratul nu-l ajuta, înjgheba procesiuni. Oamenii erau foarte răbdători ; mai sunt şi acum răbdători. Cu aceasta, de altfel, se fălesc toate regimurile.

Domnul de Andergast încreţi fruntea şi spuse cu hotărârea vădită de-a fi indulgent.

— Sunteţi sarcastic, dar e mai bine să nu ne trecem timpul cu polemici.

Aveţi intenţia să... sper că nu v-aţi răzgândit. Vedeţi că am acceptat propunerea dumneavoastră şi vă stau astăzi, toată ziua, la dispoziţie.

Cu privirea fixă, cu trupul, ţapăn, Maurizius replică :

— Ceea ce am promis, ţin !

Îşi rezemă trupul de perete. Domnul de Andergast trase scaunul de lângă fereastră, se aşeză, şi cu un gest cordial din mână, îl invită şi pe Maurizius să ia loc. Dar acesta părea că nu observă invitaţia. Rămase rezemat de perete.

Cu pleoapele întredeschise, cu dinţii mici rozând buza de sus, îşi trecu de câteva ori mâna peste frunte şi începu să vorbească cu o voce înceată care din când în când scădea aproape complet, încât îţi trebuia multă încordare s-o poţi prinde.

2

— Aş putea spune precis ziua în care am văzut-o prima dată pe Anna : era ziua de 19 septembrie 1904, într-o luni.

Când am venit acasă de la Universitate, în antreu atârna un mantou de doamnă, cu blană, din care se desprindea un miros insinuant de vervenă... şi astăzi, câteodată, în vis îmi revine în minte acest parfum.

Când am intrat în odaie, cele două surori şedeau una în faţa celeilalte. Soţia mea îmi spuse zâmbind : Asta e Anna.

Nu mi-am putut ascunde surprinderea. Auzisem vorbindu-se mult de frumuseţea Annei şi de aceea mă aşteptam la surprize mari, dar vederea ei mă surprinse totuşi. Era mai frumoasă decât mă aşteptam. Era în tot cazul altfel de cum mi-o închipuisem eu. Prezenţa ei

avea ceva stânjenitor. Eventualitatea de-a o avea tovarăș permanent în casă, nu-mi surâdea deloc. În afară de faptul că o găzduire ca aceasta însemna să-mi strice liniștea și tihna casei, fata asta de optsprezece-nouăsprezece ani avea ceva care te surescita tot timpul.

Ce anume era, nu am putut preciza imediat, o simțeam numai. În zilele ce urmară, nu m-am putut reține să nu împărtășesc soției mele manierele absolut ciudate ale Annei. Îi subliniai câteva prilejuri în care Anna, prin accesele ei de mândrie, m-a jignit. Părea chiar că ea căuta astfel de prilejuri. Mă trata de așa manieră de parcă aș fi fost un borfaș.

Elli se străduia să-și scuze sora. Oricum, se simțea ocrotitoarea ei. Nu mi-a scăpat însă faptul că cele două femei nu se înțelegeau.

Elli admira la Anna frumusețea pe care i-o admira toată lumea. Se străduia, și cu vorba și cu fapta, să-i ajute surorii fiindcă Anna era tocmai atunci chinuită de grijile existenței. Situația precară a Annei o obliga pe Elli, ca soră, să se ocupe de ea. Însă diferența de douăzeci de ani dintre ele, nu era așa de ușor de nivelat.

Nu poți cere supunere din partea unei surori. Dealtfel Anna nici nu avea de gând să i-o acorde.

Eu mă țineam în espectativă și le observam. Mă amuzam adeseori să-mi expun părerile cam tăioase asupra diverselor gesturi care îmi displăceau la Anna. În deosebi, obișnuința ei de a merge în fiecare duminică la spovedanie, îmi fu fatală.

Într-una din zile, când mi-am permis să fac o observație cam ironică asupra acestor spovedanii duminicale, mi-am atras din partea ei replica : «Un nelegiuit n-are voie să se atingă de sfintele taine».

În aceeași seară le-am citit, Elliei și ei, o dizertație a mea asupra peisajelor lui Dürer. Lectura mea părea că a făcut impresie asupra Annei. Am discutat cu ea despre lucrarea mea. Am întrebat-o apoi :

— Cum poți numi nelegiuit pe acela care a scris aceste rânduri despre Dürer. Și în definitiv ce se cheamă un nelegiuit ?

Ea avea tot timpul un zâmbet pe buze.

(Maurizius își da vizibil ostenceala de-a zugrăvi Domnului Andergat cât mai veridic portretul Annei, portret pe care Domnul de Andergast nu îl găsea încă atrăgător).

— Într-una din zile, Elli îmi spuse :

— Închipuie-ți, Anna nu vrea să mai stea la noi.

— Poate că nu suntem destul de nobili, i-am răspuns eu. Dar lasă că nici bătrânul Ialin, la Köln, n-a stat într-un palat.

— Nu e vorba de asta, mi-a răspuns Elli, jenată, nu îi convine că odaia ei este lângă dormitorul nostru. Dealtfel, după dorința ei, am mutat dulapul de haine și l-am pus în dreptul ușii ce dă în odaia ei, și am mai astupat ușa și cu saltele : nu îi ajunge, îi e penibil...

I-am spus Elliei că pudicitatea exagerată mi se pare respingătoare. Elli mă potoli amintindu-mi că Anna a fost educată într-o mânăstire și mă rugă să iau în considerație faptul acesta și să-i iert exagerările.

— Da, e catolica din ea care vorbește, i-am răspuns Elliei, dar eu, din experiența mea de bărbat umblat, cred că sub paravanul acestor ochi plecați, se ascunde o imaginație profund erotică.

De fapt, nu puteai să-ți dai precis seama ce e cu ea : Nu știai unde să o plasezi. În lumea burgheză nu se potrivea, în lumea cea mare și mai puțin ; în boemă nu, în demimond în nici un caz.

Nu era amuzantă, nu știa să converseze, nu știa să întrețină o discuție, citise puțin, în societate nu făcea figură bună. Așadar, numai frumoasă. Ei bine, asta obosește : te plictisește. Și totuși... și totuși... era ceva... era o fântână adâncă, o apă subterană.

Unul din defectele ei care o făcea absolut nesociabilă, era acela că nu putea suferi cuvintele cu dublu înțeles. Această aversiune a ei a provocat adeseori explicații între mine și Anna și a ajuns până la ceartă între Anna și Elli.

De pildă : într-una din zile, Elli avea câțiva musafiri la masă, printre care se afla și un anume von Bucheanu care deveni mai târziu unul din intimii lui Waremme, un sportman bogat, un colecționar, un om între două vârste, foarte spiritual, foarte cinic și mare iubitor de anecdote piperate.

În seara pomenită, se grăbi să ni le servească. Anecdotele veniră una după alta, din ce în ce mai picante, din ce în ce mai obscene. Terminase tocmai una din cele mai nerușinate cochonerii, când Anna se ridică, cu aerul că de-abia acum a înțeles substratul dubios al întregii conversații de până atunci, îl privi așa fel pe Bucheanu că acesta rămase înmărmurit, cu vorba în gură, și părăsi odaia pentru ca să nu se mai întoarcă.

A doua zi Elli îi aminti că oamenii maturi nu obișnuesc să-și piardă timpul cu baliverne religioase și o rugă să nu-i mai bruscheze musafirii. La sfârșitul discuției Elli ceru și părerea mea.

Anna își ațintì privirea ei clară asupra-mi și surâse. M-am ferit să spun ceva fiindcă scena îmi era penibilă. Pentru prima dată n-am putut fi împotriva cumnatei mele.

Elli îi spuse peste umăr :

— Cred că ești în așa hal de plină de persoana ta, că nu-ți mai dai seama când jignești pe cineva.

— O, nu Elli ! răspunse Anna cu candoare.

Îmi amintesc perfect aceste trei cuvinte, continuă Maurizius, fiindcă ele m-au pătruns adânc. Avea aerul unui orb căruia îi aduci învinuirea că e șașiu.

Se depărtă câțiva pași de perete, dar se întoarse imediat înapoi, se rezemă de perete și continuă să vorbească.

Domnul de Andergast, cu mâinile așezate pe picioarele încrucișate, cu capul aplecat către fereastră, era tocmai deranjat de un zgomot de ciocan care venea din curtea închisorii și care îl silea să-și încordeze atenția ca să nu scape cumva ceva din ceea ce șopteau buzele omului rezemat de perete.

Unele din cele povestite de Maurizius îi erau cunoscute sau îi sugerau cel puțin asociații asupra unor lucruri știute, altele îi erau complet necunoscute. Era la fel cum ai cunoaște conținutul unei cărți din cele ce ai auzit vorbindu-se despre ea sau din cronicile sumare ale gazetelor, — și ai citit-o apoi. Și atunci constați — cu mare spaimă — că deși relatările despre conținutul cărții erau, cât de cât, fidele, nu e însă aproape nici o asemănare între cele colportate asupra cărții și viața însăși a cărții.

Constatarea aceasta îi mări neliniștea de care suferea de câteva zile.

3

Cu aceeași privire fixă și fără strălucire, Maurizius povesti prima convorbire mai intimă cu Anna.

Părea că Maurizius simțea că ceea ce vorbiseră atunci, nu avea prea mare importanță. Numai urmările care au decurs din această convorbire prezentau oarecare importanță și cea mai mică întâmplare e o verigă care se înlănțuie în lanțul cel mare.

E sigur că ea știa că el se bucură de reputația unui cuceritor de femei și că era aventurier. El însă nu se sinchisea de faptul acesta. După principiile de viață pe care le avea el atunci, această reputație contribuia să facă un bărbat și mai interesant în ochii femeilor.

Pare că Anna nu a crezut nici o clipă în bunele relații conjugale ale căsniciei surorii ei. Această opinie a Annei nu-l deranja. În definitiv, nu i-a cerut nimeni să facă pe judecătorul ; morala ei nu era morala lui și se putea trăi și fără simpatia sau aprobarea ei. La urma urmei, cine era ea ? O fată tânără și pretențioasă care trăiește din creditul pe care îl acordă înfățișarea ei frumoasă.

Totuși, îl chinuia disprețul ei vizibil. Îl chinuia, îl fura somnul, îi amărea orele libere, îi distrugea tihna. Vedea tot timpul sprâncenele încruntate arcuindu-se peste ochii căprui, cu privirea rece și clară.

În convorbirea amintită, Anna îi aruncă cuvintele care îl izbiră ca un pumn în obraz : Te-ai vândut !

La început, aceste cuvinte l-au înmărmurit și a rămas locului ca lovit de trăsnet. Se simțea insultat și neînțeles. La cuvintele sale de sinceră și elocventă apărare, ea păru că regretă cuvintele insultătoare pronunțate și îl ascultă cu interes și emoție. La despărțire, îi întinse mâna. Tăcerea ei însemna jumătate rugămintea de-a o ierta, jumătate asigurarea că îl crede. O convinsese ? Nu era sigur. În tot cazul, lui, toată afacerea îi era neplăcută.

Își dădu deodată seama, fulgerător și disperat, că Anna avea dreptate. Fu o deșteptare cu urmări dezastruoase.

Din acel moment fu silit să mintă. Să mintă una după alta, și sub mormanul de minciuni începu să se

înăbuşe el însuşi. Povestea cu scrisoarea anonimă trimeasă chiar de el, e începutul povârnişului.

Aci Maurizius făcu o mică pauză şi se lansă iar în consideraţiuni dureroase, stăruind asupra deosebirii dintre minciuna numai a vorbelor şi minciuna faptelor.

Când un bărbat se căsătoreşte cu o femeie pe care nu o iubeşte, legătura lor e de la început atinsă de un blestem de care, orice ai face, nu te mai poţi izbăvi de el.

Când a luat-o pe Elli de soţie, se gândea că face un lucru foarte inteligent şi, de fapt, nu avea nici cea mai superficială cunoştinţă despre fiinţa ei interioară. Dacă ceea ce făcuse el, era un calcul inteligent, atunci era într-adevăr o infamie, chiar dacă a avut intenţiile cele mai bune şi mai nobile ; dacă era uşurinţă şi fatalism frivol, atunci trebuia să se mire şi mai puţin de necazurile care s-au abătut asupra lui. Nu, nu trebuia să se mire de nimic.

Când un om contractează o legătură şi, dăruindu-i-se, nu-şi dăruieşte şi sufletul în întregime, dar primeşte totuşi ofranda generoasă şi integrală a sufletului celeilalte fiinţe — comite prin asta cea mai mare crimă.

Vina nu scade nici măcar cu o iotă, atunci când te scuzi cu pretextul : n-am ştiut. Trebuia s-o ştii. Necunoaşterea legii nu te păzeşte de pedeapsă. Legea ? care lege ? Legea din năuntrul tău. Legea aceasta trebuie s-o cunoşti...

Se prăbuşi în sine, însă numai pentru o jumătate de minut, în timp ce domnul de Andergast mai reflecta, cu un rest de îndoială asupra sincerităţii morale a acestei autoflagelări.

Puţine zile după explicaţia cu Anna, primi scrisoarea avocatului elveţian, care îl anunţa de naşterea copilului său Hildegard cât şi de pretenţiile pe care le formulează fosta lui iubită. Află că e bolnavă, că e muribundă. Ştia că femeia suferă, neavând nici măcar cele strict necesare. Se văzu deodată într-un vârtej de greutăţi şi nu ştia nici un drum de scăpare.

Primul său gând fu : Anna. Recunoaşte că a amestecat-o pe Anna în afacerea asta nu numai dintr-o descumpănire momentană, ci şi dintr-o tentaţie bolnăvicioasă de-a o şti împletită în ceea ce-l anima pe el :

Ajunsese între timp, intrucâtva, la o bună înțelegere cu ea.

Anna îi povestise diverse întâmplări din viața ei, nu însă lucrurile esențiale care i-ar fi putut permite să privească în interiorul ei.

Îi împărtășise lui Maurizius planurile ei de viitor, începea chiar să arate interese pentru lucrurile lui.

Când i-a povestit de copil, Anna l-a ascultat, a tăcut și a plecat. El fu cuprins de o neliniște și mai mare : oare a pierdut din nou simpatia și stima ei ?

Două ore după aceasta, ea îi telefonă, îl invită la o întâlnire pe promenadă, se arătă gata să plece în Elveția, să ia copilul și să-l interneze în căminul prietenei ei : Miss Caspot din Londra.

Ea nu-i lăsă timp să întrebe, să ceară amănunte, a hotărât ! se va înfăptui întocmai ; el trebuie numai să se îngrijească de banii necesari și de o îngrijitoare care s-o însoțească.

El a încremenit. Nu i-a bănuit un fel așa de expeditiv de a aranja lucrurile. Cu atât mai mult trebuie să se mire. Sub aparența ei de răceală, sub acest mândru și bănuitor *noli me tangere* se ascund sentimente de mamă, posibilități de înțelegere și milă, cine știe, poate că vrea să profite de ocazie și să-l facă să uite de toate neajunsurile pe care i le-a pricinuit, înainte.

Fantezii ! Ea nu vroia decât să plece, nimic alta.

Voiajurile în Elveția și Anglia sunt numai încercări de evadare. Numai încercări, desigur, dar mijloace de a câștiga timp și de a nădăjdui o împrejurare miraculoasă care să-i vină în ajutor.

Firește, ea s-a ocupat și mai târziu de copil cu o pasiune stranie. În timpul celor mai vitrege împrejurări nu a încetat de-a se ocupa de el, de parcă Hildegard reprezenta pentru ea o pârghie susținătoare, de parcă era un ultim refugiu neutral, fără febră și chinuri. Dar atunci, atunci când luase hotărîrea, a fugit numai de frică.

Schimbarea aceasta nu rămase neobservată de el. Ea era zăpăcită. Râdea, când nu era deloc de râs ; în mijlocul pregătirilor de călătorie, o jumătate de oră înaintea plecării trenului, își aminti că și-a uitat ceasul de mână, la universitate, pe masa bibliotecii, și era cât pe-aci s-o podidească plânsul. Cu mare greutate el o

potoli, şi cu acest prilej insistă ca ea să-i spună cauzele zbuciumului ei din ultimul timp.

Ea răspunse întâi evaziv, vădit înspăimântată, în cele din urmă însă, cu aerul unei mari spovedanii, îi mărturisi că accesele ei sunt de vină, nişte accese ciudate.

Un an de zile fusese cruţată de ele, acum simţea că îi revin, i-o prevestea greutatea, apăsarea continuă din creier. Era şi nu era adevărat. Accesele le observă şi el mai târziu, dar nu ele erau cauza zbuciumului.

Altceva neliniştea sufletul ei, dar despre asta nu pomenea nici o vorbă. El nici n-a aflat-o multă vreme şi când a aflat-o, n-a mai avut ce face, se găsea şi el deja în plin zbucium.

— Pe vremea aceea poate mai puteam lupta... Dacă s-ar fi găsit cineva să-mi spună : dacă ţii la viaţa ta, pleacă cu ea, ascunde-te cu ea, nu te mai întoarce niciodată în ţara ta, în oraşul tău, în casa ta ; dispari, fii mort pentru lumea ta de până acum, — poate aş fi făcut-o, fiindcă pe vremea aceea îmi era deja... Doamne, Dumnezeule îmi era deja... nu, pentru asta nu găsesc cuvinte... poate că aş fi putut face aşa fel lucrurile, poate cine ştie, dar toate astea nu s-au întâmplat, fiindcă lucruri de acestea nu se întâmplă.

Un astfel de sufleur ţi-ar putea economisi viaţa cu moartea împreună.

Dar viaţa trebuie trăită, asta e...

Se opri. Se apropie de masă, luă ulciorul de piatră, îşi umplu un pahar cu apă şi îl bău lacom. Îşi propti apoi amândouă mâinile de masă şi rămase un timp tăcut.

— Aşadar, Waremme... spuse domnul de Andergast liniştit.

— Da, Waremme.

4

După o pauză domnul de Andergast întrebă :

— Aşadar, dacă nu mă înşel, el a apărut în scenă pe neaşteptate.

— Nu vă înşelaţi, aşa e.

— Şi Anna Iahn ştia de apariţia lui, atunci când i-aţi mărturisit taina copilului ?

— Da, atunci ea stia că el i-a dat de urmă.

— Cum... i-o dat de urmă ?... aşadar el, cum s-ar spune, a urmărit-o ?

— Chiar dacă n-a urmărit-o, în tot cazul a căutat-o. Îi era de altfel uşor să afle că e la noi.

— Fireşte. Bine, dar ce motive avea ea să se ascundă de el, sau chiar să se teamă de el ?

Maurizius tăcu.

Domnul de Andergast continuă :

— Bine, accept, avea un motiv, avea un motiv puternic deşi nimic nu mă îndreptăţeşte la aceasta : atunci de ce nu s-a folosit de împrejurarea pe care i-o ofereaţi dumneavoastră ? De ce s-a înapoiat ? Un motiv plauzibil de-a rămâne în străinătate, ar fi găsit lesne. Putea să vă scrie de pildă că fetiţa s-a îmbolnăvit.

Dumneavoastră n-aţi fi avut nimic împotrivă dacă ea ar fi amânat sosirea ei. Şi o putea amâna mult timp. În felul acesta, ar fi putut câştiga timp, foarte mult timp.

— Foarte adevărat, dar asta nu putea s-o facă.

— De ce nu ?

— Fiindcă ea sta cu desăvârşire sub puterea influenţei lui. Fiindcă era vrăjită !

Domnul de Andergast îl privi neîncrezător.

— Sub influenţă ? Sub influenţa lui ? Ah, dar ce fel de vorbe sunt astea ? Asta se întâmplă numai în dramele boulevardiere. Îmi amintesc de o asemenea dramă, care a făcut vâlvă pe vremuri, poate vă amintiţi şi dumneavoastră. Se numea Trilby, o poveste mizerabilă cu un anume Svengali, un fel de scamator. Astea sunt poveşti senzaţionale de romane fascicole. Eu cel puţin, nu m-am putut convinge niciodată că aşa ceva se întâmplă în viaţa reală.

«Sub influenţa lui». Explicaţi-mi şi mie, mai clar, lucrul acesta.

Maurizius clătină capul fără să ridice ochii.

— Nu se poate explica nimic. Poveste senzaţională ? Poate. Da, piesa Trilby am văzut-o şi eu odată. În astfel de baliverne se găsesc de multe ori adevăruri mari şi crude.

— Cum l-aţi cunoscut pe Waremme ? După cât am putut deduce din actele de la dosar, nu l-aţi cunoscut prin Anna Iahn.

— Nu, nu l-am cunoscut prin Anna Iahn. Cu câteva zile înainte de sosirea Annei la noi, m-am întâlnit cu de Buchenau pe stradă. Buchenau m-a oprit și mi-a spus : Doctore Maurizius, astăzi trebuie să vii la ceai, la noi, fiindcă aveam printre invitați un om cum n-ai mai pomenit, un poliglot, un nou Wickelmann, un poet, un uns al Domnului.

Exact acestea au fost vorbele sale. Cum îl stimam pe Buchenau, un tip foarte sceptic și foarte rece, care se entuziasma foarte greu, am devenit curios și m-am dus. Și într-adevăr, așa ceva nu mi-a mai fost dat să văd.

— Despre relațiile lui cu Anna Iahn nu știați încă pe vremea ceea ?

— Nu. În prima duminică după această întâlnire, era la 27 noiembrie, l-am văzut cu Anna la paradă. Și-a scos pălăria, grăbit parcă să-mi arate că m-a observat și mă salută foarte afabil, apoi s-au oprit amândoi și am mers cu ei.

— Chiar de atunci a început prietenia aceasta în trei ?

— Da !

— Așadar, începutul de aprehensiune al Annei Iahn se domolise încetul cu încetul ? A fost mai mult o toană, sau o istorie ?

— Oh, Doamne ! murmură Maurizius.

Domnul de Andergast îl privi foarte atent. Maurizius își băgă arătătorul între guler și gât de parcă se înăbușea.

— Sau poate ați avut impresia că s-a întâmplat ceva... ceva hotărâtor între ei ?

— Da, într-adevăr, replică Maurizius, cu vocea stinsă, da, într-adevăr. Ceva groaznic de hotărâtor.

Se ținu bine de masă. Domnul de Andergast aștepta. Își simțea inima bătând tare și era foarte mirat de aceasta.

— Ceva, continuă Maurizius, da, într-adevăr... s-a... vocea deveni deodată rece și fermă : Ea fusese pur și simplu siluită de el.

Domnul de Andergast sări în sus.

— Dar ascultă, omule, strigă el, și își pierdu pentru întâia dată cumpătul... asta este, asta este... o nebunie... dumneata ai halucinații.

— Ea a fost siluită de el la șaptesprezece ani, spuse Maurizius cu fermitate, apăsând cu degetele așa de tare

masa că încheieturile deveniră albe.

Din curtea închisorii se auzi o comandă severă. Ciocănitul care încetase în ultima jumătate de ceas, reîncepu. Sub cerul luminos şi albastru de dimineaţă se înălţă deodată în văzduh un stol de rândunele.

Domnul de Andergast se reaşeză pe locul său. Căuta cuvintele.

— Probabil că... reîncepu el şovăitor, n-a fost tocmai o siluire. Din experienţa mea de magistrat ştiu că siluirea completă e foarte rară.

— Vă înşelaţi, a fost o siluire desăvârşită.

— Nu înţeleg însă cum de aţi putut afla aceasta. Ca Anna singură să vă... nu... Asta e greu de crezut, pentru asta nu e nevoie să cunoşti prea îndeaproape caracterul ei complicat...

Poate că existau oameni care ştiau lucrurile acestea ?

Poate că mai târziu, după proces, s-a încercat a vi se băga în cap această monstruozitate pentru ca... pentru ca... să vă facă să renunţaţi la anumite consideraţii, nu ? Ia gândiţi-vă bine.

Maurizius clătină capul, surâsul sarcastic se ivi iar pe buzele sale.

— Am aflat-o chiar de la Waremme.

Domnul de Andergast tresări.

— Cum ? Ce ? De la Waremme însuşi ?

Atunci vorbiţi de fapte întâmplate în timpul din urmă a relaţiilor dumneavoastră, şi mărturisirea asta din partea lui avea poate scopul de a o coborâ în ochii dumneavoastră pe Anna, de a vă spune : ei, lasă, nu pierzi prea mare lucru, statuia asta imaculată e de fapt mânjită de noroi.

— N-aţi ghicit bine. N-a fost o mărturisire din partea lui...

— Atunci ce ?

— ...Nici n-am aflat-o în timpul din urmă, ci în a doua lună a cunoaşterii noastre. În ianuarie.

— Atunci nu mai înţeleg nimic, îi scăpă din gură domnului de Andergast.

Maurizius îl măsură cu o privire răutăcioasă.

— Cred şi eu, spuse el şi luă iar ulciorul de apă : îşi turnă un pahar plin şi îl bău dintr-o singură înghiţitură.

— Foarte puţin veţi putea înţelege din toate acestea dacă nu veţi ţine seama de influenţa pe care o avea

asupră-mi Waremme pe vremea aceea, continuă el, şi se aşează obosit pe patul de fier.

Eram cu desăvârşire sub stăpînirea lui, vedeam cu ochii lui, vorbeam cu vorbele lui, mă purtam şi mă îmbrăcam ca el. În raport cu cultura lui, ceea ce ştiam eu era o grămăjoară de gunoi. Tot ce ştiam eu, compilasem şi adunasem sau învăţasem numai pentru ca să-mi cîştig o pâine. De aceea, pe lângă el, eram un biet om nevoiaş.

Atât timp cât te găseai în aceeaşi încăpere cu el erai cu desăvîrşire orbit. Unui om atât de superior, îi acorzi fără să vrei o altă jurisdicţie morală. Nu ştiu cum se întâmplă lucrul acesta, dar aşa e.

De-abia mai târziu, de-abia aici în închisoare mi-am lămurit lucrul acesta. În Waremme vedeam, sau credeam că văd, unde aş fi putut să ajung eu dacă, dacă... eram ce era el. El nu te făcea să-ţi simţi mediocritatea când erai în preajma lui. Nu te umilia, nu, în sensul acesta era un camarad prea bun.

Puteai să petreci nopţi întregi în prezenţa lui şi nu te oboseai ; de somn nici pomeneală. Omul acesta era incomensurabil. Sunt convins că un astfel de om răsare numai o dată la o sută de ani, asemeni unui Kepler sau unui Schiller, şi sunt tot aşa de convins că era diavolul în persoană. Dovezi mai evidente pentru aceasta decât am eu, nu poate avea nimeni.

Trebuie să ştiţi că răul, răul adevărat este extrem de rar pe lume, mai rar ca Schiller şi Kepler, mult mai rar.

Ei, dar nu vreau să vă plictisesc. O să-mi replicaţi că acestea sunt aiureli mistice şi că diavolul a fost totdeauna pretextul tuturor păcătoşilor. În anul de care vă vorbesc trăia un consilier pe nume Bringsmann, un istoric al literaturii, un om pe care-l stimam cu toţii. La el se aduna în fiecare vineri cea mai bună societate. Consilierul era unul din cei mai mari admiratori ai lui Waremme. În casa lui, Waremme era sărbătorit, era purtat pe palme.

În prima vineri după anul nou, se adunaseră foarte mulţi invitaţi la Bringsmann fiindcă Varemme promisese să citească traducerea filosofului grec Gorgias pe care o isprăvise tocmai.

Erau în păr aproape toţi profesorii cu soţiile. Când am păşit în salonul nu prea încăpător, cu cu Anna şi

Elli, lectura începuse deja şi am găsit scaunele ocupate.

Când am intrat, Waremme s-a oprit câteva secunde şi ne-a aruncat o privire furioasă, probabil fiindcă întârziasem.

În asemenea lucruri era foarte pedant, pe vremea aceea o numeam pedanterie, dar era de fapt şi multă vanitate, şi atunci când îi răneai această vanitate, te făcea să simţi colţii lui.

Nu-mi mai aduc aminte cine era vinovat de întârzierea noastră. Anna era în tot cazul aşa de iritată că în prag se împiedică în tivul rochiei şi mai întârzie câteva clipe ca să-şi prindă cu ace tivul rupt. Şi în timp ce făcea aceasta devenise albă ca varul şi mâinile îi tremurau.

După ce isprăvi, Waremme fu copleşit sub tunete de aplauze, toţi se înghesuiră spre el. El părea foarte măgulit şi deveni mai comunicativ ca oricând.

Observai însă că pe mine şi pe Anna ne ignora într-adins. Cu Elli nu era nici altminteri în bune raporturi.

Printre musafiri se afla şi un tânăr profesor din Heidelberg care tipărise tocmai o scriere despre operele lui Shakespeare. Waremme cunoştea lucrarea şi la lectura ei îl supăraseră câteva sentinţe critice neinteligibile. Cu câteva zile înainte discutasem tocmai cu el despre cartea profesorului şi se arătase plictisit de rândurile defavorabile pentru «Măsură pentru măsură» fiindcă tocmai această bucată el o găsea excepţional de bună.

Se folosi de prilejul că profesorul şi autorul cărţii era acolo, pentru a face cu el o discuţie în contradictoriu şi îl maltrată în aşa hal că bietul om nu mai ştia ce să mai spună şi dacă s-ar fi putut, ar fi cerut să fie absolvit de vina de a fi scris cartea lui despre Shakespeare.

Discuţia lor iscase oarecare curiozitate, astfel că toţi ceilalţi amuţiră. Ameţit de succesul său, de privirile uimite ale celor din jur, Waremme se lansă într-una din bravadele sale celebre.

Şi anume : după o scurtă şi fermecătoare introducere, recită, din memorie, toată scena finală a acutului doi, minunatul dialog între Angelo şi Isabella, când Angelo îi promite Isabellei viaţa fratelui ei numai dacă ea i se dă.

Îmi amintesc încă şi acum cu ce putere de expresie, cu ce putere de evocare cită el acest final. Ca un actor, mare, nu, poate nu ca un actor, ci ca unul care trăieşte

el însuşi în acea clipă cele ce spune... «Stăpâne, crede-mă, mai de grabă îmi dau viaţa decât să mă necinstesc»... şi cum Angelo îi răspunde... «nu-i vorba aici de cinste sau necinste... păcatele pe care ai fost *silită să* le faci, nu-ţi vor fi socotite în cer...» şi cum ea îi răspunde : «femeile sunt ca oglinzile în care te uiţi şi care se sparg aşa de uşor pe cât de uşor îţi arată chipul.» Şi apoi indignarea ei pătimaşă : «cinstea mea e modestă şi neînsemnată, dar ea ajunge ca să releve şi să înfiereze intenţia ta josnică... Amăgire... amăgire... te dau în vileag, Angelo !»

Şi cum el răspunde : Cine o să te creadă, Isabella ? Faima mea este inalterabilă : viaţa mea curată de până acum, austeritatea ei, rangul meu în stat, mărturia ce o voi aduce împotriva ta, toate acestea vor copleşi acuzaţia ta, astfel că te vei înăbuşi în propria-ţi vorbă şi în aburul propriei tale calomnii.

Şi apoi, când ajunse la scena... cum se cheamă... de douăzeci de ani, din ziua ceea nu am mai auzit vorbele acelea, nici nu le-am mai citit, dar nimic nu le poate şterge din mintea mea... Când el, cu o sălbăticie şi o înflăcărare care ne-a cutremurat pe toţi, ajunse la scena : «...şi acum că se dezlănţuie focul simţurilor mele... fii ascultătoare patimii mele fierbinţi... lasă deoparte pudicitatea... şi falsa ruşine... abandonează-te patimei mele care reclamă, care cere jertfa trupului tău...»

Când ajunse la această scenă, din spatele nostru, de undeva din fundul salonului, câteva doamne ţipară, se auzi un zăngănit de farfurii şi furculiţe, se iscă panică. Mă strecurai printre femeile speriate şi o zării pe Anna care căzuse pe covor, şi în căderea ei răsturnase o măsuţă de servit. Ea zăcea acolo, printre cioburi de porţelan şi fursecuri, dând ochii peste cap şi tremurând din toate mădularele.

Acesta a fost primul acces la care am fost de faţă ; al doilea s-a produs şase sau şapte luni după aceea, în locuinţa ei, la întâlnirea cu Elli.

O aduserăm în dormitorul stăpânei casei şi Waremme însuşi se căzni s-o readucă în simţuri. De-abia după câteva ceasuri ea fu în situaţia de-a putea fi dusă acasă.

Seara, Waremme mă convinse să mă duc cu el într-o bodegă. Eu nu m-am lăsat prea mult rugat fiindcă aveam impresia că vrea să-mi mărturisească ceva. Îmi dădeam

seama că exista o legătură tainică între cele recitate de el şi între accesul Annei.

Waremme comandă o sticlă de şampanie şi o bău, singur, toată. Apoi mai comandă o a doua sticlă şi o goli iarăşi toată, fumă ţigară după ţigară. Figurii mele consternate şi încercărilor mele de a-l face să vorbească, el păru a nu le acorda nici o atenţie.

Trecuse de miezul nopţii şi rămaserăm singurii clienţi ai localului, când el spuse deodată lovindu-se cu pumnul de frunte : Barbar ce sunt ! jalnic cap de zevzec, să nu mă gândesc eu că ceea ce am să spun eu va fi ca o lovitură lasă pe la spate... Doamne, Dumnezeule, unde mi-au fost minţile că am putut face una ca asta ?

Eu făcui ochii mari. Mi se năzări ceva. Ştiam că Anna avea o antipatie bolnăvicioasă pentru tot ce avea legătură cu teatrul, dar ca să ajungă la un acces de nervi aşa de catastrofal, trebuia să se fi întâmplat ceva neobişnuit.

Îmi exprimai mirarea lui Waremme.

El mă apucă de încheietura mâinii, faţa i se făcu albă ca varul şi şopti : «Doamne, e aici o asemănare groaznică. Viaţa şi-a permis cea mai infernală glumă şi i-a aruncat Annei înainte un Angelo, şi încă unul care nu s-a mulţumit numai să-şi formuleze cererea, ci unul care îşi traduse dorinţa în fapt...

Mă întrebă dacă înţeleg ! Am înţeles aşa de bine că de atunci încoace numai asta mi-a stăruit în creier, deşi era aşa de imposibil de imaginat. Aveam atunci senzaţia, dar la ce să vorbesc de senzaţiile mele de atunci... lumea devenise deodată o imensă hazna.

Waremme avea înfăţişarea unui strigoi. Mă rugă să merg cu el acasă deoarece acolo nu putea sta de vorbă cu mine. Îmi spuse că nu trebuie să rămână singur, că povestea l-a zguduit până în rărunchi, că totul i-a revenit iar în minte, că trebuie să se spovedească unui prieten... că a ţinut prea mult lucrul acesta numai pentru el... că îi plesneşte inima, şi multe vorbe de acestea.

Îl însoţii aşadar acasă. Aduse coniac, bău o jumătate de sticlă şi îmi explică amănunţit întâmplarea, în timp ce umbla în sus şi în jos prin odaie şi amintea mereu de Angelo şi Isabella.

Auzisem de spectacolul de diletanți ce avusese loc la Köln și în care jucase și Anna. Nu știam însă că la acea reprezentație, Waremme îi servise de consilier artistic Annei. El pomeni și de astă dată acest lucru, însă în treacăt, de parcă n-avea prea mare importanță.

Studiaseră o pastorală de veche modă franțuzească cu muzică adecvată, la care Anna juca rolul unei fete nobile, deghizată în Pierrot. După reprezentație, acest om... acest Angelo misterios... se anunță la ea în cabină și o rugă să-l primească deoarece avea să-i comunice chestiuni de o importanță capitală, așa că ea îl. primi.

Era foarte târziu. Anna, după obiceiul ei, întrebuințase foarte mult timp ca să se îmbrace. Lucrătorii teatrului plecaseră, domnii și doamnele care jucaseră în piesă, plecaseră și ei ; rămăsese numai servitoarea Annei care aștepta în fața ușii ce dă spre culise.

Era așadar cu acest Angelo care pare-se că nu îi era complet străin. Era, așadar, singură cu el în clădirea pustie între o curte goală și un coridor pustiu...

M-a surprins cât de bine zugrăvea toate astea, deși era complet amețit..., de ce vizitatorul alese tocmai această oră și această împrejurare pentru a aduce vestea aceea formidabilă, nu știu... de altfel totul era așa de ciudat și confuz... destul că îi aduse vestea că fratele ei Erich căzuse într-o încăierare în Africa de Sud. Telegrama sosise chiar în ziua aceea. Pe acest frate ea îl iubise mai mult ca ochii din cap. Poate că a fost de fapt singurul om pe care l-a iubit ea pe lume. Era un sentiment foarte adânc și oarecum ciudat. Evident că vestea a avut asupra ei efectul unui fulger.

Dacă el, Angelo, a fost însărcinat cu aducerea acestei vești și ce îl legitima s-o facă, asupra acestui lucru Waremme nu pomeni nimic. Spuse doar că acest Angelo misterios încercase s-o mângâie, s-o consoleze pe Anna. Dar el nu se mărgini numai la mângâieri și la consolări, ci aruncă masca, deveni violent, brutal : o împrejurare atât de prielnică nu i se mai putea oferi așa de curând, nu ținu seama de refuzul ei, împotrivirea îl îndârjise și astfel ea îi căzu victimă.

În timp ce Waremme povestea, aveam senzația că ar trebui să fug imediat, să caut bestia sinistră, s-o caut pe tot cuprinsul lumii, s-o găsesc și s-o ucid. Waremme alunecase însă într-o tristețe așa de profundă, că de-abia

isprăvi şi se aruncă într-un fotoliu şi începu să plângă cu hohote.

După ce se linişti şi părăsi odaia, îl auzii trebăluind în baie. Făcu un duş şi reveni peste un sfert de oră într-un costum elegant de noapte.

Ciudat ! Şi mai ciudat era că părea stăpân pe sine şi complet schimbat. Mă făcu atent că cea mai uşoară aluzie ce aş face-o Annei ar putea fi fatală sănătăţii ei. Spunea că, afară de el, eu eram singurul om care mai ştia această tristă taină. Aceasta ne lega şi ne obliga deopotrivă. Adăugă că Anna, într-un moment de ultimă disperare, când socotea că încheiase cu viaţa, îi destăinuise această taină şi că el reuşise s-o învioreze, să-i ridice moralul şi să-i risipească anume prejudecăţi şi veleităţi burgheze.

Criminalul între timp o ştersese.

Obiectiv văzută, întâmplarea se reducea, după Waremme la un accident : un om trântit de un armăsar turbat care e ridicat apoi sângerând. Obiectiv. Subiectiv însă (aci amintirea părea că-l copleşeşte iar căci vocea lui vibră), subiectiv, adică dacă iei în consideraţie gingăşia jignită a unui suflet superior, nu poţi lua întâmplarea aşa de uşor. Lui, în tot cazul, afacerea îi stătea ca o povară pe suflet, fiindcă se simţea atât de apropiat de ea şi pentru că ştia că numai prietenia este pământul în care o rădăcină bolnavă îşi poate recăpăta vigoarea de dinainte : de aceea nu o părăsise, de aceea rămăsese lângă ea.

La sfârşit, mă îmbrăţişă afectuos şi, spuse că nu se îndoieşte de discreţia mea, mai ales că fiinţa gingaşă a femeii care era în joc cerea lucrul acesta.

Îi întinsei mâna, eram incapabil să articulez o vorbă... nu-mi mai amintesc cum am ajuns pe stradă, cum am ajuns acasă.

5

Maurizius înconjură de două ori odaia cu paşii lui târâgănaţi înainte de a se aşeza din nou pe pat. Apoi continuă :

— Când stau şi mă gândesc astăzi, după mai bine de douăzeci de ani, în care răstimp am putut să chibzuiesc totul pe îndelete, când stau acum şi mă întreb ce l-a

împins pe Waremme la spovedania aceasta, nu pot găsi un răspuns mulțumitor. Poate că vroia să mă prepare pentru eventualitatea că mi s-ar face vre-o aluzie sau că aș auzi vre-un zvon de undeva.

Dar oare avea el să se teamă de această eventualitate ? De Anna nu avea să se teamă. Iar cât privește pe misteriosul Angelo, cred că e inutil să adaug că era o gogoriță. De alții, n-avea de cine să se teamă. Nu există nici un om pe lume care să aibă măcar cea mai mică bănuială în această direcție. Și pe mine la ce să mă pregătească ? Întrucât avea să se teamă de mine ? Cum era cumnata mea, eu nu puteam în nici un caz să mai deschid gura. Eram neutralizat. Poate că în furia mea, aș fi putut să-l omor, dar până așa departe nu se gândise.

Probabil că se simțea destul de tare pe situație, fiindcă altfel nu și-ar fi îngăduit luxul unui joc atât de îndrăzneț. Toate aceste motive nu existau, poate că mai de grabă a vrut să mă sperie.

Observase de mult că relațiile mele cu Anna devin din zi în zi mai apropiate, mai afectuoase. Și atunci, a vrut să mă facă atent, să-mi spună indirect : de asta nu te atinge, pe asta nu poți s-o capeți, aici sunt piedici pe care nici eu nu le pot învinge și cu atât mai puțin tu. Tu vezi bine că eu mă mărginesc numai la o prietenie consolatoare. Pentru altceva, pentru alt sentiment, nu este loc. Să spere altceva, nu poate să spere decât un ticălos...

Îi era întru totul în caracter obiceiul de-a zădărnici elanul aceluia pe care-l credea rivalul său. Spun toate din reflecțiile mele de mai târziu. Atunci nu-mi dădeam seama, eram orbit, deși din ce în ce bănuiala se adîncea în mine, creștea.

Până atunci credeam că Waremme mă iubește, sau în orice caz, că mă prefera multor altora ; aveam destule motive s-o cred. Acum, deodată, aveam senzația că mă urăște și că mă urăște cu o ură ascunsă și căreia nu-i puteam găsi temeiul.

Nici până astăzi n-am ajuns să-mi lămuresc pricina reală a urii sale. Fiindcă numai din gelozie nu cred că era. Prea se simțea superior și prea era un tip despotic ca să mă urască numai din gelozie.

Așadar, n-am putut găsi un reazem, un loc sigur și ferm unde să mă adăpostesc și mă trambalam zile întregi fără rost și fără țintă. Aș fi dorit să mă ascund undeva,

aveam frică de revederea Annei de parcă mă temeam ca ea să nu descopere în ochii mei o anumită privire. Mă purtam ca unul căruia i-a fost murdărit de mâini rele un tablou nepreţuit şi pur de Rubens sau Leonardo da Vinci. De parcă eu eram proprietarul ei spiritual, de parcă eu aveam drepturi exclusive asupra virginităţii ei, de parcă această pângărire n-ar fi trebuit să se producă numai fiindcă existam eu pe lume. Eram sfâşiat, pur şi simplu sfâşiat. Mi-era groază de tot ; nu-mi găseam nicăieri liniştea, nu mai eram capabil să schimb două vorbe cu cineva şi traiul lângă Elli îmi devenise un chin, cu toată înţelegerea şi bunătatea pe care ea mi-o arăta la începutul căsniciei noastre.

Ei bine, simţeam că aşa nu poate să mai continue, trebuia să fac ceva, trebuia să răsuflu, trebuia să stau de vorbă cu Anna, chiar dacă această convorbire ar fi adus după ea cea mai mare nenorocire.

N-am fost niciodată capabil să ascund ceva. Fiecare putea citi pe chipul meu tot ce se petrecea în sufletul meu. Mi-era greu să ţin un secret numai pentru mine. Câteodată din cauza acestui defect eram expus unor situaţii penibile. Nu mă simţeam însă bine, taina pe care trebuia s-o ascund mă sâcâia, mă împovăra şi, din pur egoism, deveneam indiscret şi înşelam încrederea ce şi-o puseseră oamenii în mine. De aceea eram socotit ca un om pe a cărui discreţie nu te puteai bizui.

De data aceasta însă, peste obiceiul meu, tăcusem. Astfel că într-o bună zi o rugai pe Anna să-mi acorde o întrevedere şi ea mă invită să vin la ea. Simţea de mult ce se petrece cu mine. Eu, pe de altă parte, simţeam de mult că în ea dospeşte ceva, că în ea e o luptă şi ar fi vrut să mi-o mărturisească.

Însă oameni de soiul ei nu mărturisesc. Nu mărturisesc mai ales de bună voie. Mai de grabă se lasă violentaţi.

De câte ori îmi înfăţişam în minte făptura şi chipul ei, nu mă îndoiam niciodată că această femeie a fost zguduită de-o întâmplare înspăimântătoare care şi-a lăsat pentru totdeauna amprenta de foc pe ea.

Şi atunci când eram aşa de aproape de ea încât mă gândeam că trebuie numai să întind mâna ca să mi-o iau, ea devenea distantă şi rece şi se depărta de mine.

Mult timp după aceea, ea recunoscu că nu mărturisise nici măcar la spovedanie crima ce se făcuse împotriva trupului ei. (Eu o numesc crimă, ea n-o numea în nici un fel ; se ferea să o precizeze).

Aşadar, în ziua în care ne găseam singuri în odaia ei şi când fu sigur că nu puteam fi stânjeniţi, îmi adunai toate puterile şi îmi permisei să merg direct la ţintă, fără ocoluri. Laşii merg totdeauna drept la ţintă, fără ocoluri. O întrebai pur şi simplu, direct, dacă într-adevăr s-a întâmplat cutare şi cutare lucru...

Ea se cutremură o clipă, apoi îşi aţinti privirea în gol. Chipul i se întunecă de o încăpăţânare dârză. La un moment dat se uită la uşă gândindu-se poate dacă nu era mai nimerit s-o şteargă.

Eu îi căutam mâna. Ea încrucişă braţele pe piept şi strânse buzele. Îi spusei :

— Ascultă-mă Anna, faptul acesta nu poate schimba nimic între noi.

Ea tăcu.

Continuai :

— Trebuie să ştii că eu nu am făcut nimic ca să aflu taina aceasta, dar acum, de vreme ce-o ştiu, poate că pot să te ajut s-o uiţi.

Ea tăcea. Nu-mi mai amintesc ce i-am mai spus. Cred că am vorbit chiar de eventualitatea de a-l trage la răspundere pe cel vinovat. Ea tăcea, tăcea mereu. Aveam impresia că vorbesc unui surd.

I-am spus :

— Ascultă Anna, dacă persoana mea ţi-e măcar atât de preţioasă pe cât îţi este perniţa asta de ace de pe masă, — atunci spune-mi ce trebuie să fac pentru tine, sau cel puţin cum să mă comport faţă de această situaţie, spune-mi dacă îmi permiţi să vorbesc despre acest lucru, spune-mi ceva, o frază oarecare, numai nu sta aci aşa, ca un sfinx, şi nu mă lăsa să-l joc pe Oedip.

Ea tăcea.

Atunci mi-am luat pălăria şi am vrut să plec. Ea făcu o mişcare uşoară cu mâna, dar cu toate că mişcarea era abia perceptibilă, se vădea atâta rugă în ea, atâta implorare reţinută.

Atunci i-am spus cu mâinile împreunate :

— Anna, este adevărat ? Spune-mi numai da sau nu.

Ea răspunse fără glas :

— Da

— I-am spus :

— Bine. Atunci totul e bine. Mi-ai arătat prin aceasta că merit un răspuns din partea ta. Acum spune-mi numai : Faptul acesta te împovărează, te doare ; cum să mă exprim, ţi-a întunecat oarecum viaţa ? Ea dădu din cap.

Întrebai mai departe :

— Aşadar, ai sentimentul că nu poţi trece peste acest fapt ? Ea dădu iarăşi din cap.

Îngenunchiai înainte-i şi îi luai mâna pe care de astă dată, mi-o dărui fără şovăieli, toată.

Continuai să întreb :

— Şi este el, este oare persoana lui cauza acestei întunecări ? Ea încuviinţă.

— Şi pot eu oare să fac ceva ca să te elibereze de el sau de ameninţarea lui, sau numai de puterea pe care o are asupra ta ?

Ea se gândi puţin, apoi şopti cu un tremur uşor al buzelor :

— Poate...

— Atunci spune-mi cine este, spune-mi numele lui.

La aceste vorbe ea se ridică şi se dădu un pas înapoi.

— Cum, murmură ea, cu glasul tărăgănat şi râse într-un fel mândru şi dispreţuitor : cum, nu ştii asta ? Tu nu ştii ?... dar atunci ce vrei de la mine ? Privirea i se întunecă, glasul i se înăspri.

De astă dată îmi venise rândul să amuţesc eu. Ce însemna asta ? Vă închipuiţi ce mărginit eram, ce vrăjit, că, deşi plin de bănuieli să nu găsesc totuşi înlăuntrul meu tăria de a-l învinovăţi pe Waremme. Pe cât de iritată şi tulburată era Anna că Waremme m-a ales pe mine drept confidentul lui şi astfel a trădat-o pe ea fără pic de scrupule, pe atât de uşurată se simţi, în clipa când îşi dădu seama că nu ştiam cine este vinovatul.

Asta nu şi-ar fi putut închipui ea : că el, în destăinuirea lui extatică, în iureşul vorbelor, să mai acopere cele spuse într-un voal de minciună.

În clipa când îşi schimbă atitudinea şi vocea i se înăspri, ea îmi spuse cu jumătate glas :

— «Du-te, acum du-te, pleacă. Mi-e silă că mai eşti aici». În clipa aceea mi se lumină totuşi şi strigai :

— «Aşadar, într-adevăr el este ?».

Ea nu răspunse nimic. Se duse numai la fereastră şi râse iarăşi încet cu râsul acela care era în acelaşi timp şi mândru şi deznădăjduit.

— Bine, spusei eu şi avui senzaţia că pălisem. Ei, bine nu mai e nimic de chibzuit, văd clar, acum pot să fac ceva, de acum tu nu va trebui să te mai temi de el. Şi cu aceste vorbe plecai.

Dintr-o cafenea din apropiere, chemai la telefon locuinţa lui Waremme şi mă interesai dacă era acasă. Mi se răspunse că era plecat la Bingen şi că se întoarce abia a doua zi acasă. Oh ! furia şi nerăbdarea mea.

Chiar în aceeaşi seară, Anna îmi trimise un bilet în care scria : „Nu întreprinde nimic, totul este zadarnic, nu loveşti decât în propria ta carne".

Nu, draga mea, gândii eu atunci, acum nu mai încape ascultare. De astă dată, nu mă mai poate păcăli el, de astă dată chestiunea se va lămuri, într-un fel sau altul.

Cum îmi închipuiam eu acest «într-un fel sau într-altul» nu mai ştiu, în orice caz nu-mi făcusem bine socotelile.

Şi acum, ascultaţi cum s-au desfăşurat lucrurile, ce ruşinos, ce jalnic a ieşit socoteala cu Waremme. Înainte de toate, înapoierea lui Waremme avu loc abia peste două zile.

Pe vremea aceea nu eram omul pe care aşteptarea îl întăreşte. Între timp, primii o scrisoare de la Pauline Caspot în care mă anunţa că Hildegard este bolnavă de scarlatină. Copleşit de spaimă, o implorai pe Anna să plece imediat la Hertford.

Anna îmi spuse că nu poate, că nu se simte în putere. Afară de asta era în tratative cu un pianist din Frankfurt la care trebuia să dea un fel de examen. Elli insista cu o încăpăţânare ostilă ca Anna să îmbrăţişeze o profesie bine stabilită. Ba să picteze, ba să devină profesoară de pian, ba să studieze limbile, ba să-şi înjghebe un atelier de mode. Era infernală ; o şicana continuu şi insuportabil.

Marţi avusese loc convorbirea cu Anna. Vineri se întoarse Waremme. Când trecui pe la ora unsprezece pe la Cazino, el sta în poartă şi se întreţinea cu câţiva domni. Veni către mine cu braţele deschise de parcă nu mă văzuse de ani de zile.

Eu, ameţit de enervare, îi spun :

— «Am de vorbit ceva cu dumneata, Waremme.» El mă priveşte pătrunzător, pieptul i se bombează şi îmi spune :

— «Înţeleg, ai abuzat de încrederea mea şi nu ţi-ai putut ţine gura. Bine, mergem la mine.» Făcu semn unui birjar să oprească şi plecarăm la locuinţa lui.

Ajunşi acasă mă întrebă rece şi batjocoritor :

— Cu ce pot servi pe domnul ?

— Ar trebui să te culc la pământ pur şi simplu, Waremme, dar e păcat de un glonţ. Vreau să înlătur scandalul şi mă bizui pe inteligenţa dumitale ca să găseşti o altă soluţie pentru satisfacţia onoarei Annei.

Deja din aceste floricele retorice vă daţi seama că hotărârea mea era dinainte clătinată. El îmi răspunde ridicând din umeri cu demnitate :

— «Nu înţeleg o iotă, vorbeşte ca un om raţional.»

Ieşindu-mi din fire, îi strig :

— «Cât de departe vrei să împingi această comedie sau trebuie oare să mai cred că Angelo şi Waremme sunt două persoane absolut deosebite, cum sunt Ahriman şi Ormuz ? Recunoaşte cel puţin, ca să putem rezolva chestiunea cum se cuvine între bărbaţi. Sau preferi biciul ?»

El păli, îşi duse mâna la ceafă, mă privi cu o mirare compătimitoare care mă irita grozav.

— «Ca între bărbaţi ? Nu, spuse el, comportă-te tu întâi ca un bărbat şi nu ca un biet băieţandru prostănac.» Şi în clipa când era să sar asupra lui, îmi spuse :

— «Mă rog, mă rog, astea sunt apucături de periferie Dacă însă vrei să te porţi ca un adevărat gentleman, atunci toată această discuţie este inutilă. Ascultă-mă liniştit şi după aceea, din partea mea, poţi să-mi trimiţi martori, îţi stau la dispoziţie.»

Şi atunci se produse ceea ce nu vă puteţi imagina, ceea ce este indescriptibil, începu o avalanşă verbală aşa cum nu mi s-a întâmplat niciodată să mai aud.

Cum de mă încumet să-l acuz ? Pe ce îmi rezem acuzaţia ? Pe învinuirea Annei ? Nu ? Numai pe aluzia lui ? Nu ? Pe mărturisirea ei tacită ? Numai pe asta ? Atât îmi ajunge ca să-l tratez ca pe un servitor, pe el, pe el, Gregor Waremme ! Departe de el gândul de-a o descon-

sidera pe Anna. Dragostea ei de adevăr e tot așa de îndoielnică pe cât este de îndoielnică puritatea ei.

Dar n-aveam oare ochi să văd în ce stare se găsea ea ? Atunci n-aveam decât să mă informez și oricare psihiatru diletant mă va lămuri asupra cauzei acceselor Annei. Sau, spuse el :

— Domnule docent, n-ai auzit niciodată de opriri psihomotorice, stări care se pot ridica până la stupori catatonice, n-ai auzit că o comoție puternică poate învinge o rezistență de luni întregi ? N-ai auzit oare de acte de amintire falsă ? de tulburări ale fanteziei, în care omul confundă o situație cu alta și îmbracă o persoană cu faptele făcute de alta ? Interesează-te, ia-ți un curs de la clinică. Din păcate, continuă el, aceste fenomene nu mă mai miră la Anna, pentru mine nu mai sunt lucruri noi.

De ani de zile mi-am dedicat puterile întru vindecarea ei și am supus-o unei terapii sufletești sârguitoare și continue, reușind în cele din urmă s-o calmeze. Dar pe apariția năvalnică și aspră a unui al treilea ins nu contasem.

Atunci când ți-am spus prima dată povestea cu Angelo, te-am rugat s-o cruți. Mai bine tăceam, mai bine mă îmbătam până la pierderea conștiinței, în seara aceea, Cum era să-mi închipui că tu, prietenul meu, tu spiritul diferențiat, omul simțitor, vei strivi cu degete de țăran, floarea aceasta plăpândă ?... Făptura asta sublimă, striga el printre lacrimi, așa de nobilă, așa de susceptibilă, de o frumusețe atât de perfectă, și exterioară și interioară ; cum de n-ai simțit, nu se poate simți asta ? Nu ești atât de artist, atât de poet ca să vezi ce e în dosul vorbelor ?

— În numele lui Dumnezeu, Waremme, i-am răspuns eu, iartă-mă, uită : sfătuiește-mă ce să fac ?

Nu îmi amintesc cu precizie ce a urmat după asta, nu știu dacă s-a împăcat cu mine în ziua aceea sau în ziua următoare. În tot cazul, acesta a fost rezultatul. În ziua aceea, cel puțin își dădu osteneala de-a mă convinge de nevinovăția lui sau mai bine zis să mă silească să fiu convins.

Asta s-a întâmplat, cred, vineri 10 februarie. Duminică, Anna era la noi la masă. După masă Elli avu o discuție cu ea, nu mai știu despre ce era vorba, știu numai că Elli n-avea dreptate și că Anna se apăra cu foarte multă liniște și cu argumente foarte bine găsite. Era așa

de liniştită ca un lac, sus, în munţi, înainte de îngheţ. Glasul ei mă chinuia. Mă chinuia toată această, cum să-i zic ? toată această transparenţă tainică, prin care totuşi nu puteai vedea.

Coborâi întâi în grădină şi începui să umblu de colo-colo. Când am zărit-o la fereastra uşii ce da spre balcon, i-am făcut semn. Ea rămase o clipă gânditoare, îmi surâse şi apoi coborâ şi ea.

La ieşire, alunecă pe scări, eu sării repede şi mai avui timp suficient s-o prind în braţe.

Ne plimbarăm puţin ; eu, tulburat, îndrugam de toate, ea tăcea în felul ei, dar aveam totuşi senzaţia că aşteaptă ceva precis din partea mea.

Tăcerea ei era o tăcere care mi se adresa totuşi cu glas tare. Atunci, în râvna mea de-a fi sincer, îi spusei că am vorbit cu Waremme.

— Bănuiala pe care ai iscat-o în mine e neîntemeiată, am apucat-o pe un drum fals, mi-aş da tot restul vieţii dacă mi-ai spune cine a fost acela, fiindcă Waremme nu a putut să fie, nu-i aşa, asta e imposibil, Anna ?»

Atunci obrazul ei deveni alb ca porţelanul, liniştea dulce care mai stăruise pe el cu o clipă înainte, dispăru şi în locul ei apăru o schimonosire plină de ură. Ea rămase locului murmurând ca pentru ea : Doamne ce dezgustători sunteţi, ce nespus de desgustători sunteţi tu şi el, şi nevasta ta şi toţi.

Eu mă înspăimântai până în adâncul sufletului. În prostia mea nu mi-am dat seama în ce lumină m-am arătat ei şi, vedeţi, în ziua aceea a început grozăvia pe care dacă o trăieşti odată n-o mai poţi uita în vecii vecilor.

6

Se ridică, se duse la soba de fier şi puse mâinile înguste pe burlan, de parcă i-ar fi fost frig sau de parcă soba ar fi fost încălzită.

Domnul de Andergast scoase tabachera de ţigări, o deschise, era goală. Chemă gardianul şi îi dădu ordin să-i procure ţigări. Omul se întoarse abia peste un sfert de oră.

În tot acest timp domnul de Andergast stătu la fereastră uitându-se în curte, unde grupa a şasea de deţinuţi îşi termina tocmai rondul ei trist. Se gândea că între timp Sofia trebuie să se fi anunţat la el acasă... Poate că în lipsa lui au primit şi ceva ştiri de la Etzel.

Când gardianul se întoarse cu ţigări şi se îndepărtă după o plecăciune până la pământ, domnul de Andergast îi oferi lui Maurizius o ţigară.

Maurizius însă, care desprinsese de-abia acum mâinile de pe burlan, se înclină şi spuse :

— Mai târziu, dacă o să aveţi bunătatea.

Nici domnul de Andergast nu avea chef să fumeze.

— Da, reîncepu Maurizius, a fost o luptă perfectă de măcinare, în care fiecare era în acelaşi timp şi roată de măcinat şi cel peste care trece roata. Câte doi, trei, colaboram să măcinăm, să nimicim pe cel de-al patrulea.

Frumoasă maşinărie ! Anna între mine şi Waremme ; Elli între Anna şi mine ; Anna între Elli şi mine ; eu între Anna şi Waremme şi Elli între toţi trei. Aşa a mers zi cu zi, săptămână cu săptămână, până la sfârşitul acela groaznic.

— Dacă mi-aţi oferi acum o ţigaretă, v-aş fi foarte recunoscător.

Fumă o clipă în tăcere. În timp ce fuma, privirea lui pâlpâia nesigură alergând prin ungherele celulei. Părea că stă şi chibzuieşte dacă ceea ce are el de spus o poate spune în aşa fel ca să se facă înţeles. Apoi continuă :

— N-am mai înţeles ce-i cu Anna. Până spre sfârşitul lui martie nu mai veni decât o dată sau de două ori pe la noi şi asta în orele când eu nu eram acasă. Aflai de la Elli că Anna era în foarte bună dispoziţie, că îşi făcuse diverse toalete noi şi că vizita ceaiuri dansante şi baluri ; spunea că se ducea cu prietene, în realitate însă se ducea cu Waremme. Şi cu cât Anna ocolea mai mult casa noastră, cu atâta Waremme căuta să-mi intre mai mult în voie.

La sfârşitul lui martie mi-am publicat lucrarea mea despre : *Influenţa Religiei asupra artei plastice de la Nazareeni până la Uhde.*

Waremme făcu lucrării mele o recenzie în *Frankfurter Zeitung* şi mă compară cu Iusti, mai mult încă, în exagerarea lui îmi alătura numele de acela al lui Rohde şi

Asta mă onora, firește, și mă măgulea, cu toate că îmi dădeam seama și recunoșteam că o parte din ideile pe care le utilizasem făceau parte din patrimoniul spiritual al lui Waremme.

Dar deodată, se insinuă zvonul unui plagiat pe care l-aș fi comis eu cu lucrarea mea. Când cercetai sursa zvonului, aflai că Waremme însuși povestise peste tot că eu l-aș fi plagiat.

Avui cu el o explicație, el râse de mine și îmi spuse :

— Copil ce ești, nu trebuie să-ți faci inimă rea de astfel de prostii, la oameni superiori nu există plagiat.

În aceeași seară, la Cazino, când ne ridicarăm de la masa de joc, el mă trase deoparte și spuse amuzat :

— Știi cine a răspândit povestea aceea prostească cu plagiatul ? N-ai să ghicești : cumnata dumitale, Anna. Ea a găsit în una din scrisorile mele din tinerețe câteva fraze care se asemănau exact cu judecata dumitale, de altfel admirabilă, asupra lui Feuerbach.

Eu am constatat încă de pe vremuri eclectismul de-a doua mână al acestui pictor.

Afirmația lui mi s-a părut foarte ciudată. În aceeași zi o întrebai pe Anna dacă e adevărat ce-a spus Waremme. Ea n-avea habar, se dezinteresa de toată afacerea. Îmi comunică numai în felul ei glacial că Waremme s-a logodit cu o săptămână înainte cu Lilli Quästor și că în noaptea precedentă fata s-a otrăvit.

Auzisem de vreo trei zile de logodna aceasta deși nu era încă publică, dar cum Waremme nu precizase nimic, n-am crezut-o. Îi spusei Annei :

— După înfățișarea ta, s-ar crede că tu ai vreo vină în moartea ei. Ea mă străpunse cu o privire și replică ;

— «Așa și e, ai nimerit-o.»

Eu îi spusei :

— «Gândește-te ce vorbești.» Și din cele ce îmi spuse ea, am dedus că îi trimesese o scrisoare fetei în care îi făcea cunoscut drepturile ei anterioare și exclusive asupra lui Waremme.

Îi răspunsei :

— «Asta ai visat, Anna, asta nu poate să fie adevărat, tu nu poți fi capabilă de așa ceva.» Și atunci aflai iarăși că Waremme o silise să scrie scrisoarea.

El se grăbise cu logodna, fata îl plictisea ; avantajele pe care le sperase se dovediră, la o mai atentă cercetare, ca iluzorii ! Dacă a sedus-o sau nu, a rămas până astăzi o problemă nedezlegată. În sfârșit, el vroia să se descotorosească de fată și pentru asta Anna era o unealtă bună. Poate că acesta era și un mijloc de-a o face pe Anna să creadă că o iubește.

El cunoștea figurile pe care le întrebuința la jocul lui de șah, și știa cum să le mânuiască, dar această Lilli Quästor nu era una din acelea care să se lase manevrată. Anna avea momente de teamă în care ar fi vrut să se ascundă până și în buzunarul hainei mele ca să găsească apărare, cum se exprimase odată. Dar mă suporta numai atunci când eram blând și liniștit. Fiecare gest mai îndrăzneț o speria extraordinar de câte ori îi pomeneam de fugă, îmi arăta palma cu degetele în sus, de parcă înăuntrul ei era lipit chipul Elliei. Adulterul îi apărea ca păcatul păcatelor.

În răstimpul dintre sfârșitul lui martie și până la 18 mai, am cunoscut-o mai îndeaproape pe Anna. Cu fiecare zi care trecea, lucrurile se schimbau.

Între timp, Waremme mi-a dat să înțeleg că toată povestea cu Angelo cel obscur din Colonia, a fost numai o invenție de-a sa și pe care a născocit-o numai de frica de-a nu periclita prietenia noastră.

Mărturisirea deplină mi-o făcu într-o excursie la Biebrich când ne rătăcirăm noaptea în pădure și așteptam răsăritul lumii ca să pornim mai departe. Ne așezarăm pe niște trunchiuri retezate de copaci.

În noaptea aceea era atât de sincer, așa de franc pe cât îi permitea natura lui demonică și perfidă. În timp ce ședeam pe trunchiurile de copaci și nu vedeam unul obrazul celuilalt, mărturisi că nu putuse face altfel decât să mintă, să mă amăgească cu povestea așa-numitului Angelo, fiindcă n-ar fi fost capabil să suporte gândul de-a mă ști dușmanul lui.

La drept vorbind, și eu eram extrem de obosit de toată tracasarea îndurată și nimic nu mă mai surprindea.

Și vorbind mereu, ajunse să mărturisească dragostea lui către Anna. Asta mă smulse din apatie. Povestea lucruri care mă îngrozeau. Nu pot să repet vorbele lui, nu le mai știu, știu numai că ele cădeau peste mine ca o ploaie de cuie de foc.

Waremme recunoscu că a posedat-o pe Anna, prin violență, acolo, în garderoba teatrului. Dar, dacă n-ar fi făcut-o, spunea el, atunci o oră mai târziu s-ar fi spânzurat. L-am crezut. Cu toate că se apăra cu ultima deznădejde, mai adăugă Waremme, sufletul ei îmi aparține și în ziua de astăzi, și asta o știa ea odată și o știe și astăzi...

Când luna s-a înălțat peste pomi, am plecat, și tot drumul către stația de tren, am mers tăcuți. Numai o singură dată, aproape de țintă, Waremme se opri, îmi puse mâna pe umăr și spuse :

— Îmi pare rău de tine, Maurizius, te compătimesc. Ești sortit pieirii în caz că nu te lași de ea.

Mai simt și acum cum simțeam atunci bătaia inimii în gât, când i-am replicat :

— Asta e numai o sperietoare de păsări, Waremme, eu știu că am alunecat pe un povârniș, dar dacă Dumnezeu mi-ar face plăcerea să te împiedice a mai unelti, atunci m-aș simți mai ușurat.

Waremme dădu din umeri și îmi răspunse :

— Dumnezeu nu-i face nimănui pe plac și nu corijează fatalitatea pe care i-a hărăzit-o ; eu sunt numai un instrument.

Aceasta a fost ultima discuție pe care am mai avut-o cu el și de care îmi mai amintesc.

7

Se opri și cu umărul lăsat puțin într-o parte făcu câțiva pași de-a lungul celulei, apoi se înapoie iarăși în colțul de dinainte. Și când purcese iar să vorbească, părea că vorbește cuiva dinlăuntrul său, părea că a uitat cu desăvârșire de prezența procurorului general.

Făcea impresia că se străduie să nu-și piardă șirul întâmplărilor, să nu le încurce. Ziua de 18 mai părea o dată importantă în relațiile lui cu Anna. (Domnul de Andergast își amintește de fotografia cu dedicație pe care Elli a găsit-o în biroul Annei și își aduce aminte că purta aceeași dată). Are impresia că în ziua aceasta de 18 mai, Anna i-ar fi dat lui Maurizius pentru prima și singura dată dovada sentimentelor ei. Poate că a fost numai o mângâiere sau o îmbrățișare trecătoare.

Din aluziile încurcate ale lui Maurizius domnul de Andergast deduce că Anna a fost la acea dată, mai sinceră, mai deschisă față de Maurizius în ceea ce privește relațiile ei cu Waremme.

Multe fapte din purtarea lui Waremme i se lămuriră atunci lui Maurizius. Anna îl asigură că de la atentatul acela mizerabil din Colonia, nu a mai existat nici o apropiere trupească între ei, nici măcar cea mai mică gingășie sau tandrețe. Acestea toate ar fi fost în stare să încânte pe cel mai vanitos, pe cel mai gelos și mai încăpățânat bărbat.

Totuși ea nu tăgădui că nu se poate dezlipi de Waremme și recunoscu, deznădăjduită, că se simte cu membrele încătușate și cu spiritul stăpânit încă de Waremme. Ea îi arătă scrisorile pe care i le trimisese Waremme în decursul unui an și jumătate ; mai bine de patruzeci de scrisori. Fiecare conținea câte douăsprezece, douăzeci și douăzeci și cinci de pagini. Destăinuiri, implorări, visuri, poezii, care o făcură să pălească atunci când pomeni numai de ele.

Acesta era așadar vestitul 18 mai. Câteva zile după aceea, Anna, într-o desăvârșită nedumerire, îi împărtăși faptul că Waremme i-a făcut propunerea de-a se căsători cu ea. Așa de necrezut cum suna, era totuși adevărat.

Bărbatul acesta divorțat, tată a doi copii, care pribegeau undeva, printre străini, fără vreun ajutor de existență, omul care își bătea joc de alcătuirea socială și de legile burgheze, jucătorul de cărți, aventurierul politic, fantastul, el vroia acum să-și alăture făptura asta pe jumătate distrusă de el și s-o distrugă complect.

Totul se învălmăși în mintea lui Maurizius, dar el nu se putu mișca. El n-avea voie să întindă mâna spre a o scăpa. De altfel Maurizius nu știa dacă Anna vrea să fie scăpată. Nici măcar dacă-l iubea sau numai îl suporta, sau poate îl ura...

La fel de puțin știa dacă îl iubea pe Waremme, dacă se temea de el, dacă îl disprețuia, sau îl ura. Anna era de nepătruns. Trebuia să-i sfâșii pieptul, ca să-i descoperi inima.

La fel era și cu Elli, continuă Maurizius în timp ce sta cu ochii închiși, de parcă vorbea din somn. Am descoperit deodată ce se cheamă relațiile de la soră și soră, ce se cheamă a fi soră.

Tocmai fiindcă existau atâtea diferenţe între amândouă, ieşeau la iveală atâtea lucruri asemănătoare, atâtea fapte care le erau comune amândorura.

Nu vreau să mă dezvinovăţesc ; în mine nu mai am ce să salvez. Persoana mea o exclud. Dar deodată n-am mai văzut un om în faţa mea. O lupoaică sălbatică, avidă de sânge, izbucnea din ea, un cămătar nemilos care cerea restituirea împrumutului cu dobânzi peste dobânzi.

Schela se prăbuşi. Ce ciudat lucru ceea ce se numeşte de obicei ţinută la oameni... asta nu mai era ţinută... Era o turbare crescândă.

Ea care fusese o femeie rafinată, cu un spirit larg, bună, generoasă, distinsă. Şi asta de-acum...

Mi s-a adus învinuirea că... s-a utilizat împotriva mea o anumită... şi anume că noi am mai continuat să ducem viaţa conjugală de soţ şi soţie chiar în mijlocul conflictelor celor mai acute... ei da... un bărbat se coboară atât pe cât îi permite femeia să coboare. Repet, asta nu e o dezvinovăţire...

De câte ori m-am gândit după aceea la lucrul acesta, am găsit că numai unul dintr-o mie face altfel.

În tot cazul, eu nu eram acel unul care n-o făceam ; eu nu ; şi Elli juca *va banque* când mi-a răpit visul meu dinaintea ochilor. Ea nu ştia că visurile furate se prefac într-un blestem pentru acel care le fură.

Dar ce spun eu aici, totul de fapt nu era decât în funcţie de carnea şi sângele pe care noi le amestecam în jalea inimilor noastre. Dar la deşteptare, ce răzbunare şi ce furie simţea unul pentru celălalt.

Eu gândeam : tot tu eşti ; tot tu ai rămas ; şi ea simţea că e înşelată... anii pe care îi avea ea mai mulţi ca mine, deveniră furiile ei...

Amândoi, eu şi Elli ne împletirăm strâns legaţi unul de altul şi alunecarăm în prăpastia cea mai adâncă a răutăţii omeneşti şi a urii.

Devenii spioana mea, cerceta oamenii, îmi precupeţea puţinii bani care mi-i dădea, îşi striga păsul în câteşi patru vânturi, s-o audă fiecare, încât în fiecare zi îl ştia toată lumea, de parcă era scris la gazetă. În fiecare noapte alerga prin odăi ca o halucinată şi nu-şi dădea seama, nu vroia să-şi dea seama că şi eu eram numai o biată

zdreanță omenească pe care Dumnezeu o sortise să-și trăiască destinul...

Veni și ziua când mi-am spus : ah, femeie, mai bine n-ai mai exista, mai bine ai dispărea de pe această scenă. Domnule, vă mărturisesc, mi se părea o faptă bună s-o nimicesc, căci îmi spuneam că o astfel de viață e o povară și un chin pentru cea care o trăiește și este o povară și un chin pentru cel care trebuie să trăiască împreună cu ea.

Nu mai exista oare un drum lăturalnic de scăpare ? Nu-mi era îngăduită permisiunea de a-mi dobândi pacea ? Desigur că dorința aceasta criminală pe care o nutream, constituia o vină. Da, să nu cumva să credeți că sunt nevinovat... nu, nu sunt nevinovat...

Există un moment când, cerebral, viața omului încetează, tot ce urmează după aceea este ca placenta maternă după ce copilul a fost expulzat. Într-un moment de disperare i-am spus Annei : dacă răul ajunge la apogeu, atunci te împușc pe tine și mă împușc pe mine ; după aceea o să fie liniște și pace.

Asta se întâmplă pe la sfârșitul lui septembrie, în ziua când se află afacerea aceea scârboasă și grețoasă dintre Waremme și un student. Asta a fost stropul de apă care făcu ca paharul, deja prea plin, să se reverse.

Anna era aproape mortificată. Pe acea vreme îi datoram deja suma aceea mare de bani lui Waremme, soția mea nu mă ajuta, ea era robită de mirajul capitalului ei, de dobânzile ce îi aduceau acest capital.

De fapt, persoana mea nu mă mai interesa, mi-era indiferentă. Numai de Anna îmi era milă, ea nu vroia să moară. Mi-am bătut de atunci de multe ori capul să aflu de ce se temea așa de moarte. Poate că era însul religios din ea, poate că era păcătoasa din ea. Am auzit cândva că oamenii deosebit de frumoși, se pot foarte greu elibera de spaima morții, de parcă frumusețea le-ar impune o datorie pe care noi ceilalți n-o cunoaștem.

Poate că asta a fost și frica ei de reîntoarcerea mea. De când pomenisem de împușcarea ei și a mea, tremura de mine ; cu asta poate că a speriat-o și pe Elli și-a gonit-o din casă ; într-un acces de spaimă trebuie să-i fi strigat-i vine bărbatul tău, el vrea să-mi răpuie viața ; astfel trebuie să se fi întâmplat.

Ca un cerb fugărit de gonaci, așa trebuie să fi gonit prin casă, trebuie să fi alergat înnebunită de spaima morții... așa trebuie să fi fost.

Își apăsă degetele pe frunte.

Domnul de Andergast se ridică cu greutate.

— Așa, murmură el, așadar... faptul că a cântat la pian se datorește numai spaimei nemăsurate de care era cuprinsă ? Se datorește faptului că nu mai știa ce să facă ? așa credeți dumneavoastră ?

— E probabil.

— Ei și după asta ? iscodi domnul de Andergast.

— După asta, repetă Maurizius, după asta... și dădu din umeri... după asta trebuie să vă luați după spusele actelor dumneavoastră, după procesele verbale încheiate. Ele vă pot lămuri mai bine decât mine.

Dar după o tăcere îndurerată în care timp dinții mici rumegau nervoși buza de jos, el continuă :

— De fapt, toate conspirau împotriva ei... nu mai exista evadare... paharul era plin... nicăieri milă și înțelegere. De ce l-o mai fi chemat și pe Waremme... el n-avea decât să dea semnalul din depărtare... eu, Doamne... prea târziu... prea târziu...

Se opri, cu obrazul acoperit de o paloare cadaverică, șovăi, se ținu cu mânile de perete.

Domnul de Andergast veni cu aceeași greutate către el și îl privi drept în ochi. Se priviră așa, fix, unul pe altul, douăzeci de secunde în cap.

Maurizius ridică mâna și făcu o mișcare în lături.

— De la cine avea revolverul ? șopti domnul de Andergast răgușit.

Maurizius se cutremură înfiorat.

— Cum, credeți că am văzut ceva ? strigă el, sălbatec, n-am văzut nimic, n-am văzut absolut nimic... tocmai asta e... nimic...

Domnul de Andergast coborî resemnat capul.

— Asta e... nimic, absolut nimic... repeta Maurizius, cu o expresie deznădăjduită.

— Și dumneata, dumneata ai avut un revolver ? sau n-ai avut ? continuă domnul de Andergast cu glasul sec.

Maurizius avu un râs scurt.

— Sunt alte timpuri acum, răspunse el enigmatic, nu mai am douăzeci și șase de ani, eu am patruzeci și cinci de ani, acum..

Şi spunând aceasta, clipì brusc din pleoape exact ca în urmă cu nouăsprezece ani, exact ca atunci, în sala tribunalului.

Din nou aceeaşi strălucire de priviri.

— Bine, am luat notă, spuse domnul de Andergast cu senzaţia ciudată că i s-a deşirat ceva în şira spinării.

Maurizius asistă nepăsător la plecarea domnului de Andergast. Privi indiferent cum acesta îşi ia pălăria, cum face semn gardianului să deschidă, cum părăseşte celula.

Imediat după plecarea lui, răsări un gardian cu un vas de tinichea. Era prânzul deţinutului de la celula no. 357.

O supă groasă de varză în care înotau câteva urme de carne ca nişte surcele negre într-o băltoacă galbenă.

CAPITOLUL XIII

1

Convorbirile între doi oameni care au de lichidat chestiuni hotărâtoare, decurg arareori aşa cum şi le-au închipuit dinainte aceştia, mai ales acolo unde e vorba de o răfuială.

Sofia de Andergast punea mari speranţe în întâlnirea cu soţul ei divorţat. Că întrevederea dintre ei se întâmplă sub alte auspicii decât şi le închipuise ea, se datora faptului că omul cu care se întâlni acum, nu mai era omul pe care îl cunoscuse ea pe vremuri.

Când, odată ajunsă la Generăleasa, bătrâna o anunţă că fiul ei este plecat şi că ea nu ştie când se va întoarce, Sofia o privi consternată.

De-abia în ziua următoare, printr-o informaţie telefonică, aflară că domnul de Andergast va fi către seară din nou acasă.

Sofia îşi petrecuse noaptea veghind. La ora patru dimineaţa părăsi patul şi când, la ora opt, Generăleasa trimite servitoarea s-o cheme la ceai, o căutară în toată casa şi o găsiră în sfârşit înghemuită pe o bancă în pavilionul din curte, cu braţele sprijinite de rezemătoarea băncii şi cu capul îngropat în triunghiul cotului

Cu mare greutate reuşiră s-o convingă să ia un pahar de ceai. La reproşul bătrânei Generălese, răspunse cu surâsul ei de totdeauna.

În general, bătrâna simţea că Sofia nu era aşa de sinceră şi drăgăstoasă cum ar fi vrut ea. Dar tot ea o scuză spunându-şi : Sofia nu e numai o femeie nenorocită, ea e şi mama lui Etzel al meu ; eu nu am invitat-o aici fiindcă vreau să petrec câteva zile cu ea, ci pentru că trebuie în sfârşit să se producă un fapt care nu e în nici un caz legat de plăceri.

Sofia era politicoasă, rece, zgârcită la vorbă, retrasă şi sigură de sine.

Înfăţişarea ei exterioară era foarte îngrijită, ceea ce o făcea pe Generăleasă să cugete : se îngrijeşte foarte bine ; asta nu se potriveşte deloc cu situaţia ei precară şi tristă. De parcă mâhnirea şi durerea trebuiesc exprimate prin neglijenţă şi murdărie.

Dar bătrâna îşi spunea toate acestea mai mult din invidie decât din meschinărie. Ea îşi închipuise că va întâlni în Sofia figura unei *Mère prodigue* sau o Niobe plângăcioasă. În locul acestora făcuse cunoştinţa cu o femeie foarte închisă, tăcută, mlădioasă, rece ; o femeie cu un obraz ale cărui trăsături îşi păstraseră toată frăgezimea şi tinereţea. Îi dădeai cel mult treizeci şi doi de ani ; or, Generăleasa socotea că Sofia trebuie să aibă treizeci şi opt.

Dar bătrâna nu-şi dădea seama că în fond era geloasă. Era geloasă că Sofia arată încă aşa de tânără, că avea puţări aşa de plăcute, că mai avea dinţi admirabili, siluetă sveltă şi că deci, după toate probabilităţile, Etzel o s-o iubească. Îşi propusese să vorbească cât se va putea mai puţin de Etzel, tot dintr-un sentiment de gelozie.

Dar când se află după-masă în salon cu musafirul ei, o luă gura pe dinainte şi povesti tot ce ştia despre băiat. Îi povesti că din propria ei iniţiativă îl descoperise pe doctorul Camil Raff, acolo unde fusese mutat, şi vorbise cu el. Din discuţia avută cu el şi coborând cele ce ştia ea despre băiat cu cele spuse de Camil Raff, a putut ghici încotro a luat-o Etzel.

Dar cel puţin dacă băiatul ar fi dat vreun semn de viaţă... nu l-ar fi trădat nimeni... i s-ar fi stimat, i s-ar fi păstrat secretul. Dar aşa... să dispară pur şi simplu

lăsând în urma lui oameni care se consumă de griji şi mâhniri...

Sofia ascultă tăcută şi foarte atentă. Numai o strălucire din ochii ei mari şi căprui trăda interesul cu care lua parte la vorbele bătrânei.

Generăleasa rămase deodată uimită : era aceeaşi strălucire de metal ca şi la Etzel ; nici o îndoială, asta o avea de la ea. Într-o clipă i se spulberă toată gelozia neghioabă şi simţi deodată numai simpatie pentru Sofia.

Pe Sofia o străfulgeră gândul : aşadar, aşa este el...

Nu fusese niciodată ceea ce se numeşte o mamă pătimaşă. Nu-şi arătase niciodată dragostea cu prea multă ardoare. Totdeauna gata să râdă şi să se joace cu Etzel, băga totuşi de seamă ca nu cumva să întreacă măsura şi să fie prea tandră.

Poate că domnul de Andergast a încercat să desăvârşească ceea ce începuse ea în educaţia copilului. Numai că el o făcea în felul său rece şi calculat.

Când Sofia trebuî să se despartă de copilul ei, n-a auzit nimeni din gura ei vreo tânguire şi mai puţin încă un accent de disperare. S-a şi comentat faptul acesta şi cei mai mulţi au fost de părere că nu e capabilă de un sentiment mai profund. De fapt, una din însuşirile ei era că putea alinta în sufletu-i un chip, o imagine, cu aceeaşi pasiune cu care ar fi alintat o făptură vie din carne şi sânge.

În orice caz, până în ziua de astăzi a avut sentimentul că întreţine o legătură tainică şi activă între ea şi copil, căci în toţi anii aceştia avusese senzaţia că îşi instruieşte băiatul din depărtare şi că face din el aliatul ei. Intrară aici puteri miraculoase în joc, puteri care erau în afară de intenţia ei, care n-aveau nimic comun cu aceste intenţii. De aceea acest gând o uşurase : Deci aşa este el.

De aceea strălucirea din ochi, strălucirea lui Etzel.

2

Către seară ieşi în oraş. Hoinărind alene pe străzi, simţea inima strângându-i-se sub cele două sentimente contrarii ; pe de o parte luminoasa amintire melodică a oraşului natal, pe de altă parte chinuitoarea şi trista amintire a celor ce s-au întâmplat. Tot privind în jos de

parcă urmărea niște pași invizibili, ajunse la Kettenhofweg, înaintea casei Andergast.

Ochii ei rătăciră de-a lungul ferestrelor etajului al doilea, toate erau întunecate. Acest întuneric arăta absența celor de acasă, a celor doi oameni pe care gândul ei îi despărțea așa cum desparți spaima de fericire și care trebuiau totuși apropiați alături, unul de celălalt, așa cum sunt alăturați tatăl și fiul.

Dacă ar putea să urce acum, să stea în fața bărbatului acela, să-i ceară socoteala, ce vorbe ar trebui să-i spună ea ? și cum ar sta el în fața ei când ea i-ar striga în obraz : unde e copilul ? Dă-mi înapoi băiatul !

Dar acest moment patetic e totdeauna numai un produs al fanteziei. Realitatea îl spulberă mai totdeauna pentru că și de partea cealaltă e un om și ceea ce ți se pare enorm de firesc atât timp cât te gândești la el, devine nefiresc și ciudat și te paralizează în clipa când îl ai pe acest om în față.

Își amintea acum toată odiseea acestor zece ani. Cum a rătăcit din hotel în hotel, din oraș în oraș. N-avea pe nimeni, nici un refugiu, nici un prieten, nici un adăpost, nici un ajutor.

Mută și rece a acceptat ea instrucțiunile bărbatului aceluia de sus ; învoiala fusese iscălită, el îi dictase soarta ei viitoare ; ea nu mai poseda nici un drept ; libertate poseda numai atâta cât îi permitea el, avere numai atât cât îi rămăsese moștenirea părintească.

Fusese bolnavă, mereu bolnavă și n-a chemat niciodată un medic. A stat în mizere pensiuni elvețiene ; în timpul războiului a trăit printre oameni banali, și a reușit să nu mai atragă atenția, să nu mai provoace interesul pentru persoana ei.

A făcut studii botanice, de mineralogie, și-a distrus ochii cu broderii artistice ; a pribegit mult, uneori peste puterile ei fizice, s-a simțit adeseori tare rău în singurătatea ei, deși nu putea trăi laolaltă cu oamenii.

Cu toate diversele ei îndeletniciri spirituale, cu toată dorința de viață nesecată, inima ei era totuși golită, pustiită. Viața pe care o ducea era absolut lipsită de bucurii. Ea râdea, se amuza, dar numai într-o societate obișnuită ; de cum se ivea vreun bărbat sau o femeie care încerca o legătură mai apropiată, ea se schimba imediat și rupea pe nesimțite relațiile.

Nu mai era capabilă să creadă în nimic. Raporturile ei cu lumea din afară erau în toate privinţele zdruncinate, şubrezite. Numai cu doi oameni avusese în ultimii ani legături mai apropiate : cu un pictor elveţian care se vârâse într-o vizuină, în preajma unei păşuni în Alpi, şi cu un bătrân învăţat, monsieur André Levy, profesor la Sorbona, un bacteriolog vestit, pe care-l cunoscuse la Geneva şi a cărui casă la Paris a frecventat-o adeseaori. Cu toate că dorinţa ei de viaţă nu era complet secată, se simţea în fiecare seară uşurată că a mai trecut o zi şi în fiecare dimineaţă uşurată că a mai trecut o noapte.

Generăleasa mijlocise întrevederea lor, telefonic.

Să te întorci în locurile unde ai întâmpinat atâtea, nu înseamnă să pui la încercare numai memoria inimii, ci şi memoria ochiului.

Iată treptele scărilor, a treia de pe podiumul al doilea, scârţâia şi atunci când puneai piciorul pe ea ; iată bucata aceea de loc în stânga, după fereastră, unde tencuiala cafenie-roşcată a pălit în gălbui ; iată, în bumbul ăsta de alamă s-a rezemat ea, şovăitoare, într-o anumită zi, după ce a aflat că omul pe care-l iubise şi-a găurit tâmplele cu un glonţ de revolver, şi nu mai era sigură că va mai avea puterea să mai meargă în casa unde odihnea cadavrul lui. Cât de des a citit literele înflorite de pe tăblia de porţelan de la etajul întâi :

Dr. Malapert, medic de ochi. de câte ori a apăsat fără vlagă butonul soneriei de la etajul al doilea, cu câtă silă a aşteptat până i s-a deschis uşa spre propria-i locuinţă.

Şi acum stă iar aici şi apasă iar butonul, i se dă drumul înăuntru. Iată mai atârnă în acelaşi loc oglinda, care îi înapoiază chipul de parcă nu i-a simţit lipsa : în cuier în dosul lui, mantalele în care mai stăruie mirosul antipatic de tutun ; pe peretele de peste drum tabloul împăratului cel bătrân, cu barba împărţită în două şi cu înfăţişarea binevoitoare ; dincolo uşa prin care a ieşit în ultima seară, după despărţirea fără lacrimi de copilul somnoros, şi iată şi cealaltă uşă, acoperită de o portieră pe care o deschidea totdeauna cu senzaţia : ah ! de-ar trece mai repede şi m-aş vedea iar afară...

3

La ora şapte, domnul de Andergast îi spuse Riei :

— La şapte şi jumătate va veni o doamnă. Nu e nevoie s-o anunţi.

Rie se înclină.

Nanny, fata din casă a Generălesei, nu întârziase s-o anunţe ce oaspete de seamă vor avea onoarea a primi. Rie se simţi victima unor uneltiri invizibile.

Dădu dimineaţa bucătăresei instrucţiuni încurcate şi, în neliniştea şi nervozitatea ei, lăsă să-i cadă din mâini, pe mozaic, o oală cu magiun. Rămase apoi bosumflată locului, gândind : totul se năruie, totul se sfarămă.

— Aminteşte-ţi, îi spuse ea bucătăresei, într-o toamnă a anilor trecuţi ni s-a mai întâmplat aşa ceva, şi băiatul nostru s-a pus în genunchi şi a vrut să lingă magiunul de pe mozaic.

Bucătăreasa răspunse că ea s-a şi mirat că băiatul lor, care altminteri nu era pofticios, făcea această operaţie.

Măcar de ar fi dat Dumnezeu să fie pofticios, suspină Rie, atunci l-am mai avea şi astăzi printre noi ; copilul lacom şi pofticios trage la casă.

În aceeaşi clipă sbârnâi soneria, fata din casă deschise uşa antreului, Rie se strecură încet pe coridor şi văzu o femeie de înălţime mijlocie, cam plinuţă, cu paşii fermi şi hotărâţi, intrând în odaia de lucru a domnului de Andergast.

Gândul Riei fu : pare că se mai descurcă bine prin locurile astea. Niciodată dorinţa de a asculta la o uşă, nu fusese mai vie, mai arzătoare ca acuma şi numai buna creştere ce o avea înnăscută, o opri de la aceasta. Un răstimp rămase locului adulmecînd. Iar când totul se linişti se întoarse amărâtă în odaia ei.

La ora cinci şi jumătate, domnul de Andergast venise acasă şi-şi comandase un ceai, dar ceaşca rămase neatinsă şi el umblase de colo până colo fără să-şi poată găsi liniştea.

Îi era imposibil să-şi smulgă din urechi vocea deţinutului Maurizius. Ea îl urma peste tot, în mijlocul tuturor treburilor pe care le începea, îl urma ca guruitul unui porumbel nevăzut. Din când în când, guruitul se oprea ca să facă loc unei fraze, unui fragment de convorbire. Atunci domnul de Andergast se oprea din alergătura lui,

își punea capul pe o parte, ridica sprâncenele și șoptea ceva.

Aprinsese mai bine de o duzină de țigări și le aruncase apoi pe toate numai după câteva fumuri. Câteodată își ducea mâna la frunte (așa cum îl văzuse făcând și pe Maurizius) și obrazul său căpătă expresia unei adânci și reci frământări.

Întrebările roiau prin creierul său ca un vârtej de fulgi și el nu putea să se oprească la nici una. Din vreme în vreme scotea ceasornicul și se asigura cu neliniște de înaintarea minutarului, de parcă în cele două, trei minute cât mai putea fi singur ar fi trebuit să ajungă la un rezultat, la o lămurire. Totuși vârtejul înfrigurat nu se lăsa domesticit și minutarele alergau înainte, fără întrerupere. Și mereu același guruit al glasului lui Maurizius, același guruit.

În cele din urmă se desfășurară și plutiră înainte-i aceste întrebări : De ce n-a spus-o atunci ? De ce când mărturisirea lui are o așa de puternică amprentă de veridicitate, de ce a tăcut în acești nouăsprezece ani ? Tot așa cum s-a hotărât acum să vorbească, putea s-o facă înainte cu trei, cinci, doisprezece, șaisprezece ani în urmă. Ce l-a împiedicat ? Rușinea, considerația, încăpățânarea nu sunt sentimente care să supraviețuiască unei astfel de încercări : în care fiecare an devine o eternitate, în care și ideea sacrificiului trebuie neapărat să se năruiască la un moment dat. Ce l-a împiedecat ? începu domnul de Andergast să se chinuie. Deodată îl străfulgeră un gând : probabil că această tăcere a lui Maurizius avea un sens mai adânc. Probabil că el își dădea seama că adevărul era numai pentru el adevăr, pentru mine, pentru noi, însă nu ; pentru mine, pentru noi, adevărul acesta ar fi copt de-abia în clipa când Maurizius, împotriva voinții sale, ar fi fost pregătit să-l mărturisească.

Cum îl străfulgeră deodată, cutremurându-l, gândul : nu cumva este adevărul un rezultat, un fruct al timpului ?

Dacă înainte cu cinci, cu cincisprezece ani, n-am fost capabil să prind, să pricep acest adevăr, acest adevăr care acum mi se pare așa de evident și așa de simplu ?

Poate că adevărul se valorifică abia cu timpul și în timp.

Gândul acesta avea ceva atât de tulburător, el arunca o lumină atât de mortală pe totul, pe tot ce el socotise

până atunci ca judecată dreaptă, încât domnul de Andergast avu câteva secunde senzația că însăși sâmburele eului său cel mai intim se scursese deodată din el.

În zbuciumul său și parcă pentru a se apăra de o autodistrugere, el întinse imediat mâna după dosarul cu suplimentul de detalii al «cazului», dosar care îl preocupase deja în tot timpul drumului său spre Kressa. De-abia apucase să răsfoiască dosarul, că auzi o bătaie ușoară în ușă și Sofia intră.

Domnul de Andergast rămase la biroul său ca în dosul unei fortărețe. Era una din acele situații în care însăși salutul convențional devine inutil și fără sens. N-o văzuse de aproape zece ani. În tot acest timp nu-i trecuse odată prin cap să analizeze care erau sentimentele lui pentru ea.

Sofia închise ușa în urma ei și sta la cinci pași depărtare de el, dar el n-o vedea fiindcă nu vroia s-o vadă, fiindcă ea nu-i atâța în nici un fel curiozitatea.

Pleoapele oarecum înfierbântate erau coborâte, trupul robust șovăia nițeluș. El aștepta.

— Te așteptam de mult, cu ce te pot servi ? spune mutra lui distantă și rece.

Sofia se apropie de fotoliul de piele care sta în semiobscuritatea odăii, alături de etajera cu cărți, și se așeză încet.

Privi bărbatul din fața ei cu ochii întunecați și triști. Colțul buzelor ei tremură amarnic și amenințător. Părea că vrea să-l silească să înceapă a vorbi el primul. Cunoștea încăpățânarea lui și simțea dispreț pentru atitudinea pe care o știa că este numai urmarea dârză a unei «rectilinii» impuse.

Descoperi însă imediat greșeala ei. Cu instinctul ei ascuțit ghici îndată că în omul din fața ei se produsese o schimbare. Această constatare n-o îmblânzi însă : nimic nu o putea îmbuna și îmblânzi în ceea ce-l privea pe fostul ei soț. Nu o mai interesa. Nu mai era în ochii ei un om care să te poată pune pe gânduri. Locul pe care-l ocupase pe vremuri în viața ei, nu mai exista.

Într-o pornire vijelioasă a hotărârilor adunate și păstrate în ea, purcese la drum. Fostul ei avocat, cu care mai schimba din când în când scrisori de afaceri, o încunoștiințase de fuga copilului (și cele două scrisori pe care le trimisese, una în martie și alta în aprilie către domnul de Andergast, le scrisese tot din îndemnul avocatului).

Amândouă scrisorile nu s-au bucurat de onoarea vreunui răspuns. Când îi comunicase aceasta avocatului-prieten, îi adăugase : a fost o greşeală de neiertat gestul nostru de-a apela la o instanţă care nu mai înţelege alfabetul omenesc.

Vestea că Etzel nu era nicăiri de găsit, o făcuse să nu mai ţină seama de nici un obstacol şi o hotărî să facă un pas care nu promitea nici un rezultat practic.

Şi acum şedea aici mută, aproape sugrumată, ca şi atunci când el, după sinuciderea lui Georg Hofer, o silise să-şi recunoască vina şi să iscălească actul acela absurd.

Sub masca judecătorului, el exploatase fără scrupule vina ei şi îşi satisfăcuse propria-i dorinţă de răzbunare.

Domnul de Andergast începu prin a spune că, din nefericire, nu are încă plăcerea de-a şti cărui fapt datorează cinstea acestei vizite, deşi bănuieşte motivul ei. După o chibzuială mai îndelungată în care se întrebase dacă această întrevedere mai este admisibilă sau nu, îşi zisese că da, totuşi... şi ridică umerii.

Sofia sări deodată în sus. Aceeaşi impertinentă maiestate de carton, gândi ea indignată. Apoi zâmbi şi se reaşeză în fotoliu.

Domnul de Andergast continuă, de astă dată ceva mai moale, adăugând că motivul pe care îl bănuia în vizita ei, nu-l mai putea forţa la o declaraţie şi mai puţin la o discuţie.

— Aşa, într-adevăr ? se auzi ca un strigăt de pasăre din jilţul unde şedea Sofia.

Neplăcut atins, domnul de Andergast privi într-acolo.

— Aşa este, întări el rece.

Sofia se rezemă în jilţ şi îşi încrucişă braţele peste piept.

— Zădarnică nădejde, spuse ea liniştită, nu vor fi formulate nici un fel de pretenţii, şi tu nu vei fi nevoit să răspunzi la ele.

Domnul de Andergast ridică întrebător sprâncenile. „Cu atât mai puţin înţeleg rostul acestei vizite", vroia să spună chipul lui.

Primul *„tu"* pe care i-l adresase Sofia, îl atinsese ca un şoc, deşi nu vedea cum i-ar fi putut zice altfel.

Întinse mâna după ştampila de ceară care sta lângă călimară, pe birou, o cântări câteva clipe în palmă şi o cercetă cu de-amănuntul.

Gândurile lui evoluau în două cercuri concentrice. Primul cuprindea tot ceea ce privea pe deținutul Maurizius. Avea impresia că a părăsit celula înainte de vreme și că din cauza aceasta a pierdut poate cele mai prețioase mărturisiri.

Trebuie să repar această grabă, își zise domnul de Andergast ; mai sunt chestiuni de elucidat. Își reconstituia în minte scena crimei. Cumpănea iarăși tenebroasa împrejurare cu revolverul. Socotea timpul pe care l-ar fi necesitat Waremme ca să parcurgă drumul de la Cazino până la poarta grădinii casei Maurizius, și găsea o diferență dubioasă de un minut și jumătate până la două minute.

Își aminti de întunericul acelei seri cețoase de Octombrie și găsi că procedura avea lacune, avea defectul de a fi dat prea multă crezare martorilor întâmplători (vechea lacună, cum recunoscu el acum, resemnat). Măsură în minute distanța de la gard până la ușa de intrare a casei unde stătuse Anna : treizeci și cinci de metri, și își zise că Waremme trebuie să fi trecut în fugă prin fața lui Maurizius, dacă Maurizius într-adevăr n-a împușcat, apoi trebuie să se fi întors ca să vină spre Maurizius cu revolverul în mână, cu revolverul pe care-l ridicase de jos.

Toate astea îl făceau să ajungă la concluzia că deținutul trebuie cât de curând văzut și silit să dea ultimele explicații lămuritoare. Și în timp ce gândea toate acestea, îi venea greu să recunoască faptul că în fond îl interesa și personalitatea lui Maurizius, care îl atrăgea în mod deosebit, așa cum nu reușise să-l atragă nimeni până atunci și că nu se putea sustrage gândului că Waremme trebuie să fi jurat fals.

Aceasta era concluzia logică și singura care era posibilă. Să-și spună lucrul acesta clar, trecea însă peste puterile sale.

Cu o puternică încordare a voinții, el căuta să înlăture acest gând.

Astfel, tot ce-l chinuia rămase într-un cerc și câteodată se revărsa și în celălalt cerc, acolo unde se afla Sofia (și cu toată hotărârea lui de-a nu apropia imaginea lui Etzel de aceea a Sofiei, îl simțea și pe Etzel acolo).

Cu toate că făcea impresia că nu s-a uitat încă bine la Sofia, cu toate astea privirea lui piezișă remarcase, cu o mirare înciudată, că timpul nu prea își lăsase colții pe chipul Sofiei.

Părul castaniu mai păstra strălucirea lui fină și aurie ; ovalul moale nu avea nici o urmă vizibilă de devastare ; sprâncenele erau la fel de ridicate și împrumutau figurii o expresie de curiozitate care îl sâcâise adesea ; gâtul, aproape nu avea cute, de vreo lovitură mai aspră a destinului nici urmă ; nici urmă de boală, de căință, de umilință, nici o urmă de necazuri, de părăsire, nimic din ceea ce aștepți și ai fi fost mulțumit să vezi, ci dimpotrivă : un aer de liberătte, de echilibru, de chibzuință.

Cum de era cu putință ?

Asta era succesul și rezultatul pedepsei ce i-a impus el ? Atunci care era sensul pedepsei ?

Aerul acesta liniștit, această tăcere reculeasă, acest surâs suficient (așa i se părea lui, dar în fond era un surâs dureros, cum dureroasă era și toată viața lăuntrică a acestei femei).

Mai impresionantă însă era asemănarea ei cu Etzel, felul cum ședea în scaun, privirea iscoditoare și încordată, amestecul de puerilitate și maturitate, dorința lacomă de a ști... șiretenia ce se vedea în trăsăturile feței, toate acestea nu se aștepta să le vadă, și ele îl forțau să-și schimbe tactica lui de până acum, adică să și-o înăsprească și să ia măsuri contra acestei apropieri a caracterelor lor, apropiere care-l îngrijora.

Și Sofia ?

4

Cu ea lucrurile se întâmplaseră astfel : când aflase, în străinătate, de fuga băiatului, se alarmase. Își închipuise că între tată și fiu se produsese o ruptură, pe de o parte provocată de spiritul despotic al domnului de Andergast, pe de altă parte provocată de răzvrătirea unui spirit tânăr care tinde către o viață individuală și care profită de primul prilej prielnic ca să se scuture de un jug insuportabil.

Cele comunicate de Generăleasă îi arătaseră lucrurile într-o altă lumină și o făcuseră să întrevadă posibilitatea unei comunicații sufletești între ea și fiul ei. Dar

încă se mai îndoia, înainte de a veni aici. Acum însă, când se afla în fața lui Andergast, toate bănuielile pieriră.

Ea observă neliniștea lui, privirea care străfulgera odată și apoi se stingea imediat.

Aci trebuie să se fi întâmplat lucruri mai importante decât fuga unui adolescent care se împotrivește regimului prea asupru al tatălui său. Chiar dacă această evadare s-ar fi întâmplat din pricina ei, nici atunci n-ar fi avut sentimentul de mulțumire pe care îl simțea acum.

Spuse fără frică :

--- Pretențiile pe care le-aș fi putut formula, nu ar mai avea nici un rost, dar asta tu nu o știi.

— Cum asta ? întrebă domnul de Andergast cu o ușoară încercare de a arăta un interes oarecare convorbirii și puse ștampila pentru ceară roșie la locul ei.

— Asta înseamnă că tu o știi foarte bine, dar că te faci numai că nu o știi. Cum să nu înțeleagă lucrul acesta un om ca tine, un om care în clipa asta este tulburat până în adâncul sufletului și căruia pare-se că i s-a distrus însăși echilibrul existenței.

— Îmi permit observația că aceste considerații scapă posibilităților mele de înțelegere.

— Chestiunea asta nu este așa de neinteligibilă.

— Sunt numai urechi.

— Doar nu ai vrea să-ți închipui că e vorba numai de o ruptură trecătoare între tine și fiul tău. Băiatul se va întoarce abia atunci când își va realiza scopul său, sau dacă o să se convingă că este irealizabil. El se va întoarce, asta e în afară de orice îndoială, dar nu la tine, în nici un caz, și niciodată nu se va întoarce la tine.

Domnul de Andergast avu un râs uscat și oarecum obosit.

— Vreau să cred că împotriva acestui lucru se pot lua măsurile necesare, replică el.

— Măsuri de constrângere, da, dar cu astea nu se recâștigă un suflet.

— Nu pun nici un preț pe suflet.

— Asta o știu. Așadar, vei încerca să extirpi sufletul. Ai reputat doar succese atât de minunate cu acest sistem.

— Voi face ceea ce îmi va dicta datoria.

— Firește, datoria e cucoană mare. Și ce îți dictează ea ? temnița ?

— Renunț de-a discuta în forma aceasta.

— Forma, Doamne, spuse Sofia cu compătimire, eu nu pot vorbi cu tine ca automații tăi de cancelarie, atunci când discutăm ceea ce discutăm.

— Și anume ?

— Eu n-am venit să-ți cer ceva. Am venit să împiedic ceva.

— Și anume ce ?..

— Dacă n-ai înțelege așa de bine, n-ai întreba așa de neîndemânatic.

— Așadar ți-e teamă de faptul că eu aș putea interveni în desfășurarea împrejurărilor ; te temi că față de desfășurarea lucrurilor eu nu voi rămâne neputincios, cum ai vrut să mă faci să cred că sunt la început.

— Cine s-ar putea îndoi de ochiul tău ager ? Agerimea este tot ce ai tu mai bun. Neputincios ? Nu. Nu te cred neputincios. Asta n-ai să fii niciodată. Tocmai de aceea ești de compătimit. Tocmai în neputință îți descoperi adesea adevărata putere. Pe a ta tu ai întrebuințat-o pentru o operă fără viață. Nu duce lucrurile până la ultima lor limită. Ți-ai pierdut băiatul pentru totdeauna.

O clipă păru că domnul de Andergast ar fi vrut să-și arunce cuirasa care îl făcuse până în clipa aceea intangibil. Ochii lui avură o strălucire care nu prevestea a bine.

Dar tăcu. Se duse către soba cafenie de teracotă și se rezemă de ea.

— Într-o bună zi trebuia să deschidă ochii. Trebuia să vadă limpede cine e tatăl său. El e doar fiul meu. Că e fiul meu, nu se poate tăgădui. Sau ?

Este adevărat, nu aveam noțiunea éxactă a ceea ce este el. Ciudată mărturisire din partea unei mame, nu-i așa ? Dar cel puțin n-am așteptat degeaba toți anii aceștia. Socoteala ta a fost greșită. Chiar dacă sufletul nu contează pentru tine, cum ai spus, el ți-a dovedit totuși că nu poate fi siluit...

Adversarul tău spiritual... E demn de admirat cum tu însuți l-ai educat întru aceasta.

Mi-a povestit-o maică-ta. Dacă stai să rezumi totul, ți se înfățișează înaintea ochilor un tablou foarte limpede. Nu știu dacă îți amintești că eu n-am putut crede niciodată în vinovăția lui Maurizius. Tu însă n-ai ținut să iei notă de ceea ce simțea și gândea o făptură de optsprezece ani.

Ne-am cunoscut chiar în ziua când a fost pronunțată sentința și tu mi-ai comunicat-o încântat de tine. M-a pătruns un fior de groază. Mai aud și acuma cu ce intonație ai pronunțat sentința, de parcă era o veste cerească.

Când i-am comunicat tatălui meu logodna noastră, el se afla la băi la Nauheim, (era cu trei săptămâni înainte de-a muri) mi-a trimis o scrisoare în care vorbea numai de nevinovăția lui Maurizius și de tine, tu care ai fost acuzatorul lui.

Lui, care era jurisconsult, chestiunea îi stătea la inimă. Era un om din alte timpuri. Dreptul nu însemna pentru el ceva imuabil ca tablele lui Moise, și logodna noastră l-a îngrijorat peste măsură.

Ciudat. Nimic nu se pierde în lumea asta. Sămânța împrăștiată de vânt a căzut în inima copilului meu și a crescut mare cât un copac din care el a cules fructul cunoașterii.

În ochii tăi Dreptul și Legea sunt instituții ferite de critica omenească. Am visat cândva că o mulțime mare de oameni s-a aruncat în genunchi în fața ta și te implora să revii asupra unei sentințe, dar tu stăteai în mijlocul lor ca un stâlp de piatră.

Înfricoșătoare amăgire, să-ți închipui că ești infailibil ; un judecător infailibil... să nu-ți fie permis să greșești niciodată, ce blestem !

Mi-ai luat copilul meu, da, copilul meu. Din toți oamenii, mama e singura care poate spune că *posedă*, din toți numai ea *posedă*, dar nu mă tângui și nu acuz, eu... cum se spune în vocabularul vostru oficial, eu rezum ; tu l-ai răpit la o vârstă... lasă-mă să vorbesc până la capăt, cuvântul traduce exact realitatea... tu l-ai răpit la vârsta când sperai că îl vei putea modela după ideile tale, să-l faci asemănător ție. El a fost ca un lut în pumnul tău puternic, te-ai bizuit pe legea și dreptul tău și într-adevăr, ele te-au servit admirabil. Copilul a crescut, și ce s-a întâmplat ? Astăzi el distruge temelia ta, și amăgirea ; Legea și Dreptul te lasă în drum, te părăsesc.

Nici o dialectică nu ar putea dezminți cele ce spun eu. E de ajuns să mă uit în ochii tăi ca să-mi dau seama că așa este. Înainte cu un ceas habar n-aveam că...

Ea sări în sus, făcu câțiva pași, veni lângă domnul de Andergast și întrebă :

— Să-ți mai spun ce s-a întâmplat afară de asta ?

Domnul de Andergast ridică brațul poruncitor și cu arătătorul întins, spuse repede :

— Renunț, chestiunea aceasta nu e nevoie s-o discutăm și interzic orice discuție asupra ei.

Sofia răspunse sarcastic :

— Înțeleg, îmi retragi cuvântul. Ți-l retragi însă numai ție.

Mai făcu un pas și surâse cu o ciudată ardoare, aproape extatică, în clipa când, cu ochii în sus, șopti :

— Dar unde este el, unde este el acum ? Trebuie să vină curând, aș vrea să-l văd în sfârșit.

Domnul de Andergast prăbuși capul în piept, un răstimp rămase țapăn, până ce deodată i se insinuă iar în minte cuvântul „sperjur" și îl cutremură.

5

Sofia se întoarse, făcu câțiva pași în încăperea îngustă, între birou și bibliotecă și cercetă cu amănunțită atenție (așa cum faci de obicei atunci când ești iritat), cu o aparentă curiozitate, barometrul de la fereastră, o figurină de bronz, cotorul unei cărți. Apoi reîncepu să vorbească.

Vorbele ei arătau cât de hotărâtă era să-și aranjeze viitorul. Din tot ce spunea, se vedea îndrăzneala extraordinară a unei femei care era aptă pentru a gândi, care a învățat să gândească și care nu se teme să-și mărturisească gândurile.

Toate acestea îi apăreau domnului de Andergast așa de noi. În fața lui se ridica iar groaznicul „prea târziu" care îl chinuise și care îl făcuse să petreacă multe nopți albe, de la fuga lui Etzel. Din toate părțile îi rânjea acest „prea târziu", îi rânjea din toți pereții, acasă, la birou,

pe stradă, în toate părțile... prea târziu, prea târziu, prea târziu.

Ea nu se sfia să vorbească de pasul greșit pe care îl făcuse.

— Când am comis atunci adulterul... (Ea socotea adulterul ca o încercare de evadare, nereușită, dintr-o temniță)... până la douăzeci de ani, am fost un om liber, din ziua nunții am fost condamnată la sihăstrie.

Și apoi cu un fior ușor continuă : sunt cazuri când devi mamă, așa cum te-ar plesni fulgerul. Ce era viața mea ? Ce era căsnicia mea ?

Bărbatul de lângă mine : un amestec de sexualitate și de om al datoriei : datoria conjugală, pe care și-o îndeplinea noaptea ; datoria de slujbaș pe care și-o îndeplinea ziua : amândouă într-un amestec din ce în ce mai trist, mai jalnic, cu cât obișnuința îl făcea mai sigur de persoana mea.

N-avea atâta umanitate cât să observe de ce sărmana ființă de lângă el, tace, tace, tace, sau în cazul cel mai bun spune *da* sau spune *nu*, și e cuminte și ascultătoare și se poartă bine.

El era stăpânul, soțul, tatăl, întreținătorul. Totul era foarte temeinic, foarte conștiincios, după datină și lege. Ce mai vrea inima ? Da, dar inimii nu-i poți comanda să iubească după litera de evanghelie a legii.

Și în foamea, în deznădejdea ei, inima simte că trebuie să iubească pe oricine, cu orice preț, numai ca să-și dovedească că ea nu există pe lume numai pentru bucătărie, pat conjugal și dădacă la copii. Și atunci cine întinde primul mâna către ea, aceluia i se dăruie.

Chiar împotriva datinei și a legii.

Dragoste ?... mă rog, să-i zicem dragoste. Câteodată patima își datorește existența numai fricii ce o avem de gol, de singurătate, și aceasta este patima cea mai grozavă.

Georg Hofer nu era un erou. Era un om de treabă, cinstit, nobil. Dacă ar fi fost mai mult, ar fi disprețuit prejudecăților voastre și n-ar fi depus jurământul care trebuia să mă salveze pe mine, dar care pe el l-a costat viața. Sperjur ! Acest coșmar l-a gonit să se omoare.

Desigur nu era un bărbat tare ; era un om pătruns de sentimentul onoarei, sentiment care este propriu castei sale, şi perfect convins de Legea şi Dreptul tău, care mie îmi făceau totdeauna impresia acelor două oase încrucişate ce se pun ca o ameninţare de moarte pe orice sticlă cu otravă.

Când l-ai silit să jure, aveai deja mărturisirea mea şi ştiai că prin aceasta îl vei distruge „conform legii", şi mie mi-ai smuls mărturisirea cu minicuna că prin aceasta îl scap de jurământ.

Sperjur... unealtă folositoare... după cum ai nevoie de ea. Câteodată ţi-e necesară şi o ignorezi ; alteori o urmăreşti şi o condamni. Scopul scuză mijloacele. În definitiv, voi trăiţi într-o lume a sperjurului. Însă acel sperjur cu care m-ai încolţit pe mine şi pe el, va rămâne ca o pată neagră şi veşnică pe viaţa ta. O pată care nu se mai poate şterge chiar dacă ai avea în urma ta o viaţă de sihastru, o pată care nu se poate distruge nici spăla cu nimic.

M-am întrebat adeseori cum poţi avea conştiinţa împăcată în felul acesta. Probabil din cauză că nu vrei să vezi ; faci tot efortul să nu vezi.

— Da, sperjur, spuse domnul de Andergast, fără glas, şi figura lui gălbuie aplecată peste trupul încovoiat, ieşi o clipă din obscuritatea în care stătuse până atunci. Da, desigur că el trebuie să fi făcut un sperjur...

Sofia îl privi uimită. Ea nu ştia desigur resortul intim, zbuciumul, care aducea aceste vorbe în gura domnului de Andergast. Se opri locului privindu-l cu atenţie.

Atunci el spuse :

— Nu e bine să reîmprospătezi întâmplările de demult. Nu e bine, Sofia ! Mai ales acum în acest moment nu-şi are rostul. Tu eşti femeie şi înţelegi şi mai mult ca altele, dar asta... nu.

Sunt diferenţierile la care voi ajungeţi fiindcă aveţi timp, foarte mult timp şi nu cunoaşteţi acel *trebuie* de fier care ne apasă pe noi. Dacă aş fi ceea ce aş fi putut să fiu, atunci aş avea într-un sens mai înalt dreptate împotriva ta. Totuşi... (se opri o clipă) gândeşte-te că astăzi aproape fiecare bărbat de cincizeci de ani e zdrun-

cinat în idealul pe care l-a urmărit în viaţă. Eu, din nefericire nu fac excepţie de la regula asta.

Sofia sta cu pleoapele lăsate, genele lungi îi umbreau obrazul. Răspunse :

— Dă-i libertate băiatului.

— Nu văd cu ce drept aş face-o.

Sofia îl întrerupse cu o mişcare impetuoasă a mânii.

— Drept... drept... eu mi-am plătit preţul meu, tainul meu.

— Nici eu n-am fost scutit de el.

Cum ea tăcea, el o privi şi deodată îşi dădu seama ce fel de preţ plătise ea.

— Sunt femei care după o renunţare voluntară şi cerută de ţinta la care vor să ajungă, dobândesc cu vremea o a doua virginitate.

El o privi.

Ea surâse, un surâs mic şi de o tăcută reculegere.

Deodată se înclină înaintea lui, străină, mândră şi se îndreptă către uşă, îmbrăcându-şi din mers mănuşa pe mâna stângă.

Domnul de Andergast se lăsă încet pe scaunul de la birou, îşi sprijini coatele de masă şi îşi rezemă obrazul în palme.

Astfel rămase două ceasuri încheiate şi nu auzi bătaia de mai multe ori repetată în uşă a Riei care, în cele din urmă, pe la ora unsprezece, se hotărî să întredeschidă uşor uşa şi, strecurându-se prin crăpătura ei, să-i aducă mâncarea frugală şi rece de seară.

Se împăcase în sfârşit şi cu vizita femeii, fiindcă Sofia, la plecare, întâlnind-o în coridor, venise la ea şi, tăcută, îi strânsese mâna.

6

La ora şapte dimineaţa domnul de Andergast se găsea din nou pe drumul către Kressa. Ce vroia el acolo ? Ce aştepta el de la această vizită ? Ce îl atrăgea cu atâta nerăbdare într-acolo, de i se părea că maşina nu goneşte

destul de repede şi privea cu disperare orice obstacol întâlnit pe şosea ?...

Din nou interogatorii şi chestionări ? Nu mai avea nici un sens. Tot eşafodajul criminalistic cu care se mai amăgise ieri, încetase a mai avea vreo importanţă astăzi. El nu putea nici adăuga, nici diminua ceva din portretul pe care şi-l făcuse în minte.

Ce-l îndemna atunci să-l mai vadă încă o dată pe Maurizius ? Ezită să-şi explice. Analiza acestei nelinişti, duse la concluzia că avea sentimentul de a vroi să-şi revadă prietenul înainte de-a lua o hotărâre definitivă.

Prieten... ocnaşul de la închisoarea Kressa, prieten ? Era probabil bolnav creierul care născocea asemenea gânduri. Surmenaj, desigur !

Simţea apăsarea şi ecoul întâmplărilor neplăcute pe care le trăise în ultimele ceasuri. Şi în goana automobilului, se înfiripă în mintea lui un cortegiu de imagini, o învălmăşeală de viziuni. Îşi închipuise explicaţiile care le va avea cu deţinutul acela din Kressa, înţelegerile eventuale la care vor ajunge ; mai mult încă : întrevedea încercarea de-a se face el înţeles.

Ticluia pretexte ca să-şi facă sieşi plauzibilă necesitatea vizitei acesteia repetate şi tot timpul îi stăruia în urechi guruitul vocii lui Maurizius.

Aproape de Kressa trebui să întârzie câteva minute fiindcă începuse ploaia şi şoferul se opri să ridice capota maşinii. Când în sfârşit ajunse şi intră în cancelaria închisorii, directorul Pauli îl anunţă că deţinutul nr. 357 se îmbolnăvise peste noapte. dar că după propria-i dorinţă nu fusese transportat la spitalul închisorii, astfel că se afla în celulă.

După părerea doctorului era numai o uşoară indispoziţie, un deranjament la stomac sau aşa ceva. După medicamentul luat de dimineaţă, acum se simţea mai bine. La aceste vorbe, copistul speriat de la masa de peste drum, se ridică şi întinse domnului de Andergast o reţetă.

Peste zece minute, când pendula închisorii bătea ora nouă, gardianul deschise celula nr. 357.

Maurizius zăcea pe patul de fier, învelit până la gât cu o pătură cenușie și păroasă. Obrazul îi era alb ca varul, ochii îi pluteau ca doi cărbuni aprinși în cearcănele negre și rotunde.

La vederea procurorului general se săltă deodată în sus cu o expresie care vroia să spună : iarăși ? Încă nu ți-e de ajuns ?

Domnul de Andergast se apropie de pat și privi la el în jos din înălțimea sa impunătoare, cu fruntea încrețită de o posomorâre, și deodată îi întinse amândouă mâinile.

În timp ce aștepta ca gestului acestuia să-i răspundă unul asemănător, (ceea ce nu se întâmplă) dinții lui mari străluceau între buzele care păreau umflate.

Chipul deținutului se făcu din alb cum era, mai alb încă. Ce înseamnă asta ? întreba privirea speriată și supărată ; la ce asta ? ce se ascunde în dosul acestui gest ?

Brațele domnului de Andergast căzură de-a lungul trupului. O clipă rămase gânditor. Apoi se duse la fereastră, privi afară la ploaia care se lăsa ca o pânză egală de mătase, își luă scaunul de lemn, îl aduse lângă pat și se lăsă cu greutate în el.

Cu degetele mâinilor alipite, spuse cumpănit :

— De data aceasta renunț la informațiile și cercetările ce v-ar putea incomoda. Nu vă neliniștiți așadar. Îmi pare rău că sănătatea dumneavoastră pare că se resimte de încordarea nervoasă de ieri.

Maurizius își așeză pe perne capul pe care îl ținuse ridicat până în clipa aceea într-o chinuitoare atenție.

— Ha, sănătate, spuse el indiferent.

Domnul de Andergast se aplecă.

— O întrebare, continuă el cu acel sunet schimbat în glas pe care îl adoptase astăzi față de Maurizius. Un sunet care vroia parcă să spună : uite azi îți vorbesc de la om la om, de la egal la egal ; un sunet care-l făcu pe omul din pat să asculte atent de parcă distingea în el o voce depărtată.

— O singură întrebare. Dacă nu veți găsi de cuviință a răspunde, voi respecta tăcerea dumneavoastră...

Maurizius ridică privirea în aer.

— Vă rog, şopti el, să-mi spuneţi dacă în cazul unei graţieri, aţi accepta eliberarea fără nici o altă eventuală acţiune, fără nici un alt demens din partea dumneavoastră. Cuvântul dumneavoastră îmi ajunge.

Trupul întins al lui Maurizius fu electrizat de un curent. Buzele uscate apăsară una asupra celeilalte. Nu putea scoate un cuvânt.

Un dans sălbatic de imagini tumultuoase îi străfulgera creierul.

Ar fi vrut să strige ceva. Dar nu poate striga. Ar vrea să-şi acopere faţa cu mâinile, dar nu e în stare. Are senzaţia că trupul lui e un bulgăre de plumb şi inima-i un motor care mai gâfâie obosit înainte de-a se opri complet.

Domnul de Andergast a înţeles. Cu sfială ciudată pune mâna pe braţul lui Maurizius.

— Vă ofer ceea ce îmi este posibil să vă ofer. Aveţi viitorul înaintea dumneavoastră. Nu vă e permis să-l alungaţi din cauza unei fantome.

Chipul lui Maurizius se crispă.

— Fantomă ? Fantomă aţi spus ? Viitorul fără această fantomă ? Viitorul... cu aceasta aici înăuntru (şi arătă cu degetul arătător în ochi) şi cu asta aici înăuntru (şi puse toată mâna pe piept) Viitor !...

Domnul de Andergast căută să-l convingă, aşa cum cauţi să convingi un copil încăpăţânat.

— Trebuie să vă învoiţi. Viaţa este o putere activă. Un râu care filtrează otrava şi murdăriile. Gândiţi-vă la libertate.

Din nou acelaşi fior electric, cutremură trupul vlăguit al deţinutului.

— Libertate... da... o, doamne. Libertatea... şopti el şi i se umeziră ochii.

— Vedeţi... spuse domnul de Andergast mişcat (avea deodată sentimentul binefăcătorului, al adevăratului prieten, şi asta îl mişcă şi el uită că pomana lui nu are nici măcar rangul unui dar, el nu simţea că ea e o ironie şi o batjocură).

Maurizius rămase tăcut. Trecuse cinci minute fără ca el să se mişte din loc. În sfârşit buzele începură să-i tremure şi începu să vorbească.

7

— ...Dumneavoastră nu o ştiţi. Nu poate s-o ştie nimeni pe lume şi nici nu poate să şi-o închipuie. Din ceea ce se cunoaşte afară, nu se poate şti ceea ce se petrece aici, înăuntru. Sunt unii care, fiindcă şi-au înfiripat câteva tablouri în imaginaţia lor, îşi închipuie că au prins realitatea. Alţii spun că nu e chiar aşa de rău aici, că fiecare individ trebuie până la urmă să se obişnuiască cu îndatoririle ce-i sunt impuse.

Totul este obişnuinţa. Ei spun că situaţia devine din an în an mai bună, că legislaţia se dă după spiritul vremii... Habar n-au cu toţii. Toată nedreptatea şi suferinţele lumii se întâmplă fiindcă experienţa nu poate fi *cedată*, ci, cel mult, *comunicată*.

Tot astfel cum fiecare se prezintă singur în faţa morţii şi de aceea nici unul din cei care trăiesc nu pot şti ceva despre moarte. Nu e aşa de rău... nu.

Mult timp aşa gândeşti : nu e chiar aşa de rău. Dacă n-ai fi dat deoparte sufleteşte, spiritualiceşte, socialmente, dacă n-ai fi dat deoparte ca om, ca fiu, tată şi bărbat, — restul n-ar fi aşa de greu de suportat.

Linişte, cum v-am mai spus, linişte şi pace. Nici un fel de vanitate. Nici grija banilor, nici iritaţii, nici scene familiare, nici gazete ; ordine, linişte şi pace.

Prin zidurile astea nimic nu mai poate pătrunde, nimic. Libertatea ? ai avut destulă. Tocmai ea te-a adus acolo unde eşti. Îţi spui : nu am nevoie de ea. Libertatea te face desfrânat, tot astfel cum devii beţiv când ai pivniţa plină cu vin. Multă vreme merge aşa. Desigur că aţi auzit de tortura spaniolă, cea cu apă.

Osânditul e pus sub o cişmea care-i pică câte un strop de apă pe o anumită parte a corpului. La început e numai plictisitor, apoi devine dureros, apoi devine un chin

îngrozitor, şi în sfârşit, la fiecare picătură care cade, ai senzaţia că te loveşte un ciocan în craniu.

Pielea, carnea şi oasele devin toate o imensă rană.

Când am sosit în închisoarea asta, gândeam : nu-i aşa de rău. Zi cu zi trecea, săptămână cu săptămână, lună cu lună, şi eu gândeam mereu : nu-i aşa de rău. Însă atrofia creierului trebuia să dispară într-o zi. Şi atunci s-a ridicat ceaţa. Într-o zi, directorul mi-a spus : „Sunteţi în a cincisprezecea lună în casa asta..." În paranteză vă comunic că nu am fost niciodată tutuit, ca ceilalţi... cincisprezece luni, gândi eu, unde s-au scurs ele ? unde erau aceste luni ? ce am văzut şi ce am ştiut eu din ele ?

I-am spus :

— Domnule director, sunt oare într-adevăr cincisprezece luni ? El a râs şi mi-a replicat :

— Fericitul care nu mai simte cum trece timpul.

Asta a fost începutul. Şi anume : spaima că timpul viu scapă percepţiei mele. Spaima deveni aşa de îngrozitoare că seara, îmi goneam somnul ca să ţin timpul în loc, să-mi dau seama de timp, cum asistând la o alergare de cai, te uiţi ţintă la jockei şi la culoarea lor, ca să nu pierzi secunda când învingătorul va ajunge la ţintă. E însă o comparaţie proastă.

Spaima de timp îmi măcina nervii, parcă aş fi avut ceva de pierdut. Cerule atotputernic, ce aveam eu de pierdut sau de întârziat ? eram doar condamnat pe viaţă. Repetaţi aceste cuvinte : condamnat pe viaţă. Ce puteam pierde aci ?

După prima tortură, sosi şi a doua. Pe lângă spaima de timp, chinul simultaneităţii, chinul a ceea ce simţi că se întâmplă în acelaşi timp şi în altă parte.

Tortura asta era mai rea. Stam bunăoară în atelier şi mâinile mele alergau mecanic în aceeaşi veşnică treabă cotidiană şi deodată mă copleşea gândul : acum, în aceeaşi clipă, postaşul Lindenschmitt străbate promenada şi sună la vila Kodsegarten, sau : acum, în aceeaşi clipă, se întâlneşte profesorul Stein cu profesorul Wendland, în colţul Universităţii şi îşi alătură capetele deoarece, ca de obicei, îl bârfesc pe profesorul Strassmayer.

Îi văd. Îl văd pe poştaşul Lindenschmitt cu nasul lui roşu de beţiv, cum bagă mâna în geantă şi scoate scrisori. Cum servitoarea de la vila Kodsegarten, scoate capul pe fereastră şi scutura cârpa de praf, înainte de a apăsa pe butonul care face ca poarta să se deschidă automat.

O văd pentru că am văzut-o de o mie de ori. Şi viziunile mele se schimbau. În fiecare oraş unde fusesem, în gări, în hoteluri, în expoziţii, vedeam executându-se anumite acte care ştiam că trebuie să se întâmple la o oră anumită.

Vedeam oamenii pe care eram obişnuit să-i întâlnesc acolo şi lucrurile pe care le puteam găsi acolo şi care probabil că mai sunt încă şi acum de găsit acolo.

Vedeam dis-de-dimineaţă, primele vehicule gonind prin strada încă adormită, şi seara vedeam cum se aprind primele lumini ; vedeam o mică statuetă de bronz în muzeul din Kassel care mi-a plăcut totdeauna şi mă gândeam : e ciudat că ea stă acolo, de parcă aş putea să pun mâna pe ea, şi tot aşa de bine aş fi putut să-mi închipui că pot să pun mâna pe Steaua Sirius ; era şi nu era ; era aci şi nu era aci, aşa se întâmpla cu toate, cu copacii pe care îi cunoşteam, cu copilaşii pe care îi cunoşteam, şi care, ca în vis, creşteau, se înălţau, cu obiectele care mi-au aparţinut cândva şi la care mă gândeam : unde or fi oare în clipa asta ? Undeva trebuie să fie.

Toate acestea nu-mi dădeau pace. Şi pe cât trecea timpul de repede înainte, pe atât mi se părea că se scurge de încet acum. Nici nu vroiam să cred : aici sunt pereţi ; şi mă duceam la perete de parcă ar fi trebuit să-l despart ca pe o cortină, la teatru.

Spaţiu, spaţiu, spaţiu, mereu asta. Faptul că eram claustrat mi se părea o glumă proastă. Dar toate astea nu erau nimic pe lângă ceea ce venea...

Sucii de câteva ori capul pe pernă, apoi şi-l propti în degetele mâinilor împreunate dedesubt şi continuă.

— Firește, din chinul timpului porneau toate celelalte chinuri. Şi mai ales ăsta, cum să-l explic, chinul lui *Dacă*. Dacă în situaţia cutare şi cutare, aş fi făcut cutare şi

cutare lucru, dacă în cutare și cutare discuție, aș fi răspuns cutare și cutare, cum s-ar fi întâmplat toate altfel...

Dacă nu i-aș fi dat mâna lui Waremme în ziua cutare și cutare, și aș fi spus așa și așa...

Dacă în acel 24 octombrie aș fi luat trenul personal în loc de accelerat, cum s-ar fi desfășurat toate altfel, cu totul altfel.

Și închipuirea : *cum* s-ar fi desfășurat lucrurile. Tot trecutul era ca într-un acces de friguri, din nou recompus și aranjat. Vedeam nonsensul și absurdul acestei îndeletniciri și că nu puteam să mai dau timpul înapoi ca să schimb lucrurile.

Era așa de simplu să schimb totul, gândul îmi rodea inima și îmi tulbura creierul. Și remușcări și păreri de rău, și pricepere târzie : în asta te-ai încrezut prea mult, pe ăsta l-ai crezut prea mult, acolo bănuiala ta a fost falsă, aici ai fi trebuit să fii mai sincer.

Și tot ce îți închipui că ai uitat... uitat, că am uitat să scriu Elliei scrisoarea aceea importantă care ar fi înlăturat toată această groaznică neînțelegere ; că am uitat să-i spun Annei ce m-ar fi putut salva pe mine, pe ea și pe Elli : că fusese intenția mea sfântă să plec singur dacă toate ar fi eșuat, și mi-aș fi pus-o la adăpost sigur numai pe Hildegard.

De douăzeci de ori pe zi, ai impresia că ai putea recâștiga timpul și să repari un rău comis, și atunci când îți dai seama ce imposibil e, ai deodată un scrâșnet turbat contra imposibilului.

Dar cu un singur lucru te obișnuiești cel mai greu : cu faptul de a-ți simți voința încătușată. Nu, mă exprim prost : *cu faptul de-a nu mai putea să vrei.*

Organul care îndeplinește funcția de-a te face să vrei, se degradează. Te împleticești, amețit, în drum, te trec fiori când vrei să cobori o scară, orice fereastră e ca o prăpastie, nu îndrăznești să te apropii de ea ; simplul fapt de-a te scula din pat, ți se pare un gest plin de pri-

mejdii ; a mânca şi a bea are ceva comic şi anacronic, a vorbi cu alţii e ca şi cum ai vorbi cu tine însuţi, nu poţi să mai râzi sau să plângi, lucrurile acestea au rămas pe din afară.

Mai vrei, tot mai vrei încă, dar îţi lipseşte voinţa de a vrea. Asta te înnebuneşte. Partea cea mai enervantă este că odată cu voinţa se mucegăiesc şi vorbele cu care ai putea exprima voinţa. Totul devine aşa de mărginit, dute-vino, sfera în care te afli, nici o dorinţă, nici o pasiune, numai simplele şi banalele necesităţi de fiecare zi.

Înăuntrul tău creierul deapănă şi fierbe până la disperare. E la fel cum te-ai duce într-o pădure şi în urma ta, deodată ar dispare drumurile. Creierul nu mai reţine nimic.

Graiul se cojeşte de valoarea lui, farmecul i se veştejeşte ; noţiunile superioare se topesc în ceva comun şi murdar. Câteodată urcă în tine amintiri ca nişte balauri de foc, răsuflarea ţi se taie şi totuşi nu e decât o oarecare întâlnire cu un prieten sau o floare dăruită cândva de mâna care îţi era dragă.

De două sau de trei ori pe an am sărit din somn şi am strigat : eu ? Eu cu un semn de întrebare. Nimic alta. Eu. Da, se petrecea un lucru ciudat cu acest Eu. Ascultaţi bine oamenii care stau de mulţi ani aci, în închisoare, şi veţi observa că atunci când vorbesc, fac după fiecare *eu* o mică pauză, cum ar face cineva care e legat la ochi şi se teme să nu se împiedice în drum. În deosebi oamenii care sunt aci în închisoare formează un nucleu special. Cum să vă fac lucrurile acestea inteligibile, sau cum să vi le explic ? De cum încep, mi se clatină toate înaintea ochilor, n-am talentul lui Virgiliu, şi Dante mi se pare că n-a cunoscut acest infern de aci. Nici n-aş vrea să vă plictisesc. Dar sper că nu vă plictiseşte ; nu, nu vă plictiseşte ? Bun !

Înainte de toate, aş vrea să pomenesc ceva şi despre speranţe şi despre aşteptări, pentru că v-am pomenit şi de amintiri... dar ceea ce aştepţi şi către care se îndreaptă curiozitatea ta, asta este aşa de meschin şi jalnic, că ar

trebui să-ţi fie ruşine : ce mutră o să facă gardianul când o să deschidă uşa ; dacă domnul pastor va tuna şi va fulgera iar la slujba religioasă ; dacă intră iar vreun deţinut proaspăt, dacă vei reuşi să capeţi ţigări ; dacă şoarecele din coridor o să se mai arate...

Da, şi acum cu oamenii de aci. În primii ani era o uşurare pentru mine să lucrez laolaltă cu ceilalţi, în atelier.

Şaptesprezece luni am dormit în dormitorul comun cu grupa mea. Dar pe vremea aceea mai eram încă buimăcit. Nu vedeam chipurile din jurul meu, nu deosebeam pe unul de celălalt ; prin faţa ochilor îmi alergau doar umbre gălbui şi şterse. Cât timp mai era în vigoare ordinul de-a tăcea la lucru, nici nu observasem că tovarăşii mei nu mă iubeau. Mă credeau prea mândru şi mă socoteau inaccesibil. „Ha, îşi închipuie că e cine ştie ce de capul lui", mă ironizau ei ; îmi ziceau : „profesorul, şoarecele de catedră, lasă că-i ştim noi, pe de-alde ăştia."

Dar fiindcă odată, la o conspiraţie de evadare, descoperită, şi altădată, la un chef cu rachiu de contrabandă, m-am făcut că nu ştiu nimic şi n-am trădat pe nici unul din ei, câştigai în ochii lor, şi începură să mă îngăduie printre ei.

Astfel rămase tradiţia. Tradiţia în ce priveşte pe un deţinut, este de-o putere covârşitoare într-o astfel de casă. Însă pe vremea aceea eu nu ştiam nimic de vreunul din ei ; nici unul nu mă interesa, nu întrebam nimic şi despre nimeni. De fapt, nu cunoşteam decât ghetele fiecăruia. Noaptea se întâmpla lucrul cel mai miraculos, atunci cădeam ca o buturugă pe patul comun şi adormeam tun până dimineaţa.

Cred că multora, care, asemeni mie, sunt aruncaţi dintr-un mediu spiritual în închisoare, li se întâmplă să doarmă ca un buştean ani întregi.

Totuşi, într-o noapte, mă deşteptai simţindu-mă pipăit de nişte degete. Simţi o barbă, două braţe păroase şi nişte mâini asudate. M-am ridicat brusc vrând să-l înlătur pe cel care mă ataca.

Acesta îmi duhni cu gura lui puturoasă în față și șuieră printre dinți : „Ține-ți gura, câine."

Am început să mă lupt cu el lângă mine și împrejurul meu auzi chibrituri și râsete înfundate, patul meu era unul de deasupra.

Individul îmi vârî mâna în beregată, eu îl lovi cu genunchiul în stomac și îi vârîi degetele în ochi. El mă înjură îngrozitor, în jurul nostru se chicotea mai departe. În cele din urmă, mă eliberai din mâinile sale și îl smulsei de pe mine, aruncându-l jos, pe duşumele.

Când veni gardianul, se înstăpânise din nou peste tot locul, liniștea. A doua zi am solicitat o celulă separată, fără să divulg însă cele întâmplate.

Directorul de pe acea vreme, același care mă anunțase cu puțină vreme înainte că au trecut cincisprezece luni, se arătă binevoitor cu mine.

I-am mărturisit că, în caz că n-aș căpăta o celulă separată, m-aș prăpădi în foarte scurt timp.

El mă privi pătrunzător de parcă simțea că-i ascund ceva și îmi satisfăcu rugămintea. Dar a trebuit să mai rabd încă trei săptămâni, deoarece închisoarea era aglomerată. Între timp individul a încercat de câteva ori să mă bată.

A trecut și asta și în sfârșit îmi căpătai celula mea. Și din clipa aceea a început o nouă perioadă.

8

Maurizius amuți. Domnul de Andergast sta nemișcat pe scaun, ca o bucată de granit. Părea că doarme. Dar era totuși așa de treaz că pauza pe care o făcu Maurizius i se păru o veșnicie.

— Această perioadă nouă, reîncepu Maurizius, se deosebește de celelalte mai ales printr-o desăvârșită insomnie. Cu fiecare zi ce trecea, pierdeam din ce în ce mai mult puterile. Insomnia venise din pricină că scurmam, că cercetam înapoi, în trecutul meu.

De data asta nu mă mai frământam cu „dacă aș fi spus așa, dacă aș fi spus altminteri..."

De data asta era vorba numai de explicații cu oameni, de justificări, de dojeni, de socoteli. O chibzuială continuă care dura zi și noapte asupra cauzelor unor anumite vorbe, întâmplări, fapte. Chibzuiam de felul de a fi și de a se purta, al unuia și al altuia și asupra iluziilor pe care mi le-am făcut asupra oamenilor ; greșelile pe care le-am comis într-o împrejurare sau alta, nedreptatea pe care mi-a făcut-o unul sau altul, sau nedreptatea pe care am comis-o eu față de cineva.

Omul căruia gândeam că i-am făcut rău, stătea în fața mea, mă certam cu el, îi aminteam de fapte uitate, aduceam argumentele cele mai convingătoare, și toate astea se învârteau mereu, mereu, ca o roată care în cele din urmă se rostogolește într-o prăpastie.

Aci mă certam cu un tipograf care, cu mulți ani în urmă, mă pălmuise, aci țineam un discurs înflăcărat unui coleg de la facultate pe care îl atacam pentru clasicismul său îngust, altădată aveam o întâlnire cu soția unui consilier care nu-mi răspunsese la salut și căreia îi aruncam vorbe grele în obraz acuzând-o de snobismul și de spiritul ei de castă, vorbe pe care în realitate n-aș fi îndrăznit niciodată să i le spun.

Sau, mă necăjeam, șase ani după ce s-a întâmplat, de trădarea celui mai bun prieten din tinerețe, vorbeam cu el, îi explicam lucrurile, el își recunoștea vina și îmi cerea iertare.

Uneori, dimpotrivă, îmi aminteam cum eu însumi am trădat sau am fost necredincios, îmi aminteam mai ales de o tânără femeie cu care m-am purtat urât și îmi puneam în joc toată eleganța și tot spiritul meu de convingere ca s-o împac.

Poate că subconștientul meu se ocupa înadins numai de oameni înstrăinați de viața mea. Cu cât vroiam să scap mai mult de obsesia celor apropiați, cu atât mă ocupam mai mult de aceeași oameni întâlniți într-o vreme mai îndepărtată.

Da, cu timpul n-am putut să mai împiedic reapariția lor, a celor apropiați mie. Și atunci îmi amintesc purtarea

mea față de părintele meu. Cât de crud și nerecunoscător fusesem și cum trebuie să se fi necăjit bătrânul. Și gândindu-mă la felul cum mă purtasem cu el, îi făceam, în minte, tot soiul de mărturisiri, vroiam să-i scriu, înfiripam o scrisoare mare, amănunțită, pe mai multe pagini, în care vroiam să-l fac să înțeleagă în ce situație precară mă găseam atunci când... Mereu dezvinovățiri, mereu aceleași lăudăroșenii față de el... rămăsesem același...

Dar imediat după aceea intră în scenă Elli și îmi demonstra ceea ce eu încă nu îndrăznisem să recunosc, îmi demonstra substratul intim al naturii mele mincinoase. Și atunci mă luptam ca să obțin din partea ei iertare, dar ea nu-mi acorda iertare ; îi cerșam puțină dragoste, dar ea nu-mi acorda dragoste.

Nu ajuta nici o căință și nici o umilință, cel puțin la început ; mai târziu, se îmblânzi ; îmi permitea să-i povestesc totul, să dărâm toate învinovățirile și reproșurile ei. Odată a și plâns. Și altădată după o scenă îngrozitoare, s-a băgat în baie și și-a tăiat arterele de la ambele mâini. M-am repezit la ea, zăcea în cadă, nemișcată, apa era toată înroșită de sânge și între picioarele ei îngenunchiase Hildegard, copila mea, cu o oglindă în mână și se uita cu ochii speriați la mine, de parcă abia atunci își dădea seama ce fel de om sunt.

Nu sunt vise, domnule, ceea ce vă spun eu aci, nu sunt vise. Atunci ce ? o să mă întrebați.

Ce era de exemplu scena când stăteam în fața lui Gregor Waremme și îl copleșeam de rugăminți fierbinți, îi arătam dovezi, îl imploram, până în cele din urmă se prăbușea, și atunci aveam sentimentul : acum ești învins, Satan ! atunci ce este asta ?... ce este ?

Deși acest coșmar durase din mai până în septembrie, încă nu-și făcuse apariția actorul cel mai însemnat... Spun apariție fiindcă în gânduri alintasem adeseori chipul ei, și mă gândisem de multe ori și la numele ei. Dintr-o subconștientă abilitate, am reușit să ocolesc apariția ei..., aveam o spaimă atât de mare de ea, că mă refugiam cu furie în amintirile întâmplărilor celor mai neînsemnate.

Zadarnică trudă. Când nopţile se măriră, când veni iarna... amintirea se năpusti deodată peste mine. Nu vreau să mă ruşinez. Mi-am pus în gând să spun totul.

Cine ştie dacă mai poate ajunge cineva în situaţia mea, ca să nu-i mai pese cum cad vorbele lui, cum sunt judecate de cel care le ascultă şi care numai de aceea vorbeşte fiindcă trebuie să se elibereze din groapa propriei sale fiinţe. Cine ştie dacă şi la mine se va mai repeta această oră.

A te dezgoli pe tine, e o operaţie de autoiluminare la care nu-ţi mai este permis să te iubeşti şi nu-ţi mai este permis să te urăşti.

Aşa s-a întâmplat cu Anna şi aparîţia ei... La început era Anna adolescenta, după aceea femeia pe care o cunoscusem şi pe care am... dar la ce bun s-o spun, cred că mă înţelegeţi.

Îmi apăru într-o rochie cu volănaşe şi dantele, cu pieptănătura ei frumoasă, în şalul ei albastru sau cenuşiu. Totul era aşa de frumos, aşa de deosebit.

Ochii, gura, culoarea părului, buzele, felul cum mişca mâna, cum făcea cinci paşi sprinteni şi apoi deodată doi mai înceţi, cum închidea puţin pleoapa stângă când zâmbea şi cum ridica bărbia când îţi punea o întrebare, cum îşi sprijinea obrazul în palme când se gândea la ceva...

Şi atunci mi-am dat seama că niciodată... că niciodată n-am s-o mai văd.

N-o mai poţi vedea niciodată, n-ai s-o mai vezi niciodată, mi-am zis eu.

Niciodată.

Ea trăieşte, se mişcă undeva, într-o odaie, vorbeşte cu oamenii, îşi sprijină obrazul în palmă, ridică întrebător bărbia, poartă rochia cu volănaşe... tu n-ai să mai vezi aceste toate, niciodată.

Cunoaşteţi probabil poezia *Corbul* de Edgar Poe. Fiecare strofă se termină cu refrenul : niciodată. Corbul cârâia : „niciodată" şi eu repetam în fiecare zi : niciodată.

Târam după mine o nădejde nestăvilită. Nădăjduiam că va veni o zi când voi sta iarăşi curat în faţa soarelui. Dar de cum îmi apărea în minte chipul Annei, toate

nădejdile mi se risipeau. Şi îmi ziceam cu o claritate sfâşietoare : niciodată.

Cum îmi dădeam seama că toată existenţa mea se revărsa către ea, cum ştiam că o iubesc, nu mai puteam nădăjdui că am să ies de aci... Cât mai exista dorul, mă mai consolam... dorul... cuvântul e neîncăpător, pentru acest sentiment, nu există cuvânt... E chinul tuturor chinurilor.

Ai impresia că nu poţi să mai suporţi nici o zi, uşile trebuie să se deschidă, timpul care trece nu e adevărat ; dacă nu te duci mâine la ea, o să-ţi plesnească ţeasta, o să ţi se incendieze creierii. Zidurile, lacătele, porţile nu mai există, şi, totuşi Doamne, ele mai există.

Undeva, într-un oraş oarecare, ea trăieşte, respiră, gândeşte, doarme, şi aci... Nu se pot înţelege asemenea lucruri, domnule. Fireşte; veţi obiecta : vina.

Desigur că avem multe vini. Un om se desparte de celălalt om printr-o vină. Femeia de bărbat. Judecata s-a împlinit, chiar dacă te-a condamnat pentru o vină falsă, eşti condamnat pentru a ta ; poate că ea a fost mai grea decât îţi dai seama. Dacă nu pricepi, poartă-ţi povara fără să pricepi.

Dar toate astea sunt bune numai pentru un timp anumit. Dorinţa de sacrificiu şi extazul pot dura atâta timp cât poţi reţine în minte chipul adorat.

Dar deodată se răsvrăteşte animalul din tine. Răbdare, răbdare, îi spui, dar el nu vrea să mai rabde, nu poate să mai rabde. Şi atunci animalul capătă supremaţie asupră-ţi şi nu mai eşti răspunzător de ceea ce se întâmplă.

Chipul adorat dispare din minte, apune. Anna nu mai este Anna. Sentimentul de dragoste nu mai există. Sentinţa dumneavoastră judecătorească desparte bărbatul de femeie. Şi această orânduială face din om o bestie. Deznădejdea naşte viciul acela ascuns.

Orânduiala dumneavoastră zice : ce pot să fac ? nu pot ajuta cu nimic.

Am asistat la abrutizări... oh ! Nici eu nu am putut să mă mai stăpânesc. Chipul adorat s-a spulberat. Din

amintiri și gânduri au crescut umbre, din umbre trupuri. Femei, femei, femei, nici una nu avea chip, toate aveau numai sâni, pântec, pulpe, piele caldă, părul creț ; ceva amețitor de pur sexualism, ceva care te copleșea ca o ploaie de jar și care-ți îngroșa sângele în vine, care îți usca cerul gurii, care-ți inunda părul de sudoare.

Nu mai aveam odihnă... goneam zi și noapte prin celulă. Dacă mă trânteam pentru o clipă, atunci vedeam... vedeam apariții pe care nici imaginația înflăcărată a unui sfânt Antoniu nu le-ar fi putut întrece.

Acela cel puțin a putut să se elibereze de aceste vedenii fiindcă a vrut să renunțe la ele. Dar eu ? Gândiți-vă : n-aveam nici treizeci de ani. Cel puțin dacă m-ați fi castrat. N-aveam încă nici treizeci de ani și eram îngropat de viu.

Toate gândurile se rezolvau, se sfârșeau în imaginea împerecherii și provocau pofte sexuale. Toate : când vedeam întâlnindu-se doi nori pe cer, când tâmplarul în atelier potrivea două grinzi una într-alta, când gardianul vâra cheia în broașca, când vedeam un fir de iarbă răsărind printre pietre, când limba-mi atingea propriile-mi buze, când vedeam un citat latinesc pe o carte, când zăream dopul în sticlă.

Pe lângă asta mai este sentimentul că viciul tău e practicat de atâția alții de lângă tine. Simți cum fiecare dintre ei se pârjolește pe aceeași frigare pe care te chinui tu. Și atunci te cuprinde o imensă scârbă.

Cum ai ajuns să nu te mai respecți ! Cum se năruie și se înglobează toate inteligența ta ! Cum ți se pustiește inima. Își dă oare seama de toate acestea cineva de afară ?

Imposibil. Fiindcă atunci nici un copil nu s-ar mai putea juca, nici o mireasă nu s-ar mai putea culca în patul nupțial, fără să se cutremure de groază și de scârbă.

Desigur că și aceste stări au gradațiile și coborâșul lor. La mine a durat cam... lăsați-mă să fac socoteala... cam vreun an și jumătate. Nu știu dacă vă dați seama, cât de cât, ce înseamnă un an și jumătate, mai ales în această celulă, în acest iad de zece metri pătrați.

După aceea vine ceva, așa ca o năucie, ca o tâmpenie. Ești ca lovit în cap, ca bătut.

Ai senzația că te-ai putea desface în bucăți, că ți-ai putea despărți, separat, fiecare membru de trup. Asta durează câteva luni. Apoi începi iar să dormi, un soi nou de somn, pe care nu l-ai cunoscut încă.

Un somn fără contur, de parcă ți-ai fi pierdut volumul, de parcă te-ai golit de sânge, de parcă te-ai chircit și te-ai degradat până la un hoit. Te miroși și ai senzația că ești un cadavru, mă înțelegeți ? Mirosul te pătrunde până și în somn, îl simți prin vis.

A trecut și asta cum trec toate. Nu e groaznic ?

Când am trecut și peste aceasta, mi-am dat încetul cu încetul seama că sunt singur în celula mea, că eram de ani de zile singur.

M-am întrebat : Cum de sunt singur ? Unde sunt ceilalți ? Unde sunt oamenii ? Unde e întreaga lume ? Era de parcă mă deșteptam din moarte. Unde erau oamenii ? Mă temeam de golul din jurul meu. Mă temeam de singurătatea mea. Începui să vorbesc singur. Mă surprindeam repetând o jumătate de oră în șir aceeași frază.

Treburile mecanice ce le aveam în închisoare, nu ajutară la nimic. În timpul acela mi-am procurat cărți.

Simțeam nevoia să scriu. Asta mi-a ajutat. Mi-a ajutat pentru opt luni. În aceste opt luni am desfășurat o activitate frumoasă. Se petrecea cu mine ceva foarte ciudat. Aparent, activitatea mea, lucrul meu, semăna exact cu cel făcut înainte. Întrebuințam aceleași cuvinte, același stil, aceleași imagini și comparații. Toate erau însă numai în aparență. În realitate însă, tot ce făceam era sterilizat, mumificat. Era de parcă ai fi așezat în locul meu un automat care îl copia, îl imita, penibil de exact, pe adevăratul Leonhart Maurizius. În tot ce făceam nu mai există nici un pic de suflet, nici un gram de viață.

Când citeam și reciteam ceea ce scrisesem, nu puteam spune că sunt nemulțumit de cele făcute. Esafodajul era bun, gândurile logice, uneori chiar foarte originale, creierul funcționa admirabil, și multă vreme n-am știut ce mă atingea așa de neplăcut în ceea ce scriam, până mi-am dat seama că era o contrafacere. Maurizius se juca de-a Maurizius. Ceva mai penibil și mai înspăimântător nici că se poate închipui. Maurizus cel de acum se juca cu

cunoştinţele, cu avutul spiritual al lui Maurizius cel de altă dată, cel dintr-o altă existenţă. Se purta aşa fel de parcă mai credea în el, întrebuinţa frazele şi expresiile lui, principiile lui, şi le socotea vii şi adevărate, când ele erau numai cadavre care se mişcau ca nişte marionete trase de sfori.

În realitate nu mai exista nimic din ceea ce a fost. Era aşa de sfâşietor, aşa de trist că trebuia să mă reculeg ca să pot depăna tainul zilnic de lucru ce îmi impusesem. În cele din urmă a ieşit ceva şi din această îndeletnicire.

Dar într-una din zile n-a mai mers mai departe. Îmi aduc aminte că era în vinerea mare din anul 1913.

M-am sculat de la masă şi am azvârlit în hârdăul cu lături. S-a ispnăvit, mi-am zis eu, s-a isprăvit şi mi s-a făcut deodată aşa de rău că am început să vomit.

Am umblat apoi câteva zile prin celulă de parcă aş fi căutat ceva. Apoi am început iar să vorbesc cu mine însumi. Am început regulat să-mi aplec urechea la zid şi să ascult. Am făcut şi eu semne, am bătut în perete, am ascultat.

Semnele fură recepţionate, şi li se răspunse, dar eu nu ştiam ce înseamnă aceste răspunsuri.

Luai obiceiul să cânt. Inspectorul veni şi îmi interzise să mai cânt. Câteodată mărşăluiam prin întuneric în sus şi în jos pronunţând nume: Christof, Iohan, Max, mereu aceleaşi nume, şi îmi închipuiam anumiţi oameni pe care îi chema Christof, Iohan sau Max.

Celula se mări şi deveni imensă ca o sală, imediat apoi însă se îngusta ca o cutie de conserve, tavanul se arcuia imediat deasupra capului meu şi dușumelele se scufundau, astfel că rămâneam ca un spânzurat în aer.

Mă căzneam să socotesc câte raze are o circumferinţă, câte stele sunt pe firmament, dacă se poate cumva scrie pe uşă întreg Homer.

Socoteam, calculan, la nesfârşit. Începusem să număr firişoarele păturii de lână, să văd câte urme de murdărie de muscă sunt pe geam, câte boabe de orez sunt în supă.

Spuneam „Tatăl nostru" începând de la coadă, încercam acelaşi lucru cu „Die Glocke" de Schiller, până ce de spaimă începeam să urlu ca un câine turbat.

Auzeam mereu zăngănind, auzeam paşi din toate părţile. Spre sfârşitul anului mă îmbolnăvii. În spital am zăcut într-o încăpere comună cu alţi şase.

Unul din ceilalţi trei, unul pe care nu-l cunoşteam, avea o rană mare la cap şi când îi desfăcea bandajul, i se vedea până în creieri.

Era interzis să vorbim, dar câteodată mai schimbam câteva cuvinte. Doi dintre aceştia erau condamnaţi pe viaţă, unul făcuse deja douăzeci de ani şi socotea că peste cinci ani va scăpa. Vorbea tot timpul cu ochii scânteietori, de parcă cinci ani ar fi fost cinci zile.

Unul din ei, înainte de venirea lui la Kressa, stătuse la o închisoare din Baden şi în ultimele zile asistase la o ghilotinare care avusese loc în faţa ferestrei celulei sale. Execuţia făcuse asupra lui o impresie aşa de profundă că avea tot timpul convulsii.

Îmi privii tovarăşii. Gândul meu fu : Eşti de şapte ani în casa asta şi nu cunoşti încă pe nici unul din ei, n-ai descoperit încă nici o lumină deasupra capului lor. Şi totuşi ei formează lumea ta, oamenii tăi.

În răstimp, din celelalte saloane ale spitalului, auzeam pe câte unul aiurând.

Doctorul spunea că simulează. Dar, în foarte scurt timp, era totuşi transportat la balamuc.

Vecinul meu de pat, un omuleţ mărunt şi roşu, îmi povestea mereu, cu o voce curgătoare, de el şi de camarazii lui.

Mi s-au deschis ochii. Întâi mi-am dat seama că dacă mai ţinea aşa încă un an, trebuia să mă ducă şi pe mine la balamuc.

Perspectiva aceasta mă cutremură. De ce ţinem oare să ne cruţăm ziua de mâine, viitorul ? De ce vrem să trăim ? E o enigmă.

Deodată viaţa mea a căpătat iar un conţinut. În clipa când am încetat eu însumi să mă distrug, a apărut iar, eul meu.

— Cât ați stat în spital ? întrebă domnul de Andergast cu vocea sugrumată.

Răspunsul la această întrebare nu îl interesa atât cât îl interesa să-și audă propria-i voce ; se temea că nu mai poate vorbi.

— Nouă săptămîni. Când m-am însănătoșit, m-am prezentat directorului, rugându-l ca, două sau trei zile pe săptămână, să fiu întrebuințat la măturatul gangului, sau la bucătărie.

El refuză să-mi satisfacă această rugăminte. O lună însă după aceea, după revolta cea mare, când însuși ministrul vizită închisoarea, mi se încuviință să lucrez.

— Îmi amintesc, spuse domnul de Andergart și își trecu peste ochi mâna stângă pe ale cărei degete strălucea inelul cu piatra de diamant, îmi amintesc, a fost o afacere cam penibilă.

— Da, o afacere penibilă, dacă vreți.

— Desigur că dumneavoastră nu ați fost amestecat.

— Nu.

— Dacă nu mă înșel au fost împușcați atunci șase oameni.

— Nu, nu vă înșelați, au fost împușcați șase oameni și alți douăzeci răniți.

— Cum de au ajuns lucrurile așa de departe ?

Maurizius râse gâjâit.

— Probabil că se găsiseră iar viermi în pâine, răspunse el ironic. Și pronunță aceste vorbe cu aerul că ar vroi să spună : toate sunt zadarnice, nu mai e nici o nădejde ca să se schimbe lucrurile în bine.

Situația în care se afla domnul de Andergast se putea cu greu defini. Vroia ca Maurizius să continue a vorbi. O dorea cu orice preț, dar în același timp se temea de ceea ce mai știa că trebuie să audă și ar fi vrut mai bine să-și astupe urechile.

Cumpănea mijloacele de-a aduce convorbirea pe un teren mai neutru. În același timp însă își da seama de lașitatea acestei încercări.

Ar fi vrut să plece, dar în clipa când îi veni acest gând, în aceeași clipă își dădu seama de absurditatea lui, își dădu seama că este irealizabil. Se simți țintuit de scaun, copleșit de o nedefinită descurajare.

Privea chipul de pe pernă și nu putea să plece, vroia să se uite la ceas și nu-și putea duce acest gând în faptă : era incapabil să ducă mâna la buzunarul vestei.

— Cei vinovați au fost copleșiți de pedepsele cele mai groaznice cu putință, murmură Maurizius.

— Simpatia d-voastră față de tovarăși, a crescut cu acest prilej ? îi aruncă domnul de Andergast, mbale.

Maurizius aținti asupra-i o privire stinsă.

— Da, și mai ales din cauza viermilor din pâine și a cărnii împuțite, adăugă el batjocoritor.

Domnul de Andergast sări în sus.

— Asta nu se poate întâmpla, în privința aceasta se supraveghează cu foarte mare strictețe.

Maurizius dădu din umeri.

— Bine, atunci luați-o cum vreți, răspunse el, răstit. Viermii există în pâine.

Maurizius rămase gânditor o vreme, apoi, gângăvind, se lansă iar în considerații asupra vieții sale din închisoare.

Reveni iar la pedepsele inumane, la dușurile reci ca gheața, la bătăile cu cureaua, la cămașa de forță, la cușca întunecoasă.

Pupilele i se dilatară, deveniră fixe, pline de durere. Mișca nervos capul încolo și încoace, îl ridica, îl lăsa iar să cadă pe perna de paie. Buzele sale pronunțară un unme : Klakusch, gardianul Klakusch.

Părea că e vorba de o întâmplare deosebită. Înainte însă de a vorbi de această întâmplare, mai pomeni de altele. Prin faptul că lucra, era de două ori pe săptămână mai liber, avea astfel prilej să se întâlnească cu ceilalți tovarăși.

De astădată se ocupa mai de aproape de ei ; se vârî în mijlocul celor mai răi, celor mai ticăloși. Era ca un fel de tristă magie care îl atrăgea către ei. Omenirea

este împărţită în două : într-un *sus* şi într-un *jos*. Jos bântuie dictatura absolută a josniciei.

Am cunoscut două sau trei sute de asemenea inşi degeneraţi care stăteau la pândă în marginea societăţii asemeni unor tigri în junglă.

Răul nu este ticluit sau voit, el *este*. Chipul lor era devastat de toate viciile imaginabile. N-au frunţi deloc. Bărbia e ca retezată. Numai tipi lombrozieni, tipi patologici.

Te întrebi dacă în genere ei mai posedă ceea ce se cheamă suflet. Sortiţi dinainte ticăloşiilor, ei, măsoară valoarea vieţii după poftele lor ; durata lumii după primejdia în care se afla ei şi care le aduce succesul sau distrugerea. Legea ? Un petic de hârtie. Datoria către ţară şi societate ? de asta râd şi curcile. Religia ? la fel. Existenţa burgheză ? un fel de a te eschiva de poliţie. Închisoarea ? lucrul cel mai firesc din lume. Dragostea ? nu există târfe destule în ţară ? Tristeţea ? crapă la rachiu, idiotule ! Părinţi ? nevastă ? copii ? Palavre ! Merită cel mult un picior în spate.

Moartea : Întunericul total, sfârşitul tuturor lucrurilor.

În a doua jumătate a anului 1915, când războiul începuse deja să suprapopuleze închisorilor, intră gardianul Klakusch în viaţa mea.

Fusese mutat din Kassel la Kressa. Era un bătrân cu o barbă galbenă de patriarh care îi acoperea toată figura şi îi ajungea până la brâu, cu un nas turtit şi cu doi ochi mici şi roşii. Purta şapca cu cozorocul tras pe frunte, părea de obicei îmbufnat, râdea câteodată răutăcios în barbă, sau bucuros de pagubă, şi niciodată nu puteai afla de ce râde.

— Făcea serviciul în gangul pe care se afla şi celula mea. La început mi-era antipatic ; adeseori zăbovea câte cinci minute în faţa uşii de la celula mea.

Holba ochii la mine tăcut, plescăia cu limba şi apoi se depărta. Mai ales plescăitul din limbă mă enerva.

Într-una din zile se apropie de mine şi mă interpelă.

— Am auzit că d-voastră sunteţi un om învăţat, daţi o explicaţie : ce e în definitiv un criminal ?

L-am privit perplex.

— Cum, ce vrei să spui cu asta ? l-am întrebat eu.

— Păi da, iată de pildă, aci sunt aşa de mulţi că îţi vin fel de fel de idei.

— Ce fel de idei ? întreb eu.

— Păi da, idei, îmi răspunde el, şi îşi şterge urdorile de la ochi. E de exemplu, omul acela de la 316. Un băiat care n-ar fi capabil să omoare o muscă. E realmente un băiat înduioşător. Şi-a ucis iubita fiindcă îl maltrata. Când o să iasă de aci, după opt ani, se curăţă. Anemia sau tuberculoza. Ştiţi, bolile noastre. Şi altfel, ce să înveţe el aci, la noi ? V-aţi uitat vreodată la el ?

E caraghios că aşa unul poate fi criminal. Foarte caraghios.

Plescăi din limbă şi plecă. Nu era curios să mai afle răspunsul meu. Mi-am zis : ce fel de om o fi şi ăsta ?... Dar nu mi-am spart mult timp capul cu întrebarea asta.

Cred că de la început i-a plăcut ceva la mine. În primele zile, il ţinui sub bănuială ; vroia poate să mă descoase sau suferea poate de accese de mâncărime de limbă. Dar îndoiala şi bănuiala n-au durat mult. Era lucru ciudat cu omul ăsta.

Se arăta aşa de simplu şi părea aşa de nevinovat şi deodată, după ce zăbovea câteva clipe la tine, vedeai că era la curent cu tot ce se întâmpla în lume. Trebuia numai să-l descoşi.

Dar pe el nu-i interesa decât închisoarea şi el nu vorbea decât de osânditi.

Avea şaptezeci şi patru de ani şi funcţiona ca gardian de treizeci şi cinci.

Înaintea lui defilaseră armate întregi de criminali şi el era iniţiat în textele penale mai bine ca un funcţionar superior al justiţiei. Totuşi nu se făiea cu asta. Cu nimic nu se făiea. Nici cu îndeplinirea datoriei, nici cu slujba grea pe care o făcea, nici cu experienţa şi cu cunoştinţele pe care le poseda. Părea că nici nu-şi dă seama de ele.

Dar acestui om nu i-aş putea face un portret adevărat nici chiar dacă aş scrie o carte întreagă despre el.

— În definitiv, aş vrea să ştiu de ce sunteţi mereu aşa de melancolic, îmi spuse el într-o zi. Eu le spun tot-

deauna băieților : ai orânduiala ta ; patul tău, hrană berechet, ai un adăpost, — ce mai vrei ? Nici o grije, nici o afacere, nu mai ești silit să te surmenezi muncind ; atunci ce mai vrei ?

I-am replicat :

— Omul lui Dumnezeu, consolarea nu vine de la inimă.

El se înțepeni pe picioare și îmi răspunse :

— Nu, adevărat că nu, aci aveți dreptate.

— Atunci la ce bun ?

Și el îmi răspunse :

— Da, la ce bun ? Dacă ai ști asta. Dar vedeți d-voastră, nici judecătorii n-au încotro. Greșeala este asta : judecătorul te judecă așa cum ar judeca un om pe alt om și așa n-ar trebui să se întâmple.

— Așa ? am întrebat eu, uimit, găsești că nu trebuie să se întâmple ?

— Nu, nu trebuie să se întîmple, — nu, a repetat el cu un glas care mi-a rămas neuitat, un om nu trebuie să osândească pe alt om.

— Și cum stăm cu pedeapsa, îi obiectai eu. Pedeapsa doar e necesară, nu ? a fost de când e lumea.

El se aplecă la urechea mea și îmi șopti :

— Atunci trebuie să stârpim, să nimicim lumea asta și să facem oameni care să gândească altfel. Firescul pedepsei ne este infiltrat de mici copii, dar el n-are nimic de-a face cu omul adevărat. E minciună, ei, iacă v-am spus-o. Minciună. Cine osândește, acela vrea să se mintă, vrea să-și amăgească propriul său păcat. Iaca, v-am spus-o. Dar să nu o spuneți mai departe, fiindcă atunci o pățesc rău cu domnul director.

Vorbele și purtarea aceasta mă nedumereau din zi în zi mai mult. Așteptam cu nerăbdare ora când venea la mine.

Îmi povestea tot ce se întâmpla în închisoare. Într-una din zile veni foarte iritat. Iritația la el se traducea prin aceea că plescăia foarte des din limbă.

— Au adus tocmai acum doi băieți, îmi povesti el ; pentru un furt, s-au aranjat unul cu patru și altul cu cinci ani de pușcărie. Nu mâncaseră băieții de două zile ; umblau prin ploaie pe șosea și într-un sat au dat

peste un beţiv care zăcea într-un şanţ. I-au şterpelit economiile : trei mărci şi douăzeci şi cinci de pfenigi Nouă ani de puşcărie pentru trei mărci şi douăzeci şi cinci de pfenigi.

Mă apucă de umeri şi mă zgâlţâi de parcă eu pronunţasem sentinţa, de parcă eu puteam s-o schimb.

I-am răspuns :

— Vezi în ce lume ne aflăm, Klakusch ? El mă privi cu fruntea încreţită şi îmi răspunse :

— Vreau tocmai să vă întreb ceva şi anume : în ceea ce priveşte fapta şi omul : se confundă oare omul cu fapta ?

— Nu, i-am replicat eu. Fapta nu e omul şi aci zace toată eroarea.

El mă părăsi şi în timp ce se depărta, murmura pentru sine : aşadar nu, aşadar nu ; omul nu se confundă cu fapta.

Deodată se întoarse şi îmi spuse :

— Ieri am avut o convorbire cu numărul 291.

Omul ăsta stă şi se tot gândeşte. A comis un incest. Nevastă-sa avusese tot timpul legături cu alţi bărbaţi. el a lăsat-o să-şi facă mendrele, n-a îndrăznit să facă scandal, fiindcă o iubea prea mult. În cele din urmă carnea nu i-a mai dat pace.

Avea o fiică drăguţă, o fată cam uşuratecă ce semăna leit cu maică-sa. Pare-se că fata i-a zăpăcit capul părintelui. Femeia lui aflând şi vrând să scape de el, l-a pârât, cum se întâmplă la oameni ca aceştia.

L-am întrebat : Ai făcut-o tu într-adevăr ? El nu m-a înţeles întâi. Tu, şi îi dădui un pumn în piept. „Da, eu“ spuse el cu teamă. Atunci eşti vinovat, îi zic eu. El îmi răspunde. „Da, dar pentru această vină nu există judecător.“ Cum nu există judecător ? îl întreb eu. „Nu recunosc pe judecător“, spuse el.

Ce ticălos, ce dobitoc.

— Poate că nu e aşa de dobitoc, Klakusch, îi replicai eu gardianului.

— Se poate, aprobă el, se poate, şi mai ştiţi ceva ?

Omul acesta a devenit bun, prin faptul că a devenit rău. Asta mi s-a întâmplat adeseori. Nu poţi să ieşi la capăt cu oamenii ăştia. Poţi studia o sută de ani şi totuşi să nu ajungi la nici un rezultat. Unii vin aci

și în loc să se căiască de crima făptuită, spun : n-am avut noroc. De parcă ar fi un joc de loterie în care fiecare își plătește regulat lozul.

De parcă în toată lumea nu ar exista decât hoți, criminali, excroci, și acela care nu e prins, a câștigat lozul cel mare.

Or, acesta nu este un sentiment moral, nu-i așa ? În definitiv, unde se află sentimentul moral ? Sunteți bun să-mi trădați secretul ăsta ?

Mă privi șiret, dar eu nu i-l puteam trăda.

Și atunci el spuse deodată solemn :

— Dar eu vă pot trăda ceva : acum eu știu ce e un criminal.

— Și anume ce ? întreb eu foarte atent.

— Unul care se nimicește el însuși, îmi răspunse el ; acesta este un criminal.

— Asta e adevărat, e înspăimântător de adevărat, i-am răspuns eu. El aprobă prietenos și mă mângâie pe cap.

După câteva zile veni cu vestea pe care mi-o împărtăși încă înainte de a închide bine ușa.

— Numărul patru sute doisprezece a făcut mărturisiri complete. Toată închisoarea o știe de-acuma. Trei ani și jumătate a tăcut cu încăpățînare, nu s-a putut smulge o vorbă din gura lui. Umbla tot timpul, umbla, umbla mereu, scrâșnea din dinți, se cățăra cu degetele pe pereți, înjura de Dumnezeu și de oameni.

Astăzi însă, dis-de-dimineață, la ora cinci, a cerut deodată să i se aducă duhovnicul și când acesta a sosit, deținutul i-a strigat totul în față ; i-a zbierat toată vina lui, cu gura plină de bale. Apoi a căzut într-un ungher al celulii, n-a mai crâcnit o vorbă și așa stă și acum.

Aveam impresia că îl văd pe omul acela în fața mea. Când Klakusch îți povestea o întâmplare ca aceasta vedeai imediat totul plastic dinaintea ochilor. Nu numai atât, îți rămânea impregnat adânc în minte, ca o viziune neuitată.

Mi-a povestit de pildă că într-o noapte de iarnă, cu mulți ani în urmă, un ocnaș eliberat a venit la el și l-a rugat să-i dea adăpost. Nu știa ce să facă. N-avea

nici un ban. Era înduioşător, ţi se rupea inima la vederea acestui om zdruncinat şi disperat.

El, Klakusch, a stat cu el toată noaptea de vorbă, l-a liniştit, i-a dat şi ceva bani şi l-a expediat cu sfatul : cel puţin nu mai face nimănui rău de aci înainte.

Toate astea mi le povestea într-un mod atât de înduioşător că n-am mai putut mânca în ziua aceea. Îmi sta tot timpul în urechi felul cum îl îmbărbăta :

„Băieţele, băieţele, nu te pierde aşa cu firea, nu te lăsa aşa cuprins de jale, nu mai face rău."

Odată am stat de vorbă despre monstrul care fusese cu patru ani în urmă aci : sugrumătorul de femei, Schneider. Îmi povesti că consiliul închisorii era complet dezarmat, nu ştiau ce să facă cu el, aşa de îndărătnic era.

I-am spus că aşa unul nici nu mai e om, că ar fi o greşeală să-l numeşti şi pe ăsta om. Klakusch răspunse :

— Făcea impresia că dacă i-ai promite că îi dublezi porţia de grăsime de pe pâine, ar fi fost capabil să-şi omoare fratele fără să stea o clipă la gânduri.

— Ei, şi atunci ? spun eu.

— Poate să fie, îmi răspunde el, dar una este sigur : că la sânul mamei sale nu era rău. Şi cum eu tăceam, el adăugă : şi cum el la sânul mamei sale nu era încă rău, este un ins la fel cu mine, cu d-ta, şi cu d-l preşedinte de consiliu.

Faptul că-i aduc o imputare nu-mi dă şi dreptul de justiţie asupra lui.

— Ce crezi prin cuvântul justiţie, Klakusch, l-am întrebat eu. El răspunse :

— Cuvântul ăsta nici n-ar trebui rostit.

— De ce Klakusch ? El răspunse :

— Cu vorba asta e ca cu peştele : când crezi că l-ai apucat, îţi scapă din mâini.

Câteva zile mai târziu am avut un schimb de cuvinte cu un deţinut carè mi-era foarte antipatic, un individ perfid şi ascuns care mă sâcâia şi pentru fapta de pe urma căreia fusese condamnat : ca suplinitor de institutor, atentase la pudoarea câtorva băieţi mici, puşi sub ocrotirea lui.

I-am povestit lui Klakusch de schimbul de cuvinte avut cu acel individ ; el mă ascultă liniştit, apoi spuse :

— Aș vrea să vă dau un sfat bun și ar fi bine dacă m-ați asculta. Încercați să fiți amabil. Încercați odată să fiți amabili cu oameni de aceștia ; nici n-aveți idee cât de important e lucrul acesta.

Puțină grație ; știți, grația e ca o rădăcină de mătrăgună care are reputația că sparge și deschide lacătele cele mai grele. Luați aminte și încercați odată sfatul meu.

Eu, ca un școlar ascultător, îi urmai sfatul. Și am văzut că într-adevăr avea dreptate. Adesea era de ajuns un singur surâs prietenos și chipul cel mai îndârjit, cel mai posomorât, se schimba pe loc. Și cu acest prilej am făcut cele mai ciudate experiențe. Acestor oameni li se pare imposibil ca cineva să se mai poarte îndatoritor cu ei, așa cum te porți afară cu cineva care ți-e simpatic.

Ei au uitat că li s-ar mai putea acorda stimă și considerație. Și când simt că le acorzi totuși acest lucru, te privesc cu ochii mirați și în primul moment stau complet dezarmați.

La unul din ei, mi s-a întâmplat într-o asemenea împrejurare să se întoarcă spre mine și să înceapă să plângă cu hohote, ca un copil. Veți spune, desigur, că e sentimentalism. Atunci ar fi mai bine să nu mai vorbesc despre asta sau aș fi făcut mai bine dacă tăceam de la început.

Pe zi ce trecea, mă atașam mai mult de Klakusch. Când era vreodată o zi în concediu, sufeream și îmi era dor de el. Și el mă iubea din ce în ce mai mult, deși nu-mi arăta acest lucru.

Odată îmi spuse că n-a avut niciodată un fiu și dacă ar vrea să aibe unul, atunci își dorește unul așa cum sunt eu.

— Cum, n-are pentru dumneata nici o importanță faptul că sunt un ocnaș ? faptul că sunt un om condamnat pe viață ? l-am întrebat eu. El îmi răspunse :

— Nu, în cazul acesta nu are nici o importanță.

Atunci luai hotărîrea să-i adresez o altă întrebare, nu știam însă cum să o încep, mă temeam chiar. Asta a fost și sfârșitul. S-a întâmplat acum patru ani, de atunci e mort.

— Nu înțeleg, spuse domnul de Andergast șovăind, moartea lui... are ea vreo legătură cu întrebarea ?

— Tocmai, vreau să vă mai istorisesc și asta și pe urmă... ajunge.

Mă gândesc de atunci adeseori la minunăția relațiilor în care poate să se lanseze un om. Oricine ar numi : romantice acest fel de relații. O astfel de relație era aceea dintre mine și gardianul Klakusch. Le-ar numi romantice și neverosimile ; poate că o să spună că toate acestea s-au iscat din fantezia mea și că nici nu au existat în realitate. Și în caz că un sceptic dintre aceia puri m-ar privi pătrunzător în ochi, poate că m-ar convinge și pe mine că totul n-a fost decât un vis.

Poate că ici și colo, au fost aparițiile de vis, clipele când bătrânul cu barba lui galbenă ca inul venea în amurg în celula mea și eu aveam sentimentul că aveam din nou un suflet de om în piept fiindcă simțeam la el un suflet. Fiindcă despre asta e vorba. De fapt omul singur nu are suflet, de aceea nu-l are nici pe Dumnezeu.

Și când mă gândesc la nopțile acelea, atunci mi se pare că-i mai aud vocea răsunând în încăperea asta. Eu mă puteam întreține cu el (cum o mai fac și acum, fiindcă pentru mine nu moare nimeni). Și multe dintre vorbele lui pe care le-am păstrat, se întorc din noapte și din neant și răsună iar.

Mă întrețineam de câteva zile cu Klakusch despre închisoarea noastră în general, asta se cheamă că vorbeam cu el în orele noastre, atunci când mă vizita. În anul de după revolta cea mare s-au făcut multe îmbunătățiri și ușurări aici. În mine aceste noi stări nășteau unele nădejdi. Klakusch însă era de părere că răul era în altă parte.

Când cineva e vinovat de un lat de deget, spunea el, și e un omuleț oarecare, obișnuit, ei îl condamna la un metru de pedeapsă, fără să ție seama de persoana lui. Cui îi este permis să osândească fără să ție seama de omul pe care-l osândește ? A pedepsi fără să ții seama de persoană, e un drept dumnezeiesc.

La început n-am înţeles, în cele din urmă am priceput că el nu credea persoana exterioară, ci pe cea lăuntrică.

— Punctul esenţial, mi-a explicat el, consta în puterea de autoräspundere a omului ; în acest sens nici un om nu se aseamănă cu ceilalţi. Îi replicai că principiul pedeapsă pentru pedeapsă a fost de mult abandonat, şi principiile talionului şi ale intimidării au fost de asemenea abandonate.

Astăzi există numai grija apărării societăţii şi dorinţa de a-l îndrepta pe criminal.

Era într-o noapte de decembrie când discutam toate acestea. De dimineaţă ninsoarea întunecase celula şi înainte de a pleca, Klakusch spuse :

— De acum nu mai mă amuză, mi-am împlinit anii în cap, ştiu prea multe, înţeleg prea multe.

Când veni încă odată, către seară, ca să deşerte hârdăul pentru la noapte, mi-am adunat tot curajul şi l-am întrebat :

— Spune-mi, Kalkusch, crezi că sunt osândiţi nevinovaţi aci, în închisoarea asta ?

El nu părea pregătit pentru întrebarea asta şi răspunse şovăind :

— Poate să fie. L-am întrebat mai departe :

— Cu câţi condamnaţi nevinovaţi ai avut de-a face de când eşti în serviciu ? vorbesc de nevinovaţi notorii.

El se gândi o clipă, socoti, şi răspunse apoi numărând pe degete :

— Unsprezece.

— Şi ai crezut imediat, de cum l-ai cunoscut, în nevinovăţia condamnatului ? întrebai eu.

— Asta nu, replică el, asta nu ; dacă aş fi crezut de la început că-s nevinovaţi şi ar fi trebuit să văd cum îşi îmbolnăvesc măruntaiele pe aci, dacă aş fi ştiut precis, atunci...

Eu insistai :

— Atunci ? atunci ce Klakusch ?

— Ei bine atunci, spus pe şleau, n-ai mai putea să mai trăieşti şi să asişti mai departe la chinurile unui om.

Era deja întuneric, în celula mea, nu-mi puteam deosebi silueta, şi atunci am riscat întrebarea care îmi stătea de mult pe inimă şi la care vroiam să ajung.

— Ei, şi cu mine cum stă cazul Klakusch ? îl întrebai eu. Mă crezi vinovat sau nevinovat ?

El zise :

— *Trebuie* să răspund la această întrebare ?

— Aş dori să răspunzi deschis, cinstit, îi replicai eu.

El se gândi o clipă şi spuse apoi :

— Bine, mâine dimineaţă veţi avea răspunsul meu. Şi a doua zi dimineaţa am căpătat răspunsul : Se spânzurase în odaia lui, de gratiile ferestrei.

Maurizius se întoarse cu faţa spre perete şi rămase aşa, tăcut. Un sfert de oră domni o linişte deplină în odaie. Poate că tăcerea ar mai fi durat mult dacă în uşa blindată nu ar fi răsunat o bătaie. Era doctorul închisorii care îşi făcea rondul său medical.

Înştiinţat de prezenţa în celulă a înaltului personaj, el ceru, de afară, permisiunea de a consulta pacientul şi dădu asigurarea că nu o să deranjeze prea mult.

Un om gras cu ochelari de aur pe nas păşi în celulă, salută pe procurorul general, întinse mâna şi apucă mâna deţinutului ca să-i ia pulsul, mormăi ceva, cu glasul în barbă, se înclină şi ieşi.

Domnul de Andergast se ridicase. Avea senzaţia că a stat nouăsprezece ani ţintuit în acest scaun. Că între timp a îmbătrânit, că s-a obosit şi s-a uzat. Privirea lui sfioasă aluneca pe deţinutul care sta acolo cu ochii închişi, cu pumnii strânşi pe piept.

„Ar trebui să spun ceva", gândi domnul de Andergast. Nu, răspunde categoric o voce din el, abţine-te de la orice vorbă.

Întinse mâna către pălăria pe care o pusese cu nouăsprezece ani în urmă pe masă şi alături de care stăteau mănuşile cafenii de piele.

Căută să facă gălăgie cât mai puţină. Domnul de Andergast, baron şi procuror general, se strecură cu pălăria şi mănuşile în mâna dreaptă, ca un hoţ, din celula ocnaşului no. 357.

Automobilul îl aştepta.

— Dă-i drumul repede, îi strigă el şoferului şi căzu apoi în colţul vehiculului privind ţintă cu ochii lui mari şi albaştri la ploaia de afară.

El nu vedea însă nimic, nu percepea nimic, nu gândea la nimic, nu simţea nimic.

Reîntors la birou, la ora trei după-amiază, el adresă ministrului de justiţie o telegramă amănunţită de două sute de cuvinte în care solicita insistent graţierea imediată a osânditului Maurizius.

IREVOCABILA MOARTE

PARTEA A TREIA

CAPITOLUL XIV

1

Când Etzel se urcă în automobil, avea ameţeli. „Vino-ţi în fire, omule", îşi spuse el.

Lumina lămpilor de stradă se scurse ca o ceară lichidă peste chipul său.

Patru scări a câte douăzeci şi nouă de trepte. Afurisită înălţime. Pe ultima treaptă, o penumbră violetă. Uşa de la locuinţă, deschisă. În antreu stă Melitta, pe umeri cu un şal verde pe care îl strânge aşa de tare pe ea că o face slabă ca un băţ.

— A fost cineva pe aci ? întrebă Etzel neliniştit.

Fata răspunse brutal :

— Cine să fie ! parcă vine cineva la dumneata ? Parcă ţi-a călcat cineva vreodată în casă !

— Da, e adevărat. N-a fost încă nimeni, dar azi e posibil să vină cineva.

— O să fie probabil vreunul de teapa dumitale.. De altfel, pare că ai cunoştinţe nobile.

În odaia lui, Etzel se lăsă să cadă într-un scaun, îşi vârî mâinile în buzunarele pantalonilor şi îşi sprijini ceafa de rezemătoarea scaunului.

Ar fi dorit ca lampa de gaz să ardă, dar se simţea prea obosit s-o aprindă. Dorinţa-i fu împlinită numaidecât. Doamna Schneevgot apăru, făcu lumină şi îl întrebă dacă vrea să mănânce. Cum el nu atinsese mâncarea de la prânz, ea vroia să i-o încălzească.

Etzel mulţumi şi spuse că nu-i era foame. Doamna Schneevgot constată că înfăţişarea lui Etzel nu-i place.

— Puţină gripă, spuse el şi încrucişă picioarele.

Ea îl rugă să se aşeze în pat şi îi promise să-i aducă apă îndulcită, leac sigur în astfel de împrejurări.

Etzel îşi zise plictisit : ah dacă ai fi odată dincolo de uşă, baborniţă nesuferită.

— Melitta, o să mă caute un domn.

— Ah, bătrânul acela slăninos ?

— Da, acela. Dacă nu vine, să ştii că stăm prost. Dar am motivele mele să cred că vine, dacă nu astăzi, mâine. Ştie unde locuiesc, şi-a notat odată adresa mea.

Ziua n-are timp, aşa că o să vină seara. Să-i dai imediat drumul să intre.

Spune-i şi mamei d-tale, cum vine să-i dea imediat drumul. Spune-o în toată casa, ca să-l înştiinţeze toată lumea că stau aci, că sunt aci... m-ai înţeles ? Lucrul acesta e foarte important. Aşa de important ca şi trenul subteran, înţelegi ?

— Omule, strigă Melitta speriată, sau ai căpiat, sau..?

— Nu, mi-e numai aşa... bâigui Etzel, puţin cam rău... ştii... de ce oare o fi şuierând într-una ţeava de gaz ?

Mellita nu mai zise multe vorbe, îi ajută să se dezbrace şi când Etzel fu în pat, îl acoperi cu grijă.

— Nu chema doctorul, murmură el rugător înainte de a aţipi şi a se simţi suprins de vârtejul febrei, te rog, nu chema doctorul.

— Nici o teamă, îl asigură fata, lasă că ştim şi noi să te facem bine. Nu prea ţinem nici noi la doctor.

Trebuie să fie ceva necurat la mijloc că are frică de doctor, îşi spuse Melitta. Dar cum îi făcuse un serviciu aşa de mare, se hotărî să-l îngrijească pe cât s-o putea mai bine.

Aduse din mica ei farmacie de casă două tablete de aspirină pe care le dizolvă într-un pahar de apă şi i le dădu cu linguriţa.

Drăguţ băiat, gândi ea, în timp ce îi privea obrazul aprins de febră.

2

Petrecu noaptea într-o stare în care goana gândurilor alterna cu pierderea cunoştinţei.

Melitta lăsase deschisă uşa de la odaia ei şi din când în când venea cu o lumânare şi îl privea.

El nu putea suferi lumina, scâncea şi ducea mâinile la ochi.

Clavirul mecanic de la şcoala de dans de peste drum se auzea răsunând în curte de parcă un escadron de cai ar fi alergat pe o câmpie pardosită cu tablă. Nu se mai isprăvea, nu mai lua sfârşit...

Bunica plutea, ca o dansatoare pe un trapez, pe frânghia unui balon. Doamna Schneevogt îl ameninţa cu pumnul şi îi striga amărâtă : dacă aş avea şi eu atâta venit, atunci aş putea s-o fac şi eu.

„Andergast, spune-mi, în ce an a murit ultimul Hohenstaufen ? Fals, treci la loc." O femeie îmbrăcată toată în negru, mergea la braţ cu Trismegistos de-a lungul unei străzi pustii. În urma unei explozii, pietrele de pavaj zboară în aer, tatăl său le prinde cu mâna şi le ascunde ca pe un corp delict în buzunar, apoi spune siluetei în negru de lângă el : Dumneata, eşti Anna Iahn, în numele legii te arestez.

Apoi e într-un vagon de marfă şi călătoreşte deasupra unui oraş şi liniile aleargă ca nişte sârme electrice în aer. Vagonul e numai o ladă de lemn, care însă, ce ciudat ! e transparentă şi înăuntrul lăzii zac ca merele, unele peste altele, numai capete de oameni. Capul lui Paalzov şi acela al negrului Ioshua Cooper. Apoi veni Camill Raff şi îi strigă : hai să fugim, îl apucă de încheietura mâinii şi ei alergară gâfâind spre o poartă mare care e gata să se închidă dintr-o clipă în alta, şi atunci ar fi pierduţi.

A doua zi Melitta trebui să se ducă la slujbă şi îl încredinţă mamei sale, dar aceasta avea şi ea drumurile ei de făcut, astfel că Etzel rămase cea mai mare parte a timpului singur în casă.

Febra se mai liniştise. Se simţea turmentat şi şedea întins în pat cu ochii pe jumătate închişi. Ca toţi copiii sau numai pe jumătate copii, cocheta cu gândul morţii şi se compătimea pentru delăsarea şi părăsirea în care se găsea.

Se gândea însă că o moarte ticăloasă într-unul din hanurile acestea neînsemnate şi mizere din Berlin, însemna o moarte anonimă, şi gândul acesta îi lua ceva din dulceaţa melancoliei morţii. Asta însemna ca să nu afle nimeni de moartea lui, nici bunica, nici Robert Thielemann, nici buna Rie, nici el, Trismegistos.

Trismegistos însă va afla în mod fatal. Mohl Edgar din părinți necunoscuți, origine necunoscută ; cadavrul e vizibil la morga de la Plötzensee.

După un timp însă, identitatea lui va fi stabilită și îndurerații îndoliați, chinuiți de remușcări vor veni, în procesiune, la mormântul pe a cărui piatră va sta scris : *Hic jacet* Etzel Andergast alias Mohl, căzut jertfa unor străduințe nobile, regretat de toți acei care l-au înțeles.

El nu știa firește că și această tristă autoânscenare se datora răbufnirii vieții triumfătoare ce clocotea în el. Auzea din nou zgomotele casei, vocile și pașii, zăngănitul geamurilor, lătratul câinilor, zumzetul unui aeroplan, — era iar în inima lucrurilor, în centrul dinamic al vieții.

Etzel se ridică puțin și ascultă : sunase soneria de la intrare. După o pauză sună pentru a doua oară. După o pauză mai lungă, sună pentru a treia oară.

Inima îi bătu puternic. E oare posibil... acum, în timpul mesii ? Da, e posibil. Waremme are ore numai până la ora unsprezece și la ora douăsprezece și jumătate precis se duce de obicei la doamna Bobike.

Etezl ascultă cu atenție : da, el este. Surâse. Un surâs ager, hoțesc.

În acest surâs erau adunate toate proiectele, toate așteptările, toate temerile lui.

Vrea să se dea jos din pat și să se ducă să deschidă ușa, dar n-are pijama. Mama Schneevogt ar fi făcut ochi mari dacă ar fi dat în bagajul lui peste o pijama. Până să-și pună pantalonii, cel de afară a și intrat în casă. Aude glasuri. Slavă Domnului, doamna Schneevogt a venit și se aude vocea lui. Nici o îndoială. Vocea de bas de orgă. Tonul din piept.

Warscahuer-Waremme intră. Înapoia lui, plină de curiozitate, stă doamna Schneevogt.

Cu brațele ridicate în sus a disperare, Warschauer se apropie de pat.

— Dar bine Mohl, sărmane și micuțe Mohl, ești cu adevărat bolnav ? Ești serios bolnav ? Mă gândeam eu : de ce n-o fi apărând Mohl ? Ce i-a venit ? doar n-o fi într-adevăr supărat pe bătrânul său prieten. O nervozitate momentană ; nu-i așa că nu mi-ai luat-o în nume

de rău ? Dar ce te doare ? Capul ? Stomacul ? Gâtul ? Plămânii ? Pot să fac ceva pentru dumneata ? Ai febră ? *Poor fellow* [1]).

Scumpă doamnă, acest domn Mohl e un băiat admirabil. Băgaţi de seamă de el, sper că nu e neglijat aci, se adresă el gazdei.

Nestăvilit potop de cuvinte.

Începu să se învârte de colo până colo în odaie, mimând : frământarea, mila, dorinţa de a veni în ajutor celui suferind.

Doamna Schneevogt căreia îi impuse imediat, dădu a înţelege (foarte ofensată) că din partea ei şi a fiicei ei, se făcea tot ce era posibil pentru pacientul lor.

— Bravo doamnă, spuse Warschauer.

Găsea totuşi că aerul din odaie era insuportabil şi deschise larg fereastra. Veni apoi imediat lângă Etzel, îi puse mâna pe frunte, pe inimă, mormăind ceva îngrijorat, şi cu limba făcu tţ, tţ, tţ.

— Faceţi-i un bulion, scumpă doamnă, dacă e posibil o supuşoară de găină şi trimteţi la farmacie pentru un purgativ, calomel sau ricină.

— Imediat, domnule doctor, spuse doamna Schneevogt plină de respect, deoarece credea că e doctor.

Etzel trebui să râdă, şi Warschauer rânji şi el binevoitor.

— Apoi vezi, apoi vezi, se bucură el, suntem sănătoşi, suntem foarte sănătoşi. Poama rea nu piere. *Vivos voco.* Tânărul şi iubitul meu prieten Mohl, eu plec acum. Îndatoriri plctisitoare mă cheamă urgent, dar diseară mă întorc ca să-ţi ţin puţin de urât.

Good bye, my dear. Pa !

Îi făcu semn cu mâna dreaptă şi se întoarse către uşă. Aripile redingotei cenuşii se bălăbăneau caraghios înapoia lui. Doamna Schneevogt îl însoţi cu un surâs servil până în antreu.

Etzel privi furios la uşa prin care dispăruse Warschauer. Prefăcătoria asta nesuferită, gândi el ; aş vrea să ştiu ce urmăreşte cu ea, aş vrea să ştiu dacă ţine, să mă deruteze şi să mă amăgească. Sau, poate are intenţia unei lovituri noi ? Aşadar, astă seară. Acum *sau : sau.*

[1] Sărmane băieţel.

Aş vrea să fie miezul nopţii, aş vrea să fie dimineaţa.

Îşi ticlui un plan. Dar la ce folosea planul, oricare ar fi fost el, când aveai de-a face cu un astfel de adversar. Înainte încă de a-i putea pune o piedică, ţi-a şi strivit degetul cel mare de la picior.

Singurul drum de urmat era acela de a se preface mai bolnav decât era. Să simuleze leşinul. Să ducă lucrurile chiar aşa de departe de parcă boala a ajuns la o criză care nu poate fi trecută decât după ce sufletul va fi eliberat de o povară psiho-spirituală.

Exagerată tribulaţie. Toate însuşirile de abilitate şi încăpăţânare andergastiană, se adunau acum într-o aşteptare demonică a orei hotărâtoare.

3

Către ora opt, Melitta veni acasă, intră repede la Etzel şi îl întrebă cum îi este. El îi spuse că se simte mai bine.

— Mama o să-ţi facă o omletă şi o să-ţi aducă şi un ceai şi mâine dimineaţa porcăria asta de răceală o să treacă.

Avea deodată ceva camaradesc şi deschis în purtarea ei faţă de el.

Cum doamna Schneevogt îl îndemna asiduu, consumă jumătate din omletă, iar ceaiul o rugă să i-l pună lângă pat.

Era nouă fără un sfert când auzi în cele din urmă clopotul din antreu.

— Plouă, dragă Mohl, spuse Warshauer intrând, sunt ud leoarcă.

Luă pălăria şi o scutură. Îşi scoase mantaua şi o scutură şi pe ea ; căută o clipă un cui; apoi cu hârâituri şi hâcâituri, puse şi pălăria şi mantaua pe scăunelul pe care şezuse Melitta cu o seară înainte.

— Ei, cum merge ? cum te simţi, bunul meu Lazarus ? întrebă el.

Îşi luă un scaun şi vroia tocmai să şi-l pună lângă pat ca să se aşeze pe el.

— Ei, dar ce-i asta ? se opri el şi ascultă o clipă. (Era clavirul mecanic de la şcoala de dans, care începuse iar să cânte). Turbată gălăgie. Şi poţi să dormi cu zgomotul ăsta ? condoleanţele mele, Mohl.

Se duse la fereastră, privi peste drum şi văzu profilându-se pe fereastra şcolii, siluete de oameni care se mişcau. Râse înăbuşit.

— Frumoasă cameră obscură, spuse el; charlestonul, dansul cel mai plastic posibil, se simte chiar sudoarea plăcerii, iar muzica ce se aude, te pătrunde ca trâmbiţele de sub zidurile Jerihonului.

Aşa ceva îmi place. Cu asta pătrunzi în însăşi inima lucrurilor.

Etzel suspină.

Warschauer se întoarse la patul lui şi îl privi speriat.

— N-aţi vrea să vorbiţi niţeluş mai încet, domnule profesor, îl rugă Etzel.

— Desigur, fireşte. Nervii, fireşte, şopti Warschauer părând că nu-şi poate ierta nebăgarea de seamă. Afară de asta, e numai o vizită scurtă, continuă el cu o mişcare din mână, n-aş vrea cu nici un preţ să-ţi fiu povară. N-aş vrea să-ţi stânjenesc convalescenţa, fiindcă, după spusele gazdei, ne aflam în convalescenţă, dragă Mohl.

— Nu ştiu nimic, murmură Etzel, mi-e iarăşi rău... Dar vedeţi, domnule profesor, e aşa de silnică singurătatea în odaia asta, în zgomotul muzicii de peste drum... De dormit nu pot să dorm în nici un caz, aşa că vă rog să rămâneţi.

— Bine, bine, nu e nevoie să mă convingi, rămân aci cât timp îţi face plăcere, Mohl. Aş fi un soi foarte ciudat de prieten, dacă m-aş sustrage tocmai acum unei datorii. Să stau liniştit ? Să-ţi citesc ceva ? Să mai pălăvrăgim puţin ? Nu trebuie să te oboseşti, lasă că vorbesc numai eu.

Ce are de gând, de este iarăşi mieros ? se frământă Etzel. O clipă surprinse prin ochelarii negri, privirea metalică şi strălucitoare a lui Warschauer şi îl trecu un fior rece pe la spate.

— Nu mi-e de vorbă acum, spuse Etzel cu inciudata văicăreală a unui om care are febră. Să nu vă închipuiţi că am să stau aici în pat şi am să vă ascult cum îmi pălăvrăgiţi despre X şi Y. Acum nu poate fi vorba de X şi Y.

— Dar despre ce, simpatice Mohl ?

— Despre aceea din cauza căreia m-aţi dat afară alaltăieri.

— „Dat afară", este un cuvânt cam tare, ştii puţin cam exagerat. De fapt, mai exasperat şi n-am putut să mai rabd. Dacă aş fi într-adevăr aşa de rău cum mă crezi dumneata, atunci nu m-aş afla acum aci, în faţa dumitale. Aş fi putut eu, în acest caz, să vin cu dragoste la patul dumitale ?

— Nu ştiu pentru ce sunteţi aci, domnule profesor, probabil însă că n-aveţi conştiinţa curată.

În general, nu ştiu de ce vă osteniţi în jurul meu. Ce vă atrage de fapt la mine ? Ce vă poate interesa la mine ? Şi dacă într-adevăr vă atrage ceva către mine, de ce vă jucaţi cu mine ca pisica cu şoarecele ?

Warschauer îşi înăbuşi un surâs. Molfăi din maxilarul de jos.

— Ce mă atrage către dumneata, micule Mohl ? Sincer vorbind, nu m-am gândit încă. În privinţa asta sunt un voluntar.

Etzel încreţi fruntea.

— Asta nu o cred, domnule profesor. Dumneavoastră ştiţi în fiecare moment ceea ce faceţi şi de ce o faceţi.

— Aşadar, mă iei drept un intrigant foarte abil şi prevăzător ?

— Asta poate nu. Dumneavoastră însă îmi sunteţi infinit superior şi utilizaţi această însuşire în mod necinstit faţă de mine.

— Eşti obraznic, Mohl.

— Asta e adevărat.

Warschauer făcu : hm, hm, şi îşi aranjă ochelarii mai bine pe nas.

— Te superi degeaba, Mohl. Nu trebuie să te iriţi. N-au un termometru pe aici. Ochii îţi strălucesc ciudat. Stai liniştit, cât se poate de liniştit. Am să văd ce e de făcut pentru dumneata. În caz că asta te linişteşte... cred, adică dorinţa ce mă ataşează de persoana dumitale... De fapt, nu e chiar aşa de simplu. Ieşirea dumitale plină de temperament care m-a silit să fac un gest dur, recunosc, a confirmat anumite prezumţii de-ale mele.

Că m-am jucat cu dumneata, Mohl ? Mie mi se pare mai de grabă că dumneata te-ai jucat cu mine, sau cel

puțin ai încercat să te joci. Pune mâna pe inimă și spune : cum e, cum a fost ?

Ei, iacă am ajuns iar *în mediis rebus*, gândi Etzel, cu un amestec de teamă și ușurare și împreună mâinile sub cuvertură.

— Nici urmă de așa ceva, răspunse el, puțin jenat. Eu v-am spus chiar de la început ce vreau. Am început doar prin a vă întreba dacă îl credeți vinovat pe Maurizius.

Dumneavoastră însă ați evitat să-mi răspundeți. De câte ori am încercat să vorbesc despre acest subiect, ați evitat să-mi răspundeți sau m-ați ironizat. Și ultima dată tot așa.

Warschauer își schimonosi caraghios fața.

— Ce m-ar fi putut ispiti să-i servesc primului puști ieșit în cale-mi, părerea mea despre cazul acesta ? Acum însă, că discutăm chestiunea serios (vezi că te iau în serios), spune-mi, era motivată pretenția dumitale ?

Ai venit cu o poveste lacrimogenă de mic provincial a cărui neîndemânare putea să-mi inspire (mie cel trecut prin ciur și prin dârmon) numai milă, în caz că nu mă necăjea.

Uite că roșești, Mohl, e foarte natural : roșește, îți șade minunat de bine ; se potrivește vârstei dumitale. Dar când vrei să-l păcălești pe un Georg Warschauer, trebuie să-ți dai mai multă osteneală decât ți-ai dat dumneata ; atunci trebuie să vii cu ceva special, ai înțeles ?

— Aveți dreptate, șopti Etzel, cu ochii coborîți, dar ce puteam să fac ?

— Ce puteai să faci ? Același lucru pe care aștept să-l faci în clipa asta.

Unui *anume* soi de oameni, ești dator a le spune adevărul, indiferent în ce situație te-ai găsi, și anume acelora cărora și tu le ceri să-ți spună adevărul. Recunoști ?

— Recunosc.

— Ei, atunci... Ești un băiat deștept.

Etzel încercă de câteva ori să vorbească în timp ce Warschauer îl fixa cu fața nemișcată. Clavirul mecanic măcăia un *American Blue*.

— N-am putut să mai rabd, izbucni el în cele din urmă, încet, apăsat de ceva, fără respirație. Am citit cererea de grațiere făcută de bătrânul Maurizius. Pe urmă m-am dus la el și l-am pus să-mi mărturisească totul. El mi-a dat procesele-verbale încheiate atunci, ca să le studiez, mi-a dat articolele de gazetă. Dar nu era nevoie de ele. El mi-a lămurit multe puncte obscure, dar în mine, deja de la început, se înstăpânise gândul că sentința era greșită, că sentința era un asasinat juridic.

Gândul acesta era pentru mine așa de temeinic și de sigur, pe cît de temeinice și de sigure sunt cele zece porunci și pe cât de sigur e că Martin Luther n-a fost un șarlatan.

De bătrân nu-mi pasă, el mă lasă rece ; de fapt, îl uram chiar pentru cererea lui de grațiere. Ce înseamnă grațiere ?

Să te miorlăi și să cerșești grațiere, să te mulțumești cu grațierea când ești convins de nevinovăția fiului tău !

N-am vrut să i-o spun, la ce ar fi folosit, dar în ochii mei era doar un biet bătrân prost și nătâng.

Rugămințile și asigurările nu ar fi făcut nici o impresie asupra mea, dacă eu nu aș fi fost pătruns până în adâncul sufletului de gândul : omul acesta e nevinovat.

Și dacă o să mă întrebați cum am ajuns la această siguranță, n-am să vă pot răspunde decât atât : nu știu. Știu numai că așa este și că nici o curte cu juri din lume nu m-ar putea smulge din această convingere.

Poate că dumneavoastră o să înțelegeți mai bine când am să vă spun că am crescut într-o casă unde o sentință judecătorească înseamnă ceea ce înseamnă în biserică sfintele taine.

Se întâmplă ca uneori, prin întuneric, să ai viziuni adevărate, nu-i așa ?

În anumite împrejurări, un om poate să ajungă în stadiul de a avea inspirația unui lucru ce s-a întâmplat, tot așa cum are inspirația unui gând... mă exprim destul de clar ?

Și acesta este mai tare ca toată rațiunea și cunoștința. Din clipa când s-a produs la mine inspirația, din clipa aceea nu am mai avut răbdare.

Am simțit imperativul datoriei : Omului acestuia trebuie să i se facă dreptate. Altminteri mă prăpădesc.

Mă înțelegi, domnule profesor, iată, aveți adevărul.

Spuse ultimele cuvinte foarte încet și ținând mâinile împreunate pe cuvertură. Fruntea pe care alunecaseră câteva fire ude de păr, era asemeni unei pietre șlefuite și netezi. Gura-i sta deschisă într-un zâmbet jumătate încăpățânat, jumătate dureros.

Chipul nu mai păstra, în clipa asta, înfățișarea de copil. Câteva clipe trăsăturile lui avură chiar ceva de o dureroasă maturitate ; privirea era ațintită asupra ochelarilor negri înapoia cărora, aparent, nu se mișca și nu se întâmpla nimic.

— Și eu m-am gândit la ceva asemănător, șopti Warschauer.

Saul a plecat să caute măgărițele, și a găsit o împărăție. Mohl a plecat să caute dreptatea și va fi bucuros dacă va găsi măgărițele.

Nu te uita așa de disprețuitor la mine, scumpe Mohl, ăsta nu este cinism, ci exigență. Îți mai spun, Mohl, deși după vorbele d-tale înțeleg că acesta este numai un pseudonim de circumstanță. Mă rog, să lăsăm lucrurile așa. M-am obișnuit cu acest nume și nu sunt curios să aflu alte amănunte.

Oricum, pentru anii dumitale, ai fost destul de isteț. Așa e... așa e... bun material... deosebit material... ei, dă-o dracului, micule Mohl, la ce-ai trebuit să-mi ieși în drum ? Ce diavol te-a îndemnat să-mi întretai drumul ?

Etzel îl privi mirat.

— Ei, Doamne, mi se pare că era un diavol foarte logic, continuă Warschauer. Nu discut faptul dacă gestul dumitale a avut sau nu vreun rost, dar pentru mine el a fost un atentat, da, da, un atentat, spuse el cu o mutră așa de supărată că Etzel se sperie.

— Nu înțeleg.

— Înțelegerea aceasta nici nu ți-o pot pretinde, tinere, deși până mai adineauri mă măguleam că...

Eu isprăvisem, încheiasem bilanțul. N-aveam nevoie de evenimente noi. Și atunci ai picat dumneata în viața mea pașnică.

Peste același Saul pe care l-am pomenit adineauri, stă un cuvânt sublim în prima carte a lui Samuel : „Și Dumnezeu îi dădu altă inimă."

Warschauer își privi posomorât mâinile grase ce-i odihneau pe genunchi.

— Toate acestea nu au nici o legătură cu chestiunea noastră, spuse Etzel aspru.

Warschauer sări în sus, străbătu odăița îngustă, se întoarse, se așeză din nou.

— Bine, atunci să vorbim de dreptate, replică el cu pieptul bombat, care îi da în același timp o înfățișare și ofensată și lăudăroasă.

4

Warschauer începu să vorbească.

— Dreptatea, marea mamă a tuturor lucrurilor, cum a numit-o cândva un scriitor ; poate că am fost eu acela. Pe vremuri iubeam aceste mândre eufemisme.

Din partea societății omenești, poți cere orișice, și ea îți va cere concesiuni, dar să ceri dreptatea este un nonsens, deoarece societatea n-are posibilitatea să ți-o dea. E aidoma faptului cum ai vrea să inițiezi pe un sugaci în misterele algebrei, omițînd însă, în același timp, să-i servești porția lui de lapte. Noi nu avem porția de lapte necesară.

Pe vapor am călătorit cu un om care se ducea la Adunarea Națiunilor, un credincios puritan din Boston. El îmi spuse însuflețit :

— „Datoria noastră este de a înstăpâni dreptatea între națiuni." I-am râs în nas.

— Ați întârziat cu câteva stații, domnule, i-am spus eu. Trebuia să descindeți la Ellis-Island și să dați o raită prin barăcile de emigranți.

Nici un mic voiaj la Mexico n-ar strica. Ați apucat-o într-o direcție greșită.

El m-a privit cu gura deschisă şi nu a înţeles o vorbă. Toţi căutătorii de dreptate, o iau în direcţii greşite. De fapt, orice drum pe care apucă, e un drum greşit. Eu cred că e la ei o congestie a creierului. Michael Kohlhaas este figura cea mai demnă de antipatie de pe pământ. Nici un om din afara graniţelor germane nu va pricepe felul acesta prusac de a gândi.

Femeia din faţa regelui Solomon, care voia să vadă sfâşiat în două pruncul pentru care se certa cu cealaltă femeie, este numai cea din urmă consecvenţă a acestui fel de a gândi. Dreptatea înseamnă a tăia pruncul în două. Nu te indigna, Mohl, aşa e cum îţi spun. Tribulaţiile dumitale umanitariste nu înseamnă mai mult ca o sticluţă de untdelemn în cascada Niagarei.

Solomon era un om înţelept, el a dus pe toţi apostolii dreptăţii *ad absurdum*, el a făcut de râs pe toţi pacifiştii.

A existat oare vreodată, de când e lumea, un prilej adevărat pentru un război ? A dat oare vreun general vreo bătălie numai din dragoste de dreptate ? Şi a fost oare vreodată tras la răspundere vreunul din tâlharii mari ai istoriei, unul din ucigaşii legali ai maselor, afară de cazul când întreprinderea lui dădea greş ?

Te sfătuiesc să te gândeşti puţin asupra noţiunii ce ţi-o evocă cuvintele : Dreptate şi Răzbunare.

Când şi unde în istorie s-a mai întâmplat să se întemeieze împărăţii, când oare s-au creat religii, s-au clădit oraşe, s-au înmulţit civilizaţii — cu ajutorul dreptăţii ? Cunoşti vreun caz ? Eu nu cunosc nici unul.

Unde este Forum-ul pocăinţii pentru exterminarea criminală a acelor zeci de milioane de indieni ? Sau pentru otrăvirea cu opium a sute de milioane de chinezi, sau pentru ducerea în sclavie a trei sute de milioane de hinduşi ?

Cine a oprit vapoarele înţesate cu sclavi negri, care treceau între al şaisprezecelea şi al nouăsprezecelea secol din Africa spre America de Nord ? Unde se mişcă o mână, cine ridică un braţ pentru sutele de mii de oameni care se prăpădesc în minele de aramă din Brazilia ? Unde este judecătorul care a pedepsit pe autorii pro-

gromurilor din Ucraina ? Mai vrei încă ? Sunt foarte bine aprovizionat.

Dumneata îmi vei replica : ăsta este arcanul vostru moral ; lucrurile trebuie schimbate, îmbunătățite... ta, ta, ta... Nu se schimbă nimic, nu se îndreaptă nimic. Întreprinderea e prea mare, posibilitățile tale proprii, prea reduse, scumpul meu Mohl. Aici e vorba de evoluții, de evoluții tot așa de mari ca de la omul-maimuță până la Pericle.

Vă supraprețuiți ! Vă supraprețuiți. Ați putea să vă întrebuințați însușirile voastre mult mai fructuos, voi reprezentanții... pentru că și dumneata îți închipui că ești un reprezentant al spiritului timpului, al generației noi. Nu tăgădui.

(Etzel nu se gândea să tăgăduiască sau să facă vreo obiecțiune, el asculta numai cu ochii mari deschiși).

— Nu tăgădui, e moda, e tipul de acum. Toți acești fii de papă de astăzi, acești rebeli *run-away-boys* care vor să fericească lumea și care în cele din urmă, trebuie s-o lase mai moale și trebuie să fie mulțumiți dacă li se permite să decreteze din fotoliul unui birou oarecum oficial, ca gunoiul dintr-un învecinat grajd al lui Augias să nu supere nasul publicului.

Ei se vindecă repede de închipuirile lor. Ce sens are să strigi după dreptate, când realitatea grosolană care ne înconjoară, ne amintește mereu că noi trăim din fructele nedreptății ?

Fiecare îmbucătură de pâine pe care o consumăm, fiecare ban pe care îl cîștigăm, fiecare pereche de ghete cu care ne încălțăm, toate sunt rezultatele unui angrenaj complicat de nedreptăți. Fiecare existență omenească, fiecare ocupație omenească cere dinainte o armată de sacrificați.

Dumneata și cei de-o seamă cu dumneata, susțin că voința de dreptate există, că există ca să spunem așa, o idee imanentă despre ea. E fals. E o concluzie falsă.

Umanității, în general, dreptatea îi este complet indiferentă. Omenirea nici nu posedă un organ pentru a o percepe.

Am cunoscut doi directori de bancă la Leipzig, amândoi de la aceeaşi bancă. Într-o bună zi instituţia lor se prăbuşi, numeroase familii îşi pierdură economiile în acest crah. Unul din directori, om de treabă, a predat întreaga sa avere judelui şi se puse la dispoziţia justiţiei. Fu arestat şi căpătă trei ani de închisoare. Celălalt, a ştiut să se strecoare prin toată reţeaua dificultăţilor, îşi puse prada la adăpost şi astăzi este un nabab cu pieptul plin de decoraţii, o mândrie a patriei sale.

Sărmana servitoare, care în disperarea ei îşi sugrumă noul născut, nu găseşte îndurarea justiţiei, dar acum de curând, un nobil domn din Mecklenburg, şi-a otrăvit soţia fiindcă vroia s-o moştenească şi procurorul a ezitat şase luni până să ridice acuzarea.

În altă parte, o bancă tâmpă de juraţi achită o femeie care şi-a omorît bărbatul şi care recunoaşte această faptă. O achită pentru că poartă cârpe elegante şi pentru că aruncă în juru-i fraze literare şi excentrice.

Dacă îmi dovedeşti că cel puţin în unul singur din cazurile enumerate a cântat cocoşul simbolic al dreptăţii, şi că s-a dat într-adevăr cuiva satisfacţia dreptăţii, atunci îţi plătesc un talant.

Ai avut nefericirea unei inspiraţii, după cum te-ai exprimat, dragă Mohl. Ai fi putut să ai şapte sau şaptezeci de inspiraţii asemănătoare. De ce tocmai pe asta! Iei asupra ta prea multă răspundere. Dumneata risipeşti viaţă, spirit, energie, timp, pentru un lucru mort, pentru o afacere moartă.

Cine e Maurizius? Cui îi pasă de Maurizius? Ce deosebire e între faptul că e în închisoare şi între acela că ar sta undeva într-o casă cu chirie? Şi dacă e vinovat sau nevinovat? Cum zice Goethe: „În ziua cea de apoi se întâmpla doar un pârţ." Şi ca să surmenezi pentru asta măreţul cuvânt dreptate, iată ce numesc eu să pui în mişcare râşniţa de cafea cu motorul unei maşini de aburi.

Din faţa lui Etzel pieriseră toate culorile. Buzele îi tremurau bărbia îi tremura, îl treceau fiori de groază. Ochii strălucitori de jar înghiţeau omul dinaintea lor. Nu trebuia să se prefacă bolnav, el era realmente bol-

nav în clipa asta ; în momentul ăsta era bolnav şi trupeşte şi sufleteşte. Bolnav de un dispreţ furios, de o turbată dezamăgire şi mâhnire ! Făcu un gest de parcă ar fi vrut să-i arunce lui Warschauer în faţă tot ce simţea în clipa asta.

Bâigui câteva minute, zvârcolindu-se în pat.

— Ei, dar asta e... asta e de necrezut, asta nu poate să creadă nici un om... o astfel de nebunie... ceva atât de monstruos... să asculţi aşa ceva..., ăştia vor să fie oameni... vorbesc, vorbesc... o, Doamne... asta vrea să fie om... să plece omul... adio să plece...

— Mohl, strigă Warschauer într-o spaimă sinceră. Nu se aşteptase ca vorbele sale să aibă un astfel de efect.

— Apă, scânci Etzel.

— Da, da, desigur, dragul meu, scumpul meu, murmură Warschauer consternat, căutând prin casă sticla cu apă. În sfârşit, o găsi, turnă apă în pahar şi i-l aduse lui Etzel. Etzel suspină adânc şi rămase ţeapăn între perne.

— Na, na, na, făcu Warschauer, dar ce s-a întâmplat, dragul, bunul meu Mohl, stăpâneşte-te, uită-te la mine, uită-te la prietenul dumitale.

— Cald (şopti Etzel), rău (mai adăugă el).

— Da, sigur, băieţele (pipăi capul lui Etzel), fireşte... e fierbinte... o să-ţi punem o compresă rece... desigur febra e de vină.

Într-adevăr, trupul băiatului era fierbinte ca o sobă încărcată de lemne.

Un fenomen ciudat, căci în realitate Etzel nu avea febră.

Warschauer muie un prosop în cana cu apă, îl stoarse, se întoarse spre patul lui Etzel şi îi scoase cămaşa. Etzel zăcea ţeapăn între perne.

Când avu în faţa ochilor trupul gol al băiatului, Warschauer se cufundă într-o amănunţită cercetare. Mâinile îi tremurau, în dosul ochelarilor, ochii pâlpâiau ca nişte flăcări. Deschise gura. Părea un om vrăjit care a început o rugăciune şi nu ştie să continue mai departe.

— Omuleţule, şopti el, tu, băiatule. Deodată Etzel se deşteptă şi apucă repede, cu amândouă mâinile, braţele lui Warschauer. Se uită la el cu o privire îndrăzneaţă, sălbatică, rugătoare, stăpânitoare. Dădu apoi drumul braţelor, se ridică în genunchi, îşi înfipse degetele în umerii omului din faţa lui. Dădu drumul umerilor, apucă ochelarii şi îi trase jos.

Apoi rămase cu ochelarii în mâna stângă, ţinându-i ca pe un trofeu.

Gol, cu ochelarii în mână, în genunchi, el spuse :

— Vreau să ştiu totul. Auziţi ? Puteţi să mi-o spuneţi. O merit. Aşadar, domnule profesor : cine a împuşcat ? A împuşcat ea, Anna Iahn ? Da sau nu-? Da sau nu ?

Răspunsul fu o privire înăbuşită de fiară a ochilor albaştri-spălăciţi.

5.

Peste obrazul alb al lui Warschauer trecu un zâmbet uşor. Nu mai avea puterea de a se împotrivi băiatului care îşi ieşise din fire.

Îşi luă ochelarii din mâna băiatului şi îi puse pe scaun. Mângâie umerii, şoldurile frumosului şi sveltului trup, şi în timp ce făcea aceasta, îi clănţăneau dinţii.

— Ei bine, da, da, ea a împuşcat, spuse el în felul unui om bătrân care cedează. Dacă inima ta atârnă de asta, Mohlchen, de ce să nu ţi-o spun... Da, ea a împuşcat... ce-i mai rămânea să facă altceva ?

Etzel se cramponă cu amândouă mâinile de mâna dreaptă a lui Warschauer. Apoi căzu înapoi în pat fără să lase din mâini mâna acestuia. Se simţea ca într-o beţie a fericirii. Într-o pătimaşă lăcomie, îşi aţinti privirea în ochii spălăciţi din faţa lui. Avea impresia că atâta timp cât îl privea, omul din faţă, nu putea să-i scape.

Warschauer se aşeză pe marginea patului. Molfăind mereu din maxilarul inferior şi cu acelaşi glas bătrânesc, el îi povesti lui Etzel detaliile întâmplării.

— Fata era împresurată. Își pierduse complect capul. Trei copoi o fugăreau : cumnatul, sora și eu. Așa ne vedea ea pe noi, trei copoi. N-a știut încotro s-o mai apuce. Revolverul i-l dăruisem eu în ziua aceea. I-am spus : nu se știe ce se poate întâmpla, ține-l pentru orice eventualitate. Nu mi-am dat seama că în deznădejdea ei ea mă putea răpune și pe mine. De fapt, ea era foarte aproape de gândul acesta. A mărturisit-o mai târziu. Numai magnetismul voinței mele a oprit-o de la aceasta. De altfel am presimțit-o eu. De aceea m-am plimbat timp de o oră și jumătate pe sub ferestrele ei. Nici n-am fost la Cazinou. Am plecat cu un ceas mai devreme de acolo. Martorii care au depus la proces, s-au înșelat, sau au fost induși în eroare prin afirmația mea.

Am mers, așadar, prin întuneric sub fereastră, în sus și în jos, fără să-mi iau o clipă ochii de la geamurile luminate.

Din când în când zăream umbra Annei.

Era o experiență pe care o mai încercasem și în care aveam mare încredere : când îmi îndreptam cu tărie gândurile asupra ei, ea își pierdea voința proprie și cădea sub influența voinței mele. Probabil însă că ea, prin fereastra deschisă, auzise și zgomotul pașilor mei, pe frunzele uscate din grădină. Asta i-a mărit frica.

S-a așezat la pian și a cântat o bucată oarecare, s-a întrerupt apoi, s-a precipitat la telefon, mi-a telefonat mie acasă, la Cazinou, zdarnic !

În spaima ei, a strigat în sus spre scară : „Pentru Dumnezeu, Elli, vine bărbatul tău ; vino jos, altfel se întâmplă o nenorocire."

La aceste cuvinte, Elli coborî repede scările, se azvârli ca o turbată asupra surorii sale, o apucă de gât și îi șuieră în obraz : „Să dispari imediat, că dacă nu, te sugrum."

În același moment se auzi portița de la grădină. Elli se repezi afară, iar Anna, în care deodată secase tot sângele, se precipită împletindu-se după ea. În aceeași clipă m-am ascuns lângă scară ; imediat după aceea se auzi împușcătura.

Ce s-a întâmplat după asta, nu mai e interesant. Revolverul, firește că l-am luat eu și am făcut așa fel ca el să dispară.

— Dar mai întâi v-ați dus cu revolverul către Mauriziu ? întrebă Etzel cu vocea sugrumată.

— Da.

— Ca să facă impresia că i-ați smuls arma din mână.

— Da, bineînțeles. Admirabilă observație.

— Dar cum de a fost posibil ca Anna să lase ca el să fie arestat, osândit ? cum a fost posibil, domnule profesor, nouăsprezece ani în cap... nu pot să concep cum de a fost ea în stare să suporte acest lucru ? Poate să facă asta un om ?

Warschauer privi pieziș în pământ.

— Asta este o taină a firii ei. Asupra acestui lucru nu pot să-ți dau lămuriri precise. Ți-am mai spus-o : aveam de-a face cu un cadavru. Un cadavru pe care trebuia să-l galvanizez pentru ca el să simuleze viața.

N-o lăsam din ochi nici o clipă. În timpul instrucției, când se afla în Sud, am stat tot timpul în preajma ei.

— Dar după aceea, toți anii după aceea ? Domnule profesor, gândiți-vă...

Warschauer lăsă privirea să-i alunece pe pereți, de parcă ar fi urmărit acolo urma păduchilor de lemn. Deodată îl privi pe Etzel cu sprâncenele împreunate și spuse :

— Asta este ceva prea profund. E greu să deslușești țesătura intimă a acestui sufet. Am să-ți mărturisesc acum un lucru, pe care în afară de mine și de dumneata, nu-l mai știe nimeni pe lume.

Este ceea ce m-a îndemnat să fac pe arbitrul atunci. Când mi-am dat seama cum stau lucrurile, am avut senzația că m-a strâns în brațe un gigant și că mi-a fărâmat șira spinării. Și anume : ea l-a iubit pe omul ăsta. Ea l-a iubit nebunește. L-a iubit cu o patimă atât de intensă, că simțirea ei se întunecă și se îmbolnăvi iremediabil. Pentru ea această dragoste era încercarea supremă, era saltul în vid, în moarte. Și el, el nu o știa.

El habar n-avea. El, din partea lui, iubea, nefericitul, dar cerșea, solicita, gemea încă, în timp ce ea... în timp ce ea făcuse deja saltul în moarte.

Ea nu-și putea ierta că el nu o știe. Și nu-i putu ierta, mai ales că îl iubea peste măsură, ceea ce nu-și putea ierta de altminteri nici ei. De aceea el a trebuit să-și primească pedeapsa. El nu trebuia să existe pe lume. Faptul că ea și-a împușcat sora din cauza lui, nu trebuie să devină niciodată un drum de la ea la el. Ea a creat moartea lui, ea a creat pocăința lui, ea a fost cel mai groaznic urmăritor al lui.

Afară de asta, ea poseda o mândrie burgheză căptușită în același timp de o lașitate pe care cu greu ai fi putut-o găsi în altă ființă. Când și-a văzut pentru prima dată numele ei pomenit în legătură cu această afacere (cu toate că o tratau ca pe un biet om crud și nevinovat) simți o mare scârbă și ceasuri întregi își spălă mereu mâinile.

Scârba, sila aceasta se prefăcu într-o spaimă convulsivă. Nu, Mohl, caracterul acesta desigur că nu-l poți înțelege, ți-aș dori din suflet ca Domnul să te păzească să-l înțelegi. Sălbatec de păgân, și tâmpit de bigot, neprihănit ca o icoană de altar, și senzual până la o ancestrală și mistică pasiune ; severă și avidă totuși de tandrețe ; ferecată și urând totuși lacătele ; urând pe cel care o atinge și urând și pe acel care o respectă. Precis este însă una : ea hălăduia sub imperiul stelei negre. Sunt mulți oameni care merg sub destinul stelei negre. Oameni fără lumină. Ei își doresc destinul lor sumbru, îl atrag spre ei și îl cer atât de insistent, până ce el îi distruge. Și vor să fie distruși ! Așa a fost și cu ea.

Bun, am spus-o și pe asta. Și acum răbdare, vin eu și la ceea ce dorești să auzi din partea mea. Jurământul... știu... știu...

El se ridică, se lovi de scaun, ochelarii căzură, se aplecă să-i ridice, îi cercetă, văzu că una din sticle s-a spart și o vârî în buzunar. Se duse la fereastră, privi o clipă în noaptea ploioasă și se întoarse apoi.

— Jurământul n-a fost altceva decât o chestie de ținută. O consecvență. E greu să-ți păstrezi o ținută când șira spinării ți-e ruptă, dar așa trebuia să se întâmple.

Eu stam pe o ruină. Nu mai încăpea nici o îndoială cine era să fie ultima jertfă. Cel puțin pentru mine, nu mai există nici o îndoială. Nu aveam de cumpănit între valoarea unuia și valoarea altuia.

Întrebarea era : în întunericul acesta complet, unde mai era o rază de lumină pentru mine și ce mai era de salvat ?

Între mine și Maurizius trebuia să aibe loc un duel, nu un duel cavaleresc, ci un duel al destinului. Destin contra destin. În caz că nu ieșeam învingător din acest duel, atunci era o hotărâre a soartei. Să nu crezi dumneata că asta se face numai cu o conștiință tare, mai ai nevoie și de semnul magic. Steaua neagră, pe aceasta nu o vezi.

Vina... păcatul, da, desigur... vina, păcatul e o relativitate de nepătruns, un glob magic în care se oglindesc numai aceia care recită cu sfințenie sacrele rugăciuni iudeo-creștine : oamenii religioși.

Și mie, îmi ajută în unele ceasuri... în unele nopți când mă simt slab, când mă simt neputincios sub luna în creștere.

Dacă aș fi câștigat o împărăție, dacă aș fi câștigat împărăția acestei lumi (cum aveam cândva impresia că ar putea să se întâmple), atunci n-ar mai pluti nici o vină asupră-mi. S-ar fi nivelat. Așa, am pierdut jocul.

Să existe oare într-adevăr, între cer și pământ, anumite lucruri pe care înțelepciunea noastră școlărească nici nu le visează ? Sau mai bine zis de care visează numai în unele nopți...

Mohl, Mohl, mi-e teamă că suntem niște biete creaturi jalnice, toate cioplite din același lemn, toate destul de bune să servim de hrană viermilor. Tristă cunoștință. Trist final.

Se așeză din nou pe marginea patului (Etzel se acoperise între timp până la gât), luă mâna băiatului și spuse :

— Nu m-am ferit să-ți spun adevărul, deoarece ți-ai pus tot sufletul în el. De ce să nu-ți fi făcut pe plac ?

Ceea ce ţi-am spus nu poate avea pentru dumneata nici o valoare practică, sperjurul e de mult prescris.

Doamne... da... în definitiv şi asta mi-ar fi indiferent, în mine nu mai e nimic prea important în viaţa asta. Dacă stau să mă examinez cu de-amănuntul, atunci îmi dau seama că în chestiunea aceasta sunt complet dezinteresat. Dar aş vrea să mai stau câtva timp la cârmă. Deci, ar fi bine să nu-ţi faci nădejdi exagerate. Chiar dacă ai aduce mărturisirea mea înaintea *Kadi-ului*, n-o să-ţi ajute la nimic.

Mecanismul justiţiei noastre este aşa de ruginit că o să evite de a dezgropa un cadavru sacrosant al justiţiei, numai fiindcă un zevzec înflăcărat de şaptesprezece ani face tapaj. Şi afară de asta, eu mai sunt încă omul capabil să-mi fac singur legea şi să nu-mi periclitez perspectivele mele burgheze pentru o pasiune întârziată. Fiindcă nutresc o pasiune pentru dumneata, ţi-o mărturisesc deschis, tinere. Aş fi ingrat faţă de ursită dacă n-aş face-o.

Dumneata ai luat inima mea veştejită în mâinile dumitale şi fără ca să te pot împiedica, ai ridicat-o într-o lumină minunată. Fiecăruia după cum i se cuvine. Fără supărare, Mohl.

Se ridică.

— De fapt, eu am să mă retrag după scena aceasta. Undeva în Silezia poloneză trăieşte o fiică de-a mea, pe care n-am mai văzut-o de douăzeci şi trei de ani. S-a căsătorit cu un funcţionar de administraţie. Vreau să mă duc la ea. Ştii, mereu către răsărit, către răsărit. Poate că-mi găsesc acolo un loc de odihnă. Un fel de azil. Şi d-ta ai să pricepi că pentru asta trebuie, într-un fel, să vin la ea cu un nume ceva mai curat.

Desigur că atâta lucru o să-mi ceară. Dar dacă ai să mă descoperi pentru a doua oară, micule şi înflăcăratule strengar, atunci poate că voi fi pregătit pentru ultima mărturie, dacă va mai fi nevoie de ea. Atunci, cu preţul vieţii mele, voi ajuta justiţiei să se lumineze.

Vezi numai să vii cu o jumătate de oră înainte de trec în lumea cealaltă.

Cu un surâs sec, îşi luă pălăria şi paltonul.

— Iar s-a făcut târziu. *Au revoir*, tinere Mohl. Mâine am să mă interesez iarăşi de dumneata, sper că te vei însănătoşi. Cum să ies de aci ?

Etzel îşi trase repede cămaşa şi răspunse :

— Se poate trece prin birt, acolo e totdeauna deschis.

Vocea lui era aşa de schimbată, că Warschauer şovăi şi se întoarse încă o dată.

Aceeaşi schimbare arăta şi chipul lui Etzel : o siguranţă rece şi clară.

— Hm, făcu Warschauer şi plecă.

Etzel mai auzi cum trece prin odaia întunecoasă a Melittei, apoi se închiseră două uşi şi se făcu, în cele din urmă, tăcere.

El sta aci pe spate şi privea în tavan. Se simţea aşa de uşor, aşa de nepământean, ca un puf de păpădie. Dar gândurile care îi alergau prin cap erau grele şi întunecate. Nu trecuseră încă nici zece minute de la plecarea lui Warschauer, nu se hotărîse încă nici să stingă lumina, când uşa se deschise şi Melitta se ivi în prag învelită în şalul ei verde.

Nu păşi în odaie, ci rămase dreaptă în pervazul pragului, privind către Etzel cu o expresie de încordare.

Etzel mişcă puţin capul şi răspunse privirii fetei :

— Ai auzit ? şopti el.

Ea dădu din cap.

— Totul ? Ai auzit totul ? repetă el şoptit.

Ea duse degetul la gură.

— Cam aşa ceva.

— Bun, asta e bine, spuse Etzel.

— Vine, furtuna, spuse fata.

În aceeaşi clipă, clavirul mecanic de peste drum făcu o mică pauză, şi într-adevăr se auzi un tunet slab slobozindu-se peste acoperişuri.

Melitta închise iarăşi uşa.

Etzel se ridică în pat, stinse lumina. Se înveli apoi bine în cuvertură, oftă, şi îşi spuse sieşi : «Noapte bună E. Mohl.»

Adormi numaidecât, şi dormi profund şi liniştit ca un prunc. Când se deşteptă a doua zi de dimineaţă,

omorî un păduche de lemn pe care îl găsise pe mânecă, respiră adânc şi spuse : «Bună dimineaţa E. Andergast.»

Era ora şapte. Sări din pat şi începu să-şi împacheteze micul său bagaj. Trei ceasuri mai târziu era la gară.

CAPITOLUL XV

1

În cancelarie se afla un procuror detaşat de câteva săptămâni cu serviciul la închisoare şi care primise însărcinarea de a-l înştiinţa pe deţinutul Maurizius de graţierea şi eliberarea lui, o eliberare însă condiţionată.

— Sunteţi de acord ? întrebă procurorul nu fără o uşoară curiozitate care însă se adresa omului, nu răspunsului ce-l aştepta.

Maurizius stând ţeapăn, înghiţi în sec.

— Despre ce condiţii este vorba ?

— Nu este notat în mod precis.

— Atunci, un pretext oarecare m-ar putea aduce iar la închisoare ?

— Cred că e numai o simplă formalitate. Dacă vă purtaţi...

— Vreţi să spuneţi că dacă nu voi face neajunsuri justiţiei.

— În această privinţă nu am primit nici un fel de instrucţiuni.

— Pe ce termen se eşalonează condiţiile ?

— Pe un an şi jumătate. Adică mai precis, pe un an şi cinci luni. Până la împlinirea celui de-al douăzecilea an de osândă.

— Atunci s-ar putea întâmpla, dacă mă voi face neplăcut justiţiei, să mai fac restul de un an şi cinci luni ?

— Teoretic da. Dar cum v-am spus, e o simplă formalitate.

— Şi în caz că refuz acum, urmează în mod automat să fiu eliberat după un an şi cinci luni fără condiţii ?

— Fără îndoială, răspunse tânărul procuror jenat şi oarecum supărat.

La cuvântul „refuz", directorul Pauli avu o privire contrariată, iar la spatele lui, inspectorul clătină capul încet.

— Aşadar vor să mă aibă la mână, şopti Maurizius.

— Acceptaţi sau nu ? întrebă procurorul aspru şi arătă o hârtie care sta pregătită pe masă, pentru a fi iscălită.

Copistul de la cealaltă masă nu mai putea sta în scaun de nerăbdare şi nervozitate. Se ridică şi privi cu nesaţ la Maurizius.

Acesta nu se mişca. Pometii obrajilor deveniră roşii-cărămizii. Peste unul din umeri trecu un fior. Deschise gura, dar nu putea vorbi. Toţi îl priveau.

Deodată avu o mişcare de parcă era gata să se năruie. Vroia însă numai să se apropie de masa de a cărei muchie se sprijini.

Copistul îi întinse tocul. Maurizius îl băgă în călimară, îl privi o clipă aiurit, apoi îşi scrise numele pe hârtie, acolo unde copistul ţinea degetul arătător.

O singură suflare se auzi din patru plămâni deodată.

— Mâine dimineaţă la ora opt puteţi pleca, spuse procurorul ; la ora şapte gardianul va veni să vă însoţească la camera de îmbrăcat.

— Vă rog să-mi permiteţi să telegrafiez tatălui meu, spuse Maurizius cu glasul sugrumat.

Procurorul şi directorul schimbară o privire.

— Ne-ar fi mai plăcut dacă aţi renunţa la acest gând, am dori să evităm orice zgomot de prisos.

— Bine, dar în clipa când mă voi vedea afară, am să mă simt complet stingher.

Procurorul râse.

— O să meargă. Când o să vă vedeţi la gară, sfinte Dumnezeule !

— Puteţi telegrafia de-acolo tatălui dumneavoastră că în cursul zilei de mâine veţi sosi acasă, fu de părere Pauli într-o pornire de milă.

Am dori numai ca tatăl d-voastră să nu apară aici şi astfel ora eliberării d-voastră să fie cunoscută. Gazetele ar trâmbiţa-o imediat ca pe un lucru senzaţional.

Maurizius replică,

— Atunci, mai bine renunţ.

Gardianul care îl aduse înapoi în celulă, cel cu faţa de beţiv, întrebă binevoitor : „Cum vă simţiţi ?"

Maurizius aţinti privirea asupră-i, fără să-l vadă însă.

2

La ora opt dimineaţa...

Încă cincisprezece ceasuri. Cum să le treacă ? Priveşte pereţii, priveşte burlanul negru al sobei. Face câţiva paşi şi îşi zice că a mai trecut din timp.

Îşi pipăie cu mâinile firele ţepoase din barbă şi se gândeşte dacă se mai poate bărbieri sau nu astăzi. Poate că i s-ar da voie. Ar mai trece timpul. Vrea să mai chibzuiască. Cu asta trece iar timp. Apucă masa şi o duce doi metri mai la stânga. Pune scaunul lângă ea. De ce o face, nu ştie.

Se aşează apoi şi deschide Cronica oraşului Rothenburg şi citeşte : 1659, 4 aprilie, cetăţenii au tras asupra a două din ferestrele vechei cetăţi şi apoi au pornit la plimbare cu surle şi trompete.

Face socoteala : 1659, adică două sute şaizeci şi opt de ani. Vasăzică a mai trecut un sfert de oră. Dacă strângi bine pleoapele şi-ţi apeşi degetele pe tâmple, simţi deodată iuţeala cu care trece timpul.

A avut adesea senzaţia asta. Astăzi însă remediul acesta nu mai ajută. Ce înseamnă răbdarea ? Refluxul sângelui. A uita să vrei, asta e răbdarea. Om nefericit, aşadar, tu iarăşi vrei ?

Se ridică şi trase masa la fereastră, apoi luă scaunul şi se aşeză iarăşi.

Citeşte : La 29 Iulie, a fost ţintuită la stâlpul infamiei o servitoare străină în vârstă de 20 de ani, împreună cu mama ei, pentru că după îndemnul acesteia, fata a furat bani de la d. H. Rücker unde a slujit trei sferturi

de an. Fata a strigat, s-a văitat şi a plâns. Banii au vrut însă să se reîntoarcă la stăpânul lor, domnul Rücker, fost preot militar.

Timpuri îndepărtate, zile trecute, de mult izbăvită durere omenească, gândeşte Maurizius.

Închide cartea. Simte deodată groaza să privească în trecut, să afle lucruri din trecut. Tot ce a fost, e temniţă, tot ce vine, e un larg fără margini.

Dar unde începe ceea ce vine ? De-abia după ce vor trece paisprezece ore şi un sfert. Şi acest acum : care stă între o bătaie de inimă şi alta, între o secundă şi alta, optzeci şi şase de mii de staţiuni ale pustiului şi ale disperării de fiecare zi.

Şi acum există iar un *mâine*. Şopteşte cuvântul cu buzele şovăitoare : *mâine*. E ca punctul alb şi strălucitor când treci printr-un tunel, un punct care se lăţeşte încet, nespus de încet, se întinde în cerc, lumina nu mai e aşa de orbitoare, se potoleşte cu toată iuţeala trenului.

De acest mâine se înlănţuie alt mâine, un al treilea, un al patrulea, un al cincilea, fiecare *acum* devine un *atunci*, fiecare *este* un a *fost*.

El umblă, umblă mereu.

Acum mai are treisprezece ore şi jumătate. El umblă, umblă mereu, douăsprezece ore şi un sfert. Îşi numără paşii. În aerul amurgit al celulei, pluteşte imaginea unei flori de purpură.

Mâine. Acest mâine de cristal. Neaşteptatul. Nespus de fericitul. Acest mâine împrejmuit de o teamă neînţeleasă... Drumuri. Străzi. Porţi. Paşi. Cerul : o boltă nesfârşită. Turnuri. Pomi. Grădini. O femeie...

El împreună mâinile, o spaimă îi trece prin toate mădularele : o femeie...

Unsprezece ore şi jumătate Se aruncă pe patul de fier şi se abandonează unui vis dulce şi chinuitor pe care îl visează cu ochii deschişi.

3

Există undeva, aşa poetizează el în visul său, o inimă care îl doreşte : Hildegard, fata care a crescut între străini, aşteaptă ziua întâlnirii cu tatăl ei necunoscut.

Visul se deapănă : Până la cel de-al cincisprezecelea an nu i s-a pomenit fetei numele lui. La doisprezece ani fata a surprins o convorbire, între mama ei adoptivă şi un bătrân, care se interesa de ea. De atunci a presimţit totul. În ziua când a împlinit cincisprezece ani mama ei adoptivă i-a comunicat, destul de delicat, ceea ce trebuia şi ea să ştie.

Ea a fost numaidecât convinsă de nevinovăţia lui. N-a spus însă nimic de gândul ei, s-a ferit să-l pomenească. Dar în sufletul ei mare şi puternic creşte credinţa că într-o bună zi el va sta reabilitat în faţa lumii.

În sufletul ei mai stăruie şi credinţa că el va veni la ea şi o va lua la el. Ea îl va face fericit. Ea îi va şterge amintirea tuturor suferinţelor. Toate planurile pe care fata le-a făcut pentru viaţa ei, nu urmăresc decât să-l facă pe el să se despăgubească de toate suferinţele îndurate. Ea îl aşteaptă afară, îl aşteaptă cu tot dorul, îl aşteaptă cu tot dorul unei inimi de copil. Ea aşteaptă învierea lui...

Creierul îşi deapănă necurmat visul lui mai departe, aruncă deoparte toate experienţele, toate realităţile...

Nu... E tânără... Nu e mizantropă... ar fi o greşeală din partea ei să renunţe pentru el la norocul unei iubiri şi a unei căsnicii. Ea îşi va alege un soţ care va fi gata să se dedice (cu ea împreună) datoriei de a-i creea lui, „înviatului", din nou, o patrie, şi un cămin. Vor fi şi copii, nepoţei blonzi şi drăgălaşi, oameni veseli, se vor învârti prin casă, iar seara se va discuta în voie, în odăi prietenoase şi patriarhale.

Dar cum va fi prima întâlnire ?

Tot ce era adineauri viziune şi umbră ipotetică, se schimbă, se întăreşte ,ia forma întâmplării precise. Cu o nepăsare suverană, fantezia corijează prima viziune precum că Hildegard se va mărita un an după întâlnirea cu tatăl ei.

Dintr-un motiv oarecare, ea se decide să se căsătorească şi întâmplarea vrea ca nunta să aibe loc puţine zile după eliberarea lui. După cum se pare, eliberarea lui va fi sărbătorită prin această nuntă. Dar el nu mai poate să ajungă la timp şi să vadă cununia din biserică.

Când intră în casa unde îl aşteaptă tânăra pereche, musafirii sunt cu toţii adunaţi.

Apariţia lui face mare senzaţie.

Servitorii şoptesc şi aleargă de colo-colo. I se ia pălăria şi pardesiul, i se arată drumul, două uşi mari se deschid înaintea lui. O sală plină de domni şi doamne. Toate chipurile se îndreaptă către el. Mirare, emoţie, compătimire, respect, se citeşte pe toate figurile. O orchestră care cânta până în clipa aceea, se opreşte, se face o linişte ca la teatru, când un om care s-a crezut că e pierdut, revine după mulţi ani în cercul alor săi. Un bătrân cu barba mare şi gălbuie, care are o asemănare îndepărtată cu gardianul Klakusch, dar e de o înfăţişare foarte artistocratică, îi vine întru întâmpinare, se apleacă înaintea lui să-i întindă mâna.

Maurizius nu poate să scoată un cuvânt, e prea emoţionat. Privirea lui rătăceşte căutând în jur : unde este Hildegard ?

Şi atunci aude un strigăt uşor din fundul sălii ; asupra întregii societăţi se aşterne o emoţie plină de bucurie. În mijlocul musafirilor se croieşte un drum şi o făptură în rochie albă de mireasă, cu voalul fâlfâind în juru-i şi cu braţele întinse, zboară jubilând de fericire şi vine spre el. El strânge trupul ei cald şi drăgăstos la pieptul lui, şi chipul ei fericit îl alătură de obrazul său... Acum toate se mai pot îndrepta spre bine. Se poate uita. Un om nou... Secundă după secundă cade fără zgomot în eternitate, cum cad pietrele rostogolite într-o prăpastie.

Optsprezece ani şi şapte luni, ele au făcut acelaşi lucru şi zac acum jos în adâncul întunecat ca o grămăjoară de moloz.

Zorii mijesc.

4

Îşi ia rămas bun de la directorul şi inspectorul închisorii. Aceştia îi întind mâna, îi urează noroc bun, poarta se închide după el, el stă singur, în soare.

Strada coteşte deodată strâmb în jos. Picioarele caută poteci netezi ; trebuie să stea să chibzuiască o clipă până să-şi egaleze paşii.

După primii douăzeci de paşi, se lasă numai cu greu convins să nu se întoarcă înapoi, simte în picioare îndemnul de a se întoarce. Multe zile după aceea a avut de luptat cu această nevoie, cu acest îndemn. Te sperie mai întâi gândul că poţi să mergi mai departe, că trebuie să mergi mereu.

Tot aşa te sperie şi spaţiul imens care e împrejurul trupului tău. De parcă ai fost azvârlit în aer şi dai disperat din mâini şi din picioare. Simţi deodată prea mult aer în piept. Totul e puţin cam prea greu : Lumina, cerul, hainele neobişnuite, pielea tare a ghetelor... Umbli cu paşi de parcă ai călcá în strâchini. După un timp, te simţi dezarmat. Oamenii te privesc miraţi. Surâzi. Ei se îndepărtează fără să răspundă surâsului tău. Trebuie sa arbordezi o mutră neutră pentru ei.

— Mă rog, drumul spre gară pe aci duce ?

— Prima stradă la stânga, a doua la dreapta.

— Mulţumesc.

De ce să mă înapoiez ? drept înainte, omule, drept înainte, îşi zice el. — Copii ! Iată copii. — Rămâne locului, pălind. — Sunt foarte mici copiii aştia. Pitici. Şi iată... două femei...

Trebuie să se sprijine de o vitrină şi caută să se apuce cu mâinile de spate. Era gata, gata, să spargă ferestrele prăvăliei. Stăpânul iese afară şi zbiară furios la el.

Foarte umilit el se scuză. O clipă, el simte dorinţa nebună de a apuca femeile şi de a le pipăi sânii, dar se stăpâneşte, chipu-i devine sever, aproape întunecat.

De-aci înainte, automat, cu cât impresiile lumii din jur vor fi mai puternice, cu atât figura asta severă şi întunecată va fi masca lui obişnuită. Astfel trece el prin mulţimea, astfel stă pe peron, astfel ascultă iureşul zgomotelor, astfel şade în compartimentul său din tren, cu figura severă aproape întunecată, cu ochii întredeschişi şi buzele strânse, cu faţa nemişcată.

De câte ori zăreşte o doamnă cu fusta scurtă şi cu ciorapii deschişi, de mătase, fruntea i se roşeşte şi nările îi palpită. El nu cunoaşte priveliştea asta. Pe vremea lui asta nu exista.

Toate s-au schimbat. Oare mai vorbesc oamenii aceeași limbă ? El ascultă.

Sunt aceleași cuvinte, totuși i se pare că au altă intonație și alt ritm cu care urechea lui nu e obișnuită.

Are o senzație crescândă de neplăcere.

În Hanau părăsește trenul. Un răstimp hoinărește pe străzi. Cerul fără nori strălucește ca o masă lichidă de plumb. E foarte obositor să mergi în soare fiindcă lumina îți obosește ochiul. În fața prăvăliei unui optician se oprește, șovăie, intră și cere o pereche de ochelari. Alege o pereche cu sticla întunecată, cu rama de metal. Vânzătorul îi recomandă ochelari cu rama de os, deoarece aceștia sunt la modă acum și sunt și mai eleganți.

Bine, spuse el și luă o pereche de ochelari cu rama de os pe care îi puse pe nas. Acum se simte mai bine, mai sigur. Senzația de neplăcere slăbește.

Privește în oglindă. Câteva minute nu-și poate lua privirea de la chipul palid cu ochelarii întunecați, care-l privește de acolo.

Un sfert de oră mai târziu stă în fața casei din Marktgasse, caută locuința tatălui său. O femeie bătrână îi arată scara de lemn din curte. Teama și frica îi îngreunează pașii care urcă scara. Cuvântul tată e ceva care nu mai are răsunet pentru el. Nu simte nici bucuria nici neliniștea așteptării, numai teama că va trebui să manifeste sentimente pe care nu le are.

Se întreabă dacă acest soi de sentimente mai există în pieptul său, dacă n-au murit ? Dar gândindu-se la Hildegard, își dă seama că ele n-au murit. Dar nu este oare „Hildegard numai o idee a lui, o formă goală, creată numai de el ? O făptură care în realitate nici nu există ? Pentru prima dată simte îndoiala asta și o înlătură speriat de parcă ar fi murdărit ceva sfânt.

Trage de clopot. Trece un minut. În curte miaună o pisică. Se aud pași în dosul ușii. O întrebare mormăită printre dinți ; ușa se deschise : tată și fiu stau unul în fața celuilalt. Bătrânul îl fixează și încremenește, fața îi devine roșie-cărămizie, trupul șovăie, brațele caută sprijinul ușii.

— O ştiam... am citit-o în gazetă.. nu credeam că chiar astăzi... restul se îneacă într-un sughiţ de plâns. Într-un plâns care sună ca o tuse răguşită. Nu-şi acoperă faţa şi din ochi i se prelinge apa lacrimilor.

Leonhart Maurizius rămâne ciudat de rece. Chipu-i păstrează trăsăturile severe, aproape întunecate. De ce nu sunt mişcat ? îşi zice el, în timp ce luându-l de braţ îl duce pe bătrân în casă. Se uită în jurul său. Tristeţea şi sărăcia locuinţei îi inspira o teamă neînţeleasă. Nu s-a gândit încă la condiţiile sale viitoare de viaţă.

El nu şi-a închipuit că tatăl său e bogat, afară de asta a auzit în închisoare că oamenii bogaţi au sărăcit în ultimii ani din cauza deprecierii banului. Pare că aceeaşi soartă l-a lovit şi pe bătrân, căci altfel nu şi-ar fi căutat adăpostul într-o astfel de cocioabă.

Cu acest prilej se adaugă în mintea lui Leonhart probleme de existenţă. Atunci înseamnă că va fi din nou silit să se îndrepte către oameni, că va fi în funcţie de ei, că va trebui să le dea socoteala, să solicite graţia lor. Banii pe care i-a economisit în tot timpul detenţiei i-a cedat „Serviciului de ajutoare" lăsându-şi numai cincizeci de mărci. Suma economisită nu era prea mare, dar pentru început i-ar fi fost de mare folos.

Dar puţin mai târziu îşi dă seama că grija asta nu are temei.

Bătrânul îl contemplă îndelung pierdut într-o caldă admiraţie. Obrajii de piele tăbăcită tremură sub ochii cenuşii. Mâna dreaptă ţine braţul stâng, braţul ţeapăn.

De vorbit nu mai poate vorbi. Privirea lui Leonhart se îndreaptă către masa pe care stau orânduite o mulţime de hârtii şi alături de ele gazeta deschisă la pagina unde se vede tipărit cu litere groase telegrama care îi anunţă eliberarea.

De-a curmezişul ei stă scris cu creionul roşu : Domnul fie lăudat. Creionul roşu mai odihneşte pe gazetă.

Acum bătrânul se îndreaptă către hârtii şi îi spune lui Leonhart :

— Astea sunt ale tale.

Această clipă a aşteptat-o el de ani de zile. Clipa asta a visat-o, şi acum stă în faţa ei ca un amorez timid care se prăpădeşte de nerăbdare să poată pune în mâinile iubitei darul preţios.

Începe să se afereze. Răsfoieşte, explică, citează cifre.

— Iată, acesta este extrasul de cont, iată certificatele de bancă, socoteala dobânzilor, iată testamentul, totul e pregătit şi pus în cea mai minunată ordine de azi la prânz.

Leonhart priveşte, priveşte.

— Şi tu ? întreabă el cu un gest plastic, arătând odaia.

Bătrânul râde ca un jucător surprins că măsluieşte cărţile. Tuşeşte, îşi drege glasul, scuipă şi nu mai conteneşte cu măcăitul său.

Leonhart apleacă fruntea. De afară aude printre glasuri de femei şi semnale de automobile, sunetul prelung al unui corn de vânătoare. Se lasă în scaun, vizibil obosit şi aruncă întrebarea :

— Unde este Hildegard ? Ştii unde se află ?

Bătrânul îşi ascunde dezamăgirea că Leonhart arată aşa de puţină bucurie pentru averea adunată.

Dar cum se aştepta la întrebarea asta şi deoarece se ocupase îndeaproape de chestiune, îi răspunde cu un aer important :

— Fata a fost până în luna iunie a anului trecut într-un pension belgian, pe urmă a făcut cu mai multe prietene de-ale ei, un voiaj la Paris şi în sudul Franţei.

Din informaţiile pe care le-am culeş, am aflat că are un talent muzical remarcabil. De aceea va trebui să facă studii pentru ca să ajungă cântăreaţă.

De pe la mijlocul lui mai se află la o moşie care aparţine unei nepoate a Mrs. Caspot, o doamnă Kruse, la Kaiserswerth pe Rin. Acolo va rămâne până în toamna când va pleca la Florenţa, la o profesoară de canto.

Leonhart se adânci în tăcere.

— Plec mâine într-acolo.

— Cum mâine ? Trebuie să pleci neapărat mâine ? Mai aşteaptă.

— Trebuie să plec mâine.

Se ridică neliniştit, nervos. Semiobscuritatea odăii îl irită. Ar vrea să plece. Îl face pe bătrân să înţeleagă că trebuie să se îngrijească de haine.

N-are nimic. Nu are decât cămaşa de pe el.

Bătrânul chicoteşte caraghios.

— S-a aranjat totul. Am fost de dimineaţă după târgueli. Am aranjat totul.

Se duce şi deschide uşa care dă în dormitorul lui, o adevărată hrubă. Pe pat şi pe scaune stau întinse : costume, un pardesiu, tot soiul de rufe, ghete, cravate, pălării.

El întinde braţul ţeapăn, triumfător.

E a doua clipă fericită a zilei, pe care i-a dăruit-o Dumnezeu.

Leonhart îi prinde mâna şi o ţine câteva clipe într-a lui.

— Uită-te la lucruri, dacă lipseşte ceva, cumpărăm, dacă ceva nu se potriveşte, — schimbăm.

Îşi scoate pipa din buzunar şi face de câteva ori încercarea de a şi-o umple cu tutun. În cele din urmă îi reuşeşte. Picioarele îi tremură.

— Controlează-le, repetă el şi îşi împinge fiul cu arătătorul între coaste. Între timp am să mă aşez colea, puţin, să mă odihnesc.

Şi pe când el se lasă greoi pe un colţ al canapelii, Leonhart se duce în dormitor, mai mult ca să-i facă plăcere bătrânului decât pentru că simte nevoia.

Sunt printre rufe şi cămăşi de mătase, ciorapi de mătase. El pipăie stofa, privirea lui cade pe dulapul ale cărui uşi stau amândouă larg deschise. Înăuntru atârnă costumele pe care le-a purtat acum nouăsprezece ani.

Fracul, blana, costumul de sport, un costum, cafeniu. Se simte ca într-o casă unde sunt păstrate relicvele care amintesc pe un mort.

Într-o asociaţie nemotivată de idei, vede deodată pe femeia aceea cu pana albă la pălărie, femeia pe care a observat-o în ultima zi a procesului, în unul din primele rânduri ale publicului şi al cărei chip îndurerat îi atrăsese atenţia.

În toţi aceşti nouăsprezece ani nu se gândise niciodată la ea şi nici nu o văzuse înaintea ochilor.

Are impresia că trebuie să iasă imediat în stradă, că dacă va părăsi locuința, o va întâlni. Trece din nou în cealaltă odaie și vrea să-i spună bătrânului că el vrea totuși să plece, dar bătrânul șade ghemuit pașnic în colțul canapelei.

Într-o mână mai ține încă pipa stinsă, iar bărbia i-a alunecat în piept.

Doarme. Dar așa de liniștit...

Leonhart Maurizius se apleacă deasupra lui ca să-i asculte respirația. Ținuta bătrânului i se pare ciudată.

— Nu, nu e somn. Bătrânul este mort.

5

Silit prin evenimentul morții părintelui, să se ocupe de diverse treburi, Maurizius își dădu seama de neîndemânarea lui și de bariera care exista între el și ceilalți oameni.

Convorbiri cu doctorul, anunțarea circumscripției respective de decesul părintelui, transportarea cadavrului, tribulațiile și ceremoniile înmormântării, procurarea banilor și iscălirea diverselor acte, — numai drumuri dureroase și chinuitoare.

Pe deasupra, gazetarii care i-au mirosit urma și de care fuge și se ascunde. De-abia peste șase zile poate pleca. Înnoptează la Colonia ; la ora unsprezece ajunge la Kaiserswerth și întreabă de familia Kruse. I se arată o vilă pe malul Rinului.

Pleacă într-acolo și sună la poarta grădinii. O femeie mai bătrâioară apare lângă grilaj. El îi spune că ar dori să-i vorbească doamnei Kruse. — În ce chestiune ? — Într-o chestiune particulară, personală. — Pe cine să anunț ? — Pe anticarul Marckmann din Frankfurt.

E palid ca un mort și are o înfățișare atât de aiurită că femeia îl măsură cu o privire bănuitoare. Ea dispare. El așteaptă. Gâtlejul îi e uscat, trebuie să înghită mereu în sec. Un câine Dogg se plimbă printre pajiștile grădinii, mârâie, și apoi se așează în poziție de gardian.

Femeia bătrâioară se întoarce și spune că îi pare rău, dar doamna a ieșit ; să fie bun să-ți formuleze dorințele în scris.

El îi răspunde că trebuie să plece. Femeia dă din umeri. El întreabă dacă doamna e de găsit în timpul prânzului, deoarece ceea ce l-a adus aci e de o importanţă capitală.

Răspunsul e nehotărât. Gata, să plece, se mai întoarce încă o dată şi, fără să vrea (deşi în aceeaşi clipă îşi dă seama că e o prostie prin care el îşi trădează intenţia), întreabă :

— Domnişoara Körner locuieşte aci ?

Femeia, încurcată, îl măsură de astădată mai cercetător ca înainte, ripostează că la această întrebare nu poate răspunde şi închide poarta. E vădit că urmează anumite instrucţiuni primite.

Fără îndoială că vizita lui fusese aşteptată şi că au luat măsurile necesare de precauţie. I se pare că e spionat de la o fereastră a casei. Vede cum se mişcă o draperie.

Acest moment l-a presimţit el cândva, vag, dar nu l-a lăsat să răbufnească, să suie limpede în el. Vor să-i închidă drumul spre copilul său. Şi dacă acest plan există într-adevăr, el îşi dă seama că lupta lui de a-şi revedea copilul, va fi zadarnică.

În cazul acesta orice încercare de a discuta cu ei, orice tratative, sunt excluse. Şi din felul cum s-au început aceste tratative de la poartă, nu mai e nimic de sperat.

Ce trebuie să facă ? Pentru Dumnezeu, ce trebuie să facă ? Ştie oare Hildegard că el a fost redat din nou vieţii ? Ştie oare, în general, despre existenţa lui ? Poate că îl crede mort. Poate că nici nu-i ştie numele. Ce-l îndreptăţeşte pe el să se adreseze ei ca la o fiinţă care îi aparţine ? Posedă el oare alte drepturi afară de acela pe care şi le-a făurit în visurile lui lipsite de orice urmă de realitate ?

Şi dacă totuşi ea ştie de el şi este împiedicată de a-l vedea ? O măsură care cu timpul nu o să mai aibă acelaşi succes pe care îl are astăzi.

Ce să facă ? ce să facă ? Trece în aleea de peste drum, umblă în sus şi în jos ; gânduri, gânduri îi înfierbântă şi frământă creierul.

De două ori se înapoiază la Düsseldorf. Ajuns la hotel, telefonează.

— Aici Vila Krusse.

— Aici Victor Marckmann, doresc să vorbesc cu stăpâna casei.

— E la aparat, despre ce e vorba ?

— Despre o convorbire cu domnişoara Körner.

— Domnişoara Körner e plecată.

— Plecată ? Când ? Unde ?

— Asupra acestui lucru nu vă putem da nici o informaţie.

— Am un comision pentru dânsa. Un comision urgent care nu se poate amâna.

— De la cine ?

— De la o persoană care îi este foarte apropiată.

— Vă rog, să vă exprimaţi mai clar.

— E imposibil s-o fac la telefon.

— Îmi pare rău... atunci numiţi-mi numele persoanei în chestie.

Pauză. În sfârşit cu vocea pe jumătate sugrumată : «Maurizius.»

— Mă rog, îmi puteţi da adresa dumneavoastră ?

— Parkhotel.

Peste un ceas veţi primi o scrisoare.

El aşteaptă în holl. Exact peste un ceas i se înmânează o scrisoare care are următorul conţinut :

„Ca să evităm cele ce prevedeam că se vor întâmpla, am trimis-o pe Hildegard, acum trei zile, la o prietenă a ei în străinătate.

Cunoscând sensibilitatea ei, nu ne-am fi putut lua răspunderea unui şoc care ar fi influenţat natura ei, aşa de delicată şi care ar fi periclitat întreg viitorul ei.

Omul cu al cărui comision aţi venit, va trebui să înţeleagă şi ca atare să se comporte în consecinţă.

Grija principală pe care şi-au impus-o cei care au crescut copilul, a fost să nu-i îngreuneze şi să nu-i întunece viaţa cu cunoştinţa acestui fapt. Această grije şi datorie am preluat-o şi noi şi trebuie să o urmăm şi de aci înainte.

Această datorie trebuie să fie pentru toţi cei în cauză un lucru de la sine înţeles."

Maurizius se ridică, mototoli hârtia în pumni şi leşină.

Câţiva pasageri îi săriră în ajutor, dar când vrură să-l ducă în odaia lui, îşi recăpătă cunoştinţa.

Că această cunoştinţă nu-l servea şi nu-l bucura, asta nu are importanţă.

6

Gândul de-a aranja o întrevedere cu Anna Iahn, căsătorită Duvernon, putea să ia naştere numai într-un creier care nu mai avea noţiunea exactă a legăturilor cu oamenii din jurul său.

Dorinţa de-a se agăţa de ceea ce a fost, speranţa nestăvilită de-a găsi în acest fel un drum spre Hildegard, o consolare, un răgaz, nu poarta trântită în nas, nu refuzul definitiv, nu acest «cară-te, stigmatizatule», ci poate o vorbă omenească, o inimă caldă şi împăciuitoare. Şi apoi încă ceva : nu se poate şi nu trebuie să fie aşa cum este şi de aceea nu este încă aşa, îşi zice el.

Oameni ca el trebuie să treacă prin multe împrejurări grele, mereu şi mereu loviţi în obraz de altă experienţă nouă, ca să se dezmeticească în cele din urmă.

Şi astfel, a doua zi el plecă spre Echternach la Trier, aproape de graniţa luxemburgheză, trase la un han modest şi de aci îi scrise Annei Duvernon, sub numele de Marckmann, dar aşa fel că ea trebuia să ghicească cine se ascunde sub acest nume.

Îi scrise că e pentru câteva ore aci, că trebuie să-i vorbească şi o roagă să decidă ea locul şi timpul întrevederii.

Trimise scrisoarea cu un băieţaş căruia îi puse în vedere să o predea numai adresantei în mână.

Asta era la ora trei. La ora patru şi jumătate o trăsură se opri în faţa hanului şi din ea descinse o doamnă care intră repede în han.

El rămase ca înlemnit la fereastră şi când auzi o bătaie în uşă, buzele sale nu-l mai ascultară şi nu putu să mai articuleze : intră.

Vizitatoarea era deja în odaie, gâfâind, cu faţa palidă, cu ochii întunecaţi, prostiţi şi cu privirea alergând neliniştită în jur.

Purta o rochie albastră, o haină galbenă, pe cap o pălărie galbenă, mică, și peste ea un voal albastru.

Nimic din strălucirea și parfumul de altădată. Nimic deosebit, nimic din ceea ce a fost altădată, din ceea ce te atrăgea și te chinuia, din ceea ce te împrejmuia și te fericea, tocmai fiindcă era rar și deosebit.

Toate liniile și trăsăturile care făceau farmecul ei de altădată erau puțin îngrășate, puțin alterate, uscate.

Tot așa cum pielea era ofilită, așa era și în ținuta și în privirea ei ceva ca o ofilire...

Frăgezimea incomparabilă a fetei de altădată, se preschimbase în ceva bolnăvicios și șubred : gingășia dureroasă de atunci, într-o suferință burgheză de femeie cu stare.

Și toate acestea pe care le descoperea în înfățișarea ei, îi arătau lui Maurizius că orice discuție este inutilă.

Dar Maurizius nu vroia să vadă ceea ce ochii lui vedeau, el se întoarse încet și stătu cu brațele atârnând în jos, cutremurat de emoție.

Dacă ar putea să plângă acum, dacă ar putea să îngenunche și să plângă. Să spună tot, să întrebe tot, să uite tot, și să plângă, să plângă, să plângă.

Anna Duvernon era însă departe de asemenea tulburări, pe cât de departe era de a le înțelege. Vocea ei era așa de înceată că părea un șuier când spuse :

— Desigur... nu puteți rămâne aci ; am venit aci pentru că... trebuie evitat ca... ce noroc că n-ați dat adevăratul nume... și așa e destul de riscant. Cum ați putut... Nu sunt obișnuită cu astfel de emoții. Am citit despre eliberarea d-voastră în gazetă. Dar că veți veni... asta n-am putut prevedea. Despre ce... e vorba ? E ceva precis ? spuneți-o repede, trebuie să plec numaidecât. Jos am spus că e un prieten de afaceri al soțului meu cu care trebuie să aranjez ceva.

Maurizius își scoase ochelarii și o privi tăcut. Ea coborî privirea și încreți fruntea.

— N-are nici un rost, murmură ea indignată și oarecum stânjenită.

— Așa se pare, aprobă el, fără să-și ia privirea severă de la ea. Într-adevăr, poate că n-are nici un rost.

— Eu am rupt-o cu trecutul, continuă ea, în felul ei șuierător și privea din când în când înfricoșată, ușile din dreapta și din stânga.

Nu știți... încă acum câțiva ani în urmă... dar la ce să scormonim în amintirile astea îngrozitoare... rugile mi-au ajutat. Trebuie să ai o mare putere morală ca să te poți elibera de trecut. Și pe urmă... eu am copii... viața... datoria... pe deasupra tuturor lucrurilor stă datoria... când ai recunoscut lucrul acesta... înțelegeți...

— Da, sigur, răspunse Maurizius.

Dar ce e asta ? scormoni el încurcat în gândul său ; ce tot spune ea ? Aud, într-adevăr, toate astea, sau mi le închipui numai ? Dar ce fel de om este ea ?

— Pot să-mi iau permisiunea de a vă ruga să luați loc câteva minute ? întrebă el, sfios. Ar fi ceva...

— O, Doamne, nu, se apără ea speriată. Dar tonul și felul lui de a se purta o eliberaseră vizibil de povara de până atunci. Încordarea se destinse, deși prezența omului de lângă ea, îi era mai penibilă.

De fapt, ea se așteptase la o explicație furtunoasă, la descărcări, la încolțiri, la cereri inchizitoriale ; se aștepta ca apariția omului acesta să-i distrugă pacea de până acum și frica o gonise încoace, să înlăture pericolul. Dar acum își dădea seama că nu avea de ce să se teamă.

Asta o făcu imediat mai sigură de ea.

— E pentru Hildegard, începu Maurizius, vroiam să vă rog să-mi dați sfatul și ajutorul d-voastră... am fost la Kaiserswerth, la niște oameni... nici nu m-au lăsat să intru în casă, copilul a fost îndepărtat...

Anna Duvernon ridică din umeri.

— Cu această afacere n-am nici un fel de legătură, îl întrerupse ea, repede.

— Aș termina bucuros, cu toate celelalte pretenții, numai singur acest lucru îl mai doresc, răspunse el posomorât.

— V-aţi adresat însă unei adrese false. În privinţa aceasta, vă poate răspunde numai tutorele ei. Eu m-am retras de ani de zile. Răspunderea era prea mare.

Maurizius luase obiceiul din timpul detenţiunii de-a asculta atent pe cel ce îi vorbea şi de a continua să-l privească chiar după ce acesta a terminat.

— Răspunderile devin prea mari atunci când vrei să te lepezi de ele.

Aforismul acesta părea că depăşeşte putinţa de înţelegere a doamnei Duvernon. Ea nu înţelese amărăciunea cuvintelor, ci numai renunţarea pe care ele o cuprindeau.

Dimpotrivă, ea interpretă vorbele lui ca favorabile ei şi poate făcea asta fiindcă până în clipa asta lucrurile i-au mers aşa de uşor şi fiindcă omul de lângă ea îi era tot aşa de depărtat pe cât îi era de depărtată «cauza» lui.

Ea se mira chiar că odată, de mult, cauza lui era şi cauza ei.

Părea că el pricepe punctul ei de vedere şi de aceea găsea că prezenţa ei nu-i mai era necesară şi căuta un pretext oarecare să-şi ia rămas bun de la ea.

Ceea ce i se păruse că începe ca o mare nenorocire şi o smulse din liniştea ei burgheză, se termină ca un nevinovat incident. Asta o umplu de un soi de recunoştinţă.

— Trebuie să luăm viaţa aşa cum e, spuse ea cu un avânt de căldură care era însă prea slab ca să atenueze platitudinea frazei banale ; luptăm, nu-i aşa, cu încredere în forţele noastre, să învingem greutăţile. Încrederea în noi şi încrederea în Dumnezeu sunt amândouă necesare. Am trecut şi noi prin timpuri grele. Cine n-a trecut, mie mi-a ajutat. Mi-a întărit moralul. Nu numai atât, dar şi pentru nervii mei a fost salutar.. O adevărată cură. Înainte eram aşa de susceptibilă de accese. O vorbă oarecare neînsemnată, a cuiva, mă atingea ca o otravă. Acum... vezi dumneata, când tot poporul suferă, când omenirea suferă, individul îşi uită propriile sale interese egoiste. Devii mai umilită, mai mică, nu-i aşa ?

— Fireşte. Înţeleg foarte bine. (Ce să fie asta, îşi scormoni gândurile, mirat, Maurizius. Ce tot spune ea ? Ce înseamnă toate astea ?)

— Acum trebuie să plec. De fapt am şi întârziat. Avem musafiri... Rămâneţi cu bine.

Făcu o încercare şovăielnică de a ridica mâna. Maurizius păru că nu observă gestul. El se înclină automat. Anna Duvernon crezu că trebuie să adauge :

— Vă doresc în viitor tot binele, tot binele.

Asta fu ca o lovitură în mijlocul capului : Tot binele... extraordinar, extraordinar. Dar în definitiv unde ne aflăm noi, generoasă protectoare ?

Glasul lui spuse cu o linişte plină de sarcasm :

— Vă mulţumesc.

Ea plecase.

Rămas singur Maurizius, îşi duse amândouă mâinile cu degetele împletite, la frunte. Aşa rămase un timp nemişcat.

Cerule îndurător, dar e proastă ! de-adreptul proastă. Definitiv proastă.

Frumuseţe, suflet (sau ceea ce părea că e suflet), drăgălăşenie, farmec, întunecare demonică, patimă, toate erau numai poleială uşoară, anii au spălat-o şi acum se vede fondul despuiat şi sterp ; natura şi-a desgolit propria-i minciună. Nimic din ceea ce se cheamă inimă ; nici un fel de pătrundere şi sensibilitate a destinului, nici o rază dintr-o sferă mai înaltă. Numai papetărie ; o simplă cutie automată de surprize, goală şi searbădă.

Proastă, proastă ca înapoiaţii, ca acei morţi din viaţă, care nu-şi recunosc moartea lor spirituală şi sufletească. Proastă ca o stafie.

Şi pentru aceasta, — toate cele îndurate pentru aceasta ! Dumnezeule îndurător, pentru aceasta, — sacrificiul şi martiriul, pentru această femeie nouăsprezece ani de groapă, de iad...

Se întinse pe burtă, pe scânduri şi îşi apăsă faţa pe duşumele. Peste sprânceana stângă simte răcoarea unui cui. E o voluptate să simţi un cui rece ; ce bine ar fi dacă acest cui s-ar întoarce şi vârful lui i-ar sfredeli creierul.

De fapt, însă, Anna Iahn Duvernon a fost o operă frumoasă de artă, care în tinereţea ei a înflorit şi a dat loc la diverse tălmăciri şi care pentru fiecare om în

parte părea să fie ce căuta în ea sau ceea ce el revărsa asupra ei.

Dar anii şi-au desăvârşit dezastrul lor şi ceea ce a rămas era într-un fel, numai cenuşe, lucru mort. Totuşi o femeie nici mai rea ca o mie altele şi poate că nici mai proastă ca o mie altele.

7

Plecă de la Echternach. Îşi scoase la gară un bilet pentru Mainz. Înnoptă acolo şi a doua zi plecă la Basel ; îşi luă o odaie ale cărei ferestre dădeau spre Rin.

Şuvoiul fluviului îi apărea ca un semn de nenorocire care îl urmează statornic. Împachetează repede şi pleacă la Zürich.

Îşi cumpără cărţi, dar n-are răbdare să le citească. Închiriază o barcă cu motor şi pleacă pe apă. Se simte gâtuit, n-are loc, barca e prea strâmtă, prea mică.

Se întreţine cu portarul, cu camerista, cu chelnerul, cu un pasager oarecare. Bate apa în piuă.

Are o înfăţişare interesantă, are o ţinută aleasă, e bine îmbrăcat, face impresia unui învăţat, a unui scriitor, atrage atenţia, unii caută să intre în vorbă cu el, dar chipul posomorît cu ochelarii întunecaţi îl ţine la distanţă.

Îi e drag să vorbească cu copiii. Se aşează pe câte o bancă în vreo grădiniţă sau piaţetă, unde se joacă copiii, şi aşteaptă până ce unul din ei se apropie de el. Atunci i se adresează cu vocea domoală şi duioasă, îi pune întrebări, îi mângâie încetişor părul. Când observă că oamenii din jur devin bănuitori, se ridică şi pleacă.

Uneori zgomotul oraşului îl sâcâie până la tortură ; alteori îl linişteşte când se pomeneşte amestecat în masa mişcătoare de bună voie.

Ciocănitul copitelor cailor şi zuruitul roţilor îl suportă mai lesne ca zgomotul clopotelor. Preferă vuietul mai multor voci, sunetului uneia singure.

Noaptea şade de multe ori fără somn şi cutreierat de gânduri. Dar nu sunt gânduri rele acelea care îl ţin treaz.

E o stare de neputinţă de a se simţi pe sine însuşi, de neputinţa de a se poseda pe sine însuşi, care îl aruncă într-o mirare letargică, încât are sentimentul că el doarme că acesta este somn şi că n-are voie să doarmă cu adevărat ca să nu se piardă cu totul de sine.

Îşi pipăie cu mâna câte o parte a trupului său : umerii, braţele, şoldurile, şi asta îi face bine, aşa e cel puţin sigur de aceste părţi.

Paturile i se par prea moi, mult timp nu se poate obişnui cu adâncirea în puf. Adeseori îşi face patul pe sofa, şi se acoperă cu pledul, ca să simtă stofa aspră pe piele.

Câteodată se gândeşte la lucru, dar la ce să lucreze ? la ce poate să folosească ? Totul este aşa de lipsit de urmări. Nu există nici o putinţă de legătură. Se simte dezrădăcinat. Tot ce începe şi tot ce face, nu numai că rămâne fără urmări, dar e în acelaşi timp într-o măsură considerabilă, — zadarnic.

De o ia la dreapta sau o ia la stânga, de cumpără ţigarete egiptene sau cumpără ţigarete englezeşti, de lasă dispoziţie să fie sculat la ora şase sau să fie sculat la ora opt, de încalţă ghete negre sau ghete galbene, de ridică trei sute sau o mie de mărci de la bancă ; toate sunt istovitor de zadarnice.

Cu aceeaşi dezinvoltură putea face şi contrariul. Totul n-are nici o importanţă. Totul poate fi în aceeaşi clipă retractat, fără părere de rău, fără urmare.

În viaţa unora se întâmplă de atâtea ori împrejurări care îţi oferă o posibilitate de schimbare, de o reînnoire a existenţei.

Lui însă, în floarea existenţei îi fusese furată senzaţia revocabilului ; irevocabil a fost condamnat ; irevocabil şi-a ispăşit osânda şi acum irevocabil e osândit să-şi trăiască viaţa mai departe ; asta este însă imposibil, sub presiunea irevocabilului nu se poate trăi.

Şi astfel devine un eliberat întru toate, un om care stă în afara legii, eliberat chiar de sine însuşi. Se frământă tot timpul cum ar putea să termine cu toate a-

cestea. E o tulburare în el care se apropie de graniţa nebuniei.

Câteodată îl fulgeră un gând salvator, are impresia că zăreşte un drum, un drum într-acolo, unde tot ce face el nu ar mai fi atât de indiferent, atât de revocabil, şi unde ar putea scăpa de această ursită.

Ar fi un drum înapoi către Lege, către Legea supremă, care nu respinge pe nici un muritor. Dar ca să poată ajunge la ea, ar trebui să fie un Ahasverus, blestemat să rătăcească mereu.

Îşi împachetează iar bagajul şi pleacă în munţi. Trece peste defileuri şi văi, înnoptează în hanuri pierdute de lume, izolat de turişti şi de zgomotul lor.

Priveliştile nu-i spun nimic, livezile n-au miros pentru el pădurile crestele înzăpezite nu încântă privirea lui.

Nu simte nici fior, nici bucurie, nici curiozitate, nici atracţie către ele.

Se aşează iar în tren. Călătoreşte, călătoreşte, călătoreşte. Trage undeva la un hotel, despachetează seara şi împachetează dimineaţa ; pribegeşte, pribegeşte. Un oraş. Alt oraş. Domuri, fântâni, monumente, colonade. Nu-i fac nici o impresie.

Saloanele Pitti din Veneţia ; Tizian, Tintoretto. Pinacotecile din München, nimic. Pe vremuri, toate acestea îl animau. Erau culoarea, sufletul, miezul existenţei lui. Acum însă «Apostolii» lui Dürer i se par nişte bătrâni plicticoşi. Statueta din Kassel către care şi-a îndreptat cândva simţirea, — un biet bronz acoperit de mucegai. Nimic nu-l incită. Lucrurile, operele, lumea ; toate sunt ucise în el. Toate trec nepăsătoare mai departe.

El descoperă simţul de masă al mulţimii. Orânduiala ei.

Distanţa înfricoşătoare dintre el şi mulţime, îl face să-şi dea seama de diversele prefaceri survenite. Nu numai limba s-a schimbat, dar şi modulaţia ei şi sensul cuvintelor. Înfăţişarea chipului oamenilor nu mai are aceeaşi expresie ca în urmă cu douăzeci de ani ; nemulţumitul arată acum un alt soi de nemulţumire, consternatul, un alt soi de consternare, furiosul, un alt soi de furie.

Ochii sunt mai larg deschişi ca înainte, mai limpezi ; râsul sună mai sonor, mersul e mai plin de grabă ; ţinuta

celor mai mulţi oameni are ceva din atitudinea unui vânător cu arma întinsă.

Pe vremuri nu era aşa. Toate s-au îndreptat către o altă direcţie ; totul ascultă de legi şi raporturi noi de mişcare.

Oamenii de acum au altă piele, altă creştere, alt tempo, altfel de a se face înţeleşi pe care el încă nu îl cunoaşte. Alt fel de a iubi şi alt fel de a urî. Şi el se simte înlăturat de ei ca un corp străin.

Dansuri şi petreceri la care el se simte adeseori cum se simţea Guliver în Brobdignac. De bătrâni are milă : cei tineri îi inspiră o teamă ciudată. Ca băiat mic a avut un sentiment, asemănător când s-a dus pentru prima dată la o baie publică unde a trebuit să se dezbrace gol.

Guliver în Brobdignac sau mai bine, Bergman care a fost uitat într-o groapă, şi şi-a petrecut acolo cinci sute de ani într-o letargie continuă şi care atunci când a fost deşteptat din letargia lui, s-a trezit singur între milioanele de oameni şi nemaiştiind graiul pământenilor.

Într-una din zile călătorea de la Hanovra la Berlin. Vizavi de el în compartiment era o tânără doamnă cam de vreo treizeci de ani. O femeie simpatică, îmbrăcată cu gust, de o ţinută aleasă, cu trăsăturile feţii moi, privirea voalată, cu un surâs ciudat şi blând, cu o gură moale.

Dar mâinile ei erau mai ales atrăgătoare prin mişcările lor delicate, aci în felul cum se împreunau, aci în felul cum alunecau de-a lungul braţelor, aci prin felul cum ţineau ţigara. Toate aceste mişcări tălmăceau ceva ca o dorinţă, ceva ca o oboseală de viaţă.

Erau mâini moi şi albe, cu degete ascuţite. Nu se poate opri să nu le contemple, să nu le studieze, şi în timp ce face aceasta, tânăra femeie surâde cu surâsul ei ciudat şi blând.

Ei intră în vorbă. Deşi nu-şi comunica unul altuia lucruri de o deosebită importanţă, ei simt totuşi în cuvintele lor, singurătatea în care se află fiecare din ei.

Femeia însă pare mai emoţionată decât el, în ea naşte o mare presimţire ; fără îndoială că femeia posedă un instinct puternic.

Cu cât se apropie mai mult de ţintă, cu atât ea devine mai tăcută ; o delăsare melancolică se vădeşte din felul ei de a fi, ceva de parcă fiinţa ei ar atârna, somnoroasă, deasupra unei prăpăstii şi i-ar fi indiferent, poate chiar plăcut, dacă ar aluneca în gol.

Maurizius înţelege mai mult cu simţirea decât cu creierul, inima îi bate în gât şi el devine zgârcit la vorbă. Se privesc îndelung, tăcuţi, unul pe celălalt, muţi, sfioşi.

Obrazul lui e palid ca al unui mort, obrazul ei are seriozitatea dureroasă şi încordată a unui om care încă nu poate ghici, sau care nu vrea să ştie, dacă va fi bătut sau va fi mângâiat.

Ei părăsesc amândoi compartimentul, coboară din tren, o iau alături unul de altul către staţia de automobile. Fără o înţelegere prealabilă, ei se urcă amândoi în aceeaşi maşină, femeia dă şoferului numele unei străzi în Halensee.

Tăcuţi, călătoresc calea lungă şi depărtată. Femeia observă că Maurizius tremură din când în când şi atunci ea priveşte liniştit înaintea ei şi surâde.

Are acolo, în Halensee, o locuinţă mică : două odăi la etajul al patrulea, comode, curate, cu o aparenţă, cu o poleială de lux, sunt chiar şi flori, cărţi.

Ce fel de femeie să fie asta ? Divorţată ? Fără copii ? Lovită de ghiarele soartei ? El nu găsea răspuns la nici una din aceste întrebări. Nu e curios să le afle, tot aşa cum nici ea nu are dorinţa să afle ce o să se petreacă cu ea în clipele ce vor urma.

Ea nu aparţine în nici un caz celor care au renunţat la viaţă, asta e precis. Ea stă vie în faţa lui, vie şi generoasă, într-un fel de dăruire ; moale, distrată ; puţintel ironică, asemeni acelor femei care sunt la sfârşitul speranţelor şi al căror trup atârnă pe jumătate deasupra unei prăpastii şi care posedă acea dulceaţă sceptică a unui suflet blazat.

Prepară ceaiul, pune masa, îl poftește pe musafirul ei să se servească, şi cum ea şovăie deodată, când vrea să i se adreseze, el îi spune numele său, adevăratul său nume.

Ea rămâne o clipă pe gânduri, îl privește, se gândește iar puțin. El îi spune : sunt cutare și cutare. Și în zece cuvinte îi tălmăcește conținutul a douăzeci de ani.

Ea îl privește. Gura ei moale tresare, ea luptă vizibil cu teama că el va interpreta greșit, fiecare sentiment pe care ea i-l arată, și atunci se lasă în genunchi, înaintea lui, îi prinde mâna și își apasă buzele pe ea, aproape respectuos.

Sfinte și mare Dumnezeule, își zice el, și șade acolo fără răsuflare, fără privire, fără zgomot. Femeia n-are nume pentru el ; ce frumos că n-are nume, asta o ridică deasupra tuturor oamenilor.

Doamne, scapă-mă de numele meu, se roagă el fierbinte. Brațe îl înconjoară. Un trup se cațără de el. De el, de el... De-ar putea face ceva ca s-o mulțumească. El însă nu mai are cu ce s-o mulțumească pe ea și n-are ce dărui.

Deodată se vede singur. Unde o fi ea ? Probabil că l-a părăsit. Totul s-a isprăvit. Ea nu o să mai vie niciodată.

Se ridică, gol de nădejdi, se uită împrejurul său, ascultă, intră în cea de-a doua odaie. Ea stă acolo întinsă în pat și îl așteaptă. Ochii ei strălucesc de o arzătoare văpaie. Asta nu e realitate, asta este vis. Lumina din odaie se stinge. Ei stau întinși unul lângă altul. Șoapte și apoi amuțiri. Imobilizați. Șoapte și amuțiri. Ceasurile trec. Un suspin răgușit, aspru, disperat : suspinul lui.

Femeia fără nume vrea să-l consoleze. Nu, să nu-l consoleze, să nu-l consoleze.

Sexul e ucis. Așadar, e dovedit, acum nu mai are drept la viață. Și sexul i-a fost ucis.

Când ziua înălbește în ferestre, Maurizius se ridică, se îmbracă repede, femeia a adormit și nu aude cum el se îndepărtează. Cu valiza de voiaj în mână, trece pe străzi, aerul de dimineață îl înviorează. Caută un hotel, se culcă, și doarme până seara.

Deșteptat, se simte bine, ciudat de bine. Face o baie și comandă un dejun copios. La ora nouă pleacă spre gară și își scoate un bilet de clasa întâi pentru Leipzig. La Leipzig se decide să plece cu trenul de noapte în Sud. Nu se gândește la o țintă precisă, spune casierului de bi-

lete, un nume oarecare de oraş. E singur în compartiment. Citeşte gazetele, deschide o carte şi o pune iar deoparte. Închide ochii şi aude cum îi curge sângele prin artere.

După un răstimp redeschide ochii, scoate un măr din trusă, îl curăţă, îl taie şi mănâncă cu mare poftă fructul zemos.

E ceva elevat în el, ca nevoia de a întreprinde ceva. Îşi reazemă capul de fereastră ; din întunericul de afară se iscă din când în când lumini ca nişte rachete. Se ridică, îşi aprinde o ţigară şi fredonând uşor, trece în coridorul vagonului. Trage fereastra în jos. Priveliştе neagră. Cer fără strălucire. Sub nori, câteva stele depărtate. În zări se ridică silueta dealurilor.

Trenul, cu maşina gâfâind astmatic, urcă, în adâncuri vuieşte apa. El zvârle ţigara, ea cade în adâncuri şi el urmăreşte traiectoria punctului ei luminos.

Fredonând uşor, se duce la uşa vagonului, apasă pe elanţă şi împinge uşa. Aerul rece al nopţii îl izbeşte în faţă. Trenul goneşte peste un viaduct fără balustrade de-o parte şi alta, goneşte chiar în marginea viaductului.

Sub scările vagonului, imediat, prăpastia. El se ţine tare de mânerul murdar de funinginea maşinii, coboară treptele în jos şi priveşte cercetător, curios, în adâncimea necunoscută.

Are deodată senzaţia că lumea s-a întors pe dos şi că cerul înstelat îi surâde de jos, din adâncuri.

Ce neplăcut gândul că mâinile i se murdăresc de fierul plin de funingine. Ce caraghios gândul de a se înapoia să se spele pe mâini. De la fereastra învecinată a vagonului următor, l-a observat conducătorul.

Omul şi-a ieşit din fire, de frică şi spaimă, ridică pumnii, trage de cureaua ferestrii, strigă cu gura larg deschisă.

Maurizius nu aude. El nu vede decât gura larg deschisă cu două rânduri de măsele mari de fiară.

Dă din cap indiferent. Şi face pasul în gol, în afară. Nu mai era timp de pierdut, încă vreo câţiva metri şi trenul depăşea viaductul.

Face pasul aşa cum ai trece dintr-o odaie într-alta. E pasul în marele, în adevăratul irevocabil.

ULTIMUL CAPITOL

1

Întoarcerea lui Etzel în casa părintească avu loc sub auspiciile larmei asurzitoare a servitorilor şi locatarilor, dar mai ales sub accesele zgomotoase ale bunei Rie, care cădea dintr-o exaltare într-alta şi ba râdea, ba plângea, neştiind ce să mai facă întâi.

Etzel sosi la ora zece dimineaţa deoarece, din lipsă de parale, fusese silit să călătorească la clasa a patra şi făcuse aproape douăzeci şi patru de ore ca să ajungă acasă.

După primul potop de întrebări şi interjecţii, Rie se arătă înspăimântată de înfăţişarea lui Etzel.

Haina îi era ruptă, cămaşa murdară, ghetele erau scâlciate şi găurite, părul îi crescuse până în ceafă, obrazul slăbise şi era tras, iar ochii străluceau mari în ovalul palid.

Când se eliberă de rucsacul, tot aşa de doldora acum ca şi la plecare, ceru primeneli, mâncare şi trecu apoi în odaia lui.

Rie nu se putea hotărî să-l lase singur, dădu numai în bucătărie instrucţiunile necesare şi îl urmă imediat în odaia lui. Deschise dulapuri şi scrinuri, dădu fuga în odaia de baie ca să deschidă robinetul de apă, se întoarse din nou şi, în timp ce pregătiră totul pentru baie, într-o pălăvrăgeală nervoasă, îi relată tot soiul de veşti şi întâmplări. La început lucruri fără importanţă, întâmplări din vecini, naşterea unui copil, spargerea de la bijutierul Herschmann, focul de la Malapert. Între timp strigă : «Doamne, robinetul, Emma, o să se inunde casa !» Apoi începu să povestească despre casă. Domnul de Andergast nu era acasă. Desigur că asta nu era ceva extraordinar, fiindcă el pleacă în fiecare zi la ora zece la serviciu. Ceea ce e însă izbitor, e că de o vreme încoace se întoarce acasă la ore neobişnuite ; la unsprezece, la douăsprezece e acasă. Intră în biroul său şi nu-l mai părăseşte. Chiar şi mesele trebuie să i se servească acolo. Altminteri e cu totul schimbat : nu-şi mai atârnă hainele afară, pentru periat. Sau : nu s-a ras odată. trei zile în

şir. Şi partea cea mai stranie : pare-se că nu mai lucrează, deşi stă de la prânz până la miezul nopţii la masa lui de scris.

Rie l-a surprins zilele trecute (pe când îi aducea o telegramă) cum stătea cu coatele rezemate de fereastră, gânditor şi ocupat să închidă şi să deschidă bricheta de ţigări.

Poate că toate acestea erau în legătură cu zvonul de necrezut ce circulă în ultimul timp, şi anume : că a cerut ieşirea la pensie.

Etzel ascultă atent, nu spune nimic, nici o vorbă. El observă că Rie mai avea şi altceva pe suflet, dar ea îl goni întâi la baie şi, în timp ce el se îmbrăca, îi prepară o gustare copioasă.

Puse ea singură masa, privi o clipă cu o mută admiraţie cum el înghiţea toate cu o poftă delicioasă şi încercă observaţia :

— Cum ai crescut, Etzelein, şi arăţi aşa, ca un bărbat! Dar în definitiv, ce s-a întâmplat cu tine ? Când încerc să mă gândesc, îmi stă mintea în loc.

— Las-o să stea liniştită şi nu mai chibzui la nimic. Povesteşte-mi mai bine, văd că eşti plină de noutăţi, ei, hai să auzim !

Rie se aplecă şi îi şopti, că mama lui e în oraş şi că locuieşte la Generăleasa.

Etzel sări în sus.

— E adevărat, Rie ? Pe cuvântul tău de onoare ?

Ea dădu din cap şi adăugă că doamna de Andergast a fost acum zece zile aici şi a avut o discuţie lungă cu domnul de Andergast, că a vorbit şi cu ea, nu mult desigur, a salutat-o şi i-a mulţumit numai, dar atât i-a fost de-ajuns ca să-şi dea seama că e o femeie desăvârşită.

— Şi cum arată ea, Rie ? Drăguţă ? Tânără ? Te-ai uitat bine la ea ? Spune-mi exact.

El îşi petrecu braţul stîng de gâtul ei şi cu dreapta o mângâie pe obraji.

Rie, dezobişnuită de mult de astfel de mângâieri, deveni foarte moale de fericire şi vărsă lacrimi de bucurie.

— Ea locuieşte, aşadar, la bunica, Rie ?

— Da, Etzelein, şi trebuie să telefonăm imediat, nu-mi pot ierta că n-am făcut-o până acum.

— Nu, mai aşteaptă, Rie ! N-aş vrea să telefonez. Asta nu se face ! Mă duc mai bine singur acolo. Dar mai întâi trebuie să...

În aceeaşi clipă uşa se deschise larg şi domnul de Andergast se ivi în pragul ei.

2

Era de nerecunoscut. Din felul cum ţinea capul, se vădea schimbarea produsă în el. Capul părea că împovărează umerii, barba era stropită de multe fire albe şi părul dimprejurul cefii aproape înălbit. Pleoapele se ridicau şi coborau leneş şi greoi, privirea de micşunele avea ceva de oboseală defenitivă. Dezorganizarea. Aşa arăta numai cineva asupra căruia anumite întâmplări s-au prăvălit mai repede şi mai precipitat decât şi-ar fi putut închipui el.

Etzel o ţinu de mânecă.

Au fost seri şi nopţi în care domnul de Andergast şi-a apărut ca un *Alter ego* al osânditului Maurizius. Zidit în casa amintirilor, el era condamnat să suporte prezenţa şi apropierea unor indivizi antipatici. Se adunau în jurul său : tăinuitori, hoţi spărgători, proxenţi, ucigaşi, târfe bete, mame care şi-au maltratat copiii. defraudatori, bancrutori, escroci de industrie, falsificători de bani, iscălitori de polițe false, contrabandişti, otrăvitoare, omorîtoare de copii, incendiatori — o armată fără vârstă ; caractere, destine atâtea câte să poată satisface necesitatea de subiect a zece mii de romancieri. Şi el, ca acuzator, spune fiecăruia vina lui. În cele din urmă devine o obişnuinţă ca toate celelate obişnuinţe. O îndeletnicire ocrotită de onoarea şi de creditul naţiunii. Te înăspreşti. Roba te izolează. Stai pe un scaun *curulic* şi predai pe delicvent judecătorului şi el, cu ajutorul cutărui şi cutărui paragraf, îl face inofensiv. Nici vorbă, desigur, că această drojdie a societăţii trebuie tratată cu mănuşi, aşa

fel ca nici Maurizius, nici amicul lui, Klakusch, să nu mai poată avea pretenţii mai mari.

Dar când miile acestea de oameni defilează în faţa lui, unul sau altul din ei se ridică, o lumină de fulger înfricoşătoare cade deodată pe chipul lui, şi în ochi şi pe buzele strâns lipite pluteşte o întrebare. Nimic alta decât o întrebare fără cuvinte. Şi ajunge. Partea stranie e că unul aduce totdeauna mărturia unei întregi mulţimi, el este reprezentantul ei. Tot astfel cum deţinutul Maurizius a adus mărturie pentru toţi, pentru o lume întreagă.

Dar cum nu mai e vorba numai de cazul Maurizius, cum în capul lui se învălmăşesc în acelaşi imp o duzină de cazuri, se încurcă deodată toate în el — şi are impresia că a fost aruncat într-o noapte a Valpurgiei, şi adeseori se întâmplă că părăseşte casa noaptea, la ore târzii şi pribegeşte până în zori pe străzile pustii. Şi sunete, ecouri de vorbe rup liniştea : «Acuzatul declară că în ziua indicată, între orele douăsprezece şi unu şi jumătate, a fost la o mătuşă, dar s-a dovedit că»... «Sunt de părere că acest martor pe care apărarea îl calomniază, să mai fie înc-odată ascultat»... «Doamnă martoră, declaraţia dumneavoastră mi se pare cam ciudată, vă amintesc jurământul dumneavoastră»...

Priviri sfioase, dezvinovăţiri pătimaşe, mutre fricoase şi pline de ură ; timpul controlat, drumuri controlate, coincidenţele servind ca acuzator, obiectele mute servind ca acuzator ; razii în case, grădini, curţi, pe cheiuri, ; minciuni şi tăinuiri, învinovăţiri false, lupte disperate pentru achitare, juraţi neconvinşi, avocaţi îngâmfaţi, judecători indolenţi, judecători jenaţi ; legea confuză, opinia publică indusă în eroare. Şi acum, în această privire retrospectivă, după ce ai făcut toate astea, după ce ţi-ai agonisit toată zestrea asta, începi să te îndoieşti de ea ca de o recoltă care începe să putrezească în hambare... Un metru de pedeapsă pentru un lat de deget de vină... nici o consideraţie pentru persoana interioară şi mereu câte unul ici, câte unul colo, cu întrebarea mută pe buze, cu întrebarea care recuză dreptul judecătorului şi acuză pe acuzator.

Adesеori când oamenii trec tăcuți pe lângă el. domnul de Andergast are o tresărire de frică. de parcă ar trebui să se dezvinovățească și nu poate să-și amintească pentru ce, pentru care lucru. Și dacă întâlnirea a trecut cu bine, el se simte îndemnat să alerge după trecător și să-l roage să meargă cu el o bucată de drum. N-ar vrea să fie așa de singur.

Se gândește că s-ar putea să se întâlnească deodată, într-un colț de stradă, cu deținutul eliberat. cu Maurizius, și din acest gând se naște dorința, dir. dorință c necesitate imperioasă.

Rămâne locului în fața hotelurilor, măsoară pe cei ce intră și pe cei ce ies. se uită printre crăpăturile perdelelor în restaurante și cafenele, fiindcă s-ar putea ca într-una din ele să-l găsească pe Maurizius. Într-una din zile. se duce în casa unde locuise Violet Winston, sună la ușă. O fată care deschisese ușa apartamentului învecinat îl informă că domnișoara a plecat acum o săptămână. Fără să țină seamă de cele aflate. el se duse a doua zi din nou, de parcă ar fi uitat complet ce i s-a spus. sau de parcă ar fi crezut că Violet s-a întors între timp. Dar de fapt el nu mai păstra nici o imagine a Violetei, nici c amintire, și dacă ea ar fi deschis cu adevărat ușa, lucrul acesta l-ar fi lăsat indiferent.

În aceeași seară el scotoci printre scrisorile sale. căutând pe cele primite de la Etzel (erau puține ; epistole din mici călătorii de vacanță de la Căminul Odenwald). Le citi pe toate atent, cu nesaț, încă o dată și încă o dată, de parcă slovele simple de acolo ar fi avut un dublu înțeles.

3

Etzel veni în fața lui și îi întinse mâna.

— Bună dimineața, papa. De parcă s-ar fi despărțit cu o seară înainte.

Domnul de Andergast privi peste capul fiului său, departe, până la Rie, care era în spatele lui Etzel.

— Te-ai întors ? Şi în felul cum închidea şi deschidea gura, avea ceva de peşte. Pauză.

Vrei să treci în odaia mea ?

— Firește, papa.

Trecură amândoi în odaia de lucru a domnului Andergast.

Rie se uită în urma lor cu o mutră care vrea să spună : Vai de oscioarele lui. Am să spun slava Domnului, dacă am să-l revăd zdravăn şi sănătos.

Domnul de Andergast o luă înainte, îi lăsă pe Etzel să intre, închise uşa şi arătă cu mâna spre un scaun.

— Te rog să iei loc.

Etzel îşi aţinti privirea asupra mâinii părooase a părintelui său şi se aşează ascultător.

Domnul de Andergast făcu câţiva paşi de-a lungul odăii, în sus şi în jos, cu paşi neobişnuiţi de grăbiţi. E-Etzel nu-l văzuse niciodată păşind aşa de grabnic. Din mersul acesta se vădea emoţia interioară a bătrânului şi asta năştea în Etzel un sentiment de satisfacţie.

— Credeam că voi putea uita, începu domnul de Andergast, mergând din ce în ce mai iute, totuşi n-am putut uita. Există o categorie de trădări peste care nu poţi trece la vârsta mea. Detaliile nu au nici o importanţă şi cred că ai să mă dispensezi de a ţi le spune Mai întâi să nu întrebăm : ce s-a întâmplat, ci ceea ce trebuie să se întâmple de aci înainte.

— Foarte just, papa, asta este şi impresia mea, răspunse Etzel, modest.

Domnul de Andergast rămase locului şi îl privi.

— Această judecată te onorează, spuse el sarcastic. Veni cu un pas mai aproape de băiat, îi puse mâna pe creştet şi îi ridică fruntea.

— Arăţi rău, spuse el posomorît, şi îşi retrase mâna de parcă s-ar fi ars.

— Am fost bolnav, papa.

— Aha, bolnav ? Nici o mirare. Pe unde ai hoinărit ? Deodată strigă cu faţa desfigurată, fără nici o urmă de stăpînire de sine, strigă ca turbat :

— Pe unde ai hoinărit, băiete ? !

Apoi îşi acoperi ochii cu amândouă mâinile şi gemu.

La una ca asta nu se aşteptase Etzel. Pentru prima dată în viaţă, vedea pe tatăl său ieşindu-şi din fire. Ceea ce îi făcu o impresie covârşitoare. La fel cum îl înfiorase atingerea de adineauri. I se păruse că mâna tatălui său, tremura. Şi se simţea mulţumit.

Între timp domnul de Andergast îşi impuse reculegerea necesară ca să poată continua.

— Când am plecat, spuse Etzel, ţi-am scris de ce trebuia să plec. N-a fost vorba de hoinăreală.

Domnul de Andergast se azvârli în fotoliul de la birou, puse un picior peste celălalt şi îşi trecu degetele nervos prin barbă.

— Cu o îndemânare demnă de laudă ai ştiut să te sustragi cercetărilor mele, observă el.

— De, dacă n-aş fi fost capabil nici de atâta lucru... răspunse Etzel şi ridică sprâncenele.

Domnul de Andergast găsi tonul obraznic şi tuşi ameninţător.

— Ei, şi ? întrebă el cu o intonaţie de ironie care voia să disimuleze frica, şi ? cum spun americanii : nothing succeeds like success [1].

— Ştiu, fiindcă între timp am învăţat ceva englezeşte, spuse Etzel cu un surâs caustic, ceea ce mări neplăcerea tatălui său. Etzel se reculese deodată, ridică capul şi adăugă : Aşadar, Maurizius e nevinovat. Complet nevinovat ! A fost osândit pe nedrept. Un asasinat juridic !

Domnul de Andergast tresări abia perceptibil. Îşi contemplă unghiile. Mâinile «jucau». El răspunse cu o răceală pe care Etzel i-o cunoştea.

— Aşa ceva e uşor de afirmat. Mai greu e să dovedeşti afirmaţia.

— Dacă n-aş fi putut dovedi afirmaţiile mele, n-aş fi în clipa asta în faţa ta.

Omul din dosul mesii îi aruncă o privire mirată, dar în aceeaşi clipă privirea alunecă la pământ ca doborâtă de un adevăr iredutabil. E în înfăţişarea, în ochii băiatului ceva căreia nu i te poţi împotrivi : flacăra siguranţei.

[1] Nimic nu reuşeşte ca reuşita.

— O vorbă mare, îl ironizează domnul de Andergast, țapăn.

— Waremme a jurat fals, continuă Etzel, hotărît. Am reușit s-o aflu. L-am găsit. El nu se mai numește Gregor Waremme ci Georg Warschauer. Acesta este numele lui de origine. Locuiește la Berlin. Șapte săptămâni, cât am stat acolo, am fost mai în fiecare zi cu el împreună. Nu vreau să spun că ne-am împrietenit... despre asta nu pot vorbi... Era... dar asta e indiferent. Important e că a recunoscut sperjurul. Dacă ai să vrei să afli cum, ți-o voi istorisi odată. N-a fost tocmai lesne ; poți să mă crezi ! I-am smuls mărturia din măruntaie. Și, există și un martor, sau mai bine zis o martoră. El nu știe nimic de ea, dar pentru mine e sigură. Slavă Domnului !

Domnul de Andergast își leagănă încet piciorul drept și își fixează vârful ghetei. E în dormitorul Violetei Winston și privește în oglindă. Oglinda îi arată un soi de om asemănător lui David, care stă pe palma întinsă a unui Goliat, străluminând cu un reflector creierul acestuia. Consternarea întunecată de atunci se amestecă cu cea de acum. Spionează pe omulețul de peste drum : omulețul cu flacăra siguranței. Aude întrebarea peremptorie (ca și cum un arc de oțel s-ar slobozi deodată în văzduh) :

— Ce-i de făcut acuma ?

Domnul de Andergast răspunde rece ca piatra :

— Nimic !

Etzel sare în sus :

— Cum... nimic ?

— Nu e nimic de făcut. Nu trebuie făcut nimic.

Etzel nu se poate opri să tacă gura mare, ca un cretin. Își zice : nu cumva și-a pierdut tata mințile ?

— Orice acțiune e inutilă. Ocnașul Maurizius a fost grațiat.

Etzel face doi ochi ca două roate de moară.

— Grațiat ? Gra-ți-at ?

Domnul de Andergast dă liniștit din cap.

— Scutit de restul osândei prin grațiere.

Etzel trebuie să râdă. Știe că nu e respectuos, dar nu poate altfel, trebuie să râdă.

— Graţiere... dar eu îţi spun că e nevinovat...

Un suspin obosit îi răspunde de cealaltă parte.

— Graţierea presupune probabilitatea sau posibilitatea aceasta.

Etzel se uită pe sine, uită respectul cuvenit, şi zbiară :

— Dacă e nevinovat, n-are nevoie de graţiere !

— Nevinovăţia lui nu mai intră astăzi în discuţie, răspunde domnul de Andergast aspru.

Etzel îşi aminteşte buna lui creştere, pe care la Waremme a neglijat-o cu totul.

— Da... iartă-mă... se bâlbâie el, dar cum nu mai intră în discuţie nevinovăţia, te rog, cum ? Şi spunând acestea face mişcări disperate cu umerii, de parcă ar vroi să rupă un lanţ invizibil.

Domnul de Andergast îi face concesia unei explicaţii.

— Să admitem că e într-adevăr nevinovat. Vreau să socotesc lucrul acesta ca dovedit.

— Poţi să fii sigur de asta. Aşa este ! spuse Etzel duduind de nerăbdare.

— E o convingere subiectivă şi prin care părăseşti terenul realităţii. Lasă-mă să termin ! Mă întrerupi mereu ! Manierele tale sunt cel puţin ciudate. Îţi spun că eşti într-o mare eroare. Ai mărturia scrisă ? Cu parafa notarului respectiv ? Atunci... Mărturiile pot fi retractate. De regulă aşa se întâmplă. Există sute de mijloace de a te sustrage urmărilor acestor mărturii. Martorii... câte nu se întâmplă cu martorii. La primul interogatoriu sunt nesiguri, la al doilea sunt dezarmaţi. Întreabă-te dacă pentru efortul tău, rezultatul îţi va recompensa ostenelile. Nu tu eşti chemat să chibzuieşti la lucrurile acestea, ci eu.

Etzel întinse braţul şi spuse :

— Începuseşi altă propoziţie adineauri. Presupuneai că e nevinovat ; spuneai că vrei să socoţi nevinovăţia lui ca dovedită... ei şi... atunci ?

— N-ar schimba nimic.

— N-ar schimba nimic ? Vorbeşti serios ? N-ar schimba nimic, dacă tu însuţi ai fi încredinţat de nevinovăţia lui ?

— Nu, nimic. E aci o barieră în faţa căreia trebuie să se oprească şi convingerile noastre.

— Bine, dar aici e vorba de ceva mare. De cel mai important lucru din lume, e vorba de dreptate, strigă Etzel care își pierduse cu totul stăpânirea de sine. Știam că o sentință poate fi anulată. Și chiar atunci când nu mai poți compensa prin nimic pedeapsa făcută, poți totuși să anulezi sentința ; poți totuși să-i redai onoarea, omului ; poți și trebuie să i-o redai. Și nu numai onoarea... ce e onoarea ? la ce îi slujește lui ?... la ce ne slujește nouă ?... Dreptatea este ca nașterea. Nedreptatea e moartea. Trebuie făcut ceva... Nu puteți sta impasibili... căci de nu... asta ar fi... pe cât știu eu există o posibilitate de reluare a procesului !

Domnul de Andergast întoarse capul ca o păpușe de lemn.

— Vorbe de om neștiutor. Trebuie să fim precauți. Noi care purtăm răspunderea, nouă nu ne e permis să ne jucăm ușuratec cu dreptul și jurisprudența. Reluarea procesului... Copil ce ești ! Hahar n-ai, ce înseamnă asta. Nu se mobilizează o armată, ca să ridici un copac doborât, care pe deasupra nici nu mai poate să crească și să înflorească. Să pui în mișcare un aparat formidabil. Să alarmezi lumea, să provoci din nou dispute... dar ce gândești tu ? Printre altele : dacă sperjurul n-ar fi prescris atunci, după prescripțiile legi, ar trebui condus procesul contra acestui Waremme prin toate instanțele, și să dobândești osândirea lui. Or, până atunci trec ani. Îți spun toate acestea ca să vezi cât de complicate sunt toate. Și afară de asta, trebuie să ții cont de atâtea chestiuni : sunt existențe care pot fi periclitate ; vistieria statului ar trebui să suporte cheltuieli enorme, prestigiul curții cu juri ar fi vătămat, instituția lăsată pradă criticilor, care și așa ruinează temelia societății... Renunță la ideea că dreptatea și justiția sunt una și aceeași, sau trebuie să fie una și aceeași. Asta e în afara posibilității, omenești și pământești. Raportul între ele este același ca și raportul simbolurilor credinții cu practica religioasă. Cu simbolul nu poți trăi. Totuși, în severa și conștiincioasa practică religioasă, când simți eternul simbol asupra capului tău, asta... cum să-ți spun... te absolvă. O aseme-

nea absolvire e, firește, necesară. Și e la fel de necesară ca ea să te liniștească.

Un discurs. Un discurs pedagogic. Când vocea a tăcut se face o tăcere înfricoșătoare în cameră. Etzel privește o clipă înaintea lui, cu buzele strânse lipite. Deodată strigă strident :

— Nu ! (ochii îi scânteiază furioși). Nu ! strigă el încă o dată. În felul acesta, nu pot și nu vreau să trăiesc !

Bariera respectului s-a prăbușit.

— Asta nu recunosc, continuă el cu o amărăciune vădită : Simbol... practică... mai ce ? șubred subterfugiu !...

Amenințarea tunătoare : «să fii la locul tău, că de nu...», îl găsește surd.

— Nu, nu o recunosc. Omul posedă un drept cu care se naște. Și fiecare are drept la dreptate, tot așa cum are drept să respire. Dacă îi răpești acest drept, sufletul i se înăbușe. Eu nu recunosc acel altceva. Nu-l vreau și nu-l cred. Abilitate de castă. Complot. Frica popilor de banul din cutia milei. Practica religioasă ? Cum ? Dar ce are asta de-a face cu religia, că lași să putrezească un nevinovat numai pentru că e practic și pentru că simbolul atârnă ca un colf peste obrazul rânjit al gardistului ! Eu nu o accept ! De asta mă dezic. Mai bine nu vreau să mai trăiesc, decât să trăiesc, decât să trăiesc într-o așa josnicie. Nu... Nu... Nu !

E monstruos, își zice Domnul de Andergast, ca paralizat. Are senzația că cineva îi ține capul peste un cazan cu apă clocotită. Se ridică cu greu. Își duce mâna la gât și declară cu o oboseală seacă :

— Dealtfel, toată discuția asta este inutilă, fiindcă Maurizius a acceptat grațierea și a acceptat-o fără rezerve.

Etzel făcu două salturi. Își împreună mâinile, le duse la ochi și apoi își apăsă cu ele gura.

— El a acceptat ? A acceptat grațierea ? șoptește el sfios.

— Da. Fără rezerve, cum ți-am mai spus.

— Şi trăieşte aşa mai departe ? Şi lasă nedreptatea să apese asupra lui ? tace ? trăieşte ?...

Domnul de Andergast ridică umerii.

— Omul, după cum vezi, poate totul.

Un surâs sălbatec mişcă buzele lui Etzel.

— Asta văd eu, văd că omul e în stare de toate, răspunde el cu dublu înţeles, obraznic. — Unul poate să facă aşa fel ca dreptatea să dispară ; altul poate să crape din cauza asta !

— Băiete ! urlă domnul de Andergast.

— Aşa departe l-aţi adus ! continuă Etzel într-o disperare fără margini. Asta aţi dobândit cu paragrafele, cu clauzele, cu prevederile şi cu consideraţiile voastre... şi la toate astea să-mi mai ţin gura Dacă mai trăieşte, nici nu merită ceva mai bun ; poate că ţi-a şi mulţumit pentru piciorul cu care l-ai asvârlit din închisoare. Bogdaproste, pentru nouăsprezece ani de închisoare ! Nu-i aşa ? Dar tu nu ştii, cine a împuşcat ? Desigur, că o ştii ! De aceea probabil graţierea. Eu cred că nu mai pot răbda toate astea... Graţie !... Unde este judecătorul ca să-i poţi scuipa graţia asta în obraz... Cum pot să mai mă amestec printre oameni... ? Acesta este fiul lui Andergast, vor spune ei, bătrânul i-a ajutat lui Maurizius să fie graţiat, tânărul a acceptat ; amândoi au fost înţeleşi... Admirabil ! Bine aranjat... Frumoasă lume... Dacă aş putea să crăp în momentul ăsta...

Geme, de parcă s-ar scufunda pământul sub el, de parcă sufletul ar vrea să evadeze din cămara trupului. Gâfâind, vorbeşte mai departe, dar vorbele lui şi-au pierdut şirul. Aleargă ca prostit în jurul fotoliului. Ochii injectaţi, strălucesc nărăvaşi, mâinile se agită, prinde ciucurele fotoliului şi-l rupe ; îşi vârâ batista în gură, o muşcă cu dinţii şi trage de ea până o face ferfeniţă. Pe fruntea-i încreţită şi chinuită, se ivesc pete albăstrii, scoate sunete care pot fi şi râs şi plâns şi în timpul acesta stă ba pe un picior, ba pe altul, de parcă ar suferi de un tic nervos. Acesta nu mai e copilul fermecător, stăpânit şi raţional, ăsta este un drac.

— Aşteptaţi numai, spumegă el, asta n-o să vă meargă, asta o s-o plătiţi voi, vă vine şi vouă rândul !...

Domnul de Andergast a încremenit locului. Stană de piatră. Deodată face un gest ca să apuce băiatul. Îşi pune mâinile pe umerii lui Etzel. Acesta se rupe din mâinile lui şi obrazul i se acoperă de frică, furie şi silă.

— Nu vreau să fiu băiatul tău, izbucneşte el sălbatec.

— Copil ticălos ! horcăie domnul de Andergast.

Etzel o ia spre sufragerie, domnul de Andergast după el. Etzel trece în goană prin sufragerie, domnul de Andergast îl fugăreşte din urmă. Etzel dă buzna în coridor, domnul de Andergast îl urmează. Uşile rămân deschise în urma lor. Etzel răstoarnă scaunele care îi stau în drum. Rie stă în antreu, Etzel o dă deoparte şi dă buzna în odaia lui. Domnul de Andergast, după el. Statura lui puternică, alergând cu mâinile întinse, are ceva care te îngrozeşte. Toată fuga are caracterul unei vânători groaznice, fără sens, fantastică.

Rie, mută, înspăimântată, deschide gura dar nu poate articula nici o vorbă.

Ajuns în odaia lui, Etzel trânteşte uşa şi învârteşte cheia în broască. Domnul de Andergast bate în uşa încuiată.

Bucătăreasa şi fata din casă, vin din bucătărie. Din odaia încuiată se aude zăngănitul repetat al unor sticle ce se sparg.

Rie scoate un ţipăt care adună toată casa în jurul ei.

Cu puterea lui uriaşă, domnul de Andergast se opinteşte de uşă şi în cele din urmă o scoate din ţâţâni. Un pas şi el e în cameră. Rie îl urmează frământându-şi mâinile. În prag se îngrămădesc servitorii casei Andergast şi Malapert, intendentul cu nevasta şi un poştaş care adusese tocmai poşta.

Etzel stă la masă, plin de sânge. Domnul de Andergast se apropie, clătinându-se de Etzel şi îi ia capul în mâini.

— Apă, apă, gângăveşte el.

Cineva fuge după apă. Rie îşi împreună rugătoare mâinile. Ce se întâmplase ?

Etzel spărsese geamurile ambelor ferestre şi nu se mulţumire numai cu atât, ci spărsese şi oglinda garderobului, paharele de pe lavoir, vazele de porţelan de pe comodă.

Furioasă manie a distrugerii. Turbare a sufletului. De pe tâmple, de pe obraji şi de pe nas curge sangele. A intrat pur şi simplu cu capul în fereastră şi oglinda a spart-o cu pumnii, astfel că mâinile îi sunt, până la încheieturi, tăiate, hainele murdărite de sânge.

Deodată s-a liniştit ; stă tăcut la masă, priveşte cu un zâmbet plin de sălbatecă satisfacţie rănile şi clipeşte din gene pentru că sângele îi alunecă peste ochi.

Dar, dintr-odată i s-a făcut o linişte în cuget, deodată, de parcă odată cu sângele, ar curge din artere şi o parte din dezamăgirea, care i-a otrăvit inima. Are înfăţişarea unui om căzut şi rănit care se ridică încet, priveşte buimăcit în jur şi întreabă de drum, de drumul pe care l-a părăsit sau l-a pierdut. Aci unde stă el, nu duce nici un drum mai departe. Priveşte în jur şi întreabă pe unde să meargă mai departe.

Privirea lui Etzel căzu pe tatăl său. Ceva ca o mirare şovăitoare se zugrăvi pe faţa lui. Părea că din făptura masivă care dominase totdeauna, părea că din făptura aceea răsărise o alta care stătea pe alt plan, câteva trepte mai jos. Trebuia să te apleci chiar ca s-o recunoşti. Nu mai era enigmaticul, nu mai era păstrătorul şi ştiutorul tainelor, nu mai era regentul destinelor sumbre, nu mai era Trismegistos, — ci un biet om doborît şi vinovat.

Domnul de Andergast ţine gura întredeschisă, aşa că i se văd dinţii mari şi, aşa, cu gura întredeschisă, cade pe un scaun, ochii albaştri ca micşunelele i se bulbucă şi ies ca nişte nasturi din orbite, lipsiţi de orice expresie. (Când, după-amiază, însoţit de un doctor, fu transportat la sanatoriu, mai ţinea gura la fel întredeschisă şi ochii bulbucaţi, fără privire şi expresie).

Etzel măsură chipul complet descompus al părintelui şi, în timp ce Rie îi spăla sângele de pe frunte şi de pe mâini, spuse cu o voce limpede şi bărbătească :

— Să fie adusă mama mea aici.

Ceea ce se şi întâmplă.

4

Cu aceste rânduri se termină „Cazul Maurizius", nu însă şi povestea lui Etzel Andergast.

SFÂRŞIT

Tiparul executat sub comanda 30506
Regia Autonomă a imprimeriilor
Imprimeria CORESI BUCUREȘTI

„CAZUL MAURIZIUS“ i-a adus romancierului JAKOB WASSERMANN faima mondială, ajungând unul dintre cei mai citiți și traduși autori.

Inspirat din experiența vieții, romanul întrunește momente esențiale de: dragoste, nedreptate, jertfă, abnegație, decepție, ură, moarte.

Romanul tratează un caz de eroare judiciară în urma căreia un om este condamnat la moarte pentru o crimă pe care nu a săvârșit-o.

Romanul se recomandă singur citindu-l!

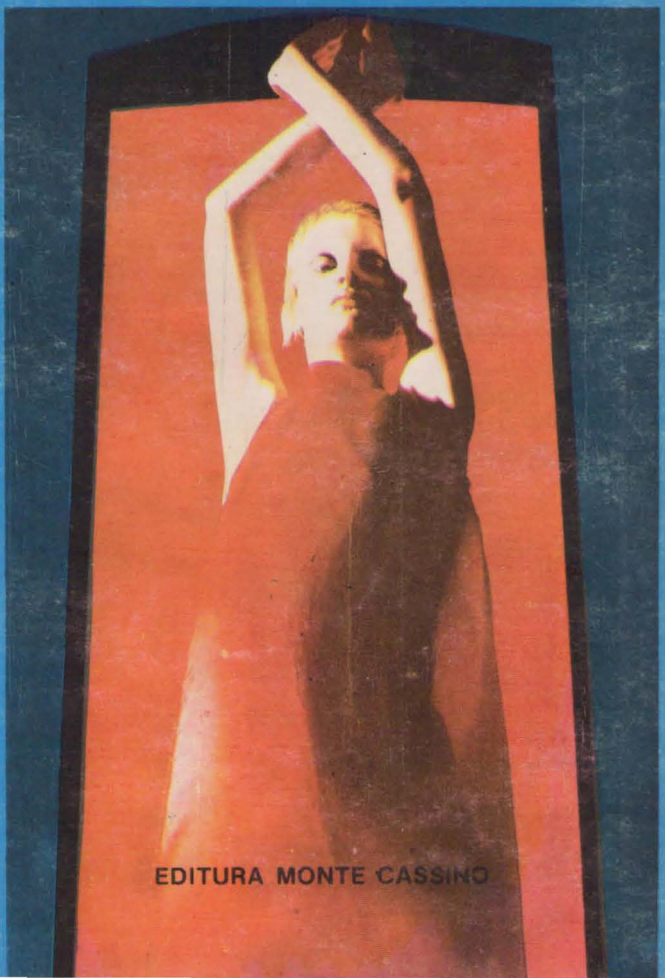

EDITURA MONTE CASSINO

Lei 1400